

BISERICA ORTODOXĂ

REVISTA SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI
ANUL XIII, NR. 1 ianuarie - iunie 2011

BISERICA ORTODOXĂ

Revista Sfintei Episcopii
a Alexandriei și Teleormanului

ANUL XIII, NR. 1
Ianuarie - Iunie
Editura Cartea Ortodoxă
Alexandria 2011

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte
Prea Sfântitul Părinte Episcop
† Galaction

Vicepreședinte
P.C. Pr. Dr. Ciulei D. Marian

Membrii
P.C. Pr. Păunescu Eugen-Cătălin
consilier administrativ-bisericesc

Redactor responsabil
Stângă Alin-Vasilică

Tehnoredactare - Adriana Taropa
Copyright 2011 © Editura Cartea Ortodoxă
– Toate drepturile rezervate –
ISSN 1582-1544

Cuprins

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI

† Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului	5
---	---

ARTICOLE ȘI STUDII

<i>Întreita demnitate a Mântuitorului Iisus Hristos în scrierile Sfinților Părinți</i> Pr. Drd. Toader Eduard-Valentin	11
--	----

<i>Rolul Bisericii Ortodoxe din Țara Românească în perioada 1821-1859</i> Protosinghel Dr. Ponea Ghenadie	44
---	----

<i>Varlaam – Mitropolitul Țării Românești</i> Prof. Văcărelu Valentin-Mihail	158
--	-----

<i>Învățătura biblică despre Sfinții Îngeri. Îngerii împreună lucrători cu oamenii în actul mântuirii</i> Pr. Drd. Olaru Viorel	195
---	-----

<i>Ideologiile „științifico-filosofice” – pericol la adresa religiozității revelate</i> Pr. Drd. Ilie Cornel	211
--	-----

<i>Vocația monahismului românesc</i> Drd. Moroii Bogdan Florin	226
--	-----

50 de ani de la trecerea la cele veșnice a Părintelui Gala Galaction

<i>GALA GALACTION – deputat în Marea Adunare Națională</i> Dr. Pătrașcu Steluța	233
---	-----

<i>Determinări laice și religioase în opera lui Gala Galaction</i> Prof. Chivu Iulian	244
---	-----

<i>Un teleormănean deosebit</i> Dr. Lamfers Wim J.	250
--	-----

<i>Gala Galaction în spațiul memorial al Teleormanului</i> Cristea Stan V.	259
--	-----

<i>Aspecte inedite din viața lui Gala Galaction</i> Pr. Păunescu Eugen-Cătălin	262
--	-----

<i>Gala Galaction – teolog și traducător al Bibliei</i> Stângă Alin-Vasilică	267
--	-----

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

<i>Pastorația Tainei Căsătoriei</i> Ierom. Petre Nectarie	279
---	-----

<i>Sfânta Taină a Botezului și a Cununiei în operele hrisostomice</i> Prof. Dr. M-hia Spătaru Gina Doina Justina	290
--	-----

<i>Sfânta Taină a Cununiei din perspectiva misionară</i> Drd. Marin Ionescu Marius	313
--	-----

<i>Iisus Hristos – iubitorul de oameni, Domn al păcii și dreptății</i> Drd. Mitrea Pompiliu - Mihai	331
---	-----

VIAȚA BISERICESCĂ

<i>Din agenda de lucru a Prea Sfințitului Părinte Episcop Galaction</i> Secretar eparhial, Pr. Neacșu Vasile	354
--	-----

BISERICA ȘI SOCIETATEA

<i>Considerații asupra dialogului religios în Europa de azi</i> Pr. lect. univ. dr. Pestroiu David	365
--	-----

<i>Biserica în școală și în societate</i> Prof. Ivan Veronica	377
---	-----

Concursul Național de Creație „Copilul în familie”	381
--	-----

DIN VIAȚA EPARHIEI

<i>50 de ani de la înveșnicirea Părintelui Gala Galaction</i> Redacția	386
--	-----

„Să nu ne uităm rădăcinile!” Redacția	388
---	-----

<i>Ortodox RusenART</i> Preot Dincă Marius	390
--	-----

† G A L A C T I O N

DIN MILA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI
ȘI TELEORMANULUI

TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, CINULUI
MONAHAL, PEA CUCERNICILOR
ȘI PEA CUVIOȘILOR PĂRIŢI
DIN ACEASTĂ SFÂNTĂ
ȘI DE DUMNEZEU PĂZITĂ EPISCOPIE,
HAR ȘI PACE DE LA HRISTOS DOMNUL CEL ÎNVIAT,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ ÎMBRĂȚIȘARE
ȘI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE

„Ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase; astăzi mă ridic
împreună cu Tine, Cel ce ai înviat. Răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine:
Însuți împreună mă preamărește, Mântuitorule, în Împărăția Ta”
(Canonul Învierii, Cântarea a 3-a)

Iubiții Noștri fii duhovnicești,

Hristos a înviat!

În Sfânta Evanghelie citită la Slujba Învierii, care se săvârșește în această noapte plină de lumină, Domnul Hristos Cel Înviat le-a întâmpinat pe femeile mironosițe cu îndemnul: „Bucurați-vă!... Nu vă temeți” (Matei XXVIII, 9, 10). Aceste cuvinte ne sunt adresate „în această aleasă și sfântă zi” și nouă. Și noi ne bucurăm și nu ne mai temem pentru că vestea și bucuria Sfintei Învieri alungă orice temere. Dacă, înainte de Înviere oamenii trăiau în deznădejde și cu frică de moarte, iar dreptii Legii Vechi mergeau cu întristare în iad, de acum înainte moartea a fost omorâtă, iadul a fost

zdrobit, iar nouă ni s-au deschis porțile raiului așa cum ne încredințează și glasul Sfintei Biserici prin cântarea: „*Prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începătura unei alte vieți, veșnice...*” (Canonul Învierii, cântarea a 7-a). Prin Înviere, Hristos Domnul a biruit și a nimicit pe vrăjmașul cel temut și neînfrânt până acum al neamului omenesc și al întregii lumi – moartea. Omul a fost zidit spre nemurire, dar păcatul l-a lovit cu moarte. În lumina Învierii, însă, iadul și moartea se topesc precum o picătură de ură într-un ocean de iubire. Moartea și-a pierdut de acum puterea și groaza și capătă o cu totul altă semnificație; ea devine treaptă în drumul nostru spre Împărăția cea nepieritoare, început al vieții veșnice. Învierea Mântuitorului nu înseamnă revenirea la viața de mai înainte. Mormântul lui Lazăr cel înviat de Domnul a patra zi, rămâne gol o perioadă, apoi va fi locuit de același Lazăr până la învierea cea de obște. Dar mormântul Domnului rămâne gol în veci, aceasta deoarece trupul lui Hristos Cel Înviat nu mai este cel dinainte de moartea Sa, ci Unul îmbrăcat întru neputrezire; trupul Lui muritor s-a îmbrăcat întru nemurire; trupul Lui firesc s-a schimbat în trup duhovnicesc, iar moartea nu mai are stăpânire peste El (Romani VI, 9).

Dacă prin căderea lui Adam a căzut întregul neam omenesc, pentru că Adam este părintele din care ne tragem cu toții, odată cu Învierea Mântuitorului și noi gustăm din roadele Învierii Sale și ale mântuirii și avem încredințarea Sfintei Scripturi că și noi vom învia: „*Căci precum în Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia*” (I Corinteni XV, 22). Această împreună-înviere a noastră va fi și ea ridicare din cele firești întru cele duhovnicești, va fi înnoire și îmbrăcare întru nestricăciune, după cum ne învață Sfântul Apostol Pavel, care scrie creștinilor din Corint: „*Se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc... Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune și acest trup muritor să se îmbrace în nemurire*” (I Corinteni XV, 44, 53). Astfel, trupul cu care vom învia nu va mai fi ca trupul nostru de acum, ci desăvârșit după asemănarea lui Hristos Cel Înviat. Împreună cu Mântuitorul Înviat, noi credincioșii, devenim nemuritori și vom viețui cu El de-a pururi, pentru că ne-a dăruit viața veșnică. În acest sens rostim cu bucurie cuvintele Simbolului de credință: „*Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie.*”

Nădejdea vieții veșnice ni se dăruiește tuturor prin Învierea din morți care Îl arată pe Mântuitorul Hristos ca „*izbăvitor al celor robiți*”, al celor din iad aflați în robia diavolului, ca și al celor care, aici, pe pământ se află în robia păcatului. Crucea și Învierea lui Hristos Dumnezeu ne eliberează de sub robia și blestemul Legii (Galateni III, 13; IV, 5), de puterea păcatului

(Romani VI, 18, 22), de puterea morții (Osea XIII, 14), de nedreptate (Tit II, 14), de orice rău sau necaz (Facere XLVIII, 15-16) și ne scoate pe noi din această lume vicleană (Galateni I, 4). Însă dacă ne-am eliberat de toate acestea, ce ne rămâne dincolo de ele? Ne rămâne adevărul despre om, despre cine suntem, despre menirea noastră în lume și adevărul ne va face liberi. Mântuitorul tocmai pentru aceasta a venit să ne descopere adevărul și aceasta confirmă lucrarea Sa de Izbăvitor, manifestată culminant în Înviere. Fără Înviere, nașterea în cea mai adâncă smerenie, desăvârșirea Lui morală, învățătura Sa dumnezeiască, minunile Sale, toate ar fi trecut poate ca un vis. Dar Hristos cel osândit, răstignit și îngropat, a înviat! A înviat și ne-a arătat adevărul că noi suntem chipul lui Dumnezeu și deci chemați la Împărăție, la nemurire.

Înainte de Hristos grecii spuneau „*Cunoaște-te pe tine însuși!*”, încercând parcă să conștientizeze omul de importanța identității sale autentice. Dar cum să te cunoști fără un povățuitor? „*Cum aș putea să înțeleg, dacă nu mă va călăuzi cineva?*” (Faptele Apostolilor VIII, 31) întreabă famenul etiopian pe Sfântul Apostol Filip. Iar acum Mântuitorul descoperă, luminează, călăuzește, eliberează și mântuiește. Iar aceasta nu o face oricum, ci dându-și „*sufletul răscumpărare pentru mulți*” (Matei XX, 28; Marcu X, 45) din iubirea Sa îndelung răbdătoare pentru noi, cum ne descoperă și Sfântul Apostolul Pavel când spune: „*Dumnezeu bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit pe noi cei ce eram morți prin greșelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos... și împreună cu El ne-a sculat și împreună ne-a așezat întru cele cerești în Hristos Iisus*” (Efeseni II, 4-6). Vorbind despre Sine Însuși Mântuitorul ne învață: „*Eu sunt Calea, Adevărul și Viața*” (Ioan XIV, 6) și tocmai aceasta aflăm și noi în Sfânta Sa Înviere: Adevărul despre Calea pe care urmându-o cu credință ajungem la Viață.

Trăim într-o lume plină de tot felul de crize, probleme, contradicții și boli de tot felul și la vremuri grele ne trebuie o credință mare. Însă acestei mari credințe, ce ne ajută să urmăm Calea Crucii spre Înviere, trebuie să-i urmeze și o înnoire a vieții noastre și o hotărâre de a nu ne mai întoarce pe calea păcatelor, așa cum ne îndeamnă și Sfânta Scriptură: „*După cum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, tot așa și noi să umblăm întru înnoirea vieții*” (Romani VI, 4).

Începutul acestei „*înnoiri a vieții*” creștinii îl săvârșesc chiar înainte de praznicul Sfintei Învieri prin perioada de post de șase săptămâni rânduită de Biserică. În timpul postului, prin rugăciune, prin înfrânare trupească și

sufletească, prin mărturisire curată și sinceră înaintea duhovnicului, trupul se potolește, poftele se înfrânează, iar sufletul se spală de tina păcatelor și se întraripează. Urmează apoi săptămâna Mântuitoarelor Patimi când suferim și noi împreună cu Domnul, răstignim și omorâm omul cel vechi din noi, pentru ca mai apoi să ne bucurăm de Sfânta Înviere cu „simțirile curate”, ca fii ai Luminii și ai Învierii, ducând o viață duhovnicească. Numai astfel putem intra în duhul cântării: „Să ne curățăm simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a Învierii. Și cântându-I cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: Bucurați-vă!” (Canonul Învierii, cântarea 1). Și bucurându-ne, să împărtășim această bucurie izbăvitoare lumii întregi vestind cu însuflețire, precum poetul:

„Voi toți, ce-ați plâns în întuneric / Și nimeni nu v-a mângâiat / Din lungă voastră-ngenunchere / Sculați... Hristos a Înviat!” (Alexandru Vlahuță, *Hristos a Înviat!*)

Iubiți fii ai Învierii Domnului,

Învierea Domnului Hristos revarsă astăzi râuri de har, de putere, de nădejde și de lumină în sufletele noastre, ca martori și părtași ai biruinței Mântuitorului. Astăzi bucuria noastră este deplină, după cum deplină este și biruința lui Hristos prin Înviere: pe de o parte biruință asupra trupului și a morții, prin care știm că și noi vom învia cu toții la vremea hărăzită; iar pe de altă parte biruință asupra șarpelui celui de demult, prin care ne izbăvim din robia păcatului și devenim fii ai lui Dumnezeu. De acest adevăr ne încredințează și Sfântul Grigorie Palama când spune: „După cum cel rău, prin singura lui moarte, cea după duh, ne-a adus nouă moartea cea îndoită, tot așa Cel Bun, printr-o singură moarte a Sa, cea cu trupul, ne-a tămăduit de moartea cea îndoită; și, printr-o singură Înviere a trupului Său, ne-a dăruit îndoită înviere, nimicind astfel, prin moartea Sa trupească, pe cel ce avea stăpânire peste moartea sufletului și a trupului, pe amândouă izbăvindule din robia aceluia” (Sf. Grigorie Palama, *Omilii*, vol. I, Editura Anastasia, 2000, p. 243).

Luminat de Dumnezeu, și Sfântul Epifanie, Episcopul Ciprului, ne învață: „Ascultă lucrurile îndoitei nașteri a lui Hristos și vestește-i minunile! Înger a bine-vestit Mariei nașterea cea din maică a lui Hristos. Înger a bine-vestit și Mariei Magdalena înfricoșata naștere din mormânt de a doua oară. Hristos S-a născut în Vitleem noaptea, tot noaptea se naște de a doua oară în Sion. Scutece a primit la naștere, cu scutece Se înfășoară și aici. Smirnă a

primit când S-a născut, smirnă și aloe primește și întru îngropare. Acolo Iosif se numea „bărbatul Mariei”, fără a-i fi bărbat; dar, și aici, se arată gropar al Vieții noastre Iosif din Arimateea. În Vitleem și în iesle a fost nașterea, dar ca într-o iesle este locul și în mormânt. Mai întâi decât toți, păstorii au bine-vestit nașterea lui Hristos; dar și ucenicii lui Hristos, păstorii [turmei Sale] au bine-vestit mai întâi decât toți nașterea de a doua oară a lui Hristos, aceea din morți. Acolo, îngerul a strigat Fecioarei: „Bucură-te!” și aici Hristos, „Îngerul sfatului celui mare”, a strigat femeilor: „Bucurați-vă!”... Așa cum Hristos S-a născut din Fecioară și, după deschiderea pântecului, încuietorile firii celei feciorești au rămas pecetluite – tot astfel Hristos a săvârșit nașterea de a doua oară nedeschise fiind pecețile mormântului” (Sf. Epifanie, Episcopul Ciprului, Cuvânt la îngroparea Dumnezeiescului Trup al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care după mântuitoarea patimă cu prea-slăvire s-a făcut în Sfânta și Marea Sâmbătă, în „Sfinții Părinți despre Moartea și Învierea Domnului”, Editura Sophia, București, 2008, pp. 290-291).

Și, ascultând cu luare-aminte toate acestea, ne întrebăm și noi precum Sfântul Teofan Zăvorâtul: „Și pentru ce, în persoana Domnului Înviat, se înfățișează credinței și dragostei noastre, în chip atât de măreț și de izbitor, toate bunătățile și învățăturile răscumpărării, dacă nu pentru a deștepta și a întări în noi îndatorirea de a nu ne întoarce la păcate, pentru care am fost iertați, de a fugi de nedreptate de vreme ce am fost îndreptățiți, de a nu ne da robi de vreme ce am fost răscumpărați, de a nu ne atrage blestemul de vreme ce el a fost ridicat deja, de a păzi curăția și sfințenia de vreme ce am fost curățiți și sfințiți” (Sf. Teofan Zăvorâtul, *Predici*, Editura Sophia, București, 2009, p. 110). Am putea spune, pe scurt, că toate acestea ni se arată pentru ca noi să săvârșim întotdeauna binele, după cum ne îndeamnă Fericitul Augustin: „Așa deci, iubiților, faceți binele în ținutul acesta,... pentru a ajunge în locașul fericit despre care, Cel care ni-l pregătește, ne vorbește cu aceste cuvinte: Vreau ca acolo unde sunt Eu, să fie și ei cu Mine” (Fer. Augustin, *Predici la Înviere*, Editura Bunavestire, Bacău, 2010, p. 39).

Iubiți fi sufletești,

În preajma Sfințelor Paști, în toate casele se face o curățenie generală. Însă înainte de toate, aceasta trebuie să se săvârșească în inimi. În familia ebraică, de Paște se făcea o cercetare amănunțită în toată casa, pentru a se înlătura și cea mai mică bucătică de pâine dospită. Și noi trebuie să ne cercetăm casa sufletului și să îndepărtăm vechile obiceiuri, toată ura și

supărarea, toate grijile și gândurile lumești și să luăm hotărârea de a rupe legătura cu „*omul cel vechi*”. Să ne deschidem inimile și să-L primim cu bucurie pe Domnul Hristos Cel Înviat și să-L preamărim, mulțumindu-I pentru binefacerile dăruite cu atâta dragoste.

Să ne răstignim pe cruce toate dorințele egoiste și pornirile împotriva aproapelui și în același timp să vestim celor din jurul nostru bucurie și pace, prin cuvânt și prin faptă. Să nu uităm în rugăciunile noastre pe cei ce ne iubesc, cât și pe cei ce ne urăsc pe noi, căci Însuși Hristos a zis: „*Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc*” (Matei V, 44) și iarăși: „*Poruncă nouă dau vouă să vă iubiți unul pe altul... Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții*” (Ioan XIII, 34-35).

Să înțelegem că Învierea este un dar al Mântuitorului pentru noi oamenii, însă este și o chemare la jertfă. Să-I aducem ca jertfă pe altarul Învierii însăși ființa noastră, pe noi înșine. Să cunoaștem că sufletul nostru este neprețuit, să înțelegem puterea tainei și din ce pricină a murit Hristos pentru noi, să redăm chipului „*chipul*”, să ne facem asemenea lui Hristos, pentru că și Hristos S-a făcut asemenea nouă. Doar viețuind așa va veni și învierea noastră.

Sălășluindu-ne întru lumina Învierii lui Hristos și așezându-ne creșterea duhovnicească pe temelia Învierii, suntem chemați să privim la ceruri, dar să întindem mâinile unii către alții, zicând „*fraților! și celor ce ne urăsc pe noi, iertând toate pentru Înviere*” și preaslăvind pe Dumnezeu împreună, cu negrăită bucurie.

Întru această bucurie sfântă a Slăvitului Praznic al Învierii Domnului, vă îmbrățișăm părintește pe toți, vă dorim sănătate și mântuire, pace și bucurii alese și vă adresăm vestirea purtătoare de mântuire:

HRISTOS A ÎNVIAT!

Al vostru de tot binele doritor și către Domnul Cel Înviat
fierbinte rugător,

†GALACTION

EPISCOPUL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

ARTICOLE ȘI STUDII

ÎNTEITA DEMNITATE A MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS ÎN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRIȚI

Pr. Drd. **Eduard-Valentin TOADER**

Prezentul articol își propune să aducă în discuție una dintre cele mai importante teme ale soteriologiei ortodoxe: *întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos și locul pe care îl ocupă în iconomia mântuirii*. În cursul istoriei, problema întrupării Fiului lui Dumnezeu, asumarea firii omenești și lucrarea Sa mântuitoare au constituit puncte nodale în formularea învățaturii de credință a Bisericii, dar și prilej de dispute, adesea acerbe, care au dus la rupturi regretabile în sânul creștinătății. Pentru a evita orice neînțelegeri terminologice, istorice sau doctrinare, Sfinții Păriți au oferit în scrierile lor un tablou extrem de amănunțit al slujirii Mântuitorului Hristos în lume, în cele trei direcții ale acesteia: învățătoarească sau profetică, arhierască și împărătească. Studiul nostru încearcă să prezinte tocmai aceste trăsături esențiale prin care Sfinții Părinți au contribuit decisiv atât la formularea și înțelegerea dogmei hristologice, dar și la întărirea și sporirea vieții Bisericii.

DEMNITATEA PROFETICĂ A MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS REFLECTATĂ ÎN SFÂNTA TRADIȚIE

Alături de fundamentele scripturistice ce stau la baza învățaturii despre întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos, mărturiile Sfintei Tradiții și în special ale Sfinților Părinți joacă un rol fundamental. Importanța lor

rezidă în faptul că prin intermediul acestora putem cunoaște în amănunt modul în care Biserica a înțeles să abordeze dogmatic, moral și cultic problema atât de delicată a mântuirii neamului omenesc.

Primele indicii despre învățătura întregitei slujiri ne sunt oferite de Sfântul Iustin Martirul și Filosoful în *Dialogul cu iudeul Trifon*. Explicând din perspectivă hristologică profețiile și actele exemplare ale Vechiului Testament, Sfântul Iustin afirmă că toate acestea se împlinesc în Hristos, Cel în care se împlinește de altfel întreaga Scriptură. Explicațiile sale merg deopotrivă pe linie hristologică, dar și treimică, indicând că de la Tatăl, Fiul primește nu numai ființa, ci și atributele dumnezeirii. Numirile folosite nu sunt precise, această prezentare fiind de altfel singulară în literatura creștină a primelor trei secole, însă nu putem scăpa din vedere relevanța ei pentru dezvoltarea ulterioară a învățaturii despre întreita slujire și despre răscumpărarea neamului omenesc în Hristos:

Căci toți împărații și toți unșii de la El (n.n. Dumnezeu) se împărtășeau ca să se numească și împărați și unși, în același chip în care și El Însuși (n.n. Fiul) a luat de la Tatăl, numirea de împărat, de Hristos, de preot, de înger și toate celelalte de felul acesta, pe care le are sau le-a avut¹.

Se pot distinge din rândurile de mai sus în mod evident slujirile de împărat și de preot, în timp ce lucrarea învățătoarească pare a fi indicată de numirea de *înger*, pe care o putem asocia cu vestirea Împărăției lui Dumnezeu. Cu toate acestea, mărturia Sfântului Iustin este mult umbrită de poziția subordinaționistă pe care acesta o adoptă în prima sa apologie².

Mărturia cea mai clară despre întreita slujire, numindu-se toate cele trei direcții ale acesteia, nu ne apare însă decât în secolul al IV-lea, în *Istoria Bisericească* a lui Eusebiu al Cezareei. Pornind de la aceeași imagine a ungerii, Eusebiu arată că în Hristos tipologia alegerii de către Dumnezeu a oamenilor din istoria poporului evreu devine realitate prin întruparea lui

1. Sf. Iustin MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Dialogul cu iudeul Trifon* 86, traducere și note Pr. Olimp Căciulă, în „Apologeti de limbă greacă”, colecția PSB, vol. 2, Ed. IBMBOR, București, 1980, p. 195.

2. Sf. Iustin MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Apologia I*. 13, traducere și note Pr. Olimp Căciulă, în „Apologeti de limbă greacă”, colecția PSB, vol. 2, Ed. IBMBOR, București, 1980, p. 33.

Hristos³. În cadrul acestei împliniri a *typos*-ului vetero-testamentar, Hristos se descoperă deopotrivă ca preot, ca împărat și ca profet sau învățător:

Am înțeles că prin ungere chiar și unii prooroci deveniseră Hristoși sau unși în locul altora, așa încât toți aceștia au o oarecare asemănare cu Hristos cel adevărat, cu Cuvântul cel dumnezeiesc și ceresc, singurul arhieru al lumii, singurul împărat al făpturilor, singurul mare prooroc între proorocii Tatălui⁴.

Afirmația părintelui bisericesc trebuie pusă legătură cu disputele din jurul arianismului, prin intermediul acesteia afirmându-se părtășia nemijlocită a Fiului la slava și la ființa Tatălui, însă la fel de bine ea reprezintă practic o sinteză a literaturii creștine anterioare cu privire la întreita slujire. Chiar dacă nu întâlnim în scrierile din perioada apostolică o descriere comună a acesteia, ele ne oferă totuși date prețioase despre fiecare lucrare în parte.

În *Didahia celor doisprezece apostoli*, slujirea profetică sau învățătoarească este asociată pe de o parte cu propovăduirea kerygmei apostolice, iar pe de altă parte ea este prezentată în cheie mesianică, Hristos fiind Profetul prin excelență și totodată împlinirea tuturor profețiilor vetero-testamentare. Astfel, există o singură învățătură adevărată, dată de Hristos prin Sfinții Apostoli, pe care creștinii sunt datori să o păstreze cu sfințenie⁵. Această învățătură are în centru vestirea *Împărăției lui Dumnezeu*, textul utilizând formula aramaică *Maran atha*, cu precizarea că există în sânul creștinilor „profeți” care să propovăduiască acest lucru⁶. Acceptarea lor se face după o cercetare amănunțită și numai după ce au demonstrat că propovăduirea lor este conformă cu învățătura Mântuitorului Hristos⁷. În

3. EUSEBIU de CEZAREEA, *Istoria bisericească I*. 3. 9, traducere Pr. Prof. Theodor Bodogae, în „Eusebiu de Cezareea – Scrieri, partea I”, în colecția PSB, vol. 13, Ed. IBMBOR, București, 1987, p. 39.

4. *Ibidem* I. 3, 8, pp. 38 – 39.

5. *Didahia celor 12 apostoli* 6. 1, traducere Pr. Dr. Dumitru Fecioru în „Scrierile Părinților Apostolici”, Ed. IBMBOR, București, 1995, p. 30.

6. *Didahia celor 12 apostoli* 10, 6, p. 32.

7. *Didahia celor 12 apostoli* 12, 1 – 2 și 13, 1 – 7, pp. 33 – 34.

caz contrar, el devine profet mincinos, credincioșii fiind îndemnați să nu-l asculte și să-l alunge din comunitatea lor⁸.

O imagine mult mai clară a lucrării învățătoarești avem prezentată în *Epistola întâi către Corinteni* a Sfântului Clement Romanul. Hristos este izvorul Evangheliei ca *Unul ce a fost trimis de Dumnezeu*. Apostolii, ca ucenici ai lui Hristos, continuă această misiune, *încredințați fiind prin învierea lui Hristos* și prin lucrarea Duhului Sfânt. Este important să subliniem faptul că pentru prima dată în literatura patristică este evidențiată legătura inextricabilă între lucrarea învățătoarească a Mântuitorului Iisus Hristos și lucrarea Bisericii⁹. Învățătura venită prin Hristos este interpretată de Sfântul Clement Romanul în primul rând ca dar al *blândeții și bunăvoinței* divine față de *toți cei ce-L iubesc pe Dumnezeu și se apropie de El cu cuget curat*¹⁰.

Epistola lui Barnaba ne oferă o seamă de date importante pentru conturarea unei imagini cât mai clare despre modul în care Biserica primară înțelegea lucrarea învățătoarească a Mântuitorului Hristos și modul în care aceasta se reflecta în lume. Autorul epistolei pornește de la premiza că Hristos este *cel ce a pus în noi darul sădit al învățăturii*¹¹. De asemenea, ne este precizat și conținutul acesteia:

*Trei sunt învățăturile Domnului: nădejdea vieții, începutul și sfârșitul credinței noastre; dreptatea, începutul și sfârșitul judecății; dragostea, mărturie a bucuriei, a veseliei și a faptelor săvârșite în dreptate. Stăpânul ne-a făcut cunoscut prin profeți cele trecute și cele prezente; iar din cele viitoare ne-a dat să gustăm pârgă*¹².

Într-o manieră asemănătoare le vorbește și Sfântul Ignatie Teoforul filadelfienilor. De această dată, avem de-a face cu o abordare apologetică, îndreptată împotriva tuturor celor ce cereau dovezi scrise despre

8. *Didahia celor 12 apostoli* 11, 2 – 7 și 16, 3, pp. 32 și 35.

9. Sf. CLEMENT ROMANUL, *Epistola I către Corinteni* 42, 1 – 5, traducere Pr. Dr. Dumitru Fecioru, în „Scrierile Părinților Apostolici”, Ed. IBMBOR, București, 1995, p. 77.

10. *Ibidem* 23, 1, p. 65.

11. *Epistola lui Barnaba* 9, 9, traducere Pr. Dr. Dumitru Fecioru, în „Scrierile Părinților Apostolici”, Ed. IBMBOR, București, 1995, p. 149.

12. *Epistola lui Barnaba* 1, 6 – 7, pp. 135 – 136.

fundamentele învățaturii creștine. Episcopul Antiohiei le răspunde însă că nu *arhivele* sunt cele ce justifică învățătura creștină, ci *crucea lui Hristos, moartea și învierea Lui, credința dată prin El*¹³. Girul adevăratei învățături și al dreptei credințe îl dă în primul rând dragostea pe care creștinii se cuvine să o aibă între ei și comuniunea permanentă cu episcopul locului, numit *chip al învățaturii celei nestricăcioase*¹⁴. Respectând aceeași trăsătură comună a scrierilor din primul secol creștin, Sfântul Ignatie nu uită să amintească faptul că Hristos este Învățătorul suprem, Cel așteptat de profeți, descriși ca *ucenici ai Lui cu duhul*¹⁵ și ca *trăitori potrivit învățaturii Lui*¹⁶.

Privite în ansamblu, toate aceste mărturii ale epocii apostolice ne oferă o primă serie de caracteristici ale slujirii profetice, învățătoarești a Mântuitorului, în deplină conformitate cu imaginea prezentată în textele nou-testamentare: 1. Hristos este Profetul prin excelență și totodată împlinitorul tuturor profețiilor Vechiului Testament; 2. Credința creștină se fundamentează pe învățătura dată de Hristos apostolilor și, prin aceștia, întregii Biserici; 3. Girul adevăratei învățături este dat pe de o parte de faptele credincioșilor și pe de altă parte de comuniunea pe care o au cu Hristos, prin înțâistătătorii Bisericii.

Literatura apologetică continuă în mare măsură aceste direcții, cu o insistență mai mare asupra relației dintre persoana lui Iisus Hristos și profețiile mesianice. Sfântul Iustin Martirul și Filosoful¹⁷, despre care am amintit deja, sau Sfântul Teofil al Antiohiei¹⁸ nu ezită să afirme că nu doar profeții evrei, ci și mulți dintre profeții lumii antice au indicat întruparea lui Hristos ca o culme a învățaturii revelate, ca pe o descoperire desăvârșită a adevărului. De altfel, Sfântul Teofil îl numește pe Iisus Hristos *învățătorul celor temători de Dumnezeu și tatăl celor drepecți; dar celor necredincioși, judecător și pedepsitor*¹⁹.

13. Sf. IGNATIE al ANTIOHIEI, *Epistola către filadelfieni* 8, 2, traducere Pr. Dr. Dumitru Fecioru, în „Scrierile Părinților Apostolici”, Ed. IBMBOR, București, 1995, p. 217.

14. Idem, *Epistola către magnezieni* 6, 2, traducerea citată, p. 200.

15. *Ibidem* 9, 3, p. 201.

16. *Ibidem* 8, 2, p. 201.

17. Sf. IUSTIN MARTIRUL și FILOSOFUL, *Apologia I.* 30, p. 45.

18. Sf. TEOFIL al ANTIOHIEI, *Cartea I.* 16, traducere Pr. Dr. Dumitru Fecioru, în „Apologeți de limbă greacă”, colecția PSB, vol. 2, Ed. IBMBOR, București, 1980, p. 291.

19. *Ibidem I.* 5, p. 284.

Odată cu jumătatea celui de-al doilea secol, asistăm la o transformare treptată a viziunii creștine despre slujirea învățătoarească a Mântuitorului Hristos, constând într-o insistență mult mai mare asupra relației dintre Logos – Înțelepciunea lui Dumnezeu, descoperirea dumnezeiască și maniera în care fiecare persoană în parte poate asuma această descoperire în virtutea comuniunii pe care o are cu Hristos. Sfântul Irineu de Lyon, își începe ce-a de-a cincea cartea a operei sale *Adversus Haereses* cu cuvintele:

N-am fi putut să cunoaștem tainele lui Dumnezeu, dacă Domnul nostru, Cuvântul veșnic, nu s-ar fi făcut om. Pe de-o parte, nimeni nu era în stare să descopere tainele Tatălui, fără numai Cuvântul său, căci „cine oare a cunoscut cugetarea Domnului?” sau „cine oare i-a fost sfătuito?” Pe de altă parte, nu le-am fi putut cunoaște, dacă nu l-am fi văzut pe Învățătorul și dacă l-a urechile noastre n-ar fi ajuns vocea Sa²⁰.

Relația dintre Cuvântul cel Veșnic și Dumnezeu, raportată și la lucrarea învățătoarească a Mântuitorului Hristos, va deveni o temă predilectă pentru majoritatea Părinților din această perioadă. Principalul motiv pentru care abordează această direcție îl reprezintă pericolul reprezentat de diferitele secte gnostice, pentru care cunoașterea devenea principalul instrument în dobândirea desăvârșirii. De aceea, Sfântul Irineu le opune o veritabilă *regula fidei*²¹, prin intermediul căreia prezintă pe scurt învățătura revelată. Lucrarea sa profetică se împlinește în Evanghelii și în propovăduirea apostolilor, unicele izvoare ale adevărului împotriva cuvintelor deșarte și

20. IRÉNÉE de LYON, *Contre les heresies V. 1*, texte latin, fragments grecs, introduction, traduction et notes par Adelin Rousseau, Louis Doutreleau et C. Mercier, în „Sources Chretiennes”, vol. 153, Ed. du Cerf, Paris, 1969, p. 17: *non enim aliter nos discere poteramus quae sunt Dei, non magister noster, Verbum existens, homo factus fuisset: neque enim alius poterat enarrare nobis quae sunt Patris, nisi proprium ipsius Verbum. Quis enim alius cognovit sensum Domini? Aut quis alius consiliarius eius factus est? Neque rursus nos aliter discere poteramus, nisi magistrum nostrum videntes et per auditum nostrum vocem eius percipientes.*

21. IRÉNÉE de LYON, *Contre les heresies I, 22. 1*, texte latin, fragments grecs, introduction, traduction et notes par Adelin Rousseau et Louis Doutreleau, în „Sources Chretiennes”, vol. 264, Ed. du Cerf, Paris, 1969, p. 309.

mincinoase ale ereticilor²². Mai mult, viața creștinului este strâns legată de cunoașterea prin participare a lui Dumnezeu în Iisus Hristos. „Numai o persoană care a trăit intimitatea comuniunii cu Dumnezeu ar putea vedea și concepe mântuirea omului ca *participare în Dumnezeu*, ceea ce implică o transformare a naturii umane în asemănarea celei divine, a ceea ce este muritor în nemuritor”²³.

Aceeași idee a participării, a legăturii inime a omului în Hristos, înțeleasă ca pregustare a *Împărăției*, se regăsește și la Clement Alexandrinul, contemporan Sfântului Irineu. Deși abordarea sa este mult mai filosofică, Clement nu iese cu nimic din cadrele trasate de episcopul de Lyon în *Adversus Haereses I. 22. 1*. Astfel, Hristos este *Stăpânul și Învățătorul*²⁴ ce le vorbește oamenilor, descoperindu-le adevărul:

*A fost întrebată Viața despre viață, Mântuitorul despre mântuire, Învățătorul despre cea mai importantă dintre învățăturile date de El, Adevărul despre adevărata nemurire, Cuvântul despre Cuvântul Tatălui, Desăvârșirea despre odihna cea desăvârșită, Nemurirea despre singura nemurire. A fost întrebat despre acelea pentru care S-a și pogorât din cer, despre acelea pe care le-a propovăduit, pe care le-a învățat, pe care le-a dat, ca să arate temeiul Evangheliei, că Evanghelia este dare a vieții veșnice*²⁵.

Clement Alexandrinul reia într-un alt pasaj, de această dată din scrierea *Cuvânt de îndemn către elini*, tema întreprinderii slujiri, așa cum fusese ea prezentată de Sfântul Iustin Martirul și Filosoful. De această dată, nu imaginea *Unului* este cea care domină tabloul, ci cea a *Învățătorului*. Totodată, avem una dintre primele abordări cu conotație profund

22. Cf. John BEHR, *Formarea teologie creștine*, vol. I: „Drumul spre Niceea”, traducere Mihail Neamțu, Ed. Sophia, București, 2004, pp. 163 – 165.

23. Prof. Dr. Remus RUS, „Coordonate ale gândirii teologice a Sfântului Irineu din Lyon”, în *Studii Teologice*, nr. 3 – 4 (2001), p. 9.

24. CLEMENT ALEXANDRINUL, „Care bogat se va mântui? 2. 2.”, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în „Clement Alexandrinul, *Scrieri, Partea I*”, colecția PSB, vol. 4, Ed. IBMBOR, București, 1982, p. 36.

25. *Ibidem* 6, 1 – 2, pp. 38 – 39. Aceeași idee este reluată în paragrafele 11, 1 și 27, 3 (pp. 41 și 53).

hristologică a acestei învățături:

S-a arătat acum ca Mântuitor Cel ce exista mai înainte – căci Cuvântul era la Dumnezeu. S-a arătat Cuvântul prin care s-au creat toate. Creator fiind, a dat la început, odată cu creația, și viața; ca Învățător a învățat, când s-a arătat, cum să viețuiască oamenii bine, pentru ca apoi, ca Dumnezeu, să dăruiască viața veșnică²⁶.

Participarea la viața în Hristos presupune deopotrivă credință și cunoaștere, între ele existând o conexiune organică. Credința este actul global inițial, prin care-l concepem pe Dumnezeu ca existent, dar cunoașterea Lui este un act revelațional prin Fiul, prin Logosul Său²⁷. Pornind de la aceste raport, Clement Alexandrinul abordează pentru prima dată în teologia creștină problema cunoașterii lui Dumnezeu. Acesta rămâne în esență incomprehensibil, însă ni se descoperă ca dar și har prin Logosul dumnezeiesc:

Numele pe care i le dăm lui Dumnezeu sunt sau cuvine care ne arată însușirile Lui, sau cuvinte care arată relațiile dintre ele; dar niciunul din ele nu ne spune ce este Dumnezeu...Rămâne deci că numai prin harul dumnezeiesc și numai prin Cuvântul născut din El putem gândi Necunoscutul²⁸.

Prin întrupare, Logosul devine Pedagogul prin excelență, *singurul Învățător*²⁹, în raport cu El noi fiind asemenea unor prunci ce au nevoie

26. CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către elini* 7. 3, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în „Clement Alexandrinul, *Scrieri, Partea I*”, colecția PSB, vol. 4, Ed. IBMBOR, București, 1982, p. 74.

27. Pr. Prof. N. C. BUZESCU, „Logos și Kyrios în *Stromatele* lui Clement Alexandrinul”, în *Studii Teologice*, nr. 3 – 4 (1977), p. 253.

28. CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromate* V. 82, 2 - 4, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în „Clement Alexandrinul, *Scrieri, Partea I*”, colecția PSB, vol. 5, Ed. IBMBOR, București, 1982, pp. 357 – 358.

29. CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul* I. 25. 2, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în

neapărată de bună călăuzire³⁰. Identificarea Cuvântului întrupat cu Pedagogul are nu doar implicații soteriologice, ci și antropologice și cosmologice. Pedagogul este același cu Înțelepciunea lui Dumnezeu, cea prin care s-au făcut toate și prin care în fiecare element al naturii s-a sădit o sămânță a dorinței de participare la dumnezeire³¹. „Tema înțelepciunii lui Dumnezeu, amplu elaborată în Vechiul Testament, este abordată de Clement Alexandrinul din perspectivă creștină. În întreaga sa prezentare se întrevade un profund umanism creștin, toți fiind îndemnați să contemple adevărul, în sensul că adevărul Logosului este valabil pentru toți creștinii, iar iubirea este cea mai puternică legătură duhovnicească între ei”³² Prin aceasta, Clement Alexandrinul pregătește calea marilor sinteze trinitare, hristologice și soteriologice realizate de către Sfântul Atanasie cel Mare și de Sfinții Capadocieni.

Odată cu începutul secolului al IV-lea pătrundem într-o nouă perioadă a formulării învățaturii de credință a Bisericii. Este pe de o parte epoca primelor două sinoade ecumenice, iar pe de altă parte ea este marcată decisiv de viața și opera Sfântului Atanasie cel Mare, a Părinților Capadocieni, a Sfântului Ioan Gură de Aur, dar și a Fericitilor Augustin și Ieronim.

Pentru Sfântul Atanasie, ortodoxia – dreapta credință este echivalentă cu învățătura lui Hristos³³. Interpretând aceste aspect, părintele Dumitru Stăniloae afirma că „ea răsărea în noi din privirea lucrurilor, dar se face cunoscută mai luminoasă ca soarele prin Hristos. Avem aici afirmată legătura dintre revelația naturală nefalsificată și cea supranaturală. Amândouă ne fac cunoscut pe Dumnezeu în mod nemijlocit; sau Dumnezeu Se impune minții noastre în mod direct, prin învățătura sau comunicarea altora. Aceasta înseamnă însă că însuși sufletul nostru are capacitatea de a-L sesiza prin creație și în Hristos. Totuși, Hristos ne face cunoscut pe

„Clement Alexandrinul, *Scrieri, Partea I*”, colecția PSB, vol. 4, Ed. IBMBOR, București, 1982, p. 180.

30. *Ibidem* I. 31. 2, p. 184.

31. *Ibidem* I. 97. 3, p. 222.

32. Pr. Prof. N. C. BUZESCU, *op. cit.*, p. 260.

33. Sf. ATANASIE cel MARE, *Cuvânt împotriva elinilor I*, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în „Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri, Partea I*”, colecția PSB, vol. 15, Ed. IBMBOR, București, 1987, p. 29.

Dumnezeu, sau pe Sine Însuși, și prin luminozitatea învățăturii Sale, sau a evidenței conformității Cuvântului Său cu aspirația spre desăvârșire a firii noastre”³⁴.

Preluând tema înțelepciunii lui Dumnezeu și a identității acesteia cu Cuvântul, Sfântul Atanasie ne oferă o descriere mult mai clară a manifestării puterii învățătoarești a Logosului, corelând-o totodată cu celelalte două slujiri, arhierescă și împărătească:

*Cine ar despărți deci pe Tatăl, ca să deosebească puterile Cuvântului de ale Lui? Căci este Cuvântul și Înțelepciunea Tatălui. De aceea, coborând la cele create, li se face acestora spre cunoașterea și înțelegerea Tatălui de Sine sfințire și de Sine Viață și Ușă și Păstor și Cale și Împărat și Cărmuitor și Mântuitor în toate și de-viață-Făcător și lumină și purtare de grijă tuturor*³⁵.

Sfântul Atanasie insistă de asemenea asupra faptului că la lucrarea învățătoarească participă întreaga Sfântă Treime: *toate le-a grăit de la Dumnezeu, prin Hristos, în Duhul Sfânt*. Abordarea problemei trinitare este firească Sfântului Atanasie în contextul disputelor ariene din secolul al IV-lea, însă valabilitatea ei nu ține de o epocă anume, ci prin marele părinte alexandrin este pusă în valoare o realitate deja afirmată de Sfânta Scriptură și de Tradiția Bisericii³⁶.

Cea mai vie și mai precisă imagine a Mântuitorului Iisus Hristos ca Învățător ne este oferită de Sfântul Grigorie de Nazianz, în cea de-a IV-a *Cuvântare teologică*. După ce, asemenea Sfântului Irineu, Sfântul Grigorie stabilește că evanghelia vestită prin Fiul nu reprezintă altceva decât învățătura și voința Tatălui³⁷, fixează apoi principalele denumiri pe care Hristos le-a primit atât ca Dumnezeu cât și ca om. Între numele pe care

34. Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, nota 1 la Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor I*, p. 29.

35. Sf. ATANASIE cel MARE, *Cuvânt împotriva elinilor 47*, p. 85.

36. Cf. Sf. ATANASIE cel MARE, *Scrisoarea I către Seraphion din Thmuis*, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în „Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri, Partea I*”, colecția PSB, vol. 16, Ed. IBMBOR, București, 1988, p. 40.

37. Cf. Sf. GRIGORIE de NAZIANZ, *Cuvântarea a IV-a teologică 12*, traducere Pr. Gheorghe Tilea și Nicolae I. Barbu, Ed. Herald, București, s.a., p. 144.

Mântuitorul le primește ca om, este și acela de Păstor:

Se numește Păstor, din cauză că ne face sălaşuri în loc cu iarbă verde și ne crește în tihnirea apei și ne îndrumă de aici și se luptă pentru noi cu animalele sălbatice; din cauză că întoarce pe cel rătăcit, readuce pe cel pierdut, leagă pe cel zdrobit, păzește pe cel puternic și cu rațiuni de păstoricească știință îi adună către staulul din viața de dincolo³⁸.

Sfântul Vasile cel Mare, în *Omilia a III-a la Hexaemeron*, are aceeași viziune, interpretând natura ca o veritabilă carte prin care Hristos Învățătorul descoperă celor ce se apleacă plini de râvnă asupra ei *adevărată învățătură*³⁹. Aceasta reprezintă structura cea mai intimă a vieții și activității Bisericii. Atunci când învățăturile greșite, *asemenea neghinelor*, alterează învățătura dată de Hristos, trupul Bisericii intră sub spectrul periculos al bolii, adică al îndepărtării de descoperirea lui Dumnezeu⁴⁰. Revenirea la normalitate se face tot prin Hristos – *Soarele dreptății*, cel ce își revarsă lumina și învățătura peste cei ce împlinesc cele după dreptate⁴¹. Este important să subliniem faptul că Sfântul Vasile cel Mare insistă nu atât pe aspectul soteriologic al învățăturii despre întreita slujire a lui Hristos, cât pe cel gnoseologic. Cuvântul lui Dumnezeu se reflectă în creație și, prin Sine reflectă voia și slava de negrăit a Tatălui. De asemenea, prin Fiul, Duhul Sfânt își revarsă în lume bogăția de daruri.

La Sfântul Grigorie de Nyssa, lucrarea învățătoarească nu este doar un atribut al Cuvântului întrupat, ci și expresie a iubirii cu care Acesta a creat întreaga lume și cu care vine în lume pentru a-l ridica pe cel căzut⁴².

38. *Ibidem* 21, p. 153.

39. Sf. VASILE cel MARE, *Omilii la Hexaemeron III*. 6, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în „Sf. Vasile cel Mare, *Scrieri, Partea I*”, colecția PSB, vol. 17, Ed. IBMBOR, București, 1986, p. 104.

40. *Ibidem* V. 5, p. 124.

41. Sf. VASILE cel MARE, *Omilii la Psalmi 8, 8*, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în „Sf. Vasile cel Mare, *Scrieri, Partea I*”, colecția PSB, vol. 17, Ed. IBMBOR, București, 1986, p. 267.

42. Sf. GRIGORIE de NYSSA, *Marele cuvânt catehetic 5 și 15*, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în „Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri, Partea a II*”, în colecția PSB, vol. 30, Ed. IBMBOR, București, 1998, pp. 294 și 310.

Întruparea însăși este privită ca un act de pedagogie divină, prin care Cel necuprins ia *haina trupului*, pentru a veni în maximă apropiere de oameni, pentru a îi readuce pe aceștia la cunoștința cea adevărată și să-i repună de calea comuniunii cu Dumnezeu. În centrul acestei pedagogii stă tocmai re-descoperirea Tatălui ca părinte iubitor și re-descoperirea noastră ca fii ai Lui:

De aceea s-a și îmbrăcat Dumnezeu în haina trupului, pentru ca omul având de acum în fața ochilor ceva apropiat și cunoscut sieși, să nu-i mai fie frică să se apropie de puterea ce suprafirească a Dumnezeirii, ci încetul cu încetul să-și obișnuiască ochii minții tot mai mult cu puterea care reiese din minunile dumnezeiești, pentru ca mai curând să dorească această arătare decât să spună de ea⁴³.

Sinteza primelor patru secole în ceea ce privește învățătura despre întreita slujire a Mântuitorului în general și despre lucrarea profetic-învățătoarească în special este realizată de către Sfântul Chiril al Alexandriei. Pe fondul disputelor hristologice ce au dominat secolul al V-lea, părintele alexandrin organizează toate posibilele interpretări ale acestei lucrări, ținând cont atât de mărturiile Scripturii cât și de cele ale Părinților anteriori lui. Punctul de plecare îl reprezintă faptul că Dumnezeu, *ca dătător al mântuirii și principinuator a toată fericirea*, ne arată drumul pe care trebuie să-l urmăm, îndrumați fiind de Iisus Hristos – Fiul Său întrupat⁴⁴. Prin întrupare, Hristos relevă adevărata dimensiune a *typos*-urilor vetero-testamentare, alungând domnia umbrei și a robiei spirituale, îndepărtând păcatul și scuturând împărăția diavolului, făcându-ne cunoscută voia Tatălui⁴⁵. Hristos nu mai este slujitor al Legii, ci Stăpân al acesteia, mijlocind direct între dumnezeire și umanitate⁴⁶. El elimină astfel imaginea incertă a Legii, înlocuind-o de această dată nu cu un nou tip, ci cu o realitate, cea a iubirii și a descoperirii

43. *Ibidem* 23, p. 319.

44. Sf. CHIRIL al ALEXANDRIEI, „Închinare în duh și adevăr II, p. 60”, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în Sf. Chiril al Alexandriei, *Scrieri, partea I*, colecția PSB, vol. 38, Ed. IBMBOR, București, 1991, p. 60.

45. *Ibidem*, p. 61.

46. *Ibidem*, p. 61.

tot mai depline a dumnezeirii către o comuniune reală cu tot sufletul ce se apropie de aceasta cu credință și cutremur. În mod firesc, pedagogia Vechiului Testament este înlocuită cu pedagogia lui Hristos, descrisă ca un veritabil îndrumar prin care omul poate cunoaște cauzele stării în care se află și poate dobândi accesul către comuniunea cu Dumnezeu, către *cunoștința binelui desăvârșit*⁴⁷.

Ținând cont de toate aceste direcții, teologia ortodoxă modernă a încercat să prezinte o imagine de ansamblu a lucrării învățătoarești a Mântuitoului Iisus Hristos. Desăvârșirea acestei activități este dată de unirea ipostatică, prin care umanitatea este ridicată la nivelul înțelegerii adevărilor dumnezeiești, dându-i posibilitatea de a le transmite în întreaga lume. Superioritatea învățaturii Sale rezidă, dincolo de orice alt aspect, în faptul că El ni se descoperă nu ca slujitor, ci ca Fiul iubit al Tatălui și Frate iubit al omului, deschizându-Se total către acesta. Cu toate acestea, El există din veșnicie ca *typos* pentru întreaga lege a Vechiului Testament, întruparea reprezentând și împlinirea, confirmarea acestuia. Nu în ultimul rând, „profeția lui Hristos reprezintă sfârșitul profeției. În timp ce toți profeții vestesc despre venirea lui Hristos, Fiul întrupat vestește despre Sine Însuși și despre împărăția ce va să vină. Descoperirea Sa este din interior, făcând aluzie la propria persoană și nu din exterior. Mai mult, în predica Sa Mântuitorul anunță înălțarea Bisericii, ca trup tainic al Său și totodată spațiu al mântuirii întregului neam omenesc⁴⁸.

SLUJIREA ARHIEREASCĂ A DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS REFLECTATĂ ÎN SFÂNTA TRADIȚIE

În centrul economiei mântuirii se află întruparea, jertfa pe cruce și învierea Mântuitorului Iisus Hristos, legate între ele prin legătura iubirii fără de margini a lui Dumnezeu Cel în Treime față de neamul omenesc. Toate aceste momente se leagă de cele trei slujiri ale Mântuitorului: prin întrupare el împlinește profețiile Vechiului Testament, Hristos El Însuși

47. *Ibidem*, p. 73.

48. Cf. Panagiotis TREMBELAS, *Dogmatique de l'Église Orthodoxe Catholique*, vol. II, trad. par Archimandrite Pierre Dumont, Editions de Chevetogne / Desclee de Brouwer, Chevetogne, 1966, pp. 172 -173.

Profet și Învățător; prin jertfa pe cruce, El este Arhiereu veșnic, a cărui jertfă este valabilă pururea; prin învierea cea de a treia zi, Fiul lui Dumnezeu întrupat se vedește ca Împărat al Lumii, ca Stăpân al întregii ordini din cer și de pe pământ. Eficiența celor trei momente este veșnică și tot astfel cea a întreitei slujiri. „Dacă n-ar fi Arhiereu în veac – spune părintele Dumitru Stăniloae – Hristos n-ar rămâne om în eternitate și anume om înviat. Dar nici n-ar rămâne întrupat în veac și înviat cu trupul, dacă n-ar fi Arhiereu în veac. De aici urmează că precum faptul întrupării și al învierii Sale are o eficiență veșnică asupra noastră, tot așa are o astfel de eficiență veșnică arhieria Sa”⁴⁹.

Mântuitorul Iisus Hristos este Arhiereu suprem întrucât a suferit până la moarte, până la jertfa de Sine prin moarte, exclusiv pentru frații Săi întru umanitate, dar poate să și fructifice puterea jertfei Sale, transmitând-o pururea celor ce cred în El în duh și adevăr⁵⁰. De aceea, „preoția lui Hristos este unică, desăvârșită, universală și veșnică, pentru că El fiind pururea viu și mijlocind pentru noi, poate să mântuiască totdeauna pe cei ce vin la Dumnezeu (Evr. 7, 24 – 25)”⁵¹. Veșnicia preoției și a eficienței jertfei lui Hristos este asigurată prin instituirea tainei hirotoniei chiar de către Mântuitorul în ziua Învierii și devenită lucrătoare pe deplin la Cincizecime, prin pogorârea Duhului Sfânt⁵². Preoția Mântuitorului și preoția sacramentală, ca parte integrantă a Sa, sunt legate indisolubil într-o lucrare sfințitoare pentru fiecare credincios în parte și pentru Biserică în toată plinătatea sa. Astfel se desăvârșește și activitatea învățătoarească a Mântuitorului, înțeleasă din această perspectivă nu doar ca împlinire a profețiilor Vechiului Testament și a Legii vechi, ci și ca misiune permanentă de vestire a învățaturii revelate prin Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție⁵³.

Mărturiile Sfinților Părinți și ale celorlalte izvoare ale Tradiției Bisericii sunt extrem de detaliate și complexe în descrierea arhieriei

49. Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, „Iisus Hristos, Arhiereu în veac”, în *Ortodoxia*, nr. 2 (1979), p. 217.

50. *Ibidem*, p. 228.

51. Pr. Ioan MIRCEA, „Preoția harică și preoția sacramentală”, în *Ortodoxia*, nr. 2 (1979), p. 236.

52. *Ibidem*, p. 237.

53. Cf. Panagiotis N. TREMBELAS, *Dogmatique de l'Église Orthodoxe Catholique*, vol. II, pp. 177 - 178.

Mântuitorului Iisus Hristos și în explicarea relației dintre aceasta și iconomia mântuirii. Pornind de la învățătura Sfântului Apostol Pavel, expusă în Evr. 2, 17; 3, 1; 4, 4, 15; 7, 26; 8, 1; 9, 11, primele scrieri creștine îl numesc pe Iisus Hristos *Arhiereu veșnic* și izvor al mântuirii. În prima *Epistolă către Corinteni*, Sfântul Clement Romanul exprimă acest aspect cu multă precizie:

*Aceasta este, iubiților, calea în care am găsit mântuirea noastră, pe Iisus Hristos Arhiereul jertfelor noastre. Prin El căutăm la înălțimile cerurilor; prin El vedem, ca în oglindă, nepătata și prea înalta Lui față; prin El s-au deschis ochii inimii noastre, prin El nepriceputa și întunecata noastră minte înflorește la lumina Lui, prin El Stăpânul a voit să gustăm cunoștința cea nemuritoare*⁵⁴.

Potrivit Sfântului Clement, ca de altfel potrivit întregii Tradiții, arhieria lui Hristos reglementează organizarea întregii slujiri preoțești a Bisericii. Darurile și liturgiile nu trebuie aduse sau săvârșite la întâmplare, toate cele trei trepte ale preoției având slujiri proprii, bine delimitate⁵⁵. Această organizare este valabilă nu doar pentru cler, ci pentru fiecare credincios în parte. Jertfa liturgică se cuvine a fi adusă după o deplină cercetare de sine, căci *cu cât am fost învredniciți de mai multă cunoștință, cu atât mai mult suntem supuși unei mari primejdii*⁵⁶.

În epistola lui Barnaba avem o prezentare mult mai detaliată a slujirii arhieresti a Mântuitorului Hristos. Prin întruparea Sa, Legea veche a fost desființată, *pentru ca legea nouă, care este fără jugul necesității, să nu aibă darul de jertfă făcut de mână omenească*⁵⁷. În locul acestei jertfe, Hristos însuși, descris ca *Domn și Judecător al viilor și morților, a suferit, ca rana Lui să ne dea viață, să credem că Fiul lui Dumnezeu nu putea pătimi decât pentru noi*⁵⁸. Epistola insistă totodată asupra faptului că toate jertfele Vechiului Testament sunt prefigurări ale jertfei pe cruce a lui Hristos⁵⁹. Descrierea

54. Sf. CLEMENT ROMANUL, *Epistola I către Corinteni* 36, 1 – 2, ed. cit., pp. 73 – 74.

55. *Ibidem* 40, 1 – 5, p. 76.

56. *Ibidem* 41, 4, p. 77.

57. *Epistola lui Barnaba* 2. 6, p. 136.

58. *Ibidem* 7, 2 – 3, p. 145.

59. *Ibidem* 7, 3; 8, 1 – 4, pp. 145 – 147.

crucii în *Epistola lui Barnaba* anticipează teologia secolelor următoare, potrivit căreia aceasta este altarul pe care Hristos se aduce jertfă. Nimeni nu-l poate vedea pe Hristos ca Mântuitor până nu-l va vedea mai înainte suferind și pătimind, pentru că *împărăția lui Iisus este pe lemn și pentru că cei ce cred în El vor trăi în veac*⁶⁰.

Respectând aceeași linie trasată de *Epistola lui Barnaba*, Sfântul Ignatie al Antiohiei insistă mai întâi că preoții Legii vechi, în ciuda importanței lor, nu se pot compara cu *singurul Arhiereu Hristos*. Deosebirea nu este făcută de obiectul jertfei, ci de eficiența acesteia. Pentru Sfântul Ignatie, jertfa Mântuitorului nu este doar mântuitoare, ci și izvor al cunoștinței și al Evangheliei:

*Buni erau și preoții, dar mai bun Arhiereul, căruia îi erau încredințate sfintele sfintelor, singurul căruia i s-au încredințat cele ascunse ale lui Dumnezeu; el este ușa Tatălui, prin care intră Avraam, Isaac, Iacov, profeții, apostolii și Biserica. Toate acestea duc la unirea cu Dumnezeu. Evanghelia, însă, are ceva deosebit: venirea Mântuitorului, a Domnului nostru Iisus Hristos, patimile Lui și învierea. Profeții cei iubiți L-au vestit; Evanghelia însă este desăvârșirea nemuririi*⁶¹.

Aceste comparații au intrat de timpuriu în conștiința Bisericii, care le-a folosit în special în cult. Alături de ele, apar noi formule de binecuvântare în care Mântuitorul Iisus Hristos este invocat ca *Arhiereu*, prin care vine întărirea credinței și a adevărului. Un astfel de exemplu ne este oferit de Sfântul Policarp al Smirnei, în *Epistola către filipeni*:

*Dar Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos și Însuși veșnicul Arhiereu, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu să vă întărească în credință, în adevăr, în toată blândețea, în lipsă de mânie, în răbdare și în îndelungă răbdare, în îngăduință și în curăție trupească și sufletească*⁶².

60. *Ibidem* 7, 11; 8, 5, pp. 146 – 147.

61. Sf. IGNATIE al ANTIOHIEI, *Epistola către Filadelfieni* 9, 1 – 2, ed. cit., p. 217.

62. Sf. POLICARP al SMYRNEI, *Către Filipeni* 12, 2, traducere Pr. Prof. Dumitru Fecioru, în

Literatura apologetică, prin natura ei, a preluat o serie din motivele folosite în scrierile Părinților Apostolici, cărora le-a adăugat o nouă interpretare, menită să răspundă provocărilor venite din partea lumii păgâne. Astfel, Hristos nu este doar împlinirea *legii și a profețiilor*⁶³, ci este *Arhiereu* universal, după rânduiala lui Melchisedec⁶⁴. Sfântul Apostol Pavel deja indicase legătura dintre preoția lui Melchisedec și cea a lui Hristos, prima fiind o prefigurare a acesteia din urmă. În plan apologetic, Melchisedec este imaginea slujirii universale, la care sunt chemații și evreii și păgânii, fără a mai fi nevoie de o preoție de castă, așa cum se întâmpla în Legea veche. Hristos devine astfel *Arhiereu după rânduiala lui Melchisedec*, prin jertfa sa înglobând întreaga lume și oferind fiecărei persoane în parte posibilitatea comuniunii cu Dumnezeu⁶⁵.

La Clement Alexandrinul, imaginea Arhiereului Hristos este pe de o parte legată de cea a Tatălui⁶⁶, iar pe de altă parte de slujirea Pedagogului⁶⁷. În esență, lucrarea arhierească și cea învățătoarească se complinesc în realizare mântuirii. O noutate de mare importanță pentru înțelegerea dimensiunii slujirii arhierești a Mântuitorului Iisus Hristos, o aduce Origen, primul care asociază sau, mai bine spus, identifică *arhiereul* și *jertfa*:

*Și de aceea El este și jertfa și arhiereul: oferă, după Duh, jertfa Tatălui, și se oferă, după carne, pe altarul Crucii. Așadar, după cum s-a spus despre El: Iată mielul lui Dumnezeu, iată-L pe Cel ce ridică păcatul lumii!, tot astfel s-a spus despre El: Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec*⁶⁸.

Odată cu secolul al IV-lea intrăm într-o nouă etapă a formulării învățăturii de credință a Bisericii, marcată în special de disputele în jurul

„Apologeți de limbă greacă”, Ed. IBMBOR, București, 1995, p. 255.

63. Sf. Iustin MARTIRUL și FILOSOFUL, *Dialog cu iudeul Trifon* 19, ed. cit., p. 112.

64. *Ibidem* 32, p. 126.

65. *Ibidem* 113, p. 225.

66. CLEMENT ALEXANDRINUL, *Cuvânt de îndemn către elini* 120. 2, ed. cit., p. 160.

67. Idem, *Pedagogul* 90, 3, ed. cit., p. 354.

68. ORIGEN, *Omilia a VIII-a la Geneză*, traducere Adrian Muraru, în „Origen, *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*”, Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 309.

dogmei Sfintei Treimi. Așa se explică faptul că, exceptând scrierile Sfântului Grigorie de Naziaz, avem prea puține mărturii în ceea ce privește slujirea arhierescă a Mântuitorului Iisus Hristos. Sfântul Atanasie cel Mare se rezumă să preia tradiția anterioară, vorbind despre relația dintre arhieria Vechiului Testament și arhieria Mântuitorului Hristos. Nu uită să insiste însă asupra faptului că Iisus cel răstignit este Fiul lui Dumnezeu⁶⁹, încercând să demonteze astfel pozițiile arienilor care negau dumnezeirea celei de-a doua persoane a Sfintei Treimi. O descriere pe larg a arhieriei lui Hristos este făcută în al II-lea *Cuvânt împotriva arienilor*, însă nu se deosebește decât în foarte puține privințe de prezentările anterioare:

Cele aduse potrivit legii nu rămâneau statornice, pierind în fiecare zi și având oamenii iarăși nevoie de curățire. Dar jertfa Mântuitorului, odată săvârșită a desăvârșit totul și s-a făcut credincioasă (statornică) pentru totdeauna. Aaron a avut și el urmași și în general preoția potrivit Legii înlocuia pe cei de mai înainte datorită timpului și morții. Dar Domnul, având o arhierie netrecătoare și fără urmași, S-a făcut Arhiereu statornic. Și s-a făcut credincios făgăduinței ca să audă și să nu înșele pe cei ce vin la El⁷⁰.

Interpretând acest pasaj, părintele Dumitru Stăniloae spune că „Sfântul Atanasie leagă strâns arhieria lui Hristos pentru noi de mila Lui față de noi, pe care nu o are numai ca Unul ce privește din afară la suferințele noastre, ci Și le face proprii. Arhiereul eficace e cel ce suferă cu cei ce suferă. Și Hristos n-a suferit cu noi datorită identității necesare a firii Lui cu a noastră, ci luând de bună voie firea noastră, ca să poată suferi de bună-voie cu noi și să simtă astfel de bună-voie real milă față de noi”⁷¹.

Prezentarea cea mai completă a slujirii arhieriești a Mântuitorului Hristos este făcută de Sfântul Grigorie de Nazianz. Prezentând numele pe care Fiul lui Dumnezeu întrupat le-a primit ca om, Sfântul Grigorie enumeră

69. Sf. ATANASIE cel MARE, „Tratat despre întruparea Cuvântului 53”, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri, Partea I*, colecția PSB, vol. 15, Ed. IBMBOR, București, 1987, p. 150.

70. Idem, *Cuvânt împotriva arienilor II*, 9, ed. cit., p. 240.

71. Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *nota 16 la Sf. Atanasie cel Mare, Cuvânt împotriva arienilor 9*, p. 240.

printre acestea pe cel de *oaie* (*miel*), de *arhiereu*, precum și numele lui Melchisedec asociat cu cel al lui Hristos, sintetizând astfel întreaga tradiție a Bisericii:

*Oaie din cauză că este victimă; Miel din cauză că este desăvârșit; Arhiereu din cauză că aduce jertfă; Melchisedec, din cauză că este fără de mamă, după natura Lui care este mai presus de a noastră, și fără de tată după natura Lui deopotrivă cu a noastră și din cauză că este fără de neam, după natura Lui de sus*⁷².

Unirea celor două firi în ipostasul unic al Fiului lui Dumnezeu întrupat, îi permite deopotrivă să asume suferința neamului omenesc și să o depășească în egală măsură. Nu avem însă de-a face cu o interpretare de tip dochetice la jertfa lui Hristos, ci cu una cât se poate de reală, prin care ni se arată tuturor ca Dumnezeu adevărat și Om adevărat. Potrivit Sfântului Grigorie de Nazianz, Fiul are puterea de a-și da sufletul în mâinile Tatălui și totodată de a-l redobândi, moare, dar dă viață și *dezleagă moartea pre moarte*, este îngropat dar învie, coboară la iad, și în înălțarea lui atrage după Sine sufletele tuturor dreptilor⁷³.

Dintre aspectele arhieriei lui Hristos, deja prezentate în scrierile Sfinților Părinți din primele trei secole, cel mai des amintit de către Sfântul Grigorie este cel al identității dintre jertfitor și jertfă⁷⁴. Pe lângă aceasta, imaginea Arhiereului Hristos este legată direct, pentru prima dată în literatura creștină, de cea a lui Adam cel Nou. Iisus – Adam cel Nou vine să mântuiască pe Adam cel Vechi, readându-i starea de curăție din care căzuse, dezlegându-l de *osânda cărții și omorând moartea prin carne*⁷⁵. Ținând cont de această perspectivă, raportul dintre jertfa Mântuitorului și jertfele Legii nu mai este prezentat în manieră atât de radicală, așa cum se întâmplă în

72. Sf. GRIGORIE de NAZIANZ, *Cuvântarea a IV-a teologică* 21, ed. cit., pp. 153 – 154.

73. Idem, *Cuvântarea a III-a teologică* 20, ed. cit., p. 131.

74. Idem, *Cuvânt la Sfintele Paști I*. 22, traducere Pr. Dr. Gheorghe Tilea, în „Sf. Grigorie de Nazianz, *Opere dogmatice*”, Ed. Herald, București, 2002, p. 82. Tema este reluată și în poemele sale, un bun exemplu reprezentându-l *Poemul al IX-lea, despre Fiul: A fost jertfă, dar și arhiereu; jertfitor, dar și Dumnezeu. / Și-a dat lui Dumnezeu sângele, dar a curățit lumea întreagă* (ed. cit., p. 138).

75. Idem, *Cuvântare la Sfintele Lumini* 13, ed. cit., p. 49.

literatura primului secol creștin, ci se insistă asupra faptului că prin Hristos, jertfele Vechiului Testament sunt desăvârșite, unificate în jertfa iubitoare a Fiului lui Dumnezeu întrupat:

Dar ca să nu fii neștiutor al adâncului înțelepciunii lui Dumnezeu și al bogăției nepătrunselor Lui judecați, nu a lăsat nici jertfele cu totul nesfințite și nelipsite de folos, și nici să se reducă numai la sânge și atât, ci marea și nejertfita Jertfă, nejertfită ca să zic așa, în privința primei naturi, s-a amestecat cu jertfele Legii și s-a făcut mântuitoare nu a unei mici părți a lumii și nici pentru scurt timp, ci a întregii lumi și pentru totdeauna⁷⁶.

Aceeași metodă a corelației o folosește și Sfântul Chiril al Ierusalimului, contemporan al Sfântului Grigorie de Nazianz și împreună participant cu acesta la al II-lea Sinod Ecumenic (381). Raportarea echilibrată a Legii noi în Hristos la Legea veche reprezenta pentru episcopul Ierusalimului nu doar o manieră potrivită pentru prezentarea învățaturii creștine, ci și un bun mijloc catehic, pentru a-i ajuta pe cei ce doreau să primească Taina Botezului să înțeleagă adevărata semnificație a jertfei lui Hristos, fără a nega cu totul rolul pregătitor pe care l-au avut jertfele din Vechiul Testament. Astfel, Cel ce se jertfește pentru noi nu este un simplu om, ci Fiul lui Dumnezeu întrupat. El este *mielul lui Dumnezeu, cel ce vine să ridice păcatul lumii*, descris de Sfântul Ioan Evanghelistul (In. 1, 29). De vreme ce jertfele aduse de către poporul evreu aveau rost curățitor, cu atât mai mult jertfa lui Hristos, ca una ce aduce mântuirea⁷⁷. De asemenea, Sfântul Grigorie la Nyssei, pornind de la învățătura Epistolei către Evrei, arată că Hristos se face asemenea nouă, prin voia Tatălui, ca să-i înfățișeze Acestuia pe cei credincioși. Mai mult, el curăță *arhiereste*, cu sângele Său păcatele noastre. Sfântul Grigorie al Nyssei precizează, în deplină concordanță cu Sfântul Grigorie de Nazianz, că nu doar firea divină a Unului născut participă la această lucrare, ci Dumnezeu Omul, Fiul lui Dumnezeu

76. Idem, *Cuvânt la Sfintele Paști I. 13*, ed. cit., p. 73.

77. Sf. CHIRIL al IERUSALIMULUI, *Cateheza a XIII-a baptismală*, traducere Pr. Prof. Dumitru Fecioru, în „Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*”, Ed. IBMBOR, București, 2003, p. 189.

întrupat⁷⁸. Aceste precizări anticipează marile dispute hristologice, în cadrul cărora învățătura despre întreita slujire a Mântuitorului Hristos a fost pe deplin stabilită.

Un rod important în această veritabilă trudă teologică l-a avut Sfântul Chiril al Alexandriei. Ca și Sfântul Grigorie de Nazianz, învățătura marelui episcop alexandrin este una sintetizatoare. Punctul de pornire îl reprezintă corelarea dintre jertfele Legii vechi și jertfa și arhieria lui Hristos. Aceasta este văzută ca o *înoire, ca o transformare a preoției, arătând că modul slujirii nu va fi altul decât taina de acum a lui Hristos*⁷⁹. Pe firul comparației, Sfântul Chiril îl identifică pe Hristos cu însăși jertfa adusă, precizând în plus că începutul jerfei îl constituie însuși actul chenotic al întrupării: *Dumnezeu fiind prin fire, S-a făcut sub lege pentru omenitate*⁸⁰. Împlinirea jertfei pe cruce și învierea reprezintă momentul cheie, în care jertfa iese de sub dominația Legii și pătrunde în ziua a opta, ziua slavei lui Dumnezeu⁸¹, a împlinirii tuturor făgăduințelor făcute dreptilor Vechiului Testament și a desăvârșirii promise acestora⁸². Imaginea de ansamblu a Arhieriei lui Hristos, prezentată de Sfântul Chiril al Alexandriei în *Glafire II*, respectă aceeași direcție sintetizatoare, mai sus enunțată:

Unul Născut fiind Dumnezeu din Dumnezeu după fire, S-a făcut om și S-a sălășluit între noi. El s-a făcut Apostolul și Arhierieul nostru și ne-a eliberat de legea zăbavnică la limbă, trecând la frumosul grai al învățăturilor evanghelice. Dar nu numai aceasta, ci fiind noi prizonieri, a biruit pe stăpânitorul veacului acestuia și a scos pe cei adormiți din prăpăștiile iadului, a întemeiat Biserica, s-a hirotonit căpetenie a noastră, a trecut în credință Iordanul, a dat tăierea împrejur în duh și ne-a întors în Împărăția

78. Sf. GRIGORIE de NYSSA, *Conta Eunomium VI*, în P.G., vol. 45, col. 717

79. Sf. CHIRIL al ALEXANDRIEI, *Închinare în duh și adevăr II*, ed. cit., p. 71.

80. *Ibidem XI*, p. 391.

81. *Ibidem*, p. 398.

82. Sf. CHIRIL al ALEXANDRIEI, *Glafire II*, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în „Sf. Chiril al Alexandriei, *Scrieri, Partea a II-a*”, colecția PSB, vol. 39, Ed. IBMBOR, București, 1992, p. 51.

*cerurilor*⁸³.

Nu putem trece cu vederea faptul că Sfântul Chiril pornește de la prezentarea legăturii inextricabile, existentă între Fiul și Tatăl. El ni se arată astfel nu doar ca *Apostol* și *Arhiereu*, ci și ca jertfă permanentă înaintea Părintelui Său pentru noi oamenii. „Prezența lui Hristos în cer, ca jertfă pentru noi – spune părintele Dumitru Stăniloae – e o continuă pledoarie a Lui pentru noi în fața Tatălui, dar și un izvor de putere pentru ca să intrăm sau să ne putem înălța unde este El. Însă noi trebuie să folosim această putere sau acest ajutor și această bunăvoință a Tatălui de a ne primi, câștigată prin jertfa lui Hristos ca om pentru noi”⁸⁴. O atare abordare presupune o interiorizare în sens duhovnicesc a semnificației jertfei și a slujirii arhieresti a lui Hristos, dezvoltată cu precădere în literatura filocalică.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, asemenea Sfinților Grigorie de Nazianz și Chiril al Alexandriei, pornește de la *ștergerea zapisului lui Adam* de către Hristos⁸⁵. Acesta ia asupra Sa toate *mișcările pătimitoare* ale firii noastre și ne eliberează din robia acestora⁸⁶. Mai mult, prin jertfa Sa, Mântuitorul ne dă nu numai darul eliberării de sub jugul păcatului și al morții, ci și adevărata cunoaștere duhovnicească:

*Hristos însă, făcându-ni-Se arhiereu al bunurilor viitoare și jertfindu-Se pe Sine jertfă tainică, își dă împreună cu trupul și sângele celor ce și-au deprins simțurile sufletului în vederea desăvârșirii, ca să poată distinge binele de rău. Aceștia nu mai împlinesc poruncile numai prin credință, fără să-și dea seama de valoarea lor, ci disting, prin înțelegere, binele de rău*⁸⁷.

În aceeași cheie este interpretată și figura simbolică a lui Melchisedec. Sfântul Maxim identifică trei posibile interpretări duhovnicești ale

83. *Ibidem*, pp. 54 – 55.

84. Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE, „Iisus Hristos, Arhiereu în veac”, p. 222.

85. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie 21*, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, vol. 3, Ed. Humanitas, București, 1999, p. 80.

86. *Ibidem*, p. 81.

87. *Ibidem* 36, p. 133.

acesteia: Melchisedec este model de virtute asemenea lui Hristos⁸⁸; preoția lui Melchisedec este tip al preoției veșnice a lui Hristos⁸⁹; Melchisedec este tip al celui ce se nevoiește și al monahului ce se rupe de legăturile trupești pentru a primi *legătura ce-a câștigat-o cu Duhul*⁹⁰.

Nu lipsită de importanță este și abordarea liturgică a lucrării arhieresti a Mântuitorului. În *Explicarea Sfintei Liturghii*, a Sfântului Nicolae Cabasila ni se spune că precum în vechime jertfa și arhieria lui Hristos au fost prorocite prin oamenii aleși de Dumnezeu, astăzi preoții le actualizează prin cuvinte și prin gesturi⁹¹. Liturghia nu este însă doar o colaționare de rugăciuni și acte solemne, ci *jertfă adevărată, pentru că ceea ce se jertfește nu e pâinea, ci însuși Trupul lui Hristos*⁹².

Toate aceste trăsături pun în evidență atât profunzimea teologică a învățaturii despre slujirea arhierescă a Mântuitorului Iisus Hristos, cât și relevanța ei practică, misionară. Prin Arhierul Hristos fiecare este chemat la desăvârșire și la îndumnezeire, ea reprezentând liantul ce unește trecutul, prezentul și viitorul în lumina veșniciei.

DEMNIȚATEA ÎMPĂRĂTEASCĂ A MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS REFLECTATĂ ÎN SCRIERILE SFINTEI TRADIȚII

Demnitatea împărătească a Mântuitorului Iisus Hristos s-a bucurat de o atenție aparte atât în scrierile Sfinților Părinți cât și în lucrările teologilor moderni. Aceștia din urmă, pornind de la izvoarele Sfintei Tradiții, au încercat să delimiteze și să explice principalele aspecte ale acestei demnități și locul pe care îl ocupă în iconomia mântuirii.

Părintele Dumitru Stăniloae identifică nu mai puțin de cinci momente reprezentative pentru această lucrare: *coborârea la iad, învierea Domnului, înălțarea la cer, legătura lui Iisus cel înălțat cu omenirea istorică și*

88. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua* 29, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, colecția PSB, vol. 80, Ed. IBMBOR, București, 1983, pp. 137 – 142.

89. *Ibidem* 30, pp. 142 – 143.

90. *Ibidem*

91. Sf. NICOLAE CABASILĂ, *Tâlcuirea dumnezeieștii liturghii*, traducere Pr. Prof. Ene Braniște, Ed. IBMBOR, București, 1997, p. 19.

92. *Ibidem*, p. 77.

*conducerea operei de mântuire*⁹³. Tot cinci etape ale manifestării demnității împărătești prezintă și Panagiotis Trembelas, în *Dogmatica* sa, însă diferite de cele ale părintelui Stăniloae. Astfel, Trembelas face o primă distincție între manifestarea preliminară a slavei împărătești a lui Hristos, concretizată în abolirea Legii vechi și darea noii Legi a iubirii, în împlinirea profețiilor Vechiului Testament, în patimile, moartea pe cruce și, în final, în pogorârea la iad⁹⁴. Punctul culminant al manifestării demnității Sale împărătești îl reprezintă învierea⁹⁵, ale cărei roade se transmit prin Biserică celor ce cred⁹⁶. Totodată, prin învierea, înălțarea și așezarea de-a dreapta Tatălui, Hristos va cuceri lumea⁹⁷ și o va desăvârși la a doua Sa venire⁹⁸. Diferența majoră între cele două viziuni constă în aceea că în timp ce părintele Dumitru Stăniloae nu separă pogorârea la iad de înviere, ambele reprezentând un unic și culminant moment de manifestare a demnității împărătești, Trembelas, tributar într-o mare măsură viziunii occidentale romano-catolice și protestante, tinde să vadă pogorârea la iad mai degrabă ca pe o acțiune preliminară, legată mai mult de slujirea arhierescă, jertfelnică, și mai puțin de demnitatea împărătească.

Viziunea unificatoare nu doar asupra aspectelor ce țin de demnitatea împărătească, ci asupra întregii slujiri a Mântuitorului Iisus Hristos este mult mai des întâlnită în spațiul teologic ortodox. Un bun exemplu îl reprezintă *Dogmatica* lui Nikos A. Matsoukas. Pornind de la constatarea faptului că în spațiul iudaic, considerat ca *typos* pentru cel nou-testamentar, cele trei demnități se află adesea în conflict, teologul grec afirmă că „în Persoana Cuvântului întrupat aceste trei demnități pe care, după teologia Părinților ortodocși, le-a condus El însuși în istoria lui Israel, sunt reunite în mod indestructibil ca funcțiuni harismatice și zidesc trupul Bisericii”⁹⁹.

93. Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Ed. Omniscop, Craiova, 1993, pp. 332 – 394.

94. Cf. Panagiotis N. TREMBELAS, *Dogmatique de l'Église Orthodoxe Catholique*, vol. II, pp. 212-214.

95. *Ibidem*, p. 215.

96. *Ibidem*, p. 217.

97. *Ibidem*, p. 219.

98. *Ibidem*, p. 220.

99. Nikos A. MATSOUKAS, *Teologia dogmatică și simbolică*, vol. II: „Expunerea credinței ortodoxe”, traducere Nicușor Deciu, Ed. Bizantină, București, 2006, p. 225.

Chiar și manualul de *Teologie dogmatică și simbolică*, alcătuit de colectivul Nicolae Chițescu, Isidor Todoran și I. Petreuță, catalogat adesea ca „scolastic”, accentuează această unitate: „demnitatea de împărat este nedespărțită de chemarea profetică și de servirea arhierască”¹⁰⁰. Același manual punctează totodată un aspect esențial pentru înțelegerea temei noastre: Părinții Bisericii nu au alcătuit niciodată un „tratat sistematic”, în care să prezinte diferențiat cele trei lucrări ale Mântuitorului Hristos, „cu toate că toată învățătura lor despre persoana lui Iisus Hristos se întemeiază pe dovezi luate din întreita Lui slujire”¹⁰¹. Explicația constă în aceea că în viziunea Părinților a fost importantă nu distincția sistematizatoare, ci „ideea unității reale a Persoanei și operei”¹⁰².

În viziunea unui teolog protestant precum Karl Christian Felmy, formularea învățaturii despre întreita slujire este legată în speță de formularea bizantină a dogmei hristologice. Mai precis, cele trei demnități sau slujiri țin de conturarea figurii istorice a lui Hristos, însă în ciuda dificultăților avute, ele tind către afirmarea aceleiași unități personale, divino-umane a Mântuitorului, așa cum a fost ea definită de Sinodul ecumenic de la Calcedon (453)¹⁰³.

Din cele prezentate mai sus ne putem face o idee generală asupra locului pe care demnitatea împărătească îl ocupă în cadrul întreitei slujiri, raportul pe care îl are cu activitatea învățătoarească și cu slujirea arhierască, precum și rolul comun îndeplinit în iconomia mântuirii. Astfel, „demnitatea împărătească nu e numai cea pe care o are Hristos ca Dumnezeu, de la facerea lumii și pe care a exercitat-o în timpul vieții Sale în trup, ci e demnitatea împărătească pe care a primit-o și ca om. Propriu-zis, ea nu e despartită de slujirea de Învățător și de aceea de Arhieru”¹⁰⁴. De asemenea, efectele întreitei slujiri, văzută în primul rând ca unitate iconomică a mântuirii, marchează decisiv istoria, transformând-o în spațiu ce se sfințește și devine

100. Nicolae CHIȚESCU, Isidor TODORAN, I. PETREUȚĂ, *Teologie dogmatică și simbolică*, vol. II, Ed. IBMBOR, București, 1958, p. 615.

101. *Ibidem*, p. 610.

102. *Ibidem*, p. 610.

103. Cf. Karl Christian FELMY, *Dogmatica experienței ecleziale: înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, traducere Pr. Prof. Dr. Ioan Ică, Ed. Deisis, Sibiu, 1999, p. 117.

104. Arhim. Vartolomeu ANDRONI, „Întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos în cercetarea teologică actuală”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1 – 3 (1997), p. 59.

la rândul său sfințitor, în moment crucial în vederea pregătirii celei de-a doua veniri a Mântuitorului Iisus Hristos. Cu toate acestea, învățătura despre întreita slujire nu trebuie privită ca rezultatul cugetării teologilor moderni, ci ca rod al gândirii inspirate a Sfinților Părinți, asumată de către Biserică, formulată și pecetluită în cadrul sinodalității ecumenice.

Primele mărturii despre demnitatea împărătească a Mântuitorului Hristos ne sunt oferite încă din primul secol creștin, în scrieri precum *Didahia celor doisprezece apostoli*, în *Epistola lui Barnaba* sau în epistolele Sfântului Ignatie Teoforul. Abordarea temei în mărturiile sus-amintite se face dintr-o întreită perspectivă: cea eshatologică, înfățișându-l pe Hristos ca Împărat al veacului ce va să vină, cea liturgică, euharistică, trupul și sângele Domnului reprezentând pregustarea Împărăției cerurilor și cea kerygmatică, de propovăduire a iminentei apropieri a Împărăției.

Sfântul Ignatie Teoforul pornește de la distincția între *împărăția veacului acestuia* și *Împărăția lui Dumnezeu*. Dacă prima este dominată de invidie și de înclinația nepotolită de a păcătui¹⁰⁵, pătrunderea în cea de-a doua este condiționată tocmai de eliminare acestei dezbinări materiale și spirituale deopotrivă¹⁰⁶. Ca soluție pentru această transformare radicală a omului, *Epistola lui Barnaba* oferă *îndreptările Domnului*, altfel spus legea cea nouă prin care oricine o asumă și o respectă *va fi slăvit în împărăția lui Dumnezeu*¹⁰⁷. Un atare comportament este cerut nu doar de noblețea jertfei Mântuitorului, ci mai ales de faptul că prin aceasta asistăm la *a doua creație*, când toate cele existente revin la adevărata normalitate¹⁰⁸. De aceea spune autorul *Epistolei* că *împărăția lui Iisus este pe lemn*, iar *cei care cred în El vor trăi în veac*¹⁰⁹. Jertfa pe cruce face cunoscută puterea împărătească a lui Hristos asupra întregii lumi, ca Unul ce se poate supune firii și, în egală măsură, o poate domina, nu distrugând-o, ci transfigurând-o.

Această transfigurare nu trebuie privită ca pe o lucrare cu efecte generale, ci ca pe o acceptare a tuturor celor ce, cu ajutorul harului dumnezeiesc, au trecut prin lupta despătimirii și au intrat în *împărăția*

105. Sf. IGNATIE TEOFORUL, „Către romani 7, 1 – 3”, traducere Pr. Prof. Dumitru Fecioru, în *Scrierile Părinților Apostolici*, Ed. IBMBOR, București, 1995, p. 212.

106. Idem, *Către filadelfieni* 3, 2, ed. cit., p. 215.

107. *Epistola lui Barnaba* 21, 1, ed. cit., p. 164.

108. *Ibidem* 6, 13, p. 143.

109. *Ibidem* 8, 5, p. 147.

lui Hristos¹¹⁰. Astfel se explică și insistența kerygmei apostolice asupra venirii iminente a împărăției cerești, înțelegând prin aceasta nu doar un spațiu, ci mai ales o stare de profundă curăție și de unire tot mai deplină cu Hristos. Prin puterea sa, Hristos îi trage pe toți cei ce cred în El către Sine, binecuvântându-i cu darurile bogate ale harului dumnezeiesc¹¹¹.

Didahia celor 12 apostoli ne oferă o frumoasă descriere a modului în care imaginea Împărăției este asociată liturgic atât cu jertfa, cât și cu propovăduirea cuvântului evangheliei. Descriind momentul anamnetic al liturghiei, autorul insistă asupra faptului că pâinea adusă ca jertfă este totodată și imagine a Bisericii ce năzuie către Împărăția cerească¹¹². De aceea, împărtășirea cu Sfintele Taine este însoțită de o rugăciune prin care se cere ca toți cei ce au primit trupul și sângele Domnului cu vrednicie să fie primiți în Împărăția pregătită lor¹¹³.

Literatura apologetică păstrează în mare parte direcția precizată în epoca apostolică, adăugându-i totuși elementele specifice ale genului: raportarea la Vechiul Testament, înțelească ca împlinire a acestuia și ideea chemării universale, nelimitată etnic, la Împărăție. Astfel, Sfântul Iustin Martirul și Filosoful reia expresia *împărăția lui Hristos este pe lemn*, din *Epistola lui Barnaba* și o abordează ținând cont de cele două caracteristici pe care le-am menționat:

Duhul cel profetic, anunțând prin același David că, după ce va fi răstignit, Hristos va împărăți, a zis astfel: Cântați Domnului tot pământul și vestiți zi cu zi mântuirea Lui; că mare este Domnul și vrednic foarte de laudă; El este înfricoșător mai presus decât toți zeii. ... Slavă și laudă este înaintea feței Lui și putere și splendoare în locul sfințeniei Lui... Tot pământul să se teamă de fața Lui; să se țină tare și să nu se clinească. Cei dintre neamuri să se bucure: Domnul a împărățit pe lemn¹¹⁴.

110. Sf. CLEMENT ROMANUL, *Epistola I către Corinteni I. 50*, 3 – 4, ed. cit., p. 82.

111. *Ibidem* 42, 1 – 3, p. 77.

112. *Învățătura celor 12 apostoli* 9, 1 – 5, ed. cit., p. 31.

113. *Ibidem*, 10, 3 – 6, p. 32.

114. Sf. Iustin MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Apologia I. 41*, 73 ed. cit., pp. 52 și 178.

Această împărăție se dobândește cu efort susținut și mai ales cu o viziune profund duhovnicească asupra realității. Abordarea strictă, sterilă a fariseilor nu este de folos în astfel de cazuri, ci tot cel ce dorește să intre în *Împărăția cerurilor* este dator mai întâi să *depășească felul de viață al cărturarilor și fariseilor*¹¹⁵. Orice radicalizare, orice limitare a învățaturii Mântuitorului la cadrele invariabile ale unei morale rigorige precum era cea a fariseilor, aduce după sine îndepărtarea de *Împărăție*. Ca antidot, li cere creștinilor *credința în taina Celui Răstignit*, altfel spus, să recunoască măreția și iubirea Fiului lui Dumnezeu față de ei¹¹⁶.

Dintr-o perspectivă asemănătoare trebuie interpretate și poziția pe care Clement Alexandrinul o adoptă în scrierile sale. Condiția materială sau poziția socială nu reprezintă criterii pentru apropierea de Împăratul Hristos, ci credința și lucrarea faptelor credinței¹¹⁷. Tot Clement este cel care precizează că cel ce devine în sens spiritual cetățean al Împărăției, *îl dobândește pe Tatăl și se bucură împreună cu Fiul de împărăția cea părintească*¹¹⁸. Pe lângă aceste aspecte de ordin mai degrabă moral, părintele alexandrin acordă o atenție deosebită și raportării demnității împărătești a lui Hristos la textul biblic. Astfel, la naștere Iisus primește în dar aur, *simbol al împărăției. Coroana aceasta – spune Clement Alexandrinul – rămâne nemuritoare, după chipul Domnului; nu se veștejește ca floarea*¹¹⁹. Utilizând aceleași motive biblice, Clement oferă o perspectivă mult mai echilibrată asupra eforturilor pe care omul trebuie să le depună în vederea apropierii de Hristos. Ele nu presupun o minimalizare a rolului elementelor materiale și o exacerbare a importanței lucrării spirituale, ci un echilibru, redat în *Pedagogul* chiar prin intermediul cuvintelor Sfintei Scripturi:

*Pedagogul numește bunătăți ale pământului
bunătățile omenești: frumusețea, bogăția, sănătatea, puterea,
hrana; dar bunătăți cu adevărat sunt cele pe care urechea nu*

115. *Ibidem*, 105, p. 217.

116. *Ibidem*, 106, p. 217.

117. CLEMENT ALEXANDRINUL, *Care bogat se va mântui* 3, 1; 16, 3; 17, 1; 30, 4; 32, 1 ed. cit., pp. 36, 45, 55 – 56.

118. Idem, *Cuvânt de îndemn către elini IX*, 82, 5, p. 136.

119. Idem, *Pedagogul II*. 63, 4, p. 267.

*le-a auzit, nici la inimă nu s-au suit vreodată; cele care sunt cu adevărat bunătăți sunt lângă Cel care este cu adevărat Împărat și ne așteaptă pe noi; că El este și dătător și păzitor de bunătăți*¹²⁰.

Deși contemporan lui Clement Alexandrinul, Sfântul Irineu de Lyon revine pe poziții mult mai conservatoare, insistând în special asupra faptului că prin Hristos s-au împlinit toate profețiile vetero-testamentare legate de împărăția davidică¹²¹. Sfântul Irineu face totuși o precizare importantă: stăpânirea împărăției lui Hristos nu se mai limitează doar la poporul iudeu, *ci Lui i se supun deopotrivă demonii și duhurile rele și toate puterile cele răzvrătite*¹²², făcând astfel o trimitere indirectă la momentul pogorării la iad și la eliberarea dreptilor Vechiului Testament din robia morții.

În scrierile lui Clement Alexandrinul și ale Sfântului Irineu se poate observa o detașare a imaginii Împăratului Hristos de perspectiva iminenței eshatonului și o apropiere din ce în ce mai mare de soteriologie. Această perspectivă va atinge culmea în secolele al IV-lea și al V-lea, fără a înțelege că printr-o astfel de abordare se elimină posibilitatea oricărei tratări eshatologice a temei. Dimpotrivă, o soteriologie bine precizată și fundamentată implică și o perspectivă eshatologică la fel de precisă. Disputele din jurul persoanei Fiului și a raportului pe care Acesta îl are cu celelalte două persoane ale Sfintei Treimi pe de o parte, și cu cele două firi – divină și umană – pe de altă parte, au dus la conturarea unei imagini mult mai detaliate din punct de vedere teologic a întregii slujiri a Mântuitorului Hristos. În cazul concret al demnității împărătești, Sfântul Atanasie cel Mare nu ezită să afirme că Fiul este din veci Împărat, Dumnezeu fiind, iar ca om primește ungerea împărătească arătând astfel pe de-o parte scopul întrupării Sale, iar pe de altă parte obiectul către care se îndreaptă lucrarea Sa: chipul lui Dumnezeu din om, restaurarea lui și repunerea pe calea ce duce către asemănare:

Pentru aceea Te-a uns pe Tine, ca să Te faci

120. *Ibidem* III. 86, 2, p. 352.

121. Sf. IRINEU de LUGDUNUM, *Demonstrația propovăduirii apostolice II.* 84, traducere Prof. Dr. Remus Rus, Ed. IBMBOR, București, 2001, p. 139.

122. *Ibidem* II. 96, p. 149.

*Dumnezeu, sau Împărat, sau Fiu, sau Cuvântul. Căci ai fost acestea și înainte de pogorâre și ești pururea, precum s-a arătat. Ci mai vârtos, fiindcă ești Dumnezeu și Împărat, de aceea ai fost uns. Pentru că nu e propriu altuia să unească pe Dumnezeu cu Duhul Sfânt, decât Ție, Chipul Tatălui, după Care am fost făcuți și noi de la început*¹²³.

În acest context, preocuparea pentru stabilirea conformității dintre profețiile și tipurile Vechiului Testament și lucrarea Mântuitorului își pierde înțelesul, lăsând locul abordării din perspectiva triadologiei. Ungerea regilor din Vechiul Testament reprezintă cu singuranță un model care trimite către Hristos, însă pentru Sfântul Atanasie este mult mai important să precizeze că Acesta este *Domn al lucrării sfințitoare* și că acest statut se bazează pe deoființimea Fiului cu Tatăl¹²⁴. Dacă Sfântul Irineu opta pentru o exegeză strictă din perspectiva conformității, Sfântul Atanasie preferă o interpretare cu implicații antropologice și cu un profund caracter soteriologic. Comentând Psalmul 23, 7 – *Ridicați, căpetenii, porțile voastre, și vă ridicați porțile veșnice și va intra Împăratul mării* – părintele alexandrin identifică aceste porți cu porțile raiului, pe care Hristos în marea Sa iubire le deschide oamenilor¹²⁵. Deschiderea porților face transparentă omului *împărăția neclătinată*, ce i se face tot mai vizibilă prin lucrarea harului dumnezeiesc¹²⁶.

Aceeași interpretare este folosită și de Sfântul Grigorie de Nazianz, cu accent pe opera de restaurare a naturii umane. Tocmai de aceea, părintele capadocian leagă demnitatea împărătească nu doar de imaginea slavei dumnezeiești, ci și de iubirea nemărginită a Tatălui care își trimite Fiul spre întrupare pentru îndreptarea omului¹²⁷. De aceea, chenoza, actul de maximă iubire dumnezeiască, devine în egală măsură și mărturie a slavei și puterii Fiului¹²⁸. Totodată, Sfântul Grigorie de Nazianz ne oferă descrierea cea mai completă a modului în care cele trei slujiri sau demnități sunt legate între

123. Sf. ATANASIE cel MARE, *Cuvânt împotriva arienilor I*. 49, ed. cit., p. 215.

124. *Ibidem I*. 46, p. 212.

125. *Ibidem I*. 42, p. 206.

126. Idem, *Scrisoarea I către Seraphion din Thmuis X*, ed. cit., p. 34.

127. Sf. GRIGORIE de NAZIANZ, *Cuvânt la Sfintele Paști I*. 25 – 26, ed. cit., p. 86.

128. *Ibidem* 9, p. 69: *Cel plin se golește de slava Sa pentru puțin timp, ca să mă facă părtaş al plinătății Lui*.

ele. Folosind sensul simbolic al lui Melchisedec, el se raportează la Hristos astfel:

Se numește Melchisedec din cauză că este fără de mamă după natura Lui care este mai presus de natura noastră, și fără de tată după natura Lui deopotrivă cu a noastră și din cauză că este fără de neam după natura Lui de sus ... și din cauză că este Rege al Salemului, adică pace și din cauză că este Rege al dreptății și din cauză că ia zeciuială de la patriarhi care se luptă cu strășnicie cu puterile rele¹²⁹.

Sfântul Grigorie este și cel ce explică legătura dintre Hristos ca Împărat și lucrarea sa mântuitoare: *moare dar dă viață, este îngropat dar înviază, coboară la iad, dar aduce sus sufletele și le urcă la ceruri, de unde va veni să judece viii și morții¹³⁰.*

Preluând aceste asocieri, Sfântul Grigorie al Nyssei afirmă că prin acestea *noi toți ne-am făcut părtași preacinstului Său nume*, acesta reprezentând principalul motiv pentru care ne și numim creștini¹³¹. Puterea dată tuturor celor ce cred în Hristos derivă din demnitatea Sa împărătească, ca una ce cuprinde *toată puterea celorlalte demnități¹³².*

O perspectivă nouă asupra Împărăției lui Hristos ne este oferită de Sfântul Ioan Gură de Aur. Pentru acesta, *cuvântul împărăție nu înseamnă numai desfătarea de bunătățile cele veșnice, ci și timpul învierii și venirea înfricoșătoare a lui Hristos¹³³.* Învățătura Sa constituie răsplata cea mai de preț pe care Domnul ne-o dă pentru faptele noastre, ca pregustare a Împărăției¹³⁴.

129. Idem, *Cuvântarea a IV-a teologică 168 – 170*, ed. cit., pp. 153 – 154.

130. *Ibidem* 129 – 131, p. 131.

131. Sf. GRIGORIE de NYSSA, „Despre desăvârșire către monahul Olimpiu”, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri, Partea a II-a*, colecția PSB, vol. 30, Ed. IBMBOR, București, 1998, p. 455.

132. *Ibidem*, p. 457.

133. Sf. Ioan GURĂ de AUR, „Omilii la Matei 16, 4”, traducere Pr. Prof. Dumitru Fecioru, în Sf. Ioan Gură de Aur, *Scrieri. Partea a III-a*, colecția PSB, vol. 23, Ed. IBMBOR, București, 1994, p. 201.

134. Cf. *Ibidem* 18, 6, p. 241.

Sfântul Maxim Mărturisitorul continuă această idee, afirmând că Evanghelia este nu doar răsplată, ci și mijloc, cale, *cuvânt mai înalt despre Împărăția lui Dumnezeu*. Ucenic al evangheliei, deci următor pe calea Împărăției este cel ce dovedește prin purtări o desăvârșită înstrăinare de lumea aceasta¹³⁵. În alt paragraf din *Ambigua*, Sfântul Maxim ne vorbește despre echivalența duhovnicească dintre David ca tip și Hristos ca împlinitor și desăvârșitor al tipului:

*Tot așa tâlcuim pe marele David, proorocul și împăratul, după rațiunea lui mai înaltă (analogică) de mare cinste, în sensul în care l-a înțeles aici învățătorul. David cel inteligibil este Iisus Hristos, adevăraul împărat al lui Israel, văzătorul de Dumnezeu. Acesta la prima Lui venire a fost uns după latura omenităţii, cum zice în altă parte învățătorul, căci a uns omenitatea prin dumnezeire, făcând-o ceea ce era și Ungătorul. Iar la a doua arătare va fi și Se va proclama Dumnezeu și Împărat al întregii zidiri*¹³⁶.

Urmând același filon duhovnicesc al Sfântului Maxim, Sfântul Simeon Noul Teolog aduce o ultimă interpretare demnității împărătești a Mântuitorului Hristos. În Hristos Domnul se unesc toți cei ce cred, înălțându-se pe treptele sfințeniei¹³⁷. Modelul sfințeniei îl reprezintă Maica Domnului, descrisă de către Sfântul Simeon ca *Maică a toate și Împărăteasă*, în virtutea participării ei la actul întrupării Fiului lui Dumnezeu¹³⁸. Mai mult, fiecare dintre noi primește aceast statut, prin participarea duhovnicească la nașterea lui Hristos în inimile noastre.

Pornind de la mărturiile Sfintei Scripturi, Părinții Bisericii au dezvoltat învățătura despre întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos, integrând-o pe de o parte în dogma soteriologică, iar pe de altă parte corelând-o cu întreaga mărturisire de credință a Bisericii. Principalul

135. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua* 126, p. 312.

136. *Ibidem* 152, p. 329.

137. Cf. Sf. Simeon NOUL TEOLOG, „Discursuri etice I. 6”, traducere Diac. Ioan I. Ică Jr., în Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice*, Ed. Deisis, Sibiu, 1998, pp. 132 – 133.

138. *Ibidem*, p. 147.

aspect al întreitei slujiri în viziunea Sfinților Părinți este acela că ea trebuie privită ca un tot-unitar ce se manifestă încă de la întrupare și culminează în înviere, cuprinzând întregul neam omenesc. De asemenea, Sfinții Părinți au subliniat faptul că distrugerea unității întreitei lucrări a Mântuitorului Iisus Hristos pune sub semnul întrebării însăși realitatea mântuirii și relativizează strădaniile noastre în sânul comunității ecleziale. Tocmai de aceea, majoritatea scrierilor patristice preferă să vorbească mai degrabă despre cele trei slujiri sau demnități împreună, decât să le trateze în mod separat.

ROLUL BISERICII ORTODOXE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA 1821-1859

- partea a II-a -

Protosinghel

Dr. Ponea -Ghenadie

CAPITOLUL III REVOLUȚIA DE LA 1848 ȘI BISERICA ORTODOXĂ

III. 1. MUTĂȚII SOCIAL POLITICE ȘI BISERICA ORTODOXĂ. 1829-1848

Între 1828-1829 a avut loc războiul ruso-turc, care a fost declanșat la 26 aprilie/8 mai 1828, iar trupele țariste rusești au trecut granița Prutului, în Moldova, la 25 aprilie/7 mai 1828, fiind cucerite Brăila, Varna și Șumla, iar în 1829 a fost ocupat Adrianopolul. Această situație a adus numeroase dezavantaje românilor, căci Moldova și Țara Românească au fost nevoite să asigure aprovizionarea armatei ruse cu alimente și furaje, să întrețină căile de comunicație, să adăpostească armatele aflate în marș etc. Toate acestea i-au dat Rusiei țariste un statut de „protectoare” (protectorat) a celor două Țări Române. La început, administrația provizorie a fost încredințată *contelui F. P. Pahlen* (aprilie 1828-februarie 1829), care va fi înlocuit cu *P. F. Jeltuhin*, apoi din 1829 până în 1834, protectoratul va fi preluat de *Pavel Dimitrievici Kisselev*, în vremea căruia s-au redactat *Regulamentele Organice*, care au reprezentat pentru noi, ceea ce este astăzi Constituția¹.

Astfel, în iunie 1829, generalul Jeltuhin a instituit cele două comisii pentru a redacta proiectele *Regulamentelor Organice*². Fiecare comisie a

1. *Istoria românilor*, VII/I, pp. 78, 79, 85, 86-90.

2. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. VI, Iași, 1893, p. 97;

fost alcătuită din 4 membri: doi aleși de Divan și doi de ocupația rusească, la care se adăuga și câte un secretar. Comisia din Moldova a fost alcătuită din: *vornicul Mihail Sturdza, vistiernicii Iordache Catargiu și Constantin Cantacuzino-Pășcanu și vornicul Costache Conachi*, iar ca secretar era *Gheorghe Lazăr*, iar comisia din Țara Românească i-a avut ca membri pe: *banul Grigore Băleanu, logofătul Ștefan Bălăceanu, vornicul Iordache Filipescu și hatmanul Alexandru Villara*, iar ca secretar pe *vornicul Barbu Știrbei*³.

Aveau să apară și nemulțumiri din pricina *Regulamentelor*, între marea boierime, care invoca drepturile numeroase acordate boierimii mici, care, la rândul ei era nemulțumită că nu i se dădeau destule. La nemulțumirile boierimii se adăugau și cele ale țărănimii, ca protest împotriva recrutărilor pentru miliția națională, care au generat adevărate răscoale împotriva stăpânilor de pământ⁴.

Începute în timpul guvernării generalului Jeltuhin, lucrările comitetului de redactare a *Regulamentelor* au continuat sub succesorul acestuia, generalul Pavel D. Kisseleff. Celor 8 membri ai comisiei, amintiți mai sus, li s-au atașat alți doi: *Nicolae Șuțu* (în Moldova) și *Nicolae Mavros* (în Muntenia)⁵. Deși *Regulamentele* au avut și părți negative, ca de pildă, menținerea privilegiilor boierimii și știrbirea autonomiei Principatelor, au avut și părți bune, prin faptul că au pus început în organizarea modernă a statului nostru, ducând la înfăptuirea unor realizări: *crearea Obștești Adunări, Sfatul administrativ cârmuitor, Sfaturile orășenești, organizarea poștelor, punerea de baze noi justiției, separarea puterilor în stat, desființarea vămilor interne, navigabilitatea râurilor interne, lărgirea pieței, organizarea vieții orășenești, înființarea carantinelor, constituirea miliției naționale, înființarea caselor de binefacere, constituirea bugetului statului*,

Dan Berindei, *Diplomația românească modernă. De la începuturi la proclamarea independenței de stat (1821-1877)*, Editura Albatros, București, 1995, p. 43; Ion Bulei, *Scurtă istorie a românilor*, Editura Meronia, București, 1996, p. 67; Costin Murgescu, *Mersul ideilor economice la români. Epoca modernă*, vol. II *Profiluri de epocă. Mersul ideilor agrare. Mersul ideii naționale*, Editura Enciclopedică, București, 1990, p. 16.

3. *Istoria românilor*, VII/I, București, 2003, p. 84.

4. Anastasie Iordache, *Principatele Române în epoca modernă*, vol. I *Domniile pământene și ocupația rusească 1821-1831*, Editura Albatros, București, 1996, p. 219.

5. *Istoria românilor*, VII/I, p. 85.

*măsurii privitoare la dezvoltarea învățământului etc.*⁶.

Deși făcute la dorință, după instrucțiunile și sub supravegherea rușilor, *Regulamentele* nu au fost o lucrare pur rusească și nici străină nouă românilor, căci nevoia de transformare, de modernizare a fost adânc simțită de societatea românească. La alcătuirea *Regulamentelor* au participat și boieri români, care au ținut seama de vechile tradiții românești, de obiceiul pământului și de situația existentă la noi, încât s-ar putea spune că *Regulamentele* au fost în parte și operă românească.

Astfel, elaborarea *Regulamentelor Organice* s-a definitivat la 30 martie 1830, iar la 1 iulie 1831 a fost pus în aplicare *Regulamentul Valahiei* (al cărui original a fost distrus în 1848), iar la 1 ianuarie 1832 s-a pus în aplicare *Regulamentul Moldovei* (care a dispărut la 1872), așadar a fost pus în aplicare de către stăpânirea rusească, înainte de confirmarea Înaltei Porți, care a sosit abia în anul 1834⁷.

Nota de modernitate a celor două acte fundamentale este dată de principiul separării puterilor în stat care stă la baza organizării instituțiilor politico-administrative⁸.

Regulamentul Organic, pe lângă norme de organizare a diverselor compartimente ale vieții obștești, avea și unele dispozițiuni cu privire la sectorul bisericesc: este vorba de prima legislație de organizare a bisericii din epoca modernă, care își propune să introducă ordine în organizarea acestai, după neregulile și abuzurile care se petrecuseră în timpul apropiat (capitolul VII din Regulamentul Țării Românești și capitolul III, anexa A și capitolul IX din Regulamentul Moldovei)⁹. Între altele, el cuprindea norme privitoare la alegerea și așezarea preoților în slujbă.

6. *Ibidem*, p. 87, 88, 90.

7. Sever Buzan, *Regulamentele Organice și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației Bisericii Ortodoxe Române*, în „Studii Teologice”, seria a II-a, an VIII, 1956, nr. 5-6, pp. 363-375; Ioan V. Covercă, *Legi bisericești cu privire la cler, în veacul a XIX-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVIII, 1960, nr. 5-6, pp. 496-509.

8. Gheorghe Platon, *Regulamentul Organic: operă de progres sau instrument de opresiune socială și națională*, în Gheorghe Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași 2000, p. 39.

9. Sever Buzan, *Regulamentele Organice și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației Bisericii Ortodoxe Române*, în „Studii Teologice”, seria a II-a, an VIII, 1956, nr. 5-6, pp. 363-375; Ioan V. Covercă, *Legi bisericești cu privire la cler, în veacul a XIX-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVIII, 1960, nr. 5-6, pp. 496-509.

Prevederile referitoare la această materie sunt, însă, formulate succint și numai în linii generale, ca toate textele constituționale, de altfel, care prezintă principiile fundamentale, iar nu și dezvoltarea lor.

În primul rând, în privința înaltului cler, se stipulează principiul după care mitropolitul și episcopii nu pot fi aleși decât numai dintre clericii pământenii. Alegerea acestora se făcea de către Adunarea Obștească Ordinară, împreună cu boierii de treapta I, nemembri ai adunării, deci de către un organ constituit dintr-o majoritate laică. Cei aleși urmau să primească întărirea domnului, iar apoi întărirea canonică din partea patriarhului de Constantinopol. Asemenea dispoziții se voiau o condamnare a abuzurilor din trecut, când se ajunsese ca înaltele funcții bisericești să fie la bunul plac al domnului, să fie vândute pe bani, ca și funcțiile publice.

În Țara Românească, pe lângă mitropolit, urmau a funcționa în continuare titularii a trei episcopii: a Râmnicului, a Buzăului și a Argeșului, care urmau a fi desemnați pe viață, putând fi înlăturați pe motive întemeiate de către aceeași *Obicinuită Obștească Adunare*, cu aprobarea domnitorului. Printr-o decizie specială urmau a se reglementa atât atribuțiile ierarhilor bisericești, cât și ale reprezentantului domnului, desemnat pentru problemele credinței, precum și diversele venituri și dări ce se cuveneau slujitorilor bisericii¹⁰. Existența unui „*logofăt al pricinilor (trebilor) bisericești*” echivala

10. ***, *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, ediție de P. Negulescu și G. Alexianu, București, 1944, p. 127; Cf. Nicolae Isar, *Relațiile Stat-Biserică în România modernă (1821-1914)*, București, 2007, pp. 61-62, capitolul: *Clirosul bisericesc și ocârmuirea avuturilor sale*, stipula următoarele: „Art. 359. Ca să se păzească cu toată întregimea vechile prerogative a clirosului Valahiei și să se întâmpine de acum înainte tot abuzul ce s-au fost introdus în ierarhia bisericească, mitropolitul și episcopii cei în lucrare, după întocmitoarele legi ale țării, să vor alege dintre bisericășii pământenii, cunoscuți pentru a lor pilduită evlavie, statornică învățătură și cercată destoinicie. Alegerea acestor duhovnicești păstori să va face după drepturile și obiceiurile țării de către Obicinuita Obștească Adunare dinpreună cu boierii din treapta dintâi ce nu să vor afla mădulari ai aceștii adunări. După ce să va întări alegerea de Domn, alesul păstor numai decât să va înscăuna într-a sa dregătorie și o va cârmui după canoanele bisericești și după pravilile și obiceiurile ce sânt legiuite până acum în țară.

Art. 360. Mitropolitul să va alege dintre trei episcopi, ce vor fi în lucrare, adecă al Râmnicului, al Buzăului și al Argeșului, având calitățile cerute după articolul de mai sus și va priimi după vechiul obicei canoniceasca întărire de la patriarhul Țarigradului.

Art. 361. Mitropolitul și episcopii vor fi nestrămutați într-ale lor numiri, afară numai la întâmplare de abateri din duhovniceștile lor datorii și de o purtare politicească vătămătoare Statului, dovedită de Obicinuita Obștească Adunare și cunoscută de Domn.

Art. 362. Cuvincioasele simbrii a iconomilor și a protopopilor, precum și dările

cu înființarea unui Minister al Cultelor, care va și lua ființă mai târziu, după Unirea Principatelor.

Pe linia implicării statului în viața bisericii se înscriu dispozițiile privind hirotonia de preoți și așezarea egumenilor numai cu aprobarea domnului, dreptul acestuia de supraveghere, prin intermediul logofătului bisericesc, asupra întregului cler, pentru ca acesta să respecte legile țării, comportându-se cu „bună rânduială”¹¹.

Astfel, în articolul 364, unul dintre cele mai cuprinzătoare din punctul de vedere care ne interesează aici, prevede numai că „hirotoniile diaconilor și a preoților, fiind trebuință a să urma pe temeiurile legiurilor ce sunt pentru aceasta, de acum înainte, nici un diacon sau preot nu să va hirotonisi până a nu face marele logofăt raportul său către domn, arătând atât trebuința ce este, cât și că s-au primit vrednic de către arhiereul ce va fi să-l hirotonsiească și până a nu da domnul voie și slobozenie în scris pentru aceasta”. În același chip lapidar se tratează chestiunea și în articolul 37 și aiurea¹².

Pe aceeași linie se înscriu prevederile privind dreptul statului de control asupra învățământului religios, prin intermediul aceluiasi logofăt bisericesc: se stipula, în schimb, o dată cu preconizarea înființării de noi seminarii, preluarea întreținerii de către stat a acestor instituții. În parte, conducerea seminariilor a fost lăsată pe seama ierarhilor bisericii, în practică, treptat, statul implicându-se pe deplin și în această privință. Sub semnul controlului statului intra și regula după care candidații la preoție trebuia să fie absolvenți de seminar¹³.

În spiritul tradiției, Regulamentele Organice conferă înalților ierarhi, mitropoliților și episcopilor, calitatea de membri de drept ai

Entrust botezuri, cununii, îngropări, să vor hotări printr-un regulament ce să va alcătui de mitropolitul dinpreună cu episcopii în lucrare și cu logofătul Trebilor bisericești. Acest regulament să va da de Domn în cercetarea Obicinuitei Obștești Adunări și după ce să va priimi de către aceasta și să va întări după toate cuviințele, va avea putere de lege”

11. Dan Berindei, *Revoluția română de la 1848-1849*, Editura Enciclopedică, București, 1998, pp. 23-27.

12. Marin M. Braniște, *Alegerea și așezarea preoților în slujbă, sub Regulamentul Organic*, în *Țara Românească*, în „Mitropolia Olteniei”, an XIII, 1961, nr. 7-9, p 619

13. Dan Berindei, *Regimul revoluționar în Țara Românească*, în „Academia Română. Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie”, București, nr. 4, tom 23, 1998, pp. 34-42.

Adunării Obștești Ordinare, iar mitropolitului calitatea de președinte al acesteia (ca și al Adunării Obștești Extraordinare); însă, la nivelul clerului de gradul II cel puțin, o serie de dispoziții limitează atribuțiile acestuia în plan administrativ și juridic (se conferă totuși, în schimb, de la această dată, o atribuție deosebită preoților, anume, ținerea actelor de stare civilă).

În privința stării materiale a clerului, se stipulează principiul scutirii sale de dări, ca și pentru boieri; în practică, această scutire va fi deplină pentru clerul înalt și numai parțială pentru clerul de rând, cu unele deosebiri între Țara Românească și Moldova. De asemenea, se stipulează principiul ca în viitor, printr-un regulament special, să se fixeze lefuri pentru preoți, până atunci stabilindu-se dreptul clericilor de a pretinde plată din partea credincioșilor numai pentru servicii speciale (botezuri, înmormântări).

O serie importantă de prevederi înscrise în textele Regulamentelor Organice a vizat stoparea abuzurilor mănăstirilor „închinat” și impunerea obligației pentru aceste mănăstiri de a lăsa o parte din veniturile lor statului român. Conform art. 363 din Regulamentul muntean, în scopul înlăturării abuzurilor și dărăpănăturilor făcute de egumenii greci se preconizaseră constituirea unei comisii sub președinția mitropolitului, constituită din 4 boieri români (plus, logofătul pricinilor bisericești, ca reprezentant al domnului) și 4 clerici reprezentând Locurilor Sfinte, care urmau să cerceteze actele acestor mănăstiri și să propună măsuri de îndreptare, hotărând într-un mod mai riguros partea din veniturile acestor mănăstiri care trebuia să revină statului român pentru faceri de bine¹⁴.

14. ***, *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, pp. 127-128; Cf. Nicolae Isar, *Relațiile Stat-Biserică în România modernă (1821-1914)*, pp. 62-63, capitolul: *Clirosul bisericesc și ocârmuirea avuturilor sale*, stipula următoarele: pp. 127-128 (pp. 62-63). „Art. 363. Pentru abuzurile și dărăpănările făcute foarte adesea de către egumenii mănăstirilor celor închinat, la carii ocârmuirea avuturilor bisericești s-au fost încredințat, este neapărat ca această pricină să se pue în bună orânduială. Drept aceia, o comisie alcătuită sub președinția mitropolitului, de logofătul Pricinilor bisericești, de patru boieri și de patru orânduși din partea Sfintelor Locuri, adecă Sfântul Mormânt, muntele Sinai, Sfânt-Agura și din Rumeli, să vor îndeletnici întru cercetarea titlurilor și altor acturi atingătoare de mănăstirile cele închinat, să vor sfătui asupra urmatelor mai nainte abuzuri și asupra proiecturilor de îndreptare și în cele după urmă va hotări partea din veniturile lor, ce să va putea da în casele Statului pentru fapte de faceri de bine. Vor fi orânduși mădulări ai aceștii comisii pentru mănăstirile neînchinat la locuri streine și carii vor fi părtași întru toate chibzuirile comisii de câte ori să vor urma pentru aceste mănăstiri. Lucrări la aceștii comisii săvârșindu-să și întărindu-să după cuviință, logofătul Pricinilor Bisericești va fi însărcinat să îngrijască a să păzi cele ce se vor hotări. Către

Totodată, în acest context, o serie de prevederi stipulează dreptul de control al Statului nu numai asupra averilor mănăstirilor „închinată”, ci și asupra celor „neînchinată”, asupra averilor mitropoliilor și episcopioilor¹⁵.

aceasta, tot întru datoria Logofătului bisericesc sânt și următoarele însemnări:

Domnul prin mijlocirea marelui logofăt al Pricinilor Bisericești, privileghează ca tot clirosul din Valahia să se poarte cu bună orânduială și să nu calce pravilele și legiurile cele așezate într-acest prințipat. Când vreunul din partea clirosului bisericesc să va amesteca la lucrurile care privesc numai la ocârmuirea Domnului, pricinuind printr-aceasta turburare la liniștea și buna orânduială a publicului, ori va intra în cercetare de pricini care privesc la judecătoriile politicești, precum și când va călca pravilele și legiurile acestui prințipat, ori nu să va purta cu bună orânduială după al său haracter, atunci logofătul Pricinilor Bisericești va face cunoscut Domnului pe aceia și va cere ca să se dea vinovatul la cererea părintelui mitropolit, față aflându-să și marele logofăt, spre a se judeca și a-și lua căzuta pedeapsă. Asemenea și când vreunul din dregătorii mireni va supăra vreun obraz bisericesc la cele ce privesc asupra datoriilor slujbei sale sau îl va necinsti într-alt chip, marele logofăt îl va face cunoscut Domnului, cerând ca să se dea vinovatul în cercetarea și judecata judecătorilor politicești spre a să pedepsi după mărimea greșalii. Nici un schit sau mănăstire sau vreun alt chinovion nu să poate întocmi în Valahia fără a să da de știre mai întâi marelui logofăt ca printr-însul să ia voia și slobozenia Domnului. Asemenea și nici un egumen nu să poate așeza pe la toate mănăstirile, în toată țara, până a nu să înfățișă Domnului prin marele logofăt dinpreună cu mitropolitul și până a nu să întări de Domn, fără a să îndatora să plătească vreun ban subț nici un fel de numire; așijderea și orice stariț să va alege, numaidecât să se facă cunoscut marelui logofăt. Fiindcă nu se cuvine ca obrazele bisericești să se tragă prin judecătoriile politicești pentru pricini de judecată, marele logofăt va îngriji ca aceștia având judecăți să-și orânduiască negreșit avocați spre a să judeca în locul lor; iar dumnealui vel logofăt va sprijini judecățile lor prin toate mijloacele, ca să ia săvârșire în vreme și să dobândească partea ce va avea dreptate, legiuita îndestulare. Să diosibesc într-această regulă preoții de mir, carii pentru scăpătăciunea lor nu vor fi în stare să plătească avocaților. Hirotoniile diaconilor și a preoților; fiind trebuință a să urma pe temeiurile legiurilor ce sânt pentru acesta, de acum înainte nici un diacon sau preot nu să va hirotonisi până a nu face marele logofăt raportul său către Domn, arătând atât trebuința ce este, cât și că s-au priimit de vrednic de către arhiereul cel ce va fi să se hirotonisească și până a nu da Domnul voe și slobozenie în scris pentru aceasta. Să înceteze însă orice luare de la aceștia și de către cei politicești și de către cei bisericești. Tot la căderile marelui logofăt să cuvine atât privileghearea asupra ocârmuirii avuturilor mișcătoare și nemișcătoare a tuturor mănăstirilor și schiturilor a celor slobode din prințipat, cât și asupra școalelor teologhicești pentru care va îngriji dinpreună cu arhiereul eparhiei, ca toate regulile ce se vor întocmi printr-un deosebit regulament asupra profesorilor, științelor și bunei orânduiei să se păzească întocmai întru toate. Fiindcă s-au adăogat la cancelaria aceștii logofeții condicele ce privea la ținemoniile publice, de aceia la acest fel de întâmplări, ținămoniile să vor regula de la această cancelarie”.

15. Nicolae Isar, *op.cit.*, pp. 20-22.

În ciuda prescripțiilor regulamentare, domnitorul Alexandru D. Ghica (1834-1842) nu a reușit să impună mănăstirilor „închinată” obligația achitării unei cote-părți din venituri, statului român. Succesorul său, Gheorghe Bibescu (1842-1848), la rândul său, s-a preocupat de rezolvarea acestei probleme. De la începutul domniei, cu prilejul vizitei pentru investitură la Constatinopol, din toamna anului 1843, a pus această problemă în tratativele cu autoritățile turcești. În ianuarie 1845, el procedează la desființarea Epitropiei Sf. Mormânt, instituție înființată anterior de egumenii greci (1830), în vederea aplicării propriilor interese și prin care opuneau rezistență la deciziile autorităților române. Conștient de rolul Rusiei de apărător al Locurilor Sfinte, el apelează la sprijinul autorităților ruse pentru rezolvarea acestei probleme. La capătul unei serii de memorii adresate acestora, în toamna anului 1847, în ajunul declanșării revoluției, ca rezultat al insistențelor sale, Rusia acceptă ca mănăstirile „închinată” să plătească Principatelor, ca parte a veniturilor scoase din țară, o sumă anuală de 1500000 lei, începând cu 1848, totodată ca ele să accepte, începând din 1852, arendarea moșiilor sub controlul statului român¹⁶.

La 14/26 august 1833, Barbu Știrbei este numit mare logofăt al treburilor bisericești, echivalent cu ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice, desfășurând o activitate intensă, îndeosebi pe linia combaterii pretențiilor Mitropoliei de a se bucura de anumite privilegii în raport cu puterea de stat.

Mitropolitul Grigore al Ungro-vlahiei cerea ca: episcopiile să nu fie obligate a contribui la casele de binefacere, rămânând doar să întrețină fiecare câte un seminar, arendarea moșiilor mănăstirilor „închinată” să fie dusă la îndeplinire de o comisie formată dintr-un reprezentant al Mitropoliei, patru egumeni de la Muntele Athos și un delegat al guvernului; hirotonisirea preoților și a diaconilor să nu atârne de logofătul trebilor bisericești¹⁷.

Actul de numire stabilește că: „Dvornicul Alexandru Ghica, logofătul trebilor bisericești, să orânduiește prezedent al Divanului Civil din București în locul dvornicului Mihalache Ghica, iar dvornicul Barbu Știrbei să numește logofăt al trebilor bisericești”.

El va fi confirmat în această funcție la 6 decembrie 1833 și de către

16. *Ibidem*, p. 23.

17. Corneliu Scafeș, Vladimir Zodian, *Barbu Dimitrie Știrbei*, Editura Militară, București, 1981, p. 47.

Pavel Kiselev: „Pe acest temei, prin predlojenie ce astăzi am dat Sfatului Administrativ, eu v-am întărit în rangul de logofătu trebilor bisericești și totuodată îmi fac mulțămire a vă arăta, că eu de-a pururea am avut și voi avea osebită luare-aminte cătră vrednicule Domnii Tale”¹⁸.

În anul 1833 Eforia Școalelor al cărei membru era și Știrbei, elaborează un regulament pentru crearea de seminarii pe lângă Mitropolie și Episcopie, dar devine lege numai în 2 noiembrie 1834 și cuprinde dispoziții de organizare didactică și administrativă a lor¹⁹.

Potrivit acestui regulament seminariile cuprindeau patru clase.

În clasa întâi, ce era socotită preparativă, se învăța citirea, scrierea și câteva noțiuni de gramatică și aritmetică. Pe lângă acestea, începeau și se continuau în următoarele două clase, învățătura cântării bisericești și deslușirea Evangheliei.

În clasa a doua se predă stilul scrierii cu aplicarea regulilor gramaticale, elemente de geografie, catehetică, legile relative la jurații satului și se continua studiul aritmeticii.

În clasa a treia se studia teologia dogmatică și morală, cronologia și istoria bisericească, citirea cu înțelegere, în orele libere a Sfintei Scripturi.

În clasa a patra se predă teologia pastorală, corespondența parohială, ținerea registrelor referitoare la parohie, câteva lecții de vaccinare, medicină veterinară și fizică populară, ținute de doctorul orașului și se continua lectura din culegeri a Sfintei Scripturi.

În ceea ce privește examenele se prevedea că se va da un examen în fiecare an, iar în ultimul an un test general.

Administrarea seminariilor era lăsată Mitropoliei și episcopilor care numeau profesorii după bugetul alipit la regulament, urmărindu-se ca să nu se mai poată hirotoni pe viitor preoți care nu făcuseră mai întâi studiile necesare.

Erau obligați toți preoții, ieșiți din seminar și numiți parohi pe la sate, să țină acolo o școală în care să învețe copiii citirea, scrierea și cele patru operații.

Se speră că „dintr-aceste seminare au a eși, în puțină vreme păstori vrednici cari vor propovedui cuvântul, vor povățui moralul prin pilda

18. Nicolae Iorga, *Mărturii istorice privitoare la viața și domnia lui Știrbei Vodă* (ca urmare la *Correspondența lui Știrbei Vodă*), București, 1905, pp. 656-657.

19. Barbu Știrbei, *Relație de lucrările Departamentului Logofeției Trebilor Bisericești*, București, 1834, pp. 55-63.

faptelor lor; vor fi ajutor omenirii atât la neputințele cele trupești, cât și la cele sufletești, și prin trănșii se va dobândi rezultatul cel mai neprețuit de a se înființa școli începătoare în toată întinderea Prințipatului”²⁰.

În noiembrie 1834, Vornicia bisericească, după ce a luat avizul episcopilor ocârmuitori ai Mitropoliei asupra unui proiect de lege pentru crearea unui seminar central la Mitropolie, a cerut la 12 noiembrie autorizația să-l supună dezbaterilor Adunării Obștești după ce Sfatul Administrativ îl aprobase. Însă seminarul se va crea abia în 1836²¹.

Regulamentul Organic conținea și unele prevederi referitoare la biserici și mănăstiri. Pentru a înălța preoțimea de mir și spre a o face capabilă să se îndeletnicească în special cu datoriile sale religioase și cu îmbunătățirea morală a enoriașilor se hotăra un venit sigur protopopilor și tuturor preoților al căror număr se ridica la 9.060, din care 2.444 la Mitropolie, 3.892 la Episcopia Râmnicului, 899 la Episcopia Buzăului și 1.832 Episcopia Argeșului²².

Se interzicea dreptul de strămutare al preoților către bisericile unde numărul lor era deja mare: „Mulți din cei hirotonisiți după trebuință, obicinuia până acum a se strămuta după a lor voință la altă biserică unde numărul preoților era de prisos lăsând pe cea dintâi biserică în lipsă de slujbași. De aceea s-a făcut punere la cale ca în cartea de hirotonie ce se da la mâna preotului, numindu-se satul și biserica pe seama căreia s-au hirotonisit, că nu poate nici odinioară a se strămuta la alta decât după o înființată trebuință dovedită prin formalitățile cerute și după punerea la cale a însuși Preasfințitului Mitropolit sau a Episcopului Eparhiei și prin știința Logofetei”²³, iar la aceste biserici protopopul împreună cu proprietarul moșiei și jurații satului aleg doi dintre preoți care vor fi cu purtări mai bune și cu știință de rânduielile bisericești, restul fiind împărțiți pe la alte biserici²⁴.

Se cerea ca toți care s-au preoțit la Eparhiile din Rumelia de la 1

20. *Ibidem*, p. 5. Ediție la N. Iorga, *Mărturii istorice privitoare la viața și domnia lui Știrbei Vodă*, p. 670 și urm.

21. V.A. Urechia, *op. cit.*, p. 260.

22. Barbu Știrbei, *Relație de lucrările Departamentului Logofetei Trebilor Bisericești*, p. 6.

23. *Ibidem*, p. 7.

24. Barbu Știrbei, *Relație de lucrările Departamentului Logofetei Trebilor Bisericești*, pp. 8-9.

iulie 1831, spre a nu mai fi birnici să se înscrie din nou în rândul acestora , iar pe de altă parte, „luându-li-se cărțile de hirotonie să se apuce a plăti capitația la cutia satului din vremea ce va fi încetat plata și până acum, iar protopopul carele se va dovedi în viitorime că au dat voe la astfel de oameni ca să slujească la biserici să se depărteze de slujbă și să se supuie la pedeapsa ce i se va cuveni după a lui vină”²⁵.

Regulamentul mai stabilea și sarcinile ce reveneau preoților: „Una din însărcinările cele mai delicate ce în urma Regulamentului s-au pus întru îndatorirea preoților sunt acturile civile pentru înscrierea celor născuți, cununați și morți, și epitropilor de la biserici care făceau cheltuieli nejustificate”: „La multe biserici du prin orașe orânduindu-se după vremi epitropi sau de la sineși luând acest drept în lipsa altora, nu dă la nimeni socoteală și bisericele ajung din zi în zi la dărăpănare. De câte ori s-au arătat asemenea reclamații din partea orașenilor sau a mahalagiilor, s-au luat drept temeiul ca Epitropul să fie dator la sfârșitul fieșicărui an să înfățișeze la Magistrat socotelile anului trecut spre a le cerceta și a se încheia asemenea și budgetul de veniturile și cheltuielile anului următor”²⁶.

Prin articolul 363 din Regulament s-a hotărât însărcinarea unei comisii cu redactarea unui proiect de lege privind organizarea mănăstirilor.

Adunarea Obștească din 1832 chemată să completeze Regulamentul voinde să lase deliberațiilor toată maturitatea cugetării cerută de o chestie atât de însemnată, luase unele dispoziții care trebuiau să-i slujească drept bază legii definitive pentru gestiunea averilor mănăstirești. Această lege prezentată în sesiunea din acest an a fost primită și sancționată, hotărând organizarea mănăstirilor²⁷.

Se prevedea ca moșiile și alte acareturi ale mănăstirilor să fie arondate de către egumen prin „publicarisire” stabilindu-se pentru fiecare dintre acestea o sumă pe tot anul spre a sluji drept casă de rezervă pentru meremeturile sau zidirile de care aveau nevoie și pentru crearea de așezări de faceri de bine .

În articolul 10 al legii organizării mănăstirilor, avându-se în vedere că multe meremeturi sau noi zidiri au rămas neterminate, s-a stabilit ca acestea să se facă treptat și în acest sens s-a trimis un arhitect la Mănăstirea

25. *Ibidem*.

26. *Ibidem* pp. 4-11.

27. N. Iorga, *Despre Barbu Dimitrie Știrbei. Recunoașteri și mărturii publicate cu prilejul dezvelirii statuii sale la Craiova*, Vălenii de Munte, 1913, p. 98.

Bistrița spre a vedea zidirile cele dărăpănate și a alcătui un plan care să cuprindă cantitatea și felul materialului trebuincios necesar refacerii mănăstirii²⁸.

Această lege, regulând serviciul intern al mănăstirilor și punând gestiunea veniturilor sub o supraveghere ușor de exercitat le ferește de abuzurile vechi care le ruinaseră și prin prisosul veniturilor pe care-l întrebuițează în favoarea așezămintelor de binefacere, aceste așezăminte sunt puse la adăpost, căci le sunt asigurate sumele necesare pentru întreținerea lor, mănăstirile în anul 1834 nemaiavând nici un fel de datorii, ultimele plătite fiind ale Mănăstirii Snagov 123.000 și ale Mănăstirii Mărcuța 84.359²⁹.

O altă problemă care a stat în atenția lui Știrbei a fost și cea a mănăstirilor închinete Locurilor Sfinte.

Obștea bisericească trimitea la aceste mănăstiri preoți sub numele de egumeni. Gestiunea proprietăților acestor așezăminte încetul cu încetul a fost lăsată pe mâna acestor egumeni fără nicio contabilitate sau vreun control.

Acești funcționari bisericești nu au mai ținut cont de nicio regulă, de disciplină și nici de îndatoririle celor care îi numiseră. Cei mai mulți pentru ca să nu găsească nicio hârtie care ar fi putut fi contra lor, au sustras chiar și actele mănăstirii. Pentru a se pune capăt acestor abuzuri s-a hotărât ca egumenii să nu mai poată arenda averile mănăstirești înainte de soroc și mai mult decât pe trei ani, nici a primi veniturile mai mult decât pe un an înainte, căci „prin asemenea abuz ajung ei a împovăra în toată vremea mănăstirile cu datorii, fiindcă cel nou egumen sub pricinuire că toate veniturile se găsea primite înaintea orânduiri lui cerea voie a să împrumuta în socoteala mănăstirii, apoi urmând și el asemenea ca precatohul său, rămânea pururea mănăstirea îngreuită de datorii care neîncetat trebuia să meargă spre adaos” și să nu se mai poată da în arendă la sudiți „până când aceia mai întâiul nu se vor lega printr-al lor înscris adevărit de Consulatul de la care va spânzura d-a dreptul că la câte se vor atinge de contractul acei arenzi, se vor supune la hotărârile judecătoriilor țării”³⁰.

S-au luat și măsuri pentru a opri distrugerea pădurilor de către

28. *Relație de lucrările Departamentului Logofetei trebilor bisericești ...*, p. 14.

29. *Ibidem*, pp. 14-15.

30. *Ibidem*, p. 17; vezi și N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, II, București, 1930, p. 264.

egumeni pentru folosul propriu, întrucât le vindeau la un preț de nimic.

Însă contrar vederilor lui Barbu Știrbei care se opunea cererilor mitropolitului Grigorie a intervenit Pavel Kiselev aprobând pretențiile clerului superior.

Încă din mai 1833, secretarul de stat Știrbei și Nicolae Mavros avuseseră îndelungate tratative cu o delegație de clerici de la Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Muntele Athos cu privire la proiectul de organizare a mănăstirilor „închinat”³¹.

S-a cerut acestor mănăstiri să numească un episcop general însărcinat cu apărarea generală a propriilor interese și care să supravegheze și administrația. În ceea ce privește sumele ce trebuiau să se verse în casierile de la Constantinopol, numirea parohilor bisericilor pe care el îi desemna dintre preoții cei mai demni prin moralitate și instruire religioasă, întreținerea bisericilor și reparațiile, acestea erau aprobate de Logofătul trebilor bisericești.

Tratativele nu au dus la niciun rezultat, deoarece partea opusă considera că „sfintele locuri pot face cu mănăstirile orice vor voi, neavând să dea socoteală la nimeni și că nu cunosc alte îndatoriri afară într-acelea care se ating numai de slujba bisericească în biserica fiecărei mănăstiri”³².

Sfintele locuri nu erau de acord nici cu propunerea de a ține în mănăstirile „închinat” așezări făcătoare de bine.

„Tratativele cu delegația de clerici a continuat și în iunie 1833 când li s-a prezentat acestora dorința Sfatului administrativ de modernizare a mănăstirilor, modernizare care afectase și celelalte ramuri ale ocârmuirii și toate treptele societății și s-a afirmat că datoriile ce se nasc din temeiuri ce se propun acum nu sunt noi, ci sunt statornicite pe pilde vechi întemeiate pe anafoare și hrisoave domnești, cărți patriarhicești, cele mai multe chiar pe orânduilele ctitorilor precum testamentele ctitorilor mănăstirilor Văcărești, Radu Vodă, Mărgineni, cartea Patriarhului Policarpos, din anul 1816, unde se prevedea că „egumenii nu vor trimite la mănăstirile de jos decât numai prisosul ce va rămânea din veniturile mănăstirilor celor închinat după ce mai întâiu se vor întâmpina trebuincioasele cheltuieli ale acestor mănăstiri

31. A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza-Vodă*, vol. I (*Al Istoriei Românilor din Dacia Traiană*, VII), Iași, 1903, p. 300.

32. N. Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, domn al Țării Românești, (1849-1856)*, extras din *Analele Academiei Române, Memoriile secțiunii istorice, seria a II-a*, tom XXVIII, București, 1905, p. 135.

și dările în trebuința țării pentru facerile de bine”³³.

Delegația trimisă de Locurile Sfinte a răspuns că socotește că acestea sunt singure stăpânitoare asupra acestor mănăstiri și că nimeni în afară de ele nu are niciun drept să se amestece nici la gestionarea averilor mănăstirești și nici la întrebuințarea veniturilor și că pildele din trecut precum și actele mai vechi nu se pot lua drept teme.

Prin închinarea mănăstirilor la sfintele locuri, ctitorii au crezut că se va îndeplini mai bine voința lor „prin privegherea și osârdnica îngrijire ce ar fi avut sfintele locuri asupra acestor lăcașuri”, dar niciodată nu s-au gândit că acestea vor ridica pretenții, cerând zestrea acestor mănăstiri ca proprietate particulară a lor .

S-a cerut din partea delegației de clerici, care au refuzat să semneze jurnalul, o amânare de două zile pentru luarea unei decizii, hotărându-se purtarea de noi discuții la 22 iunie. Dar nu s-a ajuns nici de această dată la un rezultat. S-a hotărât ca sfintele locuri care cer să rămână în afara sistemului de îmbunătățire, în care intraseră toate ramurile administrației, să nu beneficieze și de drepturile pe care le crează acest sistem.³⁴

Ca răspuns, patriarhul Grigorie, în anul 1836, octombrie 20, dă un act (ekdosis), prin care însărcina pe episcopul Neofit al Râmnicului (scaunul de mitropolit al Ungro-Vlahiei fiind vacant), să găsească încă doi arhieri vecini și să facă alegerea canonică a arhimandritului Timotei „hirotonindu-l arhieru și episcop” al Craiovei, cu titlul de al Evdoxiadei³⁵.

După împlinirea tuturor formalităților cerute și sfințirea ca arhieru, Timotei a continuat să locuiască în Episcopia Craiovei (Metohul Gănescu). În felul acesta, după anul 1836, Mănăstirea Gănescu contează ca Episcopie a Craiovei, așa cum fusese altădată biserica Sf. Dumitru, care acum era în ruină.

La anul 1844, biserica Sf. Nicolae, din cuprinsul acestui metoc, reședință a scaunului de la Craiova, primea niște vase de cult, între care și un potir, cu următoarea inscripție în litere chirilice: „Pomenește, Doamne, pe robii Tăi, ctitorii sfântului locașului acestuia, 1844. Potirul bisericii

33. *Ibidem*, pp. 42-43.

34. *Ibidem*.

35. I. Popescu-Cilieni, *Arhierul Timotei Evdoxiados al „Episcopiei” din Craiova*, în „Mitropolia Olteniei”, an VI, 1954, nr. 7-8, p. 413.

Episcopiei Craiova”³⁶.

La 7 aprilie 1847, un foc nimicitor pustia mai mult de jumătate din orașul Râmnicu-Vâlcea. Au căzut pradă flăcărilor și Episcopia „cu biserica cea mare, seminarul, clopotnița și mai toate casele dimprejur”³⁷. Ca urmare, în același an, luna mai, administrația episcopală se mută în Craiova, în casele Episcopiei – Metocul Gănescu, în timp ce seminarul eparhial s-a mutat în chiliile Mănăstirii Bucovățul Nou, ctitoria arhimandritului grec Hrisant Penetis. Mutarea seminarului aici, nefăcându-se cu învoirea ctitorului și acesta opunându-se, seminarul se mută în noiembrie 1851 la Craiova, în casele serdarului Alecu Dârzeanu, cu chirie.

Regulamentele Organice au acordat o deosebită atenție culturii clerului, adică a pregătirii preoților și viitorilor preoți, deoarece erau opriți de la hirotonie candidații care nu absolviseră Seminarul teologic (desigur, cu oarecare excepție până au existat seminariști). Iar pentru împlinirea acestei dispoziții, *Regulamentele* au prevăzut înființarea de Seminarii teologice, dar și menținerea celui existent deja, din 1803, la Mănăstirea Socola din Iași, înființat prin purtarea de grijă a *mitropolitului Veniamin Costachi* al Moldovei.

În ceea ce privește situația materială a Seminariilor, a fost trecută în grija statului, fiind fixate alocații bugetare pentru întreținerea lor – se prevedeau în bugetul statului anumite sume de bani: 90.000 de lei pentru Seminarul din București; 60.000 de lei pentru Seminarul din Craiova și tot 60.000 de lei pentru Seminarul de la Socola, care urma să fie acoperită din contribuția impusă Mitropoliei și episcopilor³⁸.

Înființarea și organizarea Seminariilor – aceste instituții speciale pentru pregătirea viitorilor slujitori ai Bisericii – a fost o măsură bună și binevenită, deoarece cultura clerului era slabă și lăsa de dorit.

Se știe că învățământul teologic se făcea în trecut în mănăstiri, la unele biserici, pe lângă centrele eparhiale (mitropolii și episcopii), dar în general era redus, fără o programă analitică, iar ca dascăli erau călugării

36. Dumitru Bălașa, *Inscripții pe potirul Episcopiei din Craiova, aflat la Biserica Sf. Nicolae – Craiovița*, în „Oltenia”, cartea a II-a, 1941, nr. 9, p. 40 ; Niculae Șerbănescu, *Știri noi despre arhiereul vicar al Craiovei Timotei Evdoxiados*, în „Mitropolia Olteniei – 600 de ani de la întemeierea celei dintâi mitropolii în părțile oltene”, 1970, nr. 5-6, p. 635.

37. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în „Mitropolia Olteniei”, an XVI, 1964, nr. 1-2, p. 175.

38. Sever Buzan, *op. cit.*, p. 371.

și preoții mai școliți. Căci pentru prima dată, în istoria noastră culturală, *Regulamentul Organic* (această primă lege constituțională de la noi), prevedea și înființarea de școli pentru pregătirea preoților. La cap. III, secția a II-a se arăta: cheltuielile statului, art. 12 vorbea despre ținerea a două Seminarii, adică 90 de mii lei pentru cel de la București și 60 mii lei pentru cel din Craiova. Aceste două prime Seminarii urmau să fie așezate în capitalele administrative și erau întreținute direct din bugetul statului³⁹.

Ceva mai târziu, în februarie 1834, prin „*Proect pentru seminaruri, protopopi și preoți*”, întocmit de Mitropolitul Țării Românești, de atunci, Sf. Grigorie IV Miculescu „*Dascălul*” (canonizat de Biserica Ortodoxă Română, oficial la 21 mai 2006, după ce în octombrie 2005, Sf. Sinod aprobase canonizarea acestuia, care a păstorit Mitropolia Munteniei între 1823-+22 iunie 1834 și a cărui pomenire se face în fiecare an la 22 iunie)⁴⁰, în Art. 1 se prevedea că: „*Să va ținea câte un seminar pe lângă mitropolie și pă lângă fieșcare episcopie, iar seminaru va avea întinderea ce va cere trebuința fieșcăreia eparhii. Clădirea zidirilor trebuincioase să va face cu venitul ce s-au adunat din poclonul [ploconul] de la preoțiși diaconi din leat 1832 și leat 1833, iar cu pocloanele fieșcăruia an să vor întâmpina în viitorime cheltuielile ce vor urma pă tot anul pentru ținerea fieșcăruia seminar.*”

Art.al 2-lea. *Episcopiile Argeșu și Buzău vor ținea un seminar cu hrana și îmbrăcăminte lor câte douăzeci școlari copii și preoți. Episcopia Râmnicului- Vâlcea va ținea treizeci și mitropolia patruzeci școlari; aceștia după datorie, iar după proerisis rămâne a să primi piste arătata sumă câți vor mai mulți. Numărul însă, al școlarilor ce nu vor șădea în seminare, rămâne nemărginit, slobozi fiind a veni să asculte învățăturile din seminar, din care pot șădea și înăuntru cu hrana și îmbrăcăminte de la dânșii. Lipsa ce nu să va ajunge din banii poclonului pentru ținerea seminarurilor cu orânduiala de mai sus, să va îndeplini din venitul casii fieșcăreia eparhii.*

Art.al 3-lea. *Mitropolitul va îngriji a trimite adesea ca să cerceteze toate seminarurile, de să urmează învățăturile și buna orânduială întru toate sau în vremea eczaminului, care trebuie a să face pă fieșcare an odată negreșit, sau de nu să va putea, atunci și în altă vreme.*

Art.al 4-lea. *Poclonul să hotărăște acum pentru totdeauna, câte*

39. N. Gh. Dinculescu, *Seminarul craiovean din secolul XIX*, în „Mitropolia Olteniei”, anul X (1958), nr. 5-6, p. 389 și urm.

40. Ștefan Voronca, *Viața Sfântului Grigorie Dascălul, Mitropolitul Țării Românești*, Galați, Editura Egumenița și Editura Cartea Ortodoxă, 2007, pp. 7-9.

zece lei pe an de preot și diacon, precum să urmează și acum, fără a să mai însărcina preoții de acum înainte cu nicio altă dare supt vericare numire sau supt vericare pricină, și această ajutorință va da feciorilor de preoți, drept de a fi priimiți mai cu osibire în seminaruri spre a dobândi trebuincioasele învățături și științe, ca în urmă să poată și ei a avea acest privilegiu de a intra în orânduiala preoțească...”⁴¹.

L-am putea astfel socoti pe Sf. Mitropolit Grigorie Dascălușul printre ctitorii Seminarilor din Muntenia, chiar dacă acestea aveau să se înființeze după mutarea sa la cele veșnice.

„Proiectul...” Sf. Mitropolit Grigorie a fost întărit de către Pavel D. Kisselef, la 11 aprilie 1834: „După sărbătorile paștelor să va înfățișa Obșteștii Adunări întărirea regulamentului protopopilor și a seminarurilor dinpreună cu cea pentru organizația mănăstirilor. D. Vlădăianu va scoate de la Secretariat copie în două limbi după acest regulament din cuvânt în cuvânt, întocmai după cel îndreptat de către Obșteasca Adunare”⁴², prin care se prevedea ca în Muntenia să ia ființă 4 Seminarii teologice, adică pe lângă fiecare episcopie avea să funcționeze câte un Seminar cu 4 clase, cele ale eparhiilor, și 7 clase al Mitropoliei, din care 3, pentru învățături superioare. Iar din fondul seminaricesc se țineau cu cheltuieli în Seminarul Mitropoliei – 100 școlari interni, la cel de la Buzău – 50 de interni; la cel de la Argeș – 40 de elevi interni; iar în Moldova: la Seminarul de la Socola – să fie primiți 200 de școlari cu întreținere completă, de la vârsta de 15 ani în sus, care erau obligați la intrare să dea în scris, că dacă până la 25 de ani nu se vor hirotoni din rea-voință, vor da înapoi cheltuielile făcute cu ei, iar dacă nu vor plăti, să nu fie primiți în slujbele civile și militare. Astfel, pentru viitorii candidați la preoție, aveau să devină obligatorii cursurile seminarului de 4 ani⁴³.

Această „Lege.../Proiect...” de la 1834 a fost votată după cea din 1833, care organiza pentru prima dată învățământul public în limba română, dar numai în reședințele de județ, trecând învățământul de la sate în seama cântăreților de la biserici, care urmau să fie retribuiți în plus de săteni.

La început, conducerea Seminarilor a fost lăsată în seama Bisericii, prin ierarhi, până la mijlocul sec.al XIX-lea, când amestecul statului în acest domeniu a devenit mai accentuat.

41. Victor Papacostea și Mihail Regleanu, *op. cit.*, pp. 29-31.

42. *Ibidem*, p. 32.

43. Marin M. Braniște, *op. cit.*, p. 623; Ioan V. Coverca, *op. cit.*, p. 499.

Am putea spune că întreaga perioadă a *Regulamentului Organic* a stat sub semnul luptei dintre vechi și nou, desfășurată în toate domeniile vieții, înfățișându-se ca o luptă națională.

Însă aceste școli mănăstirești, academii (colegii) domnești nu dețineau spațiile necesare, programele școlare adecvate, manuale, dascăli de specialitate, de aceea cu timpul se impunea tot mai mult înființarea unor școli teologice de profil – și anume Seminariile Teologice, în care să fie pregătiți viitorii preoți.

Unele din cele mai vechi școli cu specific bisericesc, dar cu o programă de învățământ foarte redusă, au fost cele cunoscute sub numele de *Școli de Grămăticici*⁴⁴, care își desfășurau activitatea mai ales pe lângă centrele eparhiale (Episcopii sau Mitropolii), dar și în cadrul unor mănăstiri. Într-o *Enciclică (Circulară)*, sub denumirea de *Ponturi (37 la număr)* din 1835-1836 a episcopului Ilarion Gheorghiadis al Argeșului către protopopii din eparhia sa, făcea referire printre altele și la posibila hirotonie a grămăticilor (Pontul 28), în caz de excepție, la anumite biserici unde nu erau preoți, dar mai întâi erau cercetați de protopopii locului, spre a nu avea vreun impediment: „*Pentru grămăticii cei ce vor fi a se trimite la noi să se hirotonescă diaconi măcar că acum sunt oprite aceste hirotonii până când vor ieși învățați cei din Seminar. Dar întâmplându-se vreo lipsă la vreo biserică, unde să nu fie mijloc a aduce preot de la altă biserică, atuncea găsindu-se vreunul învățat se poate trimite; dar protopopul este îndatorat să ție condică de cercetarea ce-i va face, trecând numele și chipul lui de viață și căsătoria amândorura și la ce vreme și cu ce adeverință se trimit la noi. Și după ce se vor întoarce iarăși să cerceteze de s-au hirotonit cu adevărat sau nu și de nu se va fi hirotonisit să-l scrie în condică pentru care pricină nu s-au hirotonisit, ca să nu se întâmple care cumva unii dintre cei ce nu se hirotonesce pentru vreo pricină să slujească cele preotești ori diaconești, nefiind hirotoniți, cu înșelăciune, amăgind pe creștini că este hirotonit și să-i iscodească cu dinadinsul pre unul ca acela ce-l va trimite ca să-i ia darul, ca să nu aibă vreo meteahnă sau ponosluire de beție și de alte fapte rele și necuviincioase, care sunt opritoare de a putea primi darul diaconiei și al preoției, neavând, nici putând a avea noi știre de acest fel de meteahnă. Și pentru femeea lui dintâiu după lege, iar nu luată cu răpire și de nu are ori patimă de epilepsie sau altă boală ori el ori ea, arătând adeverința ce va face și pre dânsa cum o chiamă și pre părinții ei și de toate acestea din*

44. Neculai Grosu, *op. cit.*, p. 43.

*copilăria lor și până atunci, când se va trimite el a se hirotoni...*⁴⁵.

Aceste școli au fost înființate, în special, după revoluția de la 1848, când cursurile Seminarilor Teologice s-au întrerupt, pe o perioadă de trei ani, din pricina evenimentelor politice din țară, cât și datorită faptului că foarte mulți dintre profesorii Seminarilor au participat la revoluție.

O astfel de Școală a luat naștere la Mănăstirea Antim din București (metocul Episcopiei Argeșului), înființată în 1797, la inițiativa episcopului Iosif al Argeșului (1793-1820)⁴⁶, unul din marii cărturari ai acelor vremuri și un bun gospodar al treburilor bisericești.⁴⁷ Această școală avea menirea de a pregăti viitorii preoți din cuprinsul Mitropoliei Țării Românești, numită și Școala de „grămătică”, „țârcovnici” sau de „candidați”.⁴⁸ La această școală „de învățătură pentru cei ce vor să intre în treapta preoției din toate eparhiile țării”⁴⁹ se predau cunoștințe elementare de: *Citire, Aritmetică, Istorie Sfântă, Catehism*⁵⁰. Din lipsa documentelor nu s-au cunoscut numele primilor profesori ai acestei școli. Abia în anul 1820 a fost atestat documentar primul dascăl, în persoana călugărului transilvănean *Ierotei*⁵¹. Prezența unui ardelean într-o școală muntenească a contribuit la întărirea conștiinței de neam și de unitate națională a tuturor românilor, dar și la înlăturarea influenței grecești din viața țării noastre.

În anul 1837 s-a înființat Școala „candidaților de preoție căsătoriți” sau de grămătică de la Râmnicu-Vâlcea, cu durata de 6 luni. La absolvirea ei, elevii primeau un certificat pe baza căruia puteau intra în preoție, însă seminariștii erau întotdeauna preferați acestor candidați.⁵² Aici au predat

45. Constantin Erbiceanu, *Material pentru Istoria Bisericească a Românilor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XXV (1901-1902), București, 1902, pp. 458-459; Gabriel Cocora, *Episcopul Ilarion al Argeșului*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XIV (1962), nr. 5-6, p. 311.

46. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 539.

47. Damaschin Mioc și Ruxandra Cămărășescu, *op. cit.*, p. 463; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Compendiu*, p. 257.

48. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 247.

49. Damaschin Mioc, Ruxandra Cămărășescu, *op. cit.*, p. 463.

50. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 248.

51. *Ibidem*.

52. Athanasie Mironescu, *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noului Severin*, București, 1906, p. 299.

ca profesori: pr. Dumitru Săvuleț (1838), ieromonah Atanasie Stoenescu (1850), ieromonahul Agatanghel (1852), pr. M. Amzulescu (1853). Școala și-a desfășurat activitatea până în anul 1860, când a fost desființată⁵³.

Mai târziu, Seminariile Teologice fiind închise era nevoie acută de preoți pentru slujirea sfintelor altare și a credincioșilor, fapt ce l-a determinat pe mitropolitul Neofit al Țării Românești să se adreseze la 22 noiembrie 1848, Departamentului Trebilor Bisericești. În memoriul său, mitropolitul Neofit atrăgea atenția asupra faptului că *Legiuirea* care reglementa pregătirea preoților „și-a luat începutul ei încă de la leatul 1835, dar pentru cuvânt că numărul școlarilor se scotea mai mic decât trebuința cerea și din pricină că se credea că chiar dintr-acei seminariști, pentru împrejurări binecuvântate, unii poate să nu se găsească destoinici de a intra în treapta preoții...s-a văzut nevoie ca să se păzească rânduiala ce era până atunci, adică să primească peste numărul acelor școlari și alți candidați, oameni căsătoriți, cari făcând un curs de învățătură mai scurt decât acela hotărât pentru seminariști...să se poată cel puțin cu chipul acesta a se acoperi trebuința de preoți. Și astfel s-a urmat până în anul trecut 1847, ținându-se pentru dâșii deosebită școală în biserica Antimului, metohul episcopiei Argeș...această măsură, deși se cunoaște foarte împovărătoare pentru acei grămăticii, fiind ei oameni căsătoriți, dar satele și proprietarii, văzându-se lipsiți de preoți, și grămăticii doritori a intra în cinul preoțesc, necunoscând greutățile ce au să întâmpine până să treacă cursul întreg de patru ani, a primit să intre în seminar, făgăduind răbdare și stăruință...fiindcă acum seminarul mitropoliei este închis, precum este cunoscut, fiindcă lipsa de preoți este mare, mai vârtos acum când au pierit mulți cu trecuta întâmplată epidemia a boalii holerei, și multe biserici stau închise, pătimind și aflându-se lipsiți lăcuitorii de creștineștile lor datorii, noi suntem de părere ca până seminarul să poată scoate preoți deajuns, după lipsa ce ar urma, să se primească ca și mai înainte, de nevoie, și din grămăticii căsătoriți, cu orânduială ca aceia trecând un curs mai scurt, științele neapărat trebuincioase unui preot, să se hirotonească preoți, căci astfel nu cunoaștem mai bum mijloc, cum s-ar putea întâmpina această trebuință. Și dacă cinstitul Departament se va uni cu părerea noastră, va supune aceasta în cunoștința cinstitei Căimăcămii, ca prin chibzuirea cinstitului Sfat Extraordinar, să se dea o deslegare de urmare.”⁵⁴

Demersul mitropolitului Neofit a fost pus în discuția Sfatului

53. *Ibidem*, p. 300.

54. Damaschin Mioc, Ruxandra Cămărășescu, *op. cit.*, p. 463.

Administrativ Extraordinar, în ședința din 8 ianuarie 1849, prin care s-a acceptat hirotonirea întru preoție a grămaticilor: „...să se primească de nevoie a se hirotoni preoți și din grămaticii căsătoriți, care vor trece într-un curs mai scurt științele neapărat trebuincioase unui preot...”⁵⁵.

Domnitorul Barbu Știrbei a cerut printr-o adresă să i se aducă la cunoștință disciplinele ce urmau să fie predate la aceste școli de candidați sau de grămatici.

Din răspunsul episcopului Râmnicului Nifon Sevastis înaintat Departamentului Trebilor Bisericești la 10 decembrie 1849, aflăm *Programul învățăturilor ce se predau în școala candidaților de preoți*⁵⁶.

În urma acestei înștiințări, Logofeția Trebilor Bisericești a cerut la 14 decembrie 1849 episcopului Nifon al Râmnicului ca în școala candidaților de preoți să se predea și elemente de *Gramatică* și *Geografie*: „...Prin urmare, este de neapărată trebuință a avea acei candidați și o idee de gramatică, cel puțin să învețe a declina și a conjuga, a cunoaște ființa zicerilor limbii și cazurile lor; asemenea nu se cere de la dâșii a învăța vreo gheografie mai întinsă, decât să știe puncturile capitale ale Prințipatului”.

În incinta Episcopiei Buzăului a funcționat, din 8 ianuarie 1839, Școala de Grămatici de la Buzău, în vremea păstoririi episcopului Chesarie. Mai târziu, era cunoscută sub denumirea de Școală de Candidați, ca o îmbinare dintre școala elementară și cea profesională, în care erau predate: *Scriere regulată*, *Orânduiala bisericească*, *Cele patru lucrări aritmeticești*, *Catehismul*, *Idei generale de istorie sfântă*⁵⁷.

Cursurile nu aveau o durată fixă, ele variaua între 5 luni și 2 ani, iar elevii veneau la școală în tot cursul anului și o aabsolveau atunci când își însușeau cunoștințele care le erau predate, nu zilnic și pe ore, ci fiecare disciplină integral, iar după terminarea uneia, se începea cealaltă disciplină⁵⁸.

Ca manuale folosite la această școală, amintim: *Catehismul cel mare* (Buzău, 1839); *Octoih și Catavasier* (Buzău, 1839); *Datoriile preoților* (București, 1852); *Scurtare de Aritmetică...pentru trebuința Seminarului și pentru școalele bisericești, în care se pregătesc cei ce vor să intre în Seminar...* (Buzău, 1853).

55. V. Papacostea și M. Regleanu, *op. cit.*, p. 242.

56. *Ibidem*, pp. 249-250.

57. Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului*, Buzău, 1986, p. 222.

58. *Ibidem*; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 253.

Școala s-a mutat apoi la Mănăstirea Berca, unde au predat ca profesori: ierodiaconul *Dionisie Romano* (viitor episcop al Buzăului); ierod. *Eraclie* și ierod. *Bonifatie Bălăbănescu*⁵⁹. Dar, locțiitorul de episcop, arhimandritul cărturar *Dionisie Romano*, fiind nemulțumit de evoluția acestei școli, a desființat-o la finele anului 1859⁶⁰.

Cunoscută a fost și Școala de Grămățici de la Mănăstirea Glavacioc (județul Argeș). La data de 16 ianuarie 1850 mitropolitul primat *Nifon Rusailă* al Țării Românești a cerut Departamentului Trebilor Bisericești, prin adresa cu nr. 126 „*de a se muta școala de candidați de preoție de la Mănăstirea Glavacioc în încăperile Mitropoliei de la Măgureanu*”, în urma raportului ierodiaconului *Inochentie Chițulescu*, profesorul candidaților de preoți, pentru „...*neînlesnirea ce întâmpină atât însuși, cât și acei candidați, ca să se ție școala de la mănăstirea Glavaciocul, fiind cu depărtare, precum și despre cererea ce face ca să se mute în unile din încăperile de la Măgureanu, unde au fost canțelaria Sfintei Mitropolii...*”⁶¹.

Însă mitropolitul *Nifon*, nefiind mulțumit cu pregătirea pe care o primeau candidații la preoție, a prezentat domnitorului un raport, la 12 martie 1853, prin care arăta că: „...*cea dintăi dorință a noastră a fost și este ca, bisericele țării să se cârmuiască de preoți bine învățați șo luminați de datoriile lor pastorale. Lipsa mijloacelor însă de a ajunge la acest scop numai prin seminariștii ce trec regulat învățăturile religioase, a dat pricină a împlini deșărtul cu niște oameni fără altă știință decât aceia a rânduielilor Bisericii...Apoi și termenul cursului învățăturilor dintr-această programă este mai avantajos pentru dâșșii, nefiind mai mult decât pe 7 luni, adică 6 de învățătură și una de practică...*”⁶².

Astfel, aceste școli, au suplinit în momente de vitregie pentru Biserica Ortodoxă Română formarea viitorilor slujitori ai sfintelor altare și nu numai. Alături de Seminarii, ele au fost de-a lungul vremurilor chiar singurele școli, unde au învățat nu numai călugării și călugărițele, dar și fiii preoților, învățătorilor, dar și ai sătenilor. Din Seminarii au plecat atât preoți, diaconi, dar și învățători, iar alți absolvenți aveau să ocupe diverse dregătorii și servicii în țară.

59. Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului*, p. 223.

60. *Ibidem*.

61. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, pp. 250-251.

62. *Ibidem*, p. 297.

Toate Seminariile au avut rolul în pregătirea viitorilor preoți necesari la bunul mers al Bisericii Ortodoxe Române de la sud și răsărit de Carpați. Însă funcționarea lor cu intermitențe – prin închiderea unora dintre ele – au provocat imediat crize în funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

Până la reformele lui Al. I. Cuza, Seminariile au suplinat în mare parte lipsa unui număr suficient de dascăli din școlile laice. Mai ales școlile de la sate au fost slujite de absolvenții Seminariilor. Preoții au fost pretutindeni în mediul rural, nu numai ca păstori ai sufletelor enoriașilor dați spre păstorire, dar și dascăli ai copiilor acestora.

Desființarea, reducerea numărului Seminariilor în perioada regimului comunist au adus grave daune Bisericii noastre, încercându-se ca poporul să fie îndepărtat și înstrăinat de valorile Ortodoxiei. De aceea s-a recurs la numeroasele acte de represiune asupra slujitorilor Bisericii, dar și a credincioșilor în timpul dictaturii comuniste. Cu toate acestea slujitorii Bisericii și poporul nostru nu și-au pierdut credința și nădejdea în Dumnezeu și Biserica Sa, pe care a rânduit-o țării noastre. Din rândul absolvenților Seminariilor s-au ridicat personalități de seamă ale Bisericii, culturii și învățământului românesc (sub toate formele lui). De asemenea, Seminariile Teologice au deschis calea înființării Facultăților de Teologie, a căror necesitate se simțea tot mai mult, din dorința Bisericii Ortodoxe Române de a da slujitori bine pregătiți sfintelor altare și o bună păstorire a credincioșilor.

Încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea se observă o schimbare în ceea ce privește viața privată; acum pravila începe să fie folosită în locul „obiceiului”, schimbările în materie de drept prin *Pravilniceasca Condică* din 1780 și *Legiuirea Caragea* din 1818 își vor pune amprenta asupra vieții locuitorilor Țării Românești. În ciuda unor schimbări, Biserica avea un cuvânt de spus, competența organelor bisericești a continuat în cazul pricinilor de despărțire.

Este o perioadă în care pentru mulți, atât orășeni, cât și țărani, nesiguranța și nedreptatea de care se loveau în fiecare zi îi făceau să caute sprijin în Biserică, acolo fiecare simțindu-se „ocrotit, izbăvit, poate și iubit”⁶³. Astfel se vor simți cei doi tineri din satul Buzăști „ce să alesese de comisia sătească a-i da recruți”⁶⁴ și care au fost ajutați de Gheorghe Paisie,

63. N. Djuvara *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 152.

64. SJAN Vâlcea, Arhiva Episcopiei Râmnicului, dos. 4/1847, f. 8.

îngrijitorul Sfântului schit Crasna, care i-a luat pe cei doi și nu a îngăduit aleșilor să intre în schit și să-i caute.

Românii se ancorau în credință și de cele mai multe ori își arătau respectul față de cele sfinte. Astfel, atunci când Mănăstirea Bistrița nu mai prezenta siguranță și trebuia construită altă biserică, iar cele sfinte (moaștele Sf. Grigore, icoane, odoare etc.) trebuiau mutate la Mănăstirea Hurez, acest lucru s-a propus să se facă „cu paradă de preoți și cine alt din mireni va voi ca să meargă împreună (...) să ridice împreună Sfântul cu paradă cuvincioasă și cântări bisericești și să ducă toți până la mănăstirea Horezu”⁶⁵.

Nu întotdeauna la biserică se apela în momente fericite. Uneori, cupluri aflate în destrămare apelau la „justiția” bisericească pentru a primi „bileturile de despărțire”. Cu toate că românii formau un popor credincios, divorțurile erau destul de numeroase, Anton Pann culegând la începutul secolului al XIX-lea, următoarea maximă: „Duminică cununie / Și luni la Mitropolie”⁶⁶, pentru că „a urca dealul Mitropoliei devenise sinonim cu divorțul”⁶⁷ - lucru explicat de un boier bătrân: „la noi, familia, din pricina divorțului care se capătă așa de ușor, nu are nicio statornicie (...) Copiii care-și au mama într-o familie, tatăl în alta și care neștiind pe cine să respecte și să iubească, nu au nici centru, nici punct de legătură; femeile care la o petrecere își întâlnesc primii doi sau trei bărbați sunt la brațul celui de al patrulea și zâmbesc atunci când al cincilea le dă târcoale(...). În societatea noastră adulterul este cu neputință, deoarece el nu este decât preludiul altei căsătorii”⁶⁸.

Un caz interesant îl reprezintă cel dintre Maria sin Costea Nicolae și George Ținea din satul Țubărești, județul Romanați. Chiar dacă se „știa că a lor însoțire au fost cu plăcere și dragoste”, cei doi au ajuns la divorț pentru că, potrivit soțului, „căsnicia aceasta de la început ar fi fost cam fără voia sa și săvârșită mai mult după stăruitoarea îndemnare a rudeniilor sale, iar după cununie el a luat o mare scârbă și urâciune asupra soției sale încât nici voi o întâlnire ca bărbat cu femeia sa n-au avut amândoi”. Astfel, deși „soția lui, cu toate că este făr de niciun cusur”⁶⁹, soțului i-a venit „o

65. *Ibidem*, f. 26.

66. Constanța Ghițulescu, *În șalvari și cu ișlic*, București, Editura Humanitas, 2004, p. 22.

67. *Ibidem*, p. 22.

68. *Ibidem*.

69. *Ibidem*.

furie de urâciune asupra soției lui încât n-au putut avea nici împreunare cu dânsa (...) și că urâciunea aceasta i-ar fi venit și din privirea ce au avut la cămașa soției sale ce era plină de sânge în seara dintâia după cununie când ia au venit la pat spre culcare cu dânsul și când el atunci s-a aflat bolind de patimă lumească⁷⁰. Maria însă declară altceva, că împreunarea a avut loc, iar „nașa lor Sărdăreasa Safta a răposatului Diamandi (...) care au și primit schimbându-i cămașa cu semnele feciorii”. Soțul, nemulțumit, își va trimite soția acasă la familia ei „cu căruța lui pe o vreme rea”. Apoi, după o perioadă de timp o va chema, arătându-i un act pe care ea „s-au înșelat de au pus și ia degetu fără să îl citească”. Pe acest act scria că nu a existat împreunare și după două luni cei doi soți au hotărât să desfacă aceasta căsătorie „fără canal de judecată”⁷¹.

Dacă unul din soți era nemulțumit, deschidea proces „să răspunză părții ceilalte una mie galbeni drept osândă”. Maria era nemulțumită, chiar dacă, conform legii, și-a primit înapoi toată zestrea și darurile dinaintea nunții; era vorba de onoarea ei și dorea să rămână cu bărbatul ei căsătorită. Cum se întâmpla în astfel de cazuri, Biserica încearcă să medieze acest conflict. Maria va apela la ajutorul unui preot, Ioan din Zimnicea, care îl va vizita pe George Gima și va face o anchetă privind despărțirea, mai ales că era vorba despre o căsătorie din dragoste, lucru recunoscut și de mire, dar acesta a adăugat că nu mai putea trăi cu soția sa „deși o cunoaște pe dânsa cinstită și fără de niciun cusur”⁷².

Dar, cu toate acestea, nu există nădejde de împăcare pentru că soțul a adăugat că a trimis o scrisoare soției sale, dar nu a primit niciun răspuns. Maria nu știa nimic de nicio scrisoare, dar s-ar împăca cu el dacă acesta „va da chezaș vrednic de credință că-și va schimba purtarea și că va depărta de toate a sa urâciune ce arată către dânsa”.

După ce s-a desfășurat ancheta din partea Bisericii – „intrând și noi în cercetarea pricinii”, Biserica, încercând să împăce cele două părți „după cercetările și sfaturile ce și noi le-am dat cu nădejde că doar se vor împăca, George Gima este considerat vinovat pentru că: „fără să cunoască niciun fel de necuviință (...) i-au venit furia urâciunii (...) altă pricină decât purtarea lui rea netrebnică când singur s-au mărturisit că atunci ginere fiind boala de

70. N. Djuvara, *op. cit.*, p. 127.

71. S.A.N.I.C., Arhiva Episcopiei Râmnicului, dos. 17/1847, f. 5.

72. *Ibidem*, f. 4.

patimă lumească”, și-a alungat soția „ca să rămâie slobod despre dânsa spre a petrece iarăși în desfrânate plăceri” și nu și-a schimbat comportamentul nici după sfaturile primite din partea reprezentanților Bisericii, arătând „tot cu aceeași de mai nainte împietrit inimă cerând despărțire”⁷³, el dorind doar „să cerce ca un lucru de plăcere taina cununii și să o lepede îndată după a lui voință”⁷⁴.

Biserica va hotărî că Maria va fi „slobodă a merge spre altă căsătorie (...), iar el, fiindcă s’au făcut pricină acestei dezbinări și despărțiri după dreptate ar fi trebuit să fie poprit pentru totdeauna a merge spre altă căsătorie (...) dar, văzându-l încă tânăr (...), hotărâm ca el mai nainte de trei ani să nu aibă voie cu niciun chip a să căsători, iar după aceia găsind pe cineva și a să cununa cu dânsa să nu aibă voie a săvârși nunta până mai întâi nu va lua voie ori de la Sf. Mitropolie sau de la arhiepiscop (...), ca să dea mai întâi cunoștință acelei fete sau fâmei și părinților ei cele ce s-au întâmplat cu această desfăcută căsătorie ca să nu să mai urmeze și cu aceia asemenea și să pricinuiască cinevași că n-au știut”⁷⁵.

Un alt caz de divorț descoperit în Arhiva Episcopiei Râmnicului, îl reprezintă cel dintre Irinița Golfineanca, din orașul Craiova, cu soțul ei Ghiță Varda din București, cei 2 „având prigonire de judecată între dânsii pentru neunire în căsnicie”. Și în acest caz, de vină era tot bărbatul, „toată pricina neunirii între dânsii este izvorâtă din relele purtări ale lui Varda...”⁷⁶. Biserica a dat hotărâre să fie separați un an de zile și dacă după această perioadă nu va reuși să o întoarcă pe soția sa „cu dragoste către dânsul ca să se unească și să viețuiască liniștiți”⁷⁷, să se dea jalbă pentru a se lua o hotărâre.

Fiindcă bărbatul n-a făcut nimic pentru a reface această cununie, nu a căutat-o, nu i-a scris, el fiind la București, iar ea la Craiova, Irinița va cere „despărțire de dânsul”. În aceste condiții, Biserica ia următoarea hotărâre: „să fie despărțiți unul de către altul (...) să fie popriți amândoi de a mai merge spre o altă căsătorie, iar pentru ceea ce vor avea a cere unul de la altul își va căuta prin judecată politicească”⁷⁷.

73. *Ibidem*, f. 3.- *Ibidem*, f. 12.

74. *Ibidem*.

75. *Ibidem*, dos. 18/1847, f 2.

76. *Ibidem*, dos. 17/1847, f 5.

77. N. Bănescu, V. Mihăilescu, *Ion Maiorescu. Scriere comemorativă cu ocazia*

De multe ori se încălcau pravilele, lucru ce reiese și din desele porunci trimise de către Mitropolie, în care se cerea respectarea legilor - în anii 1838, 1841, 1844, 1846. Au fost cazuri de căsnicii interzise - „rudenia de sânge din cuscrie și din botez peste spițele pomenite, ori să fie vreunul din cei căsătoriți și nedespărțiți bisericește, ori slobod cu rob, ori nevârstnic, ori pravoslavnic cu altă lege, ori prin taină fără știrea și slobozenia părinților sau episcopilor”⁷⁸. În aceste cazuri căsnicia nu va fi recunoscută, iar preotul care a oficiat-o va fi eliberat din funcție. Atunci când două persoane doreau să se căsătorească, preotul trebuia să trimită hârtie de cercetare la protopop, se făcea o anchetă pentru a se respecta canoanele bisericești și cei doi să se poată căsători - „să nu aibă poprire”⁷⁹, și se elibera un bilet, „răvaș de cununie”, pe baza căruia preotul îi cununa. Dar și în aceste condiții au apărut abateri, mulți se căsătoreau în alte localități, se eliberau bilete și erau folosite de alte persoane. „În Cerneți era unul cununat cu trei neveste în trei orașe, căci «preotul, pentru vreo câțiva sfinți, te cununa, dacă nu în orașul acesta, în celălalt cu oricine». Încălări ale legii existau în toate păturile sociale. Cei înstăriți „unde se credea că nu e nicio rușine, cel puțin nu e păcat ca căsătoria să aibă amoruri urâte - muirea, spre pildă, să mai aibă și pe alți bărbați și din împotrivă! Însurătoarea și măritișul este ca tocmeala cu sluga, pe care le ții până-ți place, apoi le dai drumul”⁸⁰. De aceea pe spatele biletelor date de protopop trebuia să se treacă numele celor ce se căsătoresc și se semnau protopopul, mirii și preoții⁸¹. Numele mirilor era trecut de către protopop și în registrul protopopiei. Preoții nu aveau voie să căsătorească „necunoscuți din alt sat sau oraș ci pe enoriași și prin știrea și înscrisul și voia protopopiei afară numai de săteni străini va înfățișa răvașul protopopiei afară numai către moliftele lor cu cuprinderea mai sus arătată că te-ai încredințat prin cătare dovezi că nu au nicio pricină din cele cuprinse în instrucțiile date protopopiei”⁸².

Preoții erau sfătuiți „a nu da răvașe de cununie la oameni străini

centenarului nașterii lui 1811-1911, București, 1902, p. 38.

78. S.A.N.I.C., Arhiva Episcopiei Râmnicului, dos. 18/ 1847, f. 4.

79. *Ibidem*.

80. N Bănescu, V Mihăilescu, *op. cit.*, p. 427.

81. Valentin Hănulescu, *Moravurile societății românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea între lege și cutumă*, în „Buridava”, nr. 5, 2009, p. 123.

82. S.A.N.I.C., Arhiva Episcopiei Râmnicului, dos. 18/ 1847, f. 5.

și necunoscuți, să ceri de la ginere și de la mireasă în scris răvașul fraților de unde să vor fi locuind și iscălit și de alți mahalagii sau săteni de acolo, precum și de părinți și epitropi lor sau de cele mai apropiate rude ale lor”. De multe ori, cei ce erau prinși se scuzați „supt cuvânt că nu au cunoscut aceste instrucții”⁸³, a murit protopopul, sau a fost scos din slujbă și cel nou „n-a cunoscut orânduielele și regulile ce au păzi”.

Sfatul Bisericii către preoți era să-și ia toate măsurile de precauție, să cerceteze „instrucțiile” privind „popririle”, „sau numele acestora ce vor în căsătorie sau trecut de protopopie în dosul bileturilor ce vei slobozi pentru acea cununie să scrie vorbirea aceasta: „După înscrisul fraților de la cutare biserică anul luna cutare cu cutare sin cutare din cutare loc ce voesc să-și ea în căsătorie pe cutare..., ca să nu să facă vreo înșelăciune de către cinevași și să să cunune cu dânsle alte obraze și chiar acei ce sunt însemnați mai sus”. „Ca să nu se mai spună că nu au fost cunoscute „instrucțiile” Mitropoliei, ca să fie cunoscute toate legile date, acestea „și în auzul tuturor preoților și lăcuitorilor citindu-să”⁸⁴.

Biserica trebuia să facă anchetă și când Petre Cojocaru și soția sa Tinka, din orașul Craiova, după ce au înfiat un copil de la o nemțoaică, vor să îl boteze în „legea prevolnică”, „după canoanele creștineștii noastre religii fiind întru aceasta și voința născătoarei aceluia copil”. Biserica va începe o anchetă să afle „cum o cheamă pă acea nemțoaică, de este căsătorită cum să numește bărbatu său și ce meserie are sau de este văduvă cine a fost bărbatu său sau tatăl copilului”. S-a aflat că este vorba de nemțoaica Tomal Rizi, „acel copil l-au făcut cu un Ștefan Sanu Tâmplaru, tot neamț și necununați”. Acesta a plecat din oraș, iar nemțoaica s-a cununat cu Iosef Kablesiter, tâmplar, dar acesta „nesuferind-o cu acel copil au intrat de loc neunire între ei și a fugit. Singură și bolnăvicioasă, prin urmare, l-au dăruit cu toată mulțumirea numitului Pătru Cojocaru și soții sale”⁸⁵.

Biserica va hotărî că celor doi le este permis să-și boteze copilul mai ales „că întru aceasta este și voința acelei nemțoaice născătoarea copilului din voe primi aceasta a să boteza pomenitul prunc”⁸⁶.

Există și cazuri când relațiile dintre preoți și enoriași nu sunt dintre

83. Valentin Hănulescu, *op.cit.*, p. 124.

84. S.A.N.I.C., Arhiva Episcopiei Râmnicului, dos. 18/ 1847, f. 17.

85. *Ibidem*, dos. 8/ 1849, f 5.

86. *Ibidem*, f. 2.

cele mai bune. Enoriașii din satul Bîlțisoatra, județul Gorj, se vor plînge de „relele urmări ale preotului Constandin”, care după ce că pămîntul îi este lucrat de săteni, le cere acestora „de morți 4 sfanțihi, de cununat un sfanțih, de botez un sfanțih, de molitvă o jumătate sfanțih, de maslu asemenea și nici așa nu este mulțumit căci la om mai scăpătat nici nu voește a merge ca să-i facă orice slujbă îi va fi de trebuință ca unui creștin zicând că de unde să-i plătească slujba fiind că este sărac”⁸⁷, iar la cel avut nu se apucă de slujbă până ce nu este plătit înainte și să dea băutură rachiu și vin până ce să învoește „și atunci știe Dumnezeu de slujba ce face”.

Mai mult decât atât, preotul nu respecta nici sărbătorile și când era chemat de săteni care aveau obiceiul să prăznuiască pe câte un sfânt și îl chemau să blagoslovească mîncarea, „începe a ne înjura (...) ca să-i trimitem acasă la el stolnic întreg cu lumînările de împărțit ca să-i rămână toate lui și stolnicul să-l arunce la câini, iar la casa noastră nu vrea să vie”. În aceste condiții sătenii s-au plâns protopopului, dar nu au avut prea mare succes, deoarece și acesta le-a adresat cuvinte necuviincioase, „că nu vrea să știe de jeluirea noastră (...), fiindcă pomenitul preot să are a da bine cu părintele protopopul și orice rău și greșală va face nu să bagă în seamă pentru că totdeauna îi aduce păstrăvi cu ocalele, unt și orice alți pești”. Iar preotul, văzând că nu are cine să-l tragă la răspundere, a „căzut și în patima beției foarte rău”.

Biserica, și de data aceasta va face anchetă, la care vor participa toți cei implicați, protopopul, preotul și sătenii, aceștia din urmă trebuie întrebați dacă jalba s-a făcut „cu știrea și cu învoirea tuturor sătenilor sau numai din partea unora”. Ancheta trebuie să fie corectă și să nu fie părtinitoare, ulterior urmînd să se facă o nouă cercetare din partea „stăpînirii” și de se va descoperi ceva în neregulă protopopul ce face ancheta va „cădea supt răspundere și învinovățire”.

Bineînțeles, există preoți care respectă haina preoțească, cum este preotul Matei Ștefan din Râmnic, care va primi o dovadă „pentru a sa bună purtare ce are cu respect nu numai către enoriașii săi ci și către toți orașenii fără să-l cunoaștem la vre un fel de patimă”⁸⁸, enoriașii răspunzînd afirmativ cererii preotului pentru că, „după datoria creștinească, suntem datori a-i

87. Valentin Hănulescu, *op.cit.*, p. 127.

88. *Ibidem*.

da această dovadă drept mulțumire”⁸⁹. Într-o vreme în care oamenii erau împărțiți „după fire bărbați și femei, după naștere fii adevărați, din curvie, vitregi și buni, după vârstă și după minte vârstnici, nevârstnici, risipitori și fără minte sau după noroc slobozi, robi și sloboziți”, mai trebuia să se facă o împărțire după corectitudine și chiar dacă majoritatea erau credincioși - unii erau chiar slujbași în sutană - dar asta nu-i împiedica să nu respecte canoanele bisericești să nu respecte căsnicia. S-a ajuns până acolo că s-a introdus „deșugubina” (gloaba pântecului), taxă percepută de la un bărbat vinovat de relații sexuale înainte de căsătorie sau de la o femeie care naște un copil din flori.

Într-un spațiu binecuvântat, râvnit de mulți, peste care au trecut valuri migratoare, războaie, încercări de cucerire, am rămas noi și bogăția acestui pământ care a atras și atrage pe toată lumea. Tot acest „talmeș balmeș” își va pune amprenta pe comportamentul celor de aici. Vom lua de la toți și bune și rele în funcție de interes și în timp scara valorilor umane nu mai e luată în serios, heruvimii sunt înlocuiți cu cupidoni, toată lumea spionează pe toată lumea - aici și pereții au urechi - toată lumea e prieten cu toată lumea, dar nimic nu se face pe gratis, pe degeaba se face numai rău. Întotdeauna se va găsi o scuză, fie nu se cunoșteau legile, fie a murit cel ce trebuia să le aducă la cunoștință și să vegheze respectarea lor, astfel încât oamenii încercau să aplice legea doar atunci când era în avantajul lor, iar dacă nu, făceau apel la „cutumă”⁹⁰.

Un aspect important îl reprezintă situația funciară a Bisericii. Conform Regulamentelor Organice, Biserica avea un drept de proprietate absolută. Conform acestui drept, Biserica arenda moșiile sale, fapt care o aducea deseori în conflict cu țăranii clăcași⁹¹. De exemplu, clăcașii de pe moșiile mănăstirii Obedeanu din Craiova au refuzat îndeplinirea obligațiilor⁹².

Egumenul care administra moșia Segarcea era reclamat de către clăcași pentru faptul că dublase pretențiile de la clăcași, fapt cu care aceștia nu erau obișnuiți⁹³.

89. *Ibidem*.

90. S.A.N.I.C., Arhiva Episcopiei Râmnicului, dos. 9/ 1849, f. 5.

91. S.J.A.N. Dolj, Fond Prefectura Județului Dolj, dos. 130/ 1841, f.569-570.

92. S.J.A.N. Gorj, Fond Prefectura Județului Gorj, dos. 33/ 1833, f.7.

93. S.A.N.I.C., Fond Logofeția Pricinilor Bisericești, dos. 81/1835, f.5-11, 14-24.

Se ajungea deseori, la acțiuni violente, cum a fost cazul revoltei de la 11 martie 1834, a clăcașilor de pe moșia Baia-de-Fier a mănăstirii Horezu, ocupată de aceștia, ca urmare a abuzurilor administrației bisericești⁹⁴.

III.2. REGIMUL REVOLUȚIONAR DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI IMPLICAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În viața socială, revoluția din 1848 avusese un rol pozitiv. Românii conștienți de drepturile lor, încep din ce în ce mai mult să se afirme. Curentul împotriva grecilor – în majoritate arendași – crește, iar în scaunul vlădicesc, aflat acum la Craiova, după zece ani de văduvie, este ales cuviosul arhimandrit cernican, Calinic. Venit la Craiova, el își stabilește reședința episcopală tot în casele metocului Gănescu. Bibescu Vodă dorea definitivarea scaunului vlădicesc la Craiova. Dorința aceasta era împărtășită și de Petrache Poenaru, care vedea mai bine așezată o instituție de cultură în inima Olteniei⁹⁵.

Greutățile întâmpinate de Sfântul Calinic în construirea unor dependențe absolut necesare, îl făceau să exprime, în 1852, următoarele: “nicio altă eparhie nu se află astăzi în așa proastă stare... lipsită de sfintele locașuri și de încăperile trebuincioase”⁹⁶.

Odată cu sistarea domniilor fanariote, ierarhia și clerul autohton erau și ele convinse de o eventuală recunoaștere a autonomiei și autocefaliei bisericești, ceea ce a fost de fapt rezultatul – deși mai târziu – Revoluției lui Tudor și Revoluției pașoptiste. Preotul Radu Șapcă este, de fapt, întruchiparea adevăratului slujitor al Legilor strămoșești și al gliei străbune. În oastea lui Tudor, care poposea la licărirea plăpândă a lumânărilor de ceară de la mănăstirea Tismana, Cozia, Polovragi, Bistrița, Argeș sau la Conacul Goleștilor, Radu Șapcă a cunoscut pe generalul Magheru care i-a devenit fiu duhovnicesc, așa cum Tudor fusese fiu duhovnicesc al episcopului Ilarion

94. *Ibidem*, dos. 97/1834, f. 2-18.

95. T. G. Bulat, *Din corespondența Episcopului Calinic al Râmnicului 1850-1868*, Râmnicu Vâlcea, 1927, p. 15.

96. *Ibidem*, p. 21.

al Argeșului. Preotul Radu Șapcă nu a fost numai „om de încredere” al revoluționarilor pașoptiști din Țara Românească⁹⁷, ci marele entuziast al acestei revoluții. Încrederea celor obidiți în acest preot, se potrivea zicalei: „...Să trăiască Popa Șapcă c-a scăpat țara de clacă...”⁹⁸, fiind o mărturisire și o prețuire a celor care l-au cunoscut și au cinstit faptele lui.

În ziua de 8 iunie 1848, căpitanul N. Pleșoianu chema astfel pe Radu Șapcă pe Câmpia Libertății de la Islaz: „...Vino cu crucea și Evanghelia spre a cununa mireasa, iar preotul Radu a chemat pe toți clăcașii la cununie”. Având legătură cu revoluția, preotul Radu Șapcă, ajutat de preoții Gheorghe și Oprea, a pregătit o masă cu 20 de sfeșnice și a săvârșit slujba sfeștaniei, a stropit mulțimea și a cântat: *Mântuiește Doamne poporul Tău...*

Apoi, stropind cu aghiasmă tricolorul și celelalte steaguri, preoții au cântat: *Cu noi este Dumnezeu...* Închinându-se și capii revoluției (printre care Ion Eliade Rădulescu, Ștefan Golescu, maiorul Christian Tell ș.a.) și sărutând crucea, cei de față au cântat: *Crucii Tale ne închinăm Stăpâne...*

În loc de otpustul slujbei, preotul Radu Șapcă, după ce a chemat pe cei robiți la înviere prin citirea paremiei (capitolul 37 din profetul *Iezechiil*) a încheiat cu o mișcătorare rugăciune, creație proprie⁹⁹.

În continuare a vorbit Ion Eliade Rădulescu, citind și Proclamația: ÎN NUMELE POPORULUI ROMÂN¹⁰⁰.

Revoluția a fost pregătită cu mult înainte, alăturându-se ei și o parte din oștirea țării. Încă din 1843, Nicolae Bălcescu, Ioan Ghica, Eliade Rădulescu înființaseră o societate literară, în spatele căreia ființa și societatea politică „Dreptate-Frăție”¹⁰¹ menită să pregătească pe viitorii luptători și conducători ai revoluției din 1848. Exista deja un Comitet revoluționar cu mare influență politică și diplomatică. În afară de preotul Radu Șapcă, „om cu minte pătrunzătoare, cu sufletul îndrăzneț și cu dragoste de neam” – cum

97. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971, p. 527.

98. Gherasim Cristea, *Un pașoptist de seamă. Preotul Radu Șapcă*, Editura Epsicopiei Râmnicului și Argeșului, Râmnicu Vâlcea, 1988, p. 80

99. Preot Gheorghe Cunesco, *Preotul Radu Șapcă (Sachelarie)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an XCI (1973), nr. 7-8, p. 867.

100. Ioan Bulei, *Acte programatice ale revoluției românilor din 1848*, în „Magazin istoric”, XII, 1978, nr. 3, pp. 12-16.

101. George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, vol. I, Editura Științifică, București, 1969, pp. 381-396.

îl înfățișează documentele vremii – au participat nenumărați clerici, știuți și neștiuți. După vestea Proclamației de la Islaz, mai toate județele Olteniei au primit cu căldură noul duh de libertate și dezrobire. Mulți preoți au citit în biserici Programul pașoptiștilor, binecuvântând noile legi.

Din Caracal spre Craiova, revoluționarilor li s-a alăturat tot poporul, iar în capitală pașoptiștii au fost primiți cu steaguri tricolore și intrând în palat, mulțimea obține abdicarea lui Gheorghe Bibescu și se forma un guvern provizoriu din care făcea parte și preotul Radu Șapcă¹⁰².

În ziua de 15 mai 1848, membrii guvernului provizoriu, populația Bucureștiului și Mitropolitul Neofit au ieșit pe câmpia Filaret, numită de atunci „Câmpia Libertății” și după un obișnuit Te-Deum și după săvârșirea aghiasmei celei mici, s-au stropit cu ea steagurile revoluționare. A doua zi, 16 iunie, a sosit în București și guvernul condus de Eliade, având în frunte pe arhimandritul Ioasaf Snagoveanu. De această dată, președinte al guvernului este ales mitropolitul Neofit.

După câteva zile, căpetenii ale oastei domnitorului au atacat mulțimea. Atunci *monahul Ambrozie* de la metocul Episcopiei Buzăului s-a aruncat disperat asupra tunurilor îndreptate spre mulțime și le-a stins fitlele. De atunci s-a numit „Popa Tun”.

Mulți preoți și monahi au urmat pe inspiratul Ambrozie, iar guvernul provizoriu s-a simțit dator să mulțumească printr-o proclamație, „tuturor preoților și ieromonahilor ce în capul poporului, cu peptele goale se puseră înaintea tunurilor și le zmulseră din mâinile inamicilor libertății...”¹⁰³.

Prin amploarea europeană, Revoluția de la 1848, a deschis un capitol nou în istoria omenirii. Ea avea să marcheze instaurarea unei noi ordini în existența națiunilor și statelor europene și, după o perioadă de reacțiune contrarevoluționară, apusul absolutismului. Flacăra revoluției de la 1848, a străbătut mare parte a Europei, de la Atlantic până la Marea Neagră. Începută la Palermo și continuată la Paris, Viena, Berlin, Pesta și Praga, ea a cuprins și Țările Române. Cauzele Revoluției și formele desfășurării ei au prezentat asemănări, dar și deosebiri mari de la o țară la alta. Astfel,

102. George Potra, *Popa Radu Șapcă din Celei*, în „Mitropolia Olteniei”, an XXII, 1970, nr. 5-8, pp. 895-920.

103. Petru I. David, *Unirea în cuget și simțiri a românilor de pretutindeni în Revoluția de la 1848*, în „Mitropolia Olteniei”, an XXX, nr. 4-6, 1978, pp. 357-359; Nicolae Corivan, *Clerici ortodocși din Moldova și Muntenia care au luat parte la revoluția din 1848*, în „Mitropolia Ardealului”, an XXXIV, 1958, nr. 7-8, pp. 624-647.

în țările dezvoltate din apusul Europei (cum era Franța), Revoluția a fost cauzată de lupta maselor populare pentru îmbunătățirea situației lor social-economice și politice în cadrul unei orânduiri în care elementele capitaliste erau deja dominante. În schimb, în răsăritul continentului și în special în Țările Române, revoluția a avut la bază dorința de înlăturare a relațiilor feudale și a dominației străine. De asemenea, în Italia, Germania, dar și în Țările Române, popoarele au luptat și pentru înfăptuirea dezideratului de unitate națională. Dintru început putem afirma că și spațiile românești s-au încadrat în procesul general, înnoitor, european. Totuși, condițiile internaționale, particularitățile generate de secole de separație politică nu vor îngădui ca Revoluția română să afirme deschis și limpede programul național. Rațiuni de ordin practic și politic au făcut ca Revoluția română să se desfășoare separat ori paralel (și nu sincron) în interiorul spațiului românesc. Chiar și așa, în cursul desfășurării ei, unitatea națiunii a ieșit în relief și s-a manifestat cu forță. Revoluția de la 1848, a început pe fondul unor puternice tensiuni sociale și politice agravate de acțiunea unor calamități naturale (secetă, lăcuste, holeră), care au afectat puternic pătri largi ale populației. Dorința de reforme a boierimii liberale s-a împletit astfel cu starea de agitație a țăranimii cauzată de apăsătorul regim agrar instituit prin Regulamentul Organic¹⁰⁴.

Problemele de bază care trebuiau să fie rezolvate de poporul român prin Revoluția de la 1848, erau emanciparea țăranilor de servituțile feudale și împrăștierea lor, desființarea privilegiilor feudale, înfăptuirea unității naționale și cucerirea independenței statului. Aceste țeluri au fost urmărite, direct sau indirect, în toate cele trei țări române. Pentru rezolvarea acestor deziderate, burghezia română care se situa în avangarda mișcării revoluționare de atunci se sprijinea la orașe pe intelectuali, comercianți, meșteșugari și lucrători din ateliere, iar la sate pe țăranime, clasa cea mai numeroasă, cea mai importantă, dar și cea mai asuprită a timpului. Țăranimea, formând marea majoritate a populației, a fost forța socială de bază a Revoluției de la 1848. Declanșarea Revoluției române de la 1848 „a fost determinată, în primul rând, de realitățile social-economice și politice de pe teritoriul celor trei țări surori, fiind, totodată, rezultatul procesului complex de destrămarea orânduiri feudale și - paralel - de afirmare a aspirațiilor naționale legitime ale românilor de pe ambele versante ale Carpaților”.

104. Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *op. cit.*, pp. 167-169.

În Țara Românească, încă din luna martie se simțea o stare de agitație datorată sosirii veștilor despre mișcările revoluționare din Franța, stare amplificată ulterior de evenimentele revoluționare din Austria. Domnitorului Gheorghe Bibescu (1843-1848) i se înaintează, încă din luna aprilie 1848, petiții prin care conducătorii mișcării înnoitoare îi cer, pe de o parte, abolirea privilegiilor boierești, eliberarea și împrumutarea țărănimii, impozit proporțional cu veniturile, secularizarea averilor mănăstirești, lărgirea drepturilor electorale, o nouă Adunare Obștească, responsabilitate ministerială, inamovibilitatea judecătorilor, libertatea presei, înființarea gărzii civice etc., iar pe de altă parte, îi solicită sprijinul pentru mișcarea revoluționară, propunându-i chiar rolul de conducător. Deși i s-a promis chiar tronul regatului ce urma să fie constituit prin unirea tuturor teritoriilor românești, Gheorghe Bibescu nu a avut curajul să sancționeze programul revoluționar¹⁰⁵. Chiar și așa, conducătorii revoluționari C.A. Rosetti, Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, frații Golești, N. Pleșoianu, Christian Tell (ulterior și Ion Heliade Rădulescu) ș.a., unii dintre ei proaspăt întorși din Franța¹⁰⁶, nu vor renunța la idealurile lor, mai ales că, trecând prin Oltenia (Orșova, Severin, Craiova, Caracal), li se garantase că „Revoluția era sigură”.

Impulsionați de evenimentele din Moldova și Transilvania, membrii Comitetului revoluționar hotărâsc trecerea la acțiune, Revoluția urmând a fi declanșată la 9/12 iunie 1848, în București, dar și în alte locuri: Islaz, Telegra, Ocnele Mari etc., totul pentru a pune autoritățile în dificultate. Aflând de proiectele de acțiune ale Comitetului, autoritățile au reușit totuși să împiedice izbucnirea Revoluției în mai multe locuri din țară, arestând mulți fruntași revoluționari și țărani. Totuși, la Islaz, în fostul județ Romanai (azi în județul Olt) declanșarea Revoluției s-a putut realiza în condiții optime datorită sprijinului unităților militare comandate de maiorul Chr. Tell și de căpitanul N. Pleșoianu, datorită sprijinului acordat de Gheorghe Magheru, cărmuitorul județului, dar și a preotului Radu Șapcă, responsabil cu mobilizarea unei mase largi de țărani de prin împrejurimi. Aici a fost constituit un Guvern provizoriu (printre membri și preotul Șapcă) care i-a cerut domnitorului să se alăture Revoluției și s-a elaborat un program în 22 de puncte (Constituție) imprimate pe mătase galbenă. De pe Câmpul regenerării (așa cum fusese numită câmpia de la Islaz), noul Guvern s-a

105. *Ibidem*, p. 170.

106. Dan Berindei, *Revoluția din 1848 din Franța și tinerii români aflați la Paris*, în „Revista Istorică Română”, XV (1945), pp. 171-192.

îndreptat spre Craiova, iar de aici flacăra Revoluției s-a îndreptat spre București. La 11 iunie 1848, primul Guvern revoluționar își înceta legal existența, pentru ca la 13 iunie același an, odată cu abdicarea domnitorului Bibescu, să-și înceapă activitatea cel de-al doilea Guvern provizoriu, condus de mitropolitul Neofit al Ungro-Vlahiei (1840- 1849) (printre membri nu se mai regăsea și preotul Radu Șapcă). S-au pus în practică multe puncte din programul revoluționar, însă majoritatea în avantajul păturii mijlocii. Deși boierimea conservatoare a încercat să ia atitudine împotriva noului Guvern, mergând până la arestarea unor miniștri, intervenția promptă a poporului a zădărnicit aceste planuri. Totuși, ca urmare a acestor acțiuni (și a altora similare ulterioare), ritmul de implementare a programului de la Islaz a fost încetinit simțitor¹⁰⁷. Locotenența domnească (formată din Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Golescu și Christian Tell) a încercat să obțină și sprijinul Imperiului Otoman¹⁰⁸. Deși inițial s-a reușit acest lucru, ulterior evenimentele vor lua o altă întorsătură, în special datorită intervenției Rusiei. Cu toate că sprijinul intern pentru Revoluție a crescut constant, amenințarea externă devenea tot mai evidentă. Regimul revoluționar din Țara Românească începea să se îndrepte spre încheierea existenței sale istorice. Așa după cum vom consemna și în paginile următoare, tot în modesta casă a preotului Șapcă s-a redactat adresa către domnitorul Gheorghe Bibescu, primul semnatar fiind chiar preotul Radu Șapcă.

La 21 septembrie 1848, Fuad, comisarul împărațesc al principatelor danubiene și caimacanul Țării Românești, Constantin Cantacuzino, scriau mitropolitului Neofit al Țării Românești (1840- 1849) următoarele: „Un mare număr de preoți și călugări, luând parte activă la cele din urmă tulburări, invitând norodul a se scula și propovăduind în vileag prințipurile cele mai exagerate și mai răsunătoare împotriva datoriilor de liniște și împăciuire ce sunt puse asupra, un asemenea scandal nu poate rămâne nepedepsit. Iară a trage după sine și urmări vătămătoare. Veți mărgini pe cei vinovați la deosebite chinovii sau mănăstiri. Această măsură de înfrânare cerând cea mai degrabă, Prea Sfinția Voastră veți binevoi a pune îndată în lucrare cuprinderea acestui decret”¹⁰⁹. Așadar, imediat după înăbușirea revoluției, autoritățile recunoșteau implicarea masivă a slujitorilor Bisericii în eveni-

107. Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *op. cit.*, p.172.

108. Ion Chirtoagă, *Imperiul Otoman și sud-estul european (până la 1878)*, Editura Istros, Brăila 2004, p. 184.

109. „Buletinul Ofițial”, 1848, nr. 44.

mentele ce s-au petrecut în vara anului 1848, în Țara Românească¹¹⁰. Și în cele cinci județe ale Olteniei au existat numeroși preoți de mir ori călugări care au luptat, pe diverse căi pentru triumful cauzei revoluționare, așa după cum vom consemna în paginile următoare.

III.3. PARTICIPAREA PREOȚILOR LA REVOLUȚIE

Pe fondul unității etno-geografice, lingvistice, economice și culturale și în spiritul dorinței și efortului de veacuri de realizare a unității politice românești, a fost firesc ca documentele programatice revoluționare, de la 1848/1849, elaborate în fiecare țară, să aibă în vedere, în text sau în subtext, interesele generale românești. Putem afirma - din analiza programelor elaborate - că indiferent de locul și momentul în care au fost elaborate, ele exprimă *un singur program revoluționar, conceput pentru interesele majore de:*

- unitate;
- libertate;
- progres social al întregii națiuni.

De asemenea, revoluția română de la 1848 a avut un caracter unitar „atât prin faptul că peste tot ea a ținut la înlăturarea formațiunii social-economice feudale și la unirea națională a românilor într-un singur stat, cât și prin unitatea ei ideologică burghezo-democratică și națională, ca și prin continuile contacte dintre conducătorii ei: Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri, August Treboniu Laurian, Eftimie Murgu, Mihail Kogălniceanu, Avram Iancu, Costache Negri, Ioan Ghica ș.a.”¹¹¹.

Pentru *îndeplinirea sarcinilor sociale și naționale ale revoluției*, potrivit intereselor diferite ale maselor și păturilor sociale angajate în lupta revoluționară, în sânul revoluției s-au format trei curente, și anume:

- liberal-moderat (în Transilvania și Banat manifestat ca loialist);
- liberal-democrat și liberal radical;
- democrat-revoluționar.

Curentul *liberal-moderat* exprima interesele social-politice ale păturii bogate ale burgheziei și ale boierimii mijlocii și mici, cărora li se adăugau și

110. Nicolae Șerbănescu, *Atitudinea preoțimii ortodoxe față de dreptele năzuințe ale poporului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXXV, 1957, nr. 3-4, pp. 22-242.

111. Vasile Maciu, *Caracterul unitar al revoluției din 1848 în Țările Române*, în „Studii”, 1968, nr. 5, pp. 215-220.

tinerii intelectuali proveniți din rândurile boierimii mari. Printre exponenții liberalilor moderați se situau în Moldova: C. Moruzi, Gh. Cantacuzino, Em. Costache Epureanu; în Țara Românească: Ion Heliade Rădulescu, Chr. Tell și N. Golescu; în Transilvania: episcopii Andrei Șaguna și Ioan Lemeni, Vasile Nopcea; iar în Banat marele proprietar de proveniență burgheză Andrei Mocioni. *Liberalismul democrat* avea ca reprezentanți în Moldova: M. Kogălniceanu, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Al. I. Cuza; în Țara Românească - unde liberalismul democrat se manifestă ca și radicalism - avea exponenți: C. A. Rosetti, I. C. Brătianu; în Transilvania: George Barițiu și Timotei Cipariu. *Curentul democrat-revoluționar* avea ca exponenți în Moldova: Vasile Mălinescu și N. Ionescu; în Țara Românească: Nicolae Bălcescu, Ion Ionescu (de la Brad), originar din Moldova, Ioan Maiorescu, originar din Transilvania, Radu Șapcă, Gh. Magheru; în Transilvania: Simion Bărnuțiu, August Treboniu Laurian, Avram Iancu, A. Papiu Ilarian, Eftimie Murgu¹¹².

Exponenții celor trei curente politice au colaborat consecvent în cadrul unor comitete revoluționare și s-au manifestat constant - în adunările convocate - spre a se elabora un program revoluționar, atât în vederea unirii naționale, cât și pentru organizarea noii formațiuni social-economice burgheze. În acest sens - de constituire a unui program unitar - August Treboniu Laurian scria la 17/29 iunie din Sibiu lui N. Bălcescu la București: „...desființați rangurile, dați țăranului proprietate absolută cel puțin 6 pogoane; formați gvardia națională; toți românii, țărani și orașeni, să apuce armele; întindeți dreptul la alegere la toți”¹¹³, iar la 20 iunie/2 iulie, revenea cu o altă scrisoare: „Ar trebui să stăruim ca să facem un congres general dintre toți românii. Înțelegeți-vă cu toți patrioții cei vrednici și ne scrieți”¹¹⁴. În esență, principalele documente programatice revoluționare - și anume:

- „Petiția-proclamațiune în numele tuturor stărilor Moldovei”, înaintată domnului la 28 martie/9 aprilie 1848¹¹⁵;

112. Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, pp. 114-119.

113. *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tomul I, București, 1902, p. 639 (în continuare: *Anul 1848*)

114. *Ibidem*, p. 695.

115. *Ibidem*, pp. 176-179; Dan Berindei, *Programul intern al revoluției române din 1848-1849*, în *Revoluția de la 1848 în Țările Române* (coord. Dan Berindei, Nichita Adăniloiaie), Editura Academiei Române, București, 1974, p. 76.

- „Petiția Națională” (titulatura completă fiind „Punturile națiunii române transilvane”, votate în Adunarea națională de la Blaj), aprobată în 4/16 mai 1848¹¹⁶;

- „Printipiile noastre pentru reformarea patriei”, din 12/24 mai 1848, de românii moldoveni întruniți la Brașov¹¹⁷;

- „Petiția Țării”, din 20 mai 1848, de la Cernăuți¹¹⁸;

- „Proclamația”, din 9/21 iunie 1848, de la Islaz¹¹⁹;

- „Petiția”, din 15/27 iunie, de la Lugoj¹²⁰;

- „Dorințele partidei naționale în Moldova”, din august 1848, de la Cernăuți¹²¹ ș.a.;

au militat - mai mult sau mai puțin explicit - pentru:

- unitatea politică a întregii națiuni române;

- ameliorarea statutului juridic extern al Țărilor Române;

- rezolvarea problemei țărănești;

- desființarea servituțiilor feudale;

- proclamarea egalității juridice depline a cetățenilor;

- organizarea unei școli naționale independente și de toate gradele;

- constituirea gărzii naționale;

- libertatea industriei și comerțului și măsuri adecvate pentru aceasta;

- desființarea corvezilor și retribuirea muncii de interes public;

- organizarea instituțiilor naționale de credit, ș.a.¹²².

Din analiza acestor obiective - dincolo de unele particularități locale - se poate observa că revoluția română avea de rezolvat sarcini mai complexe

116. *Ibidem*, pp. 38-39.

117. Valerian Popovici, *Dezvoltarea mișcării revoluționare din Moldova după evenimentele din martie 1848*, în „Studii și Cercetări Științifice”, Iași, nr. 1-2/ 1954, Dan Bogdan, Viorel Știrbei, *Pe urmele lui Alexandru Ioan Cuza*, Editura Sport-Turism, București, 1985, p. 51.

118. M. Iacobescu, *Problema agrară în revoluția română de la 1848 în Bucovina*, în „Revista de istorie”, tom 36, nr. 5/1983, pp. 458-461.

119. *Anul 1848*, I, pp. 490-501, Dan Berindei, *Programul intern al revoluției române din 1848-1849*, în *Revoluția de la 1848 în Țările Române*, pp. 46-47.

120. I. D. Suci, *Revoluția de la 1848 în Banat*, București, 1968, pp. 106-110.

121. *Anul 1848*, IV, pp. 89-137

122. Dan Berindei, *Revoluția română din 1848-1849. Însemnătatea și programele ei*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 11 și urm.

decât cele care stăteau în fața atâtor revoluții din Europa - Franța, Austria, statele germane, Italia, ș.a. - și aceasta pentru că revoluția română avea de împlinit pe lângă programul social-economic și un *complicat program național*, în condițiile în care trei mari imperii absolutiste mobilizau toate forțele pentru a-l împiedica.

În funcție de momentul politic, liderii revoluției românilor, influențându-se reciproc, consultându-se și ajutându-se, în problema unității politice a românilor au formulat soluții în interesul întregii națiuni. Aprecierea realistă a situației politice și militare i-a determinat să susțină ideea realizării unității naționale în etape, mai întâi unindu-se Principatele. Exprimând acest crez politic - *unirea*, ce influența pe toți revoluționarii români de la 1848 - ziarul „Constituționalul”, din 19 martie 1848, scria: „Toate țările locuite de români trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sunt patria românilor și pentru că toți patrioții români, locuitori pe dânsule, formează națiunea românească care să fie una și nedespărțită”. De asemenea, *emanciparea clăcașilor* și desființarea iobăgiei - incluse în „Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei”, „Proclamația de la Islaz” și „Programul de la Blaj” - au fost considerate condiții fundamentale pentru a asigura dezvoltarea rapidă a noilor relații capitaliste de producție în agricultură și a slăbi astfel baza economică a marilor stăpâni de pământ.

Împroprietărirea țăranimii, care trebuia să asigure un fundament economic libertății acordate țăranului, avea să constituie în programul pașoptiștilor cea de-a doua etapă a rezolvării chestiunii țăărănești. În acest sens, Nicolae Bălcescu aprecia: „Pentru a avea o patrie spre a o putea apăra este neapărată trebuință a-i face pe țărani proprietari”¹²³.

Totodată, este de remarcat că în revoluția română s-au înfruntat, pe plan local, cele două puncte de vedere extreme: cel al stăpânilor - proprietari - care nu concepeau trecerea la un nou sistem social fără a le rămâne, integral, în proprietate deplină, moșiile - și cel al țăranimii, până atunci dependente, de instituirea proprietății ei depline asupra întregului pământ pe care îl muncea. În Țara Românească, unde revoluția a ieșit biruitoare, marii proprietari au fost afectați de programul agrar al revoluției și au făcut tot ce a depins de ei pentru a zădărnici aplicația lui. În Transilvania și Banat, unde autoritățile au refuzat să pună în aplicare legea agrară, țăranii iobagi și clăcașii au considerat că a sosit timpul să refuze integral obligațiile

123. N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, partea a II-a, p. 99.

feudale și să ocupe întregul pământ. Până la urmă, în revoluția română, s-a impus soluția „de mijloc”, *aceea a eliberării țăranilor dependenți de servitutea feudală* - servitute parțială în Principate, practic integrală în celelalte teritorii - și *împroprietărirea acestor țărani*, marii proprietari urmând să primească o despăgubire. Astfel, în „Dorințele partidei naționale” se arăta: „A se oborî boierescul și a se face proprietari pre toți gospodarii săteni, dându-se o dreaptă despăgubire vechilor stăpâni ai pământului”; același program agrar îl găsim formulat și în Țara Românească: „Emanciparea clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire”; iar în Transilvania - la a doua adunare de la Blaj - programul agrar prevedea: desființarea iobăgiei <fără întârziere> și <fără nici un fel de despăgubire din partea țăranilor iobagi>. În documentele programatice ale revoluției române au fost formulate și principii de organizare și reorganizare a instituțiilor moderne - în termeni mai mult generali sau mai în detaliu. Toate aceste obiective comune determinau strângerea legăturilor între românii de pe ambii versanți ale Carpaților, în vederea constituirii unui front revoluționar comun.

Revoluția română din 1848-1849 - parte integrantă a revoluției europene - a avut o importanță deosebită pentru dezvoltarea societății românești, pentru adâncirea luptei democratice în Europa. Revoluția - prin programul ei - a ridicat probleme sociale și naționale asemănătoare în cele trei țări române:

- asigurarea libertății naționale, a independenței și unității;
- înlăturarea iobăgiei;
- democratizarea statului ș.a.

În *Mersul revoluției în istoria românilor*, N. Bălcescu considera că revoluția din 1848 nu se mai putea mărgini la cerințele anului 1821: „Acum - sublinia el - nu era de ajuns de a voi numai ca statul să se facă românesc, trebuia încă a dezlega problemul sărăciei poporului, a da o altă organizație proprietății, baza societății, a bogăției și fericirii publice¹²⁴. Zdrobind Regulamentul care monopolizase statul, proprietatea pământului și capitalul în mâinile ciocoiului, era neapărată nevoie a proclama democratizarea statului prin egalitatea drepturilor, a pământului, prin împrumutarea țăranilor și a capitalului, prin instituțiile de credit organizate de stat. D-aici nevoia d-a opera o revoluție democratică și socială”. De asemenea, revoluția

124. Dan Berindei, *Constituirea României Moderne*, București, Editura Enciclopedică, 2009, p. 317.

a demonstrat încă odată că, pe plan extern, principalele obstacole erau¹²⁵:

- Imperiul otoman;
- Imperiul habsburgic;
- Imperiul țarist.

Dovezi ale caracterului unitar al revoluției în toate țările române:

- împletirea acțiunilor revoluționare din provinciile românești;
- strânsa colaborare dintre conducătorii celor trei țări;
- manifestarea puternică a conștiinței unității naționale a poporului

român în cursul acțiunilor revoluționare;

- programele revoluționare, proclamate în cele trei provincii românești își propun sarcini asemănătoare și sunt elaborate sub influență reciprocă.

În concluzie, Revoluția din 1848/1849 a însemnat:

- cel mai înaintat avanpost al mișcărilor politice și schimbărilor sociale care cuprinseseră Europa, în 1848;

- sfărâmarea relațiilor feudale pe o mare parte a teritoriului românesc

- Transilvania, Banat și Bucovina - și zdruncinarea puternică a orânduirii feudale în Moldova și Muntenia;

- lupta românilor pentru crearea statului național unitar și independent;

- recunoașterea - prin lupta armată a românilor - a existenței lor naționale în Transilvania (de Constituția imperială din 4 martie 1849 și Dieta maghiară din 16/28 iulie 1849);

- realizarea unor programe comune ieșite din realitățile concrete, din nevoile obiective ale societății românești ajunsă la același stadiu de dezvoltare pe tot spațiul intra și extra Carpat¹²⁶;

- accelerarea procesului de constituire a României moderne.

Revoluția din 1848 a marcat o etapă importantă în procesul de dezvoltare ulterioară a Țărilor Române, a accelerat ritmul dezvoltării capitaliste, a conturat trăsăturile claselor și forțelor sociale rezultate din această evoluție, găsindu-și expresia în toate marile momente care au stat la baza înfăptuirii Unirii din 1859, la consolidarea României moderne. Unirea și Independența românilor apăreau nu numai ca obiective imediate, dar și de importanță hotărâtoare pentru destinul națiunii române. „Odată înfăptuită această revoluție - scria N. Bălcescu -, ne mai rămâneau de făcut

125. *Ibidem*, p. 318.

126. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii...*, p. 144.

alte două revoluții: o revoluție pentru unitatea națională și, mai târziu, pentru independența națională, ca în felul acesta națiunea să reîntre în posesia deplină a drepturilor sale naturale”.

Liberalii români, datorită concepțiilor lor, influențate de situația internă a statului, mai mult decât de teoria liberală clasică apărută în Marea Britanie, au îmbrățișat două orientări principale, una moderată și alta radicală¹²⁷.

Curentul radical s-a constituit în perioada premergătoare anului revoluționar 1848. În programul „Partidei Naționale”, imaginat de Ion Câmpineanu, în 1838, se insista asupra existenței unui stat de drept, a încetării abuzurilor, a creării unei armate naționale, care să-i cuprindă pe toți bărbații apti să poarte arme¹²⁸. Practic toate aceste puncte vor fi reluate la 12 iunie 1848, de către C.A. Rosetti, în primul număr al ziarului „Pruncul Român”.

Din rândurile lor aveau să se remarce frații Ion și Dimitrie Brătianu, C. A. Rosetti, frații Nicolae și Ștefan Golescu, fiii boierului Dinicu Golescu, Ion Câmpineanu, Ion Voinescu II, Vasile Mălinescu, A. Petrescu, George Vernescu, I.I. Filipescu, Cezar Bolliac etc. Toți membrii curentului radical aveau în comun studiile făcute la Paris și afilierea la loji masonice aflate sub obediența Marelui Orient al Franței.

Liberalii radicali au introdus în sferele politicii externe românești, ideea că Franța trebuie să fie sprijinul extern esențial al românilor. Actul de naștere al acestei concepții îl reprezintă scrisoarea din 26 iunie 1848 trimisă de I.C. Brătianu și C.A. Rosetti lui Edgar Quinet, din care se desprindea ideea că Franța este văzută de români și trebuie mereu să rămână „a doua patrie”.

Curentul moderat cuprindea și el exponenți ai liberalismului, precum Nicolae Bălcescu, Christian Tell, Gheorghe Magheru, Alexandru C. Golescu (fratele celor doi Golești din aripa radicalilor!). Între cele două tabere existau de multe ori puncte de vedere divergente, fapt recunoscut de

127. Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 101.

128. Cornelia Bodea, *1848 la români, o istorie în date și mărturii*, vol. I, Editura Enciclopedică, București, 1982, pp. 220-224; Vlad Georgescu, *Mémoires et projets, 1831-1848*, Editura Academiei Române, București, 1972, pp. 111-113; Șotropa Valeriu, *Proiectul de constituție al lui Ioan Câmpineanu, în conexiune cu acțiunea sa pentru unitatea națională și cu ideologia social-politică a epocii sale*, în „Studii”, tom 25, nr. 2/1972, pp. 265-281.

Nicolae Bălcescu, la 4 martie 1849, când îi scria lui Al. G. Golescu, reproșând prestație lipsită de diplomație și bazată pe o ambiție dusă la extrem de frații Brătianu și C.A. Rosetti.

Preotul *Barbu* din Milești, la Revoluția din 1848, avea în jur de 50 de ani, „văduv, cu copii și fără avere”. S-a implicat, alături de comisarul Petre Orbescu, în mobilizarea oamenilor din localitatea în care slujea ca preot, dar și a celor din satele învecinate, cerând țăranilor „să facă arme pentru apărare”. La începutul lui septembrie 1848, sosind la Craiova, împreună cu comisarul Orbescu și o ceată de țărani „spre întâmpinarea lui Aron ce s-a aflat ocârmuitor”, a fost arestat. La 25 noiembrie același an autoritățile județului Dolj cereau generalului Gasford să hotărască soarta mai multor revoluționari doljeni, printre care și preotul Barbu, aflați „de multă vreme supt arest”. În aceeași zi, revoluționarii erau trimiși la București, unde vor fi predați comandantului rus Danilevski. La 4 ianuarie 1849, printre arestații politici de la mănăstirea Văcărești se afla și preotul mai sus menționat.

A fost interogată de autorități abia la 1 februarie 1849. Două zile mai târziu era eliberat „pe cheazășie”.

Protopopul *Constantin Dincă* din Craiova. Avea 57 de ani, „însurat și cu copii”. A fost socotit de autorități „cel mai vinovat din preoții orașului”, fiindcă „împreună cu alți preoți și diaconi a luat totdeauna parte la lucrările revoluționarilor”¹²⁹. Deși abia scăpase de holeră, la 13 iunie 1848, a întâmpinat pe revoluționarii veniți de la Caracal, luând parte la evenimentele desfășurate în Craiova. De la Biserica Gănescu din Craiova (se afla pe locul actual al Universității), a plecat împreună cu arhimandritul Nichifor și alți preoți spre cazarma orașului, acolo unde erau adunate toate autoritățile și mulțime mare de norod. Aici, după „ce s-a cetit sfeștania”, soldații au depus jurământ că vor păzi Constituția. Câteva zile mai târziu, protopopul Dincă, alături de arhimandritul Nichifor și alți preoți, sfînștea și steagurile revoluționarilor. La 26 octombrie 1848, era deja arestat, acuzat fiind că „îndemnase poporul să nu se supuie la legile cunoscute și întărite de înaltele dooă Puteri împărătești, ci la nebuniile guvernului revoluționar”. La 9 februarie 1849 se găsea, alături de alți revoluționari, închis la mănăstirea Văcărești¹³⁰. La 12 februarie același

129. *Ileana Petrescu, Documente privind Revoluția de la 1848 în Oltenia* (documentul 193), Craiova, 1969, pp. 194-195.

130. S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, dos. 357/1848, dos. 368/1848; SJAN Dolj, Prefectura județului Dolj, dos. 16/1848, f. 232, dos. 18/1848, f. 12-13.

an, era eliberat „pe chezășie”¹³¹.

Preotul *Dumitru* din Cetate. Se numără și el printre fruntașii doljeni ai Revoluției din 1848. Așa cum reiese din interogatoriul său, avea în jur de 45 de ani, căsătorit, cu copii. În vara anului 1848, având în mână Crucea și Evanghelia, a ridicat sătenii la luptă, cerându-le să-l sprijine până la moarte pe generalul Magheru. În acest sens, consemnăm faptul că a împărtășit fără spovedanie pe toți cei care se pregăteau să meargă la luptă, considerând că jertfa lor pentru patrie iartă orice păcat. A fost arestat și trimis la Craiova. La 25 noiembrie 1848, Cărmuirea cerea generalului Gasford lămuriri cu privire la soarta mai multor deținuți, printre care și preotul Dumitru din Cetate. La 29 noiembrie același an, este trimis la București și predat comandantului rus Danilovschi. Încarcerat la mănăstirea Văcărești, cerea autorităților să fie anchetat. La 1 februarie 1849, era interogată de Comisia de anchetă; două zile mai târziu a fost eliberat tot „pe chezășie”¹³².

Preotul *Filip* din Cetate. A luat și el parte la evenimentele din vara anului 1848, săvârșind, alături de preotul Dumitru (consemnat mai sus, alături de care slujea la aceeași biserică), slujba de binecuvântare a participanților la revoluție (în interogatoriul din februarie 1849, preotul Dumitru recunoștea că, îndemnat de Costache Zăman, fruntaș revoluționar ajuns unul din subcărmuitorii județului, a participat, alături de preotul Filip, și la ceremonia de depunere a jurământului pe Constituție de către săteni)¹³³.

Preotul *Gheorghe* din Craiova, „proestos” al orașului, s-a numărat și el printre colaboratorii protopopului Dincă în timpul guvernului revoluționar. La 1 octombrie 1848, arhimandritul Nichifor comunica Episcopiei Râmnicului că preotul Gheorghe de la biserica Brândușa din Craiova a fost arestat. Autoritățile l-au acuzat că la 10 septembrie 1848, la târgul de săptămână al orașului, ținut în apropierea Tribunalului, a citit un manifest revoluționar prin care locuitorii erau îndemnați „să ardă Regulamentul și Arhondologia”; mai mult, a citit „anatomisirea Regulamentului din partea preasfinții sale părintelui mitropolit”¹³⁴. Nu avem alte date despre perioada

131. *Ibidem*.

132. *Anul 1848, V*, București, 1902, p. 302.

133. Mihail Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, pp. 595-596.

134. *Ibidem*.

de detenție și neajunsurile îndurate.

Preotul *Ilie* din Nedeea. De numele său se leagă un episod petrecut în 26 septembrie 1848, la o zi după căderea guvernului provizoriu. Subcârmuitorul plășii Balta, Ioan Lăcusteanu, ajuns în satul Nedeea, a adunat sătenii pentru a le citi „poruncile noi”. Având în fruntea lor pe preotul *Ilie*, localnicii s-au răsculat „jurând să moară odată cu Constituția”. Deși amenințați de șapte soldați, „acel popă, ca un leu răcnind, s-au adunat într-o clipă ca la 50 de săteni, toți cu pari, strigând să omoare pe idoli. Și năvălind asupra dorobanților, au început a-i lega, iar acel nelegiuit preot, fără de veste au năvălit asupra-mi și au dat cu ciumagul ghioldiși în spate-mi”. Subcârmuitorul Lăcusteanu a reușit să scape cu fuga, ulterior fiind ajuns și de dorobanții eliberați de țărani. Aceeași atitudine de nesupunere față de noile autorități au avut-o, se pare și locuitorii din satele învecinate, „cercetați” și ei de Ioan Lăcusteanu. Mâniat din cauza umilinței îndurate și supărat că „oamenii strigă că mai bine să moară decât să lase Constituția..., și nici hârtiile nimicnicitului guvern nu vor să le dea”, subcârmuitorul cerea autorităților de la Craiova să-i fie trimiși o sută de turci cu care să „pedepsească satul Nedeea dimpreună cu acel nelegiuit preot”. Primind întăriri, la 8 octombrie, Ioan Lăcusteanu a arestat pe preotul *Ilie*, trimițându-l, pentru judecată la Craiova. Fiind eliberat de judecători, preotul *Ilie* s-a întors în sat. La 29 octombrie același an, a fost reclamat din nou de subcârmuitor: „...mă ustură și acum lovitura sa, nu din vremea revoluției, ci când puterile împărătești stăpânea și cinstita Căimăcămie în ființă... Nu pot suferi să-l auz laudându-se că ar fi trebuit să-mi facă și mai rău și eu n-am putut să-i fac nimic”. La 30 octombrie, autoritățile dispuneau rearestarea preotului. Nu mai avem alte date despre cele întâmplate ulterior.

Ieromonahul *Lambriu*, eclesiarhul¹³⁵ bisericii (mănăstirii) Gănescu din Craiova. A fost membru al Clubului revoluționar, calitate în care, împreună cu alți revoluționari, cerea, la 3 august 1848, Locotenenței domnești numirea ca administrator al județului Dolj a lui Florian Aaron, în locul lui Ștefan Gănescu „care nu are popularitate, nicio aplecare către Constituție”¹³⁶.

Preotul *Atanasie Luzin* din Craiova. În urma implicării sale în evenimentele din 1848, a fost exilat la Constantinopol, unde își găsește sfârșitul, fără să cunoaștem împrejurările.

135. Călugăr care administrează veniturile unei mănăstiri.

136. *Anul 1848, II*, p. 200; Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, în „Mitropolia Olteniei”, 1964, nr. 3-4, p. 329.

Arhimandritul *Nichifor* din Craiova. Locțiitor al episcopului de la Râmnic se bucura de o mare autoritate în rândul clericilor craioveni.

La 13 iunie 1848, împreună cu protopopul Dincă, a întâmpinat (îmbrăcat în toate veșmintele preoțești) pe revoluționarii veniți de la Caracal, luând parte la evenimentele desfășurate în Craiova. De la biserica Gănescu din Craiova, a plecat împreună cu protopopul Dincă și alți preoți spre cazarma orașului, acolo unde erau adunate toate autoritățile și mulțime mare de norod. Aici, înaintea sa și a celorlalți preoți, soldații au depus jurământ că vor păzi Constituția. Câteva zile mai târziu, arhimandritul *Nichifor* și alți preoți, sfințeau și steagurile revoluționarilor. Datorită poziției sale, nu a fost arestat de autorități. A stăruit pe lângă arhiereul Nifon de la Râmnic să se facă toate demersurile necesare pentru eliberarea „supt cheazășia Episcopiei” a trei preoți craioveni (preotul Ioan Porumb și diaconul Vasilie de la biserica Sfânta Treime și preotul Gheorghe de la biserica Brândușa), „maltratați” în arestul poliției. Mai făcea precizarea că noile autorități „sunt aprinse de mânie pă partea bisericească”.

Preotul *Ioan Porumb* de la biserica Sfânta Treime din Craiova. A fost arestat de autorități deoarece și după căderea guvernului provizoriu continua să desfășoare activități revoluționare. La 1 octombrie 1848, se afla, alături de diaconul Vasile, în arestul poliției din Craiova. Era unul din cei trei slujitori ai Bisericii pentru care arhimandritul *Nichifor* stăruia pe lângă arhiereul Nifon de la Râmnic să facă demersurile necesare pentru eliberarea „supt cheazășia Episcopiei”. Nu cunoaștem când și în ce împrejurări a fost eliberat. Ierodiaconul *Atanasie Stoenescu* de la mănăstirea Gănescu din Craiova. S-a născut în 1815, în București, în mahalaua Udricani, ca fiu al unui comerciant. Rămas orfan de tată de tânăr, studiază la Seminarul de la Râmnic (din 1838). Tuns în monahism de mitropolitul Neofit al Ungro-Vlahiei, a slujit o vreme la capela română din Buda (1843-1846). Întors în țară, a fost numit inspector al Seminarului de la Râmnicu-Vâlcea¹³⁷.

În 1847 (după ce clădirile seminarului vâlcean au fost distruse de un foc care a mistuit aproape jumătate din oraș), sediul acestei instituții școlare bisericești s-a mutat, până în 1854 la Craiova. În aceste împrejurări și *Atanasie Stoenescu* ajunge în Cetatea Banilor. Adept al ideilor progresiste, ajunge președinte al Clubului Revoluționar din Craiova (sediul acestuia se găsea în casele cu etaj ale „Episcopiei din Craiova”, adică mănăstirea Gănescu, despre care am mai precizat că se găsea pe actualul amplasament al Universității).

137. Dan Berindei, *Constituirea României Moderne*, p. 319.

La 4 octombrie 1848, era deja arestat, Cârmuirea județului Dolj raportând Departamentului Trebilor din Lăuntru că ierodiaconul Atanasie Stoenescu fusese dovedit ca „president al Clubului Revoluționar din Craiova..., participant la vorbirile ce se făceau acolo”. Bolnav, Atanasie urma să rămână sub pază la Craiova, până la însănătoșire, urmând ca apoi să fie trimis la București. La 23 octombrie 1848, mitropolitul Neofit al Țării Românești (1840-1849) cerea autorităților din Craiova trimiterea la București a preotului Radu Șapcă și a ierodiaconului Atanasie de la Episcopia din Craiova (dacă acesta din urmă se va fi însănătoșit complet). La 29 octombrie același an, Cârmuirea județului Dolj raporta Departamentului Trebilor din Lăuntru că ierodiaconul Atanasie Stoenescu a fost ridicat de generalul Gasfort și trimis (la 27 octombrie) la București, alături de alți revoluționari. A fost închis la mănăstirea Văcărești, ca fruntaș revoluționar¹³⁸. La 15 decembrie 1848, era interogat de autorități, fiind bănuțit că a întocmit o listă cu toți deținuții politici, listă pe care ar urmări să o trimită unui consul străin. La 12 februarie 1849, se afla tot la Văcărești, fiind cercetat în închisoare de mama sa, „Păuna Văduva”. La 10 martie 1849, Comisia de anchetă îl declara pe ierodiaconul Atanasie „revoluționar... și părtaș în faptele revoluționare, și așa fiind, se cuvine a sta la arest până când ecs. sa ghegeneralul Duhamel va hotări”. Nu cunoaștem momentul eliberării sale. Cert este că a supraviețuit detenției, între anii 1873- 1880 ocupând scaunul de episcop al Râmnicului.

Diaconul *Vasile Surpățeanu* de la biserica Sfânta Treime din Craiova. A fost și el membru al Clubului Revoluționar din localitate. S-a numărat printre acei revoluționari care cereau, la 3 august 1848, Locotenenței domnești numirea ca administrator al județului Dolj a lui Horia Aaron, în locul lui Ștefan Gănescu „care nu are popularitate, nici o aplecare către Constituție”. La 1 octombrie 1848, se afla în arestul poliției din Craiova. Și pentru el arhimandritul Nichifor stăruia¹³⁹.

Ierodiaconul *Veniamin*. Departamentul Trebilor din Lăuntru trimitea, în septembrie 1848, o adresă Mitropoliei Țării Românești prin care cerea date despre un ierodiacon Veniamin, fost comisar cu propaganda al județului Dolj, ascuns acum prin „partea locului”. Nici autoritățile bisericești și nici Cârmuirea județului „nu l-au putut dovedi” (nu l-au putut identifica), fapt care ne determină să credem că autoritățile aveau date eronate

138. S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, dos. 357/1848, dos. 368/1848; SJAN Dolj, Prefectura județului Dolj, dos. 16/1848, f. 232, dos. 18/1848, f. 12-13.

139. Sergiu Popescu, *op.cit.*, pp. 78-79.

despre identitatea acestui slujitor al Bisericii. Chiar și așa, Departamentul consemnat mai sus continua, și la 18 octombrie 1848, să ceară Cărmuirii județului Dolj arestarea călugărului Veniamin¹⁴⁰. Nu cunoaștem cum s-a sfârșit această căutare.

Din județul Gorj: Preotul *Constantin* din Aninișul din Vale. Dintr-o adresă trimisă de protopopul plaiului Novaci, din județul Gorj către Episcopia Râmnicului, la 2 septembrie 1848, aflăm că printre susținătorii gorjeni ai cauzei Revoluției de la 1848, s-a aflat și preotul Constantin din Aninișul din Vale care „nefiind următor poruncilor Episcopiei... s-au înscris între voluntirii ce din nou se face, însă zicând hulă asupra tagmei preoțești (n.n. nerevoluționare)”¹⁴¹.

Protopopul *Costache Hartofilax* din Târgu-Jiu. La 11 august 1848, a fost propus pentru a fi ales deputat în Adunarea Constituantă, fiindu-i astfel recunoscute meritele și devotamentul față de cauza revoluționară.

Preotul *Ioan Pănișoară* (nu cunoaștem localitatea unde slujea, probabil Târgu-Jiu). Era și el propus la 11 august 1848, pentru a fi ales deputat în Adunarea Constituantă, ca unul ce aderase la cauza revoluționară¹⁴².

Din județul Mehedinți: Protopopul *Ilie Celulescu*, preot în localitatea Cerneți. A cerut preoților săi, „din porunca episcopului Craiovei”¹⁴³, să nu mai pomenească la liturghie numele domnitorului, în locul acestuia preoții aveau să pomenească întregul popor român. Mergea din sat în sat și făcea cunoscută oamenilor „Constituția”. Iată ce declara, la un interogatoriu, preotul Slătineanu Gheorghe, tot din Cerneți (și el participant la evenimente), despre activitatea protopopului Ilie Celulescu: „...a venit protopopul Ilie Celulescu și ne-au zis prin graiu că are porunca episcopului Craiovei ca să nu mai pomenim la liturghie numele Măriei-sale... După aceasta protopopul Ilie Celulescu a plecat și s-au dus cu propagantul prin sate, proclamând Constituția”¹⁴⁴. Nu cunoaștem dacă a avut de suferit de pe

140. *Anul 1848, V*, pp. 151-160; Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, p. 340.

141. C. N. Mateescu, *Clerul oltean și tulburările revoluționare de la 1848*, p. 319; Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, pp. 322-323.

142. *Anul 1848, III*, p. 129; Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, p. 331.

143. *Ibidem*.

144. Mihail Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*,

urma acțiunilor sale.

Preotul *Dinu* din Brebenari. De numele său se leagă mai multe știri din perioada Revoluției de la 1848 și chiar mai dinainte. Era „unul din personajele cu idei progresiste ale vremii. A fost arestat încă din anul 1846 „din pricini politice”, fiind bănuț că a sprijinit conspirația lui Drăghici Ilărgot¹⁴⁵ împotriva domnitorului Bibescu. Într-o scrisoare din 20 iulie 1848, generalul Gheorghe Magheru îi cerea generalului Christian Tell să „mijlocească slobozirea unui decret” pentru eliberarea preotului Dinu. La 30 iulie 1848, subadministratorul plășii Jiul-de-Sus intervine la administratorul județului Dolj, cerând și el eliberarea preotului Dinu care „din zilele fostului domn Bibescu se află supt arest în mănăstire, fiind bănuț de revoltant împotriva numitului domn”. În continuare se arăta că „popa este năpăstuit” de destulă vreme. Arhimandritul Eufrosin Poteca, starețul de la Gura Motrului dădea și el referințe favorabile preotului Dinu, arătând că „de la o vreme încoa s-a purtat foarte bine, fără a mai fi păzit”. Urmare a acestor demersuri, Guvernul revoluționar a hotărât ca preotul Dinu „să fie eliberat de supt arest”¹⁴⁶. După eliberare se reîntoarce la parohia sa.

Preotul *Ioan* din Grozești. S-a numărat și el printre cei care au militat pentru Constituție, propagând ideile revoluționare. La 8 august 1848, Administrația județului Mehedinți trimitea un raport către Ministerul Trebilor din Lăuntru în care afirma printre altele că „mai mulți conspiratori împotriva libertăților nației și a sacrei de astăzi cauze, speriiind pe locuitori cu expresii mincinoase că vor aduce armii străine și că vor perde pe cei ce vor crede nouăle prințipe ale Constituției, având încă curaj a săvârși și crimă în zilele trecute la satul Grozești din acest district, de-a bate pe preotul Ioan și pe Petre Lulea, locuitor d-acolo, astfel încât d-abia s-au putut trage pe picioare la casele lor”¹⁴⁷.

Protosinghelul *Partenie*, egumenul mănăstirii Baia-de-Aramă. Și el s-a numărat printre persoanele bănuite că a avut legături cu revoluționarii,

56; Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, p. 322.

145. *Anul 1848, II*, p. 646; Ileana Petrescu, *Documente privind Revoluția de la 1848 în Oltenia*, pp. 69-70; Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, p. 325.

146. *Anul 1848, III*, p. 283; Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, p. 329.

147. *Ibidem*.

purtând chiar corespondență cu generalul Magheru și fiind un înflăcărat susținător al Constituției. De aceea, pe lista persoanelor din județul Mehedinți, bănuite că au luat parte la revoluție era trecut și el cu următoarele precizări: „Popa Partenie potosinghel, amestecat cu corespondență cu Magheriu și aprins de Constituție”.

Arhimandritul *Eufrosin Poteca*, starețul mănăstirii Gura-Motrului. Personalitate marcantă a culturii bisericești din prima jumătate a secolului al XIX-lea, a rămas în istorie și ca un om cu idei progresiste, sprijinitor al guvernului revoluționar de la 1848. În acest sens, amintim că a fost printre cei care au felicitat noul guvern imediat ce acesta a preluat conducerea țării¹⁴⁸. De aceea, la 18 iunie 1848, primește un răspuns de mulțumire din partea membrilor acestui guven: „Membrii Guvernului provizoriu cunosc sentimentele Sfinției Tale, lucrările, vegherile și într-un cuvânt, servițiurile către Patrie. Crede că din momentele fericirii s-au aflat dintre noi care au zis: unde e părintele Eufrosin să ne bucurăm cu dânsul. De la asemenea bărbați ce au cugetat înțelepciunea, ce au invocat cerul asupra sclaviei, ce au însetat de libertate, ce au filosofii în cauzele nenorocirii Patriei, așteptăm niște asemenea urări de binecuvântări. Fie ca cel ce înalță și coboară nații, să auză urările Sfinției Tale și să binecuvinteze Patria. Noi, în numele Lui ne-am sculat, n-avem altă putere decât convieția puterii Lui, și dacă e Providență, ne va ajuta pe cât ne sunt cugetele noastre de curate. Fie numele Domnului binecuvântat! Membrii Guvernului: I. Eliad, Chr. Tell, Șt. Golescu, N. Minco” (fiecare membru semnează). Prețuirea de care se bucura Eufrosin Poteca din partea Guvernului nu era nici exagerată și nici prefăcută. Încă înainte de izbucnirea revoluției, starețul de la Gura-Motrului ceruse în repetate rânduri să se „slobozească robii, să nu mai poată nimenea nici a ține rob, nici a vinde rob”. De altfel, legătura dintre stareț și revoluționari se va vădi încă o dată la 3 septembrie 1848, când Eufrosin Poteca lua parte, pe Câmpia Libertății din Craiova (Târgu din Afară), în fruntea clerului, la arderea Regulamentului Organic. Tot Eufrosin Poteca a mijlocit și eliberarea părintelui Dinu din Brebenari, amintit mai sus. El cerea autorităților să-1 elibereze pe acest „popă năpăstuit ca revoltant împotriva numitului domn”¹⁴⁹.

148. Nicolae Isar, *De la ortodoxie la redeșteptarea națională. Viața și opera lui Eufrosin Poteca (1787-1858)*, București, 2008, pp. 65-70; Elvia-Ecaterina Ivănescu, *Eufrosin Poteca un european din Valahia*, Editura Universitaria, Craiova 2006, p. 289.

149. *Anul 1848*, II, pp. 574-575; Ion Vârtosu, *Pagini din autobiografia lui Eufrosin*

Preotul *Gheorghe Slătineanu*, „protonotarie” și învățător din Cerneți. După înăbușirea mișcării revoluționare, a fost acuzat că a făcut parte din rândurile propagandiștilor și a fost arestat la 15 octombrie 1848, împreună cu alți susținători ai mișcării revoluționare. Din interogatoriul la care a fost supus, la 30 decembrie 1848, aflăm câteva date biografice. S-a născut în 1805, la Târgu-Jiu, era căsătorit, fără copii. A fost o vreme servitor la Tribunalul din Cerneți și cântăreț la biserică. Din 1844, era preot la biserica Sfântul Nicolae din Cerneți. Avea „o casă, livadie și vie”. La el a venit protopopul Ilie Celulescu, la 11 iunie 1848, (episod amintit și mai sus) și i-a cerut, la „porunca episcopului Craiovei”, să pomenească la Liturghie, în locul domnitorului, pe „norod”. La 25 iulie 1848, (duminică), a citit cetățenilor, în biserică, jurământul că vor păzi Constituția. La o slujbă de ploaie, a citit credincioșilor Constituția. La 22 noiembrie 1848, se găsea la mănăstirea Văcărești, între deținuții politici. Cărmuitorul județului Mehedinți, Vlădoianu, afirma, la 22 octombrie 1848, că „Sfinția sa, popa Ghiță Slătineanu, arestat la trecerea oștirii, a fost învinuit că «propovăduia pe catedră, la biserică și povățuia pe lăcuiitori la republică» și facea parte dintre fețele ce se cunosc cu capacitate a se alege în numărul celor douăzeci deputați, pentru obșteasca Adunare Constituantă”, pe listele Administrației de Mehedinți. La 21 decembrie 1848, deținuții politici de la Văcărești întocmesc liste cu numele lor pentru a le da unui consul străin. Și părintele Gheorghe întocmește o listă cu „numele arestaților carii șăd în dooă odăi cu numărul 4 și 5¹⁵⁰, motivând celor care îl păzeau că după respectiva listă se „slujăște sărbătoarea la facerea paraclisului”. La 21 ianuarie 1849, se găsea tot în închisoare. Câteva zile mai târziu, se propunea eliberarea lui „pe chezașie”.

Din județul Olt: Preotul *Gheorghe* din Islaz (fostul județ Romanați). Pentru că a cerut țăranilor din localitate să jure pe Cruce și pe Evanghelie că vor sprijini Republica și Constituția ei, în septembrie 1848, a fost arestat și dus la mănăstirea Văcărești, „ca unul din cei patru pricinuitori de căpetenie

Poteca, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LV, 1937, nr. 7-10, pp. 498-514; Teodor N. Manolache, *Centenarul Revoluției de la 1848*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXVI, 1948, p. 377; Ileana Petrescu, *Documente privind Revoluția de la 1848 în Oltenia (documentul 54)*, p. 70; Dumitru Bălașa, *Characterul Proclamației de la Islaz (9 iunie 1848)*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XX, 1968, nr. 5-6, p. 375; Idem, *Clerici ostenitori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, p. 332.

150. Sergiu Popescu, *op.cit.*, p. 89.

ai neorânduiei urmată în Izlazu și cei dintâi doi”¹⁵¹. La 15 decembrie 1848, semna (cel dintâi) o petiție prin care cerea autorităților ca, împreună cu țărani și preoți alături de care era închis în celula nr. 9 să fie judecați. La 21 ianuarie 1849, Comisia de anchetă constata ca „avea capul împuiat de idei revoluționare”; totuși, se recomanda eliberarea „pe chezășie”, ultimul cuvânt urmând să-1 aibă generalul Duhamel¹⁵².

Preotul *Ion* din Slatina. A fost și el implicat în mișcarea revoluționară, dovadă fiind faptul că, la 13 iulie 1848, a ținut o slujbă religioasă la sfârșitul căreia a cerut celor prezenți să jure, în scris, că vor apăra Constituția. Printre semnatori se aflau și funcționarii Administrației județului Olt, iar la sfârșit mențunea „acest jurământ s-a săvârșit în ființa subiscălitului, Popa Ioan”.

Preotul *Marin* din Știrbei (fostul județ Romanați). Era fiul protopopului Mierlă din Cârlogani. Potrivit mărturiei unui țăran din Știrbei, închis la mănăstirea Văcărești, printre capii revoluționarilor din localitate s-a aflat și preotul Marin care, în trei rânduri, a îndemnat pe localnici să adere la cauza Revoluției, punându-i să jure că vor apăra Constituția până la ultima picătură de sânge.

Preotul *Oprea* din Islaz (fostul județ Romanați). Ca și colegul său, preotul Gheorghe, consemnat mai sus, preotul Oprea a cerut țăranilor din localitate să jure pe Cruce și pe Evanghelie că vor sprijini Republica și Constituția ei. În septembrie 1848, a fost arestat și dus la mănăstirea Văcărești, „ca unul din cei patru pricinuitori de căpetenie ai neorânduiei urmată în Izlazu și cei dintâi doi”¹⁵³. La 15 decembrie 1848, semna și el petiția prin care țăranii și preoții din celula nr. 9 cereau autorităților să fie mai repede judecați. La 21 ianuarie 1849, Comisia de anchetă constata că și el „avea capul împuiat de idei revoluționare”, recomandându-se, totuși, eliberarea „pe chezășie”, ultimul cuvânt urmând să-1 aibă generalul Duhamel.

Preotul *Gheorghe Pârșcoveanu* din localitatea Pârșcov (fostul județ Romanați). S-a numărat printre persoanele căutate de autorități pentru implicarea în mișcarea revoluționară. În acest sens consemnăm faptul că, la 19 noiembrie 1848, Cărmuirea județului Romanați raporta

151. S.J.A.N. Slatina, Fond Protopopiatul plășii Ocolu, Balta și Oltu de Jos, dos. 65/1849, f. 1 și urm.

152. Mihail Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească...*, pp. 64-65, 80 și 119-120.

153. S.J.A.N. Slatina, Fond Protopopiatul plășii Ocolu, Balta și Oltu de Jos, dos. 65/1849, f. 1 și urm.

Departamentului Trebilor din Lăuntru că doi dintre revoluționarii locali, printre care și preotul Gheorghe Pârșcoveanu, erau încă în libertate. Se cerea publicarea numelor celor doi în „Buletinul oficial”. La 11 aprilie 1849, „Comisia cercetării vagabonzilor” din județul Romanați înainta aceluiași Departament al Trebilor din Lăuntru rezultatul anchetei făcute în cazul celor vinovați de arderea, la Caracal, a Regulamentului (n.n. organic) și a dispozițiilor Guvernului vechi în vara anului 1848. Primul pe lista vinovaților era „Gheorghe Pârșcoveanu numit și proistos ot Pârșcov”. Nu cunoaștem dacă a fost găsit și arestat de autorități sau dacă a reușit să se ascundă până când furia autorităților se va mai fi potolit¹⁵⁴.

Preotul *Radu Șapcă* din Celei (fostul județ Romanați). Socotit de mulți cercetători cea mai luminoasă figură de luptător revoluționar pentru libertate și dreptate socială, preotul Radu Șapcă s-a născut în anul 1795, în casa sărăcăcioasă a preotului Tudor Șapcă din Celei. A fost unul din preoții „gramătici” (fără școală teologică) din fostul județ Romanați. Învățase să scrie și să citească de pe cărțile de slujbă din biserica pe care o frecventa încă din anii copilăriei. În 1818, după ce a deprins rânduielele și pravilele bisericești, a fost hirotonit preot de episcopul Galaction al Râmnicului. A slujit la biserica de lemn cu hramul Sfântul Nicolae din satul de clăcași Racovița, după care, în 1835, a fost transferat la Celei¹⁵⁵. A fost mult timp și învățător în localitatea natală, iar din 1845 subrevizor școlar în plasa Oltul-de-Jos. Acest fapt ne determină să credem că, deși nu absolvise vreo școală, reușise să dobândească o bună pregătire cărturărească (părerile unor cercetători cum că nu știa să scrie ori să citească sunt nefondate). Bun orator, bucurându-se de respectul tuturor, preotul și învățătorul Radu Șapcă a fost ales de frunțașii revoluționari să pregătească marea adunare de la Islaz (într-un loc ferit de ochii autorităților și cu posibilitatea retragerii rapide în caz de forță majoră) și să citească, la 9 iunie 1848, rugăciunea de binecuvântare a steagurilor revoluției, compusă de el însuși, veritabil document programatic al Revoluției. Ajutat de preoții Gheorghe și Oprea, vrednicul preot Șapcă a pregătit o masă cu 20 de sfeșnice și a săvârșit slujba sfeștaniei, a stropit mulțimea și a cântat „Mântuiește Doamne poporul Tău...”, „Cu noi este Dumnezeu...” și „Crucii Tale ne închinăm Stăpâne...”, stropind apoi cu aghiasmă tricolorul și celelalte steaguri. În loc de otpustul slujbei, după ce a chemat pe cei robiți la înviere, prin citirea paremiei (capitolul XIII din

154. Nicolae Iorga, *Istoria bisericii*, p. 123.

155. S.J.A.N. Slatina, fond Biserica Sf. Nicolae Celei, dos. 1/1832-1845, f. 1.

profetul Iezechiel) a încheiat cu o mișcătoare rugăciune, creație proprie¹⁵⁶.

În casa sa sărăcăcioasă au poposit, în noaptea de 9 spre 10 iunie 1848, marile personalități ale Revoluției de la 1848. Guvernul provizoriu proclamat la Islaz avea să redacteze adresa către domnitorul Gheorghe Bibescu, primul semnatar fiind chiar preotul Radu Șapcă. Câteva zile mai târziu, locul său în guvern avea să fie luat de mitropolitul Neofit al Țării Românești (1840-1849). Pentru că nu a urmărit nici un folos personal, după îndepărtarea sa din guvern, a rămas simplu năstavnîc la mănăstirea Sadova¹⁵⁷. După înăbușirea Revoluției, Radu Șapcă a fost arestat în ziua de 6 octombrie 1848, în satul său natal (acolo unde se retrăsese, venind din tabăra lui Gheorghe Magheru de la Râureni) și trimis în arestul Mitropoliei din București. La 29 octombrie același an, a fost predat generalului rus Danilevski și ținut încarcerat la mănăstirea Văcărești¹⁵⁸. La 9 martie 1848, Comisia de anchetă îl declara pe Popa Șapcă „unul dintre cei dintâi întreprinzători în timpul revoluției... preot cu capii revoluției la satul Islaz, unde întâiași dată a izbucnit revoluția...”, fiind pus pe „lista anume de individele ce urmează a se depărta din Principate” (34 la număr). Astfel, la 6 iunie 1849, potrivit firmanului turcesc, printre persoanele ce urmau să fie exilate din țară se afla și vrednicul slujitor al Bisericii din Islaz. La 8 iulie 1849, era exilat din țară. Timp de șase ani a avut de suferit de pe urma izgonirii sale, a lipsurilor și umilintelor îndurate la Constantinopol și la Brusa. Abia în 1855 i s-a permis să se reîntoarcă acasă. Moare în 1876, amintirea sa, dar mai ales a operei sale sociale, rămânând însă vie pentru generațiile care i-au urmat. Popa Șapcă poate fi socotit pe drept cuvânt un model de slujire ecleziastică și socială deopotrivă, un mare luptător pentru drepturile și libertățile conaționalilor săi, o personalitate a Bisericii și Neamului românesc a cărui amintire continuă să străbată timpurile¹⁵⁹.

Protopopul *Marin Vădăsteanu* din Caracal (fostul județ Romanați). S-a numărat printre fruntașii revoluționari din fostul județ Romanați. Acesta este și motivul pentru care, la 16 august 1848, la Caracal, era propus pentru

156. *Ibidem*, f. 2-3.

157. Diaconul Gheorghe Moisescu, *Popa Șapcă egumen la mănăstirea Sadova*, în „Mitropolia Olteniei”, 1954, nr. 6, pp. 39-43; Preot Constantin I. Gheorghe, *Popa Șapcă*, Pitești, 1941, p. 25.

158. S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, dos. 357/1848, dos. 368/1848; SJAN Dolj, Prefectura județului Dolj, dos. 16/1848, f. 232, dos. 18/1848, f. 12-13.

159. Dan Berindei, *Constituirea României Moderne*, p. 321.

„Constituantă”. Mai târziu, avea să fie acuzat de autorități că a cerut mulțimii adunate la Caracal, la 13 septembrie 1848, să ardă Regulamentul Organic. A fost înlăturat din funcția de protopop de Nifon Sevastis, locțiitor de episcop al Râmnicului, la recomandarea mitropolitului Neofit al Țării Românești, împotriva sa, autoritatea bisericească a luat și alte măsuri, fiind trimis, sub pază, la mănăstirea Bistrița din județul Vâlcea unde urma să rămână „vreme nehotărâtă”, cu interdicția de a părăsi sfântul lăcaș și cu canon: „treizeci de metanii la icoanele împărătești și mâncarea să-i fie ușoară”. Considerăm însă că toate aceste măsuri au fost luate tocmai pentru a-l scăpa pe fostul protopop de furia autorităților. Planul nu a reușit de vreme ce la 15 iunie 1849, printre ultimii eliberați de la închisoarea improvizată la mănăstirea Văcărești s-a numărat și protopopul Marin Vădăstreanu, în vârstă de 70 de ani.

Din județul Vâlcea: Ieromonahul *Atanasie* de la biserica Episcopiei din Râmnicu-Vâlcea. La 26 iunie 1848, a fost numit comisar de propagandă în județul Vâlcea¹⁶⁰. După căderea Guvernului revoluționar era căutat „să se arestuiască... pentru că a umblat... atât în județe, cât și în București la adunările tulburătoare ce se făceau pe câmpuri”. S-a aflat în fruntea unei mulțimi de norod ieșită în întâmpinarea trupelor otomane conduse de Fuad Efendi, înaintea căruia a rostit „cuvinte înflăcărate”¹⁶¹. A fost arestat la Cotroceni. Izbutește să scape, fiind din nou prins la Râmnicu-Vâlcea și trimis la Văcărești, ca unul ce a sprijinit revoluția prin cuvântări și multe daruri. A încercat să dea unui consul străin o listă cu deținuții politici de la Văcărești, fapt care i-a agravat situația. Comisia de anchetă l-a așezat în rândul celor care au luat parte activă la revoluție „propovăduind prințipele Constituții a revoluționarilor... silindu-l pe mitropolit să sfințească acea Constituție”. La 16 mai 1849, cerea generalului Duhamel să fie eliberat¹⁶².

Călugărul *Veniamin Dabija* de la mănăstirea Bistrița. Datorită participării sale la evenimentele revoluționare din vara anului 1848, autoritățile din Vâlcea trimiteau o adresă către protoiereii din județ prin care cereau „găsirea și arestarea” monahului Veniamin. Se pare că acesta,

160. S.J.A.N. Vâlcea, Primăria orașului Râmnicu Vâlcea, dos. 107/1848, f. 37.

161. *Ibidem*, f. 38 și urm.

162. Sergiu Popescu, *op.cit.*, p. 98.

știindu-se urmărit, pleacă la București unde i se pierde urma¹⁶³.

Ieromonahul *Ilarion* din Râmnicu-Vâlcea. Originar din fostul județ Muscel, sosește la Râmnicu-Vâlcea în vara anului 1848 ; la 6 august același an, împreună cu funcționarii județului, depunea jurământ pe Constituție. Din acest motiv, la 22 octombrie 1848, pe lista celor căutați de autorități, datorită participării la Revoluție, se afla și ieromonahul *Ilarion*, fugit însă între timp în Ardeal¹⁶⁴.

Călugărul *Veniamin* de la mănăstirea Horezu. La 25 octombrie 1848, mitropolitul Neofit trimitea o adresă Episcopiei Râmnicului prin care cerea autorităților bisericești din județul Vâlcea să găsească și să aresteze pe călugărul *Veniamin* de la mănăstirea Horezu „despre care acum întâiași dată auzim”, urmând ca acesta să fie trimis „de-a dreptul aici, la București”¹⁶⁵. Considerăm însă că este vorba tot de călugărul *Veniamin* Dabija de la mănăstirea Bistrița (consemnat mai sus), greșit trecut în rândul monahilor de la Horezu. Călugărul *Pantelimon Zăgănescu* de la mănăstirea Bistrița. A fost considerat, alături de fratele său, *Teodorit*, unul dintre cei mai zeloși agenți propagandiști din județul Vâlcea.

Călugărul *Teodorit Zăgănescu*, economul mănăstirii Bistrița. La 27 iunie 1848, a fost numit comisar de propagandă în județul Vâlcea, responsabil, alături de fratele său, *Pantelimon*, cu popularizarea Constituției. Deși a fost și el căutat de autorități, a reușit să se refugieze mai întâi la mănăstirea Tismana, iar de aici la București, unde reușește să se ascundă pentru o vreme. Totuși, la 25 noiembrie 1848, se afla deja în închisoare (probabil tot la Văcărești)¹⁶⁶, iar la 9 martie anul următor, figura pe listele deținuților politici, arestați pentru implicare în evenimentele din 1848. Continua să susțină cauza revoluționară declarând celor aflați cu el în celulă că „la a doua revoluție să nu rămâie nici viță de aristocrat, că dacă făceam așa, acum nu era să fie astea”¹⁶⁷.

163. C. N. Mateescu, *Clerul oltean și tulburările revoluționare de la 1848*, p. 173; Dumitru Bălașa, *Clerici ostentori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, p. 323.

164. *Anul 1848, III*, p. 255.

165. C. N. Mateescu, *Clerul oltean și tulburările revoluționare de la 1848*, pp. 174- 175.

166. S.A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, dos. 357/1848, dos. 368/1848; S.J.A.N. Dolj, Prefectura județului Dolj, dos. 16/1848, f. 232, dos. 18/1848, f. 12-13.

167. Mihail Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească...*, p. 93.

Așadar, din zona Olteniei avem date despre 35 de slujitori ai Bisericii (22 de preoți, un diacon, 2 arhimandriți, un protosinghel, 3 ieromonahi, 2 ierodiaconi și 4 călugări) care au participat la Revoluția din 1848. Pe județe, situația este următoarea: din județul Dolj au participat 13 clerici: 8 preoți, un diacon, un arhimandrit, un ieromonah și 2 ierodiaconi; din județul Gorj s-au implicat activ 3 preoți; din județul Mehedinți au participat 6 clerici: 4 preoți, un arhimandrit și un protosinghel; din județul Olt cunoaștem numele a 7 preoți, iar din județul Vâlcea au participat 6 slujitori ai Bisericii: 2 ieromonahi și 4 călugări.

Trebuie consemnat și faptul că protopopii din patru județe ale Olteniei (excepție județul Vâlcea) s-au aflat pe lista revoluționarilor, având de suferit din cauza faptului că au sprijinit direct și deschis cauza națională și socială a conaționalilor lor¹⁶⁸.

După înăbușirea Revoluției, autoritățile căimăcămești și cele de ocupație au întreprins o scrie de măsuri administrative, polițienești și militare. Între acestea amintim arestarea participanților la revoluție care nu fuseseră exilați sau nu trecuseră în Transilvania, pentru a căror anchetare, la cererea generalului Duhamel, comisarul Rusiei țariste în Principate, s-a constituit Comisia de cercetare a celor implicați în fapte revoluționare. Între arestați, s-au aflat și preoții participanți la Revoluție, acuzați că au mobilizat masele la revoltă și au făcut propagandă principiilor înscrise în Constituție. Vorbind despre intervenția Rusiei în evenimentele de la 1848, Eufrosin Poteca consemna: „Așadar, împăratul (Nicolaiu), a trimis pe generalul Liders cu 14.000 de ruși. Ce au făcut ei dacă au sosit? Când au sosit ei, căpeteniile revoluționare erau trecuți peste graniță, adică Eliade cu cetașii săi. Au cuprins și ei militărește Bucureștiul, celelalte orașe, munții în lungul a toată țara și au făcut vânătoare asupra popilor și a profesorilor, cu deosebire, care luaseră parte cu activitate la revoluții, îndemnați de Guvernul Provizoriu, și mai vârtos că văzuseră și chiar pe Prea Sfinția Sa mitropolitul prezident acestui guvern. Așa au prins mulți popi și profesori, până și mulți din învățătorii satelor! Au rămas toate școlile închise”.

În concluzie, putem spune că aportul clerului oltean la Revoluția de la 1848, s-a integrat în efortul întregului popor de cucerire a libertății naționale și sociale. Anul revoluționar 1848 marchează un moment important în istoria poporului român; setea de libertate, dorința de progres și de mai bine

168. Dumitru Bălașa, *Clerici ostenitori pentru Independența națională înainte de anul 1877*, p. 323.

a românilor a atins, ca în toată Europa, cote rar întâlnite până atunci. În toată atmosfera pământului locuit de români s-a simțit nevoia unei prefaceri¹⁶⁹. Printre cei care au simțit și s-au manifestat în sprijinul acestor aspirații se regăsesc numeroși clerici: preoți de mir, ieromonahi, monahi etc., unii știuți, alții rămași necunoscuți. O parte din ei, nu numai că s-au bucurat la auzul veștii că în țară s-a instalat un Guvern Revoluționar democratic, ci au ales să participe activ la evenimentele acelor zile, implicându-se în diferite acțiuni politice. Era însă politica întregului popor român. Contribuția clerului din Oltenia la Revoluția de la 1848, a fost mult mai însemnată decât a altor categorii de intelectuali. Preoții de țară și de mahalale au stat alături, în cele mai multe cazuri, de popor, de țărani și de mulțimea orașenilor în zilele de acțiune, confirmând într-un tot convingerea lui A. Golescu, exprimată într-un raport către Guvernul Provizoriu de la 9 iunie: „popii fac mult, precum și călugării; nu uitați dar aceste două categorii esențiale în țara noastră”¹⁷⁰. N-a fost județ, târg sau oraș din Oltenia, în care să nu se remarcă una sau mai multe figuri clericale, preoți de mir sau călugări, în mișcarea revoluționară de la 1848. În acest sens, părintele academician Mircea Păcurariu spune că „cea mai largă participare a clerului ortodox român la mișcările cu caracter social și național ale poporului nostru a avut loc în anul 1848”¹⁷¹.

Unul dintre elementele de succes ale propagandei revoluționare de la 1848, mai ales în lumea rurală, a fost reprezentat de categoria clericilor care inaugurează în spațiul european central-răsăritean o figură nouă, cea a „preotului revoluționar”, să recunoaștem, o apariție insolită comparativ cu spațiul occidental. Este explicabil de ce, după 13 septembrie 1848, aceștia se numără printre primii vizați de represiune. Mitropolitului Neofit i se solicita luarea de măsuri, în acord cu canoanele bisericești, împotriva celor vinovați, dar, lucru semnificativ, supravegherea reintegrării acestora în societate cădea în seama autorităților laice: „un mare număr de preoți și de călugări luând o parte activă la cele din urmă tulburări invitând norodul a se scula și propoveduind în veleag prințipurile cele mai eșuate și mai răsturnătoare întru datoriilor de liniște și de împăciuire ce sânt puse asupra; un asemenea scandal nu poate rămâne nepedepsit fără a trage după sineși urmări vătămătoare.[...] Veți mărgini pe cei vinovați la

169. C. Bobulescu, op.cit., p. 78.

170. P. Constantinescu - Iași, *Intelectualii și Revoluția de la 1848 în Principatele Române*, București, 1948, p. 89.

171. Pr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Compendiu*, p. 142.

deosibite chinovii ori mănăstiri, unde să poată subț privighere necurmată și printr-o pocăință adevărată, să-și îndrepteze vina și numai după ce vă veți încredința că s-au pătruns de felul însărcinării lor și de datoriile lor în soțietate, le veți da voie a să întoarce la vetrele lor, înștiințând mai întâiu stăpânirii și având tot deodată preasfinția voastră de acum înainte strașnică privighere asupra purtării clirosului”¹⁷².

Cooptarea de partea lor a înalților ierarhi ortodocși a asigurat mișcărilor revoluționare din Sud-Estul Europei (cazul românesc, sârb sau grec) un prestigiu sporit și o credibilitate pe măsură, deopotrivă în interior, cât și în exterior. Prețuirea de care se bucură mitropolitul, care, de altfel, asigură interimatul în caz de vacanță a puterii, a fost recunoscută și de Tudor Vladimirescu și de elita revoluționară pașoptistă, care au încercat să-i protejeze, deși aceștia erau cunoscute elemente conservatoare ce nu agreau ideile revoluției. Trebuie precizat că atât mitropolitul Dionisie la 1821, cât și Neofit la 1848, nu se bucurau de încrederea conducătorilor celor două revoluții. Tudor Vladimirescu își manifestase în repetate rânduri opoziția față de mitropolit, iar acest lucru este perfect vizibil în textul *Cererilor norodului românesc*. În contextul dezavuării internaționale și a încercării de a beneficia de legitimitate prin conlucrarea cu boierii rămași la București, Tudor Vladimirescu și-a modificat atitudinea, oferindu-i protecție și acceptând colaborarea cu acesta. În ceea ce-l privește pe mitropolitul Neofit, la 1848, Hory sesiza perfect mobilurile care îi împinseseră pe fruntașii revoluționari să-l coopteze în guvernul provizoriu: „înalta sa poziție sacerdotală exercită o mare influență asupra poporului și asupra soldaților. Așa se face că, pentru a evita orice vărsare de sânge s-a recurs la cuvântul său conciliator pentru a triumfa în fața contrarevoluției”¹⁷³.

Comparativ cu situația revoluțiilor din spațiul occidental, prezența membrilor Bisericii Ortodoxe în cadrul revoluției de la 1848 este mult mai serioasă și ea invită la serioase reflecții despre rolul acesteia în cadrul mișcărilor naționale din Europa balcanică. Dacă la 1821, printre participanții la mișcarea inițiată de Tudor Vladimirescu se numără și preoți, în cadrul revoluției de la 1848 rolul lor este mult mai semnificativ. De departe lor le revine o poziție esențială, aceea de „popularizatori” și „sacralizatori”

172. S.J.A.N. Dolj, Colecția Documente, pach. CCLXXXII, doc. 35/21 septembrie 1848, f. 1.

173. P. Constantinescu - Iași, *Intelectualii și Revoluția de la 1848 în Principatele Române*, p. 267.

ai noilor idei. Ei sunt cei care susțin discursul puterii revoluționare că Dumnezeu va binecuvânta eforturile lor, le va înnobila sacrificiile și va binecuvânta începuturile lor ca națiune, așa cum se întâmpla și în cazul revoluției americane unde un sigiliu național de la 1776 includea sloganul latin „Annuit Coeptis”, cu sensul că „El (Dumnezeu) a binecuvântat inițiativele noastre”¹⁷⁴.

Dacă una dintre definițiile consacrate ale Vechiului Regim era cea a uniunii dintre tron și altar, anumiți intelectuali precum Tocqueville acordau un rol important religiei ca susținător al democrației, dar cu rezerva păstrării demarcațiilor stricte ale celor două, căci un preot implicat în afacerile publice displace profund¹⁷⁵.

Potrivit unei alte opinii, „ideea de revoluție modifică întru totul raportul dintre religie și politică în Epoca modernă. Mai întâi fiindcă introduce mișcarea și utopia acolo unde raportul dintre politică și religie era gândit în termeni stabili. Apoi fiindcă religia în principiu implică ideea de supunere. Or, ideea de revoluție pe cea de independență”¹⁷⁶. „De la apariția sa la orizontul istoriei, revoluția a prezentat o față dublă: rațiune în act și act providențial, determinare rațională și acțiune miraculoasă, istorie și mit. Fiica rațiunii sub forma sa cea mai riguroasă și cea mai lucidă: critică, ea este în aceeași timp creatoare și distrugătoare, sau, mai degrabă, distrugând, construiește. Revoluția este acel moment în care critica se transformă în utopie și în care utopia e împlântată într-un grup de oameni și într-o acțiune. Coborârea rațiunii pe pământ a fost o adevărată epifanie și așa a fost trăită prin protagoniștii săi, apoi prin interpreți”¹⁷⁷.

Spre deosebire de situația vest europeană, unde Biserica Catolică cedează statului locul important pe care îl deținea în perioada Vechiului

174. Martin E. Marty, *The American Revolution and religion 1765-1815* în Stewart J. Brown, Timothy Tackett, *The Cambridge History of Christianity. Enlightenment, Reawakening and Revolution 1660-1815*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, p. 506.

175. Jean-Claude Eslin, „Tocqueville: religion et modernité politique / Tocqueville: Religion and Political Modernity” în Archives des sciences sociales des religions, Année 1995, Volume 89, Numéro 1, pp. 27 – 39.

176. Idem, *Dumnezeu și puterea. Teologie și politică în Occident*, Editura Anastasia, București 2001, p. 276.

177. *Ibidem*.

Regim¹⁷⁸, în zona est-europeană Biserica Ortodoxă continuă să joace un rol semnificativ. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, cel puțin în Balcani, ei îi revine rolul de reprezenta populația creștină din cadrul Imperiului Otoman. Păstrătoare a memoriei colective, a numelui binefăcătorilor și donatorilor săi, ea conservă deopotrivă amintirea perioadei de dinaintea ocupației turcești, cronicile vechi copiate în centrele monahale, demonstrând acest lucru. Pentru Principatele Române ale începutului de secol al XIX-lea, biserica ortodoxă are de suportat influența prelaților greci care dețin poziții cheie în ierarhie, dar și patrimoniul semnificative (centre monahale și proprietățile lor). Deși influența culturală greacă va prezenta câteva avantaje pentru cultura religioasă și politică a țării, dacă ne gândim la faptul că o bună parte din literatura franceză a Luminilor va intra și pe această filieră în Principate¹⁷⁹, ea va ajunge să fie contrabalansată de dezvoltarea celei naționale. Rolul unor intelectuali ardeleni, ca Gheorghe Lazăr este, de departe, semnificativ, chiar dacă ei profită de curentul antigrecesc care se naște în Țara Românească în ajunul mișcării revoluționare conduse de Tudor Vladimirescu la 1821.

Deși puțin studiate, rolul acestor interferențe culturale este departe de a fi unul minor. Faptul că episcopul Ilarion, unul dintre ierarhii români semnificativi pentru relațiile dintre Biserică și politică la 1821¹⁸⁰, lecturează și pe reprezentanții francezi ai Luminilor, dovedește faptul că reprezentanții Bisericii erau deschiși unor experiențe culturale mai largi decât ne închipuim, iar cenzura și distanțele existente nu eliminau posibilitatea pătrunderii ideilor novatoare din Occident.

Să remarcăm faptul că atât la 1821, cât și la 1848 ne confruntăm cu un paralelism izbitor. Primul se manifestă la nivelul ierarhiei unde capii Bisericii Ortodoxe sunt împotriva revoluției. Dionisie Lupu la 1821 și Neofit la 1848 acceptă nevoiți conlucrarea cu Tudor Vladimirescu, respectiv guvernul provizoriu și nu ezită să treacă în tabăra adversă și să anatemisească public evenimentul politic trecut, imediat ce situația se schimbă. Există

178. Eric Hobsbawm, *Era revoluției 1789-1848*, Editura Cartier, Chișinău 2002, cap. 12 Ideologia: religia, pp. 251-269. Simona Nicoară, *O istorie a secularizării. Avatarurile creștinismului și triumfalismul mesianismelor noilor ere (sec. XIX-XX)*, vol. II, Editura Accent, Cluj-Napoca 2006.

179. *Ibidem*.

180. Emil Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, 1927, pp. 14-17; G. D. Iscreu, *op. cit.*, pp. 184-187.

totuși nuanțe: la 1821, Dionisie Lupu nu va da curs cererii sultanului de a arunca anatema asupra mișcării conduse de Tudor Vladimirescu, lucru care îi va fi aspru reproșat de Ali Pașa. În celălalt caz, Neofit practică un joc dublu, vizibil în câteva rânduri. Dacă în 13 iunie 1848 acceptă să fie numit în fruntea noului guvern revoluționar¹⁸¹ (care include însă și nume ale Vechiului Regim), în 29 iunie, în contextul plecării precipitate a membrilor guvernului, speriați de zvonul intrării armatelor ruse, nu ezită să semneze decrete anunțând revenirea la starea anterioară de lucruri. Reinstaurarea regimului regulamentar după 13 septembrie 1848 îl găsește pe Neofit în fruntea celor care nu numai că susțin fenomenul public de *damnatio memoriae* al revoluției, dar și inițiază o politică represivă împotriva propriilor clerici care au luat parte în cel mai mic fel la propagarea revoluției în țară. Al doilea paralelism ține de implicarea clericilor simpli, pe care îi găsim participanți activi atât la 1821, cât și la 1848, susținând fie Adunarea Norodului și pe Tudor Vladimirescu, fie guvernul provizoriu.

Unul dintre elementele care trebuie luate în calcul este statutul parohiei ca spațiu esențial de existență la final de secol XVIII și început de secol XIX. Element important a ceea ce regretatul Alexandru Duțu numea *solidaritățile organice*, parohia și preotul, se bucură în ochii credincioșilor de un anumit prestigiu, pe care viața cotidiană îl confirmă, în ciuda problemelor sociale de care nici această categorie nu este lipsită¹⁸².

Totuși Tudor Vladimirescu inaugurase contestarea Vechiului Regim, printr-o critică puternică care viza și pe reprezentanții Bisericii. Mitropolitul, deși „rumîn adevărat”, era contestat nu doar că pentru alegerea sa „împotriva legii orînduit”, ci mai ales pentru faptul că „îndatorat fiind domnului Șuțu și făr’ de mulțumirea și plăcerea norodului ...cu totul s-au plecat relelor voinți ale domnului și au prădat țara ca să-l mulțumească, toate cererile lui cele nesățioasă și nedrepte le iscălește ca pe niște drepte și pre norod îl implează de le îndeplinește”¹⁸³.

Nu e mai puțin adevărat că prin proclamația din 23 ianuarie 1821, Tudor Vladimirescu părea să legitimizeze violența inclusiv împotriva ierarhiei bisericești „dar pre bălaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisăricești, cât și cele politicești, pînă cînd să-i suferim a ne sughe sîngele

181. *Istoria Românilor*, VII/I, p. 283 și urm.

182. Constanța Vintilă-Ghițulescu, *op.cit.*, passim,

183. *Documente privind istoria României. Răscoala de la 1821*, I, p. 209.

din noi? Pînă cînd să le fim robi?”¹⁸⁴.

Totuși, în scrisoarea adresată de divanul țării prin care se porunceă slugerului Tudor Vladimirescu să înceteze răscoala în schimbul iertării mijlocită pe lângă viitorul domn, apar ca semnatori pe lângă mitropolitul Dionisie și cei doi episcopi, Gherasim de Buzău și Ilarion de Argeș¹⁸⁵. Arzul înaintat Porții, cu data de 30 ianuarie 1821, era semnat de toți reprezentanții națiunii, în frunte cu „mitropolitul țării, episcopi, igumeni”¹⁸⁶.

La fel, adresa semnată de Divanul Țării Românești și trimisă la 4 februarie 1821 către consulul rus Pini¹⁸⁷, prin care acesta era înștiințat de posibila solicitare de ajutor din partea turcilor, includea semnătura mitropolitului Dionisie, dar și pe cea a episcopilor Galaction al Râmnicului, Gherasim al Buzăului și Ilarion al Argeșului.

Dintr-o scrisoare a lui Nicolae Văcărescu cu data de 10 februarie 1821, reiese că episcopul Galaction al Râmnicului, alături de alți boieri vâlceni ar fi luat în calcul posibilitatea părăsirii orașului¹⁸⁸.

În binecunoscutul program intitulat *Cererile norodului rumînesc* din februarie 1821 se cerea expres alegerea altui mitropolit „pe care va pohti norodul”, în locul lui Dionisie a cărei depunere era solicitată „nefiind orînduit cu alegerea și voința a tot norodul”¹⁸⁹. De asemenea, același document programatic includea la punctul 2 și prevederea potrivit căreia „toate scaunele arhieresti și toate mănăstirile țării trebuie să fie apărute cu totu de cătră călugări greci, rămîind pe sama țării, precum este legat și precum să coprinde în hatișeriful răposatului întru fericire împăratul sultan Selim din anu 1802”¹⁹⁰. La punctul 6 se cerea expres ca și dregătoriile bisericești să nu mai fie supuse traficului.

În varianta germană sunt cîteva precizări în plus. Astfel la punctul 1 se mai adaugă obligativitatea ca ierarhia ecleziastică, sprijită de mănăstiri,

184. *Ibidem*, p. 207.

185. *Ibidem*, p. 213.

186. *Ibidem*, p. 214; Apostol Stan, *Revoluția de la 1821 și statutul internațional al Principatelor Române*, p. 848..

187. Marian Stroia, *Românii, marile puteri și sud-estul Europei (1800-1830)*, Editura SemnE, București 2002, p. 175.

188. *Documente privind istoria României. Răscoala de la 1821*, I, p.255.

189. *Ibidem*, p.274.

190. G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 88.

să întrețină școli¹⁹¹, „la care tineretul națiunii române sărac sau bogat, să aibă acces și să fie instruit pe cheltuiala bisericii”¹⁹².

Tudor Vladimirescu va încerca să-l păstreze pe mitropolit în capitală, chiar dacă zvonurile referitoare la o iminentă intervenție turcească păreau să-l fi speriat pe înaltul ierarh pentru a cărui siguranță, slugerul era dispus să-i pună la dispoziție un contingent de 500 de panduri¹⁹³.

Din raportul dat de generalul rus Inzov, la 5 martie 1821, din Chișinău, reiese că în Moldova însuși „prințul Șuțu a obligat încă din seara zilei de 26 februarie pe mitropolitul Moldovei, Veniamin, să officieze a doua zi, adică duminică, Liturghia și Te Deum-ul în biserica Trei Ierarhi și să sfînțească de asemenea steagurile armatei grecești”¹⁹⁴.

Depășind poziția de simplu reprezentant al comunității locale, preotul poate deveni un excelent reprezentant la nivel național. Printre delegații reprezentanți ai județelor în viitoarea „Obștească Adunare Constituantă” se numără și clerici care „răspund cu a lor dorință la sacra de astăzi cauză și au capacitatea cerută a dobândi majoritatea de glasuri la alegerile definitive”¹⁹⁵, cum era cazul preotului Slătineanu care figura în lista aleșilor județului Mehedinți, conform unei adrese întocmite la 15 august 1848¹⁹⁶.

Potrivit mărturiei lui Gheorghe Duncea, recrutarea oamenilor care vor alcătui trupa de panduri se făcea într-un spațiu public binecunoscut întregii comunități: „în satele în care ajungeam, ne duceam la biserica satului; puneam de trăgeam clopotele și sunau goarneau prin sat de se aduna lumea în curtea bisericii și acolo vorbeam eu cât și prea bunul și înțeleptul Slugher Teodor. Îi deslușeam pe deplin pentru ce am pornit această mișcare a noastră și pe urmă preotul satului ne da o binecuvântare și zicea să mergem înainte vitejește cu Dumnezeu”¹⁹⁷. Tot din relatarea aceluiași martor, reiese că

191. În document se spune impropriu „în limbă turcă”.

192. *Documente privind istoria României. Răscoala de la 1821*, I, p. 278.

193. *Ibidem*, II, p. 22 sq.

194. *Ibidem*, I, p. 333.

195. N. Chipurici, M. Măneanu, *Mehedințiul sub steagul revoluției de la 1848*, Drobeta Turnu Severin, 1978, p. 64.

196. *Ibidem*.

197. *Memoriul lui Gheorghe Duncea din Prejna, Mehedinți, privitor la Tudor Vladimirescu în Izvoare narrative privind revoluția de la 1821*, vol.1, ediție îngrijită și

preoții erau elemente active ale difuzării deciziilor lui Tudor Vladimirescu, fiind integrați în rețeaua administrativă locală de care acesta înțelegea să se folosească în stabilizarea și legitimarea propriei puteri. „Mai dădea ordin în sate și preoților și primarilor să adune boii și carăle pentru podvezi și provizii”¹⁹⁸.

Biserica este prezentă activ la ceremoniile revoluționare, de la sfințirea steagurilor până la depunerea jurământului pe Constituție sau arderea documentelor Vechiului Regim. De exemplu, la Târgu-Jiu, la 20 iulie 1848, ceremonia depunerii jurământului a început prin ascultarea Liturghiei „în biserica catedrală și după săvârșirea Sf. Leturghii, mergând toți pe marginea râului Jiu, într-o dumbravă ce este între păduri până la apa și făcându-se o sfeștanie rugătoare lui Dumnezeu pentru apărarea popoului român și stropindu-se cu sf. aiazmă atât stindardele tricolore, cât și toți cei ce veniseră a lua parte”¹⁹⁹.

Sigur, nu toți preoții par a fi câștigați de partea noii puteri revoluționare. Comisarii revoluționari, aceste figuri iacobine *à la roumaine*, identifică și clerici în rândul conspiratorilor „împotriva liberatorilor nației și a sacrei de astăzi cauze”²⁰⁰. Așa este cazul preotului Gheorghe Mărăcine, acuzat de a face parte dintr-un grup contrarevoluționar care activa în plasa Motrul-de-Jos și pentru care se cerea intervenția subadministratorului pe lângă protopopul local spre „a urma cu dânsul ceea ce dogmele bisericii îl vor povățui, de vreme ce nu a fost vrednic a-și păstra datoriile religiei și credința către nația sa”²⁰¹.

Postura completă și poate inedită este aceea a clericilor comisari de propagandă. „Preotul iacobin” în variantă românească este reprezentat de figuri precum cea a ieromonahului Atanasie, numit alături de Dumitrache Zăgănescu, comisar de propagandă în județul Vâlcea, după cum reiese dintr-o adresă din 26 iunie 1848²⁰² sau ierodiaconul Veniamin, comisar

alcătuită de Ion Pătroiu, Vladimir Osiac (coordonatori), Dinică Ciobotea, Gabriel Croitoru, Tudor Nedelcea, Stela Rădulescu, Ed. Fundația „Scrișul Românesc”, Craiova 2001, p.47 (în continuare se va cita *Memoriul lui Gheorghe Duncea*).

198. *Ibidem*, p. 48.

199. Ileana Petrescu, *Documente privind revoluția*, p. 57.

200. N. Chipurici, M. Măneanu, *op. cit.*, p. 58.

201. *Ibidem*, p. 59.

202. Ileana Petrescu, *Documente privind revoluția de la 1848 în Oltenia*, p. 37.

din județul Vâlcea. Conform raportului ultimului, cu data de 28 iulie 1848, reiese misiunea acestora: „după ordinul Guvernului Locotenent de Prinț de a merge din sat în sat ca Comisari extraordinari, în județul Vlașca, plășile Marginea și Călniștea, spre a însufla în inimile simplilor țărani amorul patriei și al naționalității, arătându-le toate drepturile și fericirile ce li se prepară în viitor cum și datoriile ce au atât către țeara ce-i hrănesce și în care au deschis ochii, cât și către proprietarii și arendașii moșiilor, unde sunt clăcași”. Activitatea lor putea da naștere la interpretări răuvoitoare, contrarevoluționarii speculând certa dimensiune propagandistă a activității comisarilor pentru a le construi un portret negativ. Conform raportului nr. 63 al comisarilor de Vlașca, reiese că prezența acestora ar fi fost solicitată expres de Suleiman Pașa, comisarul extraordinar al Porții, întrucât „câțiva proprietari au dat o petiție Pașei, prin care ne făceau rebeli, adică că Comisarii invită pe țărani a se răscula împotriva Turcilor”²⁰³. Raportul celor doi comisari arată cum ei înșiși au depistat un complot important, incluzând nu mai puțin „de 300-400 individe, al căror scop era tocmai acela de a da jalbă Pașei”. Printre cei identificați se numărau „împiegații Statului”, printre care fostul președinte al sfatului orășenesc, destituit de administratorul revoluționar, învinuit că „în ziua când sosise deputația de la București, îndemna pe popor a nu asculta de invitațiile ce i se făceau spre a subt-însemna petiția ce s-a trimis Sultanului”²⁰⁴.

Prezența preoților la ceremoniile revoluționare este un eveniment firesc. Din relatarea lui Carminschi, cetățean al Craiovei, reiese că „joi, la 29 iulie, adunându-se clerul și tinerimea Craiovei la școală, cu stindardele tricolore și acelea de la mai multe biserici și aducându-se și muzica militară au plecat cu toții afară din cetate, la piață unde se face târg și unde erau adunați mulți cetățeni și câteva mii de țărani ce veniseră la târg. Acolo, suindu-se câțiva preoți și d. Andreescu pe un car, s-a citit mai întâiu proclamația ce s-a slobozit de Prea Sfinția sa Părintele Mitropolitul către toți preoții României, ca prin organul Sfinției lor să se proclame Constituția, ca s-o cunoască toți și s-o îmbrățișeze; apoi d. sublocotenent Andreescu a luat programa Constituției în mână și, citind cu glas tare toate articolele, a explicat destul de întins fiecare articol, spre a se înțelege de toți și spre a se cunoaște foloasele noulor reforme; la sfârșit a zis d-lui un cuvânt improvisat și toți au aclamat cu strigări de: ura! Să trăească Constituția!

203. *Anul 1848*, III, p. 3.

204. *Ibidem*, p. 4.

Banda militară a intonat un marș frumos și toți, cu fețele vesele și pline de entuziasm s-au întors iarăși la școală cu strigăte de bucurie, acompaniați de muzică. O frumoasă rolă a jucat la această întâmplare o numeroasă ceată de copii, care veniseră cu stindardele lor și asistând la toată ceremonia în cea mai bună orîndueală, ca nisce îngeri binevoitori, se bucurau, de acum de un viitor fericit care li se pregătesce prin Constituțe și de ale căruia roade se vor folosi ei, neîncetând din strigările lor de bucurie!”²⁰⁵.

Un caz special este cel al preotului Dinu din satul Brebinari (Mehedinți). Subadministratorul plășii Jiului-de-Sus, însoțindu-l pe comisarul de Dolj, în vederea recrutării celor patru oameni de fiecare sat, primește din partea acestuia o plângere „că încă din zilele fostului domn Bibescu se află supt arest în mănăstire, fiind bănuț de revoltant împotriva numitului domn”. Cercetarea inițiată de funcționarul revoluționar, discuția avută cu egumentul mănăstirii, celebrul Eufrosin Poteca, demonstrează că respectivul cleric „năpăstuit” a avut un comportament ireproșabil, inclusiv în perioada detenției de doi ani. Luând notă și de existența unei copii după o adresă a guvernului către ministrul din lăuntru prin care se cerea liberarea preotului Dinu, subadministratorul, „ca funcționar și cetățean”, recomanda eliberarea „arestantului”, „să se bucure și el de libertatea ce domină astăzi în toate inimile rumânilor”²⁰⁶.

A extrage de aici concluzia că tot clerul îmbrăcase sutana revoluționară, înseamnă a neglija mărturiile care consemnează o opoziție retrasă, dar fermă. Un corespondent din București a ziarului transilvănean „Gazeta Transilvaniei” semnala la 28 iulie 1848 că în capitala munteană „începu a se forma o partidă anticonstituțională între preanumerosul cler local. Noi pândim cu nepreget la mișcările ei, o umărim până în sânul camarilei mitropolitane care nu poate uita pedeaspa ce luă Zosima. Partida aceasta de nu se va demasca curând poate deveni periculoasă. Eu voi încerca a vă împărtăși o listă a membrilor ei”²⁰⁷.

Unele documente de după 13 septembrie 1848 oferă o imagine interesantă asupra preoților care înțeleg să rămână fideli regimului revoluționar. Obligaț să popularizeze decretele regimului regulamentar reinstaurat, Ioan Lăcusteanu, subadministratorul plășii Balta, se trezește în

205. *Ibidem*, p. 36.

206. Ileana Petrescu, *Documente privind revoluția de la 1848 în Oltenia*, p. 70 sq.

207. *Anul 1848*, III, p. 18.

fața unei ostilități pe care era departe de a o fi estimat. În plus aceasta era dirijată de membrii respectabili ai comunităților locale, între care preotul ocupa poate cel mai important loc: „ajungând în satu Nedeia, am chemat pe preotu popa Ilie și o sumă de săteni, cărora dându-le hârtiile tipărite, le-am citit în auzul lor și, scuipându-le acel preot, le-au lăpădat, strigând că ei au jurat odată să moară cu constituția și strigând pă săteni i-au risipit: spuindu-le pentru zaherea, m-au înjurat și pă mine și pă cel ce-au făcut-o”²⁰⁸. În ciuda speranțelor legate de o detensionare a climatului, funcționarul este insultat public de respectivul preot și de un fost soldat, care nu ezită să-l atace, deși era înconjurat de 6 dorobanți și de „căpraru” lor: „zicându-le să-și vie în minți că am poruncă să arestuiesc pă rebeli, deodată acel popă ca un leu răcnind, s-au adunat într-o clipă ca la 50 săteni, toți cu pari, strigând să omoare pă idoli și, năvălind asupra dorobanților, au început a-i lega, iar acel nelegiuit preot fără de veste au năvălit asupra-mi și au dat cu ciomag, ghioldiș în spate-mi. Am scăpat într-o casă, până când m-au aruncat în căruță și am dat fuga, dându-mi chiot de hoți și alte grozave ocări”²⁰⁹. Ion Lăcusteanu solicita luarea urgentă de măsuri pentru pedepsirea satului Nedeia și a celui „nelegiuit preot”.

Circulara expediată către toți administratorii cu data de 6 august 1848 insistă pe importanța cointereseării preoților în opera de propagandă avînd ca rezultat „luminarea” țăranilor în privința noilor drepturi câștigate²¹⁰.

Preoții figurează și ca semnatori ai jurământului săvârșit în mănăstirea Câmpulung de către funcționarii districtului Muscel: arhimandritul Ioanichie, Ilarion ieromonahul și protopopul Nicolae Ghermănescu, ultimul semnând și o scrisoare de confirmare „ca unul ce m-am aflat. “

Să luăm în calcul destinul câtorva clerici angajați: episcopul Ilarion al Argeșului și mitropolitul Dionisie la 1821, popa Radu Șapcă și mitropolitul Neofit la 1848. Ei ilustrează perfect perioadele esențiale ale perioadei revoluționare românești de la început de secol al XIX-lea, atașamentul și compromisul.

Este important să remarcăm fracturile care se nasc în rândul corpului clerical. Dacă înalții ierarhi, cu câteva excepții notabile, cultivă refuzul, ulterior compromisul forțat până la reinstaurarea unei ordini recunoscute

208. *Ibidem*, p. 129.

209. Ileana Petrescu, *Documente privind revoluția de la 1848 în Oltenia*, p. 78.

210. *Anul 1848*, III, p. 251.

de imperiul rus și cel turc, în rândul preoțimii obișnuite se poate constata în bună parte o certă simpatie. Solidaritățile tradiționale nu sunt puse la grea încercare nici la 1821, nici la 1848, din contră, atât mișcarea inițiată de Tudor Vladimirescu, cât și deciziile guvernului revoluționar pașoptist contând pe sprijinul membrilor Bisericii care legitimează public noile acțiuni. De aici interesul pentru cooptarea, într-o formă sau alta, a înalților ierarhi, fenomen întâlnit și în cazul moldovean. În „Albina Românească” din 4 aprilie 1848 apărea publicată o dezicere oficială a mitropolitului Meletie care „prin un act, adresat către Prea Înălțatul Domn, a mărturisit a sa adâncă părere de rău pentru iscălirea unei hârtii, a căreia țintire ademenitoare n-a putut pătrunde, împedecat fiind de slăbănogirea sănătății sale obștește cunoscută, și prin acel act a declarat că acea iscălitură a Prea Sfinției Sale rămâne anerisită și răsuflată”²¹¹. De altfel, după cum reiese dintr-un raport confidențial trimis domnitorului la 7 aprilie 1848, Costache Moruzi, unul dintre complotiștii prinși, ar fi mărturisit că planul lor era „să iea pe Mitropolitul în cap cu toți bătrânii ce au iscălit și, întovărășit de toți ceilalți turburători, să vie la Vodă și să-l apuce să iscălească clausele cerute”. Mitropolitul Moldovei devenea astfel un posibil „președinte” de guvern revoluționar.

Este clar că există un larg consens în ceea ce privește misiunea și utilitatea Bisericii atât la 1821, cât și la 1848. Atunci când contestă pe mitropolitul Dionisie, Tudor Vladimirescu indică exact punctele de ruptură dintre societate și instituția Bisericii, acuzată de simonie, uitarea misiunii sale față de turma credincioșilor, coparticipare și legitimare a acțiunilor unei puteri străină de popor.

Denunțarea proastei gestionări a fondurilor, abuzul dijmelor, darurilor și plocoanelor, veniturile clerului înalt și a mănăstirilor, privilegiile fiscale, situația ierarhiei și a clerului grec sunt întâlnite frecvent la 1821.

La o zi după primirea adresei, la 22 octombrie 1848, Protopopia solicita preotului Mihai de la biserica satului Murgași să și acționeze în acest sens, reproșându-i că nu ia în serios însărcinarea de a prinde pe preoții și călugării „ce-au luat parte la turburările trecutei răzvrătiri cât și alte fețe bisericești dintr-acea plasă ce să vor dovedi în asemenea faptă a să trimită unde se cuvine spre a lor înfrânare”²¹². Ancheta efectuată urma să se finalizeze cu un raport trimis protopopiei.

Mizând pe prestigiul de care aceștia se bucură în fața credincioșilor,

211. Ileana Petrescu, *Documente privind revoluția de la 1848 în Oltenia*, pp. 79-80.

212. *Ibidem*.

preoții sunt printre primii convocați pentru a servi ca vehiculatori ai mesajelor guvernului revoluționar. Acesta mizează pe prestața lor pentru a potoli tulburările iscate în lumea rurală de libera interpretare a proclamației de la Islaz și de refuzul de a mai presta vechile obligații, dar și pentru o mai rapidă și profundă difuzare a instrucțiunilor sale într-un mediu cât mai larg. În acest scop, Ministerul din Lăuntru cere ca în fiecare reședință de județ să fie convocați câte un preot și un ales al satului, pentru o explicație a articolelor „Constituției”, după cum aflăm dintr-un ordin al administratorului de Vâlcea, cu data de 12 iulie 1848²¹³. Preoții „supt a căror priveghere” urmează să se desfășoare alegerile de deputați de mahalale²¹⁴, conservă așadar un prestigiu recunoscut deopotrivă de mahala și de către administrație. Mai mult, printr-o circulară cu data de 6 august 1848, administrația locală trebuia să mobilizeze și clerul local²¹⁵, căci anumite publicații precum „«Buletinuri» și, mai vârtos, «Foaia Sătească» să stăruiești să se citească în toate sărbătorile și duminicile la ușa bisericii, prin sat și oriunde vor fi adunați făcând tălmăciri la cele ce sunt neînțelese pentru dânșii”²¹⁶.

Acuzat pe nedrept de dorința de înstrăinare a bunurilor mănăstirii Hurez, egumenul Hrisant Hurezeanu se vedea arestat de membrii Gărzii Naționale din Râmnicu-Vâlcea. Inițiatorul moral al acestei acțiuni era identificat de către prelatul ortodox în persoana egumenului Bistriceanu „care se afla în oraș, căci la mănăstire nu-i place a ședea, iubind politica”, cearta dintre cei doi având de fapt mize mult mai puțin politice, respectiv atribuirea lucrărilor de restaurare a clădirilor mănăstirii Bistrița către primul²¹⁷.

Într-un memoriu adresat sultanului de către membrii Locotenenței domnești erau incluse printre prevederi următoarele: ca șeful statului să aparțină „religiei majoritare”, emanciparea mănăstirilor „închinat”, problemă atacată și de fostul domnitor Gheorghe Bibescu. „Un memoriu special, servind la stabilirea legitimității și urgenței acestei măsuri va fi

213. Corneliu Tamaș, Petre Bardașu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu-Bălcești, *Revoluția de la 1848, în județul Vâlcea. Studii și documente*, Vâlcea, 1978, p. 103, 115, 120 sq.

214. *Ibidem*, p. 119.

215. *Anul 1848*, III, p. 251 sq.

216. Corneliu Tamaș, Petre Bardașu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu-Bălcești, *Revoluția de la 1848, în județul Vâlcea*, p. 163, doc. din 10 august 1848.

217. *Anul 1848*, III, p. 217.

prezentat Sublimei Porți de către Comisie, menajând bineînțeles, ceea ce poate, de drept, revine mănăstirilor Sfintelor Locuri”²¹⁸.

Tot preoții sunt cei care însoțiți de câte doi reprezentanți ai satelor erau invitați să vină în capitală „pentru propagandă”, respectiv pentru explicarea drepturilor și obligațiilor stabilite de puterea revoluționară²¹⁹. La fel, un preot, un candidat și doi jurați.

Protestând contra plasării steagurilor tricolore pe turlele bisericilor, comunitățile rurale demonstrează nu doar că sensibilitățile colective pot fi bruscate de gesturi care deranjează reprezentările tradiționale asupra unor locuri definitorii pentru comunitate, dar și prestigiul de care se bucură preotul care poate deveni la fel de bine un inamic sau un aliat redutabil al revoluției. Este ceea ce vor sublinia și anchetele efectuate asupra preoților reținuți în timpul represiunii exercitate după 13 septembrie 1848.

Comisarii revoluționari nu ezită să facă apel la Biserică și la slujitorii ei pentru a avea maximă eficiență în propaganda lor. Comisarul plaiului Nucșoarei, județul Muscel, C. Brezoianu a cărui cuvântare era publicată la 31 august 1848, reamintea sătenilor importanța binecuvântării publice a Constituției de către mitropolitul Neofit. Încercând să reconfigureze solidaritățile locale și să depășească tensiunile existente între săteni și arendaș, comisarul revoluționar făcea apel la o viziune creștină pe care ritualul creștin al sfințirii celor prezenți de către preotul comunității trebuia să o întărească. Noua fraternitate revoluționară era justificată în virtutea apartenenței etnice, a supunerii acelorași legi și a comuniunii evanghelice, pentru că „duhul lui Dumnezeu prin rugăciunea preotului, coborându-se într-această apă, ne va spăla cu stropiturile ei de toată spurcăciunea”²²⁰. Mai mult, în discursul său, comisarul revoluționar construiește o filiație a Constituției, fondată, cum altfel, decât direct pe Biblie. Apelul la episoadele testamentare (contrarevoluționarii identificați cu „fiii Fariseilor”), la pildele obișnuite în predicile duminicale ale preotului susțin reprezentările vehiculate: revoluția este justificată de Dumnezeu, clăcășia trebuie eliminată ca stare nefirească a robiei incompatibilă cu calitatea de creștin, evitarea incidentelor violente

218. *Ibidem*, p. 218.

219. *Ibidem*, p. 221, raportul no. 4953 al Ministerului Trebilor din lăuntru către Locotenența Domnească, din 4 august 1848, solicitând despăgubirea pentru cheltuielile celor veniți. Proclamațiunea no. 373 a a Locotenenței Domnescii a Țării Românescii, p. 53.

220. Corneliu Tamaș, Petre Bardașu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu-Bălcești, *Revoluția de la 1848, în județul Vâlcea*, p. 165.

și adoptarea iertării față de cei responsabili de abuzurile vechiului regim. În fine, preotul își poate îndeplini misiunea de apostol al Mântuitorului „însuflă dragostea, propovăduiesc frăția, îndeamnă la arătările de toamnă, ține buna orânduială”²²¹.

În 24 septembrie 1848, Neofit adresa lui Nifon Sevastis, episcopul Râmnicului, o scrisoare în care recunoștea participarea clericilor români „la turburările trecutei răzvrătiri revoluționare”. În acord cu măsurile luate de căimăcămie (decretul nr. 52), episcopul vâlcean era îndemnat „ca pe câți din asemenea fețe bisericești îi vei cunoaște amestecați, din acea eparhie, sau din afară, veniți cu propaganda în acele județe, și să vor fi aflând acum pe acolo, să orânduieți numai decât a să prinde și arestându-i sub bună pază, să ne raportuiți, arătându-ne numaidecât numărul lor spre a să aduce apoi aceștia prin mâna administrației civile”²²².

Invitat să ia parte la represiunea declanșată contra propriului corp bisericesc, Nifon va expedia la rândul său, la 30 septembrie 1848, o circulară către toți protopopii din eparhia Olteniei, cerând aplicarea măsurilor cuvenite referitoare atât la cei identificați deja (preotul Atanasie, fostul paroh al bisericii Episcopiei Râmnicului, călugărul Veniamin Zăgănescu, Dabija, iconomul mănăstirii Bistrița și preotul Radu Șapcă, satul Celei, județul Romanați), cât și la alte fețe bisericești necunoscute încă: „Scriem cucerniciei tale ca îndată după primirea acesteia să îndatorați pe proestoși ca să cerceteze și oriunde să va afla vreunul din numiții sau și alte fețe bisericești dintr-acele plăși, ori de aiurea veniți acolo cu propagande, să se prinză numaidecât și prin ajutorul administrației locale, arestuindu-se supt bună pază, să ne raportuești îndată, arătându-ne numele lor, ca să-i încunoștiințăm Prea Sf. Sale Părintelui Mitropolit, după cererea ce ni se face, spre a să porunci apoi aducerea lor aici prin mâna administrației civile”²²³.

Pe lângă cei trei menționați mai sus, episcopul Râmnicului nominaliza alte trei fețe bisericești în raportul pe care-l expedia mitropolitului, să recunoaștem un număr sensibil redus față de numărul real al participanților. Printre aceștia apărea și protopopul Marin Vădăsteanu, din Romanați, față de care mitropolitul Neofit solicita la 25 octombrie 1848 luarea unor

221. *Anul 1848*, IV, p. 25.

222. *Acte și scrisori din trecut. Clerul oltean în turburările revoluționare de la 1848*, în „Arhivele Olteniei”, seria veche, anul IV, no. 17, ian-fevr. 1925, p. 172.

223. *Ibidem*, p. 173.

măsuri suplimentare: „cât pentru cucernicul protopop Marin al plășilor: Ocolul orașului Caracal, Oltu-de-jos și Balta din județul Romanați, prea bine ați urmat că s-a depărtat din postul său și în locu-i ați orânduie pe altul. Dar nefiind din destul aceasta, scriem frăției tale ca îndată după primirea acesteia, să faceți punere la cale ca printr-adins paznici, ridicându-să de la locuința sa, să-l trimită în canon, supt bună pază, cu poruncă din parte-vă, la mănăstirea Bistrița, pă vreme nehotărâtă, până la al doilea poruncă și cu orânduială ca să fie păzit a nu fi slobod a eși din mănăstire.

Să păzească în toată vremea slujbele bisericii; să facă pe toată ziua câte 30 de mătănii pe la icoanele împărătești și mâncarea să fie ușoară”²²⁴.

În aceeași adresă, mitropolitul amintea și despre situația celorlalți clerici ortodocși, deja depistați ca susținători ai revoluției. Dacă despre ieromonahul Atanasie, fostul preot al bisericii Episcopiei Râmnicului, se știa că „s-au poprit de către dl. general al armiei rusești Danilevski care au trecut pă acolo, prin R.-Vâlcea și s-au trimis la Craiova cu alți revoluționari ce s-au mai putut dovedi”²²⁵, despre ceilalți informațiile erau incomplete. Reconstituirea traseului lor nu era de natură să ajute la depistarea lor, Neofit fiind obligat să solicite concursul autorităților civile pentru a avea șanse de reușită.

Despre Veniamin sau călugărul Theodor „ce-i zice Zăgănescu” știm din mărturia lui C. Halepliu că ar fi zis că „la a doua revoluție ce o să se facă să se piarză toate vițele de boieri”²²⁶. Un alt cleric identificat este ieromonahul Atanasie de la Episcopia Râmnicului, arestat la 6 octombrie 1848, la cererea lui Neofit, eveniment semnalat cinci zile mai târziu de N. Socolescu, cârmuitorul județului Vâlcea. Deși comisar în Vâlcea alături de D. Zăgănescu din iunie 1848, „propoveduind prințipele acei constituții a revoluționarilor”, activitatea sa nu s-a redus doar la această zonă. În capitală este acuzat că „luând parte la adunările zgomotoase, mergând în curtea mitropolitului Neofit, însoțit de norod și silindu-l prin strigări revoluționare ca să sfințească acea Constituție”, iar mai târziu tot el este identificat în fruntea poporului, ieșind din satul Sintești, județul Ilfov, înaintea trupelor

224. *Ibidem*, p. 173 sq.

225. *Ibidem*, p. 174.

226. Studiu introductiv la Corneliu Tamaș, Petre Bardașu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu-Bălcești, *Revoluția de la 1848, în județul Vâlcea*, p. XIV.

turcești „încins cu eșarful revoluționar și rostind cuvinte înflăcătoare”²²⁷.

Participarea clericilor români la ultima sărbătoare revoluționară, prilejuită de arderea Regulamentului Organic și a Arhondologiei, avea să fie, ca și în cazul altor civili sau militari arestați, una dintre cele mai grele capete de acuzare. Informat de participarea membrilor Bisericii la această ceremonie la Craiova, Neofit trimitea urgent o adresă, cu data de 29 septembrie, către episcopul Râmnicului, cerând să fie informat „cine dintre fețele bisericești și mirene s-au aflat de față la acea faptă și ce parte lucrătoare au luat fiecare, la arderea lui”²²⁸. Episcopia, la rândul său va solicita prompt protopopului Dincă al Craiovei să inițieze o anchetă în acest sens, nu fără a-l muștra pentru tăcerea față de acest subiect „despre o asemenea faptă Cucernicia Ta să cuvenea, ca protopop al acestui oraș, să ne înștiințați îndată după săvârșirea, iar nu să petreci în tăcere și prin alții să vie la cunoștința Prea Sf. Sale, fără ca noi să avem nicio știință de cele întâmplate pe acolo”²²⁹.

Episcopul merge mai departe, cerând nu mai puțin decât un raport complet asupra celor întâmplate, incluzând datarea și localizarea exactă a evenimentului, precum și identificarea clară a participanților, „fețe bisericești și mirenești”.

Interesul față de persoanele civile pare cel puțin straniu, dacă avem în vedere ancheta similiară inițiată de regimul regulamentar reinstaurat și de Comisia special alcătuită pentru anchetarea revoluționarilor. Să fi fost implicate în această anchetă la nivel național și autoritățile religioase? În virtutea prestigiului de care se bucura Biserica, informațiile obținute de membrii săi s-ar fi dovedit mult mai complete? Sau asistăm la un simplu exces de zel din partea unui ierarh temător că și-ar putea pierde scaunul episcopal în fața furiei mitropolitului, dornic evident să-și reabiliteze numele cât mai repede în fața noii puteri?

Alții însă se dovedesc mult prea revoluționari. Popa Barbu din Milești este reclamat pentru purtările „cu totul nesuferite”. Mai precis acesta „s-au sculat noaptea și împreună cu acei sat Mileștilor și luând arme au mers să calce Craiova unde prinzându-să să află și astăzi pus la popreală, cu butuce

227. M. Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească...*, p. 206.

228. *Acte și scrisori din trecut. Clerul oltean în turburările revoluționare de la 1848*, p. 175.

229. *Ibidem*, p. 176.

de picioare”²³⁰. Acuzațiile însă punctează și faptul că membrii comunității locale s-au văzut nevoiți să meargă pe la alte biserici „atât la rugă, cât și la alte trebuințe întâmplătoare la boală și moarte”, în absența preotului lor care, culpă gravă, „de șase săptămâni n-au nemerit să slujească o dată”²³¹. Proprietarul care semnează petiția către protopopia plășii Amaradiei și Jiului-de-Sus ține să insiste că și în cazul iertării preotului, acesta nu va mai fi acceptat la biserica locală, fiind considerat un factor de tulburări.

Preotul Vasile din Gorunești avea să fie identificat la 6 decembrie 1848 ca fiind unul „în răutățind în cugetul său încă din turburările trecute”, contestând vehement pe plan local reinstaurarea vechiului regim, prin „felurimi de vorbe proaste și necuvincioase”, prin instigarea locuitorilor împotriva dispozițiilor luate de subcârmuitorul local „pentru obștească liniște și păzirea măsurilor polițanești”²³². O asemenea atitudine, de certă implicare politică a preotului local este taxată elocvent de funcționarul puterii regulamentare ca „neasemănătoare cu datoriile darului său”²³³. Solicitând un ajutor militar turcesc sau rusesc pentru potolirea violenței rurale din plasa Oltețul-de-Jos, subcârmuitorul Gr. Râmniceanu amintea printre cei care agită spiritele „mai cu seamă tagma preoțească, cei care au luat mai multă parte în lucrările nelegiuitei constituții și nici până acum nu le-a ieșit din minte duhul de răsccoală, neprețuind delicatețea vremii în care ne aflăm, invitând mai mult aceștia pă locuitori în urmarea unor asemenea fapte”²³⁴. Cârmuitorul dădea mână liberă în acest sens, cerând însă în cazul clericilor identificați, care „în loc d-a povățui pă locuitori a se purta bine, împotriva turbură liniștea locuitorilor va trimite Cârmuirii fără zăbavă listă cu arătare anume de numele, pronumele și lăcuința lor, împreună și cu raport deslușitor de relele urmări ce-au întrebuințat, ca să se supună la cunoștința prea sfinției sale părintelui episcop spre a porunci înfruntarea lor cât va putea mai nezăbovit”²³⁵.

230. S.J.A.N. Dolj, fond Protoieria județului Dolj, dos. 16/1847, f. 3.

231. M. Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească...*, p. 206.

232. *Ibidem*, p. 286.

233. *Ibidem*.

234. *Acte și scrisori din trecut. Clerul oltean în turburările revoluționare de la 1848*, p. 178.

235. Nicolae Corivan, *Clerici ortodocși din Moldova și Muntenia care au luat parte la*

În lista de 7 comisari revoluționari pentru județul Râmnic, 3 erau clerici (dacă-l socotim și pe diaconul Iosif), în Argeș 1 din 7, Buzău 1 din 6, Vâlcea 1 din 7, Vlașca 1, la care se adăugau 2 comisari extraordinari, dintr-un total de 105 de comisari, conform listei reconstituite de Comisia specială de anchetă²³⁶.

Cinci dintre preoții arestați la Mănăstirea Văcărești vor solicita grăbirea anchetei lor la 15 decembrie 1848²³⁷. Un Ilarion ieromonah, venit din Râmnicu-Vâlcea la mănăstirea Câmpulung Muscel, figura pe o listă cu cei bănuți de participare activă la revoluție în județul Muscel²³⁸. Într-o altă listă din Mehedinți apare popa Ghiță Slătineanu, „arestat la trecerea oștirii” care „propovăduia propagandă pe catedră la biserică și îi povățuia pe lăcuiori la republică”²³⁹. Portretul este evident grosolan, opțiunile prorepublicane ale clericului român fiind cel puțin discutabile, dar acuza este teribilă și atârână greu în clasificarea arestatului. Un Partenie, fost egumen la schitul Baia apare ca „amestecat în corespondență cu Magheru și aprins de Constituție”²⁴⁰.

În lista celor din Brăila, clasificați ca printre cei dintâi demagogi ai revoluției se numărau nu mai puțin de 5 clerici²⁴¹. Dintre cei identificați în județul Râmnicul Sărat se numărau protopopul Ioan de la Focșani, amestecat în „neorânduilele revoluționare”, călugărul Chesarie de la Măxineni, care „în vremea revoluției a părăsit mănăstirea și a venit la Focșani cu misie de propagandă”²⁴². Ecclesiarhul Silvestru din Episcopia Argeșului, care într-o scrisoare din 12 februarie 1849, cere generalului Danilevski să fie supus cercetării și nu uită să amintească faptul că „de la leatul 1829 am avut în

revoluția din 1848, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 34, 1958, nr. 7-8, pp. 624-627.

236. M. Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească...*, p. 206.

237. *Ibidem*, p. 64 sq.

238. Nicolae Corivan, *Clerici ortodocși din Moldova și Muntenia care au luat parte la revoluția din 1848*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 34, 1958, nr. 7-8, p. 625.

239. M. Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească...*, p. 206.

240. *Ibidem*, p. 96

241. Nicolae Corivan, *Clerici ortodocși din Moldova și Muntenia care au luat parte la revoluția din 1848*, p. 625.

242. M. Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească...*, p. 206.

altarul bisericii și până acum pomelnicul măririi sale spre pomenire în rândul săptămânii slujbii mele”²⁴³.

Cazul preotului Radu Șapcă, considerat implicat, „unul dintre cei dintâi întreprinzători ai complotului revoluții, aflându-se în lucrare în calitate sa de preot cu capii revoluții la satul Izlazul”²⁴⁴.

Atanasie Stoenescu, „ierodiaconul episcopiei din Craiova” era declarat la 10 martie 1849 de „părtaş în faptele revoluționare”, cu atât mai mult că „el, în vremea revoluții, a fost prezident al clubului revoluționar din Craiova”, acuză serioasă, mai ales „fiindcă scopul unor asemenea cluburi nu era altul decât întemeierea revoluții”²⁴⁵.

Politica represivă și anchetele desfășurate vedem că țin cont și în cazul preoților de implicarea lor în activitate politică. Nuanțe există, căci protopopul Mihai din Târgoviște era scos de sub acuzare la 15 martie 1849²⁴⁶, întrucât își făcuse doar datoria popularizând circulara mitropolitului din 12 iulie 1848 prin care protopopii erau solicitați să se implice activ în popularizarea principiilor revoluționare.

Pentru activitatea lor, unii clerici precum arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, vor fi taxați foarte dur, gen „criminal al statului”, iar orice corespondență cu aceștia ca un act periculos ce duce la arestarea celor bănuiți, cum era cazul preotului Gheorghe Protopopescu²⁴⁷, care scrisese arhimandritului Dionisie Romano, fost profesor la Buzău, și exilat după reprimarea Revoluției, a cărui slugă arestată pentru complicitate era eliberată în urma anchetării de comisia specială²⁴⁸.

Plasarea stindardelor pe turla bisericilor locale a fost un alt episod important. Popa Neagu din satul Domnița, Râmnicul Sărat, era acuzat că „numai după îndemnarea sfinții sale au ținut steagu într-acel sat până la

243. *Ibidem*, p. 134.

244. Gherasim Cristea, *Un pașoptist de seamă. Preotul Radu Șapcă*, Editura Râmnicului și Argeșului, Râmnicu Vâlcea, 1988, p. 135.

245. Nestor Vornicescu, *Desăvârșirea unității noastre naționale - Fundament al unității bisericii străbune*, p. 276; M. Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească...*, p. 166.

246. *Ibidem*, p. 169 sq.

247. *Ibidem*, p. 177.

248. Nicolae Corivan, *Clerici ortodocși din Moldova și Muntenia care au luat parte la revoluția din 1848*, p. 626.

intrarea în prințipat a prea puternicilor împărătești oștiri rusești”²⁴⁹.

Un caz mai neobișnuit este cel al ieromonahului Ambrosie, „popa Tun” cum avea să fie cunoscut popular, care potrivit atât cercetărilor Comisiei speciale, cât și unei relatări din „*Pruncul român*”, nr. 9/7 iulie 1848, ar fi intervenit în timpul confruntărilor dintre populația Bucureștiului și soldații din cazarma capitalei, în urma complotului cotrarevoluționar eșuat. Concret, „la 1 iulie seara a mers la cazarmă, s-au pus înaintea tunurilor, a făcut acel cuvânt către soldați, dojenindu-i penru călcarea jurământului lor pă acea constituție a revoluționarilor și după aceasta a încălecat pă tun”²⁵⁰, câștigându-și astfel celebra poreclă amintită mai sus. Ierodiaconul Chesarie Măxineanu din Focșani era însă învinuit că „adesea se aduna la clubul ce se făcea în oraș, unde se propoveduia feluri de vorbe”²⁵¹.

În dosarul de anchetă al arhimandritului Dionise, fost profesor la București și Buzău, erau reținute mai multe capete de acuzare: propagandist activ, care ținuse la 22 iulie 1848 în curtea mitropoliei un „cuvânt foarte meșteșugit și îndemnător către norod de a se ținea de jurământul săvârșit pă Constituția impusă prin revoluție”, asigurându-i pe cei prezenți de binecuvântarea divină; participant activ la întâlnirile clubului revoluționar din Focșani și mai ales implicarea sa în conspirații revoluționare cu moldovenii din Iași, în martie 1848, conform corespondenței găsite; în fine, pătrunderea ilicită în țară după fuga în Transilvania și încercarea de a continua activitatea sa²⁵². Protopopul Marin Vădăsteanu din Caracal avea de asemenea să fie reținut pentru participare la ceremonia arderii Regulamentului Organic, la 13 septembrie 1848. Chiar dacă în urma anchetei va reieși că nu a participat, în schimb „s-au găsit iscălit într-un alt înscris” despre sfinția sa, ceea ce nu-l exclude într-un tot din aria suspexilor .

Vedem astfel că membrii Bisericii Ortodoxe nu rămân indiferenți în fața evenimentului politic cum este Revoluția. Deși este dificil de măsurat exact poziția clerului în fața unor asemenea evenimente, mărturiile pentru perioada avută în vedere nu lipsesc. Am încercat să identificăm cine au fost cei implicați, sub ce forme a avut loc această implicare și care au fost mizele

249. M. Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească...*, p. 210.

250. *Ibidem*, p. 215.

251. *Ibidem*, p. 228.

252. Nicolae Corivan, *Clerici ortodocși din Moldova și Muntenia care au luat parte la revoluția din 1848*, p. 627.

ei.

Spre deosebire de ierarhi, mai atașați cercului puterii, numeroși preoți întâmpină așadar favorabil începuturile Revoluției și mulți dintre ei joacă un rol important în coparticiparea sătenilor. Ca și în Franța revoluționară de la finele secolului al XVIII-lea²⁵³, ei binecuvântează Armata Norodului la 1821, drapelele gărzii naționale la 1848, sunt membri ai cluburilor revoluționare sau încearcă să concilieze din fața altarului morala ortodoxă cu drepturile omului. În plus, acceptă să fie aleși ca membri ai viitoarei Adunări Constituante și chiar, episod semnificativ pentru ceea ce am putea numi „seducția politicului”, să fie comisari revoluționari în teritoriu.

CAPITOLUL IV BISERICA ȘI MODERNIZAREA SOCIETĂȚII ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎNTRE 1848 ȘI 1859

IV.1 Țara Românească între Balta Liman și Congresul de la Paris

Înăbușirea revoluției, reinstaurarea domniilor regulamentare nu au pus capăt mișcărilor sociale care vor continua, în ambele Principate, până la jumătatea anului 1849. În vederea reprimării acestor acțiuni, a fost folosită forța armată, s-au constituit *comisii speciale pentru urmărirea și anchetarea celor implicați în acțiunile politice ale anului anterior*. A fost astfel instituită o *înaltă curte criminalistică*, la 18 aprilie 1849, pentru judecarea celor arestați, și s-a interzis, printr-un firman al sultanului, intrarea în țară a unui număr de 34 de revoluționari²⁵⁴.

Plecați din cele două Principate, exilații români s-au împrăștiat în întreaga Europă: Paris, Viena, Londra, Constantinopol, Triest sau Brussa. „Ei își asumau o sarcină de mare responsabilitate - aceea de a călăuzi

253. Serge Bianchi, *Des révoltes aux révolutions: Europe, Russie, Amérique (1770-1802). Essai d'interprétation*, Presses Universitaires de Rennes, 2004, p. 318.

254. Keith Hitchins, *Românii. 1774-1866*, p. 234.

poporul la luptă, în ceasul deșteptării”²⁵⁵.

Dar cele două puteri, suverană și „protectoare”, în dezacord cu interesele poporului român, dar arogându-și dreptul de a dispune de soarta acestuia, încheiau la Balta Liman - în primăvara anului 1849 - o *Convenție*, valabilă pe termen de șapte ani, care știrbea grav suveranitatea Principatelor²⁵⁶.

În cuprinsul ei se *modificau substanțial unele prevederi ale Regulamentelor Organice*, hotărându-se: domnitorii celor două țări române, considerați înalți funcționari ai Imperiului Otoman, erau numiți direct de sultan, cu acordul puterii „protectoare” (Rusia) pe timp de șapte ani; Adunările obștești ordinare și extraordinare se suspendau, locul lor fiind luat de Consilii sau Divanuri ad-hoc, formate din boieri notabili și demni de încredere²⁵⁷. Staționarea în Principate a 25.000 - 30.000 de soldați pentru fiecare din cele două țări, până la „restabilirea liniștei”, era prelungită²⁵⁸. În baza Convenției, au fost numiți domni pe perioadă stabilită: *Barbu Știrbey*, în Țara Românească, și *Grigore Alexandru Ghica*, în Moldova.

Împotriva celor decise la Balta-Liman, *emigrația română a adresat un protest Adunării Naționale a Republicii Franceze* și, din inițiativa lui *C.A. Rosetti*, s-a constituit la Paris, la începutul lunii iunie 1849, *Comitetul Democratic Român*.

În aceeași direcție, *Nicolae Bălcescu* sosea în capitala Franței pentru a concentra activitatea emigrației revoluționare române²⁵⁹.

Grupată în jurul revistei „*România viitoare*”, emigrația română

255. D. Berindei, *Epoca Unirii*, București, 1979, p. 134.

256. *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, Editura Academiei Române, București, 1983, pp. 76-77; Vladimir Osiac, *Istoria modernă a României*, pp. 88-90.

257. Paul Negulescu, *Curs de drept constituțional român*, București, 1927, p. 180; C. Raricescu, *Curs de drept constituțional*, București, 1940, p. 332; *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România*, p. 58 și urm.; G. D. Iscru, *Revoluția română din 1848-1849*, Editura Albatros, București, 1998, p. 63 și urm.; Tudor Drăganu, *Începuturile și dezvoltarea regimului parlamentar în România până în 1916*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1991, pp. 39-85; Radu Carp, *Responsabilitatea ministerială*, Editura All Beck, București, 2003, p. 151; Gheorghe Bonciu, *Alexandru Ioan Cuza și organizarea de stat a României (1859-1866)*, Editura Horion, Râmnicu Vâlcea, 1997, p. 94.

258. D.A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, 1, București, 1900, pp. 357-360.

259. Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, pp. 78-79.

considera revoluția europeană generală drept singura cale pentru înfăptuirea statului național român. Pentru pregătirea ei, în iulie 1850, la Londra, a fost constituit *Comitetul Democratic European* condus de *Giuseppe Mazzini*. Organizarea revoluției române era încredințată unui *Comitet* cu sediul la Paris, *deviza* ei fiind: *Dreptate! Frăție! Unitate!*. Foile volante răspândite în Moldova, Țara Românească și Transilvania conțineau apeluri la unitate și proclamații revoluționare. Data de 13 iunie, a noii revoluții, se estima a coincide cu expirarea mandatului președintelui francez *Ludovic Bonaparte* când, din Franța, revoluția urma să se extindă în toată Europa.

Dar, desfășurarea evenimentelor a luat un alt curs. La 2 decembrie 1851, printr-o lovitură de stat, acesta s-a proclamat președinte pe viață și apoi împărat sub numele de *Napoleon al III-lea*. Curtea de la Viena abroga, la 31 decembrie 1851, constituția promulgată la 4 martie 1849. Nu peste mult timp, la Palermo, se stingea din viață, la 28 noiembrie 1852, *Nicolae Bălcescu*.

În fine, declanșarea în cursul anului 1853 a conflictului armat între Imperiile Rus și Otoman, îndeobște numit al Crimeii, a avut importante consecințe pe plan european. Imperiul Otoman era sprijinit de Franța și Anglia. Înfrângerea țarului a creat perspectiva unui nou echilibru european, care să îngăduie abordarea problemei românești ca problemă europeană. Este, în această direcție, meritul marilor personalități pașoptiste care au acționat concertat, atât în țară cât și în străinătate, în sensul unei noi tactici de luptă. Cum o nouă revoluție europeană, nu se mai putea realiza, rămânea ca fiecare dintre popoarele oprite să își aleagă, singur, calea spre unitate și dezrobire²⁶⁰.

Începutul *Războiului Crimeii* a transformat Țările Române în teatrul de desfășurare a unor mari operațiuni militare urmate de perioade lungi de ocupație. Trupele ruse, sosite aici în iunie 1853, erau obligate să părăsească Principatele, între aprilie-septembrie 1854, pentru a fi înlocuite cu trupe otomane și austriece, acestea din urmă prelungindu-și șederea până la 30 martie 1857²⁶¹.

Atâta vreme cât propaganda prounionistă era stânjenită în Principate, emigrația politică română și-a concentrat toate eforturile pentru captarea interesului diplomației europene și a opiniei publice internaționale.

260. *Istoria Românilor*, VII/ I, p. 376.

261. *Ibidem*, p. 380; Gheorghe Clivetti, *Un conflict european: războiul Crimeii (1853-1856)*, în „Cercetări istorice”, serie nouă, vol. XII-XIII, 1981-1982, pp. 403-424.

Încă din fazele preliminare ale *Congresului de la Paris*, din 1856, reprezentantul Franței a abordat problema unirii celor două Principate²⁶². Noul stat ar fi format o barieră naturală în calea expansiunii Rusiei țariste și ar fi apărut, în același timp, integritatea Imperiului Otoman.

La aproape un an de la retragerea trupelor țariste din Țările Române cei doi domni își recuperau tronurile la sfârșitul lunii septembrie 1854. *Barbu Știrbey*, în Țara Românească, a manifestat o atitudine defavorabilă mișcării unioniste, sperând să obțină o nouă candidatură la tron. În Moldova, însă, *Grigore Alexandru Ghica* a înlesnit editarea unor publicații ca „*România literară*” și „*Steaua Dunării*”, cu rol important în pregătirea spiritelor pentru Unire, în formarea conștiinței naționale.

În același timp, s-a militat pentru conștientizarea opiniei publice și atragerea unor personalități europene precum împăratul *Napoleon al III-lea*, contele *Walewski*, ministrul de externe al Franței, premierul englez *Palmerston*. Porții otomane i-au fost trimise repetate *memorii de protest în care erau înfățișate realitățile românești și dorința unanimă de înfăptuire a statului național*. Au fost antrenate în sprijinul acestei idei și spiritele alese ale vieții publice și culturale europene, între care s-au remarcat *Jules Michelet*, *Edgar Quinet*, *J.A. Vaillant* mulți alții, care au pledat cu căldură pentru cauza noastră²⁶³.

Publicațiile presei europene a timpului ilustrează *solidaritatea opiniei publice cu cauza nobilă a poporului român*. Astfel, când *Congresul de Pace de la Paris* și-a început lucrările sub președinția contelui *Alexandre Walewski*, ministru de externe al Franței, care era asistat de către baronul *Francois Adolphe de Bourqueney*, ambasadorul Franței la Viena²⁶⁴, problema românească avea deja anvergură europeană la 13/25 februarie 1856.

Reprezentanții Marilor Puteri s-au pronunțat însă în conformitate cu interesele lor. Astfel, Franța a cerut înfăptuirea Unirii sub un principe străin; Rusia a susținut-o, dar cu dorința dezbinării concertului european, iar Prusia și Sardinia, din rațiuni care priveau propriile lor obiective

262. Sorin Liviu Damean, *Carol I al României*. vol. I (1866-1881), Editura Paideia, București, 2000, p. 29.

263. Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *op. cit.*, pp. 89-90.

264. Andrei Căpușan, *Congresul de pace de la Paris, Tratatul de la Paris și consecințele sale pentru Principatele Române*, în vol. *Identitate națională și spirit european*, Editura Enciclopedică, București, p. 385.

politice; Anglia nu s-a pronunțat, lăsând problema deschisă. Împotriva Unirii au fost, de la început, din motive lesne de înțeles, Poarta²⁶⁵ și Austria. Ca urmare, la sugestia puterilor favorabile Unirii, *Congresul a hotărât ca statutul Principatelor să fie stabilit prin consultarea locuitorilor din cele două țări*. Poarta trebuia să se îngrijească de convocarea, în cele două Principate, a unor Adunări ad-hoc care urmau să exprime voința românilor în chestiunea Unirii, *nici una dintre puteri neavând dreptul să intervină cu forța armată decât în urma unui acord general între ele*. În continuare, prin Tratatul de Pace încheiat la Paris, la 30 martie 1856, Principatele Române rămâneau sub suzeranitatea Porții, dar treceau, totodată, sub garanția colectivă a Puterilor semnatare; se stabilea libertatea de navigație pe Dunăre și se hotăra crearea unei noi Comisii permanente, alcătuită din reprezentanții statelor riverane; se înapoiau Moldovei cele trei județe din sudul Basarabiei: Cahul, Ismail și Bolgrad, ce au constituit, timp de douăzeci de ani, un permanent subiect de animozitate între Rusia țaristă și Principate. Se statua întrunirea la București a unei Comisii alcătuite din reprezentanții celor șapte Mari Puteri pentru a cerceta starea internă a țării și a face propuneri care priveau reorganizarea lor²⁶⁶.

Adunările ad-hoc (1857). Anii 1853-1858 s-au arătat hotărâtori și în plan intern. Pașoptiștilor moldoveni, cărora li se interzisese de către domn să susțină cauza statului național român, li se vor adăuga și cei munteni reîntorși, masiv, în țară, spre sfârșitul domniei lui *Barbu Știrbey*.

În ambele Principate, conducătorii mișcării unioniste s-au organizat în câte o formație politică denumită „*Partida națională*”. După ce în Moldova și în Țara Românească s-au format *Comitete ale Unirii*, în primele luni ale anului 1857 s-a constituit un *Comitet central al Unirii*, care a făcut o largă popularizare programului politic național: autonomia și neutralitatea Principatelor, unirea, prinț străin, guvern reprezentativ și o singură Adunare, în care să fie reprezentate interesele tuturor forțelor social-politice ale societății²⁶⁷.

265. Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *op. cit.*, p. 142.

266. Vladimir Osiac, *Istoria modernă a României*, p. 123; Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în acte și documente*, Editura Politică, București, 1971, p. 330; Gh. Cliveti, *Geneza și instituirea garanției colective a puterilor semnatare ale tratatului de la Paris (1856) asupra Principatelor Române (II)*, p. 518.

267. Nicolae Isar, *op.cit.*, p. 24.

La expirarea mandatului de domnie a lui Grigore Al. Ghica și a lui Barbu Știrbey, Poarta a desemnat drept *caimacami* (loțiitori de domni) pe Teodor Balș și apoi pe Nicolae Vogoride, în Moldova, și pe Alexandru Ghica, în Țara Românească²⁶⁸. *Alegerile pentru Adunarea ad-hoc a Moldovei au fost falsificate* de caimacamul N. Vogoride, cu sprijinul direct al consulului Austriei la Iași²⁶⁹.

Reacția stârnită de această situație, *demisia pârcălabului de Galați, Alexandru Ioan Cuza*, a reprezentat un act cu puternic răsunet intern și internațional. Puterile favorabile Unirii au rupt relațiile diplomatice cu Poarta. *Problema românească era pe punctul de a provoca un conflict european*. Pentru a evita această situație era necesară intervenția Angliei care, după Congresul de la Paris, se arătase potrivnică Unirii.

În august 1857, împăratul Napoleon al III și regina Victoria a Angliei s-au întâlnit la Osborne. S-a ajuns la un *compromis*, în virtutea căruia Anglia consimțea la *anularea alegerilor falsificate*; în schimb, Franța renunța să ceară Unirea deplină a Principatelor sub un principe străin și se declara de acord doar cu o *simplă unire legislativă*²⁷⁰. Poarta a fost nevoită să accepte noua situație care a asigurat victoria deplină a unioniștilor în ambele Principate. *Lucrările Adunărilor s-au deschis în septembrie 1857. Pentru prima oară au fost aleși și deputați țărani*²⁷¹, chiar dacă ei se aflau în minoritate. Pentru prima oară în istoria țării, *toate forțele sociale și politice erau chemate să se pronunțe într-o chestiune crucială pentru viitorul României*. În ziua de 7-8 octombrie/19-20 octombrie, Adunările ad-hoc ale Moldovei și Țării Românești au votat Rezoluții asemănătoare, exprimând, unanim, voința lor de unire. Celelalte dorințe erau neutralitatea, autonomia, prințul străin și Adunarea Reprezentativă. Prezența deputaților pontasi a adus în discuție desființarea clăcii, împrumutarea. Cum în rândul „Partidei Naționale” se aflau și numeroși mari proprietari funciari,

268. N. Dobrescu, *Studii de istorie a Bisericii Române Contemporane*, București, 1905, p. 34.

269. *Ibidem*, p. 35.

270. *România în relațiile internaționale 1699-1939*, p. 160; Mihai Dimitrie Sturdza, *Românii între frica de Rusia și Dragostea de Franța*, București, Editura „Roza Vânturilor”, 2006, p. 21.

271. D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *Acte și documente privitoare la istoria renașterii României*, vol. VI, partea a II-a, București, 1896, p. 559 și urm.; Ioan Stanomir, *Libertate, lege și drept. O istorie a constituționalismului românesc*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 32.

al căror vot favorabil unirii era foarte necesar, rezolvarea acestor din urmă cereri a fost amânată. Adunarea ad-hoc a Țării Românești s-a pronunțat pentru aceleași deziderate²⁷².

Cererile celor două Adunări, cuprinse într-un Raport al comisarilor puterilor europene, au fost înaintate reprezentanților puterilor garante întrunit în *Conferința de la Paris*, din 10/22 mai-7/19 august²⁷³. Înțelegerile asupra celor convenite au fost incluse într-o *Convenție* care cuprindea *statutul internațional și principiile de organizare internă a Principatelor*. Fără să țină seama de dorințele formulate în Rezoluțiile Adunărilor ad-hoc, acest document oferea românilor o unire trunchiată²⁷⁴.

Statul astfel rezultat urma a se numi *Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*, dar cu excepția a două instituții cu adevărat unice - *Comisia Centrală și Înalta Curte de Justiție și Casație*, cele mai înalte foruri legislative și juridice, ambele cu reședința la Focșani, în cele două țări ar fi trebuit să funcționeze domni, adunări și guverne separate. Spre a fi cât mai aproape de adevăr, este necesar să spunem că textul Convenției nici nu încuraja, dar nici nu descuraja „*Partida Națională*” din cele două țări în aspirația ei spre Unire, întrucât nicăieri nu se stipula că domnii aleși în cele două Principate trebuiau să fie persoane separate. Era astfel deschisă calea unei acțiuni îndrăznețe, care ne-ar fi putut deschide perspectiva imediată a atât de doritei uniri depline: alegerea aceluiași domn atât la Iași, cât și la București²⁷⁵.

Convenția de la Paris stipula o serie de principii importante, precum

272. N. Dobrescu, *Studii de istorie a Bisericii Române contemporane*, București, 1905, p. 35.

273. Analiza dispozițiilor Convenției de la Paris se regăsește în mai multe lucrări de specialitate: *Convențiune pentru organizarea definitivă a Principatelor-Unite-Române*, București, 1864; D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, VI. Anul 1858. *Adunarea electivă din Iași*, București, 1911, pp. 5-13; P. Negulescu, *Curs de drept constituțional*, 1927, pp. 189-205, Apostol Stan, *Putere politică și democrație în România 1859-1918*, Editura Albatros, București, 1995, pp. 9-12; Gheorghe Tătărescu, *Regimul electoral și parlamentar în România*, ediția a II-a, Editura Pro, București, 2004, pp. 24-26; Sorin Radu, *Modernizarea sistemului electoral din România (1866-1937)*, Editura Institutul European, Iași, 2005, p. 17; Gheorghe Tănase Gheorghe, *Separarea puterilor în stat*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, pp. 226-231.

274. Gheorghe Bonciu, *Alexandru Ioan Cuza și organizarea de stat a României (1859-1866)*, Editura Horion, Râmnicu Vâlcea, 1997, pp. 62-63.

275. Nicolae Isar, *op.cit.*, pp. 26-27.

abolirea privilegiilor și a monopolurilor și obliga la statornicirea raporturilor dintre proprietari și țărani pe baze noi, moderne. *Legea electorală* prevedea însă un cens ridicat.

Cu plusurile și minusurile sale, actul constituțional adoptat la Paris a reprezentat un cadru propice înfăptuirii unității naționale românești; nu degeaba *Vasile Boerescu* afirma că „depinde de noi dacă vom ști să înfăptuim unirea”. „Europa ne-a ajutat”, rostea același om politic, „rămâne să ne ajutăm noi înșine”.

Conform Convenției de la Paris, au fost numiți trei caimacami în fiecare din cele două țări, care aveau misiunea de a pregăti și efectua alegerile pentru adunările electiv.

În Adunarea electivă a Moldovei, „*Partida Națională*” a prezentat, de la început, un candidat pe care să-l opună grupărilor conservatoare care aveau de ales între *Mihai Sturdza*, fostul domn regulamentar, și *Grigore Sturdza*, fiul acestuia. În cele din urmă, la 3/15 ianuarie 1859, aceasta a propus pe *Alexandru Ioan Cuza*, care a fost ales domn cu unanimitatea voturilor deputaților prezenți (5/17 ianuarie 1859)²⁷⁶.

Întrucât în textul Convenției nu se stipula ca domnii aleși în cele două Principate să fie persoane separate conducătorii luptei naționale au decis ca alesul Moldovei să fie desemnat și în Țara Românească, iar Europa să fie pusă în fața faptului împlinit. De altfel, o delegație moldovenească, care s-a oprit la București în drum spre Constantinopol, unde trebuia să comunice înscăunarea lui *Al. I. Cuza*, nu a fost străină de aceste planuri. La 17 ianuarie 1859 ziarul „*Românul*” consemna că „nicio putere omenească nu va putea în viitor despărți ceea ce Dumnezeu a unit pentru eternitate”.

Adunarea electivă a Țării Românești era însă dominată de conservatori, care dețineau 46 din cele 72 mandate; de aceea, victoria cauzei naționale nu era posibilă fără intervenția maselor, singurele în măsură să producă un deznodământ fericit.

Cu multă trudă, în toamna anului 1853, clădirile seminarului, construite din nou în jurul bisericii Gănescu, erau gata. Dar în decembrie 1854, ele erau achiziționate „pentru spitalul oștirilor austriece, care participau la războiul din Crimeea”. În această situație, seminarul se mută la Râmnic, în casele boierului Nicu Vlădescu. Erau vremuri tulburi. Revoluționarii din 1848, cei ce după Proclamația de la Islaz, din iunie același an, ceruseră reînființarea unei mitropolii în Oltenia, nu ieșiseră încă

276. Gheorghe Bonciu, *op. cit.*, pp. 64-68.

din închisori. Popa Radu Șapcă nu se înapoiase de la Brusa, unde era în surghiun²⁷⁷, iar blândului episcop Calinic i se cerea să fie arestați trei preoți revoluționari, care îndemnau încă poporul la răsmăriță și să fie întemnițați la Mănăstirea Govora²⁷⁸.

În fața acestei situații dureroase, Sfântul Calinic își mută, în 1856 definitiv reședința de la Craiova la Râmnic. La Craiova va rămâne singur arhiereul Timotei Evdoxiadis. Casele Episcopiei din Craiova vor fi ocupate de Tribunal, împreună cu anexele lui. Rostul bisericesc al metocului Gănescu este depășit. La 1876, iunie 26, arhiereul Timotei își dă oștescul sfârșit și este îngropat în cimitirul Sineasca. Pe piatra mormântului său stă scris în grecește și în românește, că decedatul a fost preot și arhiereu Episcopiei din Craiova „62 de ani”²⁷⁹.

Problemele Bisericii legate de raporturile de proprietate au continuat, deoarece din 1851, statul a mers pe linia creșterii autorității proprietarilor, în raport cu clăcașii. Astfel, s-au perpetuat stările conflictuale.

Clăcașii din județele Olteniei au solicitat intervenția Departamentului din Lăuntru²⁸⁰. Astfel, s-au semnalat cazuri la Fometești²⁸¹, pe moșia mănăstirii Hurezi, pe moșia Foleștii-de-Jos²⁸².

Congresul de Pace de la Paris din 1856 a pus problema mănăstirilor „închinată” pe o nouă poziție, în sensul că statul a putut solicita veniturile care luau de obicei calea locurilor sfinte, astfel că la începutul lui 1859, datoria mănăstirilor era de 146.520 de lei²⁸³.

277. Alexandru Bălinescu, *Arhiva generalului Gheorghe Magheru. Catalog de documente*, București, 1968, doc. 426, 443, 450.

278. Aurel Sacerdoțeanu, *Pomelnicul Mănăstirii Govora*, în „Mitropolia Olteniei”, 1961, nr. 10-12, p. 823; Pr. N. Șerbănescu, *Sfântul ierarh Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVI (1968), 3-5, p. 382.

279. Dumitru Bălașa, *De la Mitropolia Severinului la Mitropolia Olteniei (1370-1970)*, în „Mitropolia Olteniei – 600 de ani de la întemeierea celei dintâi mitropolii în părțile oltene”, 1970, nr. 5-6, pp. 348-350.

280. S.J.A.N. Dolj, Fond Prefectura Județului Dolj, dos. 120/ 1855, f.16-54.

281. S.J.A.N. Vâlcea, Fond Prefectura Județului Vâlcea, dos. 89/ 1850, f.7.

282. *Ibidem*, dos. 94/1857, f.53-60.

283. Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, p. 88.

IV. 2 Rolul Bisericii Ortodoxe în mișcarea unionistă

După Revoluție, domnitorii instalați în urma Convenției de la Balta Liman, Barbu Știrbei și Grigore Al. Ghica, reiau încercarea de a impune călugărilor greci respectarea obligațiilor față de Statul român. Cu deosebire a acționat domnul Moldovei, Grigore Al. Ghica (1849-1856), care a trimis în acest scop în misiune la Constantinopol pe Costache Negri; în memoriul adresat cu acest prilej Porții, se cerea impunerea mănăstirilor „închinată” la contribuțiile legale, arendarea moșilor acestor mănăstiri prin licitație publică, numirea egumenilor greci cu avizul mitropolitului ș.a. Ca și în trecut, aceste încercări au rămas fără rezultat²⁸⁴.

În perspectiva organizării **Bisericii Ortodoxe Române**, o deosebită însemnătate au avut dezbaterile din cadrul Divanului ad-hoc al Moldovei din toamna anului 1857. Sub președinția mitropolitului Sofronie Miclescu, Divanul a discutat probleme de bază ale Bisericii.

Prima serie de discuții a vizat definirea caracterului religiei ortodoxe în viața de Stat din Principate, comisia specială desemnată de Divan elaborând un proiect de rezoluție, consemnând principiul: „*Religia domnitoare în România este religia ortodoxă a Răsăritului. Exercițiul celorlalte culturi recunoscute este liber, însă cu restricția prevăzută de Capitulații*”.

Pe marginea proiectului, în ședința Divanului din 25 decembrie, stil vechi, 1857, M. Kogălniceanu ține unul dintre cele mai interesante discursuri ale sale, pledând cu toată convingerea pentru libertatea cultelor și toleranța religioasă.

O altă serie de discuții se desfășoară pe marginea proiectului Comisiei vizând „*înființarea unei autorități sinodale centrale pentru trebile duhovnicești ale Bisericii române*”. Se exprima în acest proiect dezideratul recunoașterii „*neatârnrării*” Bisericii Ortodoxe din Principate față de „*orice chiarhie*” a Răsăritului, păstrându-se „*unitatea credinței și înțelegerea cu Biserica ecumenică a Răsăritului, în privința dogmelor*”. Totodată, ca expresie a principiului autocefaliei, se propune înființarea unei „*autorități sinodale centrale*”²⁸⁵.

A pledat cu energie în favoarea acestor propuneri unul dintre cei

284. Nicolae Isar, *op.cit.*, p. 24.

285. Preot Ioan Ionescu, *Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul*, în volumul *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, București, 1987, pp. 520-542.

mai de seamă clerici ai vremii, arhimandritul Melchisedec, viitorul episcop al Dunării-de-Jos (Melchisedec Ștefanescu). Cu acest prilej, de asemenea, s-a pronunțat în sprijinul proiectului, M. Kogălniceanu.

O rezoluție finală cu data de 4 noiembrie 1857, la capătul acestei serii de dezbateri, adăuga la cele două puncte inițiale ale proiectului, un al treilea: principiul alegerii mitropoliților și a episcopilor în exclusivitate din rândurile clerului pământean.

În sfârșit, deosebit de importantă a fost seria discuțiilor privind reorganizarea Bisericii Ortodoxe Române, în ansamblul ei, sub toate aspectele. Un proiect al „Comitetului clerical”, din care făceau parte cei mai de seamă clerici ai timpului, supune atenției Divanului ad-hoc un număr de 12 propuneri, menite a reazeza pe baze noi existența Bisericii. Din nou aveau să-și spună cuvântul, aici, învățatul arhimandrit Melchisedec, precum și M. Kogălniceanu, acesta din urmă ținând unul dintre cele mai importante discursuri ale sale în cadrul Divanului ad-hoc al Moldovei, între altele făcând propuneri de ameliorare a proiectului inițial.

Rezoluția finală din 20 decembrie 1857 consemna 14 propuneri, încorporând și amendamentele aduse în dezbateri. Primele puncte trimiteau la principiul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și la înființarea autorității sinodale pentru conducerea Bisericii, din care urmau să facă parte și reprezentanți ai clerului de rând. Alte solicitări vizau: alegerea mitropolitului și episcopilor, „*potrivit tradiției*” de către domn; alegerea acestora numai dintre pământenii „*curați*” (adică, cu excluderea împământenitorilor)²⁸⁶; înaintarea în ierarhii numai pe bază de erudiție și moralitate; hirotonirea preoților numai pe bază de studii; organizarea monahismului „*în condiții folositoare Statului și religiei*”; asigurarea salarizării preoților ș.a. între altele, în dezbateri fusese adusă în discuție, de către M. Kogălniceanu, și problema mănăstirilor „închinat”, în seria propunerilor făcute de amintita comisie stipulându-se că rezolvarea ei urma să fie făcută de către viitorul guvern, ca o chestiune de interes național, de competență a Statului român, în virtutea principiului autonomiei.

Ideile formulate și propunerile făcute în cadrul acestor dezbateri vor sta la baza viitoarei organizări a Bisericii din România; cum a scris un cunoscut exeget al istoriei Bisericii, ele „*au servit ca norme aproape la tot ceea ce s-a făcut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea cu privire la*

286. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 79.

Biserică”, înainte de toate, pe linia acestor propuneri, cum vom vedea, se vor înscrie reformele bisericești ale domnitorului Al.I. Cuza.

Făcând obiectul unei rezoluții votate în unanimitate de membrii Divanului, în decembrie 1857, aceste propuneri erau aduse la cunoștința Comisiei Europene a celor șapte mari puteri, cu sediul la București.

Din ansamblul lor, având un caracter cu totul special, se detașa problema mănăstirilor „închinate”. Cum se ajunsese la un adevărat conflict româno-grec pe această temă, chiriarhii greci pretinzând un drept de proprietate asupra averilor mănăstirilor „închinate” (în acest sens, în 1857, ei adresaseră Porții un memorandum), problema ajungea, prin intermediul Comisiei Europene, în dezbaterele Conferinței de la Paris a marilor puteri.

Examinând conflictul româno-grec într-una din ședințele sale de la sfârșitul lunii iulie 1858, Conferința a adoptat protocolul XIII, cu privire la soluționarea conflictului. Se propunea ca cele două părți să se înțeleagă în răstimp de un an de la investirea noilor domni (în textul Convenției din august 1858, cu care se încheia Conferința, fiind vorba, cum se știe, de alegerea de domni separați!); dacă înțelegerea nu se realiza în acest răstimp, soluția urma să fie dată de un arbitraj propus de marile puteri²⁸⁷.

Va reveni domnitorului Al. I. Cuza meritul rezolvării acestei probleme, în interesul Statului român, după cum domnitorului Unirii și guvernelor sale, le va reveni meritul adoptării unor importante reforme privind organizarea Bisericii Ortodoxe Române, în strânsă legătură cu necesitatea consolidării Statului român modern.

În Țara Românească, mișcarea pentru unire s-a desfășurat sub auspicii mai favorabile, datorită cârmuirii caimacamului Alexandru D. Ghica și prezenței permanente a Comisiei europene pentru supravegherea alegerilor pentru Divanul Ad-hoc. De aceea și acțiunile unioniste ale clericilor munteni s-au desfășurat în mai multă libertate. Reamintim că, prin Regulamentul Organic, preoții munteni aveau același statut ca și cei moldoveni în sensul de a coordona recensămintele, listele de alegeri, precum și de a fi aleși în Adunările Reprezentative, unde mitropolitul și episcopii principali erau membri de drept, iar capul bisericii, avea și funcția de președinte al Adunării. Astfel că, nu trebuie să-i uimească pe contemporanii noștri, faptul că preoții au avut un cuvânt de spus în legătură cu Unirea din 1859 și au îndemnat populația din parohiile lor să sprijine înfrățirea nației române.

287. *Ibidem*, p. 180.

„... Precum legea lui Dumnezeu ne leagă prin credință cu cerul, asemenea și pământul nașterii sau patria ne leagă prin existența noastră și de aplecarea de dragoste și simpatie cu toate generațiile cele mai înainte de noi”, avea să scrie episcopul Filotei al Buzăului, într-o circulară trimisă protopopilor subalterni la începutul anului 1857, în care-i îndemna să facă rugăciuni pentru dobândirea Unirii.

Calinic Cernicanul (sau cel Sfânt), episcop de Râmnic, a fost de asemenea un susținător convins al Unirii Principatelor. El a fost ales membru în Divanul Ad-hoc (1857) și apoi în Adunarea Electivă (1859) a Țării Românești.²⁸⁸

Arhimandritul Iosafat Snagoveanu, refugiat la Paris, după înfrângerea revoluției muntene de la 1848, a deschis acolo în 1853 o capelă pentru românii refugiați din ambele Principate. Încă înainte de alegerile pentru Divanul Ad-hoc i-a îndemnat pe preoții din țară să propovăduiască importanța Unirii: „Ne trebuie o națiune recunoscută de celelalte nații prin autonomia ei, o patrie tare, prin unirea gemenilor țări române.”

Președinte al Adunării Elective muntene, care l-a proclamat pe Al. I. Cuza domn al Țării Românești, a fost însă mitropolitul Nifon. Alți trei episcopi munteni, Calinic de Râmnic, Filotei al Buzăului și Climent de Argeș, erau și ei prezenți în Adunare. La 29 ianuarie/10 februarie 1859, din delegația oficială munteană trimisă la Iași, pentru a-i prezenta lui Al. I. Cuza actul de alegere ca domn al Țării Românești, făcea parte și episcopul Climent al Argeșului.

La 1837 se vorbește despre pastorația unui „preot al oștirii, ieromonah Visarion”, pentru comandamentul superior, al oștirii muntene.²⁸⁹

Almanahul Curții și al Statului din Principatul Valahiei pe anul 1838 cuprindea în capitolul XII, referiri la „logofeția treburilor bisericești și a instituției publice”, cu impact asupra armatei. Dar precizări distincte la „lucrarea preoților în cadrul oștirii” aveau să se facă în instrucțiunile date de șeful oștirii muntene, marele spătar N. Ghica, la 2 mai 1850. Acesta, făcând publică hotărârea de „a se orândui câte un preot pe lângă fiecare polc” de-al oștirii, pentru garnizoanele București, Craiova și Brăila, a rugat Sfânta Mitropolie „să caute pentru această trebuință trei preoți, recomandabili prin cinstitele lor purtări în societate, prin desăvârșita cunoștință a profesiei

288. Ene Braniște, *Aspecte și momente din activitatea Sfântului Ierarh Calinic din Cernica*, în „Glasul Bisericii” nr. 1-2/1969, pp. 62-73.

289. S.A.N.I.C., Arhiva Mitropoliei Ungro-Vlahiei, dos. 1628/1850, f. 8.

lor și prin știință trebuincioasă ca să insuflă cinurilor ostășești adevărul moral, care este temerea de Dumnezeu, supunerea la legi și exacta împlinire a datoriilor lor”²⁹⁰. Acești preoți urmau a fi încadrați în structura militară pe lângă ștaburile polcurilor, inclusiv în caz de dislocare, primeau leafă (câte 250 de lei pe lună) și erau subordonați șefilor militari, trebuind să împlinească „fără cârtire cererile comandirilor polcurilor”.

Venind în întâmpinarea cererii șefului oștirii, mitropolitul Nifon al Țării Românești a cerut, la 13 mai 1850, protopopilor celor două plăși din București, să se caute trei preoți, cu calitățile menționate și care să se învoiască a servi în condițiile date. După aproximativ cinci săptămâni, protopopii au nominalizat mitropolitului trei preoți din București: Radu, de la biserica „Sf. Nicolae Ștefan”, Ștefan de la Mănăstirea „Hanul Grecilor” și Gheorghe, de la biserica „Șf. Ștefan”, de pe Podul de pământ (Calea Plevnei din București - n.n.), care, fiind „cu bune și cinstite purtări în societate [...], se învoiesc a servi ca preoți la *polcurile* oștirii cu leafă de 250 de lei pe lună”. Acești trei preoți au fost recomandați șefului oștirii la 22 iunie 1850, cu mențiunea: „I-am adus înaintea noastră și le-am arătat scopul pentru care se cheamă în acele slujbe, povățuindu-i și sfătuindu-i să aibă purtări bune și să slujească oriunde în dorința stăpânirii”²⁹¹.

La 10 iulie 1850, în baza raportului șefului oștirii, domnitorul muntean Barbu Știrbei a emis un ofis de numire a celor recomandați ca preoți la oștire, precizând și angajarea a câte doi cântăreți (țârcovnici) ca ajutor pentru fiecare preot la cântare și citire în vremea slujbei bisericești. Domnul a mai hotărât ca lefurile, înzestrarea cu cărți și odăjdii ale slujitorilor bisericești să fie discutate și ordonate de către Departamentul Credinței (al Cultelor), în înțelegere cu Sfânta Mitropolie. Drept urmare, lefurile și înzestrările cu cele necesare slujbelor bisericești au fost plătite de biserică din veniturile eparhiilor și ale mănăstirilor țării, ce se depuneau anual la o casierie centrală, înființată sub controlul statului. De 7777 lei, parale 5, s-au cumpărat șase rânduri de odăjdii, câte două de fiecare preot, unul pentru utilizare curentă (zilnică) și unul mai bun, trei rânduri de cărți, vase sfinte și alte obiecte pentru serviciul divin, care au fost date în grija Departamentului Lucrărilor Ostășești (viitorul Minister de Război), iar pe lângă lefurile celor trei preoți însumând circa 9000 lei pe an și ale

290. Ilie Manole, *Considerații privind relația armată-biserică la români de-a lungul veacurilor* în volumul *Preoții și oștirea la români (1830-1948)*, pp. 40-42.

291. *Ibidem*.

celor șase cântăreți, câte 100 lei pe lună, în total 7200 lei anual. S-a mai stabilit ca intrarea acestor slujitori ecleziastici în slujba oștirii să se facă de la 1 octombrie 1850. Mitropolia a mai confecționat la un argintar din București trei cruci din argint pentru preoții respectivi și s-a îngrijit de zugrăvirea icoanelor Sfinților patroni ai celor trei polcuri: Sf. Ierarh Nicolae, Adormirea Maicii Domnului și Sf. Mare Mucenic Gheorghe, pe care de asemenea le-a dat în primire Departamentului Lucrărilor Ostășești. O altă icoană a Sfintei Mucenițe Varvara, cerută de compania pompierilor din București, ocrotitoare a acestora, a fost de asemenea zugrăvită pe cheltuiala Mitropoliei²⁹².

La solicitarea șefului oștirii, mitropolitul Nifon a luat legătura cu Calinic, episcopul Râmnicului și cu episcopul Filotei al Buzăului, ca să le stabilească preoților celor trei polcuri și câte o biserică de enorie în orașele Craiova și Brăila, unde, împreună cu preotul paroh, să slujească duminica și în zilele de sărbătoare. Astfel, preotul polcului ostășesc cu garnizoana în acel oraș își păstra și dreptul slujbei în bisericile civile de enorie, putând însă aduce cu sine și cinurile de jos ale trupei pentru a se închina alături de mirenii de acolo²⁹³.

În orașul București a fost desemnată, în acest scop, mai întâi biserica „Sf. Ioan” de la Zlătari, schimbată la intervenția comandantului polcului 2 cu biserica „Mihai Vodă”, iar mai apoi cu biserica „Sf. Gheorghe” de la Malmaison, aflată lângă cazarmă.

Tot în același an, 1850, s-a hotărât și prima individualizare a uniformei pentru preoții de polc. Pe linia adoptării regulamentelor militare rusești în ceea ce privea uniforma, gradele și comenzile oștirii de după 1830, Departamentul Lucrărilor Oștirii a propus ca și îmbrăcămintea preoților să fie identică slujitorilor bisericești din armata rusă²⁹⁴. Interesant este însă faptul că mitropolitul Nifon - în plină presiune a Rusiei după Convenția de la Balta Liman, din 1849, privind Principatele Române - a respins această propunere, stabilind, la 19 octombrie 1850, ca pentru preoții români de oștire „îmbrăcămintea trupului să le fie tot aceea a națiunii noastre [...] fără câtuși de puțină altă preschimbare, dar ca să li se dea un semn spre a se deosebi de ceilalți și a se cunoaște că sunt preoți ai oștirii, să-și schimbe

292. *Ibidem*, p. 42.

293. *Ibidem*, pp. 34-35.

294. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 750.

numai potcapurile, dându-li-se voie și arhierească noastră blagoslovire, ca să-și puie culioane (potcapuri) de postav civil, închis la culoare și împrejur pe margine, cu o panglică neagră de două degete lată, slobozi fiind a le purta numai pe câtă vreme vor fi în slujba oștirii”²⁹⁵

La sfârșitul lui octombrie 1850, Mitropolia și Departamentul Lucrărilor Obștești au intervenit, spre reglementarea pastorației în armată. În anul 1870, s-a întocmit și adoptat *Regulamentul clerului* din armata permanentă. Îndatoririle din octombrie 1850 au constituit prima reglementare oficială privind dreptul bisericii de a predica „morală creștină în oștirea românească”, detaliind totodată modul de organizare și de desfășurare a asistenței religioase în polcurile oștirii²⁹⁶.

Cele opt paragrafe din *îndatoriri* stipulau următoarele: la fiecare regiment să fie rânduit câte un preot; polcul păstra icoana, considerată ocrotitoare, al cărui hram reprezenta ziua polcului, prăznuită de față cu comandantul, ștabul, ober-ofițerii și cinurile de jos cantonate în oraș; preotul de polc era ajutat de câte doi cântăreți și un paracliser, orânduți dintre ostașii cu bună purtare și cu știință de carte și de cântare; fiecare preot de polc primea de la Departamentul Lucrărilor Ostășești câte o condică (însoțită de formula Jurământului militar), în care erau trecute cinurile (numele și porecla), luna, ziua și anul în care au depus jurământul; preotul de polc se îngrijea și de completarea „catastivelor de spovedanie”, acolo fiind trecuți cei spovediți și grijiți, precum și pricina din care unii n-ar fi putut îndeplini această sfântă și creștinească îndatorire în Postul cel Mare sau măcar în cel al Sfinților Apostoli sau al Sfintei Marii; în Postul cel Mare o treime din cinurile ostășești cantonate lângă ștab participau la slujbe dimineața și seara (de luni seara până joi seara); cei din carauale participau la slujbele bisericești vineri, sâmbătă și duminică; în dimineața de miercuri, la spitale se oficia slujba de sfințire a apei; îngroparea ostașilor se făcea la marginea orașului, într-un loc rânduit de stăpânirea locală, după cererea comandirului polcului²⁹⁷.

Îndatoririle preoților de oștire se încheiau cu o recomandare făcută acestora în numele țării, care poate fi echivalată cu un autentic

295. Gheorghe Vasilescu, *Asistența religioasă*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 3-4/1996, pp. 31-32.

296. Ilie Manole, op. cit., pp. 41-42, 73

297. I.P.S. Bartolomeu Anania, *Biserica și Armata*, în „Gândirea militară română”, nr. 3/1999, pp. 12-21.

cod deontologic ecleziastic: „înalta stăpânire nădăjduiește dar, ca fiecare păstor sufletesc se va sârgui a corespunde chemării sale, se va purta potrivit sfințeniei cinului său, cinstit credincios stăpânirii legiuite, silitor, neinteresat (nepreocupat de interesele personale) și cu dragoste către duhovniceștii săi fii, căci, fiind însuși de model al creștineștii desăvârșiri, va face și pe turma sa ca să respecte virtuțile plăcute lui Dumnezeu și mult dorite oblăduirii și patriei”.

Evoluția asistenței religioase în armată a marcat momente memorabile îndată după punerea în aplicare a acestor îndatoriri. În 1852, sistemul lăcașurilor de cult din Țara Românească s-a completat cu o capelă pentru Școala ostășească din București. Ea a fost înzestrată de Mitropolie cu cărți, odăjdii și vase sfinte.

Asistența religioasă în armată se efectua, de regulă, după cum am precizat mai sus, în bisericile de enorie. Puține biserici de mir, așa cum au fost „Sfântul Ioan” - Zlătari - și „Sfântul Gheorghe” - Malmaison -, au avut și calitatea concretă de biserici de cazarmă.

Mulți dintre preoții de oștire asigurau și un anume nivel de instruire și educație a soldaților, sosiți de multe ori în stare de analfabetism (în special cei din mediul rural). Astfel, preoții respectivi (având deseori și în enorie calitatea de învățători în școlile publice) constituiau un sprijin de necontestat pentru ofițeri, dezvoltând și la soldați capacitățile de învățare pentru însușirea regulamentelor și exercițiilor militare.

Așadar, asistența religioasă a preoților de oștire s-a axat pe doi factori de acțiune: instructiv-educativ și duhovnicesc. Acești factori aveau să fie viabili atât în vremea guvernării lui Al. I. Cuza, cât și mai apoi, în timpul principelui (rege, după 1881) Carol I, până la primul război mondial și chiar și ulterior²⁹⁸.

În Țara Românească, mișcarea unionistă nu a avut parte de tratamentul la care a fost supusă cea din Moldova, ba dimpotrivă a fost susținută de caimacamul Alexandru D. Ghica. Alegerile pentru Divanurile ad-hoc s-au desfășurat fără incidente și fără a se depăși limitele, așa cum s-a întâmplat în celălalt principat, pentru că și-au concentrat atenția și au sperat în victoria separatiștilor din Moldova, dar și pentru că la București se aflau membrii comisiei europene de supraveghere.

Printre reprezentanții bisericii care au militat foarte mult pentru

298. I.P.S. Dr. Antonie Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Editura Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 147.

Unirea Principatelor a fost episcopul Filotei al Buzăului. Acesta a trimis, încă de la începutul anului 1857, o circulară protopopilor din eparhia sa, prin care îndemna clerul să facă rugăciuni pentru unirea și înfrățirea românilor într-o singură voință și un cuget curat. În circulară, scria printre altele: „...-precum legea lui Dumnezeu ne leagă prin credință cu cerul, asemenea și pământul nașterii sau patria ne leagă prin existența noastră și de aplecarea de dragoste și de simpatie cu toate generațiile cele mai-înainte de noi și ne face cunoscuți celor ce vor urma după noi....”.

Această atitudine avea să-i aducă din partea comitetului central al Unirii din București o scrisoare de mulțumire²⁹⁹. Aceeași atitudine a avut-o și episcopul Calinic Cernicanul de la Râmnic. La 15/27 aprilie 1857 a trimis o circulară către protopopi, cu un cuprins asemănător celei trimise de Filotei, cerând să pună în vedere preoților și egumenilor să înalțe rugăciuni pentru unirea românilor³⁰⁰.

Cauza Unirii a fost îmbrățișată și de alți clerici munteni, mai ales în preajma alegerilor pentru Divanul ad-hoc. Redactorii ziarului bisericesc „Predicatorul”, arhimandritul Dionisie Măldărescu și Ilie Benescu, profesori ai Seminarului din București au publicat în ziarul lor multe articole cu caracter patriotic, având ca idee de bază Unirea Principatelor³⁰¹.

Preotul Grigorie Leferendarul publica în ziarul „Românul”, un apel adresat „Fraților preoți”, în care le comunica alegerea preoților în Divan. Tot în același ziar, protosinghelul Veniamin Catulescu publica o lungă poezie intitulată *Rugăciunea preotească*, închinată Unirii.

O activitate deosebită în sprijinul Unirii a depus și arhimandritul Iosafat Snagoveanu. Participant la revoluția din 1848, după înfrângerea ei, a fost nevoit să plece la Paris. Aici a deschis, în anul 1853, o capelă pentru românii din ambele Principate refugiați în Franța. El a ținut o cuvântare în luna august 1856, în care punea în prim plan Unirea. Arhimandritul spunea: „Mă simt dator și eu, ca preot și român, a mă adresa cu aceasta către tot românul și patriotul adevărat care-și iubește patria și fericirea ei, invitându-l și îndemnându-l ca să ceară cu stăruință Unirea Principatelor [...] toate le avem și nimic nu ne lipsește decât unirea; pentru că unirea aduce tăria și prin

299. *Acte și documente, IV*, pp. 932-933.

300. *Ibidem*, pp. 445-446.

301. Mircea Păcurariu, *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de actul Unirii Principatelor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 1-2, 1967, p. 90.

urmărire înflorirea și înaintarea”³⁰². Înainte de alegerile deputaților pentru Divanul ad-hoc, Iosafat a adresat un apel preoților din țară spunându-le să propovăduiască enoriașilor necesitatea Unirii; „... Voi, care sunteți numiți sarea pământului și lumina lumii, se cuvine că la o împrejurare ca aceasta de la care depinde viața națională, în care să trăiască pentru a împlini datoria ca alegători și ca aleși, ci bătând la ușa fiecăruia, amestecându-vă în toate adunările românilor, să arătați mai întâi cât este de mare importanța acestui deputat, în acest Divan ce se convoacă astăzi [...] Veghere, dar, fraților preoți și Domnul Dumnezeuul nostru va fi cu voi. Ne trebuie o nație recunoscută de celelalte nații prin autonomia ei, o patrie tare, prin unirea gemenilor țări române...”³⁰³.

Pe 27 august/8 septembrie 1857 s-a publicat ofisul caimacamului Alexandru D. Ghica, prin care fixa data și modalitatea alegerilor³⁰⁴.

Pentru egumeni s-a stabilit data de 11 septembrie, la Mitropolie, iar pentru preoți, ziua de 12 septembrie, la reședința fiecărei eparhii. Pe lângă cei patru membri de drept: mitropolitul Nifon și episcopii Calinic al Râmnicului, Filotei al Buzăului și Climent al Argeșului, din partea egumenilor mănăstirilor „neînchinat” au fost aleși: arhimandritul Athanasie Stoenescu, egumenul mănăstirii Sadova și arhimandritul Ieronim, egumenul mănăstirii Bistrița; iar din partea preoților: protopopul Iancu Sachelarie, din partea preoților din București, protopopul Constantin de la Episcopia Râmnicului, protopopul Vasile Serea, de la Episcopia Buzăului și protopopul Constantin de la Episcopia Argeșului³⁰⁵.

Cu excepția mitropolitului Nifon, care a prezidat toate ședințele Divanului muntean, mai puțin ședința XX, ceilalți preoți aleși nu au fost la fel de activi precum cei din Moldova. De fapt, Divanul muntean nici nu a luat în dezbatere reformele interne, așa cum se făcuse la Iași, ci s-a mărginit doar la formularea celor patru puncte fundamentale ce făceau referire la organizarea țării³⁰⁶.

302. *Acte și documente*, IX, pp. 477-480.

303. Mircea Păcurariu, *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de actul Unirii Principatelor*, pp. 90-91.

304. *Acte și documente*, V, pp. 536-566.

305. *Ibidem*, V, p. 683 și VI, 2, p. 182.

306. Cele patru puncte erau: autonomia și neutralitatea teritoriului moldo-român, unirea țărilor Țara Românească și Moldova într-un singur stat cu un singur guvern, prinț străin și

Lucrările Divanului din Muntenia s-au încheiat la 22 decembrie 1857/3 ianuarie 1858. La 17/29 octombrie 1858, în locul lui Alexandru D. Ghica, au fost numiți trei caimacami: Ioan Mănu, Emanoil Băleanu și Ioan Filipescu³⁰⁷, sub care s-au săvârșit alegerile pentru Adunarea Electivă. Înainte ca acestea să aibă loc, căimăcămia a cerut mitropolitului Nifon să pună în vedere preoțimii ca să sfătuiască poporul la moderație, iubire și liniște³⁰⁸.

Alegerile s-au ținut în zilele de 8/20, 10/22, 11/23 și 12/24 ianuarie 1859, iar Adunarea s-a deschis pe data de 22 ianuarie/3 februarie 1859. Din ea făceau parte și mitropolitul Nifon, ca președinte, precum și episcopii Calinic al Râmnicului, Filotei al Buzăului și Climent al Argeșului.

În ședința din 24 ianuarie, după deschiderea Adunării, deputatul Vasile Boerescu a adus la cunoștință hotărârea Partidei Naționale, care propunea ca domn al Munteniei pe Alexandru Ioan Cuza³⁰⁹, în uralele mulțimii, care aștepta afară rezultatul alegerilor.

Aflând rezultatul alegerilor din Țara Românească, Neofit Scriban a scris O salutare a României la 24 ianuarie, în care prevedea un viitor strălucit României și că în sânul ei bate o singură inimă. Arhiereul scria: „Scumpă Românie! Mărit să fie numele tău între popoare și între națiunile lumii și mărit va să fie /...de acum vei fi strălucită, scumpă Românie și eu nu pot decât să salutesc mântuirea ta, care a venit [...] căci de acum [...] fii tăi, încântați de fericire vor face să salte de bucurie chiar munții tăi cei înalți, chiar codrii tăi cei pururea verzi, dumbrăvile tale cele umbroase și pădurile tale cele nestrăbătute. Vor face să răsună luncile, să răsună văile și adâncurile de bucuriile lor cele răsfățătoare. Vor face să se cutremure câmpiile tale cele răsunătoare, înverzite și înflorite, sub săltările picioarelor tale. Vor face să vuiască valurile râurilor tale, vuietele de plăcere și de desfătare [...] Strălucită vei fi, scumpă Românie, că în sânul tău bate astăzi numai o singură inimă! Toate inimile fiilor tăi nu sunt decât una și aceeași inimă, soarele ce o încălzește a răsărit și cel așteptat a venit și eu în nespusa mea bucurie, te salutesc, scumpă Românie și vin să te încununez cu o îndoită

guvern constituțional reprezentativ cu o singură Adunare Obștească.

307. *Acte și documente*, VII, p. 571.

308. *Ibidem*, pp. 580-581.

309. Boerescu spunea: „ca să ne unim toți asupra aceluiași candidat este posibil? Cred că nu, fiindcă fiecare își are credința sa. Dar a ne uni asupra unui principiu, ne putem uni; mai cu seamă când acest principiu este acela al Unirii[...]” (*Ibidem*).

cunună”³¹⁰.

O delegație a Adunării muntene, din care a făcut parte și episcopul Climent al Argeșului, s-a prezentat apoi la Iași, pe 29 ianuarie/10 februarie 1859, prezentându-i lui Cuza actul de alegere ca domn al Țării Românești.

În concluzie, este mai mult decât evident faptul că preoțimea din cele două Principate și-a adus o contribuție însemnată în lupta pentru Unirea celor două țări românești. Cei doi mitropoliți și-au adus contribuția ca președinți ai celor două Divane ad-hoc și ai Adunărilor Elective, rânduind să se facă rugăciuni și slujbe de Te Deum cu ocazia convocării lor și sprijinind toate acțiunile patriotice din țările lor. De asemenea, episcopii au contribuit și ei, ca membrii ai Divanurilor ad-hoc, între ei remarcându-se Filotei al Buzăului. Alți fruntași ai clerului, ca frații Scriban, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, arhimandritul Iosafat Snagoveanul și ceilalți amintiți, au sprijinit Unirea, fie prin predici, fie prin diferite lucrări și articole.

Fără îndoială și preoții de mir de la sate și orașe și-au adus contribuția lor în sprijinul Unirii. În calitate de duhovnici ei au avut rolul de a lămuri credincioșii asupra multiplelor avantaje și prefaceri ce urmau să aibă loc dacă cele două Principate aveau să se unească.

CONCLUZII

Realitățile interne ale Principatelor Române erau influențate, nu o dată determinate, de Marile Puteri implicate în așa-numita „*Problemă orientală*”, între care Rusiei – proclamată protectoarea creștinilor din Orient, în mare măsură din rațiuni demagogice și politico-diplomatice puse în slujba expansionismului - îi revenea un rol important.

Pentru mai multă vreme, respectiv până dincolo de jumătatea secolului al XIX-lea, situația internă a Principatelor Române a stat sub semnul Regulamentelor Organice, care au reprezentat, într-un anume fel, o primă formă de organizare constituțională și care cuprindea, în general, numeroase elemente și în legătură cu Biserica românească, fixându-i un statut care, în linii generale, a durat până în vremea lui Alexandru Ioan Cuza.

În ceea ce ne privește, în cadrul lucrării noastre, ne-am propus canalizarea eforturilor de documentare și interpretare pe trei direcții majore.

310. *Ibidem*.

În primul rând, am considerat necesar să reconstituim rolul politic al Bisericii Ortodoxe în contextul istoric al perioadei 1821-1859 structurat în trei etape: 1821-1831, refacerea cadrului instituțional al Țării Românești, prin redobândirea autonomiei interne; 1831 -1848 - *epoca regulamentară*, în care se încearcă, cu succese limitate însă, o modernizare a instituțiilor românești, influențată și controlată de Rusia Țaristă ca putere protectoare; 1848-1856 – etapa schimbărilor revoluționare, a redobândirii controlului de către puterile suzerane și protectoare, prin adoptarea Convenției de la Balta Liman; 1856-1859 – coordonarea acțiunilor interne cu propaganda externă în contextul deciziilor favorabile unioniștilor ale Tratatului de la Paris din 1856, în vederea realizării Unirii Principatelor. Ca un element distinctiv, putem remarca adeziunea generală a preoților și demnitarilor bisericești la valorile revoluționare în momentele 1821 și 1848. Mulți dintre aceștia fuseseră educați în școlile mănăstirești din Țara Românească, fiind formați în spirit național.

În al doilea rând, ne-am propus să surprindem rolul economico-social al Bisericii Ortodoxe. Și acest obiectiv poate fi grupat în trei elemente. Regulamentele Organice au oferit Bisericii Ortodoxe rolul de supervisor al educației școlare, dată fiind pregătirea preoților de mir, capabili să îndeplinească și sarcina de învățători și profesori. Următorul element este cel al mănăstirii ca proprietar funciar. Mănăstirile „închinat” și „neînchinat”, parohiile localităților dețineau moșii sau părți de moșie, pe care le administrau direct sau prin intermediul arendașilor. Documentele vremii surprind modul în care, de multe ori, banii alocați parohiilor, ajungeau cu greu la preoți, iar arendașii creau stări conflictuale între mănăstiri și țăranii clăcași, dezavantajați de nartul introdus prin Regulamentele Organice. Problemei mănăstirilor „închinat” i s-a încercat o soluționare, în sensul intrării veniturilor și terenurilor în proprietatea statului, încă din această perioadă.

În al treilea rând, se impune definirea rolului cultural al Bisericii Ortodoxe. Pe lângă educația românilor, Biserica s-a preocupat de constituirea și păstrarea tezaurului cultural național, prin existența de tiparnițe, ateliere de pictură, orfevrărie. Totodată, Biserica avea rolul de a veghea la starea morală a națiunii. Astfel, preotul dădea acceptul pentru căsătorii și divorțuri, în timp ce, prin înființarea Vorniciei din Lăuntru și a Vorniciei Temnițelor prin Regulamentele Organice, Biserica a oferit anumite mănăstiri cu rol de temniță și arest preventiv.

Motivația acestei lucrări a fost aceea de a oferi o imagine completă

a rolului politic, economic, social și cultural al Bisericii Ortodoxe din Țara Românească, în virtutea adevărului istoric. Perioada la care ne-am oprit este definitorie în construcția modernă a Țării Românești. Aceasta a fost posibilă prin studierea lucrărilor la care am făcut referire și a fondurilor arhivistice existente.

Scopul lucrării a fost acela de a combate ideea unui *conflict* între autoritatea bisericească și cea a statului. Fiind moștenitori direcți ai spiritualității bizantine, în condițiile în care autoritatea bisericească a fost subordonată celei de stat, factorii de conducere ai Țării Românești au știut să ofere Bisericii cadrul plenar de manifestare ca garant al spiritualității ortodoxe naționale a românilor, de evidențiere în acțiunea de regenerare națională și de administrare eficientă pe plan intern a fondului funciar și cultural, gestionare a problemei sociale a clăcășilor și de a veghea la respectarea legii de către populația țării.

Perioada 1821-1859 reprezintă epoca istorică a reorganizării pe baze moderne a Țării Românești.

Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu a dus la înlăturarea regimului fanariot retrograd și la introducerea domniilor pământene. Ca și celelalte instituții ale statului și Biserica a fost afectată de regimul fanariot. Funcțiile clericale superioare erau deținute de greci, care impuneau egumeni dintre călugării greci. Aceștia erau preocupați să orienteze veniturile mănăstirilor atât „închinat” cât și „neînchinat”, către Locurile Sfinte. În plus, mănăstirile erau lăsate într-o stare avansată de degradare, deoarece niciun venit nu era direcționat spre reparații și întreținerea lăcașurilor.

Astfel, putem explica adeziunea preoților și călugărilor români la ideile revoluționare, precum și implicarea acestora în pregătirea și defășurarea revoluției.

Domniile pământene s-au desfășurat pe fondul accelerării tensiunilor ruso-otomane, care vor duce la efemere înțelegeri, precum cea de la Akkerman, care nu vor putea împiedica războiul din 1828. În această perioadă, în fruntea Mitropoliei Ungro-Vlahiei s-au aflat mitropolitul Dionisie Lupu (1821-1823) și mitropolitul Grigore Dascălul (1823-1834)³¹¹. Episcopia Argeșului a fost condusă de Ilarion Gheorghiadis (1820-1823), urmat de Grigorie Râmnicenul (1823-1828). În fruntea Episcopiei Râmnicului s-au aflat episcopii Galaction (1813-1824) și Neofit (1824-1840).

311. Constantin N. Tomescu, *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei (1823-1834)*, București, 1927; Nicolae M. Popescu, *Viața și faptele părintelui Grigorie Dascălul, mitropolitul Țării Românești*, București, 1942.

Episcopia Buzăului a fost condusă de Gherasim Rătescu (1819-1824)³¹².

Pacea de la Adrianopol din 1829 conferea Rusiei Țariste dreptul de a fi putere protectoare, alături de cea suzerană, Imperiul Otoman. Ocupația militară rusă, care s-a prelungit până în 1834 a fost dublată de măsuri de modernizare instituțională a Principatelor, pentru a recupera decalajul existent între modernitate și fondul instituțional medieval, accelerat de regimul fanariot.

Regulamentele Organice, adoptate în 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova au definit și separat atribuțiile puterilor statului, au reglementat organizarea Bisericii, au reformat administrația, au impus necesitatea refacerii armatei naționale, dar nu au depășit barierele impuse de condiția Principatelor de state aflate sub protectorat și suzeranitate³¹³.

Perioada regulamentară a contribuit la definirea rolului Bisericii Ortodoxe în modernizarea statului. Înființarea Logofetei Treburilor Bisericești, cu atribuții de organizare a instrucțiunii publice, a Vorniciei din Lăuntru, ca instituție de protecție internă, Vorniciei Temnițelor, în cadrul căreia funcționau mănăstiri-închisori sunt măsuri care indică o creștere a rolului Bisericii. Biserica avea rolul de instanță civilă în materie de căsătorie și divorț³¹⁴.

La episcopia Argeșului a păstorit episcopul Ilarion Gheorghiadis (1828-1845), urmat de episcopul Samuil Tărtășescu-Sinadon (1845-1849). Episcopia Buzăului a fost condusă de episcopul Chesarie (1826-1846)³¹⁵, iar cea a Râmnicului a cunoscut o perioadă de vacanță a scaunului episcopal.³¹⁶

Un aspect esențial îl reprezintă situația Bisericii de proprietar funciar. Mănăstirile, indiferent că erau „închinat” sau nu, se aflau în raport direct cu țăranii clăcași de pe moșiile lor. Introducerea arendășiei, pentru o mai eficientă gestionare a resurselor funciare a provocat nemulțumiri în rândul clăcașilor, a căror situație a fost îngreunată prin prevederile Regulamentelor Organice³¹⁷.

312. N. Iorga, *op.cit.*, p.350.

313. Ioan Lupaș, *op.cit.*, p.186

314. *Ibidem*, p. 187.

315. N. Iorga, *op.cit.*, p. 350; Pamfil C. Gregorian, *Chesarie episcopul Buzăului (1825-1846)*, Buzău, 1946.

316. N. Iorga, *op.cit.*, p. 333.

317. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 113.

Revoluția de la 1848-1849, care a continuat dezideratele revoluției lui Tudor Vladimirescu, a reprezentat încercarea românilor de a înlocui sistemul regulamentar cu unul modern, propunându-și inclusiv emanciparea națională. Idealurile revoluției au fost îmbrățișate de numeroși preoți, mireni și călugări, aceștia fiind respectați de către țăranii în mijlocul cărora își desfășurau activitatea.

Chiar dacă revoluția a fost înfrântă, mulți revoluționari fiind înțemnițați sau exilați, iar regimul regulamentar a fost înlocuit cu unul mai strict, cel al Convenției de la Balta Liman, evenimentele internaționale vor avea consecințe deosebite în privința statutului internațional al Principatelor. În privința Bisericii, Barbu Știrbei s-a implicat în soluționarea problemei mănăstirilor „închinat”, în îmbunătățirea situației interne a acestei instituții. Mitropolia Ungro-Vlahiei a fost condusă în perioada 1840-1849 de mitropolitul Neofit³¹⁸, după ce anterior fusese vicar al aceleiași Mitropolii (1834-1840)³¹⁹.

Izbucnirea Războiului Crimeii în 1853 și înfrângerea Rusiei în 1856 au dus la discutarea păcii la Congresul de Pace din 1856. Dominat de Franța, acesta a decis ca problema Principatelor să devină europeană, protectoratul țarist fiind înlocuit de o garanție colectivă a puterilor europene. La aceasta contribuisese intens propaganda revoluționarilor exilați³²⁰.

Reprezentanții Bisericii s-au implicat activ în organizarea și funcționarea Adunărilor Ad-Hoc, susținând Unirea Principatelor. Astfel, putem cita contribuția Mitropolitului Ungro-Vlahiei Nifon (1850-1875) și a episcopilor eparhiilor sufragane: Calinic de Râmnic (1850-1868), Climent de Argeș (1850-1862) și Filotei de Buzău (1850-1859).

Acestea sunt coordonatele principale ale demersului nostru științific, în care ne-am propus surprinderea evenimentelor majore ale perioadei în care Biserica a fost chemată să ia parte. Biserica s-a implicat atât în acțiuni revoluționare, cât și în acțiuni eficiente de reorganizare și reformare instituțională internă.

318. N.Dobrescu, *op.cit.*, p. 187

319. N. Iorga, *op.cit.*, p. 331.

320. I. Lupaș, *op.cit.*, p. 189.

BIBLIOGRAFIE

IZVOARE INEDITE

1. S.A.N.I.C., Arhiva Mitropoliei Ungro-Vlahiei, dos. 1628/1850, f. 8.
2. S.A.N.I.C., fond Eforia Școalelor Naționale, dos. nr. 14/1832, f. 41.
3. S.A.N.I.C., fond Logofeția Pricinilor Bisericești, dos. 81/1835, f.5-11, 14-24.
4. S.A.N.I.C., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. 13/1864, f. 334-340.
5. S.A.N.I.C., fond Ministerul de Interne, dos. 357/1848, dos. 368/1848;
6. S.J.A.N. Dolj, Colecția Documente, pach. CCLXXXII, doc. 35/21 septembrie 1848, f. 1.
7. S.J.A.N Dolj, fond Prefectura Județului Dolj, dos. 130/ 1841, f.569-570; dos. 16/1848, f. 232, dos. 18/1848, f. 12-13; dos. 120/ 1855, f.16-54.
8. S.J.A.N. Dolj, fond Protoieria județului Dolj, dos. 16/1847, f. 3.
9. SJAN Gorj, fond Prefectura Județului Gorj, dos. 33/ 1833, f. 7.
10. SJAN Slatina, fond Biserica Sf. Nicolae Celei, dos. 1/1832-1845, f. 1.
11. S.J.A.N. Slatina, fond Protopopiatul plășii Ocolu, Balta și Oltu de Jos, dos. 65/1849, f. 1-10.
12. S.J.A.N. Vâlcea, Arhiva Episcopiei Râmnicului, dos. 18/ 1847, f. 4-17.
13. S.J.A.N. Vâlcea, fond Prefectura Județului Vâlcea, dos. 89/ 1850, f. 7.
14. S.J.A.N. Vâlcea, fond Primăria orașului Râmnicu Vâlcea, dos. 107/1848, f. 37-38.

IZVOARE EDITE

1. *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, vol. I-VI, București, 1902-1910.
2. Bodea Cornelia, *1848 la români, o istorie în date și mărturii*, vol. I-II, Editura Enciclopedică, București, 1982.
3. Ioan V. Covercă, *Legi bisericești cu privire la cler, în veacul a XIX-lea, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVIII, 1960, nr. 5-6, pp. 496-509.*
4. Davidescu Rada, *Memoriul lui Gheorghe Duncea din Prejna, Mehedinți, privitor la Tudor Vladimirescu*, în „Drobeta”, Drobeta-Turnu Severin, 1978. pp. 161-170.

5. ***, *Dicționar biografic de istorie a României*, Editura Meronia, București, 2008.
6. ***, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei, București, 1979.
7. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I-V, Editura Academiei Române, București, 1959-1962.
8. *Documente privind anul 1848 în Țara Românească*, București, 1962.
9. *Documente privind unirea Principatelor. Documente interne (1854-1857)*, București, Editura Academiei Române, 1961.
10. Erbiceanu C., *Material pentru istoria învățământului la români în secolul trecut. Documente inedite*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XVI (1892-1893), București, 1893, pp. 178-179.
11. Iorga Nicolae, *Raportul lui Barbu Știrbei către Chisseleff*, în „Convorbiri literare”, anul XXII, 1888, nr. 9, pp. 737-751; anul XXII, 1889, nr. 10, pp. 841-857; anul XXII, 1889, nr. 12, pp. 1025-1043; anul XXIII, 1890, nr. 1, pp. 26-43; nr. 2, pp. 153-177.
12. *Izvoare narative privind revoluția română de la 1821*, vol. I, Ediție îngrijită și alcătuită de Ion Pătroiu, Vladimir Osiac (coordonatori) ș.a., Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 2001.
13. Mironescu Athanasie, *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noul Severin*, București, 1906.
14. Osiac Vladimir, *Catagrafia județului Dolj din anul 1828*, Editura Universitaria, Craiova, 2001.
15. Petrescu Ileana, *Documente privind Revoluția de la 1848 în Oltenia*, Craiova, 1969.
16. *Regulamentul Organic întrupat cu legiurile din anii 1831, 1832 și 1833 și adăogat la sfârșit cu legiurile de la anulul 1834 pân acum, împărțite pe fiecare an, precum și cu o scară deslușită a materiilor, acum a doua oară tipărit cu slobozenia înaltei stăpâniri în zilele prea înălțatului prinț și domn stăpânitor a toată Țara Românească Gheorghe D. Bibescu Voevod*, București, 1847.
17. ***, *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, ediție de P. Negulescu și G. Alexianu, București, 1944.
18. Tamaș Corneliu, Bardașu Petre, Purece Sergiu, Nestorescu-Bălcești Horia, *Revoluția de la 1848, în județul Vâlcea. Studii și documente*, Vâlcea, 1978.

LUCRĂRI GENERALE

1. Albu Radu, *Antim Ivireanul și vremea lui*, București, 1962.
2. Anastasia Ioan, *Tudor Vladimirescu. Suflor și conștiință națională. 180 de ani de la revoluția română din 1821*, Editura Ager, Craiova, 2001.
3. Andrei Nicolae, Pârnuță Gheorghe, *Istoria învățământului din Oltenia*, vol. I, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1977.
4. Aricescu Constantin D., *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874; ediție îngrijită, cuvânt înainte, note, indice și bibliografie de dr. Vladimir Osiac, dr. Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1996.
5. Barbu Paul-Emanoil, *Revoluția de la 1848 în Oltenia*, Editura Alma, Craiova, 2003.
6. Barnoschi, D. V., *Originile democrației române. Cărvunarii Constituția Moldovei de la 1822*, Iași, 1922.
7. Berindei Dan, *Revoluția română de la 1848*, București, 1974.
8. Idem, *1848 în Țările Române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
9. Idem, *Revoluția română de la 1821*, Editura Academiei Române, București, 1991.
10. Idem, *Revoluția română din 1848-1849. Însemnătatea și programele ei*, Editura Enciclopedică, București, 1998.
11. Idem, *Epoca Unirii*, ediția a II-a, Editura Corint, București, 2000.
12. Idem, *Constituirea României Moderne*, Editura Enciclopedică, București, 2009.
13. Bobulescu C., *Fețe bisericești în războaie, răzvrătiri și revoluții*, Chișinău.
14. Boteanu Cornel, *Baia de Aramă și împrejurimile ei*, Drobeta Turnu Severin, 1999.
15. Bulacu M., *200 de ani de la nașterea lui Gheorghe Lazăr – personalitatea religioasă, culturală, socială și națională a arhidiaconului și dascălului român Gheorghe Lazăr*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCVII (1979), nr. 5-6, pp. 686-695.
16. Călin Gerard, *Iordache Golescu (1768-1848), boier și ctitor al Instituțiilor românești moderne*, în „Historia”, anul VI (2006), nr. 52, pp. 14-17.
17. Cherescu Pavel D., *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului (1920 -*

- 1955), Editura Adsumus, Oradea, 2001.
18. Chipurici Nicolae, Măneanu Mite, *Mehedințiul sub steagul revoluției române de la 1848*, Drobeta Turnu Severin, 1978.
 19. Ciobanu Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Eminescu, București, 1989.
 20. Ciobotea, Dinică, Osiac, Vladimir, *Politica Imperiului țarist la Dunărea de Jos (1711-1878). Cu privire specială la zona Olteniei*, Craiova, Editura Aius, 2008.
 21. Cojocaru, Dumitru, *Legislație și reformă în timpul domniei lui Barbu Dimitrie Știrbei*, Editura Aius, Craiova, 2000.
 22. Cojocaru, Mihai, *Partida națională și constituirea statului român (1856-1859)*, Iași, 1995.
 23. Cornea Paul, Zamfir Mihai, *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830-1860)*, 1-2, București, 1968.
 24. Dobrescu N., *Istoria Bisericii Române*, București, 1902.
 25. Filitti Ioan C., *Frământări politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1828*, București, 1932.
 26. Idem, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul organic*, București, 1934.
 27. Idem, *Tudor Vladimirescu. Rostul răscoalei*, București, 1937.
 28. Idem, *Opere alese*, cuvânt înainte, text stabilit, bibliografie, tabel cronologic și note de Georgeta Penelea, Editura Eminescu București, 1985.
 29. Georgescu Vlad, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, București, 1992.
 30. Giurescu C. Constantin, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea regelui Ferdinand*, Editura Humanitas, București, 2000.
 31. Giurescu C. Constantin, Giurescu C. Dinu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971.
 32. Gîrleanu S. I., *Tudor Vladimirescu. Viața și fapta sa*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971.
 33. Hănulescu Valentin, *Moravurile societății românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea între lege și cutumă*, în „Buridava”, nr. 5, 2009, pp. 123-129.
 34. Hobsbawm Eric, *Era revoluției 1789-1848*, Editura Cartier, Chișinău, 2002.

35. Horia Vintilă, *Eseu despre interpretarea ciclică a istoriei*, în „Destin. Revistă de cultură românească”, nr. 6-7, Madrid, august 1953, pp. 65-67.
36. Ionescu-Buzău Gheorghe, *Viața și activitatea lui Filotei, Episcopul Buzăului - București*, București, 1909.
37. Iordache Anastasie, *Principatele Române în epoca modernă, I. Domniile pământene și ocupația rusească 1821-1831*, Editura Albatros, București, 1996.
38. Idem, *Principatele Române în epoca modernă II Administrația regulamentară și tranziția la statul de drept (1831-1859)*, Editura Albatros, București, 1998.
39. Iorga Nicolae, *Un apărător al săracilor: „Domnul Tudor” din Vladimiri*, București, 1906.
40. Idem, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, 1928.
41. Idem, *Un cugetător politic moldovean de la jumătatea secolului al XIX-lea: Ștefan Scarlat Dăscălescu*, București, 1932.
42. Isar Nicolae, *Istoria modernă a românilor, 1774/1784-1918*, București, 2006.
43. Idem, *Tradiție creștină și spirit pașnic în revoluția de la 1848 în Țara Românească, în Din istoria generației de la 1848. Revoluție – exil – destin istoric*, București, 2006.
44. Idem, *Relațiile stat-biserică în România modernă (1821-1914). Sinteză și culegere de texte*, Editura Fundației România de Măine, București, 2007.
45. Idem, *De la ortodoxie la redeșteptarea națională. Viața și opera lui Eufrosin Poteca (1787-1858)*, București, 2008.
46. Iscru G. D., *Revoluția română din 1848-1849*, Editura Albatros, București, 1988.
47. Idem, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1996.
48. *** *Istoria dreptului românesc*, vol. II, partea I, Editura Academiei Române, București, 1984.
49. *** *Istoria românilor*, vol. VI, *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, coord. Paul Cernovodeanu, Editura Enciclopedică, București, 2003.
50. *** *Istoria românilor. VII/I. Constituirea României moderne (1821-*

- 1878), coordonator acad. Gheorghe Platon, București, 2003.
51. Lovinescu, E., *Istoria civilizației române moderne*. Ediție și studiu introductiv de Z. Ornea, București, 1997.
 52. Micle Veniamin, *Monumentul istoric-bisericesc Coșuna-Bucovățul Vechi Craiova*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1982.
 53. Idem, *Duhovnicul lui Tudor Vladimirescu*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, seria a III-a, an V, 2001, nr. 1-2, pp. 142-146.
 54. Mioc, Damaschin, Cămărășescu, Ruxandra, *Mănăstirea Antim, București*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXVI (1974), nr.5-6, pp. 463-478.
 55. Mircea T. Radu, 1821. *Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978.
 56. Moisuc Elena, *În legătură cu cel dintâi arz înaintat Porții de către Tudor Vladimirescu*, în „Revista arhivelor”, tom XLI, 1972, nr. 1, pp. 87-88.
 57. Neacșu I., *Lista cu numele pandurilor și căpitanilor lor care au participat la răscoală sub conducerea lui Tudor Vladimirescu (componența lor socială, completată cu date biografice) și un extras statistic nominal cu componența socială a 16 căpitani de panduri*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. I, pp. 394-410.
 58. Negrici Eugen, *Antim, logos și personalitate*, București, 1971.
 59. Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, ediție critică de Damaschin Mioc, București, 1969.
 60. Negrici Eugen, *Antim, logos și personalitate*, București, 1971.
 61. Osiac Vladimir, *Anul revoluționar 1848 în Oltenia*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1973.
 62. Idem, *Istoria modernă a României*, Craiova, 1995.
 63. Idem, *Craiova și mișcarea unionistă din Principate în anii 1856-1857*, în *Paradigmele istoriei. Omagiu Profesorului Gh. Buzatu*, vol. I, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009.
 64. Osiac Vladimir, Ciobotea, Dinică, *Politica Imperiului Țarist la Dunărea de Jos*, Editura Aius, Craiova, 2008.
 65. Osiac V., Ramona-Angela Dumitru, *Situația administrativă, financiară și militară a Țării Românești (1849-1856)*, în vol. *Istorie și societate*, Editura Mica Valahie, București, 2004.
 66. Oțetea Andrei, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Române (1821-1822)*, București, 1945.

67. Idem, *Istoria poporului român*, București, 1970.
68. Idem, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, 1971.
69. Papacostea Șerban, *Oltenia sub stăpânire austriacă (1718-1739)*, Editura Academiei Române, București, 1971.
70. Idem, *Evul Mediu românesc. Realități politice și curente spirituale*, Editura Corint, București, 2001.
71. Păcurariu Mircea, *Episcopia Râmnicului - 500 de ani de existență, 1503-2003*, Editura Decebal, Drobeta Turnu Severin, 2003.
72. Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Compendiu*, Ediția a II-a, revăzută și întregită, Editura Andreiana, Sibiu, 2007.
73. Pătroi Ion, *Revoluția română din 1821 – moment hotărâtor în lupta națiunii noastre pentru constituirea statului modern unitar*, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Filozofie Sociologie Istorie, an IV, 1979, pp. 96-100.
74. Pillat, Cornelia, *Călătoria mitropolitului Neofit în Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XVIII lea*, în „Studii și Cercetări de Istorie Arheologie”, 1956, nr. 3-4, pp. 277-285.
75. Platon, Gheorghe, *Geneza revoluției române de la 1848. Introducere în istoria modernă a României*, Editura Junimea, Iași, 1980.
76. Idem, *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985.
77. Idem, *De la constituirea națiunii române la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. I., Iași, 1995.
78. Platon Gh., Russu V., Iacob Gh., Agrigoroaiei I., *Cum s-a înfăptuit România modernă*, Iași, 1993.
79. Platon Ioan, *Istoria dreptului românesc*, Universitatea Româno-Americană, București, 1994.
80. Plămădeală Antonie, *Fericitul arhidiacon și doctorul în Teologie și legi – Gheorghe Lazăr*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCVIII (1980), nr. 1-2, pp. 145-166.
81. Popescu-Spineni Marin, *Procesul mănăstirilor închinete. Contribuții la istoria socială românească*, București, 1936
82. Popescu Teodor M., *Biserica mărturisitoare*, Editura Credința noastră, București, 1992.
83. Radu Mircea T., *Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Craiova, 1978
84. *Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii*, redactori

- coord. Nichita Adăniloae, Dan Berindei, Editura Academiei, București, 1974.
85. Ruja Mihai, Oprean Popovici, Horea Paul, *Istoria dreptului românesc*, Editura Servo-Sat, București, 2001.
86. Stan Apostol, *Revoluția de la 1821 și statutul internațional al Principatelor Române*, în „Revista de istorie” 33, nr. 5/1980, pp. 847-872.
87. Idem, *Revoluția română de la 1848. Solidaritate și unitate națională*, Editura Politică, București, 1987.
88. Șerban Constantin, *Iordache Golescu, un memorialist mai puțin cunoscut al revoluției din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Apolodor”, an II, nr. 5 (15), mai 2005, pp. 6-7.
89. Șotropa Valeriu, *Proiectele de Constituție, programele de reformă și petițiile de drepturi din țările române în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Academiei, București, 1976.
90. Urechia V. A., *Istoria școalelor de la 1800-1864, I*, București, 1892.
91. Vîrtosu Emil, *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi*, București, 1927.
92. Idem, *1821. Date și fapte noi*, București, 1932.
93. Vornicescu Nestor, *Descătușarea 1821*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1981.

LUCRĂRI SPECIALE

1. Bălașa Dumitru, *Arhimandritul Theodosie Bistriceanu participant la Revoluția din 1821*, în „Mitropolia Olteniei”, an XXXVI, 1984, nr. 7-8, pp. 518-519.
2. Braniște Marin M., *Alegerea și așezarea preoților în slujbă, sub Regulamentul Organic, în Țara Românească*, în „Mitropolia Olteniei”, an XIII, 1961, nr. 7-9, pp. 619-626.
3. Buzan Sever, *Regulamentele Organice și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației Bisericii Ortodoxe Române*, în „Studii Teologice”, seria a II-a, an VIII, 1956, nr. 5-6, pp. 363-375.
4. Buzera Alexie Al., *Școlile protopopești din Oltenia*, în „Mitropolia Olteniei”, Anul XXV (1973), nr. 9-10, pp. 745-812.
5. Cocora Gabriel, *Episcopul Filotei al Buzăului, luptător pentru unirea Țărilor Române*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVII, 1959, nr. 1, pp. 44-52.

6. Idem, *Episcopul Ilarion al Argeşului*, în „Mitropolia Olteniei”, an XIV, 1962, nr. 5-6, pp. 302-333.
7. Constantinescu-Iaşi Petre, *Popa Radu Şapcă. Un conducător de seamă al Revoluţiei de la 1848*, Bucureşti, 1945.
8. Corivan Nicolae, *Clerici ortodocşi din Moldova şi Muntenia care au luat parte la revoluţia din 1848*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei”, 34, 1958, 7-8, pp. 624-647.
9. Covercă, Ioan V., *Legi bisericeşti cu privire la cler, în veacul a XIX-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVIII, 1960, nr. 5-6, pp. 496-509.
10. Cristea Gherasim, *Un paşoptist de seamă. Preotul Radu Şapcă*, Editura Episcopiei Râmnicului şi Argeşului, Râmnicu Vâlcea, 1988.
11. Daniel Patriarhul, *Biserica şi Naţiunea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr.1-2, 2009, p. 3-5.
12. Gherasim Piteşteanu, *Mănăstirile vâlcene în timpul Revoluţiei de la 1821*, în „Mitropolia Olteniei”, an XXXIII, 1981, nr. 4-6, pp. 182-186.
13. Pavel Constantin, *Preotul Constandin din Butoieşti, din pandur-preot 1792-1870*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXIII. 1971, nr. 1-2, pp. 82-84.
14. Păcurariu Mircea, *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române faţă de actul Unirii Principatelor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 1-2, 1967, pp. 90-99.
15. Idem, *Învăţământul teologic seminarial în Biserica Ortodoxă Română*, în vol. aniv. *Două secole de învăţământ teologic seminarial (1803-2003)*, Ed. Trinitas, Iaşi, 2003.
16. Păsculescu-Orlea Em., *Popa Radu Şapcă năstavnîc la Sadova în 1848*, în „Mitropolia Olteniei”, XIII, 1961, nr. 1-4, pp. 187-195.
17. Idem, *Câteva date lămuritoare cu privire la Radu Şapcă*, în „Mitropolia Olteniei”, XV, 1963, nr. 11-12, pp. 914-915.
18. Pârvulescu A. M., *Contribuţiuni la Revoluţia de la 1848 din Oltenia. Rolul preotului Radu Şapcă şi a altor feţe bisericeşti în această mişcare*, în „Arhivele Olteniei”, 1933, nr. 66-67, pp. 190-198.
19. Pocitan V., *Figuri revoluţionare de la 1848: Popa Şapcă*, Bucureşti, 1927.
20. Popescu Nicolae M., *Viaţa şi faptele Părintelui Grigorie Dascălul, Mitropolitul Ţării Româneşti (1765-+22 Iunie 1834)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LII (1934 – Nr. festiv „Grigorie Dascălul,

- Mitropolitul Ungrovlahiei: +1834-1934”), nr.5-6, p. 299.
21. Popescu Sergiu, *Participarea clerului orthodox din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului roman (secolele XIX-XX)*, Editura Aius, Craiova, 2000.
 22. Porcescu Scarlat, *Știri noi referitoare la activitatea episcopului Filotei al Buzăului (1850-1860)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an CV, 1987, nr. 3-4, pp. 80-92.
 23. Radu Dumitru Gh, *Biserica Ortodoxă Română în istoria poporului român*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCV (1977), nr. 1-3, p. 154.
 24. Stăniloae Dumitru, *Câteva trăsături caracteristice ale ortodoxiei*, în „Mitropolia Olteniei”, nr.5-6, 1970, pp. 371-380.
 25. Șerbănescu Niculae, *Episcopii Râmnicului*, în „Mitropolia Olteniei”, an XVI, 1964, nr. 1-2, pp. 175-179.
 26. Tamaș Corneliu, *Arhimandritul Theodosie, egumenul Mănăstirii Bistrița participant la Revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Mitropolia Olteniei”, an XXXV, 1993, nr. 1-6, pp. 166-168.
 27. Vasilescu Gheorghe, *Tudor Vladimirescu și pandurii săi la Mănăstirile: Strehaia, Tismana, Gura Motrului și Țânțăreni în 1821*, în „Mitropolia Olteniei”, an XXXIII, 1981, nr. 7-9, pp. 391-402.
 28. Vornicescu Nestor, *Despre activitatea Episcopului Ilarion al Argeșului, sfetnicul lui Tudor Vladimirescu din anii 1820 și 1821. Câteva date noi*, în „Mitropolia Olteniei”, an XXXIII, 1981, nr. 1-3, pp. 17-18.
 29. Idem, *Episcopul Ilarion al Argeșului sfetnic al lui Tudor Vladimirescu*, în „Mitropolia Olteniei”, an XXXIII, 1981, nr. 1-3, pp. 7-77.
 30. Idem, *Studii de teologie ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, 1998, pp. 7-9.

VARLAAM MITROPOLITUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI (1672-1679)

Prof. Văcărelu Valentin - Mihail

Mitropolitul Varlaam ctitor

Ca majoritatea ierarhilor, mitropolitul Varlaam și-a legat numele și de câteva lăcașuri sfinte, ridicate cu truda și cheltuiala sa, în apropierea locurilor în care și-a petrecut mare parte din viață. Acestea sunt Mănăstirile Trivalea, Turnu, Schiturile Fedeleșoiu și Strihareț.

Mănăstirea Trivalea, cu hramul Sfânta Treime, situată la margine de nord-est a orașului Pitești, lângă șoseaua ce duce spre satul Moșoaia, a fost ridicată, după tradiție, alături de locul unde mai înainte fusese un vechi schit de lemn. Pentru că acesta era deseori inundat, mitropolitul Varlaam, hotărându-se să-l refacă, l-a mutat pe o măgură din apropiere. Datorită noii sale așezări de pe movilă, ctitoria Vlădicăi Varlaam este numită uneori în acte „schitul Măguricea”.¹ Potrivit celor spuse în pisania din 10 septembrie 1698, descoperită în anul 1898, Varlaam l-a ridicat în timpul domniei lui Șerban Vodă Cantacuzino, adică după 30 noiembrie 1678, când acest voievod este căftănit domn. Afirmția aceasta nu pare adevărată, căci într-un act din 21 aprilie 1692 se spune că mitropolitul Varlaam a început a ridica acest sfânt locaș „în zilele lui Duca Vodă”², iar la 29 noiembrie 1676, Meletie călugărul din Groși închina „sfintei și dumnezeieștei mănăstiri de la Pitești, ce să chieamă Trivalea, hramul Sfânta Troiță” o „cezvârtă de moșie din sat

1. Arhivele Statului, „Mănăstirea Trivalea”, pach. XX, doc. 7 (act din 6 iulie 1685).

2. Idem, *Condica* nr. 371, f. 134.

den Groși din partea Ciofrângenească”³

În anii ce au urmat, 1677 și 1678, domnind Duca Vodă, Mănăstirea Trivalea, „care a iaste începută și zidită de Sfinția Sa părintele Varlaam mitropolitul”, este amintită, pe cât se cunoaște, în mai mult de zece acte.

Scoțându-se Vlădica Varlaam din scaun și ieșind din țară, lucrările de zidărie de aici s-au întrerupt, deși toate cele necesare erau pregătite. În timpul lipsei tale, parte din materialele adunate, mai ales cărămizi și var, sunt luate de unii și alții, pentru nevoile lor. La întoarcerea în țară, după ce el a încercat să-și recapete materialele înstrăinate, a reluat lucrul, pe care, poate l-a terminat tocmai în 1698, când sub Constantin Brâncoveanu, a pus pisană amintită. Încă și după aceasta, Vlădica Varlaam, la 6 februarie și 8 iunie 1702, vindea niște vii de la Pitești ale Mănăstirii Trivale, „trebuindu-se bani pentru podoaba bisericii”⁴, ceea ce este o probă că aici mai era încă de lucru.

Înzestrată de ctitor cu multe și felurite proprietăți, Mănăstirea Trivalea, în care ieromonahul Ioan ot Bistrița scrie la 1682, Viața și traiul sfântului Nifon Patriarhul Țarigradului, este închinată de ctitor, la 15 noiembrie 1702,⁵ Mănăstirii Cozia; în timpul când Oltenia a fost sub stăpânire austriacă (1718-1739), ea a depins o vreme de mănăstirea Cotmeana și mai apoi de schitul Fedeleșoiu.⁶

În ianuarie 1827, Mănăstirea Trivalea este dărâmată de cutremur și a fost refăcută tocmai între anii 1854-1856, cu binecuvântarea mitropolitului Nifon și „prin osârdia și osteneala cuviosului arhimandrit chir Ierotei” egumenul său. După secularizare a fost iarăși părăsit până în anul 1904, când a fost refăcut „cu spesele episcopului de Argeș, Dr.Gherasim Timuș”. Cutremurul din anul 1940 i-a pricinuit mari „străcăciuni” care, datorită râvnii stareților săi de după acea dată și ajutorului dat de stat, sunt pe cale de a fi complet închise.⁷

Odinioară, deasupra ușii de la intrare era pisană : „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu desăvârșitul dar al D(u)hului Sf(â)nt s-a ridicat

3. Idem, *Condica* nr. 370, f. 2.

4. Arhivele Statului, *Mitropolia București*, pach. XCIX, doc. 77-78.

5. Idem, „*Mănăstirea Trivalea*”, pach. I, doc. 1.

6. *Ibidem*, pach. XX, doc. 15 (act din 14 ianuarie 1732).

7. N. I. Apostolescu, *Schitul Trivalea*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, vol. VIII, Buc., 1902, pp. 110-116.

acest sfânt și dumnezeiesc locaș întru cinstea și lauda și marea mărire și frumusețe Părintele și Fiul și D(u)hul Sf(ă)nt nedespărțită troiță, cu nevoința (și cheltuiala) părintelui Varlaam ce au fost Mitropolit Țării Românești, în zilele lui Grigorie (Ghica Voievod) mai și mai întâi Episcop Râmnicului și după lipsirea den Vl(ă)dicie închinător sf(ă)ntu(lui) Ant(onie) schimnic au ridicat ac(e)st sfânt locaș în domnia lui Șerban Vod(ă), începându-s(ă) prim(ă)va(ra), iar pis(ania) s-au pus în domnia lui Constantin Voievod Brâncoveanu, ms. Septembrie 10.1.7207 (1698).”⁸

Mănăstirea Turnu. Cea de-a doua ctitorie a mitropolitului Varlaam, cu hramul Intrarea Maicii Domnului în biserică, este situată pe malul stâng al Oltului, la poalele muntelui Turnu, lângă „masa lui Traian” și în trecut i se zicea „schitul de după turn” în amintirea turnului de aici, care păzea intrarea Oltului. După tradiție, înainte de a se zidi această mănăstire, șase călugări, plecând la pustie din obștea Mănăstirii Cozia, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, doi dintre ei au sihăstrit în preajma Muntelui Cozia, loc vestit de nevoință. Acești cuvioși sihaștri, anume Daniil Duhovnicul și ucenicul lui, Misail, și-au săpat cu dalta două peșteri alăturate într-o mică poiană după muntele (piscul) Turnu și acolo și-au nevoit în desăvârșită sfințenie mai mult de treizeci de ani. Apoi, Cuviosul Daniil mutându-se din viața aceasta, ucenicul său Misail a înnoit vechea biserică din lemn, a adunat mai mulți sihaștri și a ajuns cel dintâi egumen cunoscut al Sihăstriei Turnu.⁹ Mitropolitul Varlaam, aflând de traiul lor schivnicesc, a venit să-i vadă, și plăcându-i locul, a pus de le-a zidit un schituleț cu o frumoasă bisericuță¹⁰ din piatră, păstrând vechiul hram: „Intrarea Maicii Domnului în biserică” și așază osemintele cuvioșilor Daniil și Misail, cinstiți ca sfinți de credincioși, sub zidul bisericii. Peșterile lor din curtea mănăstirii se păstrează în bună stare până astăzi. Deasupra sfintelor lor moaște stau scrise numele „Daniil Duhovnicul” și „Misail Nacealnicul”.¹¹ După pisanie, aceasta s-a petrecut în anul 1676, când domnea în Țara Românească Duca Vodă. Pisania Mănăstirii

8. Protosinghel Theofil S. Niculescu, „*Sfintele Monastiri și Schituri din România*”, Editura Mănăstirea Vodița, Drobeta Turnu Severin, 2002, p. 316.

9. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească, sec. IV-XX*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B. O. R., București 1982, p. 257.

10. În tinda acestei bisericiuțe se află zugrăvit Mitropolitul Varlaam în mărime naturală. Stampa, însă, pare a fi cu mult posterioară timpului în care a trăit Varlaam, ctitorul acestui schit. (Athanasie Mironescu, *Istoricul eparhiei Râmnicului Noul Severin*, p. 58).

11. *Ibidem*, p. 257.

Turnu, sculptată în piatră deasupra ușii de la intrare, era: „Din mila și darul lui Dumnezeu Părintelui și al Fiului și al Sfântului Duh Sfânt s-au ridicat și s-au înălțat acest sfânt locaș, întru cinstea și lauda Aducerii în Biserică a Prea Sfintei și de Dumnezeu Născătoarei Maria, cu nevoința și cu toată cheltuiala părintelui chir Varlaam Mitropolitul Țării Românești, în zilele lui Ioan Duca Voievod, 14 iulie vleit 7184 (1676)”.¹²

În preajma Mănăstirii Turnu au sihăstrit și câteva călugărițe iubitoare de Hristos, printre care și schimonahia Xenia, mama Mitropolitului Varlaam al Țării Românești.¹³

Timp de trei secole această sihăstrie a dus o înaltă nevoință isihastă fiind locuită de călugări aleși și schimonahi foarte iubitori de osteneală. Toți călugării practicau rugăciunea lui Iisus în desăvârșită liniște, în tăcere și ascultare. Unii dintre ei știau Psaltirea pe de rost și nu ieșeau toată viața din mănăstire. Alții se retrăgeau la pustie pe Muntele Cozia sau pe ceilalți munți din jur: Teofilul, Călugărul, Turnu, Basarab și alții și acolo se nevoiau singuri zeci de ani. Numai la marile praznice coborau la biserică, se mărturiseau și primeau Prea Curatele Taine.¹⁴

Schitul, aflându-se pe moșia Mănăstirii Cozia, a fost închinat acestui sfânt lăcaș.

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea, a fost „meremetisit” de episcopul Iosif al Argeșului, „carele au dat la acest sfânt schit și douăsprezece minei, care cuprind slujba sfinților (de) peste an și 12 cărți, Viețile Sfinților și un clopot”.

La anul 1846 a fost rezugrăvit cu ajutorul dat de un ieromonah Grigorie. În anul 1884, episcopul Ghenadie al Argeșului îi face o clopotniță și un rând de chilii, iar episcopul Gherasim Timuș, la 1900, zidește aici o nouă biserică, având la parter trapeză și un șir de chilii cu etaj. Clopotnița acestei mănăstiri este menționată în catagrafia din anul 1866 și în cea din anul 1895.¹⁵

În noaptea de 6 spre 7 februarie 1932, un foc năprasnic îi mistuie

12. Arhimandrit Gamaliil Vaida, „Mănăstirea Cozia ieri și astăzi”, editată de Episcopia Râmnicului și Argeșului, București, 1983, ediția a II-a, p. 94.

13. Ioanichie Bălan, „*Vetre de sihăstrie românească, secolele IV-XX*”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1982, p. 255.

14. Ioanichie Bălan, „*Vetre de sihăstrie românească, secolele IV-XX*”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1982, p. 257.

15. Arhimandrit Grigore Urișescu, Mănăstirea Turnu, în M.O. nr. 3-4/1967, pp. 217-218.

chiliile de pe latura de nord, clopotnița, acoperișul bisericii și bucătăria. Stricăciunile pricinuite acum au fost reparate de foștii episcopi de Argeș, Nichita Duma și Grigorie Leu. Pisania vechii biserici ce a ars era : „Din mila lui Dumnezeu Părintelui și a Fiului și a Duhului Sfânt s-a ridicat și s-a înălțat acest sfânt locaș întru cinstea și lauda aducerii în biserică a Prea Sfintei și Prea Slăvitei Stăpânei noastre și de Dumnezeu Născătoarei Maria, cu nevoința și cu toată cheltuiala părintelui Kir Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, în zilele lui Ioan Duca Voievod mța Iulie 30 vleat 7184 (1676)”.¹⁶

Aici sunt înmormântați episcopii Gherasim Timuș și Nichita Duma, precum și arhiereul Evghenie Humulescu.¹⁷

Schitul Fedeleșoiu. Încă pe când Vlădica Varlaam era episcop la Râmnic, Tudor, feciorul lui Rafail călugărul și al jupânesei Calea, închinase episcopiei partea lui de moșie din satul Fedeleșoiu.¹⁸ Mai apoi, Varlaam, ajungând mitropolit, a cumpărat toată cealaltă parte de moșie de la moșnenii din acest sat și în 1675, prin schimb, ajunge stăpân și peste cea a episcopiei. Curând după ce Grigore Ghica a luat pentru a doua oară domnia Țării Românești, - februarie 1672 - , Vlădica Varlaam, poate ca o ispășire pentru păcatul săvârșit de acest voievod prin uciderea postelnicului -, a îndemnat pe soția sa, Doamna Maria, să ridice aici, în acest minunat colț din valea Oltului, numit la „Cetățuie”, ajuns în stăpânirea voievodului prin schimb cu mitropolitul,¹⁹ un sfânt locaș. Blagocestiva Doamnă, pornindu-se „cătră acest bun sfat”, începe lucrările de înălțare la 30 iulie 1673. Ea însă nu a apucat să le vadă și sfârșitul, deoarece, la mai puțin de patru luni după aceasta - noiembrie 1673 - soțul este mazilit și amândoi iau drumul exilului. Lucrările de zidire a sfântului lăcaș, potrivit spusei pisaniei din 1702, „au rămas asupra Preasfințitului Mitropolit chir Varlaam”, care „s-au nevoit de au isprăvit aceste toate câte se văd cu toată podoaba”. Astfel a luat ființă Schitul Fedeleșoiu „ce să cheamă Cetățuia” cu hramul Preaobrajnia Domnului nostru Iisus Hristos și Sfinții Apostoli.²⁰

16. Protosinghel Theofil S. Niculescu, „*Sfintele Monastiri și Schituri din România*”, Editura Mănăstirea Vodița, Drobeta Turnu Severin, 2002, pp. 317-318.

17. Ieromonah Damian Stănoiu, *Prin monastiri*, în rev. B.O.R., an. XLI (1923), pp. 751-752.

18. Arhivele Statului, *Condica nr. 721*, f. 813.

19. Schimbul de moșie s-a făcut la 31 mai 1673 (N. Iorga, *Studii și documente*, V, 1, p. 125).

20. Deși în pisanie se spune că „*această sfântă și dumnezeiască biserică din temelie s-au zidit și s-au împodobit cu zugrăveală...cu toată cheltuiala Mării Sale răposatului*,

Din izvodul cheltuielilor, care s-a păstrat, se vede că la zidirea acestui sfânt locaș s-au folosit 90.000 de cărămizi, în parte de la Jiblea, „cu 80 de bani și un leu mia” și piatră de Albești, care au fost date în seama „meșterului de zid” Stoica și a zidarului Martin, pietrarului Stoica, poleitorului Lupu și popii Grigore din Costești;²¹ „arhitect” era Oprea meșterul, iar ispravnic un Onisifor monahul; pe aceștia îi supraveghea logofătul Dragomir; vârnicerii au costat 10 galbeni ungurești; varul a fost strâns de oameni din satele Rădăcinești, Scăueni și Dolofani iar lucrul la zid, pentru cărat și altele s-a făcut de către oameni din satul Jiblea; piatra, în „buduri” și „cuiburi”, s-a adus din Albești, cu „vătaful de pitrari” Stoica, plătindu-se un „năem” destul de ridicat căraușilor de către duchiul Ștefan; pentru lemne s-au tocmnit patru meșteri.²² Schitul Fedeleșoiu a primit de la Doamna Maria, soția domnitorului Grigore Ghica, o Evanghelie tipărită frumos și legată cu argint, o cruce, un potir, un disc, o zveasda, o lingură, o copie, o cădelniță și trei candelă cu „zale” și la această dintâi zestre Vlădica Varlaam a adăugat, din partea lui, o „Liturgie de Mosc”, un Octoih, o cădelniță și o cruce.²³

Pe pereții biserici acestui schit, a cărei ușă de la intrare este „de o foarte fină săpătură în lemn”, iar la tâmplă „una din cele mai artistice și mai fin lucrate din câte ne-au rămas din această epocă de strălucită întrecere pe toate târâmurile artei”, alături de familia lui Grigore Ghica, Constantin Brâncoveanu – sub care s-a terminat lucrul – și alte fețe bisericești, se află zugrăvit, în colț, spre miazăzi, și „Varlaam mitropolitul al doilea ctitor, câștigătorul locului acestuia”. Poartă „barbă albă, camilfacă pe cap, mantie

Domnului Io Grigorie Ghica Voevod în domnia după urmă...” (Bul. Com. Mon. Ist., V, (1912), p. 31), totuși în actele cunoscute se întâlnesc numai astfel de afirmații, în legătură cu începutul acestui sfânt locaș: „...începând părintele Varlaam a zidit și a înălțat sfânta și dumnezeiasca mănăstire de la Fedeleșciori...” (Arhivele Statului, Condica nr. 721, f. 813), sau „părintele nostru chir Varlaam... ,carele din temelie au zidit această sfântă mănăstire” (Ibidem, f. 867); sau „carea o au zidit din început însuși Sfinția Sa, părintele Varlaam Mitropolitul” ; sau „carea iaste și înălțată din temelie de cinstitul părintele nostru chir Varlaam Mitropolitul a toată Țara Românească” (Condica nr. 721, f. 818).

21. St. Meteș, *Din istoria artei religioase române*, I, *Zugravii bisericilor române*, Cluj, 1929, p. 34.

22. N. Iorga, *„Istoria Bisericii românești”*, vol I, ediția a II-a, Editura Ministerului de Culte, București, 1929, p. 384.

23. N. Iorga, *„Studii și documente”*, V, p. 484.

cu dungi albastre; dedesubt, veșmânt negru cu blană”²⁴

Încă din timpul când se lucra la acest sfânt locaș, mitropolitul Varlaam îl înzestra, în afară de moșia Fedeleșoiu, cu moșiile Runcul, Voinigești, Întorsura din Dolj, Ulmetul, Țuțuroi, Sâmbotin,²⁵ Băduleasa,²⁶ „cu locul de sus de moara de hîrtie”,²⁷ vaduri de moară, pod peste Olt, țigani ș.a. La obiectele de cult, el adaugă o cruce, o Liturghie de Mosc, un Octoih și o cădelniță, din care, la 15 iunie 1841, s-a făcut un potir, păstrat și acum la biserică.²⁸

Cu toate aceste bunuri, Schitul Fedeleșoiu este închinat, la 20 aprilie 1750, de Grigore Ghica II metoh „la spitalurile de la mănăstirea Pantelimon...pentru îndestularea și buna chibzuire a spitalului cu săraci bolnavi”, ajungând mai apoi sub administrația fostei Eforii a Spitalelor Civile.²⁹

La 1878 schitul a fost mistuit de foc și după aceasta călugării de aici s-au risipit, biserica ajungând, mai apoi, în folosința satului Fedeleșoiu, așa cum este și astăzi.³⁰

Schitul Strihareț. Cel de-al patrulea sfânt locaș, de care este legat numele mitropolitului Varlaam, este Schitul Strihareț, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, situat „pe coasta unui deal în partea de nord a orașului (Slatina), într-un peisaj foarte frumos, înconjurată de păduri și cu vederea din față asupra văii Oltului”. Schitul este ctitorit de ierarhul Varlaam, împreună cu episcopul Serafim de Râmnic (1668-1670), în a cărui stăpânire se afla locul pe care s-a zidit. Acesta din urmă a trăit aici ca schivnic, sub numele de Silvestru, și tot aici a fost și îngropat.³¹ Pe piatra

24. Preotul Nicolae Șerbănescu, „Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografeii bucureștene (1672-1679)”, în B.O.R. nr. 12/1958, p.1144.

25. Arhivele Statului, *Condica nr. 721*, f. 811-812; 818-820; 862-863; 867-868.

26. Idem, *Condica nr. 477*, f. 127-127 (act din 17 august 1686).

27. N. Iorga, *Studii și documente*, V, p. 486.

28. Pr. Dominic N. Ionescu, *Schituri și biserici de sat*, București, 1931, p. 24.

29. G. Gălășescu, *Eforia Spitalelor Civile din București*, București, p.945; Preotul Nicolae Șerbănescu, „Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografeii bucureștene (1672-1679)”, în B.O.R. nr. 12/1958, p.1145.

30. N. Iorga, *Schitul Fedeleșoiu*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, V (1921), p. 30-35; idem, *Istoria Bisericii Românești*, I, p. 384.

31. G. Poboran, *Istoria Orașului Slatina*, ed. a II-a, Slatina, 1908, pp. 340-344.

așezată la temelie, în stânga intrării, se vede următoarea pisanie: „În zilele creștinului Io Antonie Voievod și s-a ostenit episcopul Serafim de o au zidit din temelie până ce s-au săvârșit cu toată cheltuiala Mitropolitului Țării Românești, Varlaam, ca să le fie pomenit în veci. Amin. 7179 (1672) și după trecerea episcopului Serafim rămas-au năstavnici ieromonah Veniamin”³². Potrivit celor afirmate în pisania din anul 1672, schitul a început a se zidi „în zilele creștinului Io Antonie Voievod”, ostenindu-se cu ridicarea lui „din temelie până s-au săvârșit” episcopul Serafim al Râmnicului și „puind toată cheltuiala” Varlaam, mitropolitul Țării Românești.

În bisericuță, la locul rezervat ctitorilor, sunt zugrăviți, în dreapta, episcopul Serafim, având ca îmbrăcăminte „doliu cel veșnic schivniciei”, iar în stânga, mitropolitul Varlaam. Acesta din urmă, de statură potrivită, cu barba albă și cu fața închisă, poartă pe cap o camilafcă neagră, care-i acoperă amândoi umerii. Cu mâna stângă ține cârja, iar cu dreapta binecuvântează. Pe deasupra este îmbrăcat în mantie bogată, încheiată în partea de jos din față, iar pe dedesubt poartă haină de culoare neagră. Lângă episcopul Serafim stă scris: „Episcop, care a episcopit multă vreme la Buzău și Râmnic puțin și s-a pristăvut aici”, iar lângă Mitropolitul Varlaam se vede scris: „Mati boja Varlaam, Mitropolit al Țării Românești”³³.

Schitul, fiind înzestrat cu câteva moșii, este închinat Sfintei Mitropolii, în care stare a rămas până la secularizarea din decembrie 1863. Ceva mai înainte, în anul 1844, a fost restaurat din porunca mitropolitului Neofit, purtător de grijă fiind egumenul său Iosif și cheltuielile fiind suportate de Sfânta Mitropolie. După secularizare se pustiește și în clădirile sale se așază, la 1883, o școală de agricultură. Prin anul 1930, episcopul Nichita Duma al Argeșului îl reînființează, și astăzi, sub conducerea unui inimos stareț, duce o viață plină de duh călugăresc, așa cum au voit, desigur, fericirii săi ctitori.³⁴

Din timpul acestei păstorii a ierarhului Varlaam se cunoaște un antimis. Este imprimat pe pânză rezistentă, având pe față, în colțurile făcute de un chenar cu podoabe florante, patru medalioane cu cele patru simboluri ale Evangheliștilor: un înger, un leu, un bou și un vultur. În mijloc, Mântuitorul

32. Protosinghel Theofil S. Niculescu, „*Sfintele Monastiri și Schituri din România*”, Editura Mănăstirea Vodița, Drobeta Turnu Severin, 2002, pp. 301-302.

33. Protosinghel Theofil S. Niculescu, „*Sfintele Monastiri și Schituri din România*”, Editura Mănăstirea Vodița, Drobeta Turnu Severin, 2002, p. 302.

34. Ioan C. Filitti, *Biserici și ctitori*, în rev. B. O. R. (1932), pp. 229-230.

gol și cu ependit, în potir; în spatele Lui crucea cu cuiele, sulita și buretele. De o parte și de alta Maica Domnului și Sfântul Ioan Evanghelistul și câte doi îngeri pe nori. În spațiul rămas liber se află inscripția slavonă consacrată, amintind, între altele, numele Vlădicăi Varlaam, al voievodului Gheorghe Duca și anul sfințirii, trecut însă incomplet, numai *3р (7100), lipsind, deci, zecile și unitățile.³⁵

În legătură cu antimisul, trebuie menționat că iscusința meșterilor mitropolitului Varlaam s-a făcut cunoscută până departe, la Mănăstirea Vatoped, din Sfântul Munte, unde se mai păstrează și astăzi o icoană a Maicii Domnului Pantanassa, purtând data 1749 - evident greșit, pentru 1679 - și inscripțiile, scrise în grecește: „Atoată Stăpână, Maică a lui Hristos Dumnezeu nostru, primește rugăciunea robului tău, a Preasfințitului Mitropolit al Țării Românești, arhiepiscopul Varlaam ...”³⁶

Scoaterea din Scaun a Mitropolitului Varlaam

Din cele de mai sus reiese că Vlădica Varlaam desfășura în Biserica Țării Românești o activitate rodnică. Aceasta, însă, nu a putut dura multă vreme, deoarece schimbările de la domnia țării o opresc în plin mersul ei. Aceleași dispute dintre partidele politice îl fac, pentru a doua oară, să părăsească un scaun ierarhic, pe care îl păstorea cu toată vrednicia. Rivalitatea dintre Băleni și Cantacuzini nu se stinsese încă. În noiembrie 1678, Cantacuzinii reușesc să pună mâna pe tronul țării, înscăunând pe unul din fii postelnicului, Șerban Cantacuzino. Acesta sosește în București la Boboteaza anului 1679 și în primii ani de domnie persecută crunt pe membrii partidei adverse. Radu Popescu, cronicarul partidei Bălenilor, descrie astfel începutul domniei: „Mare și întunecat nor și plin dă fulgere și de trăznete au căzut pă Țara Românească Șarban vodă, carele ca cu nește trăznete cu răotatea lui au spart și au dezrădăcinat nenumărate case de boiari și de slujitori și de săraci și pă mulți au omorât cu multe feluri de cazne și i-au sărăcit cu multe feluri de pedepse...”³⁷

35. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografeii bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, p.1145.

36. Pr. Dr. Teodor Bodogae, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*, Sibiu, 1941, p.122.

37. Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971.

În aceiași timp, Șerban Vodă caută să dea satisfacție celor ce suferiseră sau încă mai sufereau pentru familia sa și partidul ei. Între aceștia era și fostul mitropolit Teodosie, care stătea încă la mănăstirea Tismana „cu mare dor pentru vlădicie”. Către el și-a întors gândul noul voievod. „Și au trimis – scrie cronica – și la Vlădica Teodosie de l-au adus de la Tismana de unde era la opreală și viind și-au cerșuit judecata pentru scoaterea lui de la mitropolie”. Și și-a făcut el și jalbă, arătându-și nevinovăția. Șerban Vodă îndată trimite această jalbă la Țarigrad la patriarhul Dionisie al IV-lea Seroglanul (1676-1679), ruda sa, pentru ca Vlădica Teodosie „să aibă judecată și îndreptare de la Biserica cea mare”. În martie același an, patriarhul ecumenic răspunde Voievodului, arătând că el și sinodul său aprobă cererea lui Teodosie de a i se rejudeca pricina, nevoind a „trece cu vederea lacrimile lui, care poate să fie nevinovat”. Ar fi trebuit ca Teodosie să vină în persoană „înaintea scaunului său pentru a i se face judecată nouă”, însă acest lucru fiind cu neputință, din Țarigrad se va trimite un judecător, „care să cunoască legile dumnezeiești și să fie încercat în dreptate și foarte practic în asemenea lucruri bisericesti.” Acesta va avea să judece fără părtinire și dacă pările împotriva lui Teodosie se vor dovedi adevărate, el va rămâne osîndit, iar dacă el se va arăta „nevinovat și fără păcat și pările mincinoase”, va fi dezlegat de pedeapsă „și iarăși așezat la cinstea lui și în vrednicia scaunului acestei eparhii a Ungro-Vlahiei”.

Curând după aceasta, patriarhul ecumenic Dionisie și sinodul patriarhal din Constantinopol a delegat să ia parte, în numele lor, la judecata care avea să se facă la București, pe Marele Logofăt al Bisericii celei mari și „dascălu” ei, Ioan Careofil și pe Anania, mitropolitul Maroniei și exarh de Rodosto.³⁸ Aceștia erau împuterniciți ca, în sinod, să asculte pe Teodosie și, dacă va fi cazul, ultimul să ridice „afurisenia” care era asupra lui, în chip canonic, „cu omoforul și patrahirul”, aducându-l „în starea dentăi”.³⁹

Delegația patriarhală sosea la București la 13 aprilie 1679.⁴⁰ „Și viind (ei) - zice mai departe Cronica – au strânsu Șerban Vodă mare sobor de arhieriei țerei și de alți arhieriei, care se întâmplase atuncea aici și toți egumeii

38. Prof. Al. Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe*, în B.O.R. nr. 7-10 / 1959, p. 924.

39. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografei bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, p. 1146.

40. Diac. Niculae M. Popescu, *Dionisie, Mitropolitul Ungrovlahiei*, p. 7; D. Russo, *Studii istorice greco-române*, I, București, 1939, p. 184.

din toată țeara și cu toată boierimea”⁴¹ care sobor, împreună cu trimișii țarigrădeni, avea să judece pricina dintre cei doi ierarhi munteni. De față erau și alți arhieri străini, „cari se întâmplase atunci aici”, precum Metodie de Dristra (Silistra), împreună cu „arhieriei țerii”: Ștefan al Râmnicului, fost egumen de Sadova și ales de acolo la 15 ianuarie 1673, un român ai cărui nepoți se chemau Badea și Irimia, amândoi logofeți, iar părinți îi erau Bogdan și Nedelea, și Grigorie de Buzău.⁴²

În ziua de 15 aprilie, „înaintea prealuminatului, preslăvitului de Dumnezeu credincios și preacreștinescului domn a toată Ungro-Vlahia Io Șerban Voievod Cantacuzino și a cinstiților boiarilor țării și domnii aceștia ... (și) a domnescului divan”, a început judecata. Cei doi împricinați, mitropoliții Varlaam și Teodosie, stăteau de față, „în picioare”. Și îndată Vlădica Teodosie „și-au spus toată jalba”, iar sinodalii au adus „la mijloc Sfânta Condică a Mitropolii aceștia Ungro-Vlahii” și au cercetat „de se vor afla vini scrise împotriva lui Kyr Teodosie pentru care să fie caterist atunci și să fie scos din scaunul mitropolii Ungro-Vlahii”. Și s-au aflat „oară ce vini și în Condică și afar’ den Condică pre (o) hărțiie”. După aceasta, a fost întrebat Vlădica Varlaam „de va putea să aducă pe față păraș și mărturii vinilor” puse în sarcina lui Teodosie. Acesta, om de caracter, cum rar se întâlnește, nu-și trădează prietenia cu care era legat de Teodosie și deși știa că din acel moment va pierde scaunul mitropolitan, pentru care trudise atât de mult și unde începuse atât de frumoase lucruri, dezinteresat de măririi lumești, cu suflet curat și în frica lui Dumnezeu „mărturisește însuși cu gura lui că nic(i) părtaș sântu, nic(i) mărturii ca aceastea știu, iar nic(i) la aceaste vini nu conosci vinovat pe Kyr Teodosie, numai atâta conosci cum și acesta Kyr Teodosie în silă s-a scos den scaon”. Mai departe el arată cum i-a spus lui Grigorașcu Vodă că scoțând pe Teodosie, face un „lucru fără(ă) de cale” și cum a fost silit să primescă, până la urmă, scaunul mitropolitan.

Apoi își încheie mărturia, zicând: „Și de vream ce acum mă aflu la judică, ascultător sântu la ce să va afla cu dreptul” și punând „cârja pre masă înaintea Domnului și a totu soborul”, a așteptat cu seninătate hotărârea lui. În urma acestei depoziții, plină de mărinimie, soborul judecătoresc găsește nevinovat pe Teodosie și Domnul, luând cârja de pe masă, „au dat-o Vlădicăi Teodosie și l-au trimis la mitropolie cu mare cinste, marți

41. *Magazin istoric*, V, p. 20.

42. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, ediția a II-a, București, 1929, p. 385.

în septămâna cea mare, înaintea Pascilor, aprilie 26, an. 7187 (1679).⁴³ „Iar Varlaam – se spune în actul de judecată din Condica Sfântă – fiind mutat la scaonul acesta, una pentru prostimea lui, alta făcându-i-se sil(ă) dup(ă) moartea lui Dionisie și mărturisindu adevărul și nevinovarea lui Kyr Teodosie și plecându-se cu ascultare bună la judicata aceasta și cerșindu-și ertăciune de la sfântul săbor, el să hie încă depărtat de scaonul mitropoliei Ungro-Vlahiei și de toate veniturile ei și să aște afle întru pac(e) și odihnă”.⁴⁴

În Condica Sfântă a Mitropoliei Ungro-Vlahiei, versiunea grecească a actului de rejudecare a mitropolitului Teodosie din anul 1679 poartă data: 15 aprilie 1679,⁴⁵ iar în cea românească : 25 aprilie 7287 (greșit pentru 7187=1679)⁴⁶; în timp ce Cronica țării arată că Șerban Cantacuzino, după ce vlădica Teodosie, la această judecată, a fost găsit nevinovat, i-a dat cărja, pusă pe masă de bună voie de mitropolitul Varlaam, și „l-au trimis la mitropolie cu mare cinste marți în septămâna cea mare înaintea Pascilor, aprilie 26, an. 7187”. Urmând spusa Cronicii, sfârșitul păstoriei lui Varlaam și începutul celei de a doua păstoriri a lui Teodosie este în ziua de 26 aprilie. Însă data cea adevărată este 15 aprilie, deoarece în anul 1679 Paștile căzând în ziua de 20 aprilie⁴⁷, atunci „marți în septămâna cea mare înaintea Pascilor”, când, precum spune Cronica, vlădica Teodosie a fost trimis la Mitropolie pentru înscăunare, cade exact în ziua de 15 aprilie, cum se arată în versiunea grecească a actului amintit. Prin urmare, afirmația din Cronică este adevărată numai în ceea ce privește ziua din săptămână –marți- nu și în ceea ce privește data de lună : 26 aprilie. Astfel , sfârșitul păstoriei lui Varlaam și începutul celei de a doua păstoriri a lui Teodosie au avut loc la data de 15 aprilie 1679, nu la 26 aprilie 1679, după cum s-a arătat mai sus.⁴⁸

Și astfel Vlădica Varlaam, după o păstorie de aproape șase ani și jumătate, părăsește tronul vlădicesc, pe care nu l-a râvnit, dar pe care, cât l-a avut, l-a cinstit prin muncă rodnică în ogrorul Bisericii și țării sale.

43. N. Simache și Tr. Cristescu, *Letopisețul Cantacuzinesc*, pp. 196-197.

44. *Condica Sfântă*, pp. 48-52, 54-55; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, I, p. 385; I. Lupaș, *Mitropolitul Teodosie Veștemeanul*, Sibiu, 1943, p. 11.

45. *Condica Sfântă*, ediția Ghenadie Enăceanu, București, 1886, p. 51.

46. *Ibidem*, p. 55.

47. *Documentele privind Istoria României*. Introducere. Vol. I, București, 1956, p. 644.

48. Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, „*Precizări privind cronologia mitropoliților Ungrovlahiei*”, în B.O.R. nr. 3-4 \ 1961, pp. 378-379.

Varlaam și Teodosie

Înainte de a duce mai departe firul vieții mitropolitului Varlaam, trebuie arătat că el, pus față în față cu Teodosie, așa cum a fost prezentat în istoriografia noastră de până acum, este un nedreptățit. În timp ce Teodosie este prezentat ca un ierarh împodobit cu toate virtuțile, cu „cea mai fecundă și mai variată” activitate, vrednic și iubitor de neam, reprezentant al partidei naționale, învățat, cunoscător a mai multe limbi, potrivit elementului grecesc, susținător al culturii în Țara Românească și al limbii românești în biserică, victimă a ideilor sale „cu caracter curat românesc”, Varlaam este arătat „în svat asemenea”⁴⁹ cu partida grecofilă din țară, unit „la toate nelegiuirile”⁵⁰ cu această partidă, „strein și înstreinat de țeară”,⁵¹ izgonitor al limbii românești din biserică,⁵² de asemenea, că nu era „un român zelos”, că ținea la cultura veche slavonă,⁵³ că făcea pe voia dușmanilor țării,⁵⁴ că „nu avea simpatie către țară”⁵⁵, fiind „plăcut și înstrăinatului Grigore Ghica”, că era „român orbit de pasiuni, complice al ilegalităților domnului fanariot”, „uzurpator”,⁵⁶ dușman al lui Teodosie, om „fără simpatie în țară”⁵⁷ și alte asemenea invective.

Cercetând însă cu atenție și fără părtinire actele vremii, vom constata că aceste epitețe sunt, pe de o parte, rezultatul unei greșite înțelegeri a stării din Biserica noastră în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, iar pe de altă parte, și a unei prea mari încrederi acordate spuselor autorului Cronicii anonime a Țării Românești, părtinitor vădit al partidei cantacuzineștilor. Comparându-se faptele lui Varlaam cu cele ale lui Teodosie, se va vedea că el nu a fost un susținător al partidei grecofile din țară, ci dimpotrivă. În timpul păstoriei sale, când locul de stareț de la Mănăstirea Butoiul din

49. N. Simache și Tr. Cristescu, *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 191.

50. D. Fotino, *op. cit.*, p.122.

51. Arch. Ghenadie Enăceanu, în rev. B. O. R., V, (1880-1881), p. 35.

52. *Ibidem*, pp. 36-37.

53. *Ibidem*, p. 37; Paraschiv Popescu, *op. cit.*, p. 16.

54. Ghenadie Enăceanu, *Evangheliile...*, p. 72.

55. *Condica Sfântă*, p. 53.

56. I. D. Petrescu, *Mitropoliele țerei*, pp. 108 și 128.

57. Paraschiv Popescu, *Teodosie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei*, p. 17.

Dâmbovița, închinată din secolul al XVI-lea la Mănăstirea Sfântul Ștefan ot Meteore, rămâne liber după un șir de egumeni greci, el, înfrângând tradiția grecească de aici, „puse mâna pe Butoi și așeză egumen român”,⁵⁸ în timp ce mitropolitul Teodosie, la 24 iulie 1705 „confirma închinarea schitului Privița de pre apa Nișcovului la mănăstirea Vatopedul din Sfântul Munte”.⁵⁹

Nu se știe dacă mitropolitul Varlaam a fost membru al partidei Bălenilor, însă chiar dacă ar fi fost, nu există nicio dovadă despre activitatea sa în această partidă. Episcop de Râmnic a ajuns în vremea când, la putere, era partida postelnicilor, iar cu un an mai înainte, în 1669, Varlaam, împreună cu mitropolitul Teodosie și alții, semnează cartea pentru constatarea nevinovăției postelnicului și de condamnare a lui Stroe Leurdeanu.

Mitropolitul Varlaam nu a fost un înstrăinat și nici lipsit de iubire față de patrie, față de „neamul meu rumânesc”, pentru a cărui luminare, cu „multă usărdie” a înființat tipografie la București, ceea ce, cum se știe, nu a făcut mitropolitul Teodosie.

Părintele mitropolit Varlaam nu a fost izgonitor al limbii românești din biserică, ci dimpotrivă: în prefața lucrării Cheia Înțeleșului vorbește despre folosul limbii românești în „Biserica țării noastre rumânești”, pentru cultivarea căreia nu a cruțat nimic din „agonisita” lui, ci a „tocmit” dascăli învățați ca să traducă în limba română o carte scrisă în slavonește, în care, desigur, erau și unele subtilități dogmatice. În același timp, trebuie amintit că peste aproape doi ani, mitropolitul Teodosie, tipărind Liturgia, prevăzută poate în planul editorial al Vlădicăi Varlaam, nu a avut curaj să dea pe românește decât tipicul, socotind că limba noastră românească este „scurtă”, adică săracă și fără posibilitatea de a cuprinde toate subtilitățile dogmatice ale Ortodoxiei. În același timp, motiva că i-au lipsit dascălii și că un astfel de obicei nu a fost în Biserica noastră până atunci, ceea ce n-a făcut și nici n-ar fi făcut Mitropolitul Varlaam, care era dispus la orice sacrificiu pentru limba nației sale.

Mitropolitul Varlaam nu a fost uzurpator, căci el, cum am arătat mai sus, a ajuns mitropolit – și nu în locul lui Teodosie – numai silit de domn, după ce murise Dionisie; nici n-a fost „orbit de pasiuni”, deoarece niciodată nu a râvnit după posturi înalte. Dimpotrivă, după ce a fost scos din scaun,

58. N. Bănescu, *Acte grecești, privitoare la țerile Române*, în *Neamul românesc literar*, an. 3 (1911), nr. 25-26 din 10 iulie 1911, p. 390; N. Iorga, *Două mănăstiri dâmbovițene* (Cobia și Butoiul), în *Bul. Com. Mon. Ist.*, XXII (1920), p. 25.

59. B. O. R., V, (1880-1881), p. 46.

deși a mai trăit peste două decenii, n-a dorit și nici n-a săpat locul cuiva. În aceeași situație, Teodosie nu înceta să scrie puternicilor zilei „cu dor mare pentru vâldicie”, cum este de pildă cazul cu scrisoarea trimisă de la Tismana, la 9 august 1674, lui Radu Crețulescu și fiului său Pârvu, rugându-i să nu „pregete” a lucra „ce s-ar cădea pentru noi”,⁶⁰ adică să i se dea iar mitropolia, scoțându-se din scaun Varlaam.

În sfârșit, mitropolitul Varlaam nu a fost dușmanul lui Teodosie, ci un bun prieten, arătând aceasta mai ales la judecata din 1679, când, deși știa că v-a pierde scaunul, totuși a arătat o tărie de caracter rar întâlnită, mărturisind pe față nevinovăția Vlădicăi Teodosie - amicul său din tinerețe - și retrăgându-se, fără nicio împotrivire, de la conducerea Mitropoliei.

Toate acestea dovedesc că mitropolitul Varlaam a fost un bun român, un caracter ales, un prieten adevărat, un susținător al culturii naționale, un deschizător de drumuri, un om gata de orice sacrificiu în folosul „neamului său rumânesc”, un patriot.

Pribegia prin Ardeal a Mitropolitului Varlaam

După cum s-a arătat, judecata din 1679 hotărâse că Vlădica Varlaam, după îndepărtarea din „scaunul mitropolitan”, să „să afle întru pace și odihnă”. Probabil însă că firea nestatornică și răzbunătoare a lui Ștefan Vodă l-a făcut pe acesta să uite curând hotărârea sinodală și să se pornească împotriva mitropolitului Varlaam „voind să-l prindă pentru moartea tatălui său”. Simțind, poate, acest lucru, mitropolitul Varlaam a căutat să-și pună la adăpost unele lucruri și agoniseli. Astfel încredințează două covoare „segedea” lui Ianache, vistierul din Pitești;⁶¹ un „sepet” cu unele „boarfe” și 2.000 de taleri le-a lăsat în mâna unui preot Stan, din satul Albești;⁶² niște bani „la un loc stătătorii la oarecine”,⁶³ alții, la popa Radu din Albești;⁶⁴ alții,

60. N. Iorga, *Syudii și documente*, V, 1, p. 487.

61. Arhivele Statului, *Condica nr. 477*, f. 135 (act din 3 mai 1686).

62. Idem, *Mănăstirea Trivalea*, pach. XI, doc. 11 (act din 9 mai 1692).

63. Academia Română, *doc. CCXCIX / 108* (act din 19 iunie 1687).

64. Arhivele Statului, *Mănăstirea Trivalea*, pach. XX, doc. 4 (doc. din 3 martie 1688).

la Mihul starostea din Pitești,⁶⁵ iar alții la Necula Ghimpul din același oraș.⁶⁶

Rânduindu-și fără zăbavă aceste bunuri - pentru altele nemaigăsind însă timp - mitropolitului Varlaam, pe la jumătatea anului în care a fost judecat, i s-a întâmplat „eșire din țară”. Cum era obiceiul pe atunci, el trece munții în Ardeal. Cu câteva zile înainte de 21 august 1679 ajungea la Făgăraș, fiind probabil găzduit în casa unui preot Radu. În această zi, Sigismund Boer anunța, cu supunere, principelui ardelean Mihail Apaffy că: „În zilele trecute a fugit peste munții Făgărașului vlădica fostului voevod al Munteniei, Duca”, spunând că „Măria Sa Voievodul de acum (Șerban Vodă) ar fi vrut să-l prindă pentru moartea tatălui său”. Potrivit însărcinării ce are, de a trimite la curtea principelui pe orice străin „ce vine în patria noastră din țară străină”, Sigismund Boer trimite și pe Vlădica Varlaam la Bălgrad, însoțit de un om de încredere, căruia i-a dat și o scrisoare pentru Mihail Apaffy, în care se arăta că „acest vlădică a fost în Muntenia om foarte distins și cu mare vază atât înaintea țării, cât și a boierilor”.⁶⁷

Înainte principelui Mihail Apaffy, mitropolitul Varlaam își va fi plâns nenorocirea ce l-a lovit, și aflându-se în Alba-Iulia, va fi cercetat, probabil, pe mitropolitul ardelean Sava Brancovici, „asupra căruia pândea tocmai în timpul acela o soartă cu mult mai tristă și o nenorocire cu mult mai mare” decât a lui. Cât va fi zăbovit în capitala Ardealului, nu se știe.

Se pare că în timpul acestei pribegii, mitropolitul Varlaam a trecut și prin Sibiu, în ale cărui „Socoteli” se vorbea, în vremea aceea, de un „vlădică valah”,⁶⁸ fără a se preciza însă de cine este vorba.⁶⁹ Astfel aflăm dintr-un registru că în zilele de 13 și 14 septembrie 1680 era în Sibiu un episcop român însoțit de douăsprezece persoane, care episcop a fost adus din Țara

65. Idem, *Condica nr. 371*, f. 63-64 (act din 20 aprilie 1689).

66. Idem, *Mitropolia din București*, pach. XCIX, doc. 71 (act din 30 iunie 1696).

67. În legătură cu frica mitropolitului Varlaam de răzbunarea lui Șerban Vodă, trebuie semnalat faptul că el nu a avut curaj să-l întâmpine la sosire, ca Domn, în București (6 ianuarie 1679), căci *Cronica* arată că în acest moment au fost de față, din partea Bisericii, numai „episcopii și toți egumenii”. Nici o amintire, deci, a mitropolitului. (*Magazin istoric*, V, p. 19).

68. N. Iorga, *Socotelile Sibiului*, în *Analele Academiei Române*, ser. II, tom. XXI (1899), București 1899, p. 285.

69. Ioan Lupaș, *Pribegia prin Ardeal a mitropolitului Varlaam al Ungro-Vlahiei, 1679-1680*, în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. I, București, 1927, pp. 199-202; St. Meteuș, *Șerban Vodă Cantacuzino și Biserica românească din Ardeal*, pp. 15-16.

Românească. Pe acesta l-a ospătat magistratul sibian la 13 septembrie – o zi de post – la prânz cu pește sărat, oțet, ceapă, piper și puțin vin; iar la cină, asemenea, cheltuind cu procurarea celor necesare pentru hrana lui și a însoțitorilor săi, suma de 1 fl. și 60 de dinari, iar a doua zi, 14 septembrie, i-a tratat cu carne de vită și de găină, cinci punți de slănină, ceapă, vin, oțet, compot, verdețuri și vin, cheltuind suma de 1 fl. și 78 de dinari. În această însemnare, însă, nu poate fi vorba de Varlaam, care nu pribegea prin Ardeal însoțit de douăsprezece persoane, ci mai curând era vorba de succesorul lui Sava Brancovici, Iosif Budai de Pișchinț, care după ce fusese sfințit în București la 23 august 1680 de mitropolitul Teodosie Veștemeanul, se putea întoarce în septembrie același an cu o suită de douăsprezece persoane, trecând prin Sibiu spre scaunul mitropoliei ardelenelor din Alba-Iulia.⁷⁰

În această pribegie, Vlădica Varlaam a fost însoțit de un Ioasaf proigumen ot Argeș, stând împreună câțva timp în cetatea Brașovului, la „jupânul Vasile”, care „era cumnat popei Vâlcului protopopul”. În Brașov, ei au legat prietenie cu logofătul Constantin din Schei, feciorul „jupânului Dumitru Țară Lungă”, cu care adeseori stăteau de vorbă. Într-o astfel de convorbire, Constantin logofătul le spune că este în posesia unor acte ale Mănăstirilor Sadova, Câmpulug și Căldărușani.

După reîntoarcerea în țară, Ioasaf află că monahii căldărușeni au mare nevoie de unul din hrisoavele aflate la Constandin logofătul, „că le impresuraseră alții moșiile”, neavând cu ce să se apere. Pentru aceasta, la 12 iunie 1690, proigumenul Ioasaf scrie „vechiului prieten” Constantin logofătul, amintindu-i, pe de o parte, de vremea „când eram pribegi, cu părintele Varlaam mitropolitul, aici, la cetatea Brașovului și eram în gazdă la jupânul Vasile”, iar pe de alta, rugându-l să predea călugărilor de la Căldărușani acel hrisov, căci ei „săraccii (au) să te scrie la pomelnic, să fii ctitor ca și Matei Vodă și colacul d-tale încă ți-l vor da cu multă mulțămire”, și „ști că ai mărturisit către mine cu gura dumitale să li-l dai”.⁷¹

Se pare că Vlădica Varlaam a zăbovit mai multă vreme prin Ardeal, aflând poate de cruzimile pe care Șerban Cantacuzino le săvârșea în țară împotriva „tuturor celor care făcuseră rău, lui și familiei lui”.⁷² Cum mitropolitul Varlaam trecea drept partizan al Bălenilor, a socotit că este mai

70. Ioan Lupaș, *op. cit.*, p. 201.

71. D. Furtună, *Ucenicii strefului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, București, p. 30.

72. N. Simache și Tr. Cristescu, *Cronica lui Radu Popescu*, Ploiești, 1943, p. 185 și urm.

prudent să-și amâne întoarcerea acasă, ceea ce se pare că a și făcut. La 20 noiembrie 1681 el nu era încă în țară, deoarece Meletie monahul, închinând Mănăstirii Trivalea o parte de moșie din satul Groși, a dat zapisul respectiv „la mâna părintelui Ioan igumen ot Trivale”,⁷³ nu a Vlădicăi Varlaam, cum se dădeau, de obicei, astfel de acte cât timp el a fost în viață. De asemenea, este aproape sigur că în notița de la 24 ianuarie 1682 din Socotelile Sibiului, privitoare la mila de doi fl. dată unui „episcop valah destituit”,⁷⁴ nu poate fi vorba de Varlaam, ci de Sava Brancovici, a cărui destituire atât de nedreaptă era cunoscută magistratului sibian, care primise încă din iulie 1680, în repetate rânduri, ordin de la Apaffy să sechestreze tot ce se găsește la locuința din Sibiu a lui Sava Brancovici.⁷⁵

Mitropolitul Varlaam în Moldova

Mult timp după data 21 noiembrie 1681, Vlădica Varlaam n-a mai rămas în Ardeal. Amintindu-și, probabil, că în Moldova domnește Duca Vodă cu care, cât fusese domn în Țara Românească, se înțelese destul de bine, el, la o dată necunoscută, trece în Moldova, așezându-se în părțile Vrancei, unde poate mai erau și alți fugari din Valahia. La 20 martie 1682 mitropolitul Varlaam, „lăcuiitor în această vreme în țară (Moldova)” era la Iași „pre lângă Măria Sa Vodă”.

În aceeași zi, Zaharia clucerul, printr-un zapis scris la Iași, îi dăruia o jumătate de sat din Șoldești „ce iaste partea Bătineștilor, pre apa Zăbrăuților în ținutul Putnei” și „niște părți de ocină din cealaltă jumătate de sat din partea Șoldeștilor”, precum și „niște părți de ocină din Bordușăști ... iarăși spre apa Zăbrăuților alătura cu hotarul Șoldeștilor”.

Această donație o făcea el „Sfinției Sale Varlaam, mitropolitul din Țara Românească”, deoarece înțelesese că „Sfinția Sa cearcă vreun loc să-și facă slobozie, ca să-și facă și o biserică în chip de schituleț”, pentru ca „să fie de treabă Sfinții Sale și a niscăi călugări ce va fi având Sfinția Sa” și pentru că făcându-se „vreo sfântă rugă să să pomenească și sufletele noastre întru

73. Arhivele Statului, *Condica nr. 370*, f.3.

74. N. Iorga, „*Socotelile Sibiului*”, în *Analele Academiei Române*, București, 1899, p.15.

75. Ioan Lupaș, *Pribeția prin Ardeal a mitropolitului Varlaam al Ungro-Vlahiei, 1679-1680*, în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. I, București, 1927, p. 202.

împărăția cea veacinică”.⁷⁶

Nu se știe dacă Vlădica Varlaam a apucat să facă acest schituleț. Probabil că nu, căci nu se cunoaște încă până acum o ctitorie a sa în această parte de loc. Și este iarăși probabil că el n-a mai rămas multă vreme în pribegie, fiindcă în țară pornirea spre răzbunare a lui Șerban Vodă se mai domolise.

Nu se știe data la care mitropolitul Varlaam s-a întors în Ungrovlahia. În acte este întâlnit, pentru prima dată, după pribegie, ca fiind în țară, la 6 iulie 1685, când îl aflăm în bune raporturi cu Șerban Cantacuzino.⁷⁷

Mitropolitul Varlaam la Locurile Sfinte și la Sinai

Se ridică întrebarea: Ce a făcut mitropolitul Varlaam între 20 martie 1682, când îl găsim în Moldova, și 6 iulie 1685, când se plângea lui Șerban Vodă pentru niște taleri dați cu împrumut, deci timp de peste trei ani? Răspuns pare a ne da Așezământul său din 1702, în care se spune: „...și întâmplându-ni-se mazilire, după ce am făcut călătoria Sfântului Ierusalim pentru închinăciunea Sfântului și dătătorului de viață Mormânt al Domnului nostru Iisus Hristos și al Sfântului Munte al Sinaii și viind iarăși în țară, den agonisita care am avut, am rădicat și am zidit din temelie mănăstire lângă orașul Pitești, care să cheamă Trivalea”. Ținând seama de ordinea acestor momente din viața sa și mai ales de faptul că, după propria sa mărturie, desăvârșirea ridicării Mănăstirii Trivalea a urmat întoarcerii sale din Orientul creștin, înseamnă că drumul său spre Țara Sfântă și muntele Sinai a avut loc înainte de 6 iulie 1685, căci după această dată actele îl arată preocupat de ctitoria sa din marginea Piteștiului.

N-ar fi exclus, deci, ca la scurtă vreme după 20 martie 1682, el să fi venit acasă și să-și fi îmbunătățit raporturile cu Șerban Vodă. Totodată, aflând că mama acestuia, postelniceasa Ilinca, cu doi din copii, Mihai și Stanca, și cu o impunătoare suită, a plecat spre Ierusalim, el, om dornic de călătorii și de a ști și cunoaște cât mai multe lucruri din Ortodoxie, așa cum fusese în Rusia, cu îngăduința Domnului, desigur, fără zăbavă și-a îndreptat pașii spre Ierusalim, unde postelniceasa Ilinca, plecată în septembrie 1681,

76. Arhivele Statului, *Condica* nr. 721, f. 879-880.

77. *Ibidem*, f. 862.

ajunsese la 26 aprilie 1682.⁷⁸

Este probabil ca în Cetatea Sfântă să se fi întâlnit cu aceștia, să se fi închinat Sfântului Mormânt, să fi vizitat ce era de văzut și apoi, împreună cu spătarul Mihai Cantacuzino, să-și fi purtat pașii spre Muntele Sinai. Faptul că atât Mihai Cantacuzino cât și mitropolitul Varlaam cercetează, în afară de Ierusalim, Muntele Sinai, și niciunul din ei Muntele Athos, duce la ipoteza posibilității întâlnirii lor în Țara Sfântă.

După sosirea de la Sinai la Ierusalim, pelerinii români s-au întors în țară, unde au ajuns către sfârșitul anului 1684 sau la începutul celui următor.

Mitropolitul Varlaam în țară, după întoarcerea din Orient

Ajuns acasă, Vlădica Varlaam își găsește multe lucruri încurcate, parte din materialele lucrărilor de la Trivalea, dispărute, parte din banii dați în păstrare, cheltuiți, hotare de ale proprietăților mănăstirilor încălcate etc. El pornește energic la îndreptarea lor și la desăvârșirea unor lucrări începute încă înainte de a i se întâmpla „eșirea din țară”. Cea mai mare parte din timpul de după întoarcerea sa din Orient și până la moarte și-o petrece la Mănăstirea Trivalea. Pe temeiul unui act din 2 mai 1691, prin care Constantin Brâncoveanu scria unui părinte „carile eșt(i) la mănăstirea Râncăciovu ot sud Muscel” și lui Radu Piscanu să nu mai tulbure pe egumenul Onufrie de la această mănăstire, căci el este „purtătoriu de grij(ă) de toate trebele mănăstirii...pân(ă) ce se va întoarce Sf(i)nția Sa Părintil(e) înapoi de unde s-au dus”. (Academia Română, Ms. Rom. nr. 1660 (Documente, 1655-1826), f. 5), s-a afirmat că mitropolitului Varlaam, la 1679, i s-a dat în folosință acest sfânt locaș, ale cărui averi „i-au servit la ridicarea de lăcașuri sfinte, precum Schitul Trivalea, Fedeleșoiu și Turnu”. (N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, I, p. 386; Constantin I. Popescu, *Mănăstirea Râncăciov*, București 1937, p. 13). Însă în acest act, din 2 mai 1691, nu este vorba de mitropolitul Varlaam, căci în acest timp el este arătat de acte ca fiind în țară, ci mai degrabă este vorba de mitropolitul Teodosie, care, ca ierarh în activitate, putea să aibă cuvânt de spus la numirea sau scoaterea unui egumen din eparhie, ceea ce nu putea face Varlaam, cel scos

78. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, p.1150.

din scaun. Este posibil ca la această dată, mitropolitul Teodosie să nu fi fost lângă Domn, în capitală, și trebuia așteptat până se va întoarce, ca apoi el să se ocupe de conflictul de la Mănăstirea Râncăciov.

După cum s-a mai spus, primul document în legătură cu persoana lui, după întoarcerea în țară este din data de 6 iulie 1685, când se plânga lui Șerban Vodă pentru 100 de taleri pe care îi împrumutase unui Manole logofătul și femeii sale Caplea și nu îi mai înapoia.⁷⁹ Către sfârșitul acestui an, la 24 noiembrie 1685, el desăvârșește cumpărarea unei părți de moșie din hotarul Stoenestilor de la un Dragomir Dolofan și alta începută sub Duca Vodă, dar „neasezată...pentru întâmplarea scoaterii din Vlădicie”,⁸⁰ iar la 30 decembrie 1685, fiind la Cozia, schimbă cu Vasile monahul - ca mirean Vlad Rudeanu - moșia Uliasca din Vlașca, pentru care primește mai multe proprietăți în fostul județ Olt.⁸¹

În anii 1686 și 1687, Varlaam stă aproape tot timpul la Trivalea, unde la 10 martie 1686 este „de față” la închinarea unei părți de moșie din Samara - funia Răteasca - făcută de Luca monahul în favoarea mănăstirii;⁸² la 17 martie 1686 cumpără partea de moșie din Flești a lui Vlad, nepotul lui Crăciun, megieșul din acest sat;⁸³ la 21 martie 1686 primește închinarea viilor „după Valea Ștefăneștilor din Huma”, făcută mănăstirii de Marta monahia,⁸⁴ iar la 19 aprilie 1686 împrumută cu zece taleri pe un Sima, și care trebuiau returnați la „Uspenie”. Către începutul lunii următoare, Varlaam merge la București și se plânga lui Șerban Vodă că, în vremea cât a lipsit din țară, un oarecare Ianache vistierul din Pitești i-a luat niște cărămizi de la Mănăstirea Trivalea „de o au adus de și-au făcut biserica lui de la orașul Pitești” și că nu-i întoarce două covoare „segedea”, lăsate în păstrarea lui la plecarea în pribegie. Domnul, la 3 mai 1686 poruncește lui Gavrilă paharnicul, nepotul lui Ianache, să-i înapoieze cărămizile și covoarele.⁸⁵ Acesta întârziind a da

79. Arhivele Statului, *Condica* nr. 721, f. 862.

80. Idem, *Condica* nr. 215 (Mănăstirea Cozia), f. 78.

81. Idem, *Condica* nr. 477, f. 102-104.

82. *Ibidem*, f. 77.

83. Idem, *Condicile* nr. 370, f. 14; nr. 371, f. 62; nr. 477, f. 93.

84. Idem, *Condicile* nr. 371, f. 127-128; nr. 477, f. 158-159. Aceste vii au fost întărite mănăstirii de Șerban Vodă la 1 iunie 1686 (Arhivele Statului, *Mănăstirea Trivalea*, pach. XVII, doc. 6).

85. Idem, *Condica* nr. 477, f. 135.

urmare hotărârii domnești, între Varlaam și urmașii lui Ianache vistierul se deschide un proces, care a durat mai multă vreme. Astfel, la 23 aprilie 1691, mitropolitul Varlaam, văzând că porunca lui Șerban Vodă nu mai poate fi împlinită, căci Gavrilă paharnicul murise, cere lui Brâncoveanu să-i întărească stăpânirea peste satele Bărbătești, Măldărești, Grozești din Câmpii Burdei, lăsate de Gavrilă prin zapis, în caz că nu i-ar înapoia cărămizile. Domnul îi întărește aceste sate la 23 aprilie 1691.⁸⁶ După doi ani, la 24 mai 1693, Aspra, văduva paharnicului Gavriilă, dă zapis la mâna mitropolitului Varlaam, recunoscându-i stăpânirea peste aceste sate. În zapis se arată toată întâmplarea cu cărămida și se vorbește de plângerile mitropolitului Varlaam înaintea lui Șerban Vodă și a lui Constantin Brâncoveanu.⁸⁷ Între timp, Aspra încearcă să înstrăineze unele bunuri ale lui Ianache, ce se cuveneau lui Varlaam pentru datorie. Acesta se plânge iar lui Brâncoveanu și Domnul, la 5 iulie 1696, poruncește Asprei să nu mai umble cu „povești” și să-și achite toată datoria către Vlădica Varlaam.⁸⁸

Revenind la Trivalea, proinmitropolitul Varlaam, la 6 iulie 1686, primește închinarea către mănăstire a unei vii pe Valea Budeștilor, făcută de Rafail monahul - mirean Radu Rătescu - călugărit aici; iar la 17 august 1686, cumpăra, pentru Schitul Fedeleșoiu, o parte de moșie în satul Băduleasa din Olt.⁸⁹

În anul următor, Vlădica Varlaam, părăsind pentru un timp Trivalea, „au purces însuși la munte”, zăbovind ceva vreme la Cozia. Aici, la 17 martie 1687, cumpără pentru Trivalea de la popa Pătru, feciorul popii Stan, ca monah Serafim, din Uești, o parte de moșie din acest sat, situat în fostul județ Argeș.⁹⁰ Coborând la Trivalea, el primește pentru această mănăstire - la 16 aprilie 1687 - de la Ianache, feciorul Mihului starostea ot Pitești o parte de moșie la Micești, în contul unor bani pe care-i împrumutase tatălui său, iar la 20 aprilie 1687 primește partea de moșie din Budeasa-Argeș, cu

86. Idem, *Mănăstirea Trivalea*, pach. XII, doc. 2; *Condicile nr. 371*, f. 112-113; nr. 477, f. 136.

87. Idem, *Condicile nr. 370*, f. 25; nr. 371, f. 113; nr. 477, f. 136-138.

88. Idem, *Condica nr. 477*, f. 138-139.

89. Arhivele Statului, *Mănăstirea Trivalea*, pach. 10, doc. 3; *Condicile nr. 371*, f. 71; nr. 477, f. 128-129.

90. *Ibidem*, pach. VI, doc. 1; *Condicile nr. 370*, f. 15; nr. 371, f. 58-59.

un vad de moară, închinat de Stana, fata lui Arsenie postelnicul.⁹¹

În zilele de 12,15 și 19 ale lunii iunie din același an (1687), proinmitropolitul Varlaam primește, pentru ctitoria sa de la Trivalea, un vad de moară „în iezerul cel lung, la Anini, unde de mai înainte vreme s-au chemat moara Piteștilor”, dăruit de Necula, feciorul lui Dimitrie Ghimpul din Pitești și o moșie la Slătioare, donată de un Necula, și cumpără satul Zăvoiul de pe Câlniște ot sud Vlașca de la Stanca logofeteasa, soția lui Grigorie, ce au fost vel logofăt de la Albești. Acest vel logofăt în timpul cât ptoinmitropolitul Varlaam era plecat, a luat „fără știrea Sfinții Sale” niște bani pe care Sfinția Sa îi avea „la un loc stătători” și „i-a cheltuit în trebile casii” sale, slobozindu-se astfel „den mari și grele nevoi și datorii”. El murind și soția sa neavând posibilitatea de a înapoia banii cheltuiți, vinde Vlădicăi Varlaam, în contul lor, acest sat cu toate ale lui.⁹² La 15 iulie 1687, Vlădica Varlaam primește de la Șerban Vodă întărirea mai multor proprietăți ale Mănăstirii Trivalea; iar la 5 septembrie 1687, închinarea, în favoarea acestui sfânt lăcaș, a schitului de pe „Valea mare în hotarul Izvoranilor, la locul ce să cheamă Gurgui”, făcută de ctitor sa, Marta monahia, venită în acest scop înaintea proinmitropolitului Varlaam, la Trivalea.⁹³

Către sfârșitul anului, Vlădica Varlaam era la Schitul Fedeleșciori, unde, la 3 noiembrie 1687, primea de la Daniil monahul din satul Țuțuroi – Dolj, un zapis arătător al părților de moșie pe care schitul și părintele Vlădica Varlaam le aveau în acest sat.

La începutul anului următor, mitropolitul Varlaam era tot la Fedeleșciori și, la 16 ianuarie 1688, se socotea cu Marta monahia Păușasca pentru niște țigani, vânduți de mai înainte schitului.⁹⁴ La 3 martie 1688,

91. Idem, *Conдика nr. 370*, f. 17.

92. Academia Română, *doc.CCXCIX / 108*. N. Iorga arată că acest act este din 9 iulie 1687 (*Studii și documente*, V, 1, p. 488). La 20 iunie 1687, Stanca logofeteasa scrie ispravnicului său Manea de la Zăvoiul că a vândut acest sat mitropolitului Varlaam și îi cere să-l dea în primire „oamenilor Sfinții Sale” de la mănăstirea Trivalea (Academia Română, *doc. CXCV / 227*). Înainte de 28 februarie 1688, *Mihail Cantacuzino biv vel spătar* răscumpără acest sat de la mitropolitul Varlaam și, la această dată, îl dă în schimb cumnatului său Vâlcu ot Mogoșăști pentru satul Fundeni de pe apa Colentinei (Academia Română, *doc.CCXCIX / 110*).

93. Arhivele Statului, *Condicile nr. 371*, f.137; *nr. 477*, f. 145. Această donație este întărită mitropolitului Varlaam de Constantin Brâncoveanu la 8 mai 1697, când Vlădica era în București (*Ibidem*, f. 137-138).

94. Arhivele Statului, *Mănăstirea Trivalea*, pach. XX, doc. 2.

Matei, feciorul lui Grigorie logofătul, dădea încredințare părintelui Varlaam că mai are să-i înapoieze niște bani, din cei luați de tatăl său de la popa Radu din Albești, în timpul lipsei Vlădicăi din țară și cheltuiți în nevoile casei lui.⁹⁵

Către sfârșitul anului 1688, Vlădica Varlaam era iarăși la Trivalea, unde în ziua de 11 septembrie tocmește și cumpără de la mai mulți „megieși” din Băduleasa – Teleorman, părți de moșie din acest sat. Tot aici se pare că se afla și la 11 ianuarie 1689, când scria lui Mihail Cantacuzino biv vel spătar că i-a fost gândul a veni „către București”, dar „vremile și înprilejul nostru nu ne putu sluji, așa precum socoteam noi”. Totuși „ne stă gândul ca să pogorâm de primăvară cătră București”, unde trebuia să întâlnească pe acest boier, spre a limpezi unele lucruri legate de amintitul sat, Zăvoiul din Vlașca.⁹⁶

Între timp, un ieromonah Antonie, feciorul lui Radu din Rușciori, venise la Trivalea „fiind (aici) și părintele Varlaam ce-au fost mitropolit” și-i închinase satul Rușciori din Olt, cu un „schitișor, ce-au fost început a-l face în valea ce să chiamă Teiș”, danie ce este întărită de Constantin Brâncoveanu la 6 aprilie 1689, când, probabil, Vlădica Varlaam venise la București. Tot în timpul acestei șederi în Capitală, el capătă de la Vodă Brâncoveanu, la 20 aprilie 1689, hrisov de întărire a unor părți de moșie la Flești, Uești, Budeasa și Micești ale Trivalei.⁹⁷

La 8 iulie 1689, fiind probabil la Trivalea, proinmitropolitul Varlaam primea de la Constantin Rudeanu un „copil de țișan”, pentru o datorie de bani ce tatăl acestuia, Tudosie Rudeanu căpitanul, decedat, avea să-i dea de mai înainte vreme, iar la 10 noiembrie 1689 primește o sfoară de moșie „în sat în Spineani, în partea den sus de cătră aluniș, ce să chiamă Căcășani”, închinată de Paisie călugărul - mirean Pătru vătaful din Spineni - căruia Vlădica îi dăruise un cal.⁹⁸

În luna aprilie din anul următor, 1690, părintele Varlaam era, se pare, în București, obținând, în ziua de 9 a acestei luni, de la Constantin Brâncoveanu, întărirea mai multor proprietăți ale Schitului Fedeleşoiu:

95. *Ibidem*, pach.XX, doc. 4.

96. Academia Română, *doc. CCXCIX / III*.

97. Arhivele Statului, *Condicile nr. 371*, f. 63-64; *nr. 477*, f. 100-102.

98. Arhivele Statului, *Condica nr. 370*, f. 20.

Moșiile Voinigești, Sâmbotin și Țuțuroiul-Dolj.⁹⁹

După aproape un an, actele îl arată pe Vlădica Varlaam stând la Mănăstirea Trivalea, iar la 8 martie 1691, cumpărând de la mai mulți săteni din Samara părți de moșie în acest sat, pe care ei le vindeau fiind „la mare nevoie și păs de flămânzie”. La 15 ale lunii următoare, el era din nou în București, scoțând iarăși de la Brâncoveanu acte, prin care călugăriile de la Trivalea erau „volniciți” să-și ia dijma de pe unele moșii ale lor.¹⁰⁰

Întorcându-se la Trivalea, la 5 iulie 1691, Vlădica Varlaam cumpără de la un Radu din Vai de ei și de la fiul său Mihalcea, o parte de moșie în Coțofani –Olt, pe care o plătea cu șapte taleri.¹⁰¹

Ca de obicei, în primăvara anului 1692, ierarhul Varlaam era la curtea lui Brâncoveanu în București, unde la 18 și 21 aprilie, primea hrisov de întărire pentru satul Stănilăvești din Vlașca, dăruit Mănăstirii Trivalea la 3 aprilie 1692, de ieromonahul Daniil - mirean popa Dobrotă - și de „volnicire” a călugărilor trivăleni să-și i-a dijma „de la toți cei ce au arat” pe moșia lor de la Brătiiani-Vlașca, nefiind scutit nimeni, „fie slujbaş au popă, au birnic, au măcar orice om ar fi”.¹⁰²

La 9 mai 1692, proinmitropolitul Varlaam primește de la Matei, feciorul lui Gligore logofătul Grădișteanul, moșia Netoți - Teleorman, pentru că tatăl său, în vremea cât Vlădica a lipsit din țară, a luat un sipet ce el lăsase în păstrare la popa Stan din Albești și deschizându-l a cheltuit cei 2.000 de taleri aflați acolo, „în trebile casii dumnealui”.¹⁰³

În anul următor, 1693, la 29 octombrie, mitropolitul Varlaam cu șase boieri, luați pe răvaș domnesc, alege moșia Sâmbotin de pe apa Oltului ot sud Argeș a Schitului Fedeleșoiu, pe care o luase de la un Manole și soția sa Caplea pentru niște bani ce le împrumutase.

La 5 mai 1694, Vlădica Varlaam era iarăși în București și, în această

99. Idem, *Condica nr. 721*, f. 862-863, 869-871.

100. Idem, *Mănăstirea Trivalea*, pach. XX, doc.5.

101. Idem, *Mănăstirea Cozia*, pach. XLVIII, doc. 28; *Condica nr. 477*, f. 546-547, cu data de 8 iulie 1699. Altă parte de moșie la Coțofani, cumpără mitropolitul Varlaam la 1 iunie 1696, de la Ștefan monahul din Pitești (Arhivele Statului, *Mănăstirea Cozia*, pach. XLVIII, doc. 28 c; *Condicile nr. 371*, f. 120; *nr. 477*, f. 143-144).

102. Idem, *Condica nr. 477*, f. 124-125.

103. Idem, *Mănăstirea Trivalea*, pach. XI, doc. 11; *Condicile nr. 371*, f. 81; *nr. 477*, f. 118-119. La 10 mai 1694, Constantin Brâncoveanu întărește acest sat lui Varlaam și Mănăstirii Trivalea (Arhivele Statului, *Condicile nr. 371*, f. 82; *nr. 477*, f. 119-120).

zi, obține de la Brâncoveanu carte către șase boieri cu porunca de a prețui niște proprietăți ale unui Nicula, care decedase, ca apoi să le dea lui Varlaam pentru o seamă de bani, dați de el în păstrarea acestuia, când a fugit din țară și cheltuiți de păstrător; obține, de asemenea, și o carte pentru cercetarea unor nereguli săvârșite de un Atanasie călugărul la un vad de moară al Vlădicăi, unde se amestecase, fără niciun drept cât el lipsise din țară. În afară de acesta, Vlădica s-a mai plâns domnului că județul și „orașanii” din Pitești ori de câte ori au nevoie de lucrători, merg la „mănăstioara” sa și-i iau „cioplitorii” de-i dau de merg în treaba lor. La 14 mai 1694, Brâncoveanu, prin carte domnească, îi oprește să mai facă acest lucru, „căci rea scârbă veți petrece dela domnia mea”. La 24 mai 1694, voievodul scria lui Badea pârcălabu ot Pitești, să cerceteze pe călugărul Sofronie, care a fost ispravnic la ctitoria Vlădicăi Varlaam, de la Trivalea, căci acesta din urmă s-a plâns că în timpul lipsei sale din țară, Sofronie a risipit „la unii și alții” niște cărămidă și var, care „au fost gătit acolo, ca să fi pentru treaba schitului”, precum și pentru niște pâine.¹⁰⁴

Timp de aproape doi ani, Vlădica Varlaam dispare din acte, reapărând tocmai la 25 mai 1696, când vinde lui Drăghici Bălăceanu o vie în dealul Sepeții. Curând după aceasta el a plecat în București, unde se găsea la 30 iunie 1696, când primea de la Brâncoveanu o carte de întărire pentru stăpânirea unei case din Pitești, luată de la Necula Ghimpul pentru niște bani pe care-i cheltuisese în vremea când el fusese în pribegie și o alta către șase boieri, cu porunca „să ia seama” unui călugăr Sofronie – mirean Sima din Pitești – care în timpul lipsei Vlădicăi din țară, a mers la schitul Fedeleșoiu și a luat „făr’ de nicio treabă...oi mari cu miei 60 și 11 berbeci”, de care lucru acum „aici la domnia mea spuse părintele Vlădica Varlaam”.¹⁰⁵

La 8 iunie același an, aflându-se la Trivalea, ierarhul Varlaam cumpără de la Marin Ungureanu din Pitești, o țigancă pentru mănăstirea „Seaca ce să chiamă Mușătești”, iar la 26 octombrie 1696, pentru Trivalea, o parte de moșie la Netotî–Teleorman, de la Ștefan căpitanul za vistierie ot sud Teleorman.

În primăvara anului 1697, Vlădica Varlaam, venind din nou la București, cere lui Brâncoveanu la 5 mai, să poruncească la doisprezece boieri hotarnici să aleagă moșiile Bărbăteștii din Câmpul Burdii, Măldărăștii și Grozeștii ale Mănăstirii Trivalea, ceea ce domnul și face.

104. Arhivele Statului, *Condica nr. 477*, f. 180-182.

105. Idem, *Mănăstirea Trivalea*, pach. XX, doc. 6; *Condica nr. 477*, f. 182-183.

La 12 iunie același an, el era la Trivalea, unde cumpăra de la Anca, fata lui Meletie călugărul, o parte de moșie la Groșii Argeșului. Tot aici se găsea și la începutul anului 1698, când în ziua de 20 ianuarie, Marin Ungurelu din Pitești închină Trivalei „biserica noastră din oraș ce iaste în gura Văii Stănceștilor...cu tot locul de prenprejurul ei”, pentru că ea rămăsese pustie de multă vreme, fiind amenințată cu dărâmarea.

Spre primăvară, Vlădica Varlaam s-a „tras” iar spre București, și într-una din zilele lunii mai din anul 1698 a obținut de la Vodă Brâncoveanu o carte poruncitoare către două persoane să dea ierarhului Varlaam „scrisorile” moșiilor Groși și Runcul, ajunse în stăpânirea sa.¹⁰⁶

La 1 septembrie 1698 proinmitropolitul Varlaam, fiind la Trivalea și aflându-se prins de slăbiciune, face un așezământ, statornicind care părți de moșie din Flești să fie în stăpânirea Mitropoliei și care în a Mănăstirii Trivalea. La zece zile după aceasta, terminându-se, poate, lucrul la mănăstirea Trivalea, el pune să se așeze la locul convenit pisană, în care amintea și câteva momente din viața sa. În cuprinsul acestei pisanii se spune că, după „lipsirea din vlădicie”, mitropolitul Varlaam a fost „închinător sfântului (Mormânt)”, ceea ce a făcut pe unii să creadă că, spre sfârșitul vieții, Vlădica Varlaam s-a „schivnicit”.¹⁰⁷ Această susținere nu este, însă, adevărată, căci Vlădica Varlaam a murit ca proinmitropolit în Mănăstirea Cozia și nu ca schivnic. Termenul de „închinător”, în pisană de față, se referă la călătoria sa la Locurile Sfinte.¹⁰⁸

Simțindu-și sfârșitul apropiat, Vlădica Varlaam, la 3 martie 1699, scrie încă un așezământ, privitor la moșia „Obislav ot sud Vlașca, partea Rudenească ce să chiamă Uliasca”, stabilind felul în care ea să fie stăpânită în viitor, de călugării de la Mănăstirile Trivalea și Glavacioc. Două luni de zile mai apoi, la 15 mai 1699, el primea de la Constantin Brâncoveanu întărirea unei părți de moșie în satul Tigveni–Argeș, cumpărată de la Grigorie Băleanu, cu 234 taleri.¹⁰⁹

După aceasta, iarăși vreme de aproape trei ani, proinmitropolitul Varlaam dispare din acte, fiind poate prins de slăbiciune. Reapare tocmai

106. *Ibidem*, pach. II, doc. 10; *Condica nr. 371*, f. 11.

107. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, pg. 386; Athanasie Mironescu, *Istoricul eparhiei Râmnicului Noul Severin*, pg. 60.

108. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, pg. 1156.

109. Arhivele Statului, *Condica nr. 705*, f. 227.

la 6 februarie 1702, când printr-o carte, semnată propriu, vinde lui Neacșu neguțătorul din Pitești niște vii „de la Hăleșteu”, lucru cel repetă printr-o nouă scrisoare din 8 iunie, aceiași an. Din această zi și până târziu, în toamnă, nu se mai întâlnesc știri despre el.

Sfârșitul Mitropolitului Varlaam

Încă de la 1 septembrie 1698, mitropolitul Varlaam scriind așezământul privitor la moșia Flești din Argeș, adăuga la sfârșit: „Și s-au făcut această foaie la vreme de slăbiciunea noastră, temându-ne de moarte”. De acum și până va închide ochii, activitatea sa se va reduce doar la câteva dispoziții cum să se urmeze cu unele din proprietățile sale.

După atâta zburcim trupesc și sufletesc, puterile fizice au părăsit încetul cu încetul pe fostul mitropolit Varlaam. Energia arătată în mânuirea condeiului dispare cu totul în cursul ultimei luni de viață. Ultima semnătură, de pildă, este mai mult o „mâzgălitură”, care ne face să bănuim slăbiciunea ce-l cuprinsese. Sleit de puteri, el se retrage în vara anului 1702, la ctitoria sa de la Fedeleșoiu, unde boala îl ținutiese la pat. Simțindu-și apropiat sfârșitul, el cere călugărilor „care s-au aflat pe lângă noi”, să-l ducă la Mănăstirea Cozia, unde dorea să-și dea sufletul și să i se îngroape trupul.

Dorința îi este împlinită. Ajungând la Cozia, gândul l-a purtat neconținut către ctitoria sa de la Trivalea, pentru care, cum s-a văzut, depusese în viață atâta trudă. Și în timp ce se lupta cu moartea caută să-i facă un așezământ, care să o pună la adăpost de orice rea întâmplare în viitor. Și acolo, în chilia sa din ctitoria lui Mircea Vodă, de față fiind mulți părinți și egumeni, la 15 noiembrie 1702, el pune să se scrie acest așezământ, care în realitate este ca și o diată a sa, întrucât cea din care se vorbește în actul de față, nu se cunoaște încă. Bătrânul ierarh, cu sufletul liniștit, a dictat pisarului această duioasă pagină de alesă compoziție românească, prin care, înainte de a-și plăti obșteasca datorie, a „cercat” să transmită celor ce vor urma câteva crâmpie din viața sa și din strădaniile sale. Pentru frumusețea și duioșia ei o lăsam să urmeze întocmai, căci ea este suflet din sufletul acestui ierarh activ:

„De vream ce noi den tânără vârstă am poftit chipul călugăriei, care l-am și luat în sfânta mănăstire Cozia, și după rânduiala sfintei mănăstiri ne-au ajunsu rândul de am și egumenit; și la scaunul episcopiei Râmnicului a fi ne-am învrednicit; deacii și la mai marele scaun al Sfintei

Metropolii; și întâmplându-ni-se mazilire, după ce am făcut călătoria Sfântului Ierusalim, pentru închinăciunea Sfântului și dătorului de viață Mormânt al Domnului nostru Iisus Hristos și al Sfântului munte al Sinaii; și viind iarăși în țară den agonisita care am avut, am rădicat și am zidit den temeliiie mănăstire lângă orașul Piteștii, care să chiamă Trivale, în numele sfintei și nedespărțitei Troiță, câștigându-i moșii și vii, făcându-i și alta vase bisericești și odăjdii; și după câtăva vreme, după rânduială dumnezeiască, fiind omul zidit cu început și cu sfârșit, și acel sfârșit, sosiidu și la noi înșine, den durearea inemii și den pofta sufletului, fiind bolnav până la moarte, am poruncit călugărilor noștri, care s-au aflat pre lângă noi, de ne-au adus de la mănăstirea noastră de la Fedeleesciori la această sfântă mănăstire Cozia, vrând cu tot sufletul unde ne-au fost începerea să ne fie și sfârșirea, să ni să îngroape oasele la această mănăstire. Și noi den toată voia noastră am închinat mănăstirea carea s-au zis mai sus, carea o am zidit noi de lângă orașul Piteștii ce să cheamă Trivalea, cu hramul sfintei Troiță, cu toate vasele și odăjdiile bisericicești și ale noastre arhiericești, precum scrie și în diata noastră și cu toate moșiile câte sânt de cumpărătoare și de închinăciune să fie metoh sfintei mănăstiri Cozii, să aibă a pune după vremea igumeni pe cine ar socoti cu opștea fraților și să aibă a o căota la toate păsurile, care i s-ar întâmpla. Și încă fiind și mănăstirea Seaca de pe Cungre, unde să prăznuiască Adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Marii în seama noastră, dată de neamul ctitorilor, care o au zidit și noi o am fost închinat să fie supt stăpânirea mănăstirii noastre Trivalii cu cărți domnești, acum și aceasta o las să fie iar supt stăpânirea Cozii, că și mai denainte au fost supt această stăpânire încă de pe vremea de când am igumenit noi, așa a(m) lăsat noi la vremea noastră de petricaniie, igumenului Vasilie ieromonahul și tot săborului sfintei mănăstiri; iar oricarii au den rudeniile noastre, au dentr- alții striini ar sta împotrivă și ar vrea ca să strice această tocmire a noastră, unul ca acela să nu vază fața Domnului nostru Iisus Hristos și de noi încă să fie legat și afurisit în veacul de acum și în cel ce va să fie, că pentru aceasta s-au făcut această scrisoare, întărindu-se cu iscălitura noastră, fiind de față și alți părinți și egumeni. Noem(vrie) 15 dni, leat 7211 (1702). †Varlaam”¹¹⁰

După trei zile, la 18 noiembrie 1702, părintele Varlaam, „ce au fost mitropolit”, și-a dat obștescul sfârșit în chilia sa de la Cozia, unde cu mulți

110. Arhivele Statului, *Mănăstirea Trivalea*, pach. I, doc. 1; *Condicile nr.209*, f. 388-389; nr. 371, f. 1; nr. 477, f. 129-130.

ani în urmă primise îngerescul chip. Vor fi fost de față părinții și egumenii, martori la facerea așezământului de mai sus și desigur și călugări veniți de mai înainte de pe la ctitoriile sale. Slujba de înmormântare a fost săvârșită de episcopul Ilarion al Râmnicului, în a cărei eparhie decedase, și este posibil să fi fost prezent și prietenul său din tinerețe, Vlădica Teodosie, față de care el se purtase cu atâta mărinimie.

Și după dorința sa, exprimată în diata de mai sus, trupul său a fost înmormântat în ctitoria bătrânului Mircea. O însemnare făcută chiar în acele triste zile pe „cămașa” foi cu diata din 15 noiembrie 1702, spune: „au răposat (Vlădica Varlaam) noe(m)v(rie)18 dni” și „s-au îngropat în tinda besearicii despre strana cea mare”.¹¹¹

Așa și-a închiriat rodnică sa viață pământească acest vestit mitropolit al Țării Românești, nedreptățit de oamenii din vremea sa.

Concluzii

Mitropolitul Varlaam al Țării Românești a fost român, fiind născut în jurul anului 1630, prin părțile orașului Pitești. De tânăr a intrat în Mănăstirea Cozia, călugărindu-se. Prin anul 1663 ajunge stareț al acestui sfânt lăcaș, de unde se retrage în 1665 printru a merge în Rusia. De aici s-a întors, probabil către începutul anului 1668, aducând cu sine mai multe cărți. La întoarcere este numit stareț al Mănăstirii Glavacioc din Vlașca, pe care o conduce până în toamna anului 1670, când este ales și hirotonit episcop de Râmnic. Refuză scaunul mitropolitan în iunie 1672, dar îl primește, silit de domn, după moartea Vlădicăi Dionisie, la 24 decembrie 1672, și păstorește până la 15 aprilie 1679, când este scos din scaun, care se dă din nou lui Teodosie, prietenul său din tinerețe. De teama pornirii spre răzbunare a lui Șerban Cantacuzino, între anii 1679-1782 pribegeste prin Ardeal și Moldova. Întors acasă, călătorește probabil între anii 1682-1685 la Locurile Sfinte și la Sinai. Reîntors în țară, după această călătorie, își petrece timpul mai ales la ctitoria sa Trivalea de lângă Pitești, ocupându-se îndeaproape de bunăstarea sfintelor lăcașe zidite de el. A murit la 18 noiembrie 1702 și a fost îngropat în tinda bisericii Mănăstirii Cozia.

Deși a păstorit numai șapte ani, mitropolitul Varlaam și-a legat numele de o seamă de fapte vrednice de pomenire. Astfel, și-a îndreptat

111. *Ibidem*, pach. I, doc. 1

atenția asupra preoților de mir, cărora a încercat să le facă traiul mai ușor, încercând să obțină de la stăpânire unele facilități pentru clerici, precum reducerea birului. Sub raport gospodăresc, Varlaam a primit numeroase danii de sate, vii, mori, închinări de schituri sau a cumpărat el însuși numeroase proprietăți și a obținut felurite scutiri pe seama Mitropoliei.

Mitropolitul Varlaam a fost un ierarh cu știință de carte și plin de caracter, nerăvnind la măririi lumești. A avut preocupări de ordin cultural, înființând tipografia Mitropoliei din București. Activitatea tipografică încetase în Țara Românească din anul 1652. Cunoscând folosul pe care îl poate aduce o tipografie Bisericii și neamului său, mitropolitul a înființat „de iznoavă” o tipografie, aducând și „dascăli de tipografie”. Însă nu a apucat să tipărească decât o singură carte, Cheia înțelesului, în anul 1678, căci a fost scos din scaun. A alcătuit un nou pomelnic pentru Mitropolie, în fruntea căruia a pus două predoslovii, aduse din Rusia și cuprinzând rugăciuni pentru vii și pentru morți, care prefețe, trecând din pomelnic în pomelnic, au ajuns, cu unele modificări, la slujba proskomidiei din Liturghierele noastre. A zidit Mănăstirile Trivalea, Turnu și Fedeleșoiu din Argeș, precum și Schitul Strihareț de lângă Slatina, pe care le-a înzestrat cu cele necesare.

Toate acestea dovedesc faptul că Mitropolitul Varlaam a fost un bun român, un caracter ales, un prieten adevărat, un susținător al culturii naționale, un deschizător de drumuri, un om gata de orice sacrificiu în folosul neamului său „rumânesc”, un patriot.

BIBLIOGRAFIE

1. Izvoare:

1. Bianu, Ioan și Hodoș, Nerva, Bibliografie românească veche, 1508-1830, tom. I (1508-1716), București, 1903.
2. Documentele privind Istoria României. Introducere. Vol. I, Editura Academiei Române, București, 1956.
3. Enăceanu, Ghenadie, Condica sfântă a Mitropoliei Ungro-Vlahiei, București, 1886.
4. Grecescu, C. și Simionescu, D., Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopisețul cantacuzinesc, Ediție critică, București, 1960.
5. Mihail Gregorian, Cronicari munteni, vol. I, București, 1961.

2. Manuale și cărți:

1. Bălan, Ieromonah Ioanichie, Vetre de sihăstrie românească, secolele IV-XX, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1982.
2. Bârda, Pr. Alexandru Stănciulescu, Bibliografia revistei „Biserica Ortodoxă Română”, vol. III, Editura „Cuget Românesc”, Bârda, 2002.
3. Bianu, Ioan, și Caracaș, R. I., Catalogul manuscriselor românești, ed. a II-a, București, 1913.
4. Bodogae, Pr. Dr. Teodor, Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos, Sibiu 1941.
5. Cartojan, Nicolae, Istoria literaturii române vechi, III, Ed. Minerva, Buc., 1980.
6. Ciobanu, Ștefan, „Istoria Literaturii române vechi”, vol. I și II, București, 1939.
7. Constantinescu, Miron; Daicoviciu, Constantin; Pascu, Ștefan, Istoria României. Compendiu, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1969.
8. Dumea, Emil, Istoria Bisericii. Teme, vol. II, Ed. Institutului Teologic Romano-Catolic, Iași, 2000.
9. Dumitrache, Vasile, Mănăstirile și schiturile României pas cu pas, vol. 5, Editura Nemira, București, 2001.
10. Filitti, C. Ioan, Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino, București, 1919.
11. Fiorentino, Anton-Maria del Chiaro, „Storia delle moderne

- Rivoluzioni delle Valachia”, ed. Nicolae Iorga, București, 1914.
12. Gibescu, Pr. George, *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei și mitropoliei Țării Muntenesti*, București, 1907.
 13. Giurescu, Profesor C. Constantin, *Contribuțiuni la studiul cronicilor muntene*, București, 1906.
 14. Giurescu, Profesor C. Constantin, *Istoria Românilor*, vol. III, ediția a III-a, Editura „All Educational”, București, 2000.
 15. Giurescu, Profesor C. Constantin și Giurescu C. Dinu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971.
 16. Ionașcu, I., *Contribuții la istoricul Mănăstirii Hurezi*, Craiova, 1935.
 17. Ionescu, Pr. Dominic N., *Schituri și biserici de sat*, București, 1931.
 18. Iorga, Nicolae, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, București, 1902.
 19. Iorga, Nicolae, *Genealogia Cantacuzinilor*, București, 1902.
 20. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, Editura Ministerului de Culte, vol. I, București, 1929, și vol. II, București, 1932.
 21. Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, ed. a II-a, București, 1925.
 22. Iorga, Nicolae, *Istoria românilor*, vol. VI (Monarhii), București, 1938.
 23. Iorgu, Prof. Iordan, *Nume de locuri românești în România*, București, 1952.
 24. Lapedatu, Alexandru, *Episcopia Strehaii și tradiția scaunului bănesc de acolo*, București, 1906.
 25. Lesviodacs, Alex. Geanoglu, *Istorie bisericească pre scurt*, București, 1845.
 26. Lupaș, Ioan, *Documente istorice transilvane*, I, (1599-1699), Cluj, 1940.
 27. Lupaș, Ioan, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1927.
 28. Mușățeanu, Pr. Ioan, *Mănăstirea Glavacioc*, București, 1933.
 29. Mușlea, C., *Biserica Sfântul Niculae din Șcheii Brașovului*, I (1292-1742), Brașov, 1943.
 30. Niculescu, Protosinghel Theofil S., *Sfintele Monastiri și Schituri din România*, Editura Mănăstirea Vodița, Drobeta Turnu Severin, 2002.

31. Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, Dicționarul teologilor români, Editura Enciclopedică, ed. a II-a, București, 2002.
32. Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
33. Poboran, G., Istoria Orașului Slatina, ed. a II-a, Slatina, 1908.
34. Simache, N. și Cristescu, Tr. Cronica lui Radu Popescu, Ploiești, 1943.
35. Simache, N. și Cristescu, Tr., Letopisețul Cantacuzinesc.
36. Simionescu, Dan I. Viața culturală și literară a Mănăstirii Câmpulung (Muscel) în trecut, Câmpulung, 1926.
37. Stănescu, Prof. Dr. D, Școala românească de la Mănăstirea Bistrița, București, 1931.
38. Stoicescu, Nicolae, Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I. Țara Românească, Craiova, 1970.
39. Tomescu, M., Istoria cărții românești.
40. Vaida, Arhimandrit Gamaliil, Mănăstirea Cozia ieri și astăzi, ediția a II-a, editată de Episcopia Râmnicului și Argeșului, București, 1983.

3. Studii și articole:

1. Apostolescu, N. I., Schitul Trivalea, în Revista pentru istorie, arheologie și filologie, vol. VIII, Buc., 1902.
2. Barnea, Theodorescu Barbu, Cultura în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei, în B.O.R., nr. 7-10 / 1959.
3. Bălașa, Conf. Pr. Dumitru, Complexul Călimănești: Mănăstirea Călimănești – Ostrov, Mănăstirea Cozia cu Bolnița, Schitul Piatra și Biserica de Mir din Călimănești, în M.O., anul XX (1968), nr. 1-2, ian.- febr.
4. Bănescu, N., Acte grecești, privitoare la Țerile Române, în Neamul românesc literar, an. 3 (1911), nr. 25-26 din 10 iulie 1911.
5. Bobulescu, C., Obârșia molitvei pentru morți de la proscomidie, în Revista de Istorie Bisericească, an. I, nr. 3/1943.
6. Bobulescu, C., Revista de Istorie Bisericească, an. I (1943), nr. 3.
7. Brătulescu, V., Biserici din Argeș și Vâlcea, în Bul. Com. Mon. Ist., XXVII (1937).
8. Ciobanu, Ștefan, Din legăturile culturale româno-ruse, Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche, în An. Acad. Rom. , Secția lit. S. III, tom. 8, București, 1938.

9. Ciobanu, Ștefan, Din legăturile culturale româno-ucrainiene: Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche, București, 1938.
10. Crețu, Gr., Tipografiile din București de la 1678-1860, în Revista pentru istorie, arheologie și filologie, vol XI, Buc., 1910.
11. D. Russo, Studii istorice greco-române, I, București, 1939.
12. Dinulescu, Ștefan, Notițe despre viața și activitatea Mitropolitului Moldovei Vărlăamu. (1632-1653), în Candela nr. 6/1886.
13. Elian, Prof. Alexandru, Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe, în B.O.R. nr. 7-10 / 1959.
14. Enăceanu, Arh. Ghenadie, Metropolia Ungrovlahiei, Condica Sfântă, în rev. B.O.R. nr. 5 / 1884.
15. Enăceanu, Arh. Ghenadie, Metropolia Ungrovlahiei. Teodosie, în rev. B.O.R., nr. 1 / 1880.
16. Enăceanu, Arh. Ghenadie, Metropolia Ungrovlahiei. Titulatura Metropoliților, în rev. B.O.R., nr. 3 / 1880.
17. Erbiceanu, C., Sobornicul sau pomelnicul Mitropoliei Ungro-Vlahiei, în rev. B.O.R., XIII (1889-1890).
18. Filitti, Ioan C., Biserici și ctitori, în rev. B. O. R. (1932).
19. Giurescu, Profesor Constantin C., Două monumente religioase din veacul al XV-lea: Nucetul sau Cozia din Vâlcea și Nucetul din Dâmbovița, în M.O., anul XIII (1961), nr. 1-4, ian.-apr.
20. Iorga, Nicolae, Două mănăstiri dâmbovițene (Cobia și Butoiul), în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, XXII (1920).
21. Iorga, Nicolae, Schitul Fedeleșoiu, în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, V (1921).
22. Iorga, Nicolae, Socotelile Sibiului, în Analele Academiei Române, ser. II, tom. XXI (1899), ist., București 1899.
23. Iorga, Nicolae, Studii și documente, V, 1.
24. Iorga, Nicolae, Studii și documente, XIII.
25. Iorga, Nicolae, Studii și documente, XVI, București, 1909.
26. Lupaș, Ioan, Mitropolitul Teodosie Veștemeanul, în Revista Teologică, Sibiu, 1943, anul XXXIII, nr. 1-2.
27. Lupaș, Ioan, Pribegia prin Ardeal a mitropolitului Varlaam al Ungro-Vlahiei, 1679-1680, în vol. Studii, conferințe și comunicări istorice, vol. I, Editura „Casei școalelor”, București, 1927.

28. Mironescu, Athanasie, *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noului Severin*, București, 1906.
29. Odobescu, Alexandru, Câteva ore la Snagov, în „*Revista Română pentru științe, litere și arte*”, II (1862).
30. Odobescu, Alexandru, Relațiune despre localitățile semnalate prin anticuități în județul Romanai, în *Analele Societății Academice Române*, ser. I, tom. X (1878), secțiunea a II-a.
31. Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, Traduceri românești din literatura teologică rusă, în rev. „*Studii teologice*”, nr. 3-4 / 1959.
32. Popescu, Pr. Nicolae M., Fântâneri de cazanii, în *Glasul Bisericii*, anul IX, nr. 6, iunie 1950.
33. Potra, Prof. George, Înfrumusețarea și urbanizarea Dealului Mitropoliei, în G.B. nr. 5-6\1959.
34. Simionescu, Dan, Din activitatea tipografică a Bucureștilor, 1678-1830, în vol. *Bucureștii vechi*, București, 1935.
35. Stănoiu, Ieromonah Damian, Prin monastiri, în rev. B.O.R., an. XLI (1923).
36. Șerbănescu, Pr. Prof. Nicolae, 300 de ani de la înființarea tipografiei Mitropoliei Țării Românești, în B.O.R. nr. 9-10 / 1978.
37. Șerbănescu, Pr. Prof. Nicolae, Despre episcopia Strehaiei, în rev. M.O., an. VI (1954).
38. Șerbănescu, Pr. Prof. Nicolae, La a 40-a aniversare a reînființării Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Ruse, în rev. „*Ortodoxia*”, X (1958).
39. Șerbănescu, Pr. Prof. Nicolae, Mitropolitul Anania, în rev. *Glasul Bisericii*, anul IX (1950), nr. 11-12.
40. Șerbănescu, Pr. Prof. Nicolae, Mitropolitul Teodosie al Țării Românești (1668-1672; 1679-1708), în *Studii Teologice*, nr. 5-6 / 1952.
41. Șerbănescu, Pr. Prof. Nicolae, Mitropolii Ungrovlahiei, în B.O.R., nr. 7-10 / 1959.
42. Șerbănescu, Pr. Prof. Nicolae, Precizări privind cronologia mitropoliților Ungrovlahiei, în B.O.R., nr. 3-4 / 1961.
43. Șerbănescu, Pr. Prof. Nicolae, Titulatura mitropoliților, jurisdicția, hotarele și reședințele Mitropoliei Ungrovlahiei, în B.O.R., nr. 7-10 / 1959.
44. Șerbănescu, Preotul Nicolae, Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografei bucureștene (1672-1679), în B.O.R. nr. 12 / 1958.

45. Șerbănescu, Preotul Nicolae, Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672-1679), în B.O.R., nr. 12 / 1958.
46. Șesan, Pr. Prof. Dr. Milan Pavel, Biserica Ortodoxă din veacul al XVII-lea până astăzi, în M.A., nr. 1-2 / 1964.
47. Șesan, Pr.Prof. Dr. Milan Pavel, Biserica Ortodoxă în veacule XVII, în M.O. nr. 10-12 / 1967.
48. Șesan, Pr. Prof. Dr. Milan Pavel, Biserica Ortodoxă în veacurile XV – XVIII, în M.A. nr. 11-12 / 1963.
49. Șesan, Pr. Prof. Dr. Milan Pavel, Teologia Ortodoxă în secolul al XVII-lea, după Sinodul de la Iași din 1642, în M.M.S., nr. 11-12 / 1968.
50. Timuș, Gherasim, Mitropolia din București, în rev. B.O.R., XVII (1893-1894).
51. Turcu, C. Nicolae, Biserica din Țara Românească în timpul domniei lui Șerban Cantacuzino (1678-1688), în B.O.R. nr.1-2 / 1966.
52. Urițescu, Arhimandrit Grigore, Mănăstirea Turnu, în M.O. nr. 3-4 / 1967.
53. Vornicescu, Ieromonah Nestor, Cazaniile noastre, în M.M.S. nr. 3-4 / 1961.

ÎNVĂȚĂTURA BIBLICĂ DESPRE SFINȚII ÎNGERI

ÎNGERII ÎMPREUNĂ LUCRĂTORI CU OAMENII ÎN ACTUL MÂNTUIRII

Pr. Drd. Viorel Olaru

Capitolul I - Sfinții Îngeri creație a lui Dumnezeu

Termenul

Termenul de „înger” are mai multe rădăcini: ebraică „malakh” - sol, mesager; greacă „anghelos” - crainic, curier; latină „angelus” - mesager ceresc.

De asemenea, peste tot în Sfânta Scriptură prin denumirea „înger” sau „îngerul lui Dumnezeu” se înțelege trimisul lui Dumnezeu, vestitorul voii lui Dumnezeu în lume. Denumirea lor generală de „îngeri” nu determină ființa sau natura lor, ci dă expresie relației în care Sfinții Îngeri se află cu Dumnezeu și cu lumea văzută, adică scopul pentru care au fost creați și anume acela de soli, trimiși sau vestitori, așa cum dovedesc numeroase texte scripturistice: „*De aceea am strigat către Domnul, și a auzit Domnul glasul nostru și a trimis îngerul Său de ne-a scos din Egipt; și acum suntem în Cades, orașul cel mai apropiat de hotarul țării*” (Numerii XX, 16); „*Iată, Eu trimit pe îngerul Meu și va găti calea înaintea feței Mele și va veni îndată în Templul Său Domnul pe care Îl căutați și Îngerul legământului pe Care voi îl doriți. Iată, vine! - zice Domnul Savaot*” (Maleahi II, 3); „*Atunci a trimis la ei Domnul Dumnezeul părinților lor pe trimișii Săi foarte de dimineață, pentru că i-a fost milă de popor și de locașul Său. Dar ei și-au bătut joc de trimișii*

cei de la Dumnezeu și n-au ținut seamă de cuvintele Lui, au batjocorit pe proorocii Lui, până ce mânia Domnului s-a pogorât peste poporul Lui, încât acesta n-a mai avut scăpare” (II Paralipomena XV, 16); „Și a trimis vestitori înaintea Lui” (Luca IX, 52); „Taina celor șapte stele, pe care le-ai văzut în dreapta Mea și a celor șapte sfetnice de aur este: Cele șapte stele sunt îngerii celor șapte Biserici, iar sfetnicele cele șapte sunt șapte Biserici” (Apocalipsa I, 20).

După învățătura Bisericii Ortodoxe, Sfinții Îngeri sunt ființe spirituale și nemuritoare, personale și raționale, libere și necorporale create de către Dumnezeu, făcând parte din lumea nevăzută și alcătuind, împreună cu Sfinții, Biserica triumfătoare din Biserica cerească.

Îngerul este o ființă spirituală, veșnic mișcătoare, liberă, necorporală, nemuritoare prin har. Îngerii locuiesc în cer și au singur lucru de făcut - să laude pe Dumnezeu. Îngerul este o a doua lumină, întrucât în natura sa spirituală se reflectă mai mult ca în orice alte fapte lumina desăvârșirilor divine.¹

Îngerii ocupă primul loc între creațiile aduse la existență de către Dumnezeu din nimic, sunt ființe spirituale, nevăzute, raționale și libere, inferioare lui Dumnezeu, superioare omului dar mărginite și nemuritoare.² Îngerul nu e nemuritor prin fire, ci prin har, căci tot ceea ce are început are și sfârșit, potrivit naturii lui.

Originea

Îngerii sunt creați de Dumnezeu. Ei nu sunt făcuți din materie și nici nu sunt emanații ale dumnezeirii, așa cum susțineau gnosticii. În Sfânta Scriptură găsim temeuri pentru acest fapt: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul” (Facerea I, 1). Prin cer se înțelege lumea nevăzută a îngerilor, aceasta deoarece cerul material a fost creat de Dumnezeu în ziua a doua a creației. Ei au fost creați înaintea tuturor fapturilor.³ În cartea lui

1. Sfântul Ioan Damashin, „Dogmatica”, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 53

2. Lucrare de Seminar, întocmită sub îndrumarea P. C. Pr. Lector Constantin Cornițescu, apud Marin Stamate, „Învățătura despre Sfinții Îngeri” în „Studii Teologice”, nr. 5-8/1977, p. 487

3. ***, „Teologia Dogmatică”, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1958

Iov găsim următoarele cuvinte: „Când s-au făcut stelele, lăudatu-m-au cu glas mare toți îngerii Mei” (Iov XXXVIII, 7). De asemenea Sfântul Ioan Damaschin spune cu privire la originea îngerilor: „Se și cădea să fie făcută mai întâi firea rațională (îngerii), după aceea cea sensuală (animalele) și la urmă cea mixtă, adică omul”⁴ La fel spune și Grigore Teologul: „La început Dumnezeu gândește puterile îngerești și cerești și gândul Lui s-a făcut faptă”⁵

Fără îngeri, piramida universului ar fi lipsită de vârf. Sfântul Antonie cel Mare spune: „Iar deosebirile viețuitoarelor sunt patru: Unele sunt nemuritoare și însuflețite ca îngerii, altele au minte, suflet și duh, ca oamenii, altele au numai duh și suflet ca dobitoacele iar altele numai viață, ca ierburile. În ierburi dăinuiește viața fără suflet, fără duh și fără minte”⁶.

Așa cum arată Sfânta Scriptură, Sfinții Îngeri, ca și creaturi ale lui Dumnezeu, au fost zidite prin voia și puterea Cuvântului Creatorului încă înainte de lumea văzută și om: „Lăudați-L pe El toți îngerii Lui, lăudați-L pe El toate puterile Lui; Să laude numele Domnului, că El a zis și s-au făcut, El a poruncit și s-au zidit” (Psalmul 148, 2-5); „Vrednic ești, Doamne și Dumnezeul nostru, să primești slava și cinstea și puterea, căci Tu ai zidit toate lucrurile și prin voia Ta ele erau și s-au făcut” (Apocalipsa IV, 11); „Pentru că întru El s-au făcut toate cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute” (Coloseni I, 16).

Capitolul II - Funcțiunea îngerilor - rolul lor în mântuire

Zidiți de Dumnezeu în stare bună, „pentru că orice făptură a lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire” (I Timotei IV, 4; comp. Facerea I, 31); și înzestrați cu puteri dăruite de Creatorul, îngerii se integrează în scopul întregii creații divine: preamărirea Creatorului și fericirea creaturilor. După natura și starea în care au fost creați, sfinții îngeri au o misiune dublă, una în relație cu Dumnezeu și alta în relație cu lumea văzută. În relația cu Dumnezeu, Creatorul lor, îngerii

4. Sfântul Ioan Damaschin, op. cit., p. 53

5. Ibidem, pp. 55-56

6. „Filocalia”, vol I, Ed. Institutului de Arte Grafice, „Dacia Traiană”, S. A. Sibiu, 1947, p. 43

au misiunea de a-L preamări și a-I sluji, împlinind voia Lui și executând poruncile divine în raport cu lumea văzută și cu omul. În relația cu oamenii, sfinții îngeri au misiunea de a împlini lucrarea de providență a lui Dumnezeu în lume, îndrumându-i pe calea adevărului și a credinței cele curate, a binelui, a dreptății și a dragostei, în vederea mântuirii lor și a-i ocroti ferindu-i de orice influențe ale celui rău, de orice primejdie și de la căderea în păcat sau fărădelegi. Acest adevăr este mărturisit de Biserica Ortodoxă în cuvintele: „*Îngerii sunt duhuri, aduse de Dumnezeu din neființă la ființă, ca să-L laude pe Dumnezeu și să-L slujească. Apoi, ca să lucreze și în lumea aceasta a oamenilor, povățuindu-i pe ei la Împărăția lui Dumnezeu*” (Mărt. Ort. I, 19).

Asfel îngerii își desfășoară rolul lor de mesageri și slujitori față de:

- a) Biserică, ca singur loc unde credincioșii pot dobândi mântuirea;
- b) comunitatea tuturor oamenilor deoarece sunt creaturi ale Tatălui, creați spre mântuire;
- c) față de fiecare credincios în parte, ca protectori și îndrumători.

A. Rolul îngerilor ca mesageri și slujitori față de Biserică și-l îndeplinesc deoarece, așa cum mărturisesc și textele Noului Testament, Hristos-Domnul, înălțat de-a dreapta Tatălui, continuă opera de mântuire și sfințire prin Duhul Sfânt care lucrează în chip nevăzut în Biserică și astfel slujirea îngerilor se subordonează operei de mântuire pe care Biserica o actualizează prin lucrarea ei de propovăduire și sfințire⁷. „Și când a sosit ziua Cincizecimii, erau toți împreună în același loc și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședeau ei. Și li s-au arătat, împărțite, limbi de foc, și au șezut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplut toți de Duhul Sfânt și au început să vorbească alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi” (Faptele Apostolilor II, 1-4; comp. Ioan XVI, 5-15).

Îngerii, ca soli ai Tatălui ceresc, au deslușit însăși Biserica care, prin poruncă directă, de la Mântuitorul, asigură propovăduirea Evangheliei și mântuirea oamenilor. „*Drept aceea, mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh*” (Matei XXVIII, 19). În acest sens ei au cunoștință că între Hristos și Biserica Sa există o unitate indisolubilă. Prin urmare, îngerii slujesc la fel și pe Hristos

7. M. Seeman, „*Les Anges*”, în „*Misterium Solutis*”, vol. III, Paris, 1970, p. 172, apud Marin Stamate, op. cit., p. 501

Cel ce este de-a dreapta Tatălui din ceruri, prin Trupul Său tainic, care este Biserica. „Și El este capul trupului, al Bisericii, El este începutul, întâiul născut din morți, ca să fie El cel dintâi întru toate” (Coloseni I, 18). Ca membri ai Bisericii triumfătoare, ei se alătură prin slujirea lor acțiunii pe care Duhul Sfânt o desfășoară în Biserica lui Hristos pe pământ, în Biserica luptătoare⁸. Îngerii slujesc astfel marea taină a mântuirii prin care în Biserică se realizează progresul către desăvârșirea cerească⁹.

Din Sfânta Scriptură a Noului Testament aflăm că Dumnezeu S-a slujit totdeauna de îngeri pentru manifestarea voii Sale, pentru ocrotirea credincioșilor în Biserică, pentru revărsarea peste ei a darurilor Sale deosebite și pentru împărtășirea binefacerii Sale, spre propășirea și mântuirea lor. După cum Mântuitorul se slujește de Sfinții Săi Apostoli, trimițându-i către toate neamurile pentru a învăța și a boteza, tot așa și Dumnezeu se slujește de îngerii Săi, trimițându-i către aceste neamuri ca să le îndrume și să le ocrotească¹⁰. Tot aici aflăm relatată constatarea că îngerii primesc drept sarcină să asiste pe Apostoli și ucenicii lui Hristos, peste tot unde Cuvântul lui Dumnezeu este primit prin credință, ca în cazul botezului dregătorului etiopian: „Și un înger al Domnului a grăit către Filip zicând: Ridică-te și mergi spre miazăzi pe calea care coboară de la Ierusalim la Gaza, aceasta este pustie” (Faptele Apostolilor VIII, 26) sau a sutașului Corneliu: „Și el ne-a povestit cum a văzut îngerul stând în casa lui și zicând: Trimite la Iope și cheamă pe Simon, cel numit și Petru” (Faptele Apostolilor X, 3-7, 11, 13).

Dornici să slujească în opera mântuirii, îngerii se pleacă atenți spre cele de jos și se minunează de variatele forme prin care Biserica lucrează, cum sunt: iertarea păcatelor, păstrarea și propovăduirea învățaturii de credință, săvârșirea Sfintei Euharistii, promovarea dragostei, a dreptății și a adevărului între oameni¹¹; credincioșii fiind chemați să consacre lui Dumnezeu toată viața lor: „Vă îndemn, deci fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu, să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bine plăcută

8. L. Cerfaux, „*Le Christ dans la theologie de Saint Paul*”, Paris, 1954, p. 332 apud Marin Stamate, op. cit., p. 501

9. M. Seeman, op. cit., p. 119, apud Marin Stamate, op. cit., p. 501

10. Jean Danielou, „*Les Anges et leur mission, d'après les Peres de L'Eglise*”, Ed. de Chevetagne, Namurei, 1953, p. 37 apud Marin Stamate, op. cit., p. 501

11. Pr. Ioan Mircea, „*Epistola I-a a Sfântului Apostol Petru (Introducere și comentariu)*” în „*Glasul Bisericii*”, XXXII (1973), nr. 90, p. 939 apud Marin Stamate, op. cit., p. 501

lui Dumnezeu, ca închinarea voastră cea duhovnicească” (Romani XII, 1), ca „să devină sfinți în toată petrecerea vieții” (I Petru I, 15). Împreună cu sfinții și cu dreptii, îngerii vor alcătui Biserica triumfătoare sau biruitoare.

Și Tradiția întărește legătura dintre credincioși și îngeri, prin Hristos în Biserică, prin cuvintele Sfântului Maxim Mărturisitorul care spune: „*sub raportul existenței veșnice, Dumnezeu va cuprinde pe toți, fiind în toți prezent; dar sub raportul fericirii veșnice, va cuprinde în chip deosebit pe îngeri și pe sfinți*”¹².

Înainte chiar și de judecata universală, îngerii și sfinții alcătuiesc „Biserica cerească”: „*Ci v-ați apropiat de muntele Sion și de cetatea Dumnezeului celui Viu, de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri, în adunare sărbătorească, și de Biserica celor întâi-născuți, care sunt scriși în ceruri și de Dumnezeu, Judecătorul tuturor și de duhurile dreptilor celor desăvârșiți*” (Evrei XII, 22-23) și „*cele patru ființe ziceau: Amin! Iar bătrânii căzură și se închinară*” (Apocalipsa V, 14), sau biruitoare și liturghisesc în cer cu Hristos-Arhiereul. Pentru apărarea Bisericii, îngerii, sub cărmuirea Arhanghelului Mihail, căpetenia lor, se împotrivesc lui satan, într-o luptă care durează de la începutul existenței lor: „*Și s-a făcut război în cer: Mihail și îngerii lui au pornit război cu balaurul. Și se războia și balaurul și îngerii lui*” (Apocalipsa XII, 1-9)¹³. O legătură intimă unește astfel lumea pământească cu lumea cerească: sus îngerii celebrează o perpetuă liturghie „*și cele patru, având fiecare câte șase aripi, sunt pline de ochi, de jur împrejur și pe dinăuntru, și odihnă nu au, ziua și noaptea, zicând: Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Dumnezeu, Atototțiitorul, Cel ce era, Cel ce este și Cel ce vine*” (Apocalipsa IV, 8); „*Vrednic ești, Domnul și Dumnezeul nostru, să primești slava și cinstea și puterea, căci Tu ai zidit toate lucrurile și prin voința Ta ele erau și s-au făcut*” (Apocalipsa IV, 11), căreia se alătură jos Liturghia Bisericii¹⁴. Tainele lui Hristos sunt, deci, celebrate de puterile cerești în același timp când sunt celebrate și de Biserica luptătoare¹⁵.

12. Sfântul Maxim Mărturisitorul, „*Răspunsuri către Talasie*”, P.G. XC, p. 609 apud Marin Stamate, op. cit., p. 501

13. Pierre-Marie Galopin et Pierre Grelot, „Ange”, în „*Vocabulaire de Theologie Biblique*”, Paris, 1971, p. 61, apud Marin Stamate, op. cit., p. 501

14. Ibidem, p. 62, apud Ibidem, p. 502

15. Jean Danielou, op. cit., p. 90, apud Marin Stamate, op. cit., p. 501

B. În același timp, ca slujitori ai lui Hristos în opera mântuirii, **îngerii au misiunea de a fi protectori ai credincioșilor**, ai comunității acestora: „Adevărat grăiesc vouă: Oricâte veți lega pe pământ, vor fi legate și în ceruri și oricâte veți dezlega pe pământ vor fi dezlegate și în ceruri” (Matei XVIII, 18); „Deci Petru era păzit în temniță și se făcea neconținut rugăciune pentru el, de către Biserică” (Faptele Apostolilor XII, 5). De aceea se bucură de întoarcerea păcătoșilor, „Zic vouă, așa se face bucurie îngerilor din cer ai lui Dumnezeu pentru un păcătos ce se pocăiește” (Luca XV, 10), întâlnesc pe Apostoli și ucenici în credință, eliberează pe Apostoli și îndeosebi pe Petru din temniță: „Iar un înger al Domnului, în timpul nopții, a deschis ușile temniței și scoțându-i” (Faptele Apostolilor V, 19; comp. XII, 7-11). În general ei doresc să privească taina Evangheliei, adică modul cum se realizează mântuirea oamenilor: „Lor le-a fost descoperit că nu pentru ei înșiși, ci pentru voi slujeau ei aceste lucruri, care acum vi s-au vestit prin cei ce, întru Duhul Sfânt trimis din cer, v-au propovăduit Evanghelia, spre care și îngerii doresc să privească” (I Petru I, 12). Cuvintele Sfântului Apostol Petru, „spre care doresc să privească și îngerii” (adică să fie de față, să înțeleagă și să le slujească), vor să spună că nu e vorba de o curiozitate¹⁶ a îngerilor, ci de interesul și cunoașterea pe care ei le arată întregii opere de mântuire la care iau parte ca slujitori activi, precum și față de binefacerile acestei opere de care se împărtășesc și se bucură și ei.

Aceeași idee din cuvintele Sfântului Apostol Petru cu privire la îngeri, se află într-o formulare întrucâtva asemănătoare și la Sfântul Apostol Pavel: „Și cu adevărat, mare este taina dreptei credințe. Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost văzut în lume, S-a înălțat întru slavă” (I Timotei III, 16).

Îngerii se pleacă dornici să contempleze taina mântuirii. Ei sunt trimiși spre slujire tuturor celor ce cred în Iisus Hristos. Ei ocrotesc de asemenea comunitățile creștine: „De aceea femeia este datoare să aibă (semn de) supunere asupra capului ei, pentru îngeri” (I Corinteni XI, 10); „Taina celor șapte stele, pe care le-ai văzut în dreapta Mea, și a celor șapte sfetnice de aur este: Cele șapte stele sunt îngerii (întâistătorii) celor șapte Biserici, iar sfetnicele cele șapte sunt șapte Biserici” (Apocalipsa I, 20) și anunță pedepse pentru cei nelegiuți. „Și s-a făcut război în cer: Mihail și îngerii lui a pornit război cu balaurul. Și se războiau și balaurul și îngerii lui” (Apocalipsa XII,

16. Urbanus Holzmeister, „*Commentarius in epistolar Petri et Judae Apostolorum*”, Paris, 1937, p. 312, apud Marin Stamate, op. cit., p. 503

7), „Dar Mihail Arhanghelul, când se împotriva diavolului certându-Se cu el pentru trupul lui Moise, n-a îndrăznit să aducă judecată de hulă, ci a zis: Să te certe pe tine Domnul!” (Iuda I, 9); „Și îndată îngerul Domnului l-a lovit, pentru că nu a dat slavă lui Dumnezeu. Și mâncându-l viermii, a murit” (Faptele Apostolilor XII, 23). Trimiși de Dumnezeu, ei dau poruncă celor aleși de pe pământ să prorocască la neamuri, limbi și popoare: „Și apoi mi-a zis: Tu trebuie să prorocști încă o dată la popoare și la neamuri și la limbi și la mulți împărați” (Apocalipsa X, 11), arătând cele ce trebuie să se întâmple în viitor: „Și îngerul mi-a zis: Aceste cuvinte sunt vrednice de crezare și adevărate și Domnul, Dumnezeuul duhurilor prorocilor a trimis pe îngerul Său să arate robilor Săi cele ce trebuie să se întâmple în curând” (Apocalipsa XXII, 6). Afară de slujirea pe care o desfășoară în jurul tronului lui Dumnezeu, „Și fiecăruia dintre ei i s-a dat câte un veșmânt alb și li s-a spus ca să stea în tihnă încă puțină vreme, până când vor împlini numărul, și cei împreună-slujitori cu ei și frații lor, ceea ce avea să fie omorâți ca și ei” (Apocalipsa VI, 11; comp. VIII, 2, 6, 8, 10, 12-13): „Și am văzut pe cei șapte îngeri, care stau înaintea lui Dumnezeu și li s-au dat lor șapte trâmbițe”.

C. Referitor la rolul îngerilor ca protectori și îndrumători ai noștri, aghiografii Noului Testament afirmă că fiecare creștin viețuiește sub ocrotirea unui înger păzitor, după cum mărturisesc cuvintele Sfintei Scripturi: „Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din aceștia mici, că zic vouă că îngerii lor din ceruri pururea văd fața Tatălui Meu, Care este în ceruri” (Matei XVIII, 10); „Deci Petru era păzit în temniță și se făcea neconținut rugăciune către Dumnezeu pentru el, de către Biserică” (Faptele Apostolilor XII, 5). În primul text se vorbește despre îngerul păzitor al copiilor; iar în al doilea de cel al lui Petru. Deci îngerii, nu numai că slujesc tainei întrupării și protejează Biserica lui Hristos, ei au și misiunea de a proteja și a îndruma chiar pe fiecare credincios în parte. Acest fapt constituie unul din multiplele realizări ale Harului lui Dumnezeu¹⁷.

Slujirea îngerilor în favoarea fiecărui credincios se face evidentă mai întâi prin mijlocirea acestora înaintea lui Dumnezeu pentru cei care le-au fost încredințați spre îndrumare și protejare: „Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din aceștia mici, că zic vouă că îngerii lor din ceruri pururea văd fața Tatălui Meu, Care este în ceruri” (Matei XVIII, 10); „Și a venit alt înger și a stat la altar, având cădelniță de aur, și i s-a dat lui tămâie multă, ca s-o aducă împreună

17. M. Seeman, op. cit., p. 200, apud Marin Stamate, op. cit., p. 503

cu rugăciunile tuturor sfinților, pe altarul de aur de dinaintea tronului” (Apocalipsa VIII, 3). Această slujire se face vădită în protecția imediată pe care o conferă prezența îngerilor¹⁸. O urmare a acestui fapt este că îngerii păzitori întăresc credința și pietatea celui credincios, îndrumându-l pe calea cea bună: „Și cugetând el acestea, iată îngerul Domnului i s-a arătat în vis, grăind: Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, căci ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt” (Matei I, 20), „Și deșteptându-se din somn, Iosif a făcut așa precum i-a poruncit îngerul Domnului și a luat la el pe logodnica sa” (Matei I, 24), „Și îngerul Domnului a stătut lângă ei și slava Domnului a strălucit împrejurul lor și ei s-au înfricoșat cu frică mare. Dar îngerul le-a zis: Nu vă temeți. Căci iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul” (Luca I, 11, 18-19, 30; II, 9-10; comp. Matei XXVIII, 2, 5). „Și, negăsind trupul Lui, au venit zicând că au văzut arătare de înger, care le-a spus că este Viu” (Luca XXIV, 23); „Și după ce s-au împlinit patruzeci de ani, îngerul Domnului i s-a arătat în pustiul muntelui Sinai, în flacăra focului unui rug” (Faptele Apostolilor VII, 30; comp. VIII, 26; X, 3-4, 22; XXVII, 23); „Căci mi-a apărut în noaptea aceasta un înger al lui Dumnezeu, al Căruia eu sunt și Căruia mă închin” (Faptele Apostolilor XXVII, 23). Înzestrat de Dumnezeu prin creație, cu rațiune, îngerul păzitor e alături de cel credincios și-l asistă nu numai ca martor: „Căci mi se pare că Dumnezeu pe noi, Apostolii, ne-a arătat ca pe cei din urmă oameni, ca pe niște osândiți la moarte, fiindcă ne-a făcut privescătoare lumii și îngerilor și oamenilor” (I Corinteni IV, 9), ci îl orientează spre observarea ordinii stabilite de Dumnezeu - Creatorul și-l scapă de frământările sufletești care-i pot tulbura efortul depus pentru câștigarea mântuirii. Așadar, Dumnezeu îi păzește pe creștini în toată ființa lor, direct și permanent prin Atotputernicie, harul și purtarea Sa de grijă: „Lăsați-I Lui toată grija voastră, căci El are grijă de voi (...) A Lui fie slava și puterea în vecii vecilor. Amin!” (I Petru V, 7, 11) și indirect prin „îngerii păzitori”¹⁹.

Tot îngerii păzitori au drept misiune să însoțească și sufletele celor adormiți în Domnul la Judecata particulară, fapt confirmat și de Sfânta Scriptură: „Și a murit săracul și a fost dus de către îngeri la sânul lui Avraam” (Luca XVI, 22).

18. Ibidem, p. 201, apud Marin Stamate, op. cit., p. 504

19. Sfântul Ioan Gură de Aur, „Omilia III la Coloseni”, P. G. LXII, p. 322: „Îngerii sunt după numărul credincioșilor, și fiecare credincios are îngerul său păzitor”, apud Marin Stamate, op. cit., p. 504

În altă ordine de idei privind problema protecției angelice pe drumul spre mântuire, mulți teologi au ridicat o problemă spinoasă cu privire la îngeri și că, deși se cunoaște dogmatic că ei sunt trimiși de Dumnezeu pentru slujirea și protecția noastră și că există îngeri păzitori care se ocupă de omul individual pe tot parcursul vieții sale, totuși întrebarea care frământă este: Primim cu toții un înger „de legat” în clipa nașterii în virtutea faptului de a fi oameni, sau îngerul ni se distribuie abia la botez, în virtutea faptului de a fi intrat în comunitatea credincioșilor? Deci ideile sunt împărțite asupra opțiunii „fiecărui om - înger păzitor” sau „numai credinciosului - un înger propriu”. De asemenea se mai ivesc și discuții și cu privire la problema protecției unei comunități omenеști de către o instanță angelică.

În lumea modernă de azi, se încearcă a se înlocui îngerul păzitor cu efectul protector al unor obiecte „alese”, adevărate talismane presupuse a depozita energii benefice: un stilou norocos la examene, o eșarfă care ferește de rele, etc. Un gânditor german socotește că toate „mascotele” la modă sunt reziduuri ale îngerului păzitor. Ele ocupă în mentalitatea omului contemporan locul rămas vacant prin suspendarea autorității angelice²⁰.

Pentru a înțelege în mod real acțiunea îngerilor păzitori asupra oamenilor, avem ca explicație schema întocmită de Jean Danielou²¹, care unifică atribuțiile îngerului în trei categorii: I) „*Înger al păcii*” (Sfântul Ioan Hrisostomul); II) „*Înger al căinței*” (Hermas); III) „*Înger al rugăciunii*” (Tertulian).

I. „**Înger al păcii**” - Termenul apare și în Scriptură la Isaia XXXIII, 7: „*Iată că locuitorii din Ariel strigă pe ulițe, solii pentru pace plâng amar*”, de asemenea și în Constituțiile Apostolice. Funcția lor pacificatoare e direct proporțională cu cea protectoare. Căci o adevărată protecție nu e constituită numai de o îndepărtare a primejdiilor, ci și o liniștire a sufletului, încurajare, o consolare a lui, căci odată apărat și eliberat de frică, omului i se insuflă încredere și speranță. În acest sens Ignățiu de Loyola e de părere că datorăm îngerului toate momentele noastre de vigoare interioară, de încredere, de concentrare ofensivă, în vreme ce momentele de decădere interioară, descurajarea sunt semne ale unei influențe din partea „*potrivnicului acestei lumi*”. Nu trebuie să acuzăm însă îngerul de manipulare a comportamentului

20. Clauss Westerman, „*Gottes Engel brauchen keine Flügel*”, Berlin, 1978, p. 29-30, apud Ibidem, p. 216

21. Jean Danielou, op. cit., pp. 98-110, apud. Ibidem, p. 218

diminuând libertatea, el nu abuzează de autoritate, nu se răstește, ci e mai degrabă vântul care răcorește. Sub influența îngerului are loc o maturizare a conștiinței, o mobilizare în mod eficient a resurselor ei; apăsarea tocmai pacea, echilibrul sufletesc și „gândirea pozitivă”.

II. „Înger al căinței” - Despre acesta se vorbește foarte mult în „Păstorul lui Hermas”, și în cartea lui Clement (*Quis dives salvetur*)²². Acest înger îndeamnă la mărturisire și regret, iar pe de altă parte dă forța și curajul absolut necesare unui nou reînceput într-o curăție. Acest înger păzitor este cel ce ne reconciliază cu Dumnezeu, ne mijlocește iertarea, la fel de mult cum demonul ne acuză în fața Creatorului. Cu privire la căință se afirmă că ea e un fel de lăcrimare retrospectivă, în timp ce se rememorează păcate. Privind însă termenul grecesc, căință („metanoia”), acesta arată că ceea ce trebuie să se întâmple de fapt e o schimbare radicală a modului de a gândi, o așezare a ființei pe coordonate total noi, lucru care se petrece numai cu ajutorul și sub stricta supraveghere a îngerului păzitor.

III. „Înger al rugăciunii” - Sfinții Părinți afirmă faptul că omul la rugăciune nu e niciodată singur. Astfel, Clement din Alexandria spune „*chiar și atunci când te rogi în singurătate participi la rugăciunile corurilor îngerești*”. Tot în acest sens Tertulian spune că se impune o conduită în timpul rugăciunii; astfel el interzice celui ce se roagă să stea așezat, deoarece ar nesocoti, ar ofensa îngerul păzitor și devotamentul acestuia care stă numai în picioare. Prin definiție, „îngerul rugăciunii” este cel ce poartă spre cer rugăciunile oamenilor (căci nu el e „destinatarul” legitim al lor, ci Dumnezeu), este solul sufletelor, în aceeași măsură în care este și solul lui Dumnezeu. Îngerul rugăciunii îl vedem și lângă Hristos, în timpul rugăciunii din Grădina Ghetsimani: „*Zicând: Părinte, de voiești, treacă de la Mine acest pahar. Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă. Iar un înger din cer s-a arătat Lui și-L întărea*” (Luca XXII, 43-44). Îngerul este ființa care adoră prin excelență, este „corpul” însuși al rugăciunii. Îngerul păzitor ne apare astfel în ipostaza unui „transformator” de energie: el adaptează slăbiciunea noastră la tăria dumnezeiască și invers. „Îngerul rugăciunii face ca rugăciunea șubredă și leneșă, care abia scapă de opreliști, din inimă, să aibă putere, să străpungă norii și să ajungă în înaltul cerului”. El compensează aceste opreliști: „Aripile lui sprijină înălțarea minții, puterea lui ne susține,

22. „Cartea lui Enoh”, XL, 7-9, „Dintre cei patru arhangheli menționați, (Michael, Rafael, Gabriel, Fanuel), ultimul e cel căruia i se atribuie misiunea de a stimula căința”, apud. Ibidem, p. 220

fervoarea lui ne animă” (Bossuet).

Așa cum s-a arătat mai sus, rolul îngerului păzitor este și de protector al corpului omenesc (așa cum o dovedesc cuvintele Sfintei Scripturi referitoare la Lot, Isaac, Avgar, Daniel, Iuda Macabeu), Iudita, Tobit, Iosif, Petru, etc.) în sensul fie de a preîntâmpina primejdiile fizice, fie de a atenua efectul lor.

Îngerul păzitor păstrează tot ceea ce ține de universul nostru interior. El este „cerul nostru interior”. Acest lucru e afirmat cu tărie de Sfinții Părinți ca Isaac Sirul²³ și Grigore Palama²⁴. „Îngerul personal” lucrează dinăuntru spre în afară, astfel că de multe ori ceea ce lucrăm drept înclinație proprie (autosugestie) este de fapt de inspirație angelică și aceasta deoarece îngerul lucrează asupra rațiunii (fortificând gustul pentru adevăr, pentru principii universale, pentru aplecarea spre bine), asupra imaginației, mereu rebelă, asupra memoriei (o înțeleaptă administrare a amintirilor) și chiar asupra viselor.

Un rol aparte pe care îl au îngerii în procesul mântuirii este funcția pe care ei o vor avea la Parusie. Este îndeobște știut că misiunea îngerilor în istoria mântuirii, începută în Vechiul Testament și continuată în Noul Testament și până la sfârșitul veacurilor va lua sfârșit odată cu venirea întru slavă a Domnului nostru Iisus Hristos, când va judeca lumea și va realiza definitiv Împărăția lui Dumnezeu. În această privință scrierile Noului Testament mărturisesc clar că la venirea Sa întru slavă, Iisus Hristos va fi însoțit de îngeri: „Căci Fiul Omului va să vină întru slava Tatălui Său, cu îngerii Săi și atunci va răsplăti fiecăruia după faptele sale” (Matei XVI, 27 comp. XXV, 31); „Căci cel ce se va rușina de Mine și de cuvintele Mele, în neamul acesta păcătos și desfrânat, și Fiul Omului se va rușina de el, când va veni întru slava Tatălui Său, cu sfinții îngeri” (Marcu VIII, 38; comp. Luca IX, 26); „Pentru că Însuși Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului și întru trâmbița lui Dumnezeu Se va pogori din cer, și cei morți întru Hristos vor învia întâi” (I Tesaloniceni IV, 16); „Iar vouă, celor necăjiți, să vă dea odihnă, împreună cu noi, la arătarea Domnului Iisus din cer, cu îngerii puterii Sale” (II Tesaloniceni I, 7); „Te îndemn stăruitor înaintea lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos și a îngerilor aleși, ca să păzești acestea, fără a lua vreo hotărâre dinainte, nefăcând nimic cu părtinire” (I Timotei V, 21).

23. „*Filocalia*”, vol. X, pp. 342-343, Sfântul Isaac Sirul merge mai departe în această direcție afirmând că sufletele sunt direct echivalente cu îngerii, apud Ibidem, p. 267

24. „*Filocalia*”, vol. VII, p. 467, apud Ibidem, p. 267

Ei „vor culege din Împărăția Lui toate smintelile și pe cei ce fac fărădelege, și-i vor arunca pe ei în văpaia focului, vor despărți pe cei răi din mijlocul celor buni” (Matei XIII, 41-42, 49, 50; Marcu XIII, 27) și vor aduna pe cei aleși ai Lui din cele patru puncte ale orizontului: „După aceasta am văzut patru îngeri, stând la cele patru unghiuri ale pământului, ca să nu sufle vânt pe pământ, nici peste mare, nici peste vreun copac, zicând: Nu vătămați pământul, nici mare, nici copacii, până ce nu vom pecetlui pe frunțile lor, pe robii Dumnezeului nostru” (Apocalipsa VII, 1-3; comp. Matei XXIV, 31). Înaintea Tatălui și a îngerilor, Fiul Omului se va declara în favoarea celor ce L-au mărturisit: „Cel ce biruiește va fi astfel îmbrăcat în veșminte albe și nu va șterge deloc numele lui din cartea vieții și voi mărturisi numele lui înaintea Părintelui Meu și înaintea îngerilor Lui” (Apocalipsa III, 5; comp. Luca XII, 8-9).

După judecata universală, la care îngerii își desfășoară pentru ultima oară rolul de apărători ai sufletelor celor credincioși de pe pământ, Ierusalimul cel ceresc adună pentru totdeauna, atât pe aceștia, cât și pe cei vrednici de mântuire, înaintea lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos. „Ci v-ați apropiat de muntele Sion și de cetatea Domnului celui Viu, de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri, în adunare sărbătorească, și de Biserica celor întâi-născuți care sunt scriși în ceruri și de Dumnezeu, Judecătorul tuturor, și de duhurile dreptilor celor desăvârșiți, și de Iisus, Mijlocitorul Noului Testament, și de sângele stropirii care grăiește mai bine decât cel al lui Abel” (Evrei XII, 22-24). În această cetate cerească mărirea lui Dumnezeu va umple viața îngerilor și a dreptilor desăvârșiți și ea va fi veșnică, căci mărirea lui Dumnezeu de altfel constituie și scopul întregii istorii a mântuirii pe pământ²⁵.

Capitolul III - Cinstirea Sfinților Îngeri

În relația lor cu lumea văzută și cu omul, Sfinții Îngeri, ca trimiși ai lui Dumnezeu sunt mijlocitori între Creator și creatură. Trimși din ceruri, ei au înalta misiune de a vesti în lume Cuvântul lui Dumnezeu, lucrarea Lui de Providență în scopul mântuirii tuturor, îndrumându-i pe aceștia pe

25. M. Seeman, op. cit., p. 180, apud M. Stamate, op. cit., p. 505

calea săvârșirii binelui²⁶. Față de cei dreapți și credincioși, sfinții îngeri depun o lucrare de mijlocire și ajutorare, după cum afirmă Sfântul Apostol Pavel când zice: „Îngerii oare nu sunt toți duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească pentru cei ce vor fi moștenitorii mântuirii?” (Evrei I, 14).

Pentru starea lor de sfințenie, vrednicie, dragoste și bunătate, dar mai ales pentru slujirea lor față de Dumnezeu și față de oameni, credincioșii creștini cinstesc pe îngeri prin închinare și îi cheamă în rugăciunile lor ca, mijlocind la Dumnezeu, să-i ajute în izbăvirea de păcate și dobândirea fericii celei veșnice²⁷. Astfel, Iosua se închină sfântului înger care era „căpetenia oștirii Domnului”: „Iar acela a răspuns: Eu sunt căpetenia oștirii Domnului și am venit acum! Atunci Iosua a căzut cu fața la pământ, s-a închinat și a zis către acela: Stăpâne, ce poruncești slugii Tale?” (Iosua V, 13-15); Manoe și soția sa se închină îngerului care le-a vestit nașterea lui Samson: „Când a început a se înălța flacăra de la jertfelnic la cer, îngerul Domnului s-a înălțat cu flacăra de pe jertfelnic. Văzând aceasta, Manoe și femeia lui au căzut cu fața la pământ” (Judecători XIII, 20); Sfântul Ioan Teologul se închină îngerului care i-a descoperit viziunile: „Și eu, Ioan, sunt cel ce am văzut și am auzit acestea, iar când am auzit și am văzut, am căzut să mă închin înaintea picioarelor îngerului care mi-a arătat acestea” (Apocalipsa XXII, 8). Sfântul înger trimis de Dumnezeu este cinstit prin închinare de către prorocul Valaam: „Atunci a deschis Domnul ochii lui Valaam și acesta a văzut pe îngerul Domnului, care stătea în mijlocul drumului, cu sabia ridicată în mână, și s-a închinat și a căzut cu fața la pământ” (Numerii XXII, 31); de către regele David împreună cu bătrânii poporului: „Atunci ridicându-și David ochii săi, a văzut pe îngerul Domnului stând între pământ și cer, cu sabia goală înaintea sa, întinsă asupra Ierusalimului; și a căzut David și bătrânii cu fețele la pământ, îmbrăcați în sac” (I Paralipomena XXI, 16); de către proorocul Daniel: „Și am văzut glasul cuvintelor lui și, la glasul cuvintelor lui, eu căzut înmărmurit cu fața la pământ” (Daniel X, 9); Sfântul Înger Rafael spune despre sine că este „unul din cei șapte sfinți îngeri care ridică rugăciunile sfinților și le înalță înaintea slavei celui sfânt” (Tobit XII, 15).

26. H. Balthazar, „*Kosmische Liturgie. Das Weltbild Maximus des Bekenners*”, ediția a 2-a, Einsiedeln, 1961, p. 38, apud John Meyendorff, *Teologia Bizantină*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 253

27. S. L. Epifanovici, „*Prepodobnii Maksim Isповednik i vizantiiskoe bogoslovie*”, Kiev, 1915, p. 101, apud Ibidem, p. 253

Biserica Ortodoxă, respectând cuvintele Sfintei Scripturi și mărturiile Sfintei Tradiții, a statornicit din vechime cinstirea sfinților îngeri, instituind zile speciale de prăznuire în acest sens.

Astfel ziua de luni este «consfințită» puterilor cerești celor fără de trupuri; ziua de 8 noiembrie este închinată Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, cea de 6 septembrie minunii săvârșite de Sfântul Arhanghel Mihail la Colose, cea de 26 martie și cea de 13 iulie sunt închinare soborului Sfântului Arhanghel Gavriil²⁸.

Sfinții Părinți, întruniți la Sinodul VII Ecumenic au statornicit că se cuvine „a cinsti și a mări” și sfintele puteri îngerești și a cere mijlocirea lor, pentru că ele pot să ne facă pe noi plăcuți lui Dumnezeu²⁹.

Această cinstire pe care o aducem sfinților îngeri se întemeiază și pe faptul că ei sunt martori pentru noi³⁰, și mai ales pentru că suferința lor e fără de păcat, imaculată, pe măsura strălucirii lor suprafirești. Nu toți Părinții acceptă totuși că îngerii sunt capabili de suferință. Nepătimirea lor este totuși pusă în penumbră de Scriptură și de practică liturgică a Bisericii, deoarece îngerii participă intens la tulburările vieții noastre lăuntrice, sunt „pedepsiți” după modelul „dreptului pedepsit” întruchipat de Iov, să ne însoțească în toate umbroasele noastre peripeții lumești. Îngerul păzitor e zilnic răstignit pentru „netrebnicia celui păzit”. Prin intermediul îngerului, fiecare greșeală curentă a noastră, capătă un ecou cosmic, se amplifică vertiginos și atinge până la urmă Fața Tatălui.

28. Renne Roques, „L' Univers Dionisyen”, Paris, 1954, p. 357, apud Ibidem, p. 255

29. Sfântul Grigorie de Nazianz, „Oratio 38” P.G. XXXVI, p. 79, apud Ibidem, p. 255

30. G. Floroski, „Conceptul de creaie la Sfântul Ambrozio”, Ed. Akademie Verlag, Berlin, 1962, pp. 36-37, apud Ibidem, p. 255

Bibliografie

1. „*Biblia*” sau „*Sfânta Scriptură*”, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
2. Sfântul Ioan Damaschin, „*Dogmatica*”, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
3. Mircea, Pr. Dr. Ioan, „*Dicționar al Noului Testament*”, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995;
4. Kornbach, Victor, „*Dicționar de Mitologie Generală*”, Editura Albatros, 1995.
5. Cleopa, Arhim. Ilie, „*Călăuză în credința ortodoxă*”, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1991;
6. Constantinescu, Pr. Prof. Dr. Ioan, „*Studiul Noului Testament*”, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981;
7. Deheleanu, Pavel, „*Manual de Sectologie*”, Arad, 1948;
8. Iliescu, Vasile, „*Fenomenologia Diabolică*”, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995;
9. Meyendorff, John, „*Teologia Bizantină*”, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996;
10. Pleșu, Andrei, „*Despre Îngeri*”, Editura Humanitas, București, 2003;
11. Stamate, Marin, „*Învățătura despre Sfinții Îngeri*”, în *Studii Teologice*, nr. 5-8/1977;
12. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, „*Teologia Dogmatică Ortodoxă*”, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996;
13. „*Îndrumări Misionare*”, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.
14. „*Teologia Dogmatică*”, Editura Renașterea, Cluj, 2000.

IDEOLOGIILE „ȘTIINȚIFICO-FILOSOFICE” – PERICOL LA ADRESA RELIGIOZITĂȚII REVELATE

Pr. Drd. Cornel Ilie

I. Introducere

Realitatea unei dimensiuni, care să depășească limitele temporale ale acestei existențe, conceptualizate ca fiind experiența sacrului, *mysterium tremendum et fascinosum*¹ este, de departe, numitorul comun al tuturor civilizațiilor care și-au făcut simțită prezența, într-un fel sau altul, în istoria omenirii. Tradiția populară relatează, că uneori nu numai omul, dar și alte viețuitoare se raportează în felul lor la ceea ce este dincolo, la transcendent, în anumite împrejurări având comportamente speciale (presimțiri, intuiții). Este evident că, de la începuturi, creația este impregnată de sentimentul religios.

Fără speranța unui sprijin de la Creatorul său, fără nădejdea în grija și iubirea Sa omul nu poate trăi, așa cum nu poate trăi fără aer, apă sau hrană, iar omul a conștientizat întotdeauna necesitatea absolută de a fi în legătura cu Dumnezeu, necesitate pe care astăzi o numim religie.

*Religia a însemnat nu doar strict o raportare a existenței la Dumnezeu ci și izvor al unor mulțimi de binefaceri în folosul omului: căci din religie au luat naștere literatura, muzica, artele plastice, filosofia, medicina și chiar științele*².

Dar ce este religia? Religia este *comunitatea de fiască iubire sfântă*,

1. Vezi Rudolph Otto, *Sacru. Despre elementul irațional din ideea divinului și despre relația lui cu iraționalul*, în românește de Ion Milea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996

2. Ilarion V. Felea, *Religia culturii*, Editura Episcopiei Române a Aradului, Arad, 1994, pp.20-21

dintre om și Dumnezeu, trăită înlăuntrul inimii și manifestată în afară prin credință și fapte bune³.

Ființa umană posedă facultăți, care nu sunt satisfăcute numai cu ceea ce pot oferi lucrurile din jur, ci dorește legătura cu *altcineva*, în primul rând cu Dumnezeu și apoi cu cei asemenea lui, cu alte persoane, stare numită comuniune care va dăinui și după această viață, în fericirea cea veșnică.

Structural omul este o ființă religioasă, adică o ființă care-și îndeplinește funcția și vocația în orizontul religiei, înțeasă ca relația omului cu Dumnezeu, în mod liber și conștient. *Această relație este întemeiată pe Revelație, pe deschiderea lui Dumnezeu spre om, pe afinitatea spirituală dintre Creator și creatura Sa rațională, chip în lume și în cosmos al lui Dumnezeu. Fără Dumnezeu omul nu mai este om, fără religie omul, cu toate realizările lui în plan material, rămâne un alienat*⁴.

Constituită din câteva elemente proeminente, precum moștenire religioasă și culturală europeană transferată prin imigranți peste ocean, magie și ocultism, reminiscențe ale mentalității africane negre din comerțul cu sclavi și cele trei valuri ale “trezirii” evanghelice, religia americană, pluralistă, incluzând elemente de New-Age are conștiința “noului Israel” fiind o religie “democrată și republicană”⁵.

III.1. Naturalismul și „opera sa”: știință pozitivistă

Odată cu Renașterea și cu iluminismul, omul s-a angajat într-un efort de autonomizare a rațiunii - sub forma cugetării libere sau mai degrabă a negativismului - față de teologie și Dumnezeu. Noul umanism, antropocentric, se voia independent de orice realitate și criterii transcendente.

Există o mulțime de personalități care au oscilat între teism și naturalism, în special între 1600 și 1750. Rene Descartes (1596-1650), un teist declarat, a deschis calea, concepând universul ca un mecanism uriaș de “materie” pe care oamenii îl înțeleg cu “mintea”. El a împărțit astfel realitatea

3. *Ibidem*, p. 11

4. Pr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie și prozelitism*, Editura Trinitas, Iași, 2000, p.205

5. Jon Butter, *Awash in Sea of Faith. Christianizing the American People*, Harvard University Press, 1990, p. 36, 129, 164, 289; Pr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie și Prozelitism*, p. 209

în două tipuri de existență; din acel moment, pentru lumea occidentală a fost greu să se vadă ca un întreg integrat. Naturaliștii, căutând o cale de unificare, au transformat mintea într-o sub-categorie a materiei mecaniciste.

John Locke (1632-1714), teist pentru cea mai mare parte a vieții, a crezut într-un Dumnezeu personal care ni S-a revelat; însă credea totodată că rațiunea ce ne-a fost dată de Dumnezeu judecă ce poate fi considerat adevărat din “revelația” Scripturii. Naturaliștii au îndepărtat acel “dată de Dumnezeu” și au făcut din “rațiune” singurul criteriu de determinare a adevărului⁶.

Ca, însă, “orice teologie” construită în afara lui Hristos, umanismul modern se transformă fatal în subumanism și antiumanism, fapt dovedit cu prisosință în atrocitățile revoluției franceze (1789), în revoluțiile din secolul XIX și mai cu seamă în sângerosul secol XX⁷. Auguste Comte este unul dintre promotorii de bază ai acestei ideologii. În “Curs de philosophie positive” (1842) sunt afirmate trei stadii ale cunoașterii: teologic, metafizic, pozitivist. Pentru el știința este adevărata credință și baza spirituală a ordinii sociale “atât timp cât va dura pe Pământ activitatea speciei noastre”⁸. Tot în anul 1842 apare și lucrarea “Esența creștinismului” a lui Feurbach; această coincidență de date l-a făcut pe Emil Saisset să afirme: “Feurbach la Berlin, precum Comte la Paris propun Europei creștine adorarea unui dumnezeu nou: ființa umană”⁹.

„Realismul critic” sau „pozitivismul” reprezintă negarea fătășă a adevărului metafizic. Provenind din aceleași predispoziții științifice ca și naturalismul naiv, acesta dovedește o mai mare modestie în abandonarea absolutului, mărginindu-se la adevărul „relativ”, „empiric”. Am remarcat deja contradicția acestei poziții: negarea adevărului absolut este în ea însăși un „adevăr absolut”; de asemenea, ca și în cazul naturalismului, însăși susținerea principiului de bază al pozitivismului reprezintă propria-i respingere¹⁰.

6. James W. Sire, *Universul de lângă noi*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2005, p. 60

7. As. Dr. Adrian Lemeni, *Ideologizarea științei*, în „Știință și teologie”, Editura Eonul dogmatic, București, 2001, p. 61

8. Jean Pierre Lochamp, *Science et croyance*, Desclee de Bronwer, Paris, 1992, p. 146

9. As. Dr. Adrian Lemeni, *Sensul eshatologic al creației*, Editura ASAB, București, 2004, p. 319

10. Seraphim Rose, *Nihilismul și revelația lui Dumnezeu în inima omului*, Ed. Anastasia, 1997, p. 20

Comte a realizat o legislație referitoare la cultul concret al religiei în care se prevedea cum trebuie aplicate sacramentele noii religii. Analog cultului pentru sfinți exista un cult pentru binefăcătorii umanității. Deasupra tuturor, rugăciunile pozitivistice erau înălțate către Marea Ființă. Noul sacerdoțiu al pozitivismului, în viziunea lui Comte, trebuia atribuit savanților. Sacerdoțiul pozitiv va fi reprezentat de savanți, iar școlile vor fi anexate Templului umanității. Deși propovăduiește toleranța și înțelegerea între oameni, umanismul este de fapt o realitate care în caz de nevoie se impune prin forță. Comte nu va ezita să propovăduiască supunerea conduitei umane unui examen al unui sacerdoțiu inflexibil. Mai mult decât atât pentru fondatorul pozitivismului se realizează un adevărat cult, fiind denumit Marele Preot, “supremul organ al umanității”. Toți vor trebui să îi arate o ascultare totală în gândire, simțire și acțiune. Astfel Comte introduce un adevărat despotism spiritual, o tiranie a savanților pozitiviști care culminează în însăși persoana lui. Religia pozitivistă se întrupează în societate și devine religia oficială a societății, a statului. Asistăm la o deformare a sensului eshatologic al istoriei din creștinism. Dacă viziunea creștină ne oferă un sens eshatologic al lumii și al istoriei, creștinul trăind între tensiunea dintre “acum” și “nu încă” a împărăției cerurilor în această lume. Mijloacele prin care se formează această religie paradisiacă sunt exclusiv umane și ele țin de resortul societății, fiind utilizate de puterea politică. Dacă puterea spirituală este în mâna savanților, puterea temporală trebuie să aparțină celor care conduc afacerile economice.¹¹

Respingerea lui Dumnezeu și a oricărei formă de supranatural, de transcendent, face posibilă divinizarea omului, în cadrul exclusiv al naturalismului. Până la Comte, toți corifeii luminismului au accentuat respingerea Revelației supranaturale și fundamentarea naturalismului. Astfel, Jean Jaques Rousseau (1712-1778), deși nu era un ateu, ci deist, pleda pentru o religie a naturii, o religie pornind de la contemplarea naturii pe care o considera desăvârșită. El nu recunoștea că Sfânta Scriptură este Revelația supranaturală, dată oamenilor ca normă absolută a moralității, ci dimpotrivă, natura omului cu înclinațiile și pasiunile lui sunt norma absolută a moralității. Pasiunile naturale, după părerea lui, sunt instrumentele libertății noastre, sunt mijloace de exercitare a libertății autonome a omului care nu recunoaște nicio autoritate în afară de imperativul înclinațiilor lui. Revelația supranaturală nu este numai ignorată, ci atacată fățiș: “Evanghelia

11. As. Dr. Adrian Lemeni, *Sensul eshatologic al creației*, p. 321

este plină de lucruri de necrezut, care repugnă rațiunii și care sunt cu neputință de conceput și de admis de un om cu bun simț”.¹² Revelația naturală este singura pe care o recunoaște: “Eu am închis deci toate cărțile; Una singură a rămas deschisă în fața ochilor, este cea a naturii”¹³.

Rousseau este părintele unui curent de gândire numit naturalism. El credea în Dumnezeu în felul său, dar naturaliștii secolului XX nu mai cred. Ei cred că valorile morale precum și rațiunea sunt doar niște epifenomene care au apărut pe parcursul evoluției omului, acestea fiind parte integrantă a naturii. În cazul acesta Schlossberg se întreabă unde poate fi trasată linia despărțitoare între un comportament acceptabil și unul inacceptabil din punct de vedere moral. El spune: “atunci când umanitatea se distinge de natură, aproape că nu există o limită a prăbușirii sale. Naturaliștii consideră că viața sexuală nu aparține domeniului moralei, dar atunci nimic nu mai aparține domeniului moralei. Animalele nu au un comportament moral sau imoral, ci un comportament natural, bazat pe instincte. Natura nu are nevoie de etică”¹⁴.

„Realismul naiv” sau „naturalismul” nu neagă în mod explicit adevărul absolut, însă stabilește mai degrabă revendicări absolute proprii, care nu pot fi susținute. Respingând orice idee de absolut „ideal” sau „spiritual”, proclamă adevărul absolut al „materialismului” și „determinismului”. Această filosofie e încă în vigoare în anumite cercuri; este doctrina marxistă oficială și este, de asemenea, expusă de câțiva gânditori științifici nesofisticați din Occident, însă curentul fundamental de gândire contemporană a lăsat-o în urmă, astfel încât apare astăzi ca o relicvă bizară a perioadei victoriene - mai simplă, dar de mult apusă -, când mulți tranferau asupra științei supunerea și emoțiile pe care altădată le închinau religiei. Este formularea imposibilă a unei metafizici „științifice” - imposibilă deoarece știința este, prin însăși natura ei, cunoașterea a ceea ce este particular, în vreme ce metafizica este cunoașterea a ceea ce se află în spatele particularului, fiind presupusă de acesta. Și e, de asemenea, o filosofie sinucigașă, prin faptul că „materialismul” și „determinismul” pe care le postulează transformă orice filosofie într-o filosofie invalidă; de vreme ce trebuie să insiste asupra

12. Jean-Jacques Rousseau, *Emile, ou de l'éducation*, Paris, 1966, p. 275

13. As. Dr. Adrian Lemeni, *Sensul eshatologic al creației*, p. 403

14. Herbert Schlossberg, *Idols for Destruction*, Thommas Nelson Publisher, Nashville, 1984, pp. 170-171; Pop Paraschiva, *Devierile morale ale sec. XX în fața moralei creștine*, teză de doctorat, București, 1999, p. 97

faptului că filosofia, ca orice altceva, e „determinată”, susținătorii ei nu pot decât să proclame faptul că filosofia lor, atât timp cât există, e „inevitabilă”, nu însă și „adevărată”¹⁵.

Naturalismul cunoaște o nouă etapă odată cu apariția filosofului Immanuel Kant. Acesta respinge revelația supranaturală: „însuși sfântul din Evanghelie trebuie să fie comparat mai întâi cu idealul nostru de perfecțiune morală, înainte de a-l cunoaște ca atare”.¹⁶ Observăm inversarea valorilor: din nou „omul este măsura tuturor lucrurilor”, dar de data aceasta vocea lui Protagora răzbate mult mai explicit și cu mai mult curaj. Omul emite criteriile, omul este etalonul valorilor, el este forul suprem, legiuitorul.

Dacă în scrierile lui Rousseau prin „natură” se înțelegea perfecțiune, armonie, puritate, înclinații naturale neperversitate (ceea ce desigur este o contradicție în termeni), la Nietzsche natura ar fi identică cu starea amorală, cu „nevinovăția conștiințelor fiarelor”, o stare care se află dincolo de bine și de rău, în care trăiește animalul de pradă, „Bestia blondă”, „monstrul triumfător” care iese dintr-un șir de groaznice omoruri, incendii, violuri, torturi cu un orgoliu și o seninătate sufletească. Este vorba de mândra rasă aristocratică „hoinărind lacomă și însetată de cuceriri”¹⁷ în care Nietzsche vede o măreție din păcate apusă sau răpusă de „instrumentele culturii”.

Dintre toate propozițiile naturalismului, probabil aceasta este cel mai greu acceptată de oameni; însă este absolut impusă de concepția naturaliștilor despre univers. Oamenii sunt făcuți din materie și nimic altceva. Când materia folosită în alcătuirea unui individ se dezorganizează la moarte, acea persoană dispare.

Am făcut această incursiune în naturalismul filosofic, pentru a prezenta cadrul creat exercitării cercetării științifice; ori acest cadru și-a pus cu siguranță amprenta influențând însă obiectivitatea demersului științific și finalitatea acestuia. La această influență filosofică naturalistă se adaugă – cum am amintit – raționalismul pozitivist care elimină rațiunea autentică a științei. Prin pozitivism, activitatea științifică a început să fie călăuzită de ceea ce s-ar putea numi o idolatrie a faptelor, context în care experiența are un rol decisiv pentru studiul fenomenelor naturale. Primatul faptei

15. Seraphim Rose, *op. cit.*, pp. 19-20

16. Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*, Editura Științifică, București, 1972, p. 26; Pop Paraschiva, *op.cit.*, p. 99

17. Friedrich Nietzsche, *Despre genealogia moralei*, Ed. Echinox, Cluj-Napoca, 1993, p. 8; Pop Paraschiva, *op.cit.*, p. 100

reliefează întâietatea lucrurilor materiale față de orice realitate și experiență de ordin spiritual, ideologia materialistă atee ajungând să fie confundată cu atitudinea științifică (ce a favorizat apariția regiunilor comuniste după cum vom vedea). În secolul XIX, omul de știință a adoptat o poziție reduționistă, refuzând orice realitate care iese din vizorul său, crezând că numai cercetările sale empirice pot explica tainele universului; în acest cadru secularizat, religia era denunțată ca retrogradă față de descoperirile științifice ale momentului¹⁸.

III.2. Filosofiele materialiste și consecințele lor în plan științific: scientismul

Una dintre ideologiile ce au parazitat și încă mai influențează cercetarea științifică este scientismul. Dacă Platon vorbea de exigența unei cetăți generate de filosofi, scientismul schimbă subiectul (nu și intenția), afirmând o societate dominată de noi eroi ai civilizației - oamenii de știință. Motivația este simplă, iar soluția oferită, în stil scolastic, printr-un exercițiu logic, pretinzând a avea o evidență constrângătoare:

1. Știința este singura cunoaștere autentică;
2. Știința poate răspunde tuturor întrebărilor teoretice și poate să rezolve toate problemele practice;
3. Este legitim să fie încredințată oamenilor de știință toate afacerile cetății¹⁹.

În contextul Filosofiei științei, scientismul nu neagă divinitatea din rațiuni filosofice ci, mai curând, științifice, pierzând din vedere faptul că științele exacte prin metodele experimentale sau observaționale ce se îndreaptă spre natură, spre lumea sensibilă nu își propun a demonstra existența lui Dumnezeu. Ele au ca scop înțelegerea lumii fizice și biologice, a legilor ce stau în spatele ordinii cosmice și a spectacolului vieții. Dacă autonomia rațiunii a adus ateismul materialist și istoric, unele științe oferă o viziune scientistică a lumii, redusă la schemele științei care ca și rațiunea nu poate pătrunde fără actul de credință și de doxologie în fața lui Dumnezeu

18. As. Dr. Adrian Lemeni, *Ideologizarea științei*, p. 62.

19. Diac. As. Dr. Doru Costache, *Știință și teologie – spre o evaluare nouă a raporturilor*, în „Știință și teologie”, Editura Eonul dogmatic, București, 2001, p. 189.

(Ioan 20,28), în templul comuniunii reale cu Acesta.

M. Stenmark arată că scientismul este o combinație dintre unele teorii științifice și o anumită ideologie sau o viziune asupra lumii, de obicei naturalistă sau materialistă. Numai că naturalismul sau materialismul actual, clădit pe cel vechi, mecanicist, cu mijloacele tehnologice și informaționale de astăzi este tot ideologie. Există mai multe feluri de scientism în viziunea autorului citat: scientism academic, intern și extern, acesta din urmă în planul mai complex al societății poate lua forme multiple, între care cel epistemologic, raționalist, ontologic, axiologic sau existențial²⁰.

Cu alte cuvinte, scientismul vrea să acrediteze ideea că singurul criteriu axiologic, în sfera publică, criteriul prin excelență, nu poate fi decât cel științific. De cealaltă parte, ceea ce denumim evlavie proastă se manifestă ca retragere în sfera privată, de multe ori a iraționalității, în refuz față de orice știință. Interesant că, în Epistola către Romani, Sfântul Apostol Pavel critică atât cunoașterea orgolioasă cât și evlavie fără conținut.²¹ Cei mai entuziaști apărători ai scientismului au fost Ernest Renan (1823-1892) și Marcelin Berthelot (1827-1907). Primul, după ce a părăsit seminarul, a devenit unul dintre cei mai mari intelectuali ai acestui secol. Al doilea, un distins chimist, a făcut o strălucită carieră politică sub a treia Republică.

Aceeași ideologie acuză teologia de ignoranță, prezentând drept biblică afirmația apocrifă “crede și nu cerceta”. Mântuitorul, dimpotrivă, îndeamnă spre cunoaștere și certificare: “Cereți și vi se va da, bateți și vi se va deschide, căutați și veți afla!” Credința îl pune pe om în fața adevărilor ultime, stimulându-l să găsească răspunsuri la întrebări fundamentale - cum sunt cele despre sens și valori - și să le asume existențial; răspunsuri pe care nici știința și nici ideologiile care profită de ea nu le pot oferi conștiinței umane.²² John J. Haught evaluează scientismul din perspectiva științei adevărate. Și în cazul scientismului și al scepticismului științific - spune el - se combină știința cu un sistem de credință propriu. Scientismul poate fi definit - în opinia sa - ca “acea credință” potrivit căreia știința este o metodă modestă, solidă și prolifică de înțelegere a unor lucruri importante despre univers, scientismul este presupunerea potrivit căreia știința este singura modalitate adecvată de a ajunge la întregul adevăr. Scientismul

20. Pr. Dr. Gheorghe Pertaru, *Teologie Fundamentală și Misionară. Ecumenism*, Ed. Performantica, Iași, 2006, pp. 51-52.

21. Diac. As. Dr. Doru Costache, *op.cit.*, p. 190

22. As. Dr. Adrian Lemeni, *Ideologizarea științei*, pp. 64-65.

este o credință filosofică (una “epistemologică”) care întronează știința ca singura metodă complet sigură prin care mintea omenească poate fi pusă în legătură cu realitatea “obiectivă”²³.

Scientismul epistemologic, consideră că, așa cum se exprimă Ian Barbour, “metoda științifică este singura cale adecvată pentru cunoaștere”. Aceasta este însă o definiție îngustă pentru știință pentru că omul ca “ființă hermeneutică” are și filosofia sau religia sa, este angajat în relații comunitare întemeiate pe etică, responsabilitate sau iubire.

Scientismul axiologic consideră că știința actuală este partea cea mai valoroasă a culturii umane, celelalte aspecte ale culturii sunt neglijabile, iar știința trebuie să înlocuiască morala și religia, ea având și capacitatea reală de a explica cele două domenii.

Scientismul existențial manifestă o încredere oarbă în știință care este supremul scop al vieții omului și care, de asemenea, răspunde și la întrebarea perenă a omului: De unde venim și unde ne ducem? Răspunsul la această întrebare este unul simplist și constă în satisfacția științifică obținută prin descrierea completă a universului, de altfel scopul suprem al științei. Prin știință, omul pătrunde în chiar mintea lui Dumnezeu, înțelege gândirea Acestuia, cum afirmă S. Hawking. În acest sens, R. Dawkins afirmă că noi oamenii suntem mașini construite din ADN care au ca scop de a face tot mai multe copii din același ADN și, în mod *exact*, doar pentru aceasta existăm. “Nu există niciun spirit, forță conducătoare a vieții, nicio vibrație, apariție, influență, protoplasma sau gelatină mistică. Viața este doar biți și biți și biți de informație digitală. Genele sunt informație pură, informație care poate fi codificată, recodificată și decodificată fără nicio alterare sau modificare a înțelesului. Informația pură poate fi copiată...toate ființele vii suntem mecanisme de supraviețuire programate să transmită baza de date digitală cu care am fost programați”. E un program de umanism, materialism sau naturalism științific reduționist și ultradeterminist incompatibil cu eliberarea și existența spirituală, culturală a omului.²⁴

Un asemenea realism, firește, se contrazice pe sine, luând forma fie a unui „naturalism” care încearcă să stabilească un materialism și un determinism absolut, fie se întrupează într-un „agnosticism” doctrinar care vorbește cu atâta ușurință despre „neputința de a cunoaște” realitatea

23. John F. Haught, *Știință și religie – de la conflict la dialog*, Editura Eonul dogmatic, București, 2002, pp. 29-30.

24. Pr. Dr. Gheorghe Pertaru, *op.cit.*, pp. 52-54.

ultimă; am discutat deja această problemă în prima secțiune a acestui capitol. Însă orice argument, desigur, este pur academic datorită faptului că realismul, care se contrazice din punct de vedere logic, nu poate fi tratat nicidecum ca sistem filosofic. Este gândul naiv, nedisciplinat, al omului practic, prea puțin aplecat către reflecție, care, în epoca noastră de simplificări exagerate, se gândește să-și impună sistemele valorice și ideile nătângi în întreaga lume; sau, la un nivel puțin diferit, gândul la fel de naiv al omului de știință, legat de evidențe prin exigențele specialității sale, atunci când încearcă în mod ilegal să-și extindă criteriile științifice mai mult decât le permit legăturile firești. În această ultimă privință, „scientismul”, pentru a adopta o distincție folositoare, se opune științei legitime; căci trebuie să se înțeleagă faptul că remarcile noastre nu se îndreaptă împotriva științei în sine, ci împotriva exploatării nepotrivite a standardelor și metodelor ei, atât de obișnuită astăzi²⁵.

Apariția scientismului cu particularitățile amintite a găsit Biserica Occidentală nepregătită. Aceasta asista consternată și neliniștită la această desfășurare de forțe, precum o cetate asediată. Discursurile eclesiale operau o distincție între “adevăr” și “fals” în știință, adevărata știință fiind cea la care rezultatele concordă cu dogma și cu Biblia, care continua să fie interpretată literal. Biserica afirmă că nu combate știința, ci numai “falsa știință”, pentru că “adevărata știință” duce către Dumnezeu. Ea îi onora pe adevărații savanți pe care Dumnezeu i-a inspirat întotdeauna. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și primii ani ai secolului XX, câțiva filosofi și oameni de știință ca Bergson, Blouel, Henri Poincaré, au repus în discuție ideologia scientistă, dar aceasta a supraviețuit sub forme ceva mai puțin naive.²⁶

În *Erkenntnis und Interesse*, Habermas se alătură lui Husserl, criticând iluzia obiectivității științelor care marca scientismul, pe care îl califică și el drept pozitivism; dar, reproșându-i că întreține iluzia unei teorii pure, el intenționează să evidențieze interesele care constituie miza practicii științifice. Tăgăduindu-i științei capacitatea de a fixa scopuri și de a fonda pe certitudinile ei un model social și politic, el se sprijină pe distincția kantiană între orizontul teoretic și cel practic pentru a declara etica un domeniu autonom în raport cu câmpul cunoașterii²⁷.

25. Seraphim Rose, *op. cit.*, pp. 41-42

26. Jean Pierre Lochamp, *op.cit.*, pp.107-108.

27. Dominique Lecourt, *Dicționar de istoria și filosofia științelor*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 1209

Scientismul nu poate fi înțeles decât în contextul materialismului secolului XIX; cu alte cuvinte, materialismul, cu toate filosofile sale reprezintă cadrul apariției și dezvoltării acestei ideologii ce încă parazitează știința. Materialismul, prin filosofile sale, reprezintă poate, cea mai serioasă încercare de a alunga din mintea și ființa omului pe Dumnezeu. Propaganda materialist-dialectică a încercat să prezinte materialismul ca fiind încă de la începutul umanității, începând cu filosofi hillozoști din Antichitate, apoi cu filosofia materialistă (Școala carvaka), din India. O mare importanță este dată filosofilor antici greci Leucip și Democrit (sec V î.Hr.). Apoi se amintește materialismul englez (Bacon, Hobbes și Locke), Descartes este considerat de Marx ca fiind materialist, urmează Spinoza, Kant, Hegel, Feurbach, culminând cu Marx, Engels și Lenin²⁸.

Filosofii naturaliști din antichitate considerau materialitatea lumii și unitatea ei materială ca ceva de la sine înțeles și socoteau că nu trebuie decât să se arate care este această bază materială unică a lucrurilor. Unii filosofi socoteau că baza materială și principiul prim al lucrurilor este focul, alții – apa, alții – aerul, iar alții vedeau baza materială a tuturor lucrurilor nu într-un singur element, ci în îmbinarea unor elemente calitativ diferite, considerate primare: focul, aerul, apa, pământul, iar uneori chiar și lemnul sau metalul. Acestea au fost încercări – e drept, naive, dar în orice caz curajoase – de a explica natura prin ea însăși, cu ajutorul unor cauze naturale. Cugetările gânditorilor antici despre baza materială a tuturor lucrurilor au constituit prima abordare naturalist – științifică a fenomenelor din natură.

În India antică, cu câteva secole înaintea erei noastre, filosofi materialiști (școala carvaka) s-au ridicat împotriva religiei brahmane, care era răspândită în țară. Ei cereau ca lumea, natura să fie explicate fără să se recurgă la vreo ființă divină. Potrivit concepției școlii carvaka, toate fenomenele din natură sunt formate din patru elemente materiale: focul, apa, aerul și pământul. Vechii gânditori chinezi susțineau că fenomenele naturii constau din particule materiale tzi și se supun unei legi materiale obiective dao. Asemenea idei au apărut încă din secolele IX – VII î.Hr..

Marx a caracterizat în felul următor materialismul lui Descartes: “În fizica sa, Descartes a atribuit materiei o forță creatoare de sine stătătoare și a considerat mișcarea mecanică drept viața materiei. El a separat complet fizica sa de metafizica sa. În cadrul fizicii sale, materia reprezintă unica

28. Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. II, Editura politică, București, 1959, p. 143; Vladimir Ilici Lenin, *Opere*, vol 14, Editura Politică, București, 1959, p. 190.

substanță, unică bază a existenței și a cunoașterii.”²⁹

O particularitate caracteristică a materialismului lui Spinoza a fost și hилоzoismul, adică ideea că nu numai naturii organice, ci întregii naturi, adică și celei neorganice, îi este proprie viața, conștiința. Potrivit teoriei lui Spinoza, conștiința este un atribut al substanței și, împreună cu întinderea, exprimă esența ei. În același timp Spinoza socotea că substanța nu posedă atributul mișcării. El concepea mișcarea doar ca un mod infinit, cu alte cuvinte ca o stare nu ca o proprietate inalienabilă a substanței, a materiei.

Caracterizând teoria filosofică a lui Kant, Lenin a scris: “Trăsătura esențială a filosofiei lui Kant rezidă tocmai în reconcilierea materialismului cu idealismul, în stabilirea unui compromis între acestea, în combinarea într-un singur sistem a unor curente filosofice eterogene, opuse. Admițând că reprezentărilor noastre le corespunde ceva în afara noastră, un oarecare lucru în sine, Kant e materialist. Declarând imposibilă cunoașterea acestui lucru în sine transcendent, de dincolo, Kant e idealist. Admițând că experiența, senzațiile alcătuiesc singurul izvor al cunoștințelor noastre Kant își îndrumază filosofia pe linia senzualismului, iar prin intermediul senzualismului, în anumite condiții, și pe linia materialismului. Admițând aprioritatea spațiului, a timpului, a cauzalității, etc., Kant își orientează filosofia în direcția idealismului. Din pricina acestei inconsecvențe, Kant a fost vehement combătut de materialiștii consecvenți, și de idealiștii consecvenți.”³⁰

Marx a ajuns la gândirea umanistă prin întâlnirea cu doi filozofi importanți din secolul al XIX-lea: Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1830) și Ludwig Feuerbach (1804-1872). Filozofia lui Hegel era o formă de idealism care învăța că Dumnezeu sau „spiritul absolut” nu este o ființă distinctă de lume, ci o realitate care se realizează în mod progresiv în lumea concretă. Pentru Hegel, acest proces are caracter dialectic; adică înaintea prin conflicte în care fiecare realizare a spiritului necesită propriul adversar sau propria „negație”. Din acest conflict apare o realizare și mai înaltă a spiritului, care necesită la rândul ei propria negare ș.a.m.d. Această filozofie este în esență o filozofie extrem de speculativă a istoriei. Pentru Hegel, mijlocul suprem de exprimare a spiritului era societatea umană, în special

29. Karl Marx, Friedrich Engels, *op.cit.*, p. 143.

30. Vladimir Ilici Lenin, *op.cit.*, p. 190.

societățile moderne care începeau să prospere în statele capitaliste din Europa occidentală a secolului al XIX-lea.

Feuerbach a fost un materialist faimos pentru afirmația că ființele umane „sunt ceea ce mănâncă” și că religia este o invenție omenească. Așa cum vedea Feuerbach lucrurile, Dumnezeu era o proiecție a potențialității umane, o expresie a idealurilor noastre nerealizate. Religia funcționează în detrimentul nostru, întrucât de îndată ce îl inventăm pe Dumnezeu, ne dedicăm scopului de a face pe placul construcției noastre imaginare, în loc să ne străduim să depășim carențele care au dus la inventarea lui. Feuerbach și-a extins critica religiei la idealismul filozofic al lui Hegel, văzând în conceptul de „spirit” al lui Hegel încă o proiecție umană, o versiune ușor secularizată a Dumnezeului creștin³¹.

În interpretarea naturii însă Feuerbach a fost un materialist consecvent. Potrivit lui Feuerbach, filosofia nu trebuie să pornească de la Dumnezeu, nu de la Spiritul universal sau de la conștiința omului, ci de la natură sau de la om ca parte a ei. Remarcabilul materialist german s-a ridicat împotriva concepției idealiste a naturii, care consideră natura ca ceva secundar, derivat din spirit, din conștiință. Respingând teoria lui Kant, care susținea că natura este construită de conștiința omului, precum și teoria lui Hegel după care ea ar fi o „alteritate” a spiritului universal, Feuerbach apăra și fundamentează teza materialistă potrivit căreia materia este factor prim, natura existând prin ea însăși și putând fi explicată numai prin ea însăși. Teoria filozofică a lui Feuerbach nu numai că era îndreptată împotriva idealismului și religiei, nu numai că apăra tradițiile materialiste ale sec. XVII și XVIII, ci și înlătura unele trăsături ale mărginirii formei mecaniciste a materialismului. Feuerbach a renunțat la concepția abstractă, mecanicistă care considera materia ca ceva omogen. Natura, după Feuerbach, are o diversitate calitativă, perceptibilă prin toate simțurile omului.

Dialectica lui Hegel și materialismul lui Feuerbach au reprezentat treapta cea mai înaltă în dezvoltarea filosofiei vest – europene la mijlocul sec. XIX. În deceniul 5 al sec. trecut, marii întemeietori ai Marxismului, K. Marx și F. Hegel, prelucrând în mod critic cele mai bune realizări ale gândirii omenești și săvârșind o revoluție în filosofie, au pus bazele formei superioare a concepției materialiste despre lume, materialismul didactic. În

31. James W. Sire, *op.cit.*, pp. 78-79

această perioadă în Rusia, datorită unor condiții istorice specifice (dominația relațiilor sociale precapitaliste și un proletariat în curs de formare), a fost creată concepția materialistă despre lume a democrației revoluționare țărănești. În comparație cu teoriile filosofice ale materialiştilor francezi din sec. XVIII și ale lui Feuerbach, concepția despre lume a democrațiilor revoluționari ruși a reprezentat o etapă nouă, superioară în dezvoltarea filosofiei materialiste.³²

Noile descoperiri dau de gândit, căci noi nu putem vedea ceea ce este spiritual, atâta timp cât nu suntem noi înclinați spre spiritualitate. De aceea multe lucruri nu trebuie să ni se pară de nepătruns dacă ținem cont de această premisă: "Gândim ceea ce este spiritual, din punct de vedere spiritual." După cum spune Eddington: "Acolo unde învățații voștri au descoperit legile naturale chiar acolo există și se dezvoltă viața spirituală, care este mai sus decât ideile și expresiile învățaților voștri. Și pentru că ceea ce este spiritual nu se supune învățaților voștri, aceștia au hotărât să nege totul cu desăvârșire."³³

VII. Concluzii

Religiozitatea ortodoxă este cu adevărat pusă în pericol atât de ideologii, cât și de fundamentalisme „religioase”. Ideologiile și formele de fundamentalism au legătură directă cu fenomenul sectar creștin și cu religiozitatea necreștină. Ideologiile sunt de o complexitate certă individualizându-se ca ideologii sectare „științifico-filosofice” și religioase.

Ideologiile sectare se prezintă ca alternative eretice la învățătura revelată ortodoxă. Cele religioase stau la baza fenomenului religios necreștin, pe când ideologiile științifico-filosofice au o paletă mult mai largă de manifestare: naturalismul, materialismul și ateismul. Fundamentalismul „religios” este de două feluri: neislamic și islamic. Cel neislamic este mai puțin consacrat și, deși îl întâlnim în toate religiile, este mai cunoscut în cadrul religiilor panteiste extrem-orientale.

32. F.V. Konstantinov, V. F. Berestnev, *Bazele filosofiei marxiste*, Academia de Științe a URSS, Institutul de filosofie, Editura Politică, București, 1960, pp. 45 – 98

33. *Ibidem*, p. 32.

Fundamentalismul islamic este cel mai cunoscut, el fiind identificat cu Jihadul. Există păreri împărțite cu privire la această identificare, precizările fiind importante pentru gestionarea acestui fenomen cu profunde consecințe, nu doar în plan religios, cât și în social și economic.

Misiunea Bisericii Ortodoxe trebuie să țină cont de aceste nefericite și periculoase realități și să ofere un model de viață și mărturie ortodoxă care să fie apreciat și îmbrățișat de către omul postmodern contemporan, în acest fel toate aceste provocări vor avea diminuate efectele pe toate planurile.

VOCAȚIA MONAHISMULUI ROMÂNESC

Drd. **Bogdan Florin Moroiu**

La poporul român se constată un fapt important. Încă de la început au existat așa numitele sihăstrie satești. Ce erau acestea și care era originea lor? Ele nu erau altceva decât frății, întemeiate pe tradiția apostolică a primilor creștini, care își desfășurau activitatea duhovnicească pe lângă bisericile satelor respective. Bătrânii sau văduvele mai evlavioase, renunțând de bună voie la cele pământești, se puneau cu totul în slujba lui Hristos și a bisericii din sat, sub povățuirea preotului respectiv, obicei practicat din începuturi în toate țările creștine din bazinul mediteranean. Ei nu depuneau niciun jurământ călugăresc (așa cum se face la tunderea în monahism), precum nici călugării nu făceau aceasta în primele veacuri. Ci, urmând Sfintei Evanghelii, împărțeau totul la săraci și trăiau până la moarte în post, rugăciune și înfrânare, îngrijind de biserica satului, ajutându-i pe cei bolnavi și săracii. Aceste mici „frății” satești aveau caracter misionar, ajutând pe preot în apărarea credinței ortodoxe, la desfășurarea slujbelor și la deprinderea învățăturii de carte. Unele din ele au început a se stabili mai târziu în ograda bisericilor sau a cimitirelor, mai ales prin târguri și satele mai mari, apărând astfel așa numitele „chilii” pe lângă multe din bisericile satelor noastre.

Unii creștini, care erau mai râvnitori nu se mulțumeau numai cu atât, ci singuri își construiau mici sihăstrie- biserici de lemn cu câteva chilii – pe terenul lor; la locuri retrase sau la marginea codrilor din afara satelor, dependente multă vreme de preoții respectivi. Astfel, iau ființă și la noi, ca și în celelalte țări creștine așa numitele „sihăstrie satești”, poate cu mult înainte de sfârșitul primului mileniu. Dar în timp ce în țările mediteraneene aceste sihăstrie n-au durat prea mult, datorită apariției monahismului organizat încă din secolele IV – V, în spațiul românesc sihăstriile satești au durat aproape un mileniu.¹

1. Cf Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească*, Editura Institutului

Existența lor nu a încetat nici după întemeierea Țărilor Române și organizarea monahismului autohton. Pe de o parte, pentru că erau foarte firești și proprii sufletului solitar și iubitor de liniște al românului, iar pe de altă parte pentru că erau accesibile tuturor, duceau o viață mai ușoară, nevoița nu era așa de riguroasă și aveau un mare rol la întreținerea evlaviei prin sate în cele mai grele timpuri.

Problema sihăstriilor sătești este foarte importantă pentru noi dacă dorim să cunoaștem începuturile și personalitatea monahismului românesc, dintotdeauna mai sihăstresc, mai anonim, mai uman. Chiar și după organizarea monahismului în țările române viața de sihăstrie nu a slăbit, ci ea s-a menținut până către jumătatea secolului XIX. Astfel în timp multe din ele s-au transformat în biserici de mir, iar altele s-au transformat în mănăstiri. Asemenea sihăstriei, în secolele XVI –XVII erau numai în Transilvania peste o sută cincizeci. În Țara Românească și în Moldova erau mult mai numeroase.

Din câte am văzut până acum primii erau sihaștrii, acești cuvioși anonimi, care deschideau „cărări spre cer”, spre poieni, spre codri, peșteri, munți, spre izvoarele liniștii, acea liniște atât de dragă românului, după cum am mai arătat și în începutul lucrării. Aici ei tăiau copacii și din ei își făceau biserici de lemn, biserici în care laudau pe Dumnezeu. Apoi în jurul lor se adunau câțiva ucenici, își construiau chilii, săpau peșteri în stâncă, unde se retrăgeau din timp în timp, plantau livezi, făceau o gospodărie în toată regula.

Am văzut cum a luat naștere mișcarea isihastă în sânul Bisericii Ortodoxe ca un curent de reînnoire spirituală care nu are egal în lumea occidentală „deși spiritualitatea ortodoxă nu este opusă întotdeauna celei occidentale dar apare bine diferențiată și de multe ori sunt complementare”². Această mișcare care are ca obiect rugăciunea neîntreruptă, pomenirea numelui lui Iisus cu mintea coborâtă în inimă, după ce a fost spălată de lacrimile pocăinței și supusă cu credință, caldură și dragoste, a pătruns și la noi la români de-a lungul veacurilor, cunoscut fiind că românul a fost un mare iubitor de liniște, de pace interioară. Este demn de subliniat că mișcarea isihastă pe aceste meleaguri nu a fost adusă de nimeni, ea existând sub o anumită formă din timpuri străvechi. Chiar înainte de a fi creștini strămoșii noștri erau mari iubitori de liniște. Odată cu încreștinarea,

Biblic și de Misiune al BOR, București, 1982, pp. 16-17

2. Prof. Drd. Telea Marius, *Mișcarea isihastă și legăturile ei cu românii*, în „Revista Teologica”, revista oficială a Mitropoliei Banatului, nr. 1/1995, pp. 81-91.

liniștea a fost căutată tot mai mult, atât cea internă pentru a fi fortificată în propria ființă cât și cea externă, fortificare ce se impunea și datorită poziției geografice a țării care seamănă cu o „adevărată catedrală naturală după cum afirma părintele ieromonah Ioanichie Bălan în cartea sa „Vetre de sihăstrie românească”³.

Deci trebuie să remarcăm că isihia, nouă românilor nu ne-a venit de undeva de afară, nu ne-a adus-o nimeni, ci dimpotrivă noi am dat pildă, la noi au venit de-a lungul veacurilor patriarhi din cele patru centre ale Răsăritului ortodox, de aici ei au plecat cu idei în căutarea liniștii adevărate, aceea a trăirii după și prin Evanghelia lui Hristos.⁴

Mai degrabă aici pe acest pământ s-a păstrat liniștea adevărată a Răsăritului ortodox. Locuitorii acestui pământ nu și-au uitat niciodată menirea ce o au pe acest pământ dar în același timp nu au fost niște rigizi, adică de a nu primi ceva din afară. Dimpotrivă am primit cu plăcere ceea ce ni s-a potrivit, ceea ce ne-a fost de folos pentru liniștea adevărată care duce la mântuire, idei pe care le-am prelucrat cum ne-a convenit pentru că n-am fost niște marionete ca să executăm ceea ce au poruncit alții. De-a lungul timpului românul a sacrificat ordinea impusă, farmecul creat artificial, impropriu sufletului său, de dragul liniștii și bucuriei interioare, a trăirii sale cât mai mult în mijlocul naturii. Din această liniște divină, din această armonie și frumusețe nepieritoare au ieșit comorile și capodoperele sacre ale neamului nostru începând de la marii noștri sfinți, continuând apoi cu domnitorii noștri vrednici și înțelepți și terminând cu frumoasele noastre colinde și balada „Miorița”.⁵

În istoria poporului român, Dunărea, acest „drum fără pulbere” cum îl cântă baladele noastre populare, nu a reprezentat niciodată un obstacol în legăturile cu popoarele ortodoxe situate pe cealaltă parte a fluviului, bulgarii și sârbii. Din totdeauna au existat strânse legături între români, bulgari și sârbi. Ortodoxia a fost cea care le-a unit și le-a făcut să întrețină relații de prietenie.

„În secolul al XIV-lea, comuniunea spirituală dintre cele trei țări ortodoxe riverane Dunării devine și mai strânsă, în urma unei serii de căsătorii încheiate între familiile domnitoare ale acestor țări.”⁶ Această

3. Cf Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie ...*, pp. 16-17

4. Prof. Drd. Telea Marius, *op. cit.*, pp. 81-91

5. Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie ...*, p. 10

6. Mitropolitul Serafim *op. cit.*, p. 51

perioadă este importantă pentru că acum Sfântul Grigorie Sinaitul s-a instalat în Bulgaria, la Paroreea, la granița Imperiului Bizantin. De aici opera sa de renaștere isihastă a iradiat întreaga regiune a Balcanilor, atât ținuturile slave cât și cele românești. Astfel a devenit această obște o punte de legătură între lumea greacă și cea slavă și românească. În această obște de la Paroreea desigur că se aflau și numeroși călugări de origine română, călugări ce au dus apoi învățătura Sfântului în teritoriu de la nord de Dunăre. Sfântul Grigorie Sinaitul a fost un misionar de excepție. El dorea, așa cum vedem din viața sa, ca „cu iubire de Dumnezeu ca pe toți să îi aducă înlăuntrul razei și strălucirii Bunului și Prea Sfântului Duh”⁷. Din această cauză el nu a lăsat niciun popor din jurul lui fără învățătura sa. El și-a ales astfel ucenici din ce aparțineau toate popoarelor ortodoxe aflate în jurul său, ucenici pe care după ce îi forma îi trimitea în țara de origine pentru a aduce și acolo învățătura despre isihasm și rugăciunea minții⁸.

După moartea Sfântului Grigorie Sinaitul, ucenicii lui „au ieșit ca niște stele strălucitoare și au împodobit marginile pământului”⁹, adică s-au dus și au răspândit învățătura și stilul de viață pe care le-au însușit de la dascălul lor spiritual. Tit Simedrea, un mare cunoscător al monahismului românesc, spunea că: „Se poate spune cu temei de adevăr că, la Paroreea, la marele dascăl al isihasmului, care a fost Sfântul Grigorie Sinaitul, au ucenicit și români. Și cum această lucrare obârșea de-a dreptul din viața și cultura mănăstirească bizantino-athonită, călugării români, care au învățat aici, sau care numai zăbovind un timp oarecare în această sihăstrie, întorcându-se în patria lor au dus izvodul și duhul acesteia și l-au răspândit printre români, înainte de venirea Sfântului Nicodim, care și el tot din același duh și izvod se trăgea”¹⁰. Sfântul Grigorie Sinaitul avea ucenici chiar din Țara Românească și purta corespondență cu însuși voievodul Nicolae Alexandru Basarab.¹¹

Spiritualitatea isihastă a venit fără îndoială și prin legăturile pe care Țara Românească le întreținea cu Sfântul Munte Athos și în special cu mănăstirea de la Cutulmuș, pe care voievodul Vladislav I a ajutat-o foarte

7. *Ibidem*, p. 52

8. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, ediția a II-a, volumul I, p. 304

9. Tit Simedrea, *Viața mănăstirească în Țara Românească înainte de anul 1370*, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul 1962, nr. 7-8, p. 679

10. *Ibidem*, p. 680

11. *Ibidem*, p. 678

mult prin daniile pe care le-a făcut acesteia. Ajutoarele pe care voievodul român le-a acordat mănăstirii au făcut ca în această mănăstire să vină mulți călugări de origine română, exact în această perioadă în care isihasmul se afla în floare, „fiind sprijinită de patriarhii Filotei și Calist, vestiți isihăști, ucenici ai Sfântului Grigorie Palama. Însuși starețul mănăstirii Cutulmuș, Hariton, este adus de către voievodul Vladislav I ca mitropolit la Curtea de Argeș, după ce mitropolitul Iachint a murit (1372)”¹².

Odată cu organizarea statală a provinciilor românești apar și primele așezări monahale durabile, așezări ce multe din ele dăinuiesc și până astăzi. Astfel printre cele mai vechi așezări este menționat monumentul rupestru din satul Jghiaburi, la nord-vest de Câmpulung, cunoscut și sub numele de „mănăstirea de la Corbii de Piatră”. „Biserica este săpată în stâncă, având în jurul ei amenajate o serie de încăperi destinate uzului vieții monahale, ca trapeză, chilii etc. Ele au fost executate de către sihaștri, potrivit tradiției locale păstrate până în vremea noastră. Deși mănăstirea este opera pustnicilor, adevăratul ei ctitor este Basarab I Voievod, după cum ne dovedește pomelnicul mănăstirii, în fruntea căruia se găsește numele voievodului.”¹³

Potrivit rânduielilor acelor vremuri, „formațiunii politice trebuia să îi urmeze neapărat constituirea ierarhie bisericești”¹⁴, deci după consolidarea politică a statului, a urmat organizarea bisericească. În anul 1359 ia ființă mitropolia Țării Românești, la Curtea de Argeș, apoi urmând organizarea de mănăstiri cu biserici de piatră și cărămidă.

Sfântul Nicodim de la Tismana apare ca un mare și priceput organizator al monahismului ortodox român. El va da un nou impuls vieții monahale, dar va aduce cu el și ideile curentului isihast, el fiind considerat întemeietorul vieții de obște la noi. El zidește următoarele mănăstiri: Vodița, Tismana, Gura Motrului, Topolnița, Coșuștea, Ilovăț și Prislop, toate acestea bineînțeles cu ajutorul material al domnitorilor.¹⁵ Sfântul Nicodim a fost un mare organizator al vieții monahale la noi, „după rânduielile isihaste de la Athos, un luptător dârz împotriva acțiunilor prozelitiste catolice

12. Preot Profesor Doctor Dumitru Stăniloae *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, volumul VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 560

13. Arhimandrit Profesor Veniamin Micle, *op. cit.*, p. 315

14. Cf. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, pp. 258-259

15. Pr Conferențiar Al. I. Ciurea, *Momente și aspecte esențiale ale influenței Sfântului Munte asupra vieții religioase din Țările Române*, în *Ortodoxia*, anul 1953, nr. 2, p. 282

patronate de regatul feudal ungar în regiunile balcano-dunărene și un bun cunoscător al problemelor teologice. Rânduielile statornicite de el la cele două mari ctitorii ale sale din Țara Românească au slujit drept pildă pentru numeroasele mănăstiri pe care le-au ridicat mai târziu domnii Țării Românești și ai Moldovei.”¹⁶

Isihast misionar în spiritul Sfântului Grigorie Sinaitul, pe care l-a cunoscut în tinerețea sa, Sfântul Nicodim și-a impus regula sa de viață în numeroase comunități fondate de el sau de către ucenicii lui în toate cele trei Țări Române. Ucenici de-ai săi au ajuns în Moldova, unde au ridicat mănăstirea Neamț¹⁷. Monahismul românesc îi datorează deci orientarea sa isihastă din secolul al XIV-lea. Avântul cultural și spiritual care a rezultat va acoperi foarte bine următoarele trei secole.

În sec. XV-XVI domnitorii, marii dregători căutau tot mai mult marile centre isihaste pentru înființarea de noi centre mănăstirești. Deși multe centre isihaste se prefac în mănăstiri numărul lor nu scade ci dimpotrivă se mărește. Acești iubitori de liniște deși pot face parte din mănăstire, se puteau retrage în timpul anului, dar mai ales în posturi, în chilii special amenajate în jurul mănăstirilor, nevoindu-se aici cu postul și cu rugăciunea. Aceste chilii, adevărate locuri de retragere erau închinat mănăstirilor de care aparțineau viețuitorii lor. De asemenea mulți din căutătorii liniștii vor înființa noi centre de sihăstrie prin cele mai pustii locuri subcarpatice în sec. V-XVII.

„O caracteristică a sihăstriilor românești este trăirea în mici comunități în asceză și nevoie individuală după râvna și puterea fiecăruia, trăsături firești și specifice sufletului de român. Ei nu acceptau înregimentarea de obști mari cu mâncarea și munca în comun. Sufletul lor prea solitar era prea mult legat de liniște, de libertatea interioară”¹⁸.

„Călugării români s-au împotrivit obștii chiar și la Muntele Athos și nesuportând asprimea vieții de obște au cerut înființarea vieții idioritmice, cu care erau obișnuiți în țară. În Moldova procesul de trecere de la idioritmie la viața de obște a fost mult mai tacit, mai lent, iar în Țara Românească au pătruns și elemente de influență slavă și greacă. În Transilvania datorită condițiilor vitrege, trecerea de la sihăstrie la mănăstire cu viața de obște

16. Cf. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii*, volumul I, p. 312

17. Mitropolitul Serafim *op. cit.*, p. 61

18. Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie...*, p. 10

organizată a fost mai lentă.”¹⁹

Încă de la început caracteristica ce se constată la poporul român este existența dintru începuturi a așa-numitelor sihăstrie sate, chiar din primele secole ale creștinării sale. Aici erau mici frății întemeiate pe tradiția apostolică a primilor creștini și care își duceau activitatea duhovnicească pe lângă bisericile satelor respective. Bătrânii și văduvele mai evlavioase renunțau de bunăvoie la cele pământești punându-se întru totul în slujba lui Hristos și a Bisericii sub povățuirea preotului respectiv, obicei practicat de la început în toate țările din bazinul mediteranean. Ei nu depuneau jurământul călugăresc după cum nici călugării nu făceau aceasta din primele veacuri²⁰.

Aceste mici „frății” ajutau pe preot în apărarea ortodoxiei. Alți creștini nu se mulțumeau cu atât și singuri construiau mici locuințe din lemn, se separau de lume, retrăgându-se în mijlocul naturii, astfel luând naștere sihăstriile sate. Lângă chiliile lor luau naștere de îndată noi case și astfel lua ființă un nou sat pe diferite văi, munți sau dealuri, iar adevărații sihaștri trebuiau să migreze. Se poate afirma că sihaștrii nu au avut niciodată liniște și niciun loc stabil și o așezare statornică²¹. Ei erau cei dintâi deschizători de drumuri pentru viața duhovnicească fiind adevărați părinți ai viitoarelor noastre mănăstiri, duhovnici pentru marii dregători și domni²².

O caracteristică a sihăstriilor românești este trăirea în mici comunități în asceză și nevoință individuală după râvna și puterea fiecăruia, trăsături firești și specifice sufletului de român. Ei nu acceptau înregimentarea de obști mari cu mâncarea și munca în comun. Sufletul lor prea solitar era prea mult legat de liniște, de libertatea interioară²³.

19. Prof. Drd. Telea Marius, *op. cit.*, pp. 81-91.

20. Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie*, p. 16

21. *Ibidem*, p. 16

22. *Ibidem*, p. 17

23. *Ibidem*, p. 18

GALA GALACTION – DEPUTAT ÎN MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ

Dr. Steluța Pătrașcu

Autobiografia lui Gala Galaction realizată la bătrânețe, în primele luni ale anului 1949, este plină de nostalgie și nemulțumiri acumulate într-o viață de om: „un soț și un scriitor. Un poet evanghelist absurd, un visător, care în vis și în scris, de câteva ori și în realitate, își trădează seriozitatea și obligațiile lui creștine. E adevărat că las Bisericii Românești o nouă versiune a Sfintei Scripturi, dar cu ce preț, cu ce poveste tristă, cu ce podgorie de păcate știe numai Dumnezeu...”¹.

Cunoscut în mod special pentru remarcabila traducere a Bibliei și pentru creațiile sale literare, preotul Grigore Pișculescu, pe numele lui de botez, a avut și un interesant traseu în plan politic, azi prea puțin cunoscut.

Mulți s-au întrebat, în epocă, dar și după aceea, de ce respectabilul preot a devenit, după 1944, la o vârstă înaintată, un apropiat al comuniștilor, ajungând după alegerile din 1946 deputat în Parlament și în 1948 deputat în Marea Adunare Națională. O parte din răspunsuri se află în jurnalul lui din perioada 1947-1952, care poartă și mențiunea „pagini necenzurate”, și anume: în primul rând faptul că a fost opozantul regimului politic de până la 23 august 1944, în al doilea rând datorită faptului că a fost simpatizantul ideilor socialiste, pe care le-a dezvoltat în scrierile sale literare, și nu în ultimul rând datorită obligațiilor familiale. Cele trei motive aveau la bază viața modestă pe care Grigore Pișculescu o menționează, lipsa banilor, frecvent împrumutat la prieteni, cât și devotamentul față de cele patru fiice, din care două plecate în Italia și rămase acolo după 1944. Pentru ca fetele lui să nu fi trecute în rândul opoziției regimului pentru alegerea de a rămâne în străinătate tatăl acceptă ca numele său să fie folosit de noul regim.

Imediat după trecerea României de la monarhism la republică, noi

1. Gala Galaction, *Jurnal 1947-1952. Pagini inedite cenzurate*, Ed. Vestala, București, 2007, p.104

conducători dizolvă vechile instituții. Parlamentul României este dizolvat în locul lui urmând să apară Marea Adunare Națională, față de care, urmau să răspundă toate celelalte organe ale statului. Se înlătura principiul separării puterilor în stat, toate prerogativele puterii urmau a se regăsi în atribuțiile Marii Adunări Naționale, care se intitula organul suprem al puterii de stat.

Trecerea de la democrație la totalitarism după cel de-al doilea război mondial și după proclamarea Republicii Populare Române, la 30 decembrie 1947, s-a realizat în trei etape: înregimentarea României din punct de vedere militar, consolidarea partidului unic de masă și ultima etapă, în vederea impunerii modelului sovietic, adoptarea Constituției din aprilie 1948². Pentru această schimbare nimic nu a fost deajuns: distrugerea partidelor politice, lichidarea libertății presei, exterminarea politicienilor în închisori, teroare instituită de securitate, deportări în Bărăgan, colonii de muncă la Canalul Dunăre-Marea Neagră etc.

Față de instaurarea noului regim republican, Gala Galaction se arată rezervat, cu toate că recunoaște că a așteptat schimbarea și nu are regrete față de dispariția monarhiei. Ciudată această situație de neadaptat, refractar atât la vechi cât și la nou, sau mai bine zis regimul politic pe care îl dorea nu a existat pe pământ atât timp cât a trăit. Implicat personal a fost în cadrul regimului comunist, cu mult mai corupt și fâțarnic decât regimul monarhic de până la 23 august 1944. Iată ce nota în jurnal în 30 decembrie 1948, la un an de la instaurarea republicii: „azi se împlinește un an de când statul român și-a pus pe cap cușma roșie republicană. Nu m-a zguduit abolirea monarhiei și nu mă exaltează instaurarea republicii. Regret numai unele libertăți și latitudini pe care regimul republican de azi nu le mai îngăduiește[...] În lumea superioară pe care am dorit-o totdeauna și de dorul căreia am scris multe pagini naive, prigoana intelectuală și surghiunul religios erau de negândit”³.

Noul regim avea nevoie de un act care să consfințească toată această schimbare: Constituția din 1948, de influență rusească, autentifică schimbarea regimului și totodată ea a fost instrumentul principal al dictaturii statului în toate domeniile vieții. Noul organ legislativ, Marea Adunare Națională⁴, urma a se constitui din deputații votați în alegerile politice din

2. Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Ed. Enciclopedică, București, 1999, pp.490-493

3. Gala Galaction, *op. cit.*, p. 100.

4. Prescurtat M.A.N.

28 martie 1948 și prima misiune a acesteia era tocmai votarea Constituției.

Alegerile pentru M.A.N. au fost primele alegeri de tip sovietic având toate ingredientele: propagandă în presa vremii, manifestări populare de simpatie regizate, alături de o acerbă urmărire a opozanților, informarea autorităților și o exagerare a structurilor militare privind paza și protecția alegerilor. Importante pentru comuniști nu erau alegerile și miza lor, ele erau dinainte cunoscute, ele au fost folosite ca o armă pentru înfierarea vechiului regim democratic și pentru anihilarea opoziției.

Toate aceste erau impuse de armatele salvatoare ale Uniunii Sovietice și erau necesare pentru schimbarea radicală și imediată a societății românești. Gala Galaction implicat personal vede toată această radicalizare și găsește că ritmul este alert pentru că în mod cert: „... totul ne vine dinafară... Este revoluția rusească, este demonul sovietic care vrea să facă cu noi o faptă de curată magie: să ne toarne comuniști în doi, trei ani, când trezeci de ani n-au fost de-ajuns pentru sovietizarea Rusiei”⁵.

În lumea pe care o trăia și care de la zi la zi se transforma, Gala Galaction în data de 3 martie 1948 află cu surprindere de la „amicul și colegul Petre Constantinescu-Iași” numirea de candidat la deputăția Marii Adunări Naționale, urmând a face echipă, pe mai departe, cu comuniștii veniți la putere pentru realizarea transformărilor revoluționar-socialiste. Acest lucru era o „veste aducătoare de mari perplexități că guvernul mă menține printre candidații parlamentari”⁶. Era împotriva a ceea ce simțea Gala Galaction, care se justifica în scris „îmi făcusem planul să refuz orice propunere de deputăție. Aveam un cuvânt puternic [...]”, replica socialistului Petre Constantinescu-Iași îl lasă pentru a doua oară perplex: „rămâi personalitate”. Machiavelismul comuniștilor avea să se vadă prin numirea lui pe listele electorale din Teleorman, județul său natal. Trecerea lui pe listele electorale din martie 1948 a fost făcută de ministrul Vasile Luca căruia îi adresează o întrebare-răspuns la deschiderea sesiunii Marii Adunări Naționale: „am statornica bănuială că dacă am ajuns deputat a doua oară, asta vine din partea dumitale”⁷.

La 28 martie 1948 urma să aibă loc primele alegeri parlamentare de după instaurarea puterii comuniste, în cursa electorală urmând a participa:

5. Gala Galaction, *Jurnal 1947-1952. Pagini inedite cenzurate*, Ed. Vestala, București, 2007, p.123.

6. Ibidem, p.58

7. Gala Galaction, *op. cit.*, p.64.

Frontul Democrației Populare, Partidul Național Liberal-aripa Bejan și Partidul Național Țărănesc, condus de dr. Nicolae Lupu. Toată luna martie a fost dedicată acestui eveniment. Au avut loc mitinguri, adunări populare, cuvântări, la care au participat de la mic la mare, toate menționate de autoritățile comuniste.

Relatări despre toată această fierbere comunistă se găsesc în presă, dar și în documentele vremii. În ziarul „Teleormanul Liber”, din 20 martie 1948, fiecare rubrică este dedicată viitorului eveniment. La rubrica „Cum întâmpină teleormănenii alegerile” se specifica: în data de duminică 14 martie 1948 „mii de cetățeni au participat la întrunirile electorale ale Frontului Democrației Populare, pe tot întinsul județului nostru la orașe și la sate au avut loc nenumărate manifestări”⁸. În continuarea articolului sunt menționate persoanele care au luat cuvântul la adunările din Turnu-Măgurele, Zimnicea, Alexandria și Slăvești.

Ziarul menționează laconic conferința ținută în orașul Alexandria de scriitorul Gala Galaction și profesorul Florian Crețeanu, fără a menționa calitatea acestora, de scriitor iar ultimul era prefectul județului, primul prefect comunist⁹. Interesant, articolul nu trece în dreptul celor doi date despre comunicările lor. Ceilalți conferențieri: plugari, muncitori aduc în discuție idei socialiste demne de subliniat și care constituiau viitoarele articole ale primei constituții comuniste. Se spunea: „au făcut o analiză amănunțită a proiectului de Constituție, scoțând în evidență protecția deosebită de care se vor bucura femeia și în special mamele și copiii sub vârsta de 18 ani”, se arăta: „drepturile ce ne sunt rezervate și datoriile ce vor reveni fiecăruia”¹⁰. Astfel de aprecieri erau făcute în mod cert din redacția ziarului. În primul rând oameni simpli nu aveau cunoștințe juridice și în al doilea rând practica comunistă instituită și care va fi o constantă până în 1989 era ca în cadrul fiecărei adunări cuvântările să fie scrise de la centru și să se dea citire materialului¹¹.

Presiunea la care era supusă populația o descoperim din documentele vremii. Adunările obligatorii din căminele culturale, mitingurile, serbările se „țineau cu mult entuziasm și cu ordine desăvârșită”, pentru că opoziția

8. Ziarul *Teleormanul Liber*, sâmbătă 20 martie 1948, Turnu-Măgurele, pp.1-8.

9. Ibidem, p.1.

10. Ibidem, pp.2-4.

11. Pentru detalii vezi S.J.T.A.N. dosarele din fondul *P.M.R.-Comitetul județean Teleorman*.

era bătută, amenințată, intimidată cu închisoarea și cu arestul. Teroarea comunistă pornită să anihileze opoziția politică începea să-și facă simțită prezența până în rândul păturilor sărace din țară¹².

Din jurnalul lui Gala Galaction citim activitatea lui preelectorală: „ieri și alaltăieri am fost în județul meu, Teleorman. Sunt candidat de deputat și ar fi jignitor pentru conjudețenii mei să-i las să mă voteze fără să binevoiesc să mă arăt printre ei. Drumul București-Alexandria e aproape tot atât de bun ca șoseaua București-Brașov. Ieri și alaltăieri vremea a fost prielnică și toată călătoria ține o oră și jumătate. Am privit cu drag grâul înscăunat, arăturile proaspete[...] În catedrala din Alexandria am predicat, la Teatrul Popular am vorbit de două ori”¹³.

Ziarului *Teleormanul Liber* menționa cap de listă, numărul unu al candidaților prezentați, pe lângă muncitorii pământului (țăranii-n.n.), pe Gala Galaction, muncitor cu mintea, cu o detaliată biografie scrisă în stil comunist, accentuându-se aplecarea spre ideile socialiste și mai puțin activitatea literară, care l-a făcut cunoscut: „originar din satul Didești, județul nostru. Om cu multă și temeinică pregătire cărțurărească a dat prețioase lucrări, gustate și de intelectuali și de omul cel simplu și muncitor. Predicator de seamă a binelui și adevărului este vajnic luptător pentru ideea de înfrățire și înțelegere între oameni. În anii grei ai războiului hitlerist, casa lui Galaction a fost locul de unde omul umil, urgisit și prigonit al acelor vremuri, a găsit o vorbă cumpănită și plină de mângâiere. Atâția tineri teleormăneni în lupta lor pentru învățătură de carte mai înaltă, au găsit sprijin în conjudețeanul nostru acolo la București. Candidând pe lista nr. 1 ca real reprezentant al muncitorilor cu mintea (n.n.-sublinierea autorului), ne mândrim cu omul și cărțurarul de înaltă prețuire că e fiu al județului nostru”¹⁴.

Cele două ipostaze: de preot și de candidat politic sunt îmbinate fericit de Gala Galaction. Astfel, în campania electorală, acesta nu-și uită îndatoririle de preot întâi slujind și predicând, iar la sfârșit intrând în rolul de om politic.

Campania electorală a lui Gala Galaction îl va ține ocupat zile la rând: „sâmbătă, duminică, luni, marți, adică 20, 21, 22, 23 martie le-am

12. Serviciul Județean Teleorman al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura județului Teleorman*, dosar 100/1949, f.32.

13. Gala Galaction, *Op. Cit.*, p.61.

14. Ziarul *Teleormanul Liber*, sâmbătă 20 martie 1948, Turnu-Măgurele, p.3.

crestat pe răbojul electoral. Am fost a doua oară în județul Teleorman, am poposit și am vorbit în Roșiori, în Balaci, în Turnu-Măgurele [...] În Roșiori am slujit Sfânta Liturghie și am predicat. După predică am urcat în balconul din strada principală, și acolo în fața unei mulțimi amestecate, am slăvit amintirile mele teleormănene, extraordinarele vremuri noi care m-au improvisat om politic și pe mijlocitorii bune înțelegeri dintre stat și Biserică”¹⁵.

După conferința din Roșiori, Gala Galaction merge spre Balaci „pe șoseaua copilăriei mele” și revede Dideștiul natal din mersul mașinii. La Balaci vorbește unui public eterogen, pe o vreme de primăvară, ca un adevărat misionar sub cerul liber: „copiilor de la școală, doamnei învățătoare, organizatorilor democrați și câtorva zeci de țărani impenetrabili, cu căciuli țuguie”¹⁶.

Campania electorală a lui Gala Galaction se termină în data de 23 martie cu o ultimă conferință ținută la teatrul din Turnu-Măgurele, cu o temă dragă inimii lui creștine și nesuferită comuniștilor ateï și anume: „Democrația evanghelică și rostul Bisericii în zilele de față”¹⁷.

Nu se regăsește în ziare sau în documente efectul produs în județul Teleorman de cuvântările ținute în campanie de scriitorul și preotul Gala Galaction. Acest lucru este menționat tot de candidat: „cred că apariția mea, vioiciunea cuvântului meu, tinerețea glasului (la un moșneag de șaptezeci de ani) fac mai multă ciudată impresie decât ideile democratice pe care le propovăduiesc”¹⁸.

Ziua votării, 28 martie, se vroia de către comuniști o sărbătoare care să eclipseze sărbătorile religioase ale românilor. În acest sens toate primăriile au primit câte o notă telefonică prin care se cerea să se ia ultimele măsuri înainte de marele eveniment: „luați imediat măsuri și pavoazați cu tablouri, afișe, manifeste și covoare toate instituțiile din comuna d-vs. Abordați drapelul național și pe cel al U.R.S.S. Totul să prezinte a sărbătoare. Locuitorii să fie duși la secțiile de votare, în ordine, cu fanfare, drapele și pancarde. Pentru femei se vor rechiziționa camioane sau căruțe, care cu boi etc. Veți lua măsuri ca femeile să voteze întâi și în ordinea comunelor începând cu

15. Gala Galaction, *op. cit.*, p.62.

16. *Ibidem*,

17. *Ibidem*, p.63.

18. *Ibidem*, p.62.

cele mai îndepărtate”¹⁹.

Despre moda sărbătorilor comuniste va vorbi și Gala Galaction și le va găsi: „mitocănești și barbare. Portrete de giganți, pereți de chembrică roșie, pogoane de hârtie tipărită și ilustrată. Sute de case varsă pe ferestre și din balcoane valuri stacojii, mii de vitrine exhibează sute de mii de chipuri revoluționare- indigene și străine este o exagerație, este o hipertrofie dincolo de sănătă și suportabil”²⁰.

Pe data de 29 martie Gala Galaction nota în jurnalului lui „ieri a fost ziua scadenței electorale. [...] Așteptăm să vedem ce iese din Teleorman. Dacă cojudețenii mei mă votează – cu ajutorul Domnului, va fi bine. Dacă nu mă votează – din porunca Domnului, va fi și mai bine”²¹.

Aceste „alegeri” au fost ultimele alegeri care au inclus și alte partide politice, de fapt dizidențe din vechile partide istorice. După 1948 toate alegerile politice vor merge pe ideea partidului unic și a unanimității opțiunilor politice a românilor.

Primul an comunist, de la început până la sfârșit avea să-i aducă cele mai înalte titluri lui Gala Galaction: deputat în Marea Adunare Națională- „organul suprem” și membru titular al Academiei Române.

Activitatea ca deputat în Marea Adunare Națională

Am creionat în linii generale activitatea desfășurată de părintele și literatul Gala Galaction în timpul campaniei electorale. Merită văzută și activitatea desfășurată ca deputat în Marea Adunare Națională. Pentru acest demers revenim la însemnările zilnice ale autorului. Interesante sunt și pentru istoric dar și pentru oricare cititor cu atât mai mult cu cât puține sunt mărturiile despre acel organism, creuzet, de unde s-au legiferat cele mai dure legi privind viața politică, socială și economică. Vom întâlni de la legile organice, ca de exemplu, votarea Constituției, la legile economice, legea naționalizărilor până la legi sociale ca votarea decretului 83 din martie 1949 și legea condamnării cu moartea. Fără legea comdamnării la moarte deputatul Gala Galaction le votează pe toate.

Puține sunt relațiile cu privire la activitatea de deputat. Sunt consemnări laconice și printre rânduri realizăm luarea de poziție a lui. De

19. S.J.T.A.N., fond *Prefectura județului Teleorman*, dosar 100/1949, f.34.

20. Gala Galaction, *op. cit.*, p.93.

21. *Ibidem*, p.63.

la pasivismul văzut în expresiile „am stat și eu în banca mea - e adevărat, în banca întâia – și am ascultat atent, surâzător, uneori mișcat și aprobator pe oratorii care s-au perindat la tribună”, la atitudinea ușor aprobatoare „de obicei și într-o măsură discretă, mă asociez și eu cu aprobările și aplauzele colegilor deputați”, până la a ajunge să fugă la propriu din plenul Adunării spunând că „de data aceasta [...] nu mai puteam să-l înghit”. Era vorba de votarea legii privind pedeapsa cu moartea văzută de autor ca necesară pentru ca republica populară să-și apere instituțiile și ființa²².

Toată activitatea de deputat o ascunde, datorită unui bun-simț sau poate smereniei de care dă dovadă, gândind că „mi se pare o copilărie să mai pomenesc de deputăția mea și de lucrările Marii Adunări Naționale”.

Prezentăm modul cum au fost votate toate legile nominalizate de noi mai sus și care a fost atmosfera așa cum o lasă Gala Galaction în paginile jurnalului. Imediat după ședința de deschidere din 6 aprilie 1948 s-a trecut la discutarea proiectului de constituție. Gala Galaction nota cu această ocazie entuziasmul și aprobarea generală lipsind așa cum se întâmpla sub monarhism dezbaterile, luările de poziție. Concluzia era că „astăzi toate merg devala ca apele unui fluviu ieșit din matcă”, pentru că Constituția s-a promulgat pe data de 13 aprilie 1948 în unanimitate, iar guvernul a demisionat și „s-a refăcut într-un sfert de oră”²³. Astfel, se trecea la politica unanimității în România.

Acest act constituțional de influență sovietică, elaborat într-o etapă, în care, transformarea socialistă a țării era în germene, a însemnat instrumentul principal al dictaturii statului în toate domeniile. Se garanta dreptul personal, dar mai presus de toți și toate va fi statul comunist, care pentru necesități de utilitate publică putea să se folosească de bunul tău, de viața ta.

Legea naționalizării întreprinderilor industriale, a băncilor și a societăților de asigurări, a minelor și a întreprinderilor de transport din 11 iunie 1948 va fi prima și cea mai dură lovitură dată economiei private. Statul comunist intra fără nicio despăgubire în posesia bogățiilor acumulate de întreprinzători particulari români, urmând să le folosească pentru punerea bazelor economiei de stat de tip socialist – centralizată și planificată pe considerente pur politice. Economia de piață era văzută de comuniști ca modelul imperiaștilor și a exploatatorilor, în lipsa ei urma să se pună bazele economiei de stat.

22. *Ibidem*, p.106.

23. *Ibidem*, p.65.

Impresiile lăsate de votarea acestei legi sunt pline de amărăciune și foarte triste. În jurnalul lui Gala Galaction le regăsim specificate în data de 13 iunie 1948: „această lege era așteptată, dar, ca în Sfânta Evanghelie, nu se știa ceasul când va veni. În lumea crescendo comunistă care suntem, fenomenul este legitim și cu înțeles. Statul ia totul în mâinile sale, pământ, bunuri, trupuri omenești... Numai sufletele nu poate să le ia (subl. a.). Dacă le mai avem, acestea pot să ne mai rămână”²⁴. Cei care au trecut prin închisorile comuniste și în special prin procesul reeducării au aflat pe propria piele următorul fapt: comuniștii nu s-au mulțumit doar cu bunurile materiale, au cerut și au obținut cu forța și bunul cel mai de preț, sufletul, exceptând câteva cazuri de adevărați martiri.

Finalul anului 1948, an comunist de la început până la sfârșit, plin de avânt socialist se încheia într-o unanimitate deplină. În camera legislativă, a Republicii, atmosfera era de-a dreptul revoluționară „trei zile în șir 27, 28 și 29 decembrie, Marea Adunare Națională a lucrat și a legiferat de dimineața până seara. Vreo duzină de legi au fost votate cu unanimități impresionante: legea planului economic, bugetul pe anul 1949, legea asigurărilor sociale, pactul prieteniei cu Cehoslovacia și destule legi economice”²⁵. Cele notate de Gala Galaction era modelul de stat socialist plin de legi votate cu toptanul și care nu aveau niciun fundament în realitate. Maniera în care se votau denota aceeași lipsă de responsabilitate și de minciună, care va domni până în 1989.

Toată această schimbare de la democrație la totalitarism este remarcată foarte abil de deputatul Gala Galaction în expresia lansată de tovarășii Vasile Luca și Ana Pauker „suntem sub regimul dictaturii proletare. Toate legile pe care le votăm sunt menite să lichideze pe burghezi și pe chiaburi și să ne pregătească de marea sărbătoare a socialismului integral. Mergem spre socializarea definitivă. Avem curaj și avem toate cutezanțele, fiindcă ne sprijinim pe formidabila putere sovietică. Cu Rusia în frunte despicăm vitejește oceanul istoriei și al destinului”²⁶. Adevărul politicii comuniste va sta în expresia dictatură proletară, lait-motivul conducerii de la București, sinteza întregii politici românești.

Din jurnal vedem că deputăția preotului Gala Galaction i-a sfârșit în inima lui curat creștinească și plină de iubire față de semeni și față de

24. *Ibidem*, p.74.

25. *Ibidem*, p.99.

26. *Ibidem*, p.100.

Dumnezeu în data de 13 ianuarie 1949, când în Marea Adunare Națională, primul-ministru fără o pregătire plealabilă a deputaților și fără un text scris le impune acestora votarea legii care instituia pedeapsa cu moartea: „Republica Populară Română are nevoie, pentru a-și apăra instituțiile și ființa de această pedeapsă [...] ... și am plecat. Așadar, deputăția mea plutește pe o mare furtunoasă. Aceasta lege a M.A.N. îmi va fi pusă și mie în cârcă. Cel puțin eu nu am votat-o, fie că voi ști acest lucru numai eu”²⁷.

Gala Galaction va scrie o pagină memorabilă legată de aplicarea decretului 83/1949. Prin acesta, moșierilor care rămăseseră stăpâni peste 50 de hectare, conace, ferme-model, păduri și vii, după aplicarea ultimei reforme agrare din 23 martie 1945, au fost expropriați total, iar persoanele găsite la conace au fost ridicate și au primit domiciliul obligatoriu. A fost o pagină de istorie tristă despre care puțini istorici au scris. Va fi un model urmat, în toată perioada, de către autoritățile comuniste față de persoanele considerate un pericol pentru siguranța statului. Regimul domiciliilor obligatorii îl vor trăi și țăranii care se vor opune cotelor obligatorii, colectivizării etc. Aplicarea decretului s-a făcut în noaptea de 2/3 martie 1949, în puterea nopții pe la orele 2, 3 cu o violență maximă, special făcută pentru a teroriza populația ridicată²⁸.

Violența manifestată de cei care au dictat decretul îl va impresiona pe Gala Galaction, concluziile sunt de data aceasta scrise cu toată convingerea fără nicio reținere, nereușind să se detașeze. Redăm în detaliu citatul: „în aceste zile din urmă, amicii mei comuniști au mai dărmat încă ceva din clădirea românească. Au azvârlit cu brutalitate, la miezul nopții, din așternuturile lor – cu copii și neveste – pe nenorociții de proprietari cari mai duceau zilele amare pe lângă cioburile nimicitelor lor proprietăți. A fost un atac de dușmani și de tâlhari. Victimele au fost gonite aproape în pielea goală. Haine, merinde, ustensile, boarfe, bani au rămas în mâna jefuitorilor oficială. Ce vreți luptă de exterminare(subl. a). Trebuie să golim Țara Românească de toți oamenii vrednici, gospodari, vigilenți, pricepuți să agonisească, să economisească, să-și crească gospodăria, copiii și trăinicia pământului. Trebuie să-i facem pe toți românii golani, bezmetici, bolnavi de

27. *Ibidem*, pp.106-107.

28. Pentru mai multe detalii vezi lucrarea lui Dumitru Șandru, *Reformele agrare din 1945 în România*, București, 2000, pentru județul Teleorman din Serviciul Județean Teleorman al Arhivelor Naționale dosarele nr. 10/1945-1950, nr.133/1949-1950 din fondul P.M.R.-Comitetul județean Teleorman și dosarul nr.113/1950 din fondul Prefecturii județului Teleorman.

frigurile revoluției, brute în grajdul comunist și anexabili într-o noapte la raiul sovietic”²⁹.

Concluziile deputăției.

Omul politic Gala Galaction se declară înfrânt: „curge minciuna în valuri; țâșnește când prostia, când viclenia, până în înaltul cerului” pentru că urma „să continue exterminările sociale, prigoanele, închisorile și deportările, asasinatul în mic și în masă” și el rămânea „pentru cei ce nu mă cunosc solidar și responsabil de violențele și de crimele tovarășilor condotieri”³⁰.

Politica abilă a comuniștilor de preluare a tuturor frâielor politice din România a presupus, printre altele, și folosirea intelectualilor din perioada interbelică, cu precădere a celor cu vederi socialiste, fără însă a se încadra în rândul comuniștilor. Tot acest demers avea drept scop un plus de respectabilitate.

Mișcarea socialistă, datorită apropierei României de Uniunea Sovietică, nu a putut prinde rădăcini în cadrul politic și nu a existat un partid politic de stânga de teama bolșevicilor, de unde și aplicarea reformei agrare și votul liber imediat după sfârșitul primului război mondial. Aceasta s-a dezvoltat sub formă literară în diverse scrieri. Nume cunoscute ca Mihail Ralea, Mihail Sadoveanu, Constantin Parhon, Gala Galaction au simpatizat și au dezvoltat idei socialiste sub monarhism, fără însă a trece și la activități cu implicare politică.

Omul politic Gala Galaction din scrierile lăsate posterității poate fi considerat un om curajos. Pentru judecățile de mai sus și cu precădere cele notate despre regimul comunist colegii lui de partid puteau să-l condamne la moarte. Așa cum nota în ziua de 7 mai: „trăim un ceas penibil, un ceas confuz, un ceas al vastelor dezamăgiri!”, „și trebuie să trăim o viață dublă... (-10 mai 1948)”³¹.

29. Gala Galaction, *op. cit.*, p.121.

30. *Ibidem*,

31. *Ibidem*,

DETERMINĂRI LAICE ȘI RELIGIOASE ÎN OPERA LUI GALA GALACTION

Prof. Chivu Iulian

Mi se pare greu de hotărât ce a însemnat - precădere sau prevalență în originalitatea abordării mundanului în opera lui Gala Galaction dacă nu facem intersecția de rigoare dintre ceea ce a fost eșec laic și destin religios în viața autorului. Grigore Pișculescu, din Dideștii Teleormanului (n. 16 aprilie 1879 – m. 8 martie 1961), e adevărat că manifestă înclinații literare încă din anii liceului, când, la Sf. Sava, scrie singur o revistă poligrafată (*Zig-zag*), dar adevăratul său debut se va produce la *Adevărul ilustrat*, în 1896, cu o schiță (*Pe terasă*), perioadă din care începe adevărata amicitie cu Tudor Arghezi, cu V. Demetrius, precum și cu N.D. Cocea (al cărui cumnat va deveni). Aceste începuturi îl îndeamnă să se îndrepte spre studiile universitare la Facultatea de Litere și Filozofie din București, numai că o chemare lăuntrică, după cum spun biografia scriitorului (vezi Gh. Cunescu), îl face să abandoneze Literele și să se îndrepte spre Teologie (1899-1903), studii desăvârșite printr-un doctorat (1909) obținut la Cernăuți. Ocupă vremelnice un post de defensor eclesiastic, însă în primul deceniu al secolului al XX-lea se afirmă viguros ca scriitor, când îi găsim semnătura în mai toate revistele vremii și, în 1914, Editura Viața Românească îi publică volumul de debut *Biserica* din Răzoare, premiat de Academia Română în anul următor. Acuzat de colaboraționism cu ocupantul german în perioada 1916-1918, în timp ce ocupa o dregătorie laică la Ministerul Cultelor, este destituit din funcția de defensor eclesiastic și singura lui sursă de trai o constituie scrisul. Hirotonit preot în 1922, este totuși multă vreme urmărit mai puțin de acuzațiile din afară, cât de un adânc proces de conștiință, consemnat în jurnalul său fără vreo urmă de clemență: „Mi-am trădat patria. Am avut, în timpul stăpânirii dușmane, o „purtare antipatriotică”, își notează el descalificarea naționalistă. El traduce aceasta ca pe un oprobriu public, din moment ce la București i

se refuză în 1926 ocuparea unei catedre la Facultatea de Teologie, însă va găsi înțelegerea necesară la Chișinău. *Jurnalul* lui Gala Galaction, după cum s-a mai spus, ar fi putut deveni un adevărat roman psihologic, dacă autorul nu și-ar fi distorsionat întrucâtva vina și îi cere Judecătorului Suprem clemența canonului de a plăti în rate propria culpă, după cum nota el însuși la 1 ianuarie 1925, când decide să treacă la traducerea *Bibliei*, pe care o va definitiva în 1938 cu ajutorul lui Vasile Radu, după ce singur tradusese *Noul Testament* în 1927. Răscumpărarea nu se făcuse în conștiința sa numai cu atât și călătorește spre locurile sfinte atât la Ierusalim, cât și la Muntele Athos.

Însă părintele Gala Galaction va plăti după un scadențar riguros expiind prin literatură un păcat moral printr-o virtute estetică însă a fost cu adevărat „mare, adevărat scriitor, doar atunci când și-a zidit viața în operă, nu opera în viață”. Și ca un caz rar la noi, „Galaction a fost mai aspru cu sine în planul realității efective decât în acela al ficțiunii, în viață decât în operă”. De aceea poate partea covârșitoare a operei sale rămâne sub semnul destinului implacabil și al Dreptei Judecăți. Opera sa abundă în variațiuni pe aceeași temă: *Moara lui Călifâr*, *De la noi la Cladova*, *Gloria Constandini*, *În pădurea Cotoșmanei*, *Copca Rădvanului*, *Lângă apa Vodislavei*, *La Vulturi!*, *Zile și necazuri din Zaveră*, *Clopoțele din Mănăstirea Neamț*, centrate în special pe conflictele morale cu rezonanțe psihologice, ca și romanele *La răspântie de veacuri* (autobiografie) *Roxana* și *Papucii lui Mahmud* (cel mai izbutit dintre ele). Bun cunoscător al tradiției epice orale, Galaction ne-a lăsat o operă de mitologie toponimică prin *Copca Rădvanului*, în care spaimele comunității se leagă de unele locuri fatidice, posedate de duhuri necurate sau de blesteme necunoscute și neispășite ca în cazul cuplului Mura Lăutarul - domnița Oleana care plătesc cu viața consumarea unui hybris erotic, agravat prin apelul la serviciile magiei negre: „violeta lui Mură a țâșnit din Olt în văzduh și a luat foc. Și zbura pe apa Oltului, devale, cu arcușul peste ea, și ardea cât o căpiță și cânta și juca...” Obsesia și substanța celei mai bune părți din literatura lui Galaction fructifică fie reprimarea, fie consumarea unui hybris, erotic de cele mai multe ori, alteori social ori nedeterminat, generalizat. Este și cazul pătimașului Gheorghe Catalina sau al nesăbuitei cadâne Soleima din povestirile cu aceleași nume, damnați ai eroismului precum și trioul idilic Frusina-Badea-Constantin Fierascu din *Gloria Constantin*, unde demonul erotic, transfigurat fantastic într-o flacăra

albastră, joacă năucitor deasupra aurului ispititor și care îi duce pe toți, inevitabil, la pieire, la fratricid. În aceeași notă se desfășoară și cazul rebelului Iordache Cojocarul, al cărui cap cade în povestirea *Lângă apa Vodislavei*, ca „ispașă” pentru un alt fel de hybris – adică de vanitate a confruntării cu destinul, generat temperamental, dar consumat social prin violență, motiv care în literatura greacă conducea, după cum se cunoaște, la prăbușirea tragică a eroului și să amintim aici orfismul sau motivul lui Oedip. În aceeași arie tematică se poate înscrie și pactul cu diavolul, motiv prezent și pilduitor în epica populară, de unde se inspiră autorul când scrie *Moara lui Călifar*, pe un motiv folcloric cunoscut dintr-o povestire a tatălui său. Aici, Petru Stoicea, flăcău mândru, dar sărac, ține cu tot dinadinsul la o „căpățuire” cu orice preț, o revanșă asupra destinului ceea ce nu poate izbândi decât cu prețul vânzării sufletului la sfatul bătrânului morar Călifar, vrăjitor și legat al Satanei prin partea locului; „comorile Satanei” dovedindu-se însă pierzătoare de sine. De aici Gala Galaction relevă drumul spre păcat, în sensul lui creștin, supramoral, precum în *Plecarea Drozilei*, ori *De la noi la Cladova* în care destinul cuplului Borivoje, nevasta prea tânără a lui jupân Traico, și popa Tonea se arată a fi fatal. Respinsă, Borivoje cade la boală. Lucrul acesta îl află și preotul Tonea care găsește în credința lui misionară tăria de a învinge ispita de-monică, înfățișată în chip de femeie. El, ca un slujitor al altarului, se roagă pentru femeie ca ființă slabă când aude că este pe moarte și găsește de cuviință să treacă Dunărea ca să o împărtășească, judecând că este cel mai în măsură din punct de vedere psihologic să o facă. Moartea Borivojei este simbolică și, pentru aceasta, finalul este o izbăvire simultană, o convergență într-o iertare și pentru ispită și pentru slăbiciune, ambele stingându-se sub taina spovedaniei și cea a euharistiei. O variațiune pe aceeași temă este și subiectul romanului *Roxana* (1930), în care soția omului de afaceri Atanasie Ceur trece de la dragostea cu păcat pentru un tânăr preot la dragostea cea de Dumnezeu, femeia determinându-și soțul, la insistențele preotului, să o mântuie de ispita diabolică, prin sprijinirea ctitoriei unui sfânt locaș de cult, preotul având de această dată harul de a converti gândul păcătos în prinos de evlavie. Întorcându-se spre laicul din opera lui Galaction, și el la fel de elaborat, nu avem dreptul să trecem cu vederea peste romanul *Papucii lui Mahmud* (1932), a cărui acțiune se desfășoară în bună parte în Roșiorii de Vede, pare-se undeva în preajma Bisericii Sărdăreasa, într-o dugheană, după Războiul de Independență, când Sandu Pantofaru, îl

ucide pe turcul Mahmud, pripășit într-o formă de prizonierat în urbea de pe Vedea. O logică inversă, sau mai degrabă bipolară a catharsisului; eliberarea de presiunea păcatului, cenzurat de o conștiință ce nu poate fi înșelată nici măcar de gândul că Mahmud era un păgân. Sandu Pantofaru își impută un păcat creștin, acela de a fi făcut el judecată, încălcând simultan una din poruncile *Decalogului* (Să nu ucizi!) și cuvântul Mântuitorului din *Predica de pe Munte*: „Nu judecați ca să nu fiți judecați. Căci cu ce judecați judecați, veți fi judecați; și cu ce măsură măsurați, vi se va măsura” (Matei 7, 1-2). Obsesia vărsării de sânge îl duce pe Sandu Pantofaru în pragul unei depresii decompensate într-un soi de *furor docilum*. Face o mie de perechi de papuci cu care pleacă spre Istanbul în ideea că în poligamia lui păgână, Mahmud va fi avut mai mulți copii pe care nu mai are cine să-i încălze din culpa pe care încearcă a o ispăși îngropându-l pe Mahmud creștinește în cavoul familiei sale, el urmând a se stinge în pământ păgân. Compensarea este un act doar de conștiință, dar nu este și o izbăvire, chiar dacă turcul, istoricește vorbind, precum în cunoscuta nuvelă *La Vulturi!*, și-ar fi meritat soarta fiindcă pe acest meleag creștinat de Apostolul Andrei încă de la nașterea neamului nostru, turcii vărsaseră mult sânge nevinovat și prihăniseră sufletele atâtor creștini. Desigur, că bătrânul staroste al ciobanilor de pe Iablancioara, moș Dănilă, a cărui avere fusese de două ori făcută cenușă și spulberată de puhoiul otoman, s-ar fi răzbunat fără a fi adus vreun prejudiciu sentimentului său numinos nici în *mirum*, nici în *tremendum*, și cu atât mai puțin în *fascinans*; fiindcă uimirea întru puterea lui Dumnezeu nu ar fi fost zdruncinată, nici teama de judecată nu s-ar fi transformat în culpă, iar orizontul său creștin ar fi rămas sub semnul echilibrului. Acest filon tematic urmat de Gala Galaction pare să fi urmat ideea întru care se naște personajul Sandu Pantofaru, iar reproșul pe care și-l face prozatorul și clericul după „trădarea de neam” despre care vorbea în *Jurnalul* său și pe care am evocat-o încă de la început ca pe o predestinare izbăvitoare, merge simultan în sensul expierii, dar mai ales în acela al desăvârșirii pe care însuși Mântuitorul le-o recomandă apostolilor săi (Matei 5, 48) spre a se feri de ispita păcatului și de imprevizibila reacție păgână: „Voi, dar, fiți desăvârșiți, precum Tatăl vostru cel Cereșc desăvârșit este”. Întru aceasta, personajele lui preferă apolinicul, nu dionisiacul, iar dacă riscă dionisiacul îl plătesc

apolinic spre afirmarea a ceea ce Heidegger numea *Dasein*. Personajele lui, sartrian ființe irepetabile nu cunosc alteritatea, iar conștiința lor totdeauna depășește existența nu în numele ființei ca atare, ci în numele sensului ei creștin, iar răul este doar ceea ce împiedică binele să fie deplin, după cum spunea același Sartre¹. Iată de ce cred, la cincizeci de ani de la trecerea părintelui Gala Galaction în lumea celor drepti, că el a servit chemarea unei desăvârșiri a Sinelui sub un *spiritus censor* superior prin faptă creștinească vrednică de laudă peste veac.

1. Sartre, Jean-Paul; Existență și adevăr, Ed.Polirom, Iași 2000, p.138

UN TELEORMĂNEAN DEOSEBIT

Dr. Wim J. Lamfers

Au trecut cincizeci de ani de la decesul lui Grigorie Pișculescu (16 aprilie 1879 – 8 martie 1961), scriitorul care din 1904 și-a asumat pseudonimul „Gala Galaction”. Preotul ieșit din comun și scriitorul care era „un tribun al dreptăților sociale” s-a născut la Didești în rămășițele unui schit. Douăzeci de ani după moartea sa, din ceea ce a fost odată biblioteca personală la Didești nu mai era aproape nimic. De frica autorităților care au distrus multe biblioteci, după 1948 cele mai multe cărți s-au pierdut. Au dispărut mai ales cărți ale scriitorilor de origine evreiască precum Șestov și Aleichem. Pentru o gândire largă, lipsită de antisemitism nu era loc într-un partid cu minți înguste care au vorbit numai despre prietenie între popoare. Antropologia partidului diferă de omenia opoziționistului care scrie pagini „de revoltă socială (și deseori de revoltă creștină)”, fiindcă ține cu dreptatea și nu poate să se detașeze de o virtute antică, xenofilie. Papucii lui Mahmed propagă un alt mod de a fi decât concepții unilaterale. Dar pentru umanitarism, pe care unii îl consideră „nobil fără îndoială, ... necanonice”, nu este loc într-o țară în care antisemitismul este „normal” și în care partidul comercializează evrei și ațâță românii împotriva ungarilor. Precum toleranța lui Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781) care a scris Nathan der Weise, umanismul lui Gala Galaction n-a fost înțeles. „Oamenii nu pot să te mai sufere dacă ești bun, milostiv, iubitor de dreptate și adevăr, propovăduitor și pilduitor din toată inima, cu tot dinadinsul și fără să ții socoteală de privilegiile lor cele înguste!” Într-o vreme în care mulți îl priviseră cu ochi răi pe evrei, preotul neconformist este un prieten al evreilor fiind de mic prieten cu membrii altor naționalități. Are legături cu scriitori unguri, fiindcă „între limba maghiară și între limba română, între sufletul maghiar și sufletul român, trebuie să croim trainice și amicale căi de comunicație. Toți poezii lor să fie în românește și toți poezii noștri să fie în ungurește”. Predică omenie și toleranță în vremuri tulbure, fiindcă viitorul României

depinde de „îndemânarea cu care vom ști să ne facem dragi concetățenilor noștri neromâni”.

Pe lângă multe scrieri, a tradus ani de-a rândul Biblia. Traducerea din 1936 s-a tipărit grație patriarhului Miron Cristea. În 1938, însă, traducătorul este nevoit să editeze Biblia tradusă după textul original în afara bisericii. Din păcate, nu era să fie ultima dată, că Sf. Sinod a optat pentru o ediție neștiințifică a Bibliei sau a Septuagintei. Împotriva autorităților bisericești și spre supărarea patriarhului Miron Cristea, teologul a avut ochi pentru valoarea unei traduceri a Vechiului Testament după textul ebraic. Spre deosebire de alții, preotul-scriitor era „un apostol al luminii și al înfrumusețării sufletești”.

Pe baza Vechiului Testament și pe baza teologiei are ochi pentru umanism, pentru dreptate, pentru cei nenorocoși și pentru însemnarea deosebită a poporului lui Dumnezeu, Israel, „enigma istoriei și secretul lui Dumnezeu”. Sionistul citește cărți ale scriitorilor evrei. Apologetul lui Israel combate politica separatistă, care creează ură între români și evrei. Este unul dintre puținii care vede prigoana și nedreptățile împotriva poporului Israel ca un rău și ca o vină și care are ochi pentru cauzele religioase ale antisemitismului. Se duce la sinagogă ca semn de solidaritate cu prigoniiții. Mulți n-au putut să prețuiască acest act simbolic. Dezaprobând păgânismul nazist scrie, „pro Israel”, Roxana. Puțini teologi au fost atât de clarvăzători încât au văzut în nazism o formă modernă de păgânism și au protestat împotriva ideologiei inumane. Fiindcă toate acestea nu erau la ordinul zilei în biserica sa, mulți colegi n-au privit cu ochi buni purtarea ieșită din comun a „scriitorului creștin, străin și suspectat”.

Urmând exemplul tatălui său, dar mai ale cel al lui Hristos „al săracilor ... și al obijduiților” este un promotor al iubirii creștine. Prieten bun al nedreptățiților are de la bun început o inimă largă, în care este loc pentru săraci și oropsiți, drept dovadă Harpistul Dionis. Fiindcă filantropia este înnoitoarea cea mare pe care biserica a introdus-o în cultură, nimeni nu bătea degeaba la ușa preotului. Îi ajuta pe oameni când și unde se putea. Promotorul apostolatului social, care de pe urma milosteniei este un doctor fără de arginți, își dă seama că „societatea întreagă era împărțită în două: cei ce mureau de foame și cei care mureau de prea multă mâncare...” și „pe care îl înspăimântă lipsa de ideal și de generozitate din lumea noastră”. În Roxana ne confruntăm cu o problemă actuală: în ce măsură o biserică filantropică poate accepta bani de la oameni bogați. Scopul nu scuză mijloacele

necorespunzătoare. În fața realității sociale opera de îndreptare i se pare uriașă: „Ce te faci tu și alți câțiva ca tine, în fața puhoaielor, dezordinii, ale arbitrarului și ale nepăsării generale?”

În 1898, studiază litere și filozofie, iar când, în 1899, „se gândise la un studiu ... mai în armonie cu unele cerințe ale sufletului său” se duce la facultatea de teologie. De-a lungul vieții o să ducă o luptă pentru prioritate între activitatea scriitoricească și teologie, deoarece creațiile lui literare au un substrat teologic. Cu toate că literatura lui are aspecte de apostolat, teologul ciudat este suspect în cercuri bisericești, fiindcă nu vrea să se lase de literatură. În cercuri literare este suspect, fiindcă nu este pe linie: pe gustul lui Iorga și pe gustul lui Lovinescu.

Spre deosebire de mulți clerici este de părere că tocmai cultul este inima culturii, cel care săvârșește cultul inimos nu poate să fie lipsit de cultură, cel care predică cuvântul lui Dumnezeu trebuie să caute cuvintele prin literatură. În *De la noi, la Cladova, Doctorul Taifun și La răspântie de veacuri*, literatul cercetător al problemelor de sensibilitate a abordat probleme sentimentale, etice și sociale, pe care mulți le-au considerat șocante și mai ales nepotrivite pentru un teolog. Scriitorul militant și provocator nu este agreat. Gala Galaction nu poate să tacă despre lucruri pe care mulți nu le consideră „comme il faut” și de aceea să se păstreze mai bine tăcerea. În scrierile sale își face autoanaliza, autocritica, spovedindu-se își cercetează motivele. Nu ascunde nimic, fiindcă nu poate să sufere fățarnicia, mai ales deoarece trăiește în față lui Dumnezeu.

Chiar și după ce și-a cunoscut nevasta la mănăstirea Agapia a vrut să se facă călugăr. Rămâne toată viața atașat de viața monahală. Ținând mai ales la mănăstirile din Moldova, le vizitează des. Dacă s-ar fi făcut călugăr, ar fi adoptat numele de Galaction. Ca profesor universitar, îi îndeamnă pe studenți să se facă călugări. Fiindcă este nemulțumit de monahismul ortodox contemporan, își dorește o mănăstire-model cu intelectuali. Iubitorul de muntele Athos și de viața monahală din țară vizitează peste tot mănăstiri. Scriitorul credincios are pagini frumoase despre mănăstiri, monahi și monahii, dar nefiind habotnic, ci un realist cu inima largă, admite și puncte de vedere ale altora, precum Damian Stănoiu. Gala Galaction are idealuri, dar realitatea, sentimentele și umanismul biblic au la el o pondere mai mare. De aceea poate să scrie și *Grație și Palamon*, poveste care ar fi putut să fie scrisă de către Damian Stănoiu.

Având mai multe interese, scriitorul tradițional oferă ceva în plus:

are ochi pentru probleme psihice, sociale și filantropice, este literat și teolog, ascet și activ pe plan social-politic. Nu tace despre problemele vieții. Subiectele sale sunt controversate sentimentale, sfâșiat precum este între călugărie și căsnicie, „puritate morală și ispită”, „plăcut și ...vinovat, ... bine și rău ... dorit și nepermis”, dragoste și datorie, fidelitate și infidelitate, natura și ideal, „legea trupului” și „legea minții” (Agârbiceanu). Iată, problema cea mare a vieții sale.

S-a considerat elevul lui Lev Tolstoi, „profetul de la Iasnaia Poliana”. Precum marele scriitor rus, promovează arta cu tendință, arta fiind și pentru el „o funcțiune socială”: vrea să îmbunătățească prin scrisul lui omenirea și morala, să nu pângărească sufletul cititorilor. În vremea lui, cel care „este scriitor înainte de a fi predicator”, nu este singurul care promovează o literatură cu aspecte de predică. Cu toate că leagă literatura de credință, face distincție între literatură și predică. Cu toate că era intransigent în privința învățaturii ortodoxe, nu suporta o atitudine ortodoxă în care lipsea respectul pentru alte confesiuni. Cel care avea prieteni printre romano-catolici și greco-catolici „... nu s-a plasat în mod ostentativ, deliberat pe poziția clericului, n-a încorsetat conflictele în scheme prestabilite, teziste, ... ci a lăsat să vorbească viața însăși, gândurile, sentimentele, pasiunile și faptele cu adevărat omenești”.

Sentimente pentru femei frumoase au sfâșiat în aceeași măsură pe Tolstoi și pe Gala Galaction. Datorită temperamentului său romantic-pasional teologul avea două tendințe în suflet, care au dus la o luptă continuă între înclinații contrare: din partea mamei sentimente religioase, din partea tatălui sentimente amoroase. Această dualitate etică este tragedia vieții celui care a scris *În grădinile sfântului Antonie* și a tradus *Cântarea cântărilor*, dar totodată inspirația pentru o literatură angajată. Scriitorul care se „îndreaptă către romanul de analiză psihiatrică” nu trece nimic sub tăcere despre problemele preoției și despre problemele sentimentale în *Roxana* și în *De la noi, la Cladova*. Ultima poveste, care a auzit-o ca defensor ecleziastic, îi este dragă și face parte din propriile trăiri.

În *Trandafirii*, care „simbolizează, surprinzător toată simțirea și toată literatura mea”, descrie lupta sa între pasiune și virtute, estetic și etic (Kierkegaard), senzualitate și spiritualitate, ispită sub formă de „piept de trandafiri”, „obraji de trandafiri”, „brațul ... trandafiri” și morală, om și preot. Manolaș duce această luptă „pe o bancă, între trandafiri agățători”, într-o „grădiniță de trandafiri”. Elvira, care i se pare lui Doru Filipache

seducătoare „scăldată de soare, trandafir și felină”, îi recomandă: „Rămâi lângă Antonia. Fă-i trei-patru copii în dorul meu!... Și așează această întâlnire a noastră ca pe un trandafir, la presat în dosarele dumitale literare”. Când „claritățile trandafirii ale amurgului pălesc și scad” Frusina și Constantin nu rezistă ispitei în „cuibul de trandafiri al voluptății”. Pe ochii părintelui Abel Pavel se lasă „o ceață trandafir” când este sub impresia Deboarei. Tânărul Gala Galaction, însă, își arde „până la rădăcină prima grădină de trandafiri”, renunță la dragoste care este în ochii lui nepermisă și depune trandafiri ca o jertfă pe pedestalul unei troițe, la picioarele Mântuitorului. Remarcabil este că în critica literară nu s-a dat atenție paralelei dintre povestirile Trandafirii și Trandafirii de la Sadova. În Trandafirii de la Sadova tot este vorba de apropiere și distanțare față de o femeie și anume soția lui, „mama și sora mea”.

În 1898, Gala Galaction stimează doar dragostea ideală, „adică ... dragostea purificată de orice dorință a simțurilor”¹. Inima celui care redă stările sufletești prin descrieri din natură îi crește serei Zoe, în 1899, „crini și trandafiri”². Zice despre Zoe Dimitriu (Marcoci) Cocea că a avut „norocul să găsească în ea o soție curată, sănătoasă, înțeleaptă ca o bătrână iubitoare ca o mamă”³. Zoe seamănă cu Antonia din La răspântie de veacuri, care îl iubește pe Doru „mai mult ca o mamă decât ca o soție”⁴. Își vede viitoarea sa soție ca „o prietenă și o soră”⁵, iar el să fie frate, ba chiar duhovnic. Cea care era cu doisprezece ani mai mare decât soțul ei, „o femeie cu inimă de soră și de mamă”⁶ era pentru el mai ales „sora”. Soră și frate, un început straniu pentru o legătură de dragoste Era sentimentul celui care „nu iubise niciodată ... un amestec de dragoste frățească și de recunoștință”⁷. A văzut în Zoe „mai mult o soră, un tovarăș prețios și prețuit”⁸, fiindcă avea nevoie de o soție care era pentru el mai ales o prietenă, o mamă?

-
1. Gala Galaction, *Jurnal*, I, p. 80.
 2. Gala Galaction, *Jurnal*, I, p. 157.
 3. Gala Galaction, *Opere alese*, vol.IV., p. 231.
 4. Gala Galaction, *Opere alese*, vol.IV., p. 262.
 5. Gala Galaction, *Jurnal*, I, p. 81.
 6. Gala Galaction, *Opere alese*, vol.I, p. 165.
 7. Gala Galaction, *Opere alese*, vol.I, p. 182.
 8. Gala Galaction, *Opere alese*, vol.I, p. 182.

Iubitorul de monahism s-a căsătorit având la bază „cea mai sfântă dragoste”⁹. Cu toate că vorbește de „necurăția înconjurătoare, cursele ... pe care ni le-ar putea întinde chiar simțurile noastre”¹⁰, a avut legături extraconjugale. Cunoscătorul de oameni analizează în: În drumul spre păcat, O stea prin fereastra lui Manolaș și La răspântie de veacuri, ispitele cu care el însuși are de furcă după ce logodnica lui, care e atât de ridicată în slăvi în Jurnal, a devenit mai târziu doar „mamă celor patru fete ale mele”¹¹. Este interesant că Jurnalul lui nu tratează perioada plină de tragedii 8 august 1912 – martie 1917, în care este infidel soției. În 1913, are o relație cu Enrieta, o elevă care se ocupă tot de literatură. A întâlnit-o la mănăstirea Văratice. Pe data de 3 martie 1919, Enrieta, care se pregătește să plece la Paris, ia prânzul la Gala Galaction acasă. Din 18 decembrie 1914, are o relație amoroasă cu Ilenuța. O descrie pe Ilenuța în Salomeia Michaeli. Din 1917, o numește „copilul tristelor mele taine sufletești și floarea pustiitei mele conștiințe”¹², „iubita și soția mea tainică”¹³. Studenta îi devine secretară. Merg împreună la biserică. De ziua ei, 3 iunie, se duc la restaurant. „Romeo de vreo 39 de ani”¹⁴ se plimbă, în 1916, cu Ilenuța la braț prin Cișmigiu când o întâlnesc pe Enrieta. Se simte păcătos din cauza legăturii extraconjugale, dar soția îi reproșează purtarea lui degeaba. Nu vrea să divorțeze, ca să o ia pe Ilenuța de nevastă. Atunci ar nenoroci prea multe persoane nevinovate.

Din 14 noiembrie 1918, Ilenuța stă la sanatoriu Sf. Elisabeta din București. Gala Galaction o vizitează zilnic. În iulie 1919, s-a dus cu Ilenuța la băi, la Ocna Sibiului, unde ea stă mai mult decât două luni. După aceea stă iarăși la sanatoriu Sf. Elisabeta. În prezența iubitului ei moare de tuberculoză genitală, pe data de 1 ianuarie 1920. Gala Galaction anunță moartea ei chiar membrilor familiei sale. Pe data de 5 ianuarie, e înmormântarea la cimitirul Sf. Vineri din București. Mulți ani după moartea ei încă îi vizitează mormântul. Portretul ei se află în camera de lucru a scriitorului. Remarcabil este că în Jurnal, vol. II auzim mai multe detalii despre Ilenuța decât despre Zoe, drept semn că dragostea pentru Ilenuța a fost în timpul acela mai

9. Gala Galaction, *Jurnal*, I, p. 134.

10. Gala Galaction, *Jurnal*, I, p. 161.

11. Gala Galaction, *Jurnal*, II, p. 212.

12. Gala Galaction, *Jurnal*, II, p. 6.

13. Gala Galaction, *Jurnal*, II, p. 11.

14. Gala Galaction, *Jurnal*, II, p. 13.

mare decât sentimentele pentru nevasta sa. Iată „darurile comune ale vieții, zbuciumul sub haina fără slavă a stării căsătorite... întâmplări, prefaceri și dureri cari înțelepțesc și întristează”¹⁵.

Ce fel de legături a avut Gala Galaction cu aceste două tinere? A fost doar întâmplare sau mai degrabă o compensare, nevasta lui fiind cu mulți ani mai mare decât el, iar cele două fete mult mai tinere? În era socialistă, cu morala ei mic-burgheză, preotul Gheorghe Cunescu, ucenicul și biograful lui Gala Galaction, nu poate să spună mai nimic despre toate acestea, relațiile extraconjugale fiind considerate fenomene tipic burgheze. Socialismul producea doar sfinți...

Mulți colegi îl privesc pe preotul angajat și ieșit din comun cu suspiciune, ținându-l la o oarecare distanță. Numai în 1922, fiindcă mitropolitul primat Miron Cristea are înțelegere pentru teologul și scriitorul dotat, se împlinește dorința lui cea veche de a se face preot. Predicatorul înflăcărat și conferențiarul captivant atrage mulți oameni.

Cu toate că a făcut un doctorat strălucit, mult timp nu deține în biserică un post corespunzător. Numai datorită susținerii patriarhului primește ocazia să își desfășoare multiplele talente. Însă nu devine profesor la catedra de exegeză a Noului Testament la București, ci la Chișinău. Distanța nu este însă o problemă pentru călătorul neobosit cu permis de liberă circulație pe C.F.R.

Predicatorul iubit are, după mulți clerici, concepții prea înaintate. Pe când mulți colegi țin Garda de Fier, Gala Galaction vede în „căpitanul,” Codreanu doar „un pseudo-apostol” și se întreabă: „cum a putut acest actor prost să fascineze atâția oameni?”¹⁶. Publică în *Viața românească* „revistă și socialistă și narodnică”¹⁷. Este un social-democrat, fiindcă vede cum într-o „țară încă feudală împinsă deodată în arena vieții moderne”¹⁸ „oligarchia cea mai lipsită de umanitate de lumea întreagă”¹⁹ nu are interes pentru victimele problemelor sociale. Cu toate că socialismul visat de el arăta în altfel decât socialismul de tip sovietic și cu toate că acest comunist creștin nu s-a simțit bine între comuniști atei, s-a făcut după 1944 vinovat de propagandă pentru

15. Gala Galaction, *Opere, I*, București, 1949, p. 505.

16. Gala Galaction, *Jurnal, II*, p. 260.

17. Gala Galaction, *Jurnal, II*, p. 277.

18. Gala Galaction, *Opere alese, vol. I*, p. 200.

19. Gala Galaction, *O lume nouă*, p. 31; vezi Niculiu, 88.

orânduirea cea „nouă”. În timp ce mulți intelectuali n-au făcut politică, Gala Galaction a aplaudat în Marea Adunare Națională frenetic pentru liderii Republicii Socialiste România. În timp ce mulți intelectuali păstrau tăcerea, Gala Galaction călătorea prin țară să vorbească la adunări. Pe când mulți scriitori nu publicau nimic, Gala Galaction publică în continuare. Scribe pe placul regimului. Socialismul lui Gala Galaction propagă toleranță, pace, dreptate, omenie și milostenie, Împărăția lui Dumnezeu cunoscând alte virtuți decât naționalismul orb și constrângerea. Socialiștii n-au niciun pic de stimă pentru țărani, dar preotul socialist este narodnicist; drept dovadă povestea Ad virginem redeuntem. Socialistul creștin care s-a înșelat amarnic în privința lui Lenin visează și, în 1954, după împușcarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, „un chibzuit sistem de raporturi condescendente și amicale” între biserică și statul democratic popular²⁰. A fost un „Don Quijote în straie ortodoxe”²¹, dar mai ales un promotor al omeniei, care a văzut că „omul cel nou” nu se poate forma la comandă, ci doar întru Hristos. A susținut idei socialiste fiindcă a dorit de ani de zile ca toți concetățenii lui să ducă „o viață de oameni și nu de câini”²² și fiindcă se întreabă: „Ce s-a schimbat în nenorocita mahala bucureșteană, de o jumătate de veac încoace?”²³ Are și o soluție: „A venit ora ca proletariatul să pună mâna pe mașina administrativă și să facă din capitala României un oraș occidental, iar ceea ce vedem azi să rămână în domeniul arhivelor”²⁴. Din nefericire realitatea a fost mai dură decât idealismul scriitorului... .

Iubitorul de călătorie și de natură nu și-a uitat meleagurile natale. Le descrie, cu toate că nu le vizitează des. A vrut să mai scrie cartea *Dulcia arva Teleormanica*. „Ocean de holde”²⁵ din județul de agricultură îl atinge, iar de Roșiorii de Vede, pe vreme plin de influențe turcești și grecești, îl leagă amintiri: „Nu cred să fie vreun oraș românesc mai banal, mai mediocru și mai despodobit sufletește decât acest oraș de cârciumari, de cojocari și de covrigari. Locuitorii roșiorieni sunt vestiți pentru nulitatea lor intelectuală. Vinul și beția sunt specialitatea localității. Josnicia politică a bătut aici

20. Gala Galaction, *Jurnal*, III, pp. 181-182.

21. Niculiu, p. 123.

22. Gala Galaction, *Opere alese*, vol.II, p. 433.

23. Gala Galaction, *Opere alese*, vol. II, p. 444.

24. Gala Galaction, *Opere alese*, vol.II, p. 446.

25. Gala Galaction, *Opere alese*, vol.I, p. 291.

recorduri însemnate și efigii memorabile”²⁶.

Scriitorul și teologul teleormănean nu este înmormântat lângă tatăl său în cimitirul din Roșiorii de Vede. Promotorul de monahism, care s-a născut la un schit secularizat, mult timp a preferat să fie înmormântat la mănăstirea Neamț. După aceea își alege locul de veci în cimitirul de la Cernica, mănăstirea în care prietenul lui cel mai mare, Tudor Arghezi, s-a luptat cu chemarea lui spre monahism.

26. Gala Galaction, *Jurnal*, II, p. 94.

GALA GALACTION ÎN SPAȚIUL MEMORIAL AL TELEORMANULUI

Stan V. Cristea

Am pășit, cu ceva timp în urmă, la Didești, peste potecile pe care le-a cutreierat în copilărie Gala Galaction, am fost în biserica în care intra, atunci, cu sfială, și la care, mai apoi, în mai multe rânduri, a venit să se reculeagă în memoria părinților săi. Nu departe era pădurea pe care adesea, în copilărie, a cutreierat-o, ascultându-i murmurul numai de el înțeles, iar pe undeva, pe aproape, se afla „măgura călugărilor”, de unde le vorbise consătenilor săi la un moment dat. La Didești, am fost pe drumul pe care și Gala Galaction îl făcea când venea la Roșiorii de Vede, la bunicii dinspre mamă, în copilărie și în anii când a făcut aici ultimele două clase primare...

La fel și la Roșiorii de Vede, am trecut pe lângă zidurile care înconjoară și astăzi biserica Serdăreasa, la adăpostul cărora au mai rămas poate frânturi din povestea cu „Papucii lui Mahmud”, m-am oprit pentru câteva clipe în locul unde erau cândva casele bunicilor săi, preotul Constantin Ostreanu și preoteasa Maria, ducându-mă și până la actuala Școală nr. 2, ridicată în locul aceleia unde Gala Galaction și-a încheiat clasele primare. M-am oprit în cele din urmă în centrul orașului, unde era cândva clădirea de la balconul căreia le vorbise roșiorenilor când venise aici în campanie electorală...

Iată numai câteva locuri care ni-l aduc în memorie pe Gala Galaction. Însă nu există în toată această zonă - cum s-ar fi convenit - un „muzeu memorial” care să-i fie dedicat, în afară de expoziția memorială de la Didești, modestă până la urmă în raport de anvergura umană, spirituală și culturală a acestei mari personalități a culturii românești, deopotrivă prozator, publicist, memorialist, teolog și traducător.

Ideea organizării unui „muzeu memorial” dedicat lui Gala Galaction, la Roșiorii de Vede, a fost totuși vechiculată la începutul anilor '60 din veacul trecut, fiind avansată de către preotul Gheorghe Cunesco, acela care avea să ajungă cel mai avizat biograf al lui Gala Galaction.

În plan local, însă, au existat unele rezerve, despre care ne putem face o idee dintr-o scrisoare pe care profesorul Petre Voivozeanu și soția sa Zoe i-o trimit preotului Gheorghe Cunescu, la 12 ianuarie 1964, în comuna Luieriu (din fostul raion Reghin, regiunea Mureș Autonomă Maghiară). Iată pasajul în care sunt exprimate aceste rezerve:

„În privința casei G.G. (= Gala Galaction - n.n.), D-voastră știți că ei (familia scriitorului - n.n.) aveau în proprietate întregul colț - Dunării cu Mihai Bravu -, adică tot corpul ocupat astăzi de unitatea de pompieri militari. [...].

Eu cred că G.G. a stat în întreg corpul de case ce dau în str. Mihai Bravu, celălalt [corp] - 2 - era închiriat unui negustor evreu. Deasemenea, cred că numai la bătrînețe preoteasa Uța (bunica scriitorului - n.n.) a stat în casa cea mică, adică la data când fam[ilia] Pișculescu s-a mutat de la Didești la R[oșiorii] de Vede.

Asupra acestor imobile care dau în str. Mihai Bravu - P. Petrescu și Pompierii - planează amenințarea dărâmării p[entru] aliniere. După cum ați observat și Dv., la acest colț de stradă, pe stânga când mergi spre Sf[atu]l Pop[ular], nu există trotuar, din cauza casei Pișculescu (Pompierii - P. Petr[escu]), care sunt prea mult [i]eșite în stradă și deci nu le poate nimic salva de la dărâmare, cel puțin în parte. Cred că nu s-au dărâmat până astăzi din cauza pompierilor, ca unitate militară și cu rostul ei, nu avea unde să se mute. Noi, totuși, vom pune placa comemorativă pe casa din colț.

Cât privește «muzeul memorial», mă gândesc la ce am pune în el? Tot rostul scriitorului este la București, aci a trăit cu familia, aci a murit. La R[oșiorii] de Vede venea numai să-și amintească de copilărie și de unii prieteni, morți demult.

În orice caz, noi vom discuta, în sânul Societății de Șt[iințe] Istorice și Filologice, acest lucru, dacă putem menține casa lui G.G. cu placa comemorativă și cu unele lucruri de la scriitor. Vă vom ține la curent cu demersurile noastre. În planificarea soc[ietății] am pus un subiect: „Elemente autobiografice în opera lui G.G. (R[oșiorii] de Vede - Didești - Vede - personaje)”, subiect tratat de un prof[esor] de limba română de la Liceu. Vom consulta și familia scriitorului. Noi dorim să fie perpetuată amintirea scriitorului G.G. în orașul nostru în orice chip, poate chiar cu un bust într-un parc, cu placa comemorativă (o stradă se numește G.G.), cu tot ce vom putea să nu-l uităm în R[oșiorii] de Vede. La muzeul raional - unde muncim acum - G.G. va avea locul lui important în secția culturală.”

Prea multe n-ar mai fi de comentat. În primul rând ar fi de reținut că, proprietățile familiei bunicilor dinspre mamă ai scriitorului Gala Galaction se aflau în str. Mihai Bravu, colț cu str. Dunării, în dreptul Primăriei, că acele proprietăți se compuneau din două corpuri, unul care dădea în str. Mihai Bravu și în care a locuit până în ultimile sale zile bunica scriitorului, iar altul care era închiriat unui negustor evreu, și că în perioada când fusese avansată ideea „muzeului memorial” aceste clădiri erau ocupate de unitatea locală de pompieri militari, ulterior ele fiind demolate, spre a se face loc unor blocuri de locuințe.

Apoi, ar fi de reținut rezerva principală a profesorului Petre Voivozeanu cu privire la posibilitatea organizării muzeului, și anume ce s-ar putea pune în acest muzeu, întrucât: *„Tot rostul scriitorului este la București, aci a trăit cu familia, aci a murit. La R[oșiorii] de Vede venea numai să-și amintească de copilărie și de unii prieteni, morți demult.”*

Este aceeași situație ca și în cazul altor mari scriitori originari din Teleorman - Zaharia Stancu, Marin Preda, Constantin Noica, după a căror plecare la București - de unde, vorba lui Slavici, „răsare soarele” pentru toți românii -, n-au prea rămas lucruri ce ar fi putut fi strânse într-un „muzeu memorial”. Ceea ce s-a făcut la Didești - pentru Gala Galaction, la Salcia - pentru Zaharia Stancu și la Siliștea Gumești - pentru Marin Preda, sunt înfăptuiri laudabile, deși arată mult prea puține obiecte și documente ce au aparținut acestora.

În orice caz, perpetuarea amintirii lui Gala Galaction la Roșiorii de Vede și la Didești a rămas o preocupare constantă în viața culturală locală. Bustul despre care vorbește profesorul Petre Voivozeanu, de pildă, a fost dezvelit abia în anul 1992, în fața fostului sediu al bibliotecii municipale, care-i poartă numele, dar el este dispărut astăzi din peisajul orașului.

Un semn de respect față de personalitatea lui Gala Galaction ar putea fi făcut prin reamplasarea bustului respectiv în parcul central al orașului Roșiorii de Vede, dacă până la urmă autorul său și autoritățile municipale ar da dovadă de mai multă înțelegere față de semnificațiile unui asemenea gest. Ori, mai degrabă, la Didești, dacă cineva va pune suflet pentru acest demers...

ASPECTE INEDITE DIN VIAȚA LUI GALA GALACTION

Pr. Păunescu Eugen-Cătălin

Pentru roșiorieni, luna martie ar putea fi declarată „luna Gala Galaction”, dacă ne gândim la momentele de comemorare și aducere aminte pe care le prilejuiește personalitatea sa.

Acum două săptămâni, pe data de 8 martie, G. Galaction ne aduna în satul său natal, Didești. Spun „ne aduna” pentru că orice eveniment de asemenea factură înseamnă „a sta împreună”; nu poți sta separat de ceilalți și să comemozezi personalitatea cuiva. De aceea parcă, am împlinit, la nivelul întâlnirii, cuvântul scripturistic „unde sunt doi sau trei în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor”. Prin slujba parastasului și prin tot ceea ce s-a făcut acolo l-am adus pe Gala Galaction „în mijlocul nostru”; nădăjduim că și astăzi vom avea același sentiment. Dacă am traduce cuvântul „parastas” am găsi, etimologic, că înseamnă „a sta în față, a pune pe cineva în față”, adică ni-l aducem pe cel pomenit în față.

Din evocările rostite și rostuite a fost structurat portretul literatului, teologului, gazetarului, într-un cuvânt portretul omului de cultură Gala Galaction. Încheiam alocuțiunea mea cu următoarea afirmație: „ceea ce a sacrificat în opera literară, a zidit mai trainic și mai binecuvântat în Biblia românească. Prin ea G. Galaction se află continuu prezent în Biserica și cultura românească”.

De atunci și până în prezent am păstrat în memorie personalitatea omului de cultură Gala Galaction dar și mărturia unei creștine, trecute de 70 de ani, care, la ieșirea din Biserică, după slujba parastasului, întrebată fiind dacă știe cine e Gala Galaction sau Părintele Grigore Pișculescu a răspuns sec „Nu știu!”. E înălțător că femeia respectivă s-a rugat pentru cineva pe care nu-l știa; este trăirea creștină simplă, nemodificată, structurată pe ideea că numele fiecăruia este știut de Dumnezeu. Probabil că dacă ar fi mers la

Căminul cultural din localitate ar fi înțeles că a avut aceeași privilegii de răsărit și apus a soarelui pe care a avut-o și G. Galaction.

Dacă aceeași întrebare ar fi pusă astăzi, după ce plecăm de aici, credem că răspunsurile ar fi puțin mai nuanțate. Perspectiva socialului este aceea pe care o trăim cu toții: valorile timpului nostru sunt create de senzațional și de scandal; cultura nu face rating. Ori, în planul oricărei preocupări sănătoase, valoarea este definită prin ceea ce se creează într-un timp pentru tot timpul. De aceea valorile autentice nu sunt trecătoare. De aceea Gala Galaction e o valoare, pentru că nu s-a trecut, iar prezența dvs. aici și amintirea pe care i-o purtăm confirmă această afirmație. G. Galaction este valoarea pe care Teleormanul a dat-o literaturii și teologiei românești și prin acestea culturii universale.

Aș dori să evoc câteva aspecte inedite din viața și opera lui Gala Galaction care pot spune multe despre cel care astăzi ne-a adunat.

I. Deși a avut conștiința acelei mutații a numelui de la Grigore Pișculescu la Gala Galaction, adică de la „cel alert, cel atent” (pentru că așa se traduce Grigore) la „cel hrănit cu lapte” (așa se traduce Galaction) atunci când se adresează Patriarhului Miron Cristea semnează „Al Înalt Prea Sfinției Voastre, fiu din hirotonie, Preot Grigore Pișculescu.” Este aici profunda teologie a numelui, aceea că Dumnezeu ne cheamă pe fiecare pe numele din fața cristelniței, adică pe numele de botez sau pe cel de călugărie împlinită. Numele spune ceva din ceea ce suntem și dezvăluie, în parte, taina persoanei. Nimeni nu este fără de nume. A-ți purta numele poate însemna, în această perspectivă, a purta o cruce și a împlini un destin în deplina libertate a chipului lui Dumnezeu. Părintele Grigore Pișculescu a avut credința că este chemat, pe numele său, să îplinească o vocație, aceea de a traduce Sfânta Scriptură. Și a împlint-o! Pseudonimul Gala Galaction este folosit în celelalte aspecte ale activității culturale. Cuvântul lui Dumnezeu din Sfânta Scriptură, prin prisma acestui aspect, ne îndeamnă să fim noi înșine, fără alte faceri și contrafaceri.

II. Zaharia Stancu a lăsat — despre Gala Galaction — o mărturie impresionantă, care-i proiectează figura în lumina cea mai veridică și mai constantă (acesta a găzduit mai multe zile în casa lui Gala Galaction până când își găsește o locuință stabilă) :

„La masa săracă a lui Gala Galaction au mâncat mulți săraci. În casa

lui săracă și încărcată cu trilurile celor patru copile au găsit adăpost, pentru o noapte sau mai multe, toți cei fără rosturi pe această lume, care au avut norocul să-l cunoască. Căci Gala Galaction a fost și a rămas, mai presus de orice, om. Legea care i-a stăpânit totdeauna sufletul a fost legea supremă a omeniei.

Începuse să traducă Sfânta Scriptură. Dormea pe un pat aspru de scânduri, același pe care doarme și azi (1946 n.ns.) și se trezea, ca să se apuce de lucru, înaintea zorilor. Trăia din scris, ...numai din scris. Avusese vremelnice, pe undeva pe la Casa Bisericii, o slujbă mărunță, îi fusese luată...

Om! Om de omenie! Minunat și cuprinzător omagiu! Ca un epigraf.

Lui Mateiu I. Caragiale, întâlnit pe stradă, i-a dat bani (din puținii ce-i avea!) să-și cumpere o pălărie nouă, spunându-i răspicat că, în amintirea tatălui său care-i este scumpă, nu poate să-l vadă cu vechitura ce o avea pe cap : „Fă-mi plăcerea și cumpără-ți o pălărie nouă” (relatat de Șerban Cioculescu). A înlesnit debutul, în Viața Românească, al scriitorului călugăr Damian Stănoiu.

III. Alături de imaginea patriarhală a satului său natal, Gala Galaction așază imaginea țaranului român parcă ruptă dintr-o foaie de calendar creștin: „Țăranul crede în Dumnezeu, se duce la biserică, ține soroacele răposaților, face troițe și fântâni pentru sufletele lor, se spovedește și se împărtășește, vede noaptea pe câmp, când stă cu caii la păscut lucruri imperceptibile pentru ochii unui cărturar, păstrează cu sfințenie aghiasma de la Bobotează și se vindecă de multe ori, cu rugăciunile preoților sau cu leacuri tainice.” Analiza și sentința pe care le proclamă parcă sunt spuse ceva mai devreme: „Tot ce facem, credem, gândim și scriem noi, cărturarii români, este peste capul popoprului nostru, adică dincolo de popor și fără el. Noi ne-am rupt prea mult de tradițiile lui sufletești, de credințele lui, de biserica și de mângâierile lui. Țăranul este mai mult decât ni-l poate arăta niște fotografii „a-la-minut.”

IV. Întâmplarea din tren rămâne nota de eleganță pe care Gala Galaction o dă, dar și înțelegerea faptului că haina nu îl face pe om întotdeauna. Voi reda cele întâmplare:

Drumurile prin țară, cu conferințe, lecturi literare și predici, pe lângă succese, satisfacții turistice, amintiri și recolte publicistice, și, desigur, oboseli inevitabile, i-au cauzat, însă, și unele situații indezirabile

și imprevizibile, datorate, îndeosebi, înfățișării sale clericale prea evidente : barbă călugărească, sutană permanentă, cizme... Una din acestea a istorisit, la Facultate, studenților săi.

...Se întorcea acasă, de la conferință într-un oraș. Era iarnă, prin ianuarie sau februarie. În vagonul de clasa întâi, în care s-a urcat, a văzut, într-un compartiment, mai multe locuri libere și două călătoare. A intrat, a dat bună ziua, a aruncat geanta ce o avea în plasă, s-a așezat pe un loc liber pe banca din fața doamnelor și s-a ghemuit în giubea și în barbă ca să se încălzească. A remarcat, doar, că doamnele din fața lui erau, după îmbrăcămintea lor scumpă, cucoane, moșierițe, iar, ca vârstă, mamă și fiică, sau soacră și noră. Dar, ce avea cu ele, oricine ar fi fost ? A zis, în sine : să fie sănătoase și eu să fiu sănătos ! A observat, însă, că boieroaicele călătoare au fost neplăcut surprinse de intrarea și prezența lui în compartiment ! Se uitau la el, speriate, impacientate și indignate ! Poate... Poate... Dar misterul s-a dezlegat îndată, căci a auzit pe cea mai vârstnică, mamă sau soacră, spunându-i celeilalte, într-o franțuzească aproximativă :

— Au diable ! La naiba și cu popii ăștia! Nicăieri nu poți scăpa de ei! Iată-i și în clasa întâi! N-ar trebui să li se dea bilete.

Galaction s-a prefăcut că doarme și habar n-are de franțuzeasca și de apostrofarea lor.

După ce s-au mai uitat la el și s-au încredințat că cel din fața lor se arăta pasiv și inofensiv, s-au liniștit. Totuși, provocată de preoția vizibilă și bătrânețea călătorului din față, prin asociație de idei, tot cea mai în vârstă i-a spus celeilalte, și tot în limbă străină :

— Am auzit, ma chere, că Galacsion (pronunțat franțuzit și cochet Galacsion) este șarmant și interesant. Este preot. Se vorbește că are mare succes. Parcă este și scriitor. Trebuie să aflăm de la Mimi, căci ea le știe pe toate, la ce biserică conferențiază și să ne ducem și noi să vedem cum arată și ce spune...

După cum se vede, cucoanele auziseră ceva despre el. Poate îi întâlniseră numele în vreun ziar. Poate i-au, citit vreo carte... Cert este că știau că Galacsion este preot și-l credeau un preot modern. Erau curioase să-l vadă cum arată...

Mai uitându-se o dată la el și văzând că nu se mișcă din ungherul unde s-a cuibărit, doamnele au revenit la discuțiile lor dinaintea apariției intrusului non grata, discuții mai puțin directe și mai puțin jignitoare pentru el. A continuat să tacă și a tăcut tot timpul celor câteva ore până la

București.

Ajuns la Chitila, trenul își tăia drum printre macazuri și șine. După ce a trecut de Podul Grand, călătorul s-a trezit din somnul său aparent, și-a luat geanta din plasă, s-a întors către doamnele din compartiment și le-a spus în limba lui Chateaubriand și cu cea mai franțuzească politețe :

— Stimate doamne ! Am înțeles din cele ce ați discutat, după intrarea mea în compartiment, că doriți să vedeți cum arată preotul Gala Galaction și să-l auziți cum vorbește. Este lucru ușor pentru prima din dorințele dumneavoastră, căci, deși la capătul călătoriei noastre, vă rog să-mi dați voie să mă prezint : sunt Gala Galaction !

Apoi militărește și tot precipitat ca la intrare, a făcut stângamprejur și a ieșit. Trenul s-a oprit. Erau în Gara de Nord. Prin geamul compartimentului, a avut timp să observe perplexitatea cucoanelor și bujorii rușinii de pe fețele lor. „Cred că n-au mai venit să mă vadă cum conferențiez în biserică”, a sfârșit profesorul povestirea despre întâmplarea din tren.

Plecați de aici, și întrebați dacă știți ceva despre Gala Galaction, poate nu vom putea spune tot despre el; dar, cu siguranță vom putea spune că a fost „cineva”.

Și, dacă tot ne îndreptăm spre Sărbătoarea Învierii-duminică este înjumătățirea postului - aș aduce în planul evocării descrierea sărbătorii pascale așa cum a zugrăvit-o autorul nostru: „Marea zi a Învierii a trecut pe lângă mulți dintre noi, anuală și tradițională, cu ceva bucurie pământească și cu oarecare odihnă a trupului. Puțini au fost și sunt aceia care au puterea să urce sus, spre soare, și să-și scalde sufletul în torentele adevărului. Ceilalți, presupuși creștini, fac tot ce pot ca să nu privească în fântâna vieții și să ignore profunzimea ei. Se ameteșc cu treburile, cu interesele și cu searbedele desfătări pământești. Alții - uneori oameni inteligenți - vor să pogoare Învierea Domnului în regiunea simbolului și a convenției religioase...”. Parcă ar descrie sărbătoarea din 2010, deși rândurile acestea sunt scrise prin anii '30. Să rânduiască Dumnezeu să prăznuim și acest Paște urcând spre soare și spre adevăr.

GALA GALACTION – TEOLOG ȘI TRADUCĂTOR AL BIBLIEI

Stângă Alin-Vasilică

În primul său volum de nuvele, *Bisericuță din răzoare*, apărut în 1914, Gala Galaction, cu nostalgia paradisului pierdut, dar și cu nădejdea, adânc înrădăcinată în Înviere, scria:

„... iată cel mai frumos loc de odihnă pe care l-am întâlnit în viața mea!... Mă ridicai de pe pragul lângă care zăcea un braț de fân cosit, — și mă dusei să privesc în altar, printr-un ciob de geam potrivit între bârne... În altar, pace adâncă. Pe Sfânta Masă: un sfeșnic, o cruce, o carte și Sfântul Chivot. Domnul Euharistie odihnea odihna-i sfântă în tronul de împărat. Am venit înapoi la pragul pridvorului. Capul mi-a căzut pe prag. Și am adormit un ceas de somn necunoscut celor vii, cum n-am mai dormit de atunci niciodată, cum nu voi mai dormi decât după Ultima Euharistie, la umbra pridvoarelor eterne.”¹

Anul acesta, pe 8 martie, se împlinesc 50 de ani de când Părintele Gala Galaction, pe numele său de botez Grigore Pișculescu, a mers să se odihnească la umbra pridvoarelor eterne.

Născut în Dideștii Teleormanului, la 29 aprilie 1879, își va petrece copilăria printre ruinele fostului schit din localitate, înconjurat de chipurile bunicului matern, preotul satului, și ale primului învățător, tot un preot. Această ambianță și aceste amintiri vor marca traseul vieții sale. Astfel că în anii studenției hotărăște să se călugărească, chiar își alege și numele monahal: Galaction, nume pe care l-a văzut scris pe un perete la Mănăstirea Neamț. În jurnalul său alcătuiește chiar și un distih legat de acesta: „Monahicescu-ți nume Galaction să fie; Ca laptele de albă viața ta să fie!” Deși nu s-a călugărit, a păstrat numele monahal, pe care, adăugându-i prenumele Gala, l-a folosit ca pseudonim literar.

1. Gala Galaction, *Nuvele și schițe*, Ed. Semne, București, 2010, pp. 72-73

Dar, cum viața omului se află sub pronia divină, Dumnezeu a hotărât ceva mai bun pentru el. În vara anului 1898, la mănăstirea Agapia, o va întâlni pe cea care mai târziu îi va deveni soție, Zoe Marcoci, rudă a prietenului și colegului său N.D. Cocea.

Peste ani Gala Galaction mărturisea: „La vârsta de 19 ani am avut norocul să întâlnesc pe ființa excepțională care era să fie soția mea de mai târziu și a cărei pietate și curățenie sufletească fără pereche erau să înrăurească, definitiv, asupra hotărârilor și asupra pașilor mei în viață. Această întâlnire a fost pricina care m-a colectat sufletește și m-a determinat la douăzeci de ani să părăsesc Facultatea de Filozofie și studiile profane și să apuc calea teologiei.”²

Această întâlnire decisivă, cu semnificații de convertire, îl va determina, în toamna anului 1899, să părăsească Facultatea de Litere și Filozofie și să se înscrie la Facultatea de Teologie.

Intensa combustie sufletească, amplificată și de elanul vârstei, îl va face să proiecteze scrierea unor studii serioase asupra Bisericii și a clerului, a unor cărți de filozofie și de credință, despre care mărturisea în Jurnal „cred că am menirea să le scriu.”

La 22 noiembrie 1903 obține licența în teologie, cu lucrarea *Minunea de pe drumul Damascului. Argument apologetic*, în care a prezentat într-un mod personal convertirea Sfântului Apostol Pavel ca argument pentru dovedirea Învierii Mântuitorului Iisus Hristos. Lucrarea va apărea, în același an, la Institutul de arte grafice și editură „Minerva”. Un recenzent literar a remarcat „accentele de convingere și certitudine ale prozei teologice a tânărului licențiat.”³

În revista Patriarhie, Biserica Ortodoxă Română, Mihail Popescu va publica, în 1904, o serioasă și temeinică cronică.

„ Chiar din introducerea ce o face la lucrarea sa se poate vedea că avem înaintea o scriere bună, muncită și scrisă din convingere. E în totul originală, căci acest subiect până acum nu a fost tratat de nimeni în forma în care ni-l prezintă autorul. După cum singur spune, nu s-a folosit în alcătuirea tezei de față decât de o mică scriere tradusă din englezește și

2. Revista *Rampa*, an XV, nr. 4420, din 10 octombrie 1932, p.3, *apud* Gala Galaction, *Opere*, vol. VI, ediție îngrijită, note și comentarii de Teodor Vârgolici, Ed. Minerva, București, 2000, p. 373

3. Pr. Gheorghe Cunescu, *Gala Galaction, Jurnal*, vol. I, *recenzie*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1974, nr. 3-4, p. 540

pe ici pe acolo de Introducerea în Noul Testament a lui Friedrich Bleek, încolo, atât felul de împărțire a materiei, cum și expunerea este proprie a sa. Ideea urmărită este apologia Creștinismului. Voiește să dovedească, că convertirea Sfântului Apostol Pavel este o minune, o împlinire a unui ordin dumnezeiesc și că acest fapt are în sine o forță apologetică neînvinsă, pentru a dovedi dumnezeirea lui Hristos și a religiei fondate de Dânsul.” Menționând că autorul tezei de licență combate ipoteza lui Renan, „arătând că ea este nejustificată și inconsistentă”, Mihail Popescu relevă: „Creștinarea Apostolului Pavel s-a făcut în niște condițiuni cari zădărnicesc orice ipoteză de intermediari sufletești. Convertirea lui a urmat unui semn dumnezeiesc. Sufletul lui Pavel era inaccesibil remușcărei. Dacă Pavel, care luase parte la uciderea lui Ștefan, avea remușcări, atunci de ce nu vede nici una din aceste icoane urmăritoare, ci vede tocmai icoana lui Iisus Christos, pe care nu-L văzuse niciodată? Remușcarea lui Pavel, ca să fie logică și psihologică, trebuia să-i scoată înainte, chip și voce, pe prigoniiții săi, iar nicidecum pe Iisus Christos. Cuvintele: „Saule, Saule, de ce mă prigonești?” nu se potrivesc cu starea sufletească pe care i-o atribuie Renan, căci dacă el era neclintit în dușmănia lui, atunci nu mai putea avea remușcări. Dacă Renan admite aceste cuvinte dumnezeiești, atunci își sfarmă cu totul ipoteza pe care și-a clădit convingerile sale. Această întrebare a Domnului dovedește că starea sufletească a lui Pavel era cea arătată în Faptele Apostolilor, cap. IX. Așadar, minunea aceasta n-a fost nici accident de drum, nici indispoziție de călătorie, nici remușcare.” În finalul cronicii sale, Mihail Popescu recomandă „tuturor credincioșilor această scriere, căci va fi ca un balsam întăritor pentru convingerile lor.”⁴

În decembrie 1903 și-a început studiile teologice superioare. În primul an (1904), a început să scrie și să tipărească seria de Scrisori către Simforoza. Era o încercare de explicare, într-o formă teologico-literară, față de sine și față de ceilalți, a resorturilor opțiunii sale: „Trebuia să-mi explic mie însumi și să explic tuturor celor ce voiau să mă asculte, care sunt argumentele, care sunt puterile care m-au obligat să iau asupra mea fericitul jug al lui Iisus Hristos!”⁵

Directorului revistei, căruia i-a trimis, spre publicare, primele Scrisori către Simforoza, îi va scria: „În Galaction și în Simforoza aveți

4. *Revista Biserica Ortodoxă Română*, an XXVIII, nr. 1/1904, p. 108, apud Gala Galaction, *op. cit.*, p. 375

5. Pr. Gheorghe Cunescu, *op. cit.*, p. 540

două coarde deosebite, pe care le-am dezrăsucit din una și aceeași coardă: conștiința mea creștină, sub arcușul filozofiei și al științelor păgâne. Este o despărțire într-un fel de extrema dreaptă și extrema stângă, pe care o operez asupra unui cinstit cuget de creștin, convins pe deplin că Iisus Hristos a înviat din morți și că tronează, în ceruri, de-a dreapta Tatălui. Galaction este inima arzătoare și stăpânită de adevărul Evangheliei; Simforoza e glasul filozofiei vechi și noi...”⁶.

Iar în una din primele Scrisori către Simforoza mărturisea: „Eu am găsit certitudinea și adevărul. Am găsit calea, adevărul și viața.”⁷

O binecuvântare și un folos intelectual, dar mai ales sufletesc a primit prin întâlnirea cu eminenții profesori de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, îndeosebi profesorii preoți Eusebiu Popovici, Vasile Tarnavski, Vasile Găină. În Jurnal său le va aduce florile recunoștinței.

„Ieri am fost la catedrală. Oficia profesorul meu de limba ebraică, Vasile Tarnavski. O impresie cu totul nouă – pe care mi-au dat-o acești preoți doctori. Un om pe care îl vezi la catedră, zilnic, deslușindu-ți, cu erudiție, versetele Scripturii, să mai fie și preotul credinței pe care o servește ca profesor și să-l vezi liturghisind sub podoaba ieratică, e un ce nemaivăzut de mine, până la venirea în Cernăuți. O încredere deosebită și un respect emoționant te cuprind înaintea savantului care astăzi e preot și binecuvântează.” La fel a însemnat despre profesorul preot Eusebiu Popovici: „Prezența lui, în altar, e reconfortantă și o frază sacramentală rostită de el e sfântă fără nicio îndoială.”⁸

Acești profesori au fost impresionați, la rândul lor, de pregătirea cultură de excepție a candidatului de la București. În ziua de 30 mai 1909 l-au proclamat doctor în teologie cu calificativul suprem: excelent, cu unanimitate - calificativ cu care n-a fost onorat niciun doctor în teologie din România de atunci.

În aprilie 1909, a fost reconfirmat în postul de defensor eclesiastic pe care îl mai deținuse temporar în 1906. Dorea totuși să se facă preot. În dreptul zilei de 20 iulie 1909, nota în Jurnal: „Rămânea-voi multă vreme defensor eclesiastic ?... Am venit la Cernăuți ferm convins, ferm decis să îmbrac haina bisericească și să cer episcopului hirotonia. Am spus aceasta

6. *Ibidem*

7. *Ibidem*

8. *Ibidem*, pp. 540-541

tuturor amicilor și binevoitorilor și înaintea tuturor, mitropolitului primat.”⁹

În 1922 îi va fi împlinită această arzătoare dorință, va fi hirotonit preot.

Predica sa va fi cea care va zgudui sufletele credincioșilor. Iată ce mărturisea unul din cei care a avut privilegiu de al vede slujind și predicând:

„În nicio lăture a bogatei ființe și vieți sufletești a Părintelui Gala Galaction nu s-a manifestat poate mai bine acest acord și concurs al calităților și năzuințelor lui, cât pe amvon. Cucernicia Sa este încântător ca literat, convingător ca teolog; este însă cuceritor ca predicator. Este pentru totdeauna păcat că predicile sale nu vor putea fi citite în forma în care le-a rostit.

Pornind liniștit și părintește de la imagini frumoase sau de la idei ușor accesibile, predicatorul înaintează concentrând pe nesimțite materialul, pe un plan simplu și solid, fixează vorbind obiectul și interesul cuvântării, se ridică treptat într-o zonă tot mai înaltă și mai caldă, ridicând cu sine pe ascultătorii câștigați și vrăjiți, îi încordează sufletește ca pe sine și li se dăruiește și comunică apoi în izbucniri de elan, cu o căldură și o putere irezistibilă. Când predicatorul a terminat, ascultătorii plutesc pe cuvintele lui în sfera de sus a vieții și a intereselor omenești.

Predica Părintelui Gala Galaction este în chip firesc teologică și literară; ea învață și place, dar mai presus de toate, ea mișcă, trezind sfântul fior al credinței și al emoției religioase, într-un grad și un chip excepțional la noi. Predica este o mărturisire de credință și de simțire, este împărtășire de gând și de duh creștin, este chemare de profet și de apostol. Cine l-a auzit odată vrea să-l asculte totdeauna.

Ceea ce-l face cuceritor în scris și în cuvânt pe Părintele Gala Galaction este omul, personalitatea sa unică: bunătatea, blândețea, marea sa iubire de oameni, naturalețea, smerenia, căldura, însuflețirea sa. Chiar talentul Părintelui Gala Galaction este manifestarea bogăției ființei sale interioare, o revărsare firească a unui prisos de simțire. Este scris și grai din prisosul inimii - natural ca omul însuși așa cum s-a născut. El nu este convențional, artificial, solemn, din calcul sau afectat. Părintele Gala Galaction nu vorbește sau scrie în două sau mai multe feluri, ci într-un singur fel: așa cum este, cum crește și cum simte, ca un om identic totdeauna cu sine însuși. Puterea lui cea mare este credința. Cu această credință scrie și vorbește, se apropie de oameni și de Dumnezeu. Legătura dintre literatură

9. *Ibidem*, p. 541

și dragostea pentru preoție, ca două manifestări ale aceleiași vocații, a mărturisit-o Părintele însuși.

Teologia Părintelui Gala Galaction se împlinește și desăvârșește în slujirea sa preoțească. Cine nu l-a văzut slujind la altar și rugându-se, nu-l cunoaște încă bine. Recules în adâncă evlavie și emoție, Părintele Gala Galaction oficiază cu toată ființa sa, trăind în sobor ceresc de îngeri și de sfinți. Slujitorul este absent dintre oamenii și prezent înaintea lui Dumnezeu. Ruga lui este îngenunchere, suspin și lacrimă. Părintele participă nu cu noi păcătoșii și muritorii la o slujbă omenească în Biserica luptătoare; ci cu puterile netrupești și cu dreptii fericiți la liturghia cerească, săvârșită de Iisus Hristos Însuși. Părintele slujește încălzit și transfigurat de sentimentul prezenței lui Dumnezeu, a lui Hristos cel ceresc și euharistic.

Părintele Gala Galaction știe că nicio carte, nicio rugăciune, nicio predică și niciun rit nu poate cuprinde și exprima atâta teologie cât Sfântul Potir. De aceea, mai mult decât oriunde și mai bine decât în orice, teologia Părintelui Gala Galaction se exprimă prin evlavie, în sacerdoțiu la sfântul altar, acolo unde credința înalță și schimbă pe credincios și-i dă senzația prezenței lui Dumnezeu și presimțirea nemurii. Părintele Gala Galaction este unul din fericiții credinței. De aceea, teologia lui este ceea ce a dorit să fie toată teologia ortodoxă: o sfântă realitate.”¹⁰

Însă cea mai mare dorință a părintelui, fără de care considera că întreaga sa operă, fie literară, fie teologică, ar fi fost neîmplinită, era aceea de a traduce și tipări Biblia.

El mărturisea: „...Aș fi plecat din lumea aceasta cu inima grea, dacă Stăpânul din ceruri nu mi-ar fi dăruit puteri și miraculoase împletiri de împrejurări ca să tălmăcesc și să tipăresc Sfânta Scriptură. Literatura mea ar fi rămas ca un soclu fără statuie deasupra. Strădaniile mele de trei decenii, studiile mele teologice, limba mea românească, așa cum o știu și cum am scris-o, dorul meu nestins după o jertfă regească adusă la Curțile Templului... toate treceau și se iroseau ca materialul adunat pentru clădirea unei case pe care Stăpânul n-a avut binecuvântare s-o vadă ridicată.”¹¹

De asemenea el își vedea întreaga viață literară ca pe o scară, a cărei ultimă treaptă se cerea urcată: „Dintr-un anume punct de vedere, toată literatura mea este o lungă și treptată urcare spre Carmel și spre Liban.

10. Redacția, „Academicianul Gala Galaction la 75 de ani. Scriitorul, Teologul, Traducătorul Sfintei Scripturi”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1954, nr. 4, pp. 447-448

11. *Ibidem*, p. 451

Nenumăratele citate din Biblie, mai totdeauna în traducere personală, dorul și poezia Țării Sfinte, fiorii Divinei Drame de acum două mii de ani, desfășurată între Betleem, Nazaret și Golgota, avânturile și credințele Psalmistului... și atâtea și atâtea petale purtate de zefiri și atâtea mirezme din Șaron și din Galileea și atâtea ucenicie în școala Profeților... au ajuns la cititorii mei, ca o variată și stăruitoare solie a însuși cortegiului sacru... Ani de zile am dorit și am crăinicit Sfânta Scriptură... Ani de zile, pe toate potecile literaturii mele, am cerut cu încăpățânarea lui Caton cel Bătrân: Pe lângă toate acestea socotesc... că trebuie să dăm Bisericii și literaturii românești o nouă traducere românească a Bibliei.”¹²

Ceea ce îl mâna la această muncă titanică era dorința de a fi de folos fraților săi întru credință: „Sunt scriitor creștin și vreau să fiu de folos celor ce au aceeași credință ca și mine.”¹³

Ca o etapă pregătitoare, ca un moment de respiro înaintea marii ascensiuni, este ediția de probă a Noului Testament, publicată în 1927, cu îndemnul și sprijinul Bisericii.

Fidelitatea față de textul original grecesc, utilizat după cele mai bune și mai noi ediții critice și alesele însușiri artistice ale limbii au făcut ca traducerea să se bucure de o bună primire în rândul clerului și credincioșilor. De aceea după numai doi ani, în 1929, se tipărește, într-un tiraj mult mai mare, ediția a doua, fapt ce arată limpede că traducerea părintelui Gala Galaction împlinea la vreme o lipsă tot mai acută a unei traduceri adecvate limbajului vremii, dar fără schimbarea învățăturii de credință.

Aprecieri judicioase a făcut traducerii profesorul de exegeza Noului Testament de la Academia teologică din Sibiu, Nicolae Colan, episcopul de mai târziu al Clujului, Mitropolit al Transilvaniei, membru al Academiei Române și talmăcitor biblic (Noul Testament, Cluj, 1942). După temeinice analize, acesta declara traducerea lui Gala Galaction „... eveniment creștinesc și literar de excepțională valoare.” A atras atenția că „lucrarea traducerii Sfintei Scripturi este deosebit de grea, fiindcă ea reclamă ostenele unui om înzestrat cu iscusința teologului erudit și cu a literatului de talent, plus cucernicia amândurora. Dumnezeu ni le-a dăruit, în persoana

12. Gala Galaction, *Cartea eternă*, în Almanahul ziarelor *Dimineată și Adevărul*, 1937, p.34, *apud* Pr. Gh. Cunescu, *Gala Galaction traducător biblic. La a 90-a aniversare a nașterii scriitorului*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1969, nr. 3-4, p. 314

13. Gala Galaction, *Scrisori către Simforoza*, în *Viață românească*, feb. 1922, p.177, *apud* Gh. Cunescu, *op. cit.*, p. 314

Părintelui Grigorie Pișculescu (Gala Galaction).” A relevat traducerii calități superioare: „Corectitudinea literară (aceasta nu este robie) a traducerii se îngemănează cu claritatea și frumusețea literară a stilului, care face lectura ușoară și pasionantă. Frazele de o limpezime cristalină, cu parfumul lor de cucernicie, îmbie darnice belșugul adevărilor eterne.”

Profesorul de teologie Nicolae Colan avea studii literare universitare. Lucrarea sa de licență în litere și filozofie se intitula *Stilul literar al lui Dimitrie Cantemir*. Era deci în măsură să sesizeze valorile literare ale traducerii lui Gala Galaction. El punea întrebarea : „Cine va îndrăzni să-și scuze de aci înainte lenea duhovnicească, necitând Scriptura Legii celei Noi, fiindcă n-o poate cuprinde din pricina stilului confuz ? Această scuză nu mai are temei. Părintele Grigorie a risipit-o.”¹⁴

Năzuința lui Gala Galaction era însă traducerea întregii Biblii. În ianuarie 1928, se destăinuia: „Traducerea întreagă a Sfintei Scripturi mă obsedează neîntrerupt. Cu cât piedicile sunt mai uriașe, cu cât ideea este mai absurdă în împrejurările de acum, cu atât hotărârea mea de a traduce e mai înverșunată.” În decembrie, același an, reafirma această hotărâre : „Din toate proiectele mele de literatură bisericească am păstrat și păstrez pe unul cu exclusivă încăpățănare: Am început traducerea Bibliei și voi muri neîmpăcat dacă în ceasul din urmă n-o voi strânge în întregime la pieptul meu.”¹⁵

A început să traducă Vechiul Testament de unul singur. Marea noutate era că s-a gândit să facă traducerea după originalul ebraic. Traducerile românești ale Sfintei Scripturi, parțiale și integrale, de până la el, s-au făcut după Septuaginta sau după traduceri intermediare grecești, slavone, franceze.

Era o întreprindere temerară și excepțional de grea. Pe lângă putere de muncă titanică și posibilități literare certe, mai era nevoie de cunoașterea temeinică a limbii ebraice și a dialectelor semite, de confruntări, precum și de o vastă documentare filologică și arheologică de epocă.

Privind la masa de lucru și în jur, Gala Galaction scria: „Pe scaune stau deschise și închise Biblii în mai multe limbi, dicționare și comentarii. Pe birou, la fel : Biblii ebraice, franceze, engleze. Comentarii lungi și voluminoase, savante de ți se zbârlește părul pe cap. Dicționare de câteva

14. Pr. Gh. Cunesco, *Gala Galaction traducător biblic. La a 90-a aniversare a nașterii scriitorului*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1969, nr. 3-4, p. 318

15. *Apud* Pr. Gh. Cunesco, *op. cit.*, pp. 318-319

kilograme unul! Aceste cărți uriașe sunt lespezile mormântului meu.” În acest fel de mormânt a trudit peste zece ani.¹⁶

Dându-și seama de greutatea traducerii, îl cooptează pe orientalistul Vasile Radu, preot și profesor de limbă ebraică. Peste ani, în 1941, va aduce un frumos elogiu colaborării lor.

„...Omul care mi-a ajutat, cu puteri de Samson, să clădesc până sus visul torid al unei vieți întregi, robește și va robi, până la reîntâlnirea noastră în pridvoarele veșniciei, admirația și recunoștința mea. Ca să izbândesc, mi-au fost necesare cunoștințele temeinice, filologia semită, puterile de muncă excepționale ale lui Vasile Radu. Ca să văd încununată sfânta clădire cu toți profeții Vechiului Testament, a trebuit pentru urcatul cvadraților ebraici, spinarea de atlet a lui Vasile Radu. Ce om straniu ! Mai mult decât omul de carte, mai mult decât eruditul migălos, care mă lăsa în urmă și mă biruia cu vegherile lui până după miezul nopții, îmi impune azi (1941) caracterul prietenului meu. N-am întâlnit în viața mea un om mai discret, mai păstrător de gânduri intime și de dureri nemărturisite, mai frumos prin răbdarea lui mută, ca Vasile Radu. Am încercat să fiu la înălțimea lui și n-am izbutit totdeauna. Eram atât de deosebiți unul de altul ! El era un erudit sever care, de nevoie, trebuia să admită hegemonia poeziei. Eu eram un poet care trebuia să mă supun pravilei științifice... Ne toleram unul pe altul, până la durere, dar manuscrisele noastre, cenzurate reciproc, mărturisesc și vor mărturisi celor ca vor lua sarcina să le cerceteze, războiul ciudat pe care-l duceam: el împotriva literaturii mele și eu împotriva asprei lui concluziuni. Cred că din acest război au ieșit, pentru traducerea noastră, însușiri pe oare le las la aprecierea cititorilor ascunși în viitor.”

„Profesorul Vasile Radu a fost plugul greu care a deștelenit brazde adânci, pe care eu am putut să seamăn sămânța verbului literar.”¹⁷

În decembrie 1928, într-un articol-eseu, semnat de ambii traducători, aceștia au explicat necesitatea și însemnătatea traducerii Bibliei după originalul ebraic: „Avem nevoie de o nouă traducere a Vechiului Testament. Cine se va încumeta s-o facă trebuie să pornească de la sursele ebraice. Autorii acestui articol, după ani de zile de pregătire și de ezitare, cutează astăzi să încarce pe umerii lor povara grea a acestei întreprinderi. Noi am început să traducem din originalul ebraic. E o lucrare grea, e o lucrare istovitoare. O ridicăm ca un dig împotriva puhoiului pornit să se reverse

16. *Ibidem*, p. 319

17. *Epistola lui Aristeia – Discurs de recepție la Academia Română*, apud Pr. Gh. Cunesco, *op. cit.*, pp. 319-320

peste Biserica noastră. Sectanții de la noi ne combat și ne strâmtorează cu Biblia lor recentă, ageră și lucidă, tradusă din marile Biblii protestante, adică mijlocit din Biblia ebraică. Trebuie să opunem acestei mașini de război una cel puțin egală cu ea. Nu vom câștiga nimic, dacă vom ascunde adevărul. Adevărul este că în lupta cu sectanții preoții noștri se dovedesc mai slabi decât adversarii lor protestanți. Ne trebuie și nouă o Biblie nouă, ageră și lucidă, în locul străvechii noastre Biblii, îndeosebi pentru temutele lupte confesionale ce ne stau înaintea... Ne dăm seama bine și de greutatea operei râvnite și de primejdiile care ne pândesc... Primejdiile care se vor zămisli în gunoiul patimilor josnice le lăsăm la o parte. Suntem și unul și altul destul de vârstnici și de experimentați ca să știm din capul locului că invidia, răutatea, veninoasa exasperare, bârfeala, zavistia, intriga diplomatică... cresc și prosperă, în această tristă lume, mai vârtos decât mulțumirea, recunoștința și binecuvântarea... Cugetăm mai ales la acele primejdii care pot să odrăslească din prejudecată, din tradiționalismul rău înțeles și din nevinovată ignoranță.”¹⁸

Celor doi li se va adăuga și viitorul patriarh Nicodim Munteanu.

Au lucrat toți trei, la Mănăstirea Neamț, patru ani. Au împărțit Sfânta Scriptură în trei părți, fiecărui traducător alegându-și cărțile corespunzătoare posibilităților și pregătirii sale. Lui Gala Galaction i-au revenit, din Vechiul Testament, Psaltirea, Cartea lui Iov, Proverbele lui Solomon, Eclesiastul, Cântarea Cântărilor și Plângerile lui Ieremia și tot Noul Testament.

Au lucrat ca și traducătorii Septuagintei. Fiecare avea chilia lui și traducea independent. Sâmbătă seara, sau în altă seară a săptămânii, țineau ședințe comune unde fiecare citea ce a tradus și ceilalți doi făceau observații și completări.

Astfel din preplinul sufletesc al celor trei a văzut lumina zilei Biblia românească din 1936, tipărită cu binecuvântarea Bisericii și ca ediție a Sfântului Sinod. În această traducere, se reeditează Noul Testament în versiunea părintelui Gala Galaction, însă într-o formă îmbunătățită, cu locuri paralele și cu titluri mai clare în fruntea fiecărui capitol.

Această lucrare s-a bucurat, cum era de așteptat, de o călduroasă primire din partea cercurilor ecleziastice și laice și s-a epuizat într-un timp neașteptat de scurt. La aureola legată de numele părintelui Gala Galaction și la prestigiul cărturăresc și bisericesc al celorlalți doi ostenitori, se adaugă, de această dată, și originalitatea lucrului: noua traducere reprezintă o treaptă

18. Pr. Gh. Cunesco, *Gala Galaction traducător biblic. La a 90-a aniversare a nașterii scriitorului*, p.320

superioară de concepție și de metodă, căci pune în vigoare textul masoretic, adică original al Bibliei ebraice și arată drumul firesc al oricăror viitoare traduceri.¹⁹

Luând ca bază pentru noua traducere a cărților Vechiului Testament textul ebraic, traducătorii Bibliei din 1936 au împlinit așa dar o mare nevoie științifică, o cerință imperioasă a literaturii noastre bisericești și o îndatorire de seamă a învățământului și misionarismului ortodox. Munca lor a fost cu atât mai prețioasă, cu cât au știut ca la traducerea textului ebraic să țină seama, în mod critic, de contribuția vechilor traduceri, de traduceri mai de seamă din limbile moderne și contemporane și de ultimele rezultate ale exegezei biblice, fără să se depărteze cu ceva de înțelesul atașat de Biserica Ortodoxă textelor controversate.

Cu îndreptări și îmbunătățiri, ea se publică din nou în anul 1938, la 250 de ani de la tipărirea Bibliei lui Șerban Cantacuzino. De această dată munca de perfecționare a ediției din 1936 este făcută numai de către Vasile Radu și Gala Galaction.

Traducerea în românește a Bibliei este opera care încununează strădaniile neobosite ale scriitorului și teologului Gala Galaction. El a avut parte să-și vadă, durată în tipar și hârtie, cea mai dragă și mai scumpă dintre operele sale, iar teologia românească să primească acest neprețuit dar, pentru care îi păstrează și îi va păstra recunoștința nestinsă.²⁰

Odată cu traducerea și tipărirea Bibliei Fundațiilor Culturale n-a încetat și preocuparea biblică a lui Gala Galaction. El avea un deziderat complementar : tipărirea unei Biblii însoțită de explicații și comentarii. Era și este totdeauna nevoie să se arate cum trebuie înțeles textul biblic ca să nu se alunece în interpretări eronate cum se întâmplă la cultele neoprotestante, fărâmițate în sute și mii de opinii individuale în interpretarea textelor biblice. Gala Galaction, conștient de acest pericol, concomitent și paralel cu munca de traducere și de răspândire a Sfintei Scripturi, a dat îndrumări și instrucțiuni elementare și generale despre felul în care trebuie citită și înțeleasă Biblia. A atras atenția celor nepreveniți că Biblia nu este o carte comună. În primul rând marea ei vechime și apoi cuprinsul greu de interpretat reclamă ajutorul indispensabil al specialistului teolog sau exeget, pentru precizarea adevărurilor.

Pentru evitarea riscurilor exegezelor greșite și individualiste, Gala

19. Redacția, *Academicianul Gala Galaction la 75 de ani. Scriitorul, Teologul, Traducătorul Sfintei Scripturi*, pp. 450-451

20. *Ibidem*, p. 451

Galaction a formulat și a precizat câteva reguli călăuzitoare pentru lectura particulară a Sfintei Scripturi. A învederat adevărul că, deși Biblia este o carte revelată, a fost și ea scrisă de oameni și supusă condițiilor umane și pământești ale cărților. Venind dintr-o vechime de timp atât de îndepărtată și fiind atât de diversă ca gen literar și cuprins, priceperea justă a conținutului ei religios, moral, istoric, cultural necesită cunoștințe temeinice și felurite, care nu sunt și nu pot fi la îndemâna tuturor. „Este o mare nechibzuință, spunea Gala Galaction, să deschizi, fără nici o pregătire, venerabila carte și să vrei să înțelegi, deodată, gândurile, imaginile, aluziile și tot substratul sufletesc al unui scriitor contemporan cu faraonii Egiptului sau cu cezarii Romei! Ignorarea acestui adevăr elementar – citind de capul lor Sfânta Scriptură – a făcut pe sute și mii să alunece în cele mai variate, mai uluitoare, mai fanteziste prăpăstii ale ereziei și ale superstiției.”

Gala Galaction a precizat că „Sfânta Scriptură este proprietatea și patrimoniul Bisericii. Studiul, înțelegerea și comentarea ei trebuie făcute sub supravegherea, subordonarea, controlul și cenzura Bisericii, singura în măsură să înțeleagă și să aprofundeze adevărurile Sfintei Scripturi, ca una ce este depozitara „Duhului adevărului.”

El recomanda cititorilor biblici să se pregătească pentru lectura Sfintei Scripturi cu studii și lecturi prelabile ale altor cărți auxiliare, informative și explicative. Măsura ideală este o Biblie comentată și explicată paralel de specialiști. A pus pe seama viitorului această operă. „Biblia comentată... Biblia lămurită, prin note precise, prin sobru comentariu, Biblia pregătită de știința și de pietatea ortodoxă română! Este marele dar - de completare și de erudiție – pe care Biserica noastră și teologia noastră trebuie să-1 dăruiască generațiilor viitoare!”²¹

Întreaga viața de scriitor, teolog, preot, academician – fațete ale omului Gala Galaction – poate fi sublimată la dorința – rugăciune a părintelui: „O, amici necunoscuți, opriți, din toate ce veți citi, numai atâta: am voit să fiu mai bun și să mă simt mai aproape de Mântuitorul ... Mai aproape de Tine, Doamne!”²²

21. Pr. Gh. Cunesco, *Gala Galaction traducător biblic. La a 90-a aniversare a nașterii scriitorului*, pp. 328-329

22. Pr. Gheorghe Cunesco, *Gala Galaction, Jurnal, vol. I, recenzie*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1974, nr. 3-4, p. 541

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

PASTORAȚIA TAINEI CĂSĂTORIEI

Ierom. Nectarie Petre

Introducere istorică

În perspectiva ortodoxă, căsătoria este o cale spirituală, o căutare a lui Dumnezeu, taina unirii și a dragostei, anticiparea Împărăției lui Dumnezeu, mai degrabă decât o exigență pentru procreație. Căsătoria este o taină, un mister, care mulțumită Domnului a fost întemeiată încă de la creație. Poporul ales o considera ca fiind o taină ce a fost fondată încă de la actul divin al creației văzute. De altfel, acest lucru îl vedem confirmat de către însuși Mântuitorul Hristos care a zis: „De la începutul făpturii, bărbat și femeie i-a făcut Dumnezeu; de aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa, și vor fi amândoi un trup” (Mc. 10, 6-8).

Ca și în privința Sfântului Maslu, a Spovedaniei, Hirotoniei, dar și – într-o mai mică măsură – a celorlalte Taine, dispunem de puține mărturii istorice directe asupra celebrării liturgice a căsătoriei, anterioare secolului al VIII-lea. Iar aceasta poate fi din diferite motive: pentru că slujba este o invenție târzie (cum este cazul spovedaniei, iar unii autori pretind că în aceeași situație este și căsătoria); pentru că săvârșitorii (Tainei) erau analfabeți sau formulau pe loc rugăciuni pornind de la un model general acceptat (cum e cazul anaforalei euharistice); iar pe urmă, când au început a fi alcătuite evhologii (molitfelnice), manuscrisele erau foarte repede uzate de continua întrebuințare. Au ajuns până la noi doar edițiile „de lux” începând din secolul al VIII-lea. Mai trebuie menționat și faptul că istoria liturgică a căsătoriei a fost foarte puțin studiată.

Totuși, sunt câteva referințe în literatura patristică ce sugerează că cununia era însoțită de rugăciuni și ritualuri specifice. Trebuie admis că

îndoiala planează asupra realității unui ordo universal acceptat în primele veacuri. În Epistola lui Diognet, citim: „creștinii se căsătoresc și ei precum toți ceilalți”¹. Însă deja la chiar începutul secolului al II-lea, Sfântul Ignatie al Antiohiei completează această informație, spunând că creștinii se căsătoresc precum toți ceilalți, dar „cu încuviințarea episcopului”, pentru ca „să fie căsătoria după Domnul și nu după poftă”². Din nefericire, Sfântul Ignatie nu spune nimic despre modalitățile oficierii sau altceva despre această încuviințare.

În marea Biserică se dezvoltă două concepții diferite : astfel, Occidentul, de la controversa lui Ipolit cu Calist, pe tema recunoașterii bisericești a unei uniri declarate nelegitime de către stat, și pe tema creării corelative a unui drept matrimonial propriu Bisericii, rămâne credincioasă principiului consensus facit nuptias – „consimțământul valorează nuntă” (în funcție de care actul liturgic este mai degrabă ceva secundar, și aceasta chiar până la non-liturgicul sanatio in radice – „purificare la rădăcină”, adică dispensa oricărei forme de celebrare liturgică a căsătoriei, principiu menținut încă și astăzi de biserica romană) și consideră cuplul nupțial ca fiind cel prin care căsătoria devine o taină. Orientul însă vede în preot pe cel ce dă caracterul de taină, preot care, prin favoarea unui act liturgic (prin urmare indispensabil), ridică căsătoria naturală – născută din voința de a se căsători a logodnicilor – la realitatea cea mai presus de fire a Tainei, în virtutea unei epicleze sau „consfințiri”.

Această deosebire e esențială pentru toată evoluția slujbei cununiei în occident și în orient. Foarte devreme, latinii au avut o concepție mai degrabă legalistă a contractului devenit ipso facto – „prin faptul însuși” – taină, în timp ce ortodocșii consideră căsătoria, ca și toate celelalte Taine, dată de epicleză. E interesant de notat că încă din anul 866, papa Nicolae I, de tristă amintire, în scrisoarea sa didactică către bulgari, considera că forma bisericească a celebrării cununiei nu este decât un drept onorific, în contradicție cu grecii, ce o considerau constitutivă (întemeietoare, creatoare).

Dacă această slujire liturgică ar putea fi considerată numai un drept de onoare în patriarhatele orientale înainte de secolul al IV-lea, ea devine apoi o „datorie de onoare”, ca să preluăm expresia lui Ritzer. Așa făcând, slujitorul împrumută tatălui soției ekdosis-ul, îl duce de la soție

1. *Diognet-Brief*, 5,6 – ed. K. Wengst, *Schriften des Urchristentums* II (Darmstadt, 1984), p. 318.

2. *Ad Polycarpum* 5,2, în PG 5, 868A.

la soț prin gestul mâinii îndoite. Episcopului, sau, după caz, preotului îi revenea rugăciunea de binecuvântare, și mai puțin de închipuit era faptul că el săvârșea și încoronarea soților – măcar că Sfântul Grigorie de Nazianz protestează împotriva acestei prerogative, ce și-ar fi dorit-o încredințată tatălui soției. Încoronarea este un obicei nupțial de origine păgână, ce a fost respins de Tertulian, și care nu devine cu totul „prezentabil” în liturgica creștină a cununiei decât începând cu reinterpretația lui creștină de la Sfântul Ioan Gură de Aur.

Cununia creștină: mister – sacrament

Tradiția Bisericii recunoaște două mari vocații ori căi, monahismul și căsătoria, prin care creștinii sunt chemați să-L cunoască pe Dumnezeu și să plinească chemarea Domnului: „Fiți deci desăvârșiți, precum Tatăl Vostru desăvârșit este” (Mt. 5, 48). În scrierile ascetice, călugării sunt adesea numiți „îngeri pământești” sau „cei desăvârșiți”. Ei sunt „aceia care iau împărăția cerurilor cu sila” (Mt. 11, 12), cei ce trăiesc deja chipul vieții viitoare, veacul ce va să fie.

Dacă tradiția face elogiul stării monahicești, în același timp subliniază unitatea profundă și de nedespărțit a chemării în Hristos a tuturor celor botezați. Să-l ascultăm pe Sfântul Ioan Gură de Aur: „Când Hristos – zice el – poruncește să urmăm calea cea strâmtă, El se adresează tuturor oamenilor. Călugării și mirenii trebuie să atingă aceleași înălțimi... Cei ce trăiesc în lume, fie ei și căsătoriți, trebuie prin toate celelalte să se asemene călugărilor... Vă înșelați cu totul dacă gândiți că sunt lucruri cerute mirenilor și altele călugărilor... Au aceleași cerințe de îndeplinit. (Omilia XX la Epistola către Efeseni).

În zilele noastre, renumitul teolog rus Paul Evdokimov scrie: „În întreaga ei exigență, Evanghelia se adresează tuturor și fiecăruia”³.

Învățătura Bisericii ne arată căsătoria nu ca pe o chemare inferioară celei monahale, pentru aceia și pentru acelea ce sunt chemați la ea, ci ca pe o cale către Dumnezeu la fel de valabilă ca și monahismul. Din multe puncte de vedere, este o cale mai exigentă decât cea monahală, fiind mai expusă ispitelor și abaterilor de la „singurul lucru care trebuie” (Lc. 10, 42).

3. Paul Evdokimov, *„Le sacerdoce conjugal - essai de theologie orthodoxe du mariage”*, dans *„Le mariage – Eglises en dialogue”*. Paris, 1966, p. 35.

Observații pastorale

Pentru cununie, trebuie săvârșită riguros slujba prevăzută de cărțile liturgice. E foarte de dorit a se urma regulile ce prevăd săvârșirea ei duminică imediat după Sfânta Liturghie, astfel permițând soților să se împărtășească chiar înaintea cununiei și să se încorporeze oficierea în această modalitate cu euharistia Trupului lui Hristos, care este Împărtășania.

Aceasta ridică problema săvârșirii cununiei combinate cu Dumnezeiasca Liturghie, soluție ce nu este de conceput. Într-o parohie mare, dacă urmărim constant acest sistem pentru cununii, ritualul combinat va coloniza toate Liturghiile de duminică ale comunității. Ar trebui să ascultăm citirile cununiei în fiecare duminică. Citirile duminicilor ar fi omise ori sufocate de festivitățile nunții.

Tot așa, dacă am zice că acesta nu s-ar întâmpla decât în cazuri excepționale, care ar fi criteriile folosite pentru a exclude cazurile „ne-excepționale”, cununiiile și botezurile „obișnuite”? E recomandabil deci să se săvârșească botezurile înainte de Dumnezeiasca Liturghie, iar cununiiile după Liturghie, iar noștii și viitorii soți să se împărtășească cu întreaga comunitate, toți laolaltă.

Săvârșirea căsătoriilor mixte: ortodox – catolic, ortodox – protestant

Canoanele interzic astfel de căsătorii și chiar cer ca, dacă ele s-au săvârșit, să fie desfăcute. În practică, episcopul folosește iconomia, și îngăduie căsătoria cu creștini botezați provenind din alte biserici. Însă iconomia se oprește aici. Nicio schimbare nu trebuie admisă în ritual, nicio participare activă a unui slujitor al altei biserici îngăduită, nicio bănuială de împreună slujire. Canonul Apostolic 45, ratificat de Canonul 2 al Sinodului VI Ecumenic zice: „Dacă un episcop, preot sau diacon doar s-a rugat cu ereticii, să fie excomunicat, însă dacă le-a permis să slujească liturgic în vreun fel, să fie depus”.

Trebuie să ne amintim și că ortodocșii trebuie să primească Tainele în Biserica lor, și niciodată – sub pedeapsa excomunicării – în altă biserică. Aceasta e valabil și pentru cununie, fără a ține seama de iconomia ce uneori este aplicată prea liber. Dacă e inevitabil ca o căsătorie catolică sau

protestantă să fie săvârșită la presiunea familiei, totuși rămâne obligatorie săvârșirea integrală a cununiei ortodoxe. N-avem dreptul de a omite „contractul”. Ideea experimentată în Occident de a face cununia romano-catolică în locul „contractului” și apoi a săvârși doar cununia ortodoxă, este după părerea mea, greșită. Fără a o spune explicit, e ca și cum ai zice catolicilor : „Cununia voastră nu este decât un contract, o simplă logodnă. Apoi vom săvârși noi adevărata cununie”!

Trebuie reamintit că protestanții nu consideră cununia ca taină, ci doar o simplă cerere a harului lui Dumnezeu, Căsătoria se face la primărie.

În ce-i privește pe catolici, episcopii dau o „dispensă de formă” pentru ca credincioșii lor să se cunune în toată legalitatea în Biserica ortodoxă, lucru de neconceput pentru noi în situația inversă.

Dragostea conjugală este purtătoare de duh

Cununia creștină, care, după Sfântul Apostol Pavel (Ef. 5, 52), se înțelege ca taină în Hristos dar și în Biserică, se ridică deasupra căderii. Prin „reamintirea” din cadrul Tainei – zice Paul Evdokimov – dragostea aduce raiul ce poate fi aflat pe pământ. Vom spune că înțelegerea ortodoxă este în esența ei personalistă, starea conjugală fiind o chemare particulară pentru a atinge plinătatea în Dumnezeu și pentru a depăși condiția păcătoasă a separării și izolării egocentrice, și pentru că tipul de dragoste conjugală este în chip esențial purtător de Duh, i se dă ocazia omului ca, în loc să fie excentric și egoist, să devină cu totul îndreptat spre centru.

Unicitatea căsătoriei

Învățătura ortodoxă a căsătoriei, legată de auto-descoperirea și auto-determinarea omului, afirmă nu atât indisolubilitatea (noțiune ea însăși juridică și formală), cât unicitatea absolută a căsătoriei – după cum, de altfel, putem adăuga ca orice re-căsătorire nu poate fi privită decât ca o acomodare cu realitatea lumii, Biserica folosind, pentru a face aceasta, pogorământul pastoral și ținând cont de greutatea vieții în fiecare epocă pământească.

Această acomodare are în favoarea sa autoritatea apostolică, cel puțin în ce privește recăsătorirea văduvilor și văduvelor. Este aceeași situație

și pentru divorț?

În Orientul bizantin, ceea ce oprește viziunea anumitor Părinți ai Bisericii este punctul de vedere ascetic, pentru că ei vedeau în recăsătorire un remediu la concupiscentă. Valoarea relativă ce i-o dădeau în felul acesta căsătoriei îi făcea să admită o posibilitate de divorț și să interpreteze în acest sens rezerva Evangheliei după Sfântul Matei.

Ce slujbă pentru căsătoria ortodox – nebotezat?

Nu numai că o astfel de căsătorie nu poate fi săvârșită, ci ortodoxul care încheie o astfel de căsătorie este excomunicat atâta timp cât subzistă căsătoria – cel puțin după o aplicare riguroasă a canoanelor.

Taina transfigurează dragostea omenească

Conținutul tainei (mystirion) va fi schimbarea, transfigurarea dragostei omenești într-o realitate nouă, de origine cerească, însă întrupată prin har în această viață. Această realitate este de natură eshatologică, anticipând într-o experiență trăită sub semnul Crucii și Învierii, slava Împărăției. Prin Taină, impactul social al cuplului și familiei provine de sus, din harul îndumnezeitor al Întrupării și Răscumpărării.

„Taina aceasta este mare, înțelegând în Hristos și în Biserică” (Ef. 5, 32). Capitolul 5 din Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel, descoperă ceea ce este cu adevărat nou în căsătoria creștină, spre a ști posibilitatea transfigurării unității soților într-o realitate nouă, realitatea Împărăției lui Dumnezeu. De aceea, adevărata căsătorie creștină nu poate fi decât unică, nu datorită unei legi abstracte sau unei interdicții morale, ci prin însăși esența sa, pentru că e taină, mister al Împărăției lui Dumnezeu, ce ne face să pătrundem în bucuria veșnică a iubirii veșnice.

Referire la milostivirea dumnezeiască

Bazându-se într-adevăr pe dubla rezervă de la Sfântul Matei privind indisolubilitatea căsătoriei (5, 32 și 19, 9: în afară de curvie – care în caz de adulter nu desface căsătoria deoarece aceasta, ca și unirea dragostei, nu mai există, pentru că dragostea, dată spre a fi concepută doar prin experiență,

nu e compatibilă cu adulterul) – Biserica Ortodoxă pare a admite divorțul, iar dreptul său canonic propune o procedură de divorț bisericească. Totuși, a discuta despre divorț e un lucru delicat, mai întâi pentru că atingem o realitate omenească adesea dureroasă, iar apoi pentru că luările de poziție teoretice sunt în mare parte determinate de presupuneri confesionale, vederi politice, și, în sfârșit, fiindcă procedura de divorț bisericesc se aplică întotdeauna în Biserica Ortodoxă în funcție de legea civilă și pentru că, pe de altă parte, nu există nicio învățătură legislativă a Bisericii bine conturată pe această temă.

Mai mult, în planul învățaturii despre căsătorie, aceasta arată imposibilitatea, pentru că nu o poate exclude. Nu se poate deci înțelege decât în planul pogorământului, care în legislația și pastorală ortodoxă se referă la însăși dumnezeiasca milostivire și răbdare, și care reflectă într-o anumită măsură iconomia Mântuirii, acest ax al revelației biblice.

Iconomia canonică și pastorală nu denotă cu siguranță un compromis și o acomodare. Ea se întemeiază pe un concept mai larg decât cel de dispensă canonică. Ea privește întotdeauna cazuri individuale și situații provizorii, și ea trebuie să fie confruntată de fiecare dată cu doctrina în fiecare caz de aplicare. Se regăsește aici din plin atitudinea Bisericii, în lupta ei cu păcatul; intransigentă în învățătura ei și liberală în aplicarea iconomiei, astfel că vom rămâne mereu supuși tensiunii dintre „deja”-ul eshatologic și „nu încă” al veacului acesta, adică tensiuni dintre omul cel nou și omul cel vechi din fiecare dintre noi.

În spațiul intermediar dintre aceste două momente ale existenței creștine, totul rămâne încă provizoriu și amenințat, și decăderi repetate se pot produce. Dar nicio decădere nu va fi în stare să închidă poarta milostivirii dumnezeiești: pocăința îngăduie reînnoirea victoriei asupra păcatului. În această perspectivă, Biserica Ortodoxă, printr-o aparentă contradicție cu propria ei natură eshatologică, lasă celor divorțați posibilitatea de a continua să trăiască realitatea unică a căsătoriei creștine într-un cadru pe care l-au refăcut după un prim eșec. Prin greșeala omului, atentate grave pot fi aduse integrității comuniunii conjugale. Încălcarea legii este cea care rupe linia. Actul de divorț nu face decât să constate și să îngroape.

Căsătoria ca biserică de acasă

Părinții Bisericii spun lămurit: „Acolo unde este Hristos, acolo este

Biserica”, ceea ce arată că comuniunea conjugală are un caracter eclezial. De aici afirmația Sfântului Apostol Pavel despre o „Biserică ce se întrunește în ei” (Rm. 16, 5) sau ceea ce Sfântul Ioan Gură de Aur spune legat de „mica Biserică”⁴. La Cana în Galilea, „El (Iisus) și-a arătat Slava sa” (In. 2,11) în sânul unei „biserici de acasă”. Paul Evdokimov notează despre aceasta că „aceste nunți, de fapt, sunt nunți de cununie cu Iisus. El este Cel ce a prezidat nunta din Cana Galileii și, după Părinții Bisericii, toate nunțile creștine”⁵. Dragostea reciprocă a bărbatului și a femeii este o iubire unită pentru Dumnezeu. Fiecare clipă a vieții lor devine slăvirea lui Dumnezeu. Sfântul Ioan Gură de Aur o spune astfel: „Căsătoria este o icoană tainică a Bisericii”.

Sfințenia și nedespărțenia căsătoriei

Căsătoria, în forma ei originală, este în legea firii, după voința dumnezeiască. Ea este temelia familiei și anume comunitatea în care se pot dezvolta sentimentele omenești cele mai nobile. Căsătoria este, prin natură, o instituție sfântă, iar sfințenia ei este pecetluită de Biserică, care o consideră o instituție sfântă și o taină. Pentru instaurarea căsătoriei, acordul și hotărârea liberă a celor ce se unesc nu sunt deci de ajuns. E nevoie și de harul lui Dumnezeu, ce e dat prin aprobarea Bisericii prin persoana episcopului⁶.

Învățătura despre nedespărțenia căsătoriei se întemeiază pe sfințenia ei. Sfințenia și nedespărțirea căsătoriei întemeiază monogamia. Asupra acestui punct, ne referim adesea la Vechiul Testament (Mal. 2, 14).

Dar, ca taină, căsătoria creștină e confruntată fără discuție cu situația unei omeniri ce a „căzut”. Ea este propusă ca un ideal de neatins. Este totuși o mare diferență între o „taină” și un „ideal”, căci prima este o experiență în care ființa umană nu doar e implicată, ci în care ea acționează în comuniune cu Dumnezeu. Ea devine însoțitoare Duhului Sfânt, chiar dacă rămâne om,

4. Omilia 20 la Efeseni (PG 62, 143).

5. Paul Evdokimov, *„Taina iubirii – taina căsătoriei după tradiția ortodoxă”*, Paris, 1962, p. 170.

6. Sf. Ignatie al Antiohiei spune în Epistola sa către Policarp: „Se cuvine bărbaților și femeilor ce se căsătoresc să încheie unirea lor cu încuviințarea episcopului” (v. 2).

cu slăbiciunile și greșelile lui⁷.

Teoria nedespărțeniei căsătoriei are o mare valoare pedagogică. Invitația lui Hristos e o poruncă. Cei ce sunt legați prin căsătorie trebuie să vegheze la a nu se despărți, fiindcă ei Îi sunt îndatorați lui Dumnezeu cu unirea lor. Însă invitația ce urmează: „Așadar, omul să nu despartă ceea ce Dumnezeu a unit” (Mc. 10, 9 Mt. 19, 6) nu înseamnă un fel de încordare magică. În orice taină (sacramentală), cu excepția botezului, e nevoie întotdeauna de colaborarea voinței omenești.

De-a lungul secolelor, Biserica a rămas credincioasă principiului formulat de Sfântul Pavel, și anume că a doua căsătorie e o deviere față de regulile creștine. În acest sens, învățătura ortodoxă apără nu numai „nedespărțenia” căsătoriei, ci mai ales „unicitatea” ei. Orice adevărată căsătorie nu poate fi decât „unică”.

Recăsătorirea

Chiar dacă Biserica osândește păcatul, ea vrea totuși mereu să rămână un ajutor pentru cei ce suferă și – de aceea – ea poate încuviința o a doua căsătorie. Acesta e sigur cazul, de vreme ce căsătoria a încetat a fi o realitate. O a doua eventuală căsătorie nu e îngăduită deci decât din cauza „slăbiciunii omenești”. Astfel, Apostolul Pavel zice în legătură cu persoanele necăsătorite ori văduve : „Dacă nu pot să se înfrâneze, să se căsătorească” (1 Cor. 7, 9). E îngăduită ca o apropiere pastorală, în virtutea „iconomie”, față de slăbiciunea omului și a lumii stricate în care trăim.

Astfel spus, la orice nivel există un loc strâmt între divorț și posibilitatea recăsătoririi. Aici trebuie însă semnalat un element esențial al învățăturii Bisericii Ortodoxe: desfacerea unei căsătorii nu crează ipso facto dreptul încheierii unei alte căsătorii. Dacă avem în vedere epoca Bisericii primare, aceea a primelor secole, trebuie observat că biserica n-avea nici o competență juridică în privința căsătoriilor, și că ea nu s-a exprimat niciodată asupra validității acestora. Sfântul Vasile cel Mare, de exemplu, trimite în acest domeniu nu la o regulă, ci la un obicei.

În ce privește pe omul înșelat de femeia sa, el afirmă că acest om este „de iertat” dacă se recăsătorește. E bine să reamintim că în general Biserica Ortodoxă are întotdeauna un simțământ de rezervă față de căsătoriile de

7. Jean Meyendorff, „Căsătoria în viziunea ortodoxă”, p. 21.

a doua oară. Ar fi deci cu totul greșit a crede că creștinii ortodocși se pot căsători de două sau de trei ori!

Și totuși, dreptul canonic ortodox permite, în numele „iconomiei”, o a doua și chiar o a treia căsătorie, însă o interzice strict pe cea de-a patra. În principiu, divorțul nu este recunoscut decât în caz de adulter, însă practic el este îngăduit și pentru alte motive. Există o listă de motive de divorț, admise de Biserica Ortodoxă. În practică, episcopii aplică după caz „iconomia” cu larghețe. Totuși, divorțul și recăsătorirea nu sunt îngăduite decât în numele „iconomiei”, adică din grijă pastorală, din înțelegere față de slăbiciunea omenească. A doua sau a treia căsătorie va fi deci întotdeauna o abatere față de „idealul căsătoriei unice”, adesea o nouă șansă⁸ pentru „a îndrepta o eroare”.

Apropierea pastorală de problema divorțului

Comunitatea bisericească trebuie să fie vigilentă și să fie foarte atentă cu cuplurile și familiile ce sunt atinse de un divorț și de dezordinea care îl provoacă. Soțul ce e părăsit de partenerul său, se află adesea atunci într-o stare de descurajare și singurătate. Situația copiilor este în general încă și mai gravă. Din experiența pastorală, știm că o asistență socială și psihologică nu ajunge. Aceste persoane au mai ales nevoie de o apropiere „duhovnicească și pastorală”, ce ar putea da din nou sens vieții lor. Biserica, ca și comunitate, poate continua să îi implice în adunări liturgice. În privința celor divorțați, e limpede că orice creștin trebuie să mărturisească o dragoste discretă. Aceasta vine în prelungirea a ceea ce Sfântul Ioan Gură de Aur a numit „taina fratelui”. Trebuie în orice caz evitat a judeca sau a condamna pe fratele sau sora noastră.

8. În legătură cu aceasta, părintele Jean Meyendorff declară aceasta: *„Biserica nu recunoaște, nici nu acordă un divorț. Acesta din urmă e considerat ca un păcat greu, însă Biserica n-a încetat niciodată să dea „o nouă șansă” păcătoșilor, și ea a fost întotdeauna gata să-i primească din nou, de vreme ce se pocăiau”* (cf. *„Căsătoria în viziunea ortodoxă”*).

Concluzie

Pornind de la cele de mai sus, căsătoria este o taină, pentru că Împărăția lui Dumnezeu devine, în ea, o experiență trăită. Este intrarea într-o nouă viață, o credință unită în Duhul Sfânt. Această viață nouă se revarsă ca un dar, nu ca o obligație. Ființa umană e liberă să accepte sau nu intrarea în această viață nouă prin această poartă. Dar această viață nouă nu are sens decât dacă ea conduce cu adevărat la integrarea în viața sacramentală a Bisericii. Căsătoria își primește împlinirea când soții participă în mod regulat la Împărtășanie, la Trupul lui Hristos. Și atunci căsătoria atinge un caracter „sfințitor”. Însă această sfințenie a căsătoriei trebuie să fie protejată prin unele reguli, nu pentru că acesta ar fi duhul Bisericii, ci pentru a aduce creștinilor căminul ideal. Învățătura creștină a căsătoriei este o „fericită responsabilitate”⁹.

Ea arată ceea ce înseamnă să fi omenesc în chip autentic, să primești bucuria de a da viață, după imaginea Creatorului. Pe de altă parte, în ce privește punctul de vedere ortodox în complexa problematică a divorțului și a unei eventuale recăsătoriri, trebuie spus că toată aceasta este pătrunsă de înțelepciune. Ea subliniază valoarea prioritară a căsătoriei creștine durabile și unice. Ceea ce nu înseamnă că această durabilitate trebuie avută în vedere în toate împrejurările ca simplă respectare a unei hotărâri juridice. Biserica Ortodoxă nu vrea să închidă fără milă ușa milostivirii, dar ea rămâne totuși credincioasă învățăturii Noului Testament.

9. Jean Meyendorff, „Căsătoria în viziunea ortodoxă”.

SFÂNTA TAINĂ A BOTEZULUI ȘI A CUNUNIEI ÎN OPERELE HRISOSTOMICE

Prof. Dr. M-hia

Spătaru Gina Doina Justina

Biroul de Presă al Patriarhiei Române a anunțat printr-un comunicat că la inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, în ședința de lucru din 6 iulie 2010, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat ca anul 2011 să fie declarat Anul omagial al Sfântului Botez și al Sfintei Cununii în Patriarhia Română. În anul 2011, Patriarhia Română și eparhiile din țară și străinătate vor organiza conferințe pastoral-misionare, colocvii teologice, dezbateri și seri duhovnicești despre Tainele Sfântului Botez și Sfintei Cununii (prezentare istorică, semnificație teologică și existențială, pregătirea în vederea primirii lor, pastorația familiei creștine, practici neortodoxe, necanonice și nelegale privind săvârșirea celor două Sfinte Taine, problema familiilor mixte din punct de vedere interconfesional sau interreligios etc.). De asemenea, profesori de la instituțiile de învățământ teologic ortodox vor realiza studii, comentarii, bibliografii cu conținut biblic, istoric, dogmatic, liturgic, omiletic-catehetic, pastoral-social despre cele două Sfinte Taine, rolul familiei creștine din punct de vedere religios, spiritual, cultural și social și apărarea instituției sacre a familiei în fața provocărilor contextului contemporan secularizat. O atenție specială va fi acordată celor două Sfinte Taine în cateheza ortodoxă, ora de religie și programul catehetic Hristos împărtășit copiilor al Patriarhiei Române. Ca parte a programului-cadru național bisericesc, la Conferința pastoral-misionară semestrială din primăvara anului 2011 se va trata tema 2011 – Anul omagial al Sfântului Botez și al Sfintei Cununii în Patriarhia Română, care va fi aprofundată la Conferința pastoral-misionară semestrială din toamna anului 2011 sau la una dintre conferințele preoțești administrative

lunare pe care o va stabili fiecare eparhie. În toamna anului 2011, la Palatul Patriarhiei va avea loc o şedinţă solemnă a Sfântului Sinod cu tema 2011 – Anul omagial al Sfântului Botez şi al Sfintei Cununii în Patriarhia Română. Cu acest prilej, va fi organizată o expoziţie tematică cuprinzând cele mai frumoase şi reprezentative fresce, icoane, miniaturi, broderii şi ţesături, mozaicuri şi vitralii care reflectă Botezul şi familia creştină în arta bisericească ortodoxă. Manifestările organizate în Anul omagial al Sfântului Botez şi al Sfintei Cununii în Patriarhia Română vor fi susţinute şi mediatizate pe larg de către Centrul de Presă Basilica al Patriarhiei Române (Radio Trinitas, Televiziunea Trinitas, publicaţiile Lumina, Agenţia de ştiri Basilica, Biroul de Presă), mass-media bisericească eparhială şi presa laică. Site-ul Patriarhiei Române (www.patriarhia.ro) va avea în anul 2011 o secţiune specială, care va prezenta calendarul evenimentelor, informaţii, ştiri, documentare şi activităţile realizate în Anul omagial al Sfântului Botez şi al Sfintei Cununii în Patriarhia Română.¹¹

Sfintele Taine sunt lucrări văzute, instituite de Mântuitorul nostru Iisus Hristos şi încredinţate Bisericii, prin care se împărtăşeşte credinciosului harul Duhului Sfânt. Săvârşitorul Sfintelor Taine este Hristos prin slujitorii săi: episcopi şi preoţi. Necesitatea Sfintelor Taine este de necontestat, pentru că acestea împărtăşesc harul lui Dumnezeu care este condiţia obligatorie pentru mântuirea omului. Locul săvârşirii acestora este de obicei în biserică. Numărul Sfintelor Taine în Biserica Ortodoxă este de şapte.

Taina Sfântului Botez

Sfântul Botez este întâia dintre Tainele Sfintei Biserici; este uşa prin care se intră în Sfânta Biserică. Doar dacă suntem membri ai Bisericii lui Hristos ne putem învrednici şi de primirea celorlalte Sfinte Taine. Taina Sfântului Botez a fost aşezată de Mântuitorul Iisus Hristos prin cuvintele : „Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh” (Matei 28, 19). Acestea le-a spus după învierea Sa din morţi ucenicilor Săi. Dar Taina Sfântului Botez nu este numai uşa prin care se intră în Sfânta Biserică a lui Hristos, ci şi taina necesară pentru câştigarea împărăţiei lui Dumnezeu, aşa cum ne încredinţează Însuşi Mântuitorul, zicând: „De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va

1. Cf. <https://theologia.wordpress.com>

putea să intre în împărăția lui Dumnezeu.” (In. 3, 5). Și înaintemergătorul Mântuitorului Iisus Hristos, sfântul Ioan Botezătorul, l-a botezat pe Acesta în Iordan. Dar botezul lui Ioan nu era taină, ci închipuia doar curățirea de păcate prin credință și pocăință; el era mai mult un îndemn la pocăință, un semn văzut și pregător spre cele ce aveau să vină, cum mărturisește chiar sfântul Ioan Botezătorul: „Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decât mine; Lui nu sunt vrednic să-I duc încălțăminte. Acesta vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc” (Matei 3, 11). Mai târziu, și sfântul apostol Pavel, întâlnind în calea sa pe unii care primiseră botezul lui Ioan, i-a întrebat: „Primit-ați voi Duhul Sfânt când ați crezut? Iar ei au zis către el: Dar nici n-am auzit, dacă este Duh Sfânt. Si el a zis: Deci în ce v-ați botezat? Ei au zis: În botezul lui Ioan. Iar Pavel a zis: Ioan a botezat cu botezul pocăinței, spunând poporului să creadă în Cel ce avea să vină după el, adică în Iisus Hristos. Și auzind ei, s-au botezat în numele Domnului Iisus” (Fapte 19, 1-5), adică au primit Botezul creștin. Sfântul Botez instituit de Mântuitorul nostru Iisus Hristos nu este doar un semn pregător pentru cele ce ar fi să vină, ci este o Sfântă Taină a Bisericii lui Hristos. Partea văzută a Tainei Sfântului Botez constă din afundarea de trei ori în apa sfințită a celui ce se botează și în rostirea cuvintelor: „Botează-se robul lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui, Amin, și al Fiului, Amin, și al Sfântului Duh, Amin; acum și pururea și în vecii vecilor, Amin”. Biserica noastră face Botezul prin afundare, nu prin turnare sau prin stropire, pentru că chiar cuvântul botez are însemnarea de „a afunda”, „a cufunda”. Sub formă de turnare sau prin stropire se săvârșește doar în împrejurări cu totul deosebite, când, de pildă, cineva este foarte bolnav sau când nu se află la îndemână apă din destul. Apa care se folosește la Taina Sfântului Botez trebuie să fie naturală, curată, cu nimic amestecată.

Efectele primirii Tainei Sfântului Botez sunt: iertarea păcatului strămoșesc și a tuturor păcatelor săvârșite înainte de Botez în situația celor ce se botează mai târziu; renașterea, sau nașterea la o viață nouă duhovnicească, viață de curăție și sfințenie; de asemenea, primirea în sânul Sfintei Biserici, adică numărarea celui botezat între fiii ei, putându-se împărtăși de toate celelalte Sfinte Taine și de bunurile sufletești pe care Sfânta Biserică le dăruiește membrilor ei (cum s-a mai arătat). De aici și denumirile date Tainei Sfântului Botez: *baie, izvor sfânt, luminare, renaștere, naștere din nou, sfințire, pecetea lui Hristos, baia vieții, baia renașterii baia pocăinței*. Botezul șterge și vina și pedeapsa pentru păcate, dar el nu

nimicește și urmările păcatului strămoșesc, cum sunt: slăbirea voinței și înclinarea spre rău, pofta inimii, suferințele, bolile și moartea. Săvârșitorii Tainei Sfântului Botez sunt episcopii și preotii, căci lor le-a încredințat Mântuitorul Iisus Hristos puterea de a săvârși Sfintele Taine. Numai în caz de nevoie poate boteza și diaconul, iar în cazuri cu totul deosebite poate face acest lucru și un simplu credincios, având însă grijă să rostească cuvintele care arată că lucrarea se face în numele Sfintei Treimi. În acest caz, dacă cel botezat trăiește, trebuie chemat preotul pentru citirea rugăciunilor din rânduiala Botezului și administrarea Tainei Mirungerii și a Împărtășaniei. Dacă sunt unii creștini din afara Bisericii Ortodoxe care spun că nu trebuie să botezăm pe prunci, pentru că ei nu au păcate și, mai ales, pentru că nu pot să mărturisească credința lor, noi rămânem la practica noastră, veche, de a boteza pe prunci, practică întemeiată pe Sfânta Scriptură și pe Sfânta Tradiție și în ultimul rând pe rațiune. Aceasta, pentru că Taina Sfântului Botez este absolut necesară pentru mântuire, de la care nu pot fi excluși nici copiii. Primitorii Tainei Sfântului Botez sunt toți cei nebotezați, de orice vârstă ar fi ei, toți moștenind păcatul strămoșesc (Fapte 16, 14-15; 33; I Cor. 1, 16, 14, 15 ; 16, 23). Necesitatea Botezului pentru toți este arătată de Mântuitorul prin cuvintele: „Adevărat zic, de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu” (In. 3, 5). Chiar din timpul sfinților apostoli se săvârșea botezul copiilor, iar în acest sens avem mai multe dovezi scripturistice: Lidia și casa ei (Fapte 16, 15); temnicerul și casa lui (Fapte 16, 33); Crispus și casa lui (Fapte 18, 8); Stefanos și casa lui (I Cor. 1, 76). Sfânta Taină a Botezului este săvârșită de preoți, care au primit harul sfințitor al preoției. Potrivit rânduielilor sale, Biserica noastră botează pe prunci, curând după nașterea lor. Așa a făcut dintotdeauna. Dacă botezul ne curățește în primul rând de păcatul strămoșesc, oare trebuie să uităm că și copiii se nasc cu acest păcat? Psalmistul ne spune: „Întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea” (Ps. L, 6). Același lucru îl spune și sfântul apostol Pavel : „De aceea, precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa moartea a trecut la toți oamenii, prin acela în care toți au păcătuit” (Rom. 5, 12). Acest lucru cunoscându-l, că toți ne naștem cu păcatul strămoșesc, avem noi siguranța că un prunc va trăi până la vârsta când poate să cunoască și să mărturisească credința în Hristos, pentru ca atunci să-l botezăm? Putem noi să riscăm ca el să moară nebotezat, sub osânda păcatului strămoșesc? Iar dacă ne referim la Tradiția Bisericii, vedem că de atunci, din primele trei secolele se practica botezul

copiilor.

Sfinții Părinți arată în scrierile lor că Biserica a primit de la apostoli obișnuința de a administra botezul și pruncilor. În ceea ce privește faptul că pruncii nu pot să-și mărturisească credința creștină, Biserica are ca garant pe nașii care-i primesc la botez, care mărturisesc pentru aceștia credința creștină rostind *Crezul* și care își iau îndatorirea ca finii lor să fie crescuți de ei în credința Bisericii. De altfel, noi cunoaștem tot din Sfintele Scripturi atâtea cazuri când pentru credința cuiva Dumnezeu S-a îndurat de cel pentru care acesta se ruga. Să ne amintim că Mântuitorul a vindecat pe sluga sutașului din Capernaum pentru credința stăpânului său; a vindecat pe fiica femeii canaanence pentru credința mamei sale, și a înviat pe fiica lui Iair pentru credința tatălui său, și pe fiul văduvei din Nain pentru credința mamei sale. Și atunci de ce să ne îndoim de faptul că botezul poate fi săvârșit pruncilor pe temeiul credinței nașilor lor? Ca să facă mărturisirea de credință, nașului i se cere să fie un bun credincios și să fie mai în vârstă. Părinții pruncului nu pot fi nași. Este bine ca pentru fiecare nou botezat să fie numai un naș. Există un Botez al muceniciei sau al sângelui (Matei 10, 32 ; 16, 25), cunoscut în cele dintâi veacuri creștine, înțelegând prin el moartea martirică, în persecuții, pentru credința în Mântuitorul Iisus Hristos. Sfinții Părinți îl socotesc asemenea Botezului din apă și din Duh, uneori chiar mai de preț decât acesta. Mai cunoaștem și Botezul dorinței care constă în dorința arzătoare a cuiva de a ajunge membru al Sfintei Biserici, ducând o viață de pocăință și în virtute. Dacă dintr-o pricină oarecare fără voia lui nu ajunge să primească botezul prin apă și prin Duh, el e socotit botezat cu Botezul dorinței. Taina Sfântului Botez nu se repetă căci „este un Domn, o credință, un botez” (Efes. 4, 5) iar noi în *Crezul* ortodox rostim cuvintele: „Mărturisesc un botez spre iertarea păcatelor” (Art. 10 din *Simbolul Credinței*). Și este foarte adevărat faptul că după cum cineva nu se naște trupește decât o singură dată, tot asemenea nașterea sufletească nu poate fi decât una singură. Numai dacă a fost găsit un prunc și nu se știe sigur de a fost sau nu botezat, atunci acesta este botezat.²

În scrierile hrisostomice Botezul este considerat a fi **moarte și înviere cu Hristos**. Însă ce înseamnă „întru moartea Lui ne-am botezat”? Aceea că murim și noi atunci ca și El, căci botezul este crucea pe care ne

2. *Molitifelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002; <http://www.sfaturiortodoxe.ro/invatatura-crestina-ortodoxa/catehism-invatatura-credinta-crestina-ortodoxa-taina-sfantului-botez.htm>

răstignim. După cum la Hristos a fost crucea și mormântul, același fapt se petrece și cu noi la botez, deși nu în același mod, căci El a murit în trup și a fost înmormântat, iar noi amândouă acestea [moartea și înmormântarea] le avem în păcat. De aceea el nu zice: „împreună odrăsliți ne-am făcut cu moartea”, ci: „Căci dacă am fost altoiți pe El, prin asemănarea morții Lui” (6, 5). Moarte este și aceasta ca și aceea, însă nu este și același subiect, căci moartea lui Hristos a fost aceea a trupului, pe când moartea noastră este cea a păcatului. După cum moartea aceea a fost reală, tot la fel de reală este și aceasta. Însă deși este reală, totuși se cere și din partea noastră conlucrare, pentru care și zice: „Precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi într-o înnoire a vieții”. Aici, pe lângă o viață îngrijită de care ne vorbește, ne dă de înțeles și despre învierea din morți. Cum? Ai crezut – zice – că Hristos a murit și a înviat? Prin urmare, crede aceasta și despre tine. Fiindcă botezul a fost și pentru tine cruce și mormânt, și fiindcă acest lucru Ți este potrivit Lui. Și dacă prin moarte și îngropare te-ai făcut părtaș de Dânsul, apoi cu atât mai mult te vei face prin înviere și viață. Din moment ce s-a dezlegat ceea ce era mai important – păcatul -, de ceea ce e mai mic – anularea morții – să nu te îndoiești nicidecum”³ Sau: „Aici el spune că sunt două morți și două mortificări, din care cea dintâi se face de Hristos în botezul pe care-l primim, iar a doua trebuie să o facem după aceea chiar noi, prin sânguința noastră proprie. A îngropa păcatele dinainte de Sfântul Botez este rezultatul darului Său, însă a rămâne după botez morți pentru păcat, aceasta este treaba noastră și a sânguinței ce o punem, deși chiar și aici noi vedem pe Dumnezeu ajutându-ne foarte mult.”⁴ Sau: „După cum trupul Lui îngropat în pământ a produs rodul cel mare – mântuirea lumii -, tot așa și trupul nostru, fiind îngropat prin botez, a produs rod: dreptatea, sfințirea, învierea și miile de bunătăți, și, după cum bine știți, ne va aduce la urmă și darul învierii din morți. Fiindcă trupul nostru s-a îngropat în apă, iar El în pământ, și noi din cauza păcatului, pe când El pentru mântuirea noastră, de aceea n-a zis „împreună altoiți cu moartea Lui” ci „cu asemănarea morții Lui”. Moarte a fost și

3. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*. Traducere de P.S. Teodosie Atanasiu, revizuită și îngrijită de Cezar Păvălașcu și Cristian Untea, Editura Christiana, București, 2005, pp. 173-174

4. *Ibidem*, p. 181

aceea ca și aceasta, însă nu având același subiect.”⁵ Cel ce s-a botezat cu botezul creștin trebuie să moară pentru totdeauna păcatului: „Căci cel care a murit curățit de păcat” (6, 7). Aceasta o zice pentru orice om, adică după cum cel ce a murit a scăpat de a mai păcătui pe viitor, găsindu-se mort păcatului, tot așa și cel ce se botează, dacă și acesta a murit odată acolo, apoi trebuie să rămână pentru totdeauna mort păcatului. „Dacă, zice, ai murit în Botez, rămâi mort, căci orice mort nu mai poate păcătui; iar dacă și după Botez păcătuiești, apoi atunci murdărești darul lui Dumnezeu”. După ce, deci, ne cere atâta filosofie, spune și de cununa ce ne așteaptă: „Că de am muri împreună cu Hristos – deși mai înainte de acea cunună avem și o altă cunună foarte mare, aceea adică că ne împărtășim cu stăpânul, totuși zice „îți dau și un alt premiu, și o altă cunună”. Și care e acea cunună? Viața veșnică: „Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El” (6, 8). Și de unde se poate vedea aceasta? „Știind că Hristos, înviat din morți, nu mai moare” (6, 9)”⁶.

Sfânta Taină a Cununii

Cele mai importante două momente biblice care fac referire la relația dintre un bărbat și o femeie se găsesc la începutul Vechiului Testament și al Noului Testament, ceea ce ne face să credem că Dumnezeu Însuși i-a dat o însemnătate foarte mare. La crearea lumii, după fiecare zi a creației, toate erau „bune foarte”. După ce l-a creat pe om însă, Dumnezeu a văzut că „*nu este bine, să fie omul singur pe pământ*” (Facere 2,18). Lui Adam, Dumnezeu îi zidește femeie din propria lui ființă, într-o unitate de origine și scop căreia Adam îi dă glas: „*Iată, acum, os din oasele mele și trup din trupul meu!*” (Facere 2,23). În consecință, iubirea bărbatului față de femeie lui trebuie să meargă până la identificare fiziologică prin însoțirea în fața lui Dumnezeu. Unirea dintre cei doi se vede și din solidaritatea pe care Adam și Eva o trăiesc în alungarea din rai, bucuriile și necazurile fiind de acum elementul comun al cuplului format. În Noul Testament, evenimentul cel mai important și la care participă Hristos în calitate de invitat împreună cu ucenicii și cu Maica Sa, este nunta din Cana Galileii. Cana a devenit faimoasă datorită nunții a doi tineri necunoscuți, la care Iisus Hristos, în calitate de Dumnezeu, a

5. *Ibidem*, p. 181

6. *Ibidem*, p. 183

dat o nouă dimensiune legăturii dintre bărbat și femeie, ridicând-o la rang de Taină și revalorizând cununia și familia ce decurge din ea. Este bine știut că aici Hristos este rugat de Maica Sa să îi ajute pe tinerii care rămân fără vin la nuntă, situație care i-ar fi pus într-o postură neplăcută în fața invitaților. Deși aparent refuză, Hristos prefăce o cantitate impresionantă de apă (*Șase vase în care încăpeau câte două sau trei vedre!* adică aproximativ 120-180 litri) în vin de cea mai bună calitate, salvând astfel rușinea familiilor organizatoare și bucuria tinerilor miri. La Cana Galileii, Hristos reface condiția demnității persoanei umane și prin reintegrarea acesteia în starea de normalitate, spre deosebire de religiile păgâne anterioare în care femeia era fie sclavă, fie membră în posesia bărbatului poligam. Domnul își începe minunile prin re-crearea unității primordiale prin recentrarea omului, bărbat și femeie, în ființa umană comună, de aceeași valoare pentru fiecare dintre ei. Omul este ființă socială și se regăsește pe sine în oglindă, nu însingurat, ci în unire armonioasă. Cununia face și ea parte dintre Tainele Bisericii și prin ea se împărtășește prin preot harul Duhului Sfânt unui bărbat și unei femei, ridicând-o de la nivelul unei legături naturale la cea de reprezentare duhovnicească a legăturii dintre Hristos și Biserică. Elementul esențial în Taina Cununii este că prin ea se sălășluiește divinul. Sf. Pavel o numește „taină mare” atenționând că nu se desface cu ușurință, cu poruncă de la Domnul: „Iar celor ce sunt căsătoriți, le poruncesc, nu eu, ci Domnul: Femeia să nu se despartă de bărbat! [...] tot așa bărbatul să nu-și lase femeia.” (I Cor. 7,10-11). Căsătoria nu este o simplă instituție, ci este taină dumnezeiască și eveniment, la care fiecare dintre cei doi participă dinamic, cu fiecare atitudine, gest, cuvânt, rugăciune, faptă bună... Ea este o Taină pentru că în ea sunt anticipate nunta Mielului și unirea plenară dintre Hristos și Biserică. Căsnicia nu-și găsește ultima semnificație în satisfacția trupească, în stabilitatea socială sau în procurarea mijloacelor de a-și asigura posteritatea, ci în pregătirea lucrurilor viitoare din împărăția cerurilor, de care cei ce sunt căsătoriți se vor bucura la nesfârșit.

După unii dogmatiști „Căsătoria” și „Cununia”, tratate ca sinonime, reprezintă faptic două realități independente deoarece:

1. Căsătoria este un *Contract* civil al autorităților de resort care stabilește obligațiile și drepturile precise ale subiecților unul față de altul, față de eventualii copii și față de societatea civilă; Cununia stabilește o regulă care este în același timp îndatorire și drept: de a se iubi unul

- pe altul, cu toate consecințele care derivă din aceasta;
2. Căsătoria are valabilitate pe timpul vieții; Cununia are valoare veșnică. În fața lui Dumnezeu bărbatul și femeia sunt responsabili de păcatele soțului/soției sale, întrucât devin una prin însoțirea după norma dumnezeiască;
 3. Căsătoria se face prin consimțământul temporar al partenerilor și confirmarea acestuia de către autoritatea civilă; Cununia se face prin pecetluire definitivă de către Hristos care este în același timp invitat și participant la nuntă;
 4. Oficiantul căsătoriei este ofițerul stării civile, săvârșitorul nevăzut al cununiei este Hristos cel veșnic, de unde și calitatea ei de legătură eternă. Preotul obiectivează ceea ce se petrece nevăzut prin lucrarea lui Hristos;
 5. Căsătoria nu este absolut necesară pentru mântuire; Cununia este condiție și mijloc de mântuire a celor doi, în strânsă legătură, în fidelitate și iubire dăruitoare (sintagma vrea să evite înțelegerea în sens posesiv a noțiunii „iubire”).⁷

În viziune hrisostomică scopurile căsătoriei ar fi două: nașterea de copii pentru că „Într-adevăr, căsătoria a fost lăsată de Dumnezeu pentru nașterea de copii. Dar a fost lăsată de Dumnezeu și pentru o altă pricină, cu mult mai mare, anume ca să stingă aprinderile firii noastre. Martor îmi este Pavel care spune: Dar din cauza desfrânării, fiecare să-și aibă femeia sa (I Cor., 7, 2);⁸ și pentru a nu face păcate trupești: „Oamenii se căsătoresc din nouă motive: pentru a nu face păcate trupești și pentru a deveni părinți. Dar cel mai important dintre aceste două motive este acela de a nu face păcate trupești.”⁹ Omul dobândește prin taina nunții multă înțelepciune: „Căci nunta a fost rânduită nu ca să ne destrăbălăm, nici să ne desfrânăm, ci ca să dobândim întreaga înțelepciune. Auzi-l pe Pavel, care zice: din pricina desfrâului fiecare să-și aibă femeia lui, și fiecare femeie bărbatul ei. (Două sunt pricinile pentru care s-a rânduit nunta: să dobândim întreaga

7. cf. <http://www.dansandu.ro/pdf/carti/taina-eternei-comuniuni.pdf>

8. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre Feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor*. Traducere din limba greacă veche și note de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2007, pp. 32-33

9. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Problemele vieții*. Editura Cartea Ortodoxă Egumenița, p. 364

înțelepciune și să devenim părinți). Dintre acestea două, întâietate are întreaga înțelepciune. Când a intrat pofta în fire, a venit și nunta ca să taie lipsa de măsură și să ne înduplece să avem o singură femeie.”¹⁰ Sau în alt loc Ioan Hrisostom zice: „Încât una este pricina nunții, să nu desfrânezi, și de aceea s-a și rânduit acest leac.”¹¹ Căsătoria este dată omului pentru că aduce omului mângâiere: „Pentru aceasta este nunta, nu ca să umplem casele de război și de lupte, nu ca să ne ținem în întărâtări și certuri, nici să ne răzvrătim unii împotriva altora și să ne facem traiul de netrăit, ci ca să ne bucurăm de într-ajutorare și să avem liman și loc de scăpare și mângâiere de relele ce sunt asupra-ne, ca să convorbim cu soția cu plăcere.”¹²

Sfântul Ioan Hrisostom sugerează în primul rând câteva **criterii pentru alegerea miresei/mirelui**: „(....)cercetez în mai de aproape ceea ce pare că aduce fericirea într-o casă nouă, ceea ce adeseori mulți bărbați, dar, mai bine spus, toți bărbații, doresc să aibă când se însoară. Care-i dorința lor? Să se însoare cu fete bogate. Un om sărac, un om de jos, un om din popor dorește să-și ia femeie dintr-o familie de seamă și puternică, dintr-o familie foarte bogată. Vom vedea însă că o astfel de căsătorie atât de dorită are tot atât de multe necazuri ca și sărăcia de care vor să scape, și iată cum. Oamenii, prin firea lor, sunt foarte mândri, și, dintre toți, femeile sunt și mai mândre cu cât sunt și mai slabe; din pricina aceasta sunt și mai stăpânite de patima mândriei. Dacă se întâmplă ca femeia să mai aibă și motive din afară să se mândrească, atunci nimic nu le mai poate înfrâna; sunt ca o flacăra peste care arunci materie care se aprinde ușor; se înalță, sunt nesupuse, răstoarnă ordinea firească a lucrurilor, întorc totul cu susul în jos. O femeie bogată măritată cu un bărbat sărac nu îngăduie ca el să fie capul gospodăriei; stăpânită de mândrie și de îngâmfare, îl dă jos din locul ce i se cuvine și-l așază în cel convenit ei, acela al supunerii și ascultării. Ea ajunge capul și stăpânul casei. Poate fi o robie mai cruntă pentru bărbat? Nu mai vorbesc de ocările, insultele, disprețul cu care-l încarcă pe soț! Acestea-s mai de nesuferit decât toate! Se poate însă să mi se obiecteze următoarele, și am auzit, când le vorbesc așa, pe mulți făcând această obiecție: Să ajungă bogat și să trăiască în belșug, că nu-i nicio greutate să supună și să înfrângă

10. Sfântul Ioan Gură de Aur, *La cuvintele apostolești: „Din pricina desfrâului fiecare să-și aibă nevasta lui,”* în vol. *Cateheze maritale. Omilii la căsătorie*. Traducere din limba greacă veche Pr. Marcel Hancheș. Editura „Oastea Domnului”, Sibiu, 2006, pp. 13-14

11. *Ibidem*, p. 15

12. *Ibidem*, p. 54

mândria femeii lui! Dacă vorbește așa, apoi mai întâi nu-și dă seama ce greu e lucrul acesta. În al doilea rând, chiar dacă se întâmplă să o înfrângă, o face tot spre paguba lui. E mai greu și mai neplăcut pentru bărbat să i se supună femeia lui de teamă. Silită și forțată, decât să o lase să-i poruncească în toată voia.

- Pentru ce?

- Pentru că această silnicie ce-o face femeii sale alungă din căsnicia lui toată dragostea, toată plăcerea. Iar când nu-i nici dragoste, nici plăcere, ci teamă și silnicie, ce preț mai are căsnicia?

Așa stau lucrurile în căsniciile în care femeia este bogată. Dacă se întâmplă ca ea să nu aibă nimic, iar soțul să fie bogat, atunci este slujnică în loc de soție; femeia liberă ajunge roabă; pierde toată libertatea și autoritatea ce i se cuvin, nu are o situație mai fericită decât robii cumpărați cu bani. Dacă bărbatul are gust să trăiască în desfrâu, să se îmbete, să aducă în patul ei călduri de femei stricate, soția n-are ce face; trebuie sau să sufere totul și să fie mulțumită cu ce vede, sau să plece din casă. Grozăvia nu se mărginește la atâta. Dacă bărbatul este bogat și ea săracă, atunci nu poate să poruncească cu toată libertatea nici slugilor, nici slujnicilor; trăiește ca într-o casă străină, ca și cum s-ar folosi de lucruri ce nu-i aparțin; nu trăiește sub același acoperiș cu un soț, ci cu un stăpân; este obligată să facă orice și să sufere orice. Dacă, acum, un bărbat se însoară cu o fată de seama lui, și în acest caz egalitatea dintre soț și soție este distrusă de legea care obligă pe femeie să se supună bărbatului, cu toate că egalitatea dintre averea sa și cea a bărbatului o face să se creadă egală cu el.

- Sunt, oare, toate căsniciile pline de atâtea greutăți?

- Nu, nu toate! Dar să nu-mi aduci ca pildă foarte puținele căsnicii, ușor de numărat, netulburate de astfel de greutăți. Trebuie să definim esența căsătoriei nu după cazurile extrem de rare, ci după cele întâlnite la fiecare pas. Dacă trăiești în feciorie, cu greu pot veni asupra ta astfel de necazuri, dar, mai bine spus, e cu neputință să vină; dar dacă te căsătorești, e greu să nu te lovească aceste greutăți.¹³ Sau: „A venit timpul ca o fată să se mărite. Cea dintâi grijă: pe cine va lua de bărbat? Grijă și temere, să nu aibă parte de un bărbat de neam prost, cu numele pătat, să nu aibă parte de un om cu inima de piatră, de un șarlatan, de un îngâmfat, de un fanfaron; se teme ca

13. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*. Traducere din limba greacă veche și note de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2007, pp. 99-101

să nu fie cumva gelos, chițibușar, prost, viclean, aspru, ticălos. E drept că nu toate fetele trebuie neapărat să dea peste astfel de bărbați; dar neapărat toate se preocupă și se îngrijesc de toate acestea. Nici nu s-a ivit în viața unei fete cel sortit să-i fie soț, și ea toată ziua se gândește și nădăjduiește să vină odată; tremură toată și se teme; o frământă și o chinuie toate aceste gânduri.

Ar putea să mi se spună:

- O tânără poate însă să se și bucure în așteptarea unui soț bun și de treabă!

- Da, e drept! Dar de obicei pe noi nu ne mângâie atât de mult nădejdea unei fericiri viitoare, cât ne întristează așteptarea necazurilor și neplăcerilor viitoare. O bună stare viitoare numai atunci dă naștere la plăcere, când ești pe deplin încredințat că nădejdea ți se va îndeplini; neplăcerile însă și necazurile îți zguduie și-ți tulbură îndată sufletul, chiar numai dacă bănuiești că te vor lovi. Starea sufletească a unei fete înainte de măritiş se aseamănă foarte bine cu starea sufletească a robilor duși în piață spre vânzare. După cum aceștia nu pot avea liniște sufletească, din pricină că nu știu ce fel de oameni vor fi viitorii lor stăpâni, tot astfel și o fată de măritat, în tot timpul dinainte de măritiş, este ca o corabie prinsă de furtună, deoarece părinții ei în fiecare zi pe unii tineri îi vor de gineri, iar pe alții îi resping. Astăzi, un tânăr a întrecut în calități pe învingătorul de ieri; mâine, îl biruie și pe acesta altul. Se poate întâmpla ca, chiar în pragul nunții, cel voit ca ginere să plece cu mâinile goale și părinții să-și dea fata după unul de care nici nu era vorba. Cumplite griji copleșesc nu numai pe femei, ci și pe bărbați. Cu atât mai mult cu cât viața bărbaților poate fi cercetată cu ușurință, pe când viața unei tinere fete cum poate fi iscodită în ce privește purtarea și educația ei, o dată ce ea a stat tot timpul închisă în casă? Așa stau lucrurile în timpul logodnei; când vine însă ziua nunții, neliniștea miresei crește și mai mult, iar teama este mai mare decât plăcerea măritişului; se teme ca nu cumva să nu fie pe placul mirelui chiar din seara nunții, să nu fie mai prejos de așteptările lui. Mai merge să fie disprețuită mai târziu, după ce la început a fost lăudată; dar dacă este nesuferită chiar din prima zi a căsătoriei, mai poate fi, oare, prețuită mai târziu?"¹⁴ În multe din scrierile hrisostomice întâlnim aceste sfaturi: „....cei care voiesc să se căsătorească să aibă multă grijă pentru acest lucru. Căci dacă cei ce vor să cumpere case și slujitori cercetează cu de-amănuntul și se târguiesc cu cei care vând și vor [să vadă cu atenție] cele spre vânzare și îndemânarea celor pe care îi vor cumpăra și

14. *Ibidem*, pp. 103-104

starea trupului lor și înclinarea sufletului, cu cât mai mult cei care vor să-și ia soție, nu trebuie oare să arate o mult mai mare grijă? Dacă o casă este proastă se poate da iarăși înapoi, iar un slujitor ce se arată [după cumpărare] netrebnic, se poate da înapoi celui ce l-a vândut. Dar soția, o dată luată, nu se mai poate da înapoi celor care au dat-o, ci ești silit să o ai până la sfârșit. Chiar dacă e rea, alungând-o, cazi în adulter după legile lui Dumnezeu. Așadar, când vrei să-ți iei soție, nu lua aminte doar la legile din afară, ci înaintea acelora, [uită-te] la cele ale noastre. Căci după acestea și nu după acelea te va judeca Dumnezeu în Ziua aceea [a Judecății]. Acelea, dacă le treci cu vederea, îți aduc adesea pagubă în bunuri; acestea, dacă le neglijezi, aduc sufletului osândă neîmbunată și focul cel nestins.” Sau: „De aceea, vă rog și vă sfătuiesc pe cei ce urmați să vă însurați, să ieșiți în întâmpinarea lui Pavel și să citiți legiuirile despre nuntă așezate de el, și să vă instruiți mai întâi ce poruncește să facem, să [cercetați] acea femeie dacă este rea și vicleană ori robită de beție, batjocoritoare, fără pic de minte, ori are alt scăzământ de acest fel, și abia după aceea să vorbiți despre nuntă. Dacă vezi că [Pavel] îți dă [deplină] putere [să cercetezi], găsind una din aceste patimi la aceea, desparte-te de ea și ai cutezanța de a-ți lua alta, ca să fii departe de orice primejduire. [Dar să-ți lepezi femeia după nuntă] nu îngăduie, ci poruncește ca pe cea care are toate celelalte neputințe în afară de desfrâu, s-o iubești și s-o ții la tine, și astfel te asigură că [trebuie] să porți toată răutatea femeii. Iar dacă acest lucru este greu și împovărat, fă orice și preocupă-te ca să-ți iei o soție bună, îngăduitoare, vrednică de încredere, știind că altfel faci una din două: ori îți iei soție rea și îi porți povara ori – și aceasta nu-i de dorit – o alungi, și atunci cazi în adulter.”¹⁵ Sau: „Să cercetăm bine acestea înainte de nuntă și să cunoaștem aceste legiuri și să ne sânguim mult ca să ne luăm o soție care dintru început se armonizează și se potrivește cu felul nostru de a fi. Luându-ne o asemenea femeie nu vom avea doar această bucurie, că niciodată nu o vom părăsi, ci și că o vom iubi cu toată tăria”¹⁶. „Căci pe mulți i-am auzit grăind: „cutare s-a făcut mai înstărit după nuntă, sărac fiind [mai înainte], și fiindcă și-a luat femeie bogată s-a înavușit și se desfătează acum”. Ce zici, omule?! Poftești câștig de pe urma femeii și nu te rușinezi, nici nu roșești, nici nu intri în pământ pentru că te frământă pentru asemenea chipuri de câștig? Unde sunt aceste cuvinte [vrednice] de

15. *Ibidem*, p. 50

16. *Ibidem*, p. 51

un bărbat: „Un singur lucru este al femeii: să păstreze cele adunate, să păzească ceea ce intră în casă, să se îngrijească de gospodărie”? Căci și pentru aceasta ne-a dat-o Dumnezeu, ca întru acestea să ne ajute, și în toate celelalte”¹⁷. Bucuria și înțelegerea care domnesc într-o familie creștină pot fi pierdute din cauza gândului pătimăș al înavușirii: “Mulți bogați luându-și femeii înstărite și sporindu-și avuția, au pierdut bucuria și înțelegerea, iscând zilnic certuri la masă și întărâtări. Mulți săraci luând din cele mai sărmame, se bucură de pace și cu multă veselie privesc soarele cel văzut. Dar bogații, înconjurați din toate părțile de desfătare, adesea și-au rugat moartea din pricina femeilor și, astfel plecând din viața aceasta, nu au avut niciun folos de pe urma bunurilor, de vreme ce nu au sufletul bun”¹⁷. Nu trebuie să avem ca scop al familiei dobândirea bunurilor materiale spune Sf. Ioan Gură de Aur: „să nu ne uităm la bunuri, ci la blândețea felului de trai și la curăție și la întreaga înțelepciune. Căci femeia cu mintea întreagă și îngăduitoare și cu bună măsură [în toate], chiar dacă este săracă, poate să facă sărăcia mai dorită decât bogăția. Fiindcă cea stricată și destrăbălată și certăreață, și dacă s-ar afla mii de comori într-însa, le risipește mai repede ca vântul și aduce asupra bărbatului dimpreună cu sărăcia mii de alte rele. Să nu căutăm bogăția, ci soția potrivită cu starea noastră.”¹⁸ Aspectul fizic al trupului nostru nu trebuie să îl înrobească pe om în decizia de alegere a soțului/soției: „Căci frumusețea trupului, când nu se înjugă cu virtutea sufletului, în douăzeci sau treizeci de zile poate să-l piardă pe bărbat și nu merge mai departe cu el, ci, arătându-și răutatea, distruge toată dragostea. Iar cele care strălucesc cu frumusețea sufletului, cu cât înaintează timpul și își vădesc prin cercare noblețea lor, cu atât produc soților lor dorire mai caldă și își aprind dinlăuntru dragostea cea pentru ei. Și dacă se întâmplă aceasta și se statornicește între ei dragostea cea caldă și adevărată este alungat orice chip al desfrâului și niciun gând de neînfrânare nu mai vine asupra celui ce-și iubește soția, ci rămâne neîncetat în iubirea față de ea. Și prin întreaga înțelepciune [de care femeia dă dovadă] îl atrage [și] pe Dumnezeu spre a fi binevoitor și conducător al întregii case. Așa și-au luat adevărații bărbați de odinioară neveste: căutând la noblețea sufletului soțiilor și nu la bogăția

17. *Ibidem*, p. 65

18. *Ibidem*, p. 65

bunurilor”¹⁹. Unul din argumentele scripturistice ale acestei învățături hrisostomice este acela că: „Și Avraam era bătrân și înaintat în zile – zice Scriptura – și i-a zis slugii celei mai bătrâne din casa sa, celei ce chivernisea toate ale lui: *Pune mâna ta sub coapsa mea și te jur pe Domnul Dumnezeuul cerului și al pământului să nu iei femeie pentru fiul meu Isaac dintre fiicele cananeeenilor cu care eu locuiesc. Ci mergi în pământul unde am fost născut, la neamul meu, și de acolo ia soție pentru fiul meu* (Facere 24, 2-4). Ai văzut virtutea dreptului, câtă grijire a făcut mai dinainte pentru nuntă? Căci nu a chemat femeii ușurate, cum fac cei de azi, nici care au fost măritate înainte, nici din cele mai în vârstă [ca să meargă să aleagă soție pentru fiul său], ci pe casnicul său; și acestuia i-a încredințat treaba. Această faptă este cea mai mare dovadă a evlaviei patriarhului: că a însărcinat o astfel de slugă, fiindcă l-a socotit vrednic pentru a face un asemenea lucru. Apoi [îi spune] să caute o soție, nu avută, nici frumoasă, ci cu noblețe în felul de trai, și pentru aceasta îl trimite atâtea amar de cale departe de casă. Ai văzut și bunăvoința slujitorului? Căci nu a zis: „Pentru ce faci aceasta, când sunt atâtea neamuri învecinate cu noi și atâtea fiice de oameni bogați, însemnați și cu multă slavă? Tu însă mă trimiți departe, la oameni necunoscuți. Cu cine voi vorbi? Cine mă va asculta? Dacă mă vor înșela? Dacă mă vor amăgi, căci nimic nu este mai ușor decât aceasta în situația în care mă voi afla, aceea de străin?” Nimic de acest fel nu a zis, ci, trecându-le pe toate cu vederea, ceea ce este cel mai important a reținut: să nu zică nimic împotriva aceluia, ci să se arate ascultător și să dorească numai acel lucru -care, de altfel, trebuie căutat mai înainte de orice -, să vadăască pricepere și purtare de grijă [când va merge acolo].”²⁰ Frumusețea sufletului, împodobirea cu virtuți trebuie să îi călăuzească pe creștini în taina nunții: „Nu întoarce spatele femeii dacă nu este frumoasă [la înfățișare ori la trup]. Ascultă Scriptura, care zice: „Mică între zburătoare este albina, dar împărăteasa dulceților este roadă ei” (Is. Sir. 11, 3). Făptură a lui Dumnezeu este femeia și nu pe ea o batjocorești, ci pe Cel ce a făcut-o. Ce ți-a făcut femeia? N-o lauda pentru frumusețea ei! Căci atât lauda, cât și ura și dragostea [care se ivesc din pricina frumuseții din afară] țin de sufletele neînfrânate. Caută frumusețea sufletului! Urmează Mirelui Bisericii! Frumusețea din afară este plină de fală și de multă nebulie și te aruncă în gelozie și adeseori te face să bănuiești lucruri necuviincioase.

19. *Ibidem*, p. 66

20. *Ibidem*, p. 67

Dar tu zici că dragostea aceasta îți dă plăcere? O lună sau două sau cel mult un an, și mai departe nu! Iar apoi minunea se veștejește după obișnuința îndelungată cu ea. Iar cele care au fost acoperite de frumusețe rămân: mândria, lipsa de minte, disprețul. Dar în cazul celei sufletești nu e așa. Ci dragostea întemeiată pe frumusețea sufletească, odată începută, rămâne cu tărie, fiindcă e vorba de frumusețea sufletului și nu a trupului. Ce este mai frumos decât cerul, spune-mi? Ce este mai frumos decât stelele? Niciun trup nu este atât de luminat [ca cerul], niciun ochi atât de strălucitor [ca stelele]. Și când au fost făcute acestea și îngerii le admirau. Acum le admirăm și noi, dar nu la fel ca la început, [căci ne-am obișnuit cu ele]. Așa este firea obișnuinței și pentru aceea nu ne mai uimim la fel [acum ca atunci]. Cu atât mai mult va fi așa în cazul femeii. Căci dacă i se întâmplă vreo boală îndată pierde toată [podoaba trupului] ei.

Să căutăm la femeie mintea și inima binevoitoare, cugetarea măsurată, blândețea. Acestea sunt însemnele frumuseții [lăuntrice]. Să nu căutăm frumusețea trupului, nici să nu o învinovățim pentru acele lucruri peste care nu are putere. De fapt, să nu o învinovățim deloc – că asta e o faptă a celor plini de îndrăzneală –, nici să nu o întărâtăm, nici să nu ne pornim împotriva-i. Sau nu vedeți câți locuiesc împreună cu femei frumoase și își distrug în chip jalnic viața, iar alții, viețuind cu unele nu prea arătoase, ajung cu bucurie la cea mai înaintată bătrânețe? Să curățăm pata cea dinlăuntru, să tămăduim zbârciturile cele lăuntrice, să pierdem necurățiile ce se pun pe suflet. Acest fel de frumusețe caută Dumnezeu. S-o gătim pe femeie să fie frumoasă pentru Dumnezeu, nu pentru noi. Să nu căutăm la ea averi, nici bunul neam, ci noblețea sufletului. Nimeni să nu aibă pretenția să se îmbogățească de pe urma femeii. Că rușinoasă și vrednică de ocară este această bogăție. Mai bine zis, în niciun chip să nu caute cineva să se îmbogățească în viața de aici. „Că cei ce vor să se îmbogățească – zice – cad în ispită și în poftă fără de minte și vătămătoare, și în curse, și în pieire și nimicire” (I Tim 6, 9). La femeie, dar, nu căuta mulțimea averii, și atunci pe toate celelalte le vei afla cu ușurință. Cine, spune-mi, [orice lucru ar face], lasă cele mai de seamă și se îngrijește de cele mai neînsemnate?”²¹

Căsătoria(petrecerea de nuntă): „Vrei să-ți arăt cinstire care aduce câștig? Cheamă cetele de săraci! Dar tu te rușinezi cu totul și roșești. Și ce este mai rău decât această nebulie, că pe de-o parte tragi pe diavol în

21. *Ibidem*, pp. 108-109

casă și nu socotești că faci ceva de rușine, iar pe de alta roșești dacă L-ai aduce pe Hristos! Căci după cum odată cu intrarea săracilor vine de față și Hristos, așa, odată cu desfrânații și mimii care dănțuiesc acolo, prăznuiește și diavolul în mijlocul lor. Și nu e nici câștig din acea cheltuială, ci se face și multă vătămare. Dar din cheltuiala cu săracii pe dată iei multă plată, însă așa ceva nu face nimeni în oraș. Dar sârguiește-te să începi tu, și să fii începătorul acestui bun obicei, ca, văzându-te, și alții să te urmeze. Dacă va râvni cineva [dintre voi], dacă va urma acest obicei, copiii și urmașii vor zice celor ce întreabă: Cutare a adus cel dintâi acest bun așezământ. Căci dacă în întrecerile cele din afară, și în ospete – în aceste lucruri fără de folos – cei care sunt premiați, de mulți sunt proslăviți prin cântare, cu mult mai mult pentru slujba cea duhovnicească toți vor aduce laude și mulțumire celui care cel dintâi a adus această minunată începătură și aceasta îi va fi lui și cinste și câștig. Și chiar dacă acest lucru este făptuit și de alții, ție, celui care l-ai sădit cel dintâi, ți se va aduce slavă pentru roadele acelora.”²³ Sau „Iată cu cât e mai de folos rugăciunea văduvelor și a săracilor decât orice răsede și dănțuiri. În acestea o singură zi ține desfătarea, în celelalte neîncetat e câștigul. Gândește-te ce mare lucru este ca mireasa să intre în casa marelui primind pe capul ei atâta noian de binecuvântări. De câte cununi nu sunt mai scumpe acestea, de câtă avuție nu sunt mai de folos! Pe când cele ce se fac acum la nunți sunt cea mai mare nebulie și sminteală. Căci dacă nicio pedepsire ori osândă nu pune cineva asupra celor care cu atâta necuviință fac unele ca acestea, gândește-te câtă pedepsire suferă cei care sunt loviți cu atâtea ocări, în văzul și auzul tuturor, de oameni beți și stricați la minte. Căci săracii, [orice] primind, binecuvântează și [pentru binefăcătorul lor] se roagă cu dinadinsul, [cerând] mii de bunătați. Dar aceia, după ce s-au îmbătat și s-au îmbuibat, aduc asupra capului mirilor tot noroiul zeflemelelor, având unii cu alții certuri diavolești. Și ca niște potrivnici strânși laolaltă, așa și cei ce s-ar cuveni să-și dea cinste unii altora, grăiesc ocări vrute și nevrute despre miri, ca și cum ar fi dușmani. Și întârâtarea unora față de alții, întru totul trecând hotarul, îl fac de rușine pe mire dimpreună cu mireasa lui. Spune-mi, să mai căutăm altă dovadă că diavolii sunt cei ce mișcă sufletele acelora ca să facă și să spună asemenea vorbe? Cine se va mai îndoi că diavolii sunt cei ce mișcă sufletele acelora ca să facă și să zică toate acestea? De bună seamă că nimeni. Căci de acest fel și sunt „darurile” diavolului: batjocoriri, beții, ieșirea din minți a sufletului. Dacă ți-ar spune cineva din superstiție că a aduce pe săraci în locul

acestora este semn de nenoroc, să învețe și aceasta că a nu hrăni săracii și văduvele, ci afemeiații și desfrânații, este un lucru cu totul [aducător] de necaz și semn a mii de rele. Căci venind desfrânata la nuntă, din chiar acea zi și dintre cei dragi, îl apucă pe mire și îl face rob ei și stinge flacăra pentru mireasa lui, și îi răpește pe furiș bunăvoia față de aceea; și dragostea mai înainte de a se aprinde o pierde și aruncă semințele adulterului. Chiar dacă de nimic altceva, dar măcar de aceste lucruri ar trebui să se teamă părinții, și să oprească venirea cântăreților și dansatorilor la nuntă. Căci nunta a fost rânduită nu ca să ne destrăbălăm, nici să ne desfrânăm, ci ca să dobândim întreaga înțelepciune.”²²

Căsătoria(greutățile căsniciei): „Ce se va întâmpla, iarăși, într-o căsnicie în care, dimpotrivă, femeia este cuviincioasă și potolită, iar bărbatul este încrezut, disprețuitor, mândru, mândru și din pricina averii lui, și din pricina puterii ce i-o dă funcția sa? Ce se va întâmpla într-o căsnicie ca aceasta, în care bărbatul o tratează pe soția lui ca pe o roabă și se poartă cu ea tot atât de prost ca și cu slujnicele? Cum va suporta o atât de mare silnicie și violență? Ce să facă, deci, femeia aceasta, dacă bărbatul ei îi întoarce neconținut spatele și continuă să facă mereu așa? Apostolul Pavel spune: „Rabdă toată această robie! Numai atunci vei fi liberă, când îți va muri soțul tău! Atâta timp cât îți trăiește soțul, trebuie să faci una din două: sau să-l înveți cu multă râvnă, ca să se facă mai bun, sau, dacă aceasta nu-i cu putință, să suporti cu bărbăție războiul acesta nepotolit și lupta aceasta neîmpăcată”.²³ Cu alte cuvinte de aici se înțelege că nu doar în mănăstire smerenia este râvnită în orice tip de relație pentru că: „Dacă voiești a trăi fără necaz în mănăstire, dobândește mai înainte de orice smerenie. Dar ca să înțelegi mai bine ce e smerenia, am să-ți zugrăvesc semnele ei. Smerit poate fi socotit acela care a omorât voia sa, care nu tăinuiește de părintele său duhovnicesc nimic din faptele și nici din gândurile sale, care în nicio privință nu crede chibzuinței sale, ci întru toate urmează socotinței părintelui său; care nu numai că nu jignește pe nimeni, ci și suferă cu bucurie jignirile pricinuite lui de către alții; care nu cugetă să facă vreun lucru nou, care nu este rânduit de pravila de obște și pildele Sfinților; care se mulțumește cu lucruri puține și sărăcăcioase și mulțumește pentru ceea ce i se dă, socotindu-se nevrednic și de atâta; care cu adevărat se socoate pe sine mai prejos decât toți și întru nimic nu se pune pe sine mai presus de cineva; care își înfrânază limba,

22. *Ibidem*, pp. 14-15

23. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie...*, op. cit., p. 68

care nu este grabnic a cuvânta și certăreț când vorbește cu alții; care nu iubește grăirea în deșert și multa grăire. Cel ce a sporit în aceasta suie la înălțimea dragostei, în care nu mai este frică și prin care totul se plinește nu prin nevoință și osteneală, ci prin râvna de foc și dorirea binelui.”²⁴

Căsătoria este o taină și un lanț: „Într-adevăr, căsătoria este un lanț, nu numai din pricina mulțimii grijilor, nici numai din pricina supărărilor de fiecare zi, dar și din pricină că silește pe cei căsătoriți să se supună unul altuia mai cumplit de cum se supune o slugă stăpânului său. „Bărbatul să stăpânească pe femeia sa!” (Fac. 3,16), spune Scriptura. Care este folosul acestei stăpâniri? Niciunul, căci îl face și pe bărbat, la rândul lui, rob celei stăpânite de el, născocind o stranie și ciudată despăgubire a acestei robii. Soțul și soția se pot asemăna cu picioarele înlanțuite ale celor condamnați la muncă silnică. După cum picioarele acestora sunt legate, și ei înșiși sunt legați unul de altul printr-un lăntșor fixat de fiecare capăt de lanțuri și nu pot să pășească în toată voia din pricină că sunt siliți să-și potrivească pasul cu pasul celuilalt, tot astfel și sufletele celor căsătoriți, pe lângă propriile lor griji și necazuri, mai au și necazul ce le vine de pe urma legăturii ce-i înlanțuie unul de altul, necaz care-i strânge mai cumplit decât orice laț. Și le răpește amândurora libertatea, prin aceea că nu dă exclusiv unuia singur conducerea, ci împarte puterea ei și la unul, și la altul. Unde sunt aceia care erau gata să sufere orice condamnare de dragul mângâierii avute de pe urma satisfacerii poftelor trupului? Nici cea mai mică plăcere nu rămâne întreagă o dată ce cei doi soți își cheltuiesc toată vremea în certuri și în ocări. Iar robia aceasta de a fi silit să suferi fără voie răutatea celuilalt este îndestulătoare ca să pună în umbră orice plăcere. Din pricina aceasta fericitul Pavel, la începutul poruncilor sale date cu privire la căsătorie (I Cor. 7,2), încearcă mai pe ocolite să oprească pe creștin de a se îndrepta spre căsătorie, spunându-le că este îngăduită căsătoria de frica desfrânării, din pricina neînfrânării și din pricina aprinderii trupului; dar când a văzut că aceste cuvinte ale sale nu sunt destul de puternice spre a-i îndepărta de căsătorie, aduce un argument și mai puternic decât cele de mai înainte, anume acela care i-a silit pe ucenici să spună Domnului: *Atunci nu mai este de folos a se însura*

24. Sfântul Teofan Zăvorâțul, *Patericul lavrei Sfântului Sava*. Traducere din limba rusă de dr. Adrian și Xenia Tănăsescu. Schitul românesc Lacu. Sfântul Munte Athos, 2000. Ediție electronică, Apologeticum 2006, p. 39; apud <http://www.manastirea-sireti.md/uploads/books/ro/Sf.%20Teofan%20Zavoratul%20-%20Patericul%20Lavrei%20Sfantului%20Sava.pdf>

(Matei 19, 10) Iar argumentul acesta este următorul: Nici un om căsătorit nu este stăpân pe el însuși. Aceste cuvinte nu sunt spuse sub formă de sfat și de îndemn; ele sunt contrângătoare ca o lege și ca o poruncă. Alegerea stă în fața noastră, suntem liberi să ne însurăm sau să nu ne însurăm; dar, după ce ne-am căsătorit, nu mai suntem liberi să facem ce vrem; dimpotrivă, trebuie să suportăm robia, cu voia sau fără voia noastră.

- Pentru ce?

- Pentru că am făcut această alegere pe deplin conștienți, pentru că știm bine obligațiile și legile căsniciei, pentru că de bună voie ne-am pus jugul pe grumaji.²⁵ „Atât de mare este amestecul, atât de împilătoare este tirania grijilor casei, atât de mare este mulțimea greutăților, încât, de cele mai multe ori, omul căsătorit este silit să păcătuiască și să greșescă, chiar fără voia lui. Pe timpul Legii vechi, nu era vorba de o viețuire atât de virtuoasă, deoarece era îngăduit să te răzbuni pe cel ce ți-a făcut rău, să ocărăști pe cel ce te ocărăște, să te îngrijești de afacerile bănești; să te juri, atunci când juri pe bună dreptate, să scoți ochi pentru ochi, să-ți urăști dușmanul; de asemenea, nu erai împiedicat să-ți satisfaci poftele simțurilor, nu erai împiedicat să te mănii și nici să-ți alungi femeia, și să iei alta în locul ei. Îngăduința Legii nu se oprea însă numai până aici, ci Legea îți permitea să trăiești deodată cu două femei sub același acoperiș, în sfârșit, și în această privință, ca și în alte privințe, Legea veche era cât se poate de îngăduitoare. După venirea lui Hristos însă, calea viețuirii morale a ajuns cu mult mai îngustă; nu numai prin aceea că a luat din mâinile noastre această mare și nespusă libertate față de toate cele spuse mai sus, dar și prin aceea că suntem obligați sau să ținem sub acoperișul casei noastre pe femeia noastră, care de cele mai multe ori ne strică bunele moravuri și ne silește să păcătuim chiar fără să vrem sau, dacă vrem s-o alungăm din casă, atunci trebuie să fie osândită pentru adulter. Nu numai din pricina aceasta săvârșim cu greu virtutea, dar chiar dacă soția noastră are o fire pe care o putem îndura, totuși mulțimea grijilor care se revarsă din belșug peste noi din pricina ei și a odraslelor ei, nu ne îngăduie aproape deloc să ne ridicăm privirile spre cer, căci grijile casei ne amețesc și ne îneacă sufletul. Să-ți explic! Bărbatul vrea să ducă o viață de om simplu, o viață fără de primejdii și netulburată de grijile lumii; când vede însă că-l înconjoară copiii, când vede că femeia lui are nevoie de atâtea cheltuieli, se aruncă, împotriva voinței lui, în vârtejul treburilor politice. Odată căzut în mijlocul lor, nu mai poți spune că nu-i silit

25. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie...*, op. cit., pp. 70-71

să nu păcătuiască! Trebuie să se mânie, să se jure, să ocărăască, să se răzbune, să fie fățarnic, să facă multe lucruri spre a fi pe placul celor mari, iar altele, tot atât de multe, cu ciudă și cu scârbă. Este, oare, cu puțință ca un om care trăiește într-o tulburare atât de mare, care mai vrea încă să și strălucească în virtute, este, deci, cu puțință să nu se murdărească amarnic din pricina păcatelor pe care este silit să le săvârșească? Dacă ai cerceta acum să vezi ce fel de viață duce în casă, vei vedea că, din pricina femeii lui, căsnicia sa este plină de aceleași greutateți dacă nu și mai mari. Este silit să se îngrijească de o mulțime de lucruri de care nici habar n-ar fi avut dacă era singur; și aceasta, în cazul cel mai fericit, când are o femeie înțeleghătoare și la locul ei. Dacă se întâmplă însă să aibă o femeie rea, cicălitoare, rea de gură, atunci căsătoria omului aceluia n-o vom mai numi o trebuință, ci pedeapsă și chin. Cum va putea un astfel de bărbat să meargă pe drumul care duce la cer, odată ce drumul acesta are nevoie de picioare sprintene, de picioare ușoare, odată ce drumul acesta are nevoie de suflet vioi, de suflet sprinten? Cum va putea, deci, să meargă pe drumul care duce la cer, când este strivit de povara atâtor griji, când are picioarele legate cu atâtea lanțuri, când este tras neconținut în jos de un lanț atât de cumplit, anume de răutatea și viclenia femeii sale? Dar care-i obiecția înțeleaptă a mării majorități a oamenilor față de toate cele spuse mai sus? Ei spun:

- Nu va fi, oare, vrednic de mai mare cinste omul care este totuși virtuos, deși trebuie să facă față atâtor nevoi?

- Pentru ce, scumpe prietene, pentru ce?

- Pentru ce? Pentru că, fiind căsătorit, ai de luptat cu mari greutateți.

- Dar cine te silește să-ți pui în spate o povară atât de mare? Dacă, căsătorindu-te, ai împlini legea, și ai fi călcător de lege dacă nu te-ai căsătorit, obiecția ta ar fi întemeiată. Dar înaintea Dreptului Judecător n-are importanță dacă, de bunăvoie, nesilit de nimeni și stăpân pe tine însuși de a nu-ți lua asupra-ți jugul căsătoriei, voiești totuși să te supui la atât de mari greutateți, încât să-ți fie și mai împovăritoare lupta pentru virtute. Dreptul Judecător a poruncit să faci un singur lucru: să birui în lupta cu diavolul, să birui în lupta cu păcatul. Pe Dreptul Judecător nu-L interesează dacă birui pe diavol și păcatul căsătorindu-te, desfătându-te și având o mulțime de griji, sau dacă îl birui trăind în nevoiește pustnicești, ducând o viață de căine și neavând nicio grijă lumească.

Dreptul Judecător însă, pentru a ne ușura truda, ne-a spus că mijlocul prin care putem birui păcatul și drumul prin care putem ajunge

la biruință este altul, anume acela de a scăpa de toate grijile vieții, de a trăi singuri, fără soție și fără copii. Tu însă ești de altă părere; vrei să lupți și să te războiești înconjurat de femeie, de copii și de toate grijile pe care aceștia le târăsc odată cu ei, crezând că poți săvârși aceleași fapte de virtute ca și cei care nu sunt încurcați în niciuna dintre grijile celor căsătoriți și măgulindu-te cu ideea că tocmai pentru aceasta ai să fii și mai mult răsplătit de Dreptul Judecător. Poate că acum, când îți spun că nu poți ajunge pe aceeași culme ca și cei necăsătoriți, mă vei învinui că sunt un îngâmfat; la sfârșit însă, în timpul împărțirii cununilor, te vei convinge pe deplin că siguranța pe care ți-o dă traiul singuratic e cu mult mai bună decât ambiția deșartă; atunci te vei convinge pe deplin că este mai bine să te încrezi în cuvântul lui Hristos, decât în deșertăciunea propriilor tale gânduri. Hristos a spus că nu este destul pentru virtute de a ne despărți de toate cele ale noastre; trebuie încă să ne urâm și pe noi înșine. Tu, dimpotrivă, spui că poți să birui, deși ești vârat până peste cap în toate aceste griji. Dar, după cum am spus, atunci, la sfârșit, vei cunoaște bine ce mare piedică în calea virtuții ți-au fost femeia și grijile pe care femeia ți le-aduce pe cap.

Aș putea însă fi întrebat:

- Pentru ce, dar, Dumnezeu a numit ajutor pe aceea care-i este piedică? Dumnezeu doar a spus: „Să-i facem lui ajutor potrivit pentru el” (Fac. 2, 18) Pot să te întreb și eu tot atât de bine:

- Ce fel de ajutor a fost femeia pentru bărbat, când ea l-a lipsit de siguranța dată lui în rai, când ea l-a izgonit din rai, din traiul acela minunat, când ea a adus pe lume toată tulburarea? O astfel de ființă, departe de a fi un ajutor, este vrăjmaș. Tot Scriptura spune: „De la femeie începe păcatul și din pricina ei toți murim”. (Înț. Sir. 25, 27) Iar fericitul Pavel spune: „Adam n-a fost amăgit; dar femeia, fiind amăgită, a căzut în călcare de poruncă”, (I Tim. 2, 14) Ce fel de ajutor a fost deci femeia, dacă a omorât pe bărbat? Ce fel de ajutor a fost deci femeia, dacă prin ea au venit pe lume fiii lui Dumnezeu (Fac. 6, 2) dar, mai bine spus, toți cei care locuiau pe vremea aceea pământul, care au pierit prin potop o dată cu animalele, cu păsările și cu toate celelalte viețuitoare? (Fac. 7, 2) Oare, nu femeia era cât pe ce să piardă pe dreptul Iov, dacă n-ar fi fost el un bărbat tare de fire (Iov 2, 9-10)? Oare nu femeia a pierdut pe Samson (Jud. 16, 4-22)? Oare nu femeia a făcut ca tot poporul iudeu să se închine idolului Baal-Peor și să fie omorâți cei ce-au slujit idolului, de mâinile rudelor lor (Num. 25, 1-5)? Cine, mai cu seamă, a dat pe mâna diavolului pe împăratul Ahab, dacă nu femeia lui (III

Regi 21, 25)? Dar înainte de Ahab, cine a abătut spre alți dumnezei inima lui Solomon, un om atât de înțelept și atât de vestit, dacă nu femeia (III Regi 11, 4)? Oare, nu până și astăzi femeile fac pe bărbații lor să păcătuiască înaintea lui Dumnezeu? Oare, nu pentru această pricină spune acel bărbat înțelept, Isus, fiul lui Sirah, că „orice răutate este mică față de răutatea femeii” (Înț. Sir. 25, 21.)?

- Atunci pentru ce a spus Dumnezeu: „Să facem omului ajutor potrivit pentru el”? Dumnezeu niciodată nu minte.

- Nici eu nu pot spune aceasta. Ferească Dumnezeu! Da, femeia a fost creată pentru acest scop, pentru a fi ajutor bărbatului, dar n-a vrut să rămână în această vrednicie dată ei de Dumnezeu, după cum n-a vrut aceasta nici bărbatul ei.”²⁶

26. *Ibidem*, pp. 77-82

SFÂNTA TAINĂ A CUNUNIEI DIN PERSPECTIVA MISIONARĂ

Drd. Marius Marin Ionescu

I. Introducere

Sfintele Taine reprezintă mijloace prin care, datorită economiei întrupării Mântuitorului Hristos, creștinii se împărtășesc cu harul divin în vederea atingerii scopului pentru care aceștia au fost creați – mântuirea sufletului. Ele au fost instituite, pe de o parte direct de către Fiul lui Dumnezeu, un exemplu în acest sens îl constituie Taina Sfântului Botez care a fost întemeiată prin cuvintele Acestuia spuse Apostolilor înainte de înălțarea Sa la ceruri: „Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și a Sfântului Duh” (Matei 28, 19). Pe de altă parte, Biserica păstrează și anumite Taine care au instituire divină într-un mod indirect, așa cum este Sfânta Taină a Cununiei, numită și a Căsătoriei sau a Nunții.

Cununia este cel mai vechi așezământ dumnezeiesc între oameni și deci cea mai veche instituție a dreptului divin dar și cea mai veche taină. Vechiul Testament ne confirmă acest aspect prin următoarele cuvinte: „Nu e bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el” (Facere 2, 18) dar și prin cuvintele: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul!” (Facere 1, 28). După facerea femeii, cunoscând modul creării ei, precum și legătura dintre ei, Adam a zis: „Iată aceasta este os din oasele mele, și carne din carnea mea. Ea se va numi femeie pentru că e luată din bărbatul său. De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup.” (Facere 2, 23-24).

Din cauza păcatului strămoșesc sau adamic, pe de o parte, rațiunea

omului și-a pierdut din luciditate, s-a întunecat, sentimentul s-a pervertit iar voința a slăbit, iar, pe de altă parte, și concepția despre căsătorie a fost denaturată. Însă, datorită actului chenotic al întrupării Mântuitorului Hristos instituția căsătoriei a fost restabilită și readusă la adevărata ei valoare. Într-un sens concret, prin participarea lui Iisus la nunta din Cana Galileii, episod relatat de Sfântul Ioan în Evanghelia sa (Ioan 2, 1-11), acolo unde a săvârșit și una din primele minuni, Căsătoria a fost binecuvântată și ridicată la rangul de taină.

Valoarea acestei Sfinte Taine trebuie să o conștientizeze toți tinerii care se căsătoresc. Ajutorul lui Dumnezeu pentru sfințirea și binecuvântarea acestei legături, precum și raportarea la El ca model de iubire desăvârșită, sunt lucruri esențiale pentru toți cei care-și doresc o familie fericită. Căsătoriile de formă, bazate pe relațiile trupești, sau pentru a se bucura de avantaje materiale nu pot rezista ci sunt sortite eșecului. De aceea Biserica arată că iubirea reciprocă, respectul, sunt condiții esențiale pentru sfințirea legăturii prin Sfânta Taină a Cununiei între doi tineri. Legătura harică stabilită prin Sfânta Taină a Cununiei îi ferește pe tineri de păcat, îi întărește în dragoste, le dă putere să-și depășească necazurile și îi face să fie amândoi un trup.

II. Sfânta Taină a Căsătoriei. Repere fundamentale

Taina Nunții este un act sfânt, de origine dumnezeiască, în care, prin preot, se împărtășește harul Sfântului Duh, unui bărbat și unei femei ce se unesc liber în căsătorie, care sfințește și înalță legătura naturală a căsătoriei la demnitatea reprezentării unirii duhovnicești dintre Hristos și Biserică¹.

Prin Taina Cununiei se sfințește legătura conjugală a soților în vederea realizării scopului unirii lor: iubirea între oameni și nașterea de copii pentru înmulțirea membrilor societății în general și a membrilor Bisericii în special, și creșterea lor în spiritul învățaturii încredințate de Mântuitorul Hristos sfinților apostoli; întrajutorarea lor reciprocă, în orice împrejurare – și la bine și la rău – până la sfârșitul vieții, împărtășindu-se, în comun și în mod egal, de toate drepturile și obligațiile pe care le prevăd, deopotrivă, legile divine și cele civile referitoare la reglementarea căsătoriei

1. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1997, p. 123

și a familiei².

La baza căsătoriei se afla dragostea profundă dintre cei doi soți care primesc binecuvântarea lui Dumnezeu. Sfântul Clement Romanul punctează foarte bine attributele dragostei, precum și importanța ei în drumul spre mântuire: „Cel ce iubește pe Hristos să facă poruncile lui Hristos. Cine poate tălmăci legătura dragostei lui Dumnezeu? Cine poate spune îndeajuns măreția frumuseții Lui? Înălțimea la care ne ridică dragostea e de nepovestit. Dragostea ne lipește de Dumnezeu, dragostea acoperă multe păcate, dragostea pe toate le suferă, pe toate le rabdă îndelung; nimic rău în dragoste, nimic cu mândrie; dragostea nu face dezbinare; dragostea nu se răscoală, dragostea le face pe toate în înțelegere; în dragoste s-au desăvârșit toți aleșii lui Dumnezeu; fără dragoste nimic nu este bineplăcut lui Dumnezeu. Cu dragoste ne-a primit Stăpânul; pentru dragostea pe care o avea pentru noi, Iisus Hristos, Domnul nostru, și-a dat, cu voia lui Dumnezeu, sângele său pentru noi, trupul Său pentru trupul nostru și sufletul Său pentru sufletele noastre.”³

Scopul căsătoriei este de a asigura, între două persoane, o legătură bazată pe responsabilitate și fidelitate, care reprezintă și reactualizează legătura veșnică stabilită de Dumnezeu cu poporul Său ales. Din această perspectivă Apostolul Pavel afirmă că mariajul este o „mare taină” care este strâns legată de Hristos și Biserică (Efes. 5, 21-23). Această legătură a legământului prin care Dumnezeu lucrează la mântuirea noastră este în esență o legătură nupțială. Și invers, relația nupțială își atinge scopul și se împlinește numai atâta timp cât este bazată pe angajamentul etern al legământului⁴.

În legătură cu Sfânta Taină a Cununiei teologul ortodox Nikolai Lossky, citându-l pe Tolstoi, care bazându-se pe experiența personală, spunea că „Nu mai știu unde mă termin eu și începe ea”⁵, iar părintele Constantin Galeriu în articolul „Taina nunții” arată foarte frumos care este relația dintre bărbat și femeie: „Femeia mereu se zidește pe sine prin bărbat

2. *Îndrumări misionare*, Coordonator Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1986, pp. 588-589

3. Sfântul Clement Romanul, *Epistola I către Corinteni*, în „Scrisorile Părinților Apostolici”, Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1979, p. 71

4. John Breck, *Darul Sacru al vieții*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2007, p. 38

5. Nikolai Lossky, *Condițiile binelui absolut*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 236

și bărbatul mereu se revelează pe sine prin ea. Femeia este unită cu el prin aceea că e ființă din ființa lui, dar ea mereu primește în ființa ei „coasta” lui, energiile lui spirituale și fizice, și el, bărbatul în ea și prin ea se „întrupează” mereu în urmași. În acest spirit al egalității absolute a bărbatului cu femeia, alături de obârșia lor comună, vorbește și monogamia biblică”⁶. Egalitatea dintre bărbat și femeie și nicidecum supremația unuia față de celălalt este exprimată și de către Apostol Pavel: „Căci precum femeia este din bărbat, așa și bărbatul este prin femeie, și toate sunt de la Dumnezeu.” (I Corinteni 11, 12).⁷

Momentul în care Mântuitorul a ridicat căsătoria la treapta de Taină este participarea Sa la nunta din Cana Galileii, împreună cu ucenicii Săi, când a săvârșit și prima Sa minune (Ioan, 2, 1-11). În această participare, Sfinții Părinți au văzut intenția Mântuitorului de a arăta nu numai soților acelei nunți, ci soților din toate veacurile, de câtă cinste se bucură căsătoria în fața Sa și cu câtă înălțare sufletească se cuvine ca ei s-o încheie. De aceea – cu toate că Mântuitorul a vorbit de mai multe ori cu iudeii despre căsătorie, despre însemnătatea și indisolubilitatea acesteia (Luca, 16, 18; Marcu, 10, 2-12; Matei, 5, 31-32; 19, 3-10), arătându-le că decăderea în care ajunsese această instituție nu mai corespunde formei superioare în care a fost instituită de Dumnezeu – prezența Sa la nunta din Cana Galileii este socotită ca moment în care Mântuitorul a acordat căsătoriei caracterul de Taină. Iar că Biserica a cinstit de la începutul activității ei căsătoria ca Taină sfântă rezultă limpede din Tradiția Bisericii, adică din practica neîntreruptă a Bisericii⁸.

Hristos întărește legătura căsătoriei dintre bărbat și femeie și o înalță, din ordinea naturii, în ordinea harului, învăluind-o, prin participarea Sa la nunta de la Cana, în ambianța harică ce iradia din Persoana Sa. Savârșind acolo cea dintâi minune, prin puterea Sa mai presus de fire și dând perechii ce se căsătorea să bea din vinul iubirii entuziaste turnate de El prin harul Său, El vrea să arate că începe înălțarea vieții omenеști în ordinea harului de la întărirea și înălțarea căsătoriei⁹.

6. Pr. Magistrand Constantin Galeriu, *Taina nunții*, în „Studii Teologice”, anul XII, 1960, nr. 7-8, pp. 489-490

7. Pr. Prof. Petre Deheleanu, *Manual de sectologie*, Tiparul Tipografiei Diecezane, Arad, 1948, p. 408

8. *Îndrumări misionare*, p. 589

9. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 124

Marele scriitor creștin Origen vorbește despre dragostea dintre bărbat și femeie în următorii termeni: „«Bărbaților, iubiți femeile voastre» zice Apostolul. Însă el nu se oprește aici. El știe bine că există o anumită iubire a bărbaților, chiar pentru propriile lor soții, uneori este dezordonată, și o altă iubire care place și lui Dumnezeu. De aceea, tocmai pentru a învăța cum trebuie să-și iubească bărbații propriile soții, a întregit: «Bărbaților, iubiți femeile voastre precum Hristos a iubit Biserica.»”¹⁰

Mântuitorul Hristos afirmă unitatea celor căsătoriți, bazat pe faptul că Dumnezeu a făcut pe om ca bărbat și ca femeie și deci cel ce se unește cu o femeie se completează în mod atât de total cu ea, încât alcătuiesc o unitate. Bărbatul a devenit omul întreg prin această femeie sau viceversa. Dumnezeu însuși i-a împreunat prin faptul că a făcut pe om bărbat și femeie, deci prin faptul că fiecare devine omul întreg în unirea cu celalalt, iar aceasta unitate pe care și-a gasit-o fiecare nu se poate dezintegra și reface cu alt partener. Nemairespectându-se unul pe altul ca persoană, ci tratându-se ca obiecte de plăcere care nu țin mult, aceștia cad din demnitatea de om, pe care au primit-o prin creație: „Răspunzând, El a zis: Oare n-ați citit că Cel ce i-a făcut de la început, bărbat și femeie i-a făcut? Și adaugă: Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup. Așa încat nu mai sunt doi, ci un trup. Deci, ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (Mt. 19, 4-6)¹¹.

Săvârșitorii Sfântei Taine a Cununii sunt preoții care au hirotonie validă. Ei sunt cei care, pe lângă rugăciunile specifice acestei taine prin care se invocă harul Sfântului Duh care să sfințească pe cei doi miri, au și datoria de a vorbi tinerilor despre căsătorie, despre valoarea ei harică, conștientizându-i și chemându-i la spovedanie și apoi de a săvârși Sfânta Taină potrivit învățăturilor noastre dogmatice, canonice, liturgice și misionare.

În Biserica Romano-Catolică, săvârșitori sunt socotiți înșiși mirii, cei care se căsătoresc, accentuându-se importanța consimțământului lor ca element esențial al validității căsătoriei, iar nu binecuvântarea preotului. Prezența preotului, după doctrina consacrată în Biserica Romano-Catolică de către sinodul tridentin, n-are un rol activ, preotul era socotit un spectator sau mai degrabă un martor spectator. Binecuvântarea reli-

10. Origen, *Omiliile la Cântarea Cântărilor*, în Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 6, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1981, p. 136.

11. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 124

gioasă și toate actele și formalitățile pe care le îndeplinește preotul romano-catolic înainte de binecuvântare n-au nicio importanță juridică în privința valabilității căsătoriei. În această situație, validitatea căsătoriei apare ca efect al contractului încheiat de soți, prin consimțământul lor, iar nu ca efect al binecuvântării preotului. Măsura luată de Papa Pius al X-lea, prin decretul din 2 august 1907, prevăzând ca obligatorie, sub pedeapsa nulității căsătoriei, prezența preotului la contractarea căsătoriei, n-a reușit să se impună, în sensul ca starea de căsătorie să rezulte atât din consimțământul soților, cât și din binecuvântarea preotului, întrucât Codexul canonic, intrat în vigoare de la Rusalii 1918, a preconizat prin canonul 1012, par. 2, că un contract matrimonial încheiat valid între doi botezați devine «eo ipso sacramentum» din momentul «exprimării consensului liber între soți»¹².

Astfel, vedem cum Biserica Romano-Catolică micșorează caracterul de taină al cununiei, considerând că adevărații săvârșitori ai acestei Sfinte Taine sunt cei care se căsătoresc, iar preotul este numai un martor fără de care căsătoria nu mai este valabilă.¹³

Sfântul Ambrozie afirmă importanța preotului în săvârșirea căsătoriei: „De vreme ce căsătoria însăși are nevoie să fie sfințită de podoabe și de binecuvântarea preotului, cum se poate numi căsătorie aceea în care nu există unirea credinței? Când vorbirea trebuie să fie la fel, cum ar putea exista între cei neasemănători în supunere asemănare a dragostei de soț și soție?”¹⁴

Săvârșitorul Tainei este în Biserica Ortodoxă preotul, pentru că prin el vine în fața celor ce se căsătoresc și în mijlocul lor în mod invizibil Însuși Hristos, care pecetluiește legătura naturală pe care ei o realizează prin consimțirea între ei și care îi menține pe aceștia uniți în El; și pentru că prin preot căsătoria celor doi se inserează ca celulă vie a Bisericii, umplută de harul lui Hristos din ea. A considera căsătoria încheiată numai prin consimțirea soților, ca în catolicism, unde preotul e numai martor, înseamnă a o vedea numai la nivelul ei de legătură naturală¹⁵.

Primitorii Sfintei Taine sunt cei care se căsătoresc – un bărbat și o

12. *Îndrumări misionare*, p. 591

13. Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Dogmatica Ortodoxă*, Editura Renașterea, Cluj Napoca, 2006, p. 356

14. Sfântul Ambrozie, *Scrieri. Partea a doua*, în Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 53, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1994, p. 101

15. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, pp. 131-132

femeie – dovedind înaintea preotului săvârșitor al Tainei cununiei că au botez valid și îndeplinesc, pe lângă condițiile pe care le prevăd legile statului pentru încheierea căsătoriei civile și poruncile stabilite de Biserică. La baza consimțământului soților de a se uni în căsătorie nu trebuie să stea însă nicio condiție care ar contraveni legilor bisericești și legilor civile, moralei creștine și bunelor moravuri¹⁶. De asemenea, primitorii sunt doi credincioși ai Bisericii, de sex diferit, necăsătoriți, din care niciunul nu a fost căsătorit bisericește mai mult de trei ori și care nu au între ei o rudenie mai apropiată de gradul cinci¹⁷.

Cu privire la căsătoriile mixte Canoanele Bisericii Ortodoxe fac și ele referiri la problema căsătoriilor eterodoxe. Astfel canonul 72 Trulan interzice categoric aceste căsătorii și anulează pe cele efectuate înainte de stabilirea acestui canon. Sinodul IV Ecumenic, prin canonul 14 le îngăduie cu condiția ca soțul eterodox să declare că va trece la ortodoxie. Astăzi, căsătoriile mixte între ortodocși și eterodocși sunt permise cu condiția ca pruncii să fie crescuți în credința ortodoxă, iar Taina să se săvârșească ortodox¹⁸.

Biserica Ortodoxă Română a reglementat încheierea căsătoriilor mixte prin regulamentul „Pentru relațiile bisericești ale clerului ortodox român cu creștinii eterodocși ...” din anul 1881, prin articolul IV. Potrivit acestui capitol se permit căsătoriile mixte dacă toți copiii care se vor naște din căsătorie vor fi lăsați să devină membri ai Bisericii Ortodoxe Române.¹⁹ Căsătoriile mixte sunt realități tot mai frecvente în societatea contemporană. Din păcate tineri sau tinere fără o cultură teologică, necatehizați nu dau importanță apartenenței religioase considerând că dacă o iubești cu adevărat nu contează ce religie are persoana iubită²⁰.

În ceea ce privește problema nașilor care îi urmează pe tineri în fața Sfântului Altar la slujba Cununiei, aceștia trebuie chemați la spovedanie, analizați de preot și conștientizați asupra responsabilității spirituale pe care

16. *Îndrumări misionare*, p. 592

17. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, pp. 131-132

18. Hristu Andrusos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, Traducere de Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930, pp. 425-426

19. *Îndrumări misionare*, p. 597

20. Pr. Prof. Dr. Gheorghe Istodor, *Sfintele Taine și simbolurile neo-protestante*, în „Glasul Bisericii”, nr.4-6, aprilie-iunie, 2007, p 236

o presupune calitatea de naș deoarece se practică ideea nașului cu bază materială sau poziție socială bună, fără să se țină cont de calitățile sale spirituale²¹.

Taina Cununiei conține în cultul ei invocarea Sfântului Duh prin rugăciuni și prin formula: „Se cunună robul lui Dumnezeu (N) cu roaba lui Dumnezeu (N), în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin”. Această formulă este socotită forma Tainei cununiei²².

De asemenea, acesta e actul central al Tainei, act prin care ea se realizează de fapt. Atingând cu fiecare cunună fruntea fiecăruia din cei doi și amintind pe amândoi la așezarea cununii fiecăruia, arată că cununa fiecăruia este într-un fel și a celuilalt; fiecare își poartă cununa sa întrucât e unit cu celalalt, întrucât ea e unită cu a celuilalt. În iubirea între ei stă cununa și mărirea fiecăruia. Cununa e semnul mării și al cinstei, o spune preotul îndată după încununare: „Doamne, Dumnezeul nostru, cu mărire și cu cinste încununează-i pe dânșii”. Mărirea e legată de cinste și invers. Mărirea și cinstea lor e văzută de Dumnezeu și de oameni. Ea constă în fidelitatea și în iubirea dintre cei doi, în jertfelnicia unuia pentru altul, în exercitiul răspunderii unuia față de altul, în asumarea străduințelor necesare vieții de familie. În împlinirea tuturor acestora constă realizarea unei perechi fericite, atâta cât e cu putință pe pământ. Creația întreagă câștigă de la armonia acestei perechi pe drumul ei spre armonizarea voită de Dumnezeu. Cununa este în același timp o coroană, semn al cinstei și al demnității. Coroana o poartă împăratul; împărat este și Hristos și arhiereul²³.

Rostirea corectă a formulei cununiei este momentul în care căsătoria se socotește definitiv încheiată. Din acest moment, soții sunt uniți pentru toată viața, datorându-și unul altuia fidelitate deplină și întraajutorare reciprocă cu tot devotamentul. După scopul pentru care a fost instituită căsătoria de către Dumnezeu, soții, unindu-se, dobândesc anumite drepturi și își asumă anumite obligații atât unul față de celălalt, cât și amândoi împreună față de copiii lor. E bine ca soții să cunoască, înainte de a se căsători, atât drepturile pe care le vor putea pretinde unul de la celălalt, cât și obligațiile de la care nu se pot sustrage, fără motiv bine întemeiat²⁴.

21. *Ibidem*, p. 237

22. *Îndrumări misionare*, p. 592

23. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 134

24. *Îndrumări misionare*, p. 598

Ortodoxia privește căsătoria ca pe o vocație creștină, o unire în și cu Hristos. Ținta finală a acestei vocații este identică cu a monahismului: theosis sau participarea eternă la viața lui Dumnezeu. Ca și monahismul, căsătoria creștină presupune/implică o continuă asceză: o luptă spirituală, bazată pe permanenta pocăință. Această Cale a Crucii e simbolizată în ceremonia ortodoxă a căsătoriei de coroanele nupțiale, care sunt coroane ale victoriei și martiriului în același timp. „O, Sfinților Mucenici” cântă Biserica în timpul procesiunii nupțiale „care bine v-ați nevoit și v-ați încununat, rugați-vă Domnului să se mântuiască sufletele noastre”. Căsătoria creștină angajează cuplul într-un război spiritual neîncetat, la fiecare nivel al vieții lor. Prin pocăință continuă și prin căutarea iertării, mândria se transformă în afecțiune, iar dorința egoistă în devoțiune jertfelnică. Pe de altă parte, această luptă îi unește pe cei doi într-un oficiu „preoțesc”, întrucât ei se oferă pe ei înșiși și unul pe celălalt lui Dumnezeu ca o „jertfă a laudei”²⁵.

Teofil al Antiohiei, în concordanță cu Solon (legislator, om de stat, poet și filozof, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei, care a trăit între 640 și 558 î. Hr.), arată importanța căsătoriei din perspectiva creșterii și a educației copiilor, ca rod al iubirii dintre bărbat și femeie: „Copiii să se nască legitimi din căsătorie și nu din adultere, ca nu cumva să cinstească cineva ca tată pe unul care nu-i este tată, sau ca cineva să nu respecte pe adevăratul tată, pentru că nu știe că-i este tată; dar și alte legi ale romanilor și elenilor interzic săvârșirea unor fapte ca acestea”²⁶.

Copiii născuți și crescuți nu iau loc în afara legăturii dintre soți, ci ei sporesc în mod esențial comuniunea dintre soți, prin responsabilitatea comună, în care ei se unesc, deci adâncesc esența căsătoriei, care fără copii se sărăcește de substanța spirituală interioară. Soții devin în acest caz de cele mai multe ori o unitate egoistă în doi, poate de un egoism mai accentuat decât cel de unul singur, pentru ca un soț are în celălalt aproape tot ce-i trebuie pentru a se satisface în ordinea material-trupească și pentru a nu suferi nici de singurătate atât de mult ca cel închis în egoismul de unul singur. Prin copii soții depășesc acest egoism, deschizându-se spre alții. Prin copii se deschid mai mult spre societate în general, de care au nevoie pentru creșterea copiilor, pentru încadrarea lor în societate. Prin ei intră în

25. John Breck, *op.cit.*, pp. 48-49

26. Teofil al Antiohiei, *Trei Cărți către Autolic*, III,6, în Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1980, p. 331

relații mai bogate cu societatea²⁷.

Împreună – și fiecare în parte, după puterile lui – soții datorează grijă față de copii, care sunt sânge din sângele lor. La creșterea fizică a copiilor, la pregătirea lor intelectuală și la educarea lor spirituală și morală, pe părinți îi obligă atât dreptul divin și bisericesc, cât și dreptul uman. Urmând, în această privință, poruncile din Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament (Facere, 18, 10; Deuteronom, 4, 10; 6, 7; Efeseni, 6, 4; I Timotei, 5, 4, 8, 10), părinții sinodului local din Gangra, în canonul 15, au hotărât: „Dacă cineva și-ar părăsi pe copiii săi, și nu i-ar crește, și nu i-ar îndrepta, cât atârnă de el, spre cuvenita cinstire de Dumnezeu, ori sub pretextul ascezei i-ar neglija, să fie anatema..” Aceeași sancțiune a fost prevăzută însă, în canonul 16, și pentru copiii care nu ar da cinstea cuvenită părinților²⁸.

II. Provocările grupărilor neo-protestante la adresa Sfintei Taine a Cununii

Taina căsătoriei a fost recunoscută de toți creștinii – și calcedonieni și necalcedonieni – până la începutul secolului al XVI-lea, de când protestanții, de toate nuanțele în care s-au diversificat, au tăgăduit-o²⁹.

Astfel, Martorii lui Iehova, în definiția lor pentru căsătorie, nu o consideră nici măcar simbol: „unirea dintre un bărbat și o femeie, încheiată pentru a trăi împreună ca soț și soție în conformitate cu normele cuprinse în Scriptură. Căsătoria permite soțului și soției să stabilească o relație intimă între ei însoțită de un sentiment de securitate datorită unei atmosfere pline de iubire și dăruire reciprocă a soților. La instituirea căsătoriei scopul lui Dumnezeu nu a fost doar să-i asigure bărbatului o însoțitoare apropiată, care să-i fie o completare ci să facă posibilă înmulțirea ființelor umane în cadrul unui aranjament familial.”³⁰

Așadar, nici vorbă de taină, nici vorbă de har, deși se afirmă că este „uniune”, instituită de Dumnezeu. Căsătoria, după ei, este un act formal

27. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 130

28. *Îndrumări misionare*, p. 598

29. *Ibidem*, p. 590

30. *Să aducem argumente din Scripturi*, Wachtturm-Gesellschaft, Selters Taunus, 1989, p. 57

care constă în recunoașterea de către autoritatea civilă și adunarea creștină, a unei familii ca „numele fiecăruia să fie scutit de o faimă rea iar eventualii copii să fie scutiți de rușinea ce-i însoțește pe copiii părinților necăsătoriți”.³¹

Cu aceste afirmații se poate spune că ocolesc subtil problema lipsei harului și a preoției sacramentale din Biserica lor. Nu este nevoie de har pentru căsătoria lor, iar adevărații preoți sunt de fapt comunitatea care spune „Da” ori de câte ori două persoane de sex opus ai acelei comunități s-au hotărât să se căsătorească.

Advențiștii de ziua a șaptea exclud și ei harul și de aceea în cartea lor de doctrină „Advențiștii de ziua a șaptea cred ...” se chinuie să explice că în textul: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup” (Efeseni V, 31), nu-i vorba de o legătură harică „cei doi căsătoriți merg împreună, stau laolaltă și sunt părtași ai unei profunde intimități. La început, această unitate se referă la unirea fizică a căsătoriei ... ea se referă și la legătura intimă a minții și emoțiilor ce întărește această latură fizică a comuniunii.”³²

Concepția mormonilor despre familie, căsătorie și ritualul ei este următorul: „Fiecăruia ni s-a poruncit să ne căsătorim și să ne înmulțim pentru că din propria noastră experiență vom înțelege ce înseamnă să fim părinți cerești. Familiile noastre nu ne aparțin încă. Dumnezeu ni le-a dat ca să vadă cum ne comportăm. Doar dacă suntem credincioși, familiile ne vor fi date pentru totdeauna. Cea mai sfântă căsătorie este doar aceea oficiată în templul sfinților din zilele din urmă. Tatăl nostru cel ceresc ne-a dat legea căsătoriei veșnice pentru ca noi să putem deveni ca el.” În templu, perechile de „Sfinți” îngenunchiază la unul din Sfintele Altare, în prezența familiilor și a prietenilor precum și a doi martori. Înaintea Domnului ei fac acest legământ al căsătoriei, apoi ei sunt declarați soț și soție pentru tot timpul vieții pământești cât și pentru veșnicie. Acest legământ poate fi oficiat doar de către cel ce poartă sfânta preoție a lui Dumnezeu și este împuternicit a înfăptui această sfântă rânduială. Dacă o căsătorie este înfăptuită de cei ce n-au împuternicirea preoției ea nu poate dăinui veșnic. După moarte, partenerii nu vor putea fi împreună cu familia, atunci când noi părăsim această viață pământească.”³³

31. *Ibidem*, p. 58

32. Dumitru Popa, *Advențiștii de ziua a șaptea cred, traducere*, Casa de editură „Cuvântul Evanghelic”, București, 1993, p. 455

33. *Principiile evangheliei, publicată de către Biserica lui Isus Hristos ai sfinților din*

Din ignoranță și atitudini demonice, toate cultele neoprotestante neagă caracterul de taină a Cununii, considerând căsătoria o lege a firii care nu are nimic în comun cu credința.

Anumite grupuri și mișcări de sorginte orientală organizează căsătorii între membri, prin intermediul unor ritualuri speciale, iar aceste ceremonii devin singurele valabile în ceea ce privește grupul. Avem acum un mare plan de căsătorii. Ei spun: „Nu trebuie să vă plănuți voi înșivă căsătoriile, acest lucru este periculos. Căsătoriile pe care le organizăm noi sunt mai armonioase decât cele pe care vi le organizați voi înșivă”³⁴.

În continuare vom vedea care sunt principalele obiecții ale celor care contestă caracterul de Taină al Căsătoriei.

Una din principalele obiecții ale lor este că în Biblie nu se vorbește niciodată de cununie sau căsătorie ca taină. Răspunsul la această provocare nu poate fi decât unul. Dacă i-ar fi preocupat problema și ar fi citit Sfânta Scriptură ar fi găsit explicația. Ar fi văzut că Dumnezeu a zidit prima familie în rai și a binecuvântat-o „...creșteți și vă înmulțiți umpleți pământul și-l stăpâniți” (Facere I, 28). Faptul că nu se precizează clar cuvântul taină pentru cununie nu este un motiv ca aceasta să fie nesocotită deoarece nu ar trebui să fie o problemă de „titlatură” atâta timp cât Sfânta Scriptură ne-o înfățișează ca lucrarea în care se împărtășește harul nevăzut al lui Dumnezeu.

În vremea Mântuitorului, accentul nu a căzut pe Sfintele Taine pe care El le-a instituit, ci pe Mântuitorul și activitatea Sa, deoarece Sfintele Taine sunt lucrări care continuă activitatea mântuitoare a lui Hristos. Sfânta Scriptură ne dă totuși repere pentru a susține Sfânta Taină a Cununii și anume: restaurează și recunoaște familia întemeiată, prin participarea la nunta din Cana Galileii unde a săvârșit prima sa minune: „acest început al minunilor l-a făcut Iisus Hristos în Cana Galileii și și-a arătat slava Sa și ucenicii Săi au crezut în El” (Ioan III, 11). Sfântul Apostol Pavel, în epistola către Efeseni chiar poruncește cununia pentru cei care vor să viețuiască împreună: „Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup. Taina aceasta mare este; iar eu zic, în Hristos și în Biserică.” (Efeseni V, 31-32).³⁵

ultimele zile, Salt Lake City, Utah, 1982, pp. 213-225

34. Pr. Prof. Dr. Mihai Himcinschi, *Biserica în societate. Aspecte misionare ale Bisericii în societatea actuală*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, p. 269

35. Diac. Petru I. David, *Invazia sectelor*, vol. III, Editura „Europolis”, Constanța, 2000,

Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă cu tărie realitatea căsătoriei ca taină: „De asta și eu, când vorbesc acum, nu mă adresez atât mirilor, cât părinților mirilor, tatălui mirelui și tatălui miresei. Nu este, oare, nesăbuit ca noi, care ne-am bucurat de o atât de mare iubire de oameni, care am fost învredniciți de înfricoșătoarele și nespusele taine, noi să fim mai mici în privința aceasta decât Laban, care se închina la idoli? N-auzi, oare, pe Pavel spunând că nunta este taină, că este icoană a dragostei lui Hristos de Biserică? Să nu ne facem, dar, singuri de rușine, să nu pângărim sfințenia căsătoriei”³⁶.

A doua obiecție spune că textul de la Efeseni V, 31-32 nu se referă la legătura harică prin taina cununiei, ci la taina unității dintre Hristos și Biserică. Ba, mai mult, Sfântul Apostol Pavel avertizează pe cititor să nu înțeleagă cumva greșit că anume a vorbit despre căsătorie: „Iar eu zic în Hristos și în Biserică”.

Dacă s-ar urmări cu atenție întreg capitolul cinci s-ar observa cu siguranță că de la versetul 22 Sfântul Apostol Pavel vorbește doar despre raporturile sociale dintre soți. În ceea ce privește versetul 32 amintim „fraților” că Mântuitorul Iisus Hristos s-a numit pe Sine „Mire”: „Pot oare, fiii nunții să fie triști atâta vreme cât Mirele este cu ei...” (Matei IX, 15). Amintim de asemenea că Biserica este prezentată ca o mireasă: „Și Duhul și mireasa zic: Vino. Și cel ce aude să zică: Vino. Și cel însetat să vină, cel ce voiește să ia în dar apa vieții.” (Apocalipsa XXII, 17); la fel ca și în textul: „Și am văzut cetatea sfântă, Noul Ierusalim, coborându-se din cer de la Dumnezeu, gătită ca o mireasă împodobită pentru mirele ei.” (Apocalipsa XXI, 2).³⁷

Din această cauză, pe baza textelor scripturistice, iată, comparația soț-soție, Hristos - Biserică, se poate face iar textul de la Efeseni este evident în acest sens. Mai apoi ar fi imposibil ca, după ce, de la versetul 22 până la versetul 31 să se vorbească despre raporturile sociale dintre soți, izolat, la versetul 32 să se vorbească despre raportul dintre Hristos - Biserică continuându-se apoi cu ultimul verset al capitolului tot despre relația soț-soție.

p. 137

36. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LVI, în Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 22, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989, p. 226

37. Pr. Prof. Dr. Petre Deheleanu, *op. cit.*, p. 410

A treia obiecție precizează că Biblia nu vorbește nicăieri despre un anumit ceremonial al căsătoriei care să fie săvârșit numai de preoți. Acest ceremonial a fost inventat de preoți pentru a lua bani de la credincioși.

Biserica învață că, pentru că această Sfântă Taină se acordă celor ce se căsătoresc, nu poate fi dată decât prin semne văzute și deci este necesar ca și în cazul celorlalte taine, să aibă un ritual al ei. Dacă fiecare act își are simbolismul și valoarea sa și atât timp cât aceste acte conștientizează tinerii și cei de față asupra valorii Sfintei Taine a Cununii, fără să contrazică în vreun fel învățăturile Sfintei Scripturi, nu înțelegem cu ce-i deranjează pe neoprotestanți. E curios cum, după ce în primele două obiecții îi neagă cununiei valoarea harică, în ultima obiecție o acceptă oarecum dar, spun ei, nu este nevoie de atâtea acte văzute și nici neapărată nevoie de lucrarea preotului.

Dacă prin această Sfântă Taină, legătura a două persoane devine atât de strânsă (sfințiți de harul lui Dumnezeu), precum cea dintre Hristos și Biserică, atunci această Sfântă Taină, este o realitate de necontestat care conferă har, și nu poate fi dată decât de către cineva care are preoție sacramentală³⁸.

Sfântul Clement Alexandrinul ne vorbește foarte frumos: „Căsătoria, însă să fie admisă și aprobată! Că Domnul vrea să se înmulțească omenirea; dar n-a spus: «desfrânați-vă!», nici n-a vrut ca noi să ne dedăm plăcerilor, ca și cum am fi fost făcuți tocmai pentru a ne împreuna. Pedagogul să ne facă să roșim, El strigă prin Iezechiel: «tăiați-vă împrejur desfrânarea voastră»”³⁹.

Se afirmă adesea că monahul își canalizează iubirea sa pătimășă direct spre Dumnezeu, în timp ce o persoană căsătorită își exprimă iubirea pentru Dumnezeu prin iubirea pentru partener. Această afirmație ne poate duce la concluzii greșite. Iubirea pătimășă a persoanei căsătorite, nu mai puțin decât iubirea nepătimășă a monahului (pentru sine, pentru ceilalți, pentru întreaga creație), este fidelă scopului ei ultim, și nu idolatră, atunci când este îndreptată prin creaturi spre Creator. În măsura în care capătul și împlinirea ei este Dumnezeu Însuși, iubirea conjugală, împreună cu aspectul ei sexual, are capacitatea de a se autodepăși, de a transforma pofta trupească în eros autentic. Dacă reușește acest lucru - păstrând în același timp intimitatea și bucuria relațiilor sexuale conjugale – unirea conjugală

38. Diac. Petru I. David, *op.cit.*, p. 139

39. Sfântul Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, în Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 4, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1982, p. 284

devine chipul lui Hristos și a Bisericii⁴⁰.

În acest sens trebuie să facem precizarea că alegerea Căsătoriei nu este o piedică în calea dobândirii vieții veșnice, de acest lucru asigurându-ne Sfântul Ioan Gură de Aur: „Să audă și bărbații și femeile și să cunoască virtutea dreptului Enoh! Să nu mai socotească căsătoria o piedică pentru a bineplăcea lui Dumnezeu! Tocmai de aceea Dumnezeiasca Scriptură a însemnat de două ori că Enoh a născut pe Matusala și atunci a bineplăcut lui Dumnezeu; și iarăși de două ori a spus aceleași cuvinte, zicând : «și a bineplăcut după ce 1-a născut pe el», ca să nu socotească nimeni că nașterea de copii e o piedică în calea virtuții. Dacă suntem cu mintea trează, apoi nici căsătoria, nici creșterea copiilor, nici altceva nu ne va putea împiedica să bineplăcem lui Dumnezeu [...] Căsătoria nu numai că nu ne împiedică cu nimic în trăirea filosofiei celei după Dumnezeu, dacă voim să fim cu mintea trează, dar aduce în viața noastră și multă ușurare. Căsătoria potolește furiile firii noastre, nu lasă ca oceanul să se frământă, ci ne ajută să ducem totdeauna corabia în port. Pentru asta a dăruit Dumnezeu neamului omenesc căsătoria⁴¹”.

De asememnea, căsătoria este văzută și ca un ajutor în lupta cu patimile: „Să înfrânăm pornirile copiilor noștri, să punem frâu puternic tinereții, cu frica și cu sfatul. Să ne îngrijim de castitatea lor; să facem tot ce ne stă în putință ca tinerii să fugă de poftele rușinoase. Stăpânul nostru obștesc, văzând slăbiciunea firii omenești, a legiuit căsătoria, ca să ne îndepărteze de desfrânare. Să nu lăsăm tinerii de capul lor, ci, cunoscând văpaia cuptorului, să ne străduim să-i căsătorim potrivit legii lui Dumnezeu, înainte de a se tăvăli în desfrânări, ca să-și păstreze castitatea și să nu se pângărească de desfrânare. Căsătoria să le dea îndestulător ajutor, ca să-și poată potoli și săltările trupului și să scape și de osândă⁴²”. În acest sens și Sfântul Ioan Damaschin în „Dogmatica” sa spune: „Bună este nașterea de copii, pe care o aduce căsătoria! Bună este căsătoria din pricina destrăbălărilor! Căsătoria le curmă pe acestea și nu îngăduie furiei poftelor să fie mânată spre fapte

40. John Breck, *Darul sacru al vieții*, p. 40

41. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXI, în Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 21, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1987, pp. 250-251

42. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, LIX, în Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 22, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989, p. 260

nelegiuite, din pricina împreunării legale din căsătorie. Bună este căsătoria pentru cei care nu se pot înfrâna!”⁴³

Concluzii

Așa cum am văzut, cel mai dur este atacată Sfânta Taină a Cununiei, lovindu-se astfel la baza societății – familia. Mesaje, concepții, prozelitism sectar atacă Sfânta Taină din toate direcțiile.

Voci celebre cum este cea a lui Sigmund Freud, exagerează valoarea cununiei și totodată importanța religiei însăși spunând: „În formarea și manifestarea sentimentului religios un rol important îl are libidoul. Omul iubește fără întrerupere: «libidoul se află și mai aproape de religie și de practica ei», se folosesc expresii ca «soția lui Hristos», «Hristos dulce soț». De când au fost descrise masochismul și sadismul, a devenit greu să mai concepi altfel decât prin sexualitate, mortificările voluntare ale călugărilor și călugărițelor, rugurile și martirile Inchiziției.”⁴⁴

Distracțiile nuntașilor, neconștientizarea valorii Sfintei Taine a Cununiei, a schimbat în timp adevărata concepție despre căsătorie, depărtând-o de la adevăratul ei scop. Nuntașii ajung la Biserică amețiți de alcool într-o bucurie nespūsă de eveniment și nicidecum o bucurie că tinerii primesc prin Sfânta Slujbă harul căsătoriei.

O altă problemă ar fi și cea a nașilor necreștini aleși doar pe criterii materiale sau poziție socială. Și la toate acestea se adaugă și concepțiile timpului despre căsătoria de probă (incompatibilitate sexuală), moto-uri ca „Dacă îți face plăcere, fă-o!” sau „O fată deșteaptă începe la timp!” sau „Trăiește-ți viața!” Ideile și imaginile pornografice de pe internet, de pe toate chioșcurile de ziare, până și reclamele de pe chibrituri, orele de educație sexuală din școli sunt factori care voalează adevărata concepție despre Sfânta Taină a Cununiei și ideea de familie.⁴⁵

Cu aceste realități are de luptat astăzi preotul. Și pentru ca misiunea sa să aibă roade, trebuie ca mai întâi el să fie model de viață creștină, deoarece

43. Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1943, p. 173

44. Constantin Cuciuc, *Introducere în sociologia religiilor*, Editura Gnosis, București, 1995, pp. 149-150

45. Pr. Prof. Dr John Breack, *op. cit.*, pp. 81-82

„cuvintele învață iar exemplele conving”. Dezacordul dintre învățăturile propovăduite de preot și atitudinea sa constituie pentru el un dublu păcat: pentru sine și pentru că este prilej de sminteală pentru creștini.

Momentele de săvârșire a Sfintelor Taine sunt pentru preot prilejuri extraordinare de catehizare. La botez și nuntă se poate vorbi credincioșilor despre valoarea acestor taine, cât și despre importanța lor și responsabilitatea morală a nașilor. La fel și în cazul Sfintei Euharistii catehizarea se poate face foarte ușor și cu efecte vizibile, mai ales că e precedată de Sfânta Taină a Spovedaniei. Creștinii trebuie conștientizați că harul primit prin Sfintele Taine ajunge în ei dar rămâne ca un tezaur nefolosit dacă credincioșii nu conlucrează cu el.

La Sfânta Taină a Cununii se poate vorbi despre scopul căsătoriei și responsabilitatea pe care o poartă soții, fiecare pentru el și pentru celălalt. Înainte de căsătorie preotul poate să găsească un moment în care să se întâlnească cu cei ce vor să se căsătorească și să le vorbească despre căsătorie, despre curăția înainte de cununie deoarece a te înfățișa curat înaintea altarului înseamnă a primi putere de la Dumnezeu pentru căsătorie. Se poate apela la toate formele de catehizare și instruire a creștinilor și ar fi frumos ca tinerilor ce s-au căsătorit să li se dăruiască din partea parohiei câte o Sfântă Scriptură pentru nevoile spirituale ale lor.

Realitățile de astăzi impun cu necesitate catehizarea credincioșilor pentru că aceștia să poată înțelege mai bine și să aprofundeze adevăratele valori ale Bisericii noastre ca astfel să își poată atinge scopul pentru care Dumnezeu l-a creat pe om.

„Ceea ce i-a diferențiat în mod deosebit pe români, în istoria creștinismului de la apariția lor pe scena lumii până în prezent, este că nimic din ceea ce aparține bunei cuviințe creștine nu le-a fost străin. Străinii din cele patru puncte cardinale ale lumii, care au dat buzna după 1990, pe pământul ospitalier al României, aflat la răspântie de drumuri, ca să reîncreștineze un popor născut și crescut creștin timp de 2000 de ani, ar trebuit să adâncească studiul istoriei, căci «cartea de mărturie a veacurilor» (cum spunea Mihai Eminescu) le va dovedi că românii nu sunt ca și boșimanii din Sudul Africii, nici papuașii melanieziani, nici indienii din Mato Grosso, nici alte triburi mai mult sau mai puțin cunoscute, care ar avea nevoie de instruire în preceptele Noului Testament, ci un popor cultivat și viteaz care a dat lumii o lecție exemplară de toleranță religioasă. Dacă toleranța religioasă a românilor își are temeiul în felul lor de a fi, conștiința înfierbântată a noilor

propovăduitori ai Evangheliei își are temeiul în denaturarea ei, iar această denaturare nu-i nimic mai mult, nimic mai puțin decât deșertăciune.”⁴⁶

Din păcate astăzi societatea românească se confruntă cu mari probleme în ceea ce privește viața de familie, una din cele mai nocive pentru familie fiind violențele fizice și verbale la care recurg mulți dintre soți pentru „a-și impune” punctele de vedere. Aceste manifestări reprezintă stările sufletului de decădere absolută. În acest sens Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește în următorii termeni: „Nu zic aceasta ca să se bată femeia – să nu fie! – că cea mai de pe urmă ocară este aceasta, nu a celei ce se bate ci celui ce bate, ci dacă din vreo pricină se va întâmpla, o, femeie, să ai un împreună locuitor soț ca acesta, nu te necăji, punând în minte plata ceea ce ți se păstrează pentru acestea și lauda cea din această viață! Iar vouă bărbaților aceasta zic: Nicio greșală ca aceasta să nu fie, cât să vă silească pe voi să bateți soția!”⁴⁷

Din păcate, în unele medii ale societății contemporane, secularizate și desacralizate, căsătoria nu mai este văzută ca o legătură veșnică a fidelității, responsabilității și a devotamentului reciproc. Contractele pre-nupțiale, concubinajul și divorțurile au devenit ceva obișnuit, iar creșterea exponențială a „căsătoriei-surogat” a homosexualilor, sarcini ale adolescentelor cu *single-parenting* și exploatarea sexuală a minorilor abia că ne mai miră. De aceea, este de datoria Bisericii, în primul rând de a combate aceste devieri comportamentale, dar și de a învăța adevărata esență a Tainei Căsătoriei precum și a preveni pericolele la care este expusă această instituție pe care Dumnezeu a lasat-o și a binecuvântat-o.

46. Ioan Mihail Popescu, *Istoria și sociologia religiilor, creștinismul*, Editura Fundației „România de mâine”, București, 1996, p. 270

47. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Pentru că bărbații trebuie a suferi neajunsurile soțiilor și a îndrepta cu toată îndelunga răbdare pe cele fără de socoteală*, în „Puțul și împărțirea de grâu. 57 de predici de Sfântul Ioan Gură de Aur”, Editura Bunavestire, Bacău, 1995, p. 378

IISUS HRISTOS – IUBITORUL DE OAMENI, DOMN AL PĂCII ȘI DREPTĂȚII

Drd. Mitrea Pompiliu - Mihai

Trebuie să arătăm de la început că cea mai importantă trăsătură a lui Mesia este aceea de iubitor de oameni, ceea ce s-a adeverit în Noul Testament prin lucrarea de mântuire a lui Iisus Hristos, care prin jertfa Sa de pe cruce și-a arătat cea mai mare iubire față de oameni. De aceea una dintre denumirile cele mai pline de semnificație sub care este abordat Dumnezeu în rugăciunile și slujbele Bisericii Ortodoxe este *Iubitorul de oameni*. Majoritatea slujbelor bisericești cuprind o multitudine de texte prin care se invocă iubirea de oameni a lui Dumnezeu. „În cadrul liturghiei, de pildă, preotul încheie un grup de ectenii sau de rugăciuni cu diferite ecfonise în care doxologia trinitară este introdusă în mod constant prin invocarea bunătații și iubirii dumnezeiești: Că bun și iubitor de oameni Dumnezeu ești și Ție slavă înălțăm: Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururi și în vecii vecilor. Amin.”¹

Rugăciunea epiclezei este precedată de amintirea pe scurt a evenimentelor principale din viața Mântuitorului în care se demonstrează iubirea lui Dumnezeu față de cea mai importantă creatură a Sa, omul: „Cu aceste fericite puteri și noi, iubitorule de oameni Stăpâne, strigăm și grăim: Sfânt ești și Preasfânt, Tu și Unul – Născut Fiul Tău și Duhul Tău cel Sfânt; Sfânt ești, Preasfânt și de mare cuviință slava Ta; Care lumea Ta așa ai iubit-o încât L-ai dat și pe Unul – Născut Fiul Tău ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viața cea veșnică ...”²

Cele mai importante slujbe ale Bisericii Ortodoxe, care se bazează pe temeuri biblice, se încheie cu invocarea lui Iisus Hristos ca iubitor de

1. Diac. Asistent Ion Bria, *Iisus Hristos – iubitorul de oameni*, în „Ortodoxia”, anul XVIII (1966), nr. 1, p. 54

2. ****, *Dumnezeieștile Liturghii*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1950, pp. 130 – 131.

oameni. Acest nume nu arată un atribut abstract al lui Dumnezeu ci se referă la esența lucrării lui Dumnezeu în raport cu creația Sa care atinge punctul suprem în jertfa euharistică. Iubirea de oameni a lui Dumnezeu este pusă în strânsă legătură cu slujirea preoțească a Mântuitorului, ceea ce reprezintă unul din elementele cele mai importante ale teologiei liturgice. Din acest motiv, legătura dintre preoția Mântuitorului și bunătatea lui Dumnezeu este considerată o trăsătură principală a soteriologiei creștine. În textele liturgice, Iisus Hristos este numit *Iubitorul de oameni* această denumire arătând rolul pe care îl are preoția Mântuitorului în împărtășirea harului iubirii divine. „Iubirea creștină definește ființa umană și cere îngăduință, răbdare cu deficiențele semenilor și îndrumare stăruitoare pentru îndreptarea lor; cere smerenie și tact când e vorba a da porunci, a lăuda sau a mustra pe cineva. Cel pătruns de iubirea creștină se comportă cu stimă și prietenie față de semenii, ia parte intimă la suferințele și bucuriile lor și-i totdeauna dispus să-i ajute efectiv și din toată inima; - acela nu se lasă stăpânit de patimi, capricii, sete de răzbunare.”³

Slujba Sfintei Liturghii arată marele adevăr biblic despre misiunea sfînșitoare a lui Hristos, adevăr consemnat în Epistola către Evrei, cap. 7, 24-25: „Aici însă, Iisus, prin aceea că rămâne în veac, are o preoție netrecătoare (veșnică). Pentru aceasta, și poate să mântuiască desăvârșit pe cel ce se apropie prin El de Dumnezeu, căci pururi e viu ca să mijlocească pentru ei.” Prin Liturghie se reactualizează preoția Mântuitorului, slujire în care El cuprinde toate aspectele comuniunii dintre Dumnezeu și credincioși: „Că Tu ești Cel ce aduci și Cel ce Te aduci, Cel ce primești și Cel ce Te împarți, Hristoase Dumnezeu nostru ...”⁴ Așadar, în preoția lui Hristos este concentrată toată iubirea lui Dumnezeu pentru om, *Iubitorul de oameni* devenind preotul și slujitorul acestora.

Sfântul Apostol Ioan arată măreția prezenței lui Dumnezeu prin cuvântul *iubire*: „Și noi am cunoscut și am crezut iubirea, pe care Dumnezeu o are către noi. Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el.” (I Ioan 4, 16)

Dumnezeu nu poate fi văzut cu ochii trupului dar El se descoperă, se manifestă față de lumea pe care a zidit-o și pe care o susține în ființă, prin energiile Sale.

3. Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Hristos în viața socială*, în „Ortodoxia”, anul VII (1955), nr. 1, p. 147.

4. ****, *Dumnezeieștile Liturghii*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1950, p. 118.

Teologul întrupării Logosului și al dragostei dumnezeiești, Sfântul Apostol Ioan, afirmă că Mântuitorul s-a întrupat din dragostea lui Dumnezeu pentru oameni: „Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem.” (I Ioan 4, 9) „Deși conceptele și imaginile teologice nu pot exprima în mod adecvat această plenitudine incognoscibilă a Dumnezeirii, totuși numele divine indică *lucrările* prin care Dumnezeu devine prezență ontologică accesibilă și împărtășibilă.”⁵ Cuvântul *agape*, preluat din Sfânta Scriptură este folosit în limbajul liturgic sub numele de *filantropia* indicând prezența istorică a măreției lui Dumnezeu în persoana Fiului.

Cu toate că omul a căzut în păcat, Dumnezeu nu l-a părăsit, nici n-a uitat lucrurile mâinilor Sale și lucrează prin harul iubirii de oameni în toată istoria căderii și cea a mântuirii: „Vrei să vezi iubirea de oameni a lui Dumnezeu, tu, care ai venit de curând la cateheză? Vrei să vezi iubirea de oameni a lui Dumnezeu și mulțimea îndelungatei Sale răbdări? Ascultă cum s-a purtat cu Adam! Adam, cea dintâi plăsmuire a lui Dumnezeu, n-a ascultat. Oare, nu putea Dumnezeu să aducă îndată peste el moartea? Totuși, privește ce face Domnul cel preaiubitor de oameni! Îl scoate din paradis – căci nu mai era vrednic să locuiască acolo din pricina păcatului – și-l așază în fața raiului pentru ca văzând de unde a căzut și din ce locuri, în ce locuri a coborât, să se mântuie de acum înainte prin pocăință.”⁶

Omul nu putea să restabilească legătura cu Dumnezeu din cauza păcatului care îi întinase sufletul. Din întruparea Fiului lui Dumnezeu se poate deduce importanța pe care o acordă Dumnezeu creației sale, prin faptul că însuși Dumnezeu se întrupează pentru a repune pe om în comuniune cu Creatorul său, și prin aceasta a reface unitatea lumii create. „Iar împlinirea voiei divine constituie pentru Mântuitorul misiunea vieții Sale – mângâierea Sa, legea supremă care conduce pașii Săi din tot începutul.”⁷

La început legătura dintre om și Dumnezeu s-a făcut prin inspirație, iar după sosirea Mântuitorului această legătură s-a restabilit ca unitate cu Dumnezeu, deoarece Fiul își unește firea omenească. Misiunea mântuitoare

5. Pr. Dr. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Sibiu, 1938, p. 100.

6. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza II*, 7, traducere de Dumitru Fecioru, București, 1943, vol. I, p. 72.

7. Diac. Prof. Orest Bucevschi, *op. cit.*, p. 144.

în lume a lui Hristos ia forma chenozei și a slujirii pentru că izvorăște din iubirea Tatălui față de omul căzut: „Căci Fiul Omului a venit să caute și să mântuiască pe cel pierdut. Ce vi se pare? Dacă un om ar avea o sută de oi și una din ele s-ar rătăci, nu va lăsa, oare, în munți pe cele nouăzeci și nouă și ducându-se va căuta pe cea rătăcită? Și dacă s-ar întâmpla să o găsească, adevăr grăiesc vouă că se bucură de ea mai mult decât de cele nouăzeci și nouă, care nu s-au rătăcit. Astfel nu este vrere înaintea Tatălui vostru, Cel din ceruri, ca să piară vreunul dintr-aceștia mici.” (Matei 18, 11-14)

Sfinții Părinți au văzut în oaia cea pierdută care este căutată de Bunul păstor, întregul neam omenesc. Iubirea de oameni a lui Dumnezeu Tatăl este implicată în misiunea pastorală istorică a Fiului prin care se stabilește unitatea primordială a lumii ca să fie o turmă și un păstor.

Sfintele Evanghelii ne înfățișează lucrarea Mântuitorului în lume, ca expresie a iubirii Sale față de cei ce credeau în El. Hristos a căutat să se apropie de omul real, plin de o iubire ce are forța de a renaște viața spirituală umană după chipul Său. Măreția Sa nu l-a împiedicat să devină apropiat de oameni, nu l-a îndepărtat de cei pentru care se întrupase, deoarece Fiul Omului venise să caute și să mântuiască pe cei pierduți, netezind pentru toți oamenii calea de acces la prezența și slava Sa dumnezeiască „făcându-se pe Sine asemenea cu chipul smeritului nostru trup, ca să ne facă pe noi asemenea cu chipul slavei Sale.”⁸ Umanismul Mântuitorului a condus către o comunitate spirituală cu toți oamenii care căutau să se apropie de El. „Iisus Hristos este *iubitorul de oameni* nu doar din cauză că El are o atitudine morală superioară față de oameni, ci fiindcă El poartă în Sine firea omenească, pentru că este *om adevărat*, adică Dumnezeu – Omul. De aici, bucuria Lui pentru întoarcerea omului la umanitatea adevărată. Astfel, întruparea este minunea iubirii de oameni a lui Dumnezeu față de noi. Iisus Hristos, Dumnezeu – Omul a înfăptuit în Sine mântuirea noastră.”⁹

Prin toate acțiunile Sale, Dumnezeu ne comunică slava și iubirea Lui ca realități prezente, personale și mântuitoare. Bogăția infinită a iubirii lui Dumnezeu pentru om este cuprinsă în întruparea și slujirea Lui ca pământean. „Vorbind despre divinitatea și omenitatea lui Mesia, despre domnia și suferința sa expiatoare, profeții Vechiului Testament pot fi numiți

8. ****, *Dumnezeieștile Liturghii*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1950, p. 186.

9. Diac. Asistent Ion Bria, *op. cit.*, pp. 58-59.

pe drept cuvânt *înaintemergători* ai Mântuitorului Iisus Hristos.”¹⁰

Întruparea este atât un act de iubire cât și unul de mântuire, astfel iubirea devenind o lucrare mântuitoare dă omului puterea de îndumnezeire prin moartea și învierea lui Iisus Hristos. Dragostea lui Hristos față de oameni atinge punctul culminant prin jertfa Sa: „În aceasta am cunoscut iubirea: Că El Și-a pus sufletul Său pentru noi, și noi datori suntem să ne punem sufletele pentru frați.” (I Ioan 3, 16) În rugăciunea Crezul creștinii Îl recunosc pe Iisus Hristos care s-a întrupat pentru mântuirea noastră și în acest fel chipul lui Hristos – Iubitorul de oameni din Liturghie devine chipul lui Hristos – Mântuitorul din Sfânta Scriptură: „Și noi am văzut și mărturisim că Tatăl a trimis pe Fiul, Mântuitor al lumii.” (I Ioan 4, 14)

Hristos nu s-a întrupat și nu s-a jertfit pentru că oamenii au meritat, ci după hotărârea Lui și după harul care ne-a fost dat de Dumnezeu prin Fiul Său, înainte de veci, dar care a fost descoperit acum prin arătarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care a nimicit moartea și a adus la lumină viața și neputrezirea, prin Evanghelie: „El ne-a mântuit și ne-a chemat cu chemare sfântă, nu după faptele noastre, ci după a Sa hotărâre și după harul ce ne-a fost dat în Hristos Iisus, mai înainte de începutul veacurilor. Iar acum s-a dat pe față prin arătarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Cel ce a nimicit moartea și a adus la lumină viața și nemurirea, prin Evanghelie.” (II Timotei 1, 9-10)

Așa după cum afirmă Sfântul Apostol Ioan, Dumnezeu este cel care creează comuniunea personală dintre El și om, o inițiază și o umple cu harul divin al dragostei: „În aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său jertfă de ispășire pentru păcatele noastre.” (I Ioan 4, 10) În Epistola către Romani Sfântul Apostol Pavel accentuează că Dumnezeu și-a arătat iubirea Sa față de om în perioada în care acesta era decăzut și tocmai de aceea El este adevărata iubire: „Dar Dumnezeu Își arată dragostea Lui față de noi prin aceea că, pentru noi, Hristos a murit când noi eram încă păcătoși.” (Romani 5, 8)

Cu toate că a greșit înaintea Creatorului, Dumnezeu nu se leapădă de lucrarea mâinilor Sale și, prin întruparea Fiului, îl ridică pe om din starea de păcat, nelăsând păcatul să distrugă în om originea și destinul lui dumnezeiesc. Pentru aceasta oamenii trebuie să fie recunoscători și să aibă sentimentul că Dumnezeu iubește pe cel păcătos tocmai ca să-l scoată din

10. Drd. Eugen Pentiuc, *op. cit.*, p. 386.

păcat pentru a-l înălța din nou la starea cea dintâi.¹¹

Prin întruparea Mântuitorului, natura omenească poate să participe la slava dumnezeiască. Ortodoxia consideră că Dumnezeu a mântuit ceea ce și-a asumat în actul întrupării. „Cu cât s-a împărtășit Dumnezeu prin întrupare din neputința noastră, cu atât de mult vom primi din partea Lui. Îndumnezeirea noastră este proporțională cu chenoza Lui: omul devine atât de mult Dumnezeu pe cât Dumnezeu s-a făcut om. De aceea, afirmarea naturii umane în persoana lui Iisus Hristos înseamnă afirmarea realismului mântuirii noastre în Hristos.”¹² Prin întruparea și jertfa Sa, Fiul lui Dumnezeu ne-a dat exemplul de viață dumnezeiască și ne-a comunicat slava Lui prin prezența Sa în lume. Întruparea, jertfa și învierea lui Hristos sunt acte istorice și reale prin care este exprimată iubirea Sa față de oameni. Prin lucrarea mântuitoare a lui Hristos și prin persoana Sa suntem restaurați și transfigurați *după asemănarea lui Dumnezeu*. Chipul omului nou văzut de Sfântul Apostol Pavel este o creație nouă în Hristos: „Deci, dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi.” (II Corinteni 5, 17)

Astfel, chipul spiritual al creștinului s-a lepădat de omul cel vechi și s-a îmbrăcat într-un nou chip, după asemănarea lui Dumnezeu: „Să vă dezbrăcați de viața voastră de mai înainte, de omul cel vechi, care se strică prin poftele amăgitoare, și să vă înnoiți în duhul minții voastre, și să vă îmbrăcați în omul cel nou, cel după Dumnezeu, zidit întru dreptate și în sfințenia adevărului.” (Efeseni 4, 22-24) Cel mai important aspect din viața unui creștin este înnoirea chipului lui Dumnezeu până la transfigurare. Referindu-se la acest aspect, Sfântul Atanasie precizează că Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să devină Dumnezeu, această învățătură constituind de fapt sinteza Ortodoxiei. Mântuirea devine astfel o transformare personală a omului prin participare în duh la slava ce ne-o împărtășește Hristos în umanitatea Sa îndumnezeită.

Sfânta Biserică, prin slujbele sale, prezintă învățătura biblică despre iubirea de oameni a lui Dumnezeu care este așa de imensă încât, chiar dacă toată lumea ar păcătui, această iubire nu poate fi biruită. Dragostea lui Dumnezeu pentru om nu este întrecută de niciuna din fărădelegile săvârșite de firea omenească, dar cu toate acestea omul trebuie să se străduiască să

11. Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Hristos în viața socială*, în „Ortodoxia”, anul VII (1955), nr. 1, p. 149.

12. Diac. Asistent Ion Bria, *op. cit.*, p. 60.

respecte voia Creatorului și să continue să urce pe treptele desăvârșirii. Fiul lui Dumnezeu este cel care dă oamenilor curajul pocăinței personale, nădejdea mântuirii și energia ce deschide aripile pocăinței și cele ale îndumnezeirii: „Știu, Mântuitorule, că altul ca mine n-a greșit Ție, nici a făcut fapte cum am făcut eu. Dar și aceasta știu, că mărimea greșelilor mele și mulțimea păcatelor mele nu covârșește îndelungă – răbdarea cea multă a Dumnezeului meu și iubirea Lui de oameni cea înaltă, ci pe cei ce cu adevărat se pocăiesc, cu mila îndurării îi curățești și-i luminezi și cu lumina îi unești, părtaș Dumnezeirii Tale făcându-i fără pizmuire, și lucru străin de gândurile îngerești și omenești – vorbești cu ei de multe ori, ca și cu niște adevărați prieteni ai Tăi. Acestea mă fac îndrăzneț, îmi dau aripi, Hristoase al meu...”¹³

Creștinismul este numit și religia iubirii deoarece Evanghelia descoperită prin Hristos ne așază într-o comuniune cu Dumnezeu ca ființă și prezență personală plină de iubire. Legea Noului Testament este dată de iubirea lui Dumnezeu pe Care creștinul trebuie să-l adore din tot sufletul său și cu întreaga sa ființă: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta. Aceasta este cea dintâi poruncă.” (Marcu 12, 30) Iubirea nu se referă numai la sentimente înălțătoare către Dumnezeu ci și către semenii: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. Mai mare decât acestea nu este altă poruncă.” (Marcu 12, 31) Această poruncă reprezintă puterea divină care reînnoiește unitatea originară în toate aspectele și dimensiunile ei: personală, socială, verticală și orizontală.

Ca răspuns la dragostea lui Dumnezeu, creștinismul a introdus, în domeniul vieții comunitare, spiritul iubirii aproapelui, aceasta constituind și un act de consimțire umană universală. Distincția spirituală a creștinului, așa după cum a arătat Iisus Hristos, este iubirea aproapelui în numele lui Dumnezeu. Deosebirea dintre creștini și cei de alte religii constă în iubirea semenilor: „Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții.” (Ioan 13, 35) Sfântul Apostol Ioan arată că iubirea creștină are două coordonate ce cuprind deopotrivă pe Dumnezeu și pe aproapele, iubirea aproapelui fiind un reflex firesc al iubirii lui Dumnezeu: „Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este! Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe Care nu L-a văzut, nu poate să-L iubească. Și

13. ****, *Dumnezeieștile Liturghii*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1950, pp. 260 – 261.

această poruncă avem de la El: cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său.” (I Ioan 4, 20 – 21) Sfântul Apostol Pavel ne arată că *agape* este legătura desăvârșirii: „Iar peste toate acestea, îmbrăcați-vă întru dragoste, care este legătura desăvârșirii.” (Coloseni 3, 14) Legea vieții creștine este iubirea semenilor: „Nimănui cu nimic nu fiți datori, decât cu iubirea unuia față de altul; că cel care iubește pe aproapele a împlinit Legea.” (Romani 12, 8)

Iubirea către semenii nu trebuie înțeleasă doar în sensul de milă ci în mod hristocentric: „Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut ... Adevărat zic vouă: Întrucât nu ați făcut unuia dintre acești prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut.” (Matei 25, 40, 45) Sfântul Antonie ne avertizează că de aproapele nostru depinde viața și moartea. Dacă pe semenii noștri îi călăuzim pe calea mântuirii primim răsplată de la Dumnezeu, iar dacă îl îndemnăm pe semenul nostru la păcat, săvârșim astfel o nelegiuire în fața Mântuitorului.¹⁴

Iubirea creștină este mai presus de afecțiunea care vine din legea naturală ce domină relațiile interpersonale, este un act de har. Sfânta Scriptură Îl numește pe Iisus Hristos Fiul dragostei: „El ne-a scos de sub puterea întinericului și ne-a strămutat în împărăția Fiului iubirii Sale”, (Coloseni 1, 13); iar pe Sfântul Duh Îl numește Duhul Iubirii: „Dar vă îndemn, fraților, pentru Domnul nostru Iisus Hristos și pentru iubirea Duhului Sfânt, ca împreună cu mine să luptați în rugăciuni către Dumnezeu pentru mine.” (Romani 15, 30) Iubirea este un har al Domnului iar creștinul devine, în comuniunea cu semenul său, un instrument al harului iubirii dumnezeiești, har asupra căruia trebuie să veghem să nu se stingă așa cum ne povățuiește Sfântul Apostol Pavel: „Duhul să nu-l stingeți” (I Tesaloniceni 5, 19) În Epistola către Galateni, Sfântul Apostol Pavel ne spune că printre roadele Sfântului Duh se află și dragostea: „Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința.” (Galateni 5, 22).

„Iubirea dă putere spiritului de a ieși din condiția individuală, de a se prinde într-o unitate spirituală cu semenii. Universalitatea iubirii creștine vine din faptul că ea izvorăște din Iisus Hristos care *recapitulează* unitatea comună tuturor. Numai dacă creștinul transmite iubirea care vine din Hristos, din centrul comun întregii umanități, el poate să înfăptuiască comuniunea cu semenii săi. De altfel, Iisus Hristos transformă pe credincios într-un

14. Diac. Prof. Orest Bucevski, *Hristos în viața socială*, în „Ortodoxia”, anul VII (1955), nr. 1, p. 150.

organ al Său în comunitatea umană. Pe de altă parte, iubirea aproapelui urmărește realizarea unei comuniuni în care este posibilă comunicarea harului divin.”¹⁵ Omul nu are posibilitatea unei automântuiri, nici la nivelul individului nici la cel al comunității. Prin definiția sa, umanismul creștin are o natură teandrică deoarece iubirea de oameni înseamnă participarea la umanitatea îndumnezeită a lui Hristos în care avem virtual comuniune cu întreg neamul omenesc.

Iubirea se definește ca fiind calea vieții creștine. Ea nu este nicio doctrină, niciun articol al legii morale, ci condiția vieții pnevmatice, această viață fiind o plinătate de virtuți care are la unul din capete credința iar la altul iubirea de oameni, așa după cum este descrisă de Sfântul Apostol Petru: „Pentru aceasta, puneți și din partea voastră toată sânguința și adăugați la credința voastră: fapta bună, iar la fapta bună: cunoștința, la cunoștință: înfrânarea; la înfrânare: răbdarea; la răbdare: evlavia; la evlavie: iubirea frățască, iar la iubirea frățască: dragostea.” (II Petru 1, 5-7) Prin viața sa, creștinul trebuie să-și consolideze credința și să-și desăvârșască dragostea: „Ci ținând adevărul, în iubire, să creștem întru toate pentru El, Care este capul – Hristos.” (Efeseni 4, 15)

Credința este începutul vieții creștine văzute, iar dragostea este sfârșitul ei către o altă viață unde ea nu se stinge niciodată. Dacă sunt unite amândouă, ne conduc la Dumnezeu. Credința este puterea care îi ancorează pe creștini în Dumnezeu, iar dragostea este calea care duce la Dumnezeu.

Printre cele mai importante forme de manifestare a iubirii creștine față de semenii se numără iertarea aproapelui: „Îngăduindu-vă unii pe alții și iertând unii altora, dacă are cineva vreo plângere împotriva cuiva; după cum și Hristos v-a iertat vouă, așa să iertați și voi.” (Coloseni 3, 13) În nicio altă virtute creștină prezența Mântuitorului nu este așa de importantă cum este în iertarea aproapelui unde creștinul se simte omul cel mai uman. Iubirea aproapelui prin care se înțelege solidaritate socială și interes real pentru bunăstarea tuturor este nedespărțită de iubirea lui Dumnezeu. „Pentru creștini, atitudinea Mântuitorului în relațiile cu cei din jur prezintă importanță centrală. Căci dacă Dumnezeu s-a făcut om, nu poate fi lipsit de interes felul în care l-a tratat El pe om.”¹⁶ Slujirea semenilor trebuie considerată nu numai pe planul experienței individuale, ci și la nivelul vieții bisericești și la cel al umanității. Ea nu trebuie făcută numai acolo unde

15. Diac. Asistent Ion Bria, *op. cit.*, p. 63.

16. Diac. Prof. Orest Bucevski, *op. cit.*, p. 142.

există sărăcie, suferință și mizerie ci în orice moment și în orice împrejurare depășind astfel sfera faptelor de milă cerute de necesități trecătoare.

Prin misiunea ei în lume, Biserica ia înfățișarea lui Hristos – iubitorul de oameni. Sfânta Scriptură ne arată că Dumnezeu a iubit lumea mai presus decât pe singurul Său Fiu: „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică.” (Ioan 3, 16), iar Mântuitorul prin misiunea Sa a slujit omenirea: „Că și Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți.” (Marcu 10, 45) Biserica, Trupul tainic al lui Hristos, este instituția prin care Mântuitorul, capul Trupului, își arată iubirea față de oameni. Astfel, prin toate acțiunile sale, Biserica își arată dragostea față de om: Evanghelia simbolizează mesajul iubirii universale, Crucea instrumentul jertfirii lui Hristos pentru oameni, Euharistia este rodul acestei iubiri din care ne împărtășim cu toții. Sfânta Liturghie Îl are în centru pe Hristos iar binefacerile ei se răsfrâng asupra comunității umane universale. Printre ecteniile din slujbele Bisericii Ortodoxe se numără și cele de cerere a păcii pentru toată lumea, pentru bunăstarea Bisericilor lui Dumnezeu și pentru unirea tuturor. Prin Hristos – iubitorul de oameni, Ortodoxia are o deschidere totală pentru umanitate, iar iubirea aproapelui este considerată cea mai mare poruncă a lui Hristos.

„Formată și definită după chipul lui Iisus – iubitorul de oameni, Ortodoxia are foarte dezvoltat sentimentul de ecumenicitate umană, conștiința unității dintre *ecclesia* și *cosmos*, simțirea unei comuniuni tainice, cosmice. Pentru spiritul ortodox nu există un destin propriu, individualist, ci fiecare este solidar cu destinul comun. Această spiritualitate comunitară are originea în viața Bisericii apostolice.”¹⁷ Moise, autorul Pentateuhului, prezintă în una din scrierile sale iubirea față de semenii. El îi cere lui Dumnezeu să ierte păcatele evreilor sau să îl condamne și pe el împreună cu confrății săi. Sfântul Simeon Noul Teolog, referindu-se tot la iubirea semenilor, ne prezintă în opera sa, *Imne ale dragostei divine*, un personaj biblic care avea o așa de mare dorință pentru mântuirea semenilor săi încât se roagă cu lacrimi fierbinți lui Dumnezeu să dăruiască acestora mântuirea sau să-l condamne și pe el împreună cu ei. Așadar, iubirea creștină devine o comunitate universală unită prin același destin istoric și eshatologic, iar mântuirea semenului, un scop personal.

La Sfânta Liturghie se realizează nu numai unitatea Bisericii ci și

17. Diac. Asistent Ion Bria, *op. cit.*, p. 66.

a întregului neam omenesc, pentru că Hristos – iubitorul de oameni este Iisus din Nazaret, *al doilea Adam*: „Precum și este scris: Făcutu-s-a omul cel dintâi, Adam, cu suflet viu; iar Adam cel de pe urmă cu duh dătător de viață.” (I Corinteni 15, 45), Cel care ne repune în unitatea umanității, în Duhul Sfânt. „Duhul lui Iisus Hristos – iubitorul de oameni reprezintă o mare forță de unitate pentru misiunea Bisericii în lumea contemporană. El ar putea să devină un factor determinant în deschiderea Bisericii pentru slujirea umanității, putând totodată să orienteze confesiunile creștine spre un ecumenism real și atotcuprinzător.”¹⁸

Datele biblice ne arată clar că Mesia este Fiul lui Dumnezeu, care a venit în lume să restabilească între oameni pacea și mai ales dreptatea față de semeni și față de Dumnezeu.

După cum se știe ideea mesianică este nucleul învățăturilor cu profil religios-moral din Vechiul Testament. „Originea ei dumnezeiască stă în relație cu căderea în păcat a protopărinților noștri, ea constituind cea mai elocventă mărturie a iubirii lui Dumnezeu față de creatura sa rațională chemată de Creator spre o stare mai bună și sfântă. Din cărțile Vechiului Testament aflăm că toate profețiile mesianice vin de la Dumnezeu, că vechimea lor depășește istoria poporului evreu, ales de Dumnezeu pentru a păstra nealterată credința monoteistă și nădejdea venirii lui Mesia în lume, singurul Mijlocitor care putea să împace pe om cu Dumnezeu și să refacă legătura întreruptă dintre ei, din cauza păcatului.”¹⁹

Sfânta Scriptură afirmă că odată cu venirea Mântuitorului se va instaura o nouă ordine morală în care viața este pătrunsă de duhul sfințeniei și de fericire ca urmare a înlăturării păcatului, cel care aduce neputințele firești. „Această îmbrăcare cu duhul sfințeniei va alunga din noi răul și va statornici definitiv, toate virtuțile binelui și ale creștinătății, în primul rând, virtutea dragostei.”²⁰ De această fericire mesianică se vor bucura atât cei vii cât și cei care vor învia din morți și care au avut o viață neprihănită, demnă de înnoirile lumii, când vor fi create „ceruri noi și pământ nou” (Isaia 65, 17) Legea divină pe care popoarele o așteaptă va fi propovăduită de Mesia, lumina lor, Cel care va aduce mântuirea până la marginile pământului.

În profețiile mesianice din Vechiul Testament se regăsește ideea

18. *Ibidem*, p. 67

19. Pr. Prof. Dr. Emilian Cornițescu, *Mesia – Domn al păcii și al dreptății*, în „Studii Teologice”, anul XLII (1990), nr. 2, p. 6.

20. Pr. Alexandru Bardier, *Hristos pacea lumii*, Fălticeni, 1941, p. 22.

despre pace care va fi instaurată de Mesia în împărăția întemeiată de El și pe care o va conduce în calitate de Domn al păcii: „Căci Prunc s-a născut nouă, un Fiu s-a dat nouă, a cărui stăpânire e pe umărul Lui și se cheamă numele lui: Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie.” (Isaia 9, 5) Efectele pozitive ale păcii i-au determinat pe oamenii din antichitate să o aprecieze în defavoarea războiului pentru că acesta distruge viața pe pământ și cea mai importantă dintre creațiile lui Dumnezeu, omul. Asigurarea păcii trebuie să constituie pentru creștini misiunea centrală a vieții lor. „Problema păcii nu poate lipsi din preocupările noastre, căci a privi cu indiferență la forța brutală ridicată împotriva dreptății, însemnează a ne sustrage fericirii pe care ne-o oferă cuvintele Mântuitorului din Predica de pe Munte.”²¹

Noțiunea de pace a apărut pentru prima dată în cartea Facerii în momentul în care Dumnezeu îi spune patriarhului Avraam în vis că va trece la părinții săi în pace: „Iar tu vei trece la părinții tăi în pace și vei fi îngropat în bătrâneți fericite.” (Facerea 15, 15) Cuvântul românesc *pace* are semnificația de „stare de bună înțelegere între popoare, situație în care nu există conflicte armate sau război între state, popoare, populații.”²²

Pacea este o realitate pe care omul trebuie să o urmeze pentru faptul că numai în acest mod el devine slujitorul vieții, al cărei izvor este în Dumnezeu: „Și Iisus i-a zis: Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi.” (Ioan 11, 25) Importanța păcii este subliniată și în profețiile mesianice în care Mântuitorul este numit *Domnul păcii* sau *Împăciuitorul*: „Nu va lipsi sceptru din Iuda, nici toiag de cârmuitor, din coapsele sale, până ce va veni Împăciuitorul, Căruia se vor supune popoarele” (Facerea 49, 10), care va încheia un *legământ de pace*: „Voi încheia cu acela legământul păcii și voi depărta din țară fiarele sălbătice, încât oile mele să trăiască în siguranță în pustiu și să doarmă în pădure.” (Iezechiel 34, 25) Patriarhul Iacob îl numește pe Hristos *Domn al păcii* deoarece menirea lui a fost aceea de a împăca oamenii cu Dumnezeu și de a aduce omul la acea stare paradisiacă în care se afla înainte de căderea lui în păcat. Această jertfă de pe Golgota va fi prețul pe care Mântuitorul îl va plăti pentru răscumpărarea omenirii. „De el depinde restabilirea bunelor raporturi dintre om și

21. Diac. Prof. Mircea Basarab, *Împărăția mesianică a păcii*, în „Glasul Bisericii”, anul XXIX (1970), nr. 9-10, pp. 917-918.

22. Acad. Ion Coteanu, Dr. Luiza Seche, Dr. Mircea Seche, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Editura Univers enciclopedic, București, 1998, p. 738.

Dumnezeu și acest lucru îl confirmă numele Său simbolic de *Împăciuitorul*, textele scripturistice făcând referiri la puterea Sa de a revărsa pacea peste oameni.²³ Hristos a venit pe pământ pentru a restabili atmosfera afectată de război prin pacea pe care o aducea, așa după cum prevestise Dumnezeu prin profeții Vechiului Testament. „Prin întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu va restabili, în Sine Însuși puritatea și frumusețea create la început în firea omenească cea fără de păcat. El va aduce însănătoșirea lumii prin zdrobirea păcatului și aceasta se va bucura de siguranță și viață pașnică.”²⁴

Textele mesianice sunt cele mai importante mărturii despre pace în perioada Vechiului Testament. „Pacea la profeții Vechiului Testament a atins foarte adesea dimensiunea eshatologică a noțiunii. Această pace eshatologică este strâns legată de *Domnul păcii* pe care noi îl întâlnim în Noul Testament.”²⁵ În unele texte mesianice se fac referiri și la război, considerat de vechii orientali ca pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatele săvârșite.

De-a lungul timpului, evreii au purtat numeroase războaie împotriva celor șapte popoare canaaneice idolatre și a altor neamuri, dar cu toate acestea învățătura Vechiului Testament despre pace nu a fost umbrită, ci a scos în evidență neputința omului de a răsplăti răul cu bine. Legea iudaică prevedea propunerea păcii înainte de a porni la cucerirea unei cetăți dușmane și nu distrugerea ei: „Când te vei apropia de cetate ca s-o cuprinzi, fă-i îndemnare de pace. De se va învoi să primească pacea cu tine și-ți va deschide porțile, atunci tot poporul ce se va găsi în ea îți va plăti bir și-ți va sluji.” (Deuteronomul 20, 10-11) „În antichitate o astfel de prescripție avea o evidentă notă de umanitarism față de legile crude ale altor popoare.”²⁶ Cu toate că legea iudaică era superioară celorlalte legi referitoare la pace, ea nu a adus pacea dintre om și Dumnezeu și nici nu a distrus răul din lume.

În cele 221 de texte despre pace din cărțile Vechiului Testament este arătată importanța acestora pentru viață, ca dar al divinității: „Atunci,

23. Pr. Prof. Dr. Emilian Cornițescu, *Mesia – Domn al păcii și al dreptății*, în „Studii Teologice”, anul XLII (1990), nr. 2, p. 9

24. Ion V. Georgescu, *Teologia păcii*, în „Glasul Bisericii”, anul XXIV (1965), nr. 5-6, p. 458.

25. Diac. Prof. Mircea Basarab, *op. cit.*, p. 917.

26. Dr. Vasile Tarnavschi, *Arheologia biblică*, Cernăuți, 1930, p. 369.

luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie” (Facerea 2, 7) și eforturile care trebuie depuse pentru apărarea ei. În Vechiul Testament cuvântul *pace* poate fi asemănat cu noțiunea de liniște, sănătate, bună înțelegere, aceasta fiind o condiție principală a vieții și a tuturor bunurilor fizice și spirituale care asigură prosperitatea lumii. Din cauza faptului că lipsa păcii pune în pericol dezvoltarea vieții și implicit a speciei umane, Dumnezeu, izvorul vieții și al păcii, va încheia cu Moise un *legământ de pace* care face parte din Legământul veșnic al preoției care este sinteza Legământului dintre Dumnezeu și om. Acest Legământ se va împlini în Noul Testament datorită Mântuitorului, Mijlocitorul lui și Arhiereu desăvârșit.

Menirea lui Hristos pe pământ a fost aceea de a aduce pacea, marele dar ceresc și desăvârșita binecuvântare divină, care conduce către împărăția veșnică. „Numai prin El ne vom ridica din noroiul patimilor și din agitațiile nefolositoare, către scara păcii care duce la curțile cerului și la limanul liniștei de veci.”²⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur arată importanța adevăratei păci adusă de Hristos pe care o consideră mamă tuturor bunurilor și prilej de bucurie. Profetul Isaia, *Evangelistul Vechiului Testament*, spune că unicul și adevăratul rege al păcii va fi Iisus Hristos care va pune capăt vrajbei dintre oameni și pretutindeni va stăpâni duhul păcii și bunei înțelegeri. Aceste profeții ale mesagerului păcii universale se referă la viitoarea împărăție a lui Dumnezeu în care diavolul nu va avea nicio putere asupra oamenilor, care se vor bucura de viață pașnică și bună înțelegere pentru că vor lipsi nenorocirile și suferințele, deoarece „Nu va fi nicio nenorocire și niciun prăpăd în tot muntele Meu cel sfânt! Că tot pământul este plin de cunoștința și de temerea de Dumnezeu, precum marea este umplută de ape!” (Isaia 11, 9) Odată cu venirea pe pământ a Mântuitorului pacea adusă de El nu va avea hotar, iar viața dominată de duhul sfințeniei și bucuriei în Sfântul Duh: „Căci împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt” (Romani 14, 17), se va îmbunătăți pentru că cei răi care au comportări inumane față de semenii lor vor renunța la obiceiurile păcătoase și se vor alătura celor buni.

Prin prezicerile profeților Dumnezeu descoperă voia Sa poporului Israel în dorința ca acesta să vadă calea păcii, să nu uite că se află pe pământ binecuvântat, să asculte de poruncile divine ca să-i descopere belșugul de pace și de adevăr și să conștientizeze că El este pacea pe care i-o va dăru

27. Pr. Alexandru Bardier, *op. cit.*, p. 19.

precum apele unui râu: „Aceasta zice Domnul: Vărsa-voi pacea peste el ca un râu și slava popoarelor ca un șuvoi ieșit din albia lui. Pruncii lui vor fi purtați în brațe și dezmiertați pe genunchi.” (Isaia 46, 12) Referindu-se la cel de-al doilea templu, profetul Agheu afirmă că slava lui va fi mai mare decât a celui dintâi pentru că Dumnezeu va pune în el pacea: „Și slava acestui templu de pe urmă va fi mai mare decât a celui dintâi, zice Domnul Savaot, și în locul acesta voi sălășlui pacea, zice Domnul Savaot.” (Agheu 2, 9) Prin numeroase texte scripturistice este pusă în lumină bogata semnificație a păcii în perspectiva mesianică, măreția ei fiind garantată de Mântuitorul. În textele Sfintei Scripturi, pacea înseamnă mântuire. În acest scop, de-a lungul timpului, Dumnezeu a chemat și a pregătit pe poporul său în vederea dobândirii mântuirii, mântuire care vizează atât poporul evreu cât și întreaga lume.

Așa cum spunea profetul, toate popoarele se împărtășesc din darul divin și universal care este pacea și pentru aceasta se vor îndrepta spre muntele Domnului: „Multe popoare vor veni și vor zice: Veniți să ne suim în muntele Domnului, în casa Dumnezeului lui Iacov, ca El să ne învețe căile Sale și să mergem pe cărările Sale. Căci din Sion va ieși legea și cuvântul lui Dumnezeu din Ierusalim” (Isaia 2, 3), pentru a primi învățătura cea adevărată care îi conduce pe calea mântuirii. Chemarea tuturor popoarelor către împărăția păcii s-a adevărit în Noul Testament atunci când Mântuitorul a trimis pe Sfinții Apostoli să boteze toți oamenii care vor crede în învățătura Lui și Îi vor respecta poruncile: „Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin.” (Matei 28, 20) „Numai în Acesta și prin jertfa Acestuia vom fi salvați de înviforarea păcatelor, numai prin El vom putea aduce pace și frățietate pe pământ, numai adăpându-ne sufletele la isvorul cuvântului Său vom coborî dragostea între oameni și buna înțelegere între popoare.”²⁸

Profeții cheamă în permanență poporul lui Israel, popor destinat să joace un rol unic în orientarea altora spre Mesia Hristos, către pace, îndemnându-l să săvârșească binele și nu răul: „Căutați binele și nu răul, ca să fiți vii și așa Domnul Dumnezeu Savaot va fi cu voi precum ziceți că este,” (Amos 5, 14) pentru că numai în acest fel specia umană va dăinui și Dumnezeu va fi milostiv: „Urâți răul și iubiți binele și hotărâți judecata

28. *Ibidem*, pp. 20-21.

cea dreaptă la porți, poate că Domnul Dumnezeu Savaot Se va milostivi de cei rămași ai lui Iosif.” (Amos 5, 15) Omul credincios are datoria să caute pacea și să o urmeze dobândind astfel un echilibru sufletesc care îl ferește de tumultul lumii văzute și de războiul cu cele cerești. În Predica de pe Munte, Hristos îi fericește pe *făcătorii de pace* și îi numește fiii lui Dumnezeu deoarece Fiul lui Dumnezeu a coborât pe pământ să îi împace pe oameni cu Creatorul. „Marile religii ale lumii, în frunte cu creștinismul ortodox, se străduiesc să găsească temeiuri solide religioase ale păcii între oameni și ale colaborării între popoare.”²⁹

Atât în paginile Vechiului cât și ale Noului Testament pacea, de care este legat numele Mântuitorului, constituie o temă centrală și de primă mărime având un întreit aspect pentru că se cere împlinită de om în raportul său cu Dumnezeu, cu semenii și cu sine. „Când omenirea va fi înzăoată cu asemenea arme ale Duhului Sfânt, atunci pacea și bunăvoința vor domni pe pământ, dragostea va vlăstări ca toiagul lui Aaron iar dreptatea va crește nestingherită în ogorul sufletesc al lumii întregi ca o floare bine miresmată și de toți prețuită.”³⁰

Pacea oamenilor cu Dumnezeu nu se putea realiza dacă Dumnezeu, din nemăsurata Sa iubire și milostivire față de om, nu făgăduia venirea Fiului Său în lume ca jertfă pentru mântuirea noastră. Jertfa lui Hristos a fost prefigurată de sacrificiile de pace sau euharistice care se aduceau pentru dobândirea binecuvântării divine. „Aceste jertfe, prin ospețele lor sacrificiale, au prefigurat unirea spirituală a omului cu Dumnezeu care se va realiza prin Sfânta Euharistie.”³¹ În cartea Judecătorilor se spune că Ghedeon a ridicat un jertfelnic pe care l-a numit *Domnul păcii* ceea ce exprimă prezența lui Dumnezeu în lume la al cărui altar trebuie să-L preamărim cu pace: „Și a făcut acolo Ghedeon un jertfelnic Domnului și l-a numit *Iahve-Șalom*. Și se află acesta și astăzi în Ofra lui Abiezer.” (Judecătorii 6, 24).

Unul din criteriile de identificare a adevăraților profeți era acela că ei vesteau pacea: „Când însă vreun proroc a prevestit pacea, atunci numai așa a fost luat el ca proroc, cu adevărat trimis de Domnul, dacă s-a împlinit cuvântul acelui proroc.” (Ieremia 28, 9) Ca trimiși ai lui Dumnezeu, prorocii îndeamnă poporul la păstrarea liniștii și a păcii, anunțând

29. Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Religiile lumii și solidaritatea umană*, în „Ortodoxia”, anul XIII (1961), nr. 3, p. 474.

30. Pr. Alexandru Bardier, *op. cit.*, p. 22.

31. Dr. Vasile Tarnavschi, *op. cit.*, p. 554.

totodată pedepsirea celor răi, iar pe cei buni îi îndeamnă să caute ocrotirea dumnezeiască și să fie în pace cu Creatorul: „Sau mai bine să caute ocrotirea Mea și cu Mine să facă pace și cu Mine să fie în pace!...” (Isaia 27, 5) În Noul Testament Judecătorul cel pașnic este Mântuitorul Hristos care realizează pacea deplină și cu care, totodată, El se identifică.

De-a lungul timpului profeții au accentuat importanța păcii în viața religios-morală a poporului ales, însă evreii au încălcat pacea și în acest fel au nesocotit Legământul dintre ei și Iahve. Conducătorii spirituali nu și-au făcut întotdeauna datoria de a chema poporul la ascultarea de Dumnezeu în duhul păcii: „Dar voi v-ați îndepărtat de drumul cel drept și pe mulți i-ați făcut să se poticnească de la Lege. Voi ați stricat legământul Meu cu Levi, zice Domnul Savaot.” (Maleahi 2, 8) Din acest motiv, pentru împăcarea evreilor cu Dumnezeu va fi nevoie de încheierea unui nou legământ care să le asigure traiul în siguranță astfel încât să se poată bucura pe deplin de roadele pământului: „Voi încheia cu acela legământul păcii și voi depărta din țară fiarele sălbatice, încât oile Mele să trăiască în siguranță în pustiu și să doarmă în pădure.” (Iezechiel 34, 25) Între Dumnezeu și evrei trebuia respectată pacea, pentru că datorită ei se cultiva și se întreținea sentimentul de dragoste dintre creatură și Creator. Înțelegerea de pace între divinitate și om a fost încălcată din cauza păcatului strămoșesc și din acest motiv Fiul lui Dumnezeu a fost nevoit să încheie un alt legământ prin care a fost restabilită pacea cu Dumnezeu, iar cele pământești să se împace cu Ziditorul lor. Noul Legământ a rezistat de-a lungul timpului deoarece autorul lui este Dumnezeu – Fiul care va avea o domnie universală cu pace din belșug: „Răsări-va în zilele lui dreptatea și mulțimea păcii, cât va fi luna. Și va domni de la o mare până la alta și de la râu până la marginile lumii.” (Psalmii 71, 7 – 8)

Mântuitorul se arată drept, blând și smerit și îi îndeamnă pe oameni să fie iubitori de adevăr, pace și libertate. „Urmând aceste virtuți, credinciosul ascultă de Domnul păcii și contribuie la realizarea împărăției mesianice în lume, împlinire ce se arată mai întâi printr-o transformare launtrică a omului, de aceasta depinzând schimbarea stării sociale și a mediului înconjurător, spre folosul său. Mesajul profetic de *Domn al păcii* a devenit realitate odată cu întruparea Mântuitorului Hristos care S-a jertfit pentru împăcarea lumii cu Dumnezeu, izvorul vieții veșnice. Spre această pace tinde orice creștin, întrucât el știe că urmarea ei îi aduce mântuirea.”³²

32. Pr. Prof. Dr. Emilian Cornițescu, *Mesia – Domn al păcii și al dreptății*, în „Studii Teologice”, anul XLII (1990), nr. 2, p. 16.

În textele Vechiului Testament care cuprind *legea scrisă*, expresia cuvântului lui Dumnezeu, Mântuitorul este prorocit nu numai ca *Domn al păcii* ci și ca *Domn al dreptății*. Cele două însușiri ale lui Hristos sunt indisolubil legate, prin ele prefigurându-se cel mai bine persoana și activitatea lui Mesia în lume. Două dintre însușirile lui Dumnezeu amintite de profeți sunt pacea și dreptatea, ele fiind mijloace sigure de slujire a binelui și de obținere a desăvârșirii omului.³³

Referindu-se la dreptate, profeții L-au numit pe Iisus *Odraslă a dreptății* (*Ṭemach Ṭadiq*): „În zilele acelea și în vremea aceea voi ridica din David Odraslă dreaptă și aceea va face judecată și dreptate pe pământ.” (Ieremia 33, 15) Cuvântul *dreptate* derivă din radicalul ebraic *ṭadaq* care înseamnă: a fi drept, a fi adevărat, a fi corect, a fi legitim, a fi desăvârșit. Numeroasele sensuri derivate din acest radical au înțelesul comun de a urma binele, baza păcii și a dreptății, deoarece dreptatea este una din însușirile dumnezeirii, însușire subliniată și de profeți în scrierile lor. Cel care urmează dreptatea respectă una din cele patru virtuți cardinale și dă ascultare poruncilor lui Dumnezeu. Prin dreptate se respectă și se stabilește raportul dintre om și Dumnezeu precum și raporturile dintre oameni. În învățătura lui Hristos dreptatea ocupă un loc aparte pentru că Dumnezeu iubește dreptatea: „Că drept este Domnul și dreptatea a iubit și fața Lui spre cel drept privește.” (Psalmi 10, 7) iar cei care o respectă vor avea parte de fericire: „Feriți cei ce păzesc judecata și fac dreptate în toată vremea.” (Psalmi 105, 3)

Spiritul dreptății este adânc prezent în Legea mozaică deoarece această virtute este considerată drept temelie a oricărei orânduiri sociale statornice. Atât în Pilde cât și în alte cărți canonice este subliniată datoria omului de a urma dreptatea ca să se pogoare binecuvântarea divină peste el și să fie capabil să lupte împotriva celui nedrept: „Binecuvântarea Domnului vine pe capul celui drept, iar ocara acoperă fața celor fără de lege.” (Pilde 10, 6) În legislația evreilor menținerea egalității între oameni era realizată prin îndeplinirea idealului de dreptate considerat izvor de viață pentru cei care o urmau: „Izvor de viață este gura celui drept, dar gura celor fără de lege, izvor de nedreptate.” (Pilde 10, 11).

La popoarele antice dreptatea era relativă, în timp ce în viziunea profeților ea apare ca o forță ce depășește starea abstractului și îl determină pe om să intre în acțiune. În sens biblic dreptatea provine de la Dumnezeu:

33. *Ibidem*.

„Pomenirea celui drept este spre binecuvântare, iar numele celor nelegiuiți va fi blestemat.” (Pilde 10, 7) Totodată dreptatea este considerată farul călăuzitor al celor curați cu duhul și numai ea îi poate izbăvi de moarte: „La nimic nu folosește bogăția în ziua mâniei numai dreptatea izbăvește de moarte. Dreptatea netezește calea celui fără prihană, iar cel fără de lege va cădea prin fărădelegea lui. Dreptatea izbăvește pe cei drepti, iar cei vicleni vor fi prinși prin pofta lor.” (Pildele lui Solomon 11, 4 – 6) Prin dreptate Dumnezeu urmărește distrugerea răului și îndreptarea celor păcătoși la calea cea dreaptă cu scopul obținerii mântuirii: „Cel ce umblă după dreptate ajunge la viață, iar cel ce fuge după rău, la moarte.” (Pilde 11, 19)

Înfăptuirea dreptății este echivalentul manifestării sfințeniei și justiției divine în lume. Valoarea imensă a dreptății în desfășurarea unei vieți religioase curate este subliniată și de aghiografii Vechiului Testament care văd în Mântuitorul Hristos pe cel care avea să îndeplinească misiunea de răscumpărare a omenirii de sub jugul păcatului și să nimicească toate actele de nedreptate prin care erau încălcate poruncile divine. Înainte de venirea Mântuitorului, Dumnezeu a cerut oamenilor să respecte dreptatea față de semenii lor, să-i trateze cu iubire și nu cu răzbunare: „Să nu te răzbuni cu mâna ta și să nu ai ură asupra fiilor poporului tău, ci să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. Eu sunt Domnul Dumnezeuul vostru.” (Leviticul 19, 18) Pentru că nu au respectat porunca divină, bunele relații dintre oameni s-au deteriorat și din această cauză s-a ajuns la săvârșirea păcatului, însă cei care manifestă sentimente religioase față de Dumnezeu trebuie să aibă mai întâi în vedere împlinirea dreptății față de orfani și văduve: „Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsător, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă!” (Isaia 1, 17) Respectând această poruncă, oamenii credincioși vor reuși să îmbine iubirea cu dreptatea.

Numai realizarea dreptății putea să readucă omul la starea lui paradisiacă. „Pentru ca omul să fie conștient de această îndreptare a sa, în istoria vechitamentară, Legea mozaică a pus în lumină valoarea dreptății ca mijloc de asigurare a unității dintre oamenii chemați de Dumnezeu să slujească viața și să se conducă după nobilul ideal de pace, libertate, frățietate, valori care înlesnesc dezvoltarea plenară a firii umane.”

Prin dreptate se restabilește armonia și bunăvoința care se extind deopotrivă asupra tuturor oamenilor, pentru că toți sunt fiii aceluiași Părinte ceresc Care a trimis pe unicul Său Fiu în lume ca să-i readucă la acea stare de dinainte de căderea în păcat a protopărinților. Scopul acestei dreptăți este biruința binelui asupra răului, după cum ne-a învățat Hristos în Predica

de pe Munte: „Ați auzit că s-a zis: Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte. Eu însă vă spun vouă: Nu vă împotriviți celui rău; iar cui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt.” (Matei 5, 38-39)

În Împărăția întemeiată de Hristos virtutea dreptății cunoaște desăvârșirea deoarece Mântuitorul este desăvârșit. Așa după cum afirmă profetul Isaia „Pacea va fi lucrul dreptății, roada dreptății va fi liniștea și nădejdea în veci de veci” (Isaia 32, 17), iar David în Psalmii săi prevestește că: „Adevărul din pământ a răsărit și dreptatea din cer a privit.” (Psalmi 84, 12) Unul dintre cele mai importante obiective așteptate de oameni de la Hristos este acela al înfăptuirii dreptății: „Iată Sluga Mea pe Care o sprijin, Alesul Meu, întru Care binevoiește sufletul Meu. Pus-am peste El Duhul Meu și El va propovădui popoarelor legea Mea. Nu va striga, nici nu va grăi tare, și în piețe nu se va auzi glasul Lui. Trestia frântă nu o va zdrobi și feștila ce fumegă nu o va stinge. El va propovădui legea Mea cu credincioșie; El nu va fi obosit, nici sleit de puteri, până ce nu va fi așezat legea pe pământ; căci învățătura Lui toate ținuturile o așteaptă. Așa grăiește Domnul cel Atotputernic, Care a făcut cerurile și le-a întins, Care a întărit pământul și cele de pe el, Care a dat suflare poporului de pe el și duh celor ce umblă pe întinsul lui: Eu, Domnul Te-am chemat întru dreptatea Mea și Te-am luat de mână și Te-am ocrotit și te-am dat ca legământ al poporului Meu, spre luminarea neamurilor.” (Isaia 42, 1-6)

În strânsă legătură cu dreptatea Domnului este și judecata pe care regele David a împlinit-o prin calitatea sa de conducător al poporului ales: „Și a domnit David peste tot Israelul, făcând judecată și dreptate în tot poporul său.” (II Regi 8, 15) Prin vestirea mântuirii adusă de Mesia, Dumnezeu spune că dreptatea va răsări înaintea tuturor neamurilor: „Domnul Dumnezeu va face ca dreptatea să răsară, și înaintea tuturor neamurilor preaslăvirea Sa.” (Isaia 61, 11) Oamenii care fac dreptate sunt considerați de aghioграфи oameni drepti, slujitori ai binelui și ai vieții, având sufletul pe calea cea dreaptă. Acești oameni drepti, în comportarea lor umană, sunt depășiți numai de Mesia care a venit în lume pentru mântuirea păcătoșilor și Care a luat asupra Sa fărădelegile lor sacrificându-și viața: „Scăpat de chinurile sufletului Său, va vedea rodul ostenețelor Sale și de mulțumire Se va sătura. Prin suferințele Lui, Dreptul, Sluga Mea, va îndrepta pe mulți, și fărădelegile lor le va lua asupra Sa. Pentru aceasta Îi voi da partea Sa printre cei mari și cu cei puternici va împărți prada, ca răsplată că Și-a dat sufletul Său spre moarte și cu cei făcători de rele a fost numărat. Că El a purtat fărădelegile multora și pentru cei păcătoși Și-a dat viața.” (Isaia 53, 11-12)

Astfel, dreptatea și iubirea jertfelnică s-au regăsit în persoana lui Mesia.

Cei care Îl iubesc pe Dumnezeu caută să ducă o viață fără păcate, să respecte poruncile divine pentru a ajunge la mântuire. În acest fel ei se apropie tot mai mult de starea de sfințenie, acest lucru fiind indicat de apelativul *drept*, care este sinonim cu *sfânt*. În învățătura mozaică adjectivul *drept* este atribuit acelor persoane care au ca însușire virtutea dreptății, săvârșesc fapte bune, respectă învățătura Mântuitorului și sunt răsplătiți cu darul facerii de minuni.

„Din cele prezentate până acum s-a putut constata adevărul că ceea ce unește cele două Testamente este persoana Mântuitorului Hristos, numit de aghiografii vechitestamentari *Domn al păcii și al dreptății*. Prin aceste profeții mesianice s-a anticipat rolul Său în opera de mântuire a lumii care până la întruparea Sa, nefiind ajutată de harul dumnezeiesc, n-a putut realiza adevărata pace și dreptate în raporturile ei cu Dumnezeu. Legea veche, prin prefigurările sale, a vorbit mereu de Iisus Hristos, motiv pentru care își păstrează mereu valoarea sa pedagogică, rămânând permanent martorul Cuvântului devenit trup. Rolul său pedagogic îl arată caracterul său tipologic desprins din evenimente, persoane, ființe și obiecte care, în afară de semnificația lor proprie, au în vedere și realități viitoare care se vor împlini în Noul Testament.”³⁴ Aceste prevestiri fac ca Vechiul Testament, edificiul unic al spiritualității umane, să fie anticiparea evenimentelor care se referă la persoana și activitatea lui Mesia, Cel care se va naște din Fecioară și va încheia Legământul cel nou, de viață și pace, în spiritul dreptății desăvârșite.

Scrierile profeților din Vechiul Testament despre Hristos ca *Domn al păcii și al dreptății* arată activitatea Acestuia de realizare a mântuirii lumii și în același timp aduce un îndemn permanent pentru creștini ca să fie ascultători și vestitori pașnici și cinstiți ai învățaturii Sale în vederea dobândirii Împărăției cerurilor care a fost întemeiată de El. Aceste profeții s-au împlinit în Noul Testament deoarece pacea și dreptatea sunt două dintre învățăturile de bază ale Mântuitorului și de respectarea lor depinde obținerea mântuirii. „Având în vedere împlinirea profețiilor mesianice în Iisus Hristos, cei ce poartă numele Său, în mod firesc trebuie să-L urmeze, propovăduind prin cuvânt și faptă pacea și dreptatea. Urmarea lui Hristos îndatorează pe orice creștin să nu uite niciodată sau să fie indiferent față de îndatorirea sa de a sprijini promovarea și apărarea păcii și a dreptății în

34. *Ibidem*, pp. 17-18.

lume.”³⁵

Mântuitorul a venit pe pământ, ca prin jertfa Sa, să asigure lumii viață din belșug: „Eu am venit ca viață să aibă și din belșug să aibă.” (Ioan 10, 10) Pentru a avea o viață fizică și spirituală deplină, avem nevoie de liniște. Din acest motiv, Fiul lui Dumnezeu spune Apostolilor, la Cina cea de Taină: „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum dă lumea vă dau Eu. Să nu se tulbure inima voastră, nici să se înfricoșeze.” (Ioan 14, 27) și le vestește, totodată, triumful vieții asupra morții în seara Sfintei Învieri: „Și fiind seară, în ziua aceea, întâia a săptămânii, și ușile fiind încuiate, unde erau adunați ucenicii de frica iudeilor, a venit Iisus și a stat în mijloc și le-a zis: Pace vouă!” (Ioan 20, 19)

În viața și activitatea Mântuitorului, pacea și dreptatea ocupă un loc aparte. El ne învață că cel care îi respectă îndemnul și păzește cuvântul Său nu va vedea moartea în veac: „Adevărat, adevărat zic vouă: Dacă cineva va păzi cuvântul Meu nu va vedea moartea în veac.” (Ioan 8, 51) În Predica de pe Munte El îi fericește pe făcătorii de pace: „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema” (Matei 5, 9), dar și pe cei prigoniți pentru dreptate: „Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor.” (Matei 5, 10) și atrage atenția ascultătorilor că faptele de dreptate nu trebuie făcute pentru a fi văzuți de oameni ci cu frică de Dumnezeu: „Luați aminte ca faptele dreptății voastre să nu le faceți înaintea oamenilor ca să fiți văzuți de ei; altfel nu veți avea plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri.” (Matei 6, 1) amintindu-le că Judecata Sa este adevărată și nepărtinitoare: „Și chiar dacă Eu judec, judecata Mea este adevărată, pentru că nu sunt singur, ci Eu și Cel ce M-a trimis pe Mine.” (Ioan 8, 16)

„Prin natura sa, creștinismul este religia păcii și dreptății. Biserica a sprijinit totdeauna și a luat parte la promovarea nobilelor idealuri ale omenirii, dornică de viață pașnică și dreaptă pe planeta noastră. De asemenea, creștinii trebuie să împlinescă porunca păcii drepte care ocrotește viața, darul lui Dumnezeu și crează un climat de liniște și siguranță în lume, de cunoaștere și de respect reciproc între toți viețuitorii planetei noastre. Ei trebuie să fie convinși de crezul păcii fără hotar, universală, care trebuie să devină realitate, așa cum au profetizat profeții Vechiului Testament și s-a adeverit de Iisus Hristos prin Învierea Sa.”³⁶

35. *Ibidem*, p. 18.

36. *Ibidem*, p. 19.

Bibliografie

1. *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, Tipărită cu îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Ediția Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
2. ****, *Dumnezeieștile Liturghii*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1950
3. Bardier, Pr. Alexandru, *Hristos pacea lumii*, Fălticeni, 1941
4. Basarab, Diac. Prof. Mircea, *Împărăția mesianică a păcii*, în „Glasul Bisericii”, anul XXIX (1970), nr. 9-10.
5. Bria, Diac. Asist. Ioan, *Iisus Hristos, iubitorul de oameni*, în „Ortodoxia”, anul XVIII (1966), nr. 1.
6. Bucevschi, Diac. Prof. Orest, *Hristos în viața socială*, în „Ortodoxia”, anul VII (1955), nr. 1
7. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza II*, 7, traducere de Dumitru Fecioru, București, 1943, vol. I
8. Cornițescu, Pr. Prof. Dr. Emilian, *Mesia – Domn al păcii și al dreptății*, în „Studii Teologice”, anul XLII (1990), nr. 2.
9. Coteanu, Acad. Ion, Dr. Luiza Seche, Dr. Mircea Seche, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Editura Univers enciclopedic, București, 1998.
10. Georgescu, Ion V., *Teologia păcii*, în „Glasul Bisericii”, anul XXIV (1965).
11. Pentiuc, Drd. Eugen, *Actualitatea mesajului profetic veterotestamentar*, în „Glasul Bisericii”, anul XLII (1983), nr. 6 – 8.
12. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Sibiu, 1938.
13. Tarnavski, Dr. Vasile *Arheologia biblică*, Cernăuți, 1930
14. Vasilescu, Diac. Prof. Emilian, *Religiile lumii și solidaritatea umană*, în „Ortodoxia”, anul XIII (1961), nr. 3.

VIAȚA BISERICESCĂ

AGENDA DE LUCRU A PREASFINȚITULUI PĂRINTE EPISCOP GALACTION 01 ianuarie - 30 iunie 2011

Pr. Neacșu Vasile,
Secretar eparhial

Sâmbătă, 01 ianuarie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie, Molitvele Sfântului Vasile cel Mare și Te Deum în biserica Sfinților Apostoli din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 02 ianuarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în paraclisul Schimbării la Față a Domnului Hristos din Mănăstirea Sfintei Ecaterina – Tătăraștii de Sus și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 05 ianuarie 2011 – săvârșește Ceasurile Împărătești și Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria.

Joi, 06 ianuarie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și Sfințirea apei în biserica Sfinților Apostoli din Zimnicea și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 07 ianuarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din parohia Crângu și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 09 ianuarie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Nicolae din parohia Tămășești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 12 ianuarie 2011 – participă la deschiderea Expoziției omagiale „Mihai Eminescu – 161 de ani de la naștere” organizată de Gruparea colecționarilor de medalii și insigne Mihai Eminescu, la Palatul Parlamentului din București și rostește un cuvânt ocazional.

Sâmbătă, 15 ianuarie 2011 – participă la deschiderea Expoziției omagiale „161 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu” organizată de

Clubul colecționarilor de medalii și insigne Mihai Eminescu de pe lângă Cercul Militar Național, la sediul acestei instituții din București și rostește un cuvânt ocazional.

Duminică, 16 ianuarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești, hirotonește diacon pe monahul Zotic Sandu, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Cojoacă Andrei și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 17 ianuarie 2011 – săvârșește tunderea în monahism a fratelui Ionuț Lăcătușu din obștea Mănăstirii Sfântului Pantelimon (Irineu monahul) și Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Gură de Aur din această Sfântă Mănăstire. Hirotonește diacon pe tânărul Robu Iliuță Florin și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 18 ianuarie 2011 – participă la întrunirea membrilor Fundației Sfântul Trifon în vederea definitivării proiectului de construcție a Mănăstirii Sfântului Trifon de la Cernetu – Teleorman.

Sâmbătă, 22 ianuarie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul din parohia Văcărești, hirotonește diacon pe tânărul Mazilu Dragoș-Cătălin, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Robu Iliuță Florin și-l instalează pe acesta ca preot paroh al parohiei Văcărești, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 23 ianuarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din parohia Seaca, hirotonește diacon pe tânărul Badea Mirel-Gabriel, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Mazilu Dragoș-Cătălin și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 24 ianuarie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Badea Mirel-Gabriel.

Miercuri, 26 ianuarie 2011 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 29 ianuarie 2011 – participă la ședința de lucru a Societății Numismatice Române la sediul acestei societăți din București.

Duminică, 30 ianuarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Trei Ierarhi din Videle și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 01 februarie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și slujba de sfințire a apei

cu Molitvele Sfântului Trifon la troița Sfântului de la Cernetu, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 02 februarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 04 februarie 2011 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 05 februarie 2011 – săvârșește Slujba de parastas în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle.

Duminică, 06 februarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 07 februarie 2011 – prezidează lucrările Consiliului Eparhial pentru definitivarea rapoartelor de activitate pentru Adunarea Eparhială.

Marti, 08 februarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și prezidează lucrările Adunării Eparhiale a Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului.

Joi, 10 februarie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Sfințitului Mucenic Haralambie din Turnu Măgurele și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 13 februarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mucenic Teodor Tiron din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 15 februarie 2011 – la Palatul Patriarhiei din București participă la ședința de lucru a Adunării Naționale Bisericești.

Miercuri, 16 și joi, 17 februarie 2011 – participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod la Palatul Patriarhal din București.

Sâmbătă, 19 februarie 2011 – săvârșește Botezul pruncului Lazăr Vladimir Amza Luca în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 20 februarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 22 februarie 2011 – are o întâlnire cu domnul inspector general școlar prof. Constantin Amarie și cu directorul Seminarului Teologic Turnu Măgurele, Pr. prof. dr. Ciulei Marin pe tema noii Legi a învățământului și impactul prevederilor acesteia asupra predării Religiei în școală și a învățământului teologic.

Miercuri, 23 februarie 2011 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 26 februarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și hirotonește diacon pe tânărul Kiss Sebastian.

Duminică, 27 februarie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Apostoli și a Duminicii Înfricoșatei Judecăți din Zimnicea, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 28 februarie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Kiss Sebastian.

Vineri, 04 martie 2011 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfântului Dimitrie din parohia Ulmeni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Slujește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 05 martie 2011 – săvârșește tunderea în monahism a rasoforului Gherasim Băbeanu din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești (Gherasim monahul) și slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Rusul din această Mănăstiri adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 06 martie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Peretu II și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 08 martie 2011 – participă la manifestările prilejuite de comemorarea a 50 de ani de la trecerea la cele veșnice a Preotului și scriitorului Gala Galaction (Grigore Pișculescu) săvârșind un parastas în biserica parohiei Didești, rostind un cuvânt în deschiderea simpozionului omagial desfășurat la Căminul Cultural din localitate și dăruind participanților volumul „Nuvele și schițe” de Gala Galaction.

Miercuri, 09 martie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 12 martie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria. Slujește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 13 martie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 18 martie 2011 - participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod pentru alegerea de mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului la Palatul Patriarhal din București.

Sâmbătă, 19 martie 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas (pomenirea de 3 ani) pentru mama Preasfinției Sale în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din parohia Constantin Brâncoveanu – Călărași.

Duminică, 20 martie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Sfântului Cuvios Mucenic Galaction – Crângu și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 24 martie 2011 – săvârșește privegherea în biserica Nașterii Maicii Domnului din Mănăstirea Clocociov – Slatina și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 25 martie 2011 - slujește Sfânta Liturghie, alături de Preasfințitul Părinte Sebastian, Episcopul Slatinei și Romanaților, în biserica Nașterii Maicii Domnului din Mănăstirea Clocociov – Slatina cu prilejul sărbătoririi a 10 ani de slujire arhierescă de către Preasfințitul Părinte Episcop Sebastian și a 3 ani de la înființarea Episcopiei Slatinei și Romanaților și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 26 martie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria. Slujește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 27 martie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 30 martie 2011 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 31 martie 2011 – participă la manifestările prilejuite de comemorarea victimelor războaielor de la Dobrotești împotriva colectivizării, la 50 de ani de la acele evenimente, săvârșind o slujbă de pomenire (parastas) în biserica parohiei Dobrotești I și prezentând, în cadrul sesiunii de comunicări desfășurată la Școala din comună, ediția a II-a a volumului „Colectivizare în Teleorman (1949-1962). Rezistență și acceptare forțată”,

volum apărut din inițiativa Preasfinției Sale și cu susținerea financiară a Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului.

Vineri, 01 aprilie 2011 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 02 aprilie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria.

Duminică, 03 aprilie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Mârzănești și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 04 aprilie 2011 – participă la deschiderea Expoziției de icoane și obiecte de cult „Ortodox RussenArt” la Muzeul de Istorie din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt ocazional.

Sâmbătă, 09 aprilie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 10 aprilie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Smârdioasa, hirotesește iconomstavrofor pe Preotul Urucu Adrian și pe Preotul Stoica Marian și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 14 aprilie 2011 – participă la Festivalul-Concurs Te-Deum laudamus desfășurat la Școala Mihai Viteazul din Alexandria, rostește un cuvânt ocazional și înmânează premiile câștigătorilor acestei ediții.

La Biblioteca Județeană din Alexandria, participă la manifestările organizate cu prilejul Zilei bibliotecarului, a 95 de ani de la organizarea Bibliotecii Publice din Alexandria, a 20 de ani de când s-a acordat Bibliotecii numele Marin Preda și a inaugurării Serviciului biblionet în cadrul acestei Biblioteci și rostește un cuvânt ocazional.

Sâmbătă, 16 aprilie 2011 – săvârșește tunderea în monahism a fratelui Daniel Ștefănescu din obștea Mănăstirii Crângu – Alexie monahul, și Sfânta Liturghie în paraclisul acestei Mănăstiri. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 17 aprilie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 21 aprilie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și Denia celor douăsprezece Evanghelii în același Sfânt locaș. Adresează credincioșilor un

cuvânt de învățătură.

Vineri, 22 aprilie 2011 – participă la întâlnirea cu cadrele Inspectoratului Județean de Poliție Teleorman, organizată cu prilejul Sfințelor Paști și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Denia Prohodului în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 23 aprilie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria.

Duminică, 24 aprilie 2011 – săvârșește slujba Învierii și Sfânta Liturghie în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia (a Doua Înviere) în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 25 aprilie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Zimnicea, săvârșește hirotesia într-un iconom-stavrofor a Preotului Safta Ioan-Bogdan-Romeo și slujba de sfințire a unui baldachin și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 26 aprilie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Gheorghe din Mănăstirea Sfântului de la Țigănești și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 27 aprilie 2011 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Vineri, 29 aprilie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi - Drăgănești Vlașca, hirotesește arhidiacon pe diaconii Baci Alexandru și Serdaru Dan-Robert, săvârșește Sfințirea apei și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 30 aprilie 2011 – participă la ședința de lucru a Societății Numismatice Române, la sediul acestei Societăți din București. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 01 mai 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 02 mai 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 04 mai 2011 – săvârșește slujba înmormântării credincio-

sului Costică Chiriță în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

În seara aceleiași zile participă la emisiunea „În centrul atenției”, în direct, la televiziunea locală Media Sud.

Joi, 05 mai 2011 – participă la Conferința duhovnicească susținută de Pr. prof. Ionel Durlea de la Facultatea de Teologie din București, la Sala Polivalentă din Alexandria.

Vineri, 06 mai 2011 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 07 mai 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria.

Duminică, 08 mai 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Preasfintei Treimi din parohia Măgureni-Cătun și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 12 mai 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria.

Sâmbătă, 14 mai 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria. Săvârșește Te-Deum de mulțumire pentru familiile din Municipiul Alexandria care împlinesc anul acesta 50 de ani de căsnicie, în cadrul festivităților organizate pentru aceștia de către Primăria Municipiului Alexandria și rostește un cuvânt ocazional.

Duminică, 15 mai 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Slobozia Mândra, hirotesește iconom pe Preotul Raicu Marius Cornel și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 17 mai 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria și primește, la reședința episcopală, pe cei care au ținut să-l felicite la aniversarea zilei sale de naștere.

Joi, 19 mai – vineri, 20 mai 2011 – participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod, la Palatul Patriarhal din București.

Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 21 mai 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 22 mai 2011 – săvârșește resfințirea biserica Sfântului

Ierarh Nicolae și a Tuturor Sfinților din parohia Guruieni și Sfânta Liturghie în acest Sfânt locaș, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 25 mai 2011 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Joii, 26 mai 2011 – prezidează examenul de atestat pentru competențe profesionale la Seminarul Teologic Sfântul Calinic Cernicanul din Turnu Măgurele. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 27 mai 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 28 mai 2011 – participă la ședința Societății Numismatice Române, la sediul acestei Societăți din București.

Duminică, 29 mai 2011 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Vasile cel Mare din parohia Ludăneasa și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 31 mai 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te Deum în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria și prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare semestriale, la protoieria Alexandria, cu tema „Taina Sfântului Botez - istorie și actualitate”.

Miercuri, 01 iunie 2011 – coordonează desfășurarea examenului de admitere la Seminarul Teologic Sfântul Calinic Cernicanul din Turnu Măgurele.

Joii, 02 iunie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas pentru eroi în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Izvoarele – Zimnicea și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește și Slujba de pomenire a eroilor la monumentul ridicat în cinstea acestora în această parohie.

Vineri, 03 iunie 2011 – participă la deschiderea Expoziției numismatice a Secției Petroșani a Societății Numismatice Române și la constituirea Grupării de copii și tineret din cadrul acestei Secții, manifestare organizată în cadrul festivităților prilejuite de zilele orașului Petroșani, și rostește un cuvânt ocazional.

Sâmbătă, 04 iunie 2011 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 05 iunie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova

și rostește un cuvânt de învățătură. Oficiază, în biserica parohiei Bușteni, cununia tinerilor Timaru Mihail-Valentin și Luca Iuliana și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 07 iunie 2011 – slujește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare cu tema „Taina Sfântului Botez – istorie și actualitate”, la protoieria Roșiorii de Vede.

Joi, 09 iunie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești.

Vineri, 10 iunie 2011 – participă la deschiderea Expoziției omagiale Mihai Eminescu, organizată de Asociația Filateliștilor – Teleorman și Secția Alexandria a Societății Numismatice Române la sediul Filialei Teleorman a S.C. Catalactica și rostește un cuvânt ocazional. Oficiază Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 11 iunie 2011 - participă la deschiderea Expoziției omagiale Mihai Eminescu, organizată de Clubul Colecționarilor Mihai Eminescu de pe lângă Cercul Militar Național la Casa Centrală a Armatei din București și rostește un cuvânt ocazional.

Duminică, 12 iunie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și Vecernia specială a Pogorării Sfântului Duh în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Preasfintei Treimi – Drăgănești Vlașca, hirotesește iconom-stavrofor pe preotul Kiss Sebastian și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 13 iunie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Preasfintei Treimi din parohia Rădulești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 14 iunie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfântului Sfințitului Mucenic Haralambie din Turnu Măgurele și prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare cu tema „Taina Sfântului Botez – istorie și actualitate”, la protoieria Turnu Măgurele.

Miercuri, 15 iunie 2011 – slujește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle, face o vizită la Spitalul Orășenesc Videle pentru stabilirea locului unde va fi amplasată biserica spitalului, de comun acord cu Primăria Videle și conducerea Spitalului și prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare semestriale cu tema „Taina Sfântului Botez – istorie și actualitate”, la protoieria Videle. Participă la deschiderea Expoziției omagiale Mihai Eminescu organizată de Gruparea Colecționarilor de medalii și insigne Mihai Eminescu din cadrul Societății Numismatice Române, la Palatul Parlamentului din București și rostește un

cuvânt ocazional.

Duminică, 19 iunie 2011 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Tuturor Sfinților din parohia Gălăteni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 22 iunie 2011 - slujește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Sfântului Cuvios Mucenic Galaction – Crângu.

Joi, 23 iunie 2011 – participă la deschiderea expoziției „155 de ani de la apariția primului timbru fiscal românesc” organizată de Asociația Filateliștilor din Teleorman la Muzeul Județean Teleorman și rostește un cuvânt ocazional. Săvârșește privegherea în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din Mănăstirea Sfântului de la Brânceni și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 24 iunie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din Mănăstirea Sa de la Brânceni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 25 iunie 2011 – săvârșește privegherea în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 26 iunie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova, hirotesește protosinghel pe Ieromonahul Clement Mircea și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 28 iunie 2011 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Apostoli din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 29 iunie 2011 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Apostoli din Zimnicea și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

BISERICA ȘI SOCIETATEA

CONSIDERAȚII ASUPRA DIALOGULUI RELIGIOS ÎN EUROPA DE AZI

Pr. lect. univ. dr. **David Pestroiu**

Societatea europeană contemporană se definește, în primul rând, ca o comunitate animată de valori comune, precum drepturile și libertățile fundamentale, dar în esență pluralistă. Mozaicul etnic ce stă la baza conformației ei dă mărturie asupra diversității culturale și religioase din spațiul european. Pluralismul nu trebuie să fie considerat, însă, ca fiind un factor centrifugal, ci mai cu seamă integrator. Iar cel care oferă șansa reală a cunoașterii reciproce, netezind asperitățile trecutului istoric conflictual, este dialogul intercultural și interreligios.

Într-o societate pluralistă, dialogul este vital. Culturi și religii deopotrivă încearcă evaluări reciproce asupra raportării lor la valori perene, pentru a dezvolta apoi un limbaj comun: limbajul toleranței, al înțelegerii și bunei vecinătăți. Există, în acest context, pericolul asimilării și al sincretismului. Din păcate, acest pericol este potențat de factori globali, precum secularizarea, care produce nivelarea conștiințelor.

Din cele mai vechi timpuri, religiile s-au poziționat în stări antagonice, beligerante. Ura religioasă s-a promovat atât între mari sisteme religioase (de pildă, între creștinism și islam), dar mai cu seamă între diferitele grupuri din interiorul religiilor ca atare. Potrivit lui W.E. Swing, în toate religiile mari există o poruncă expresă de a evita contaminarea cu alte divinități, cel puțin, și de a-i persecuta cât mai mult pe avocații celorlalte religii¹. Fărămițarea religioasă, precum și amintirea nu prea plăcută a unui trecut dezonorant al luptelor în numele credinței, fac din înfăptuirea

1. William E. Swing, *Crearea Organizației Religiilor Unite*, trad. Pr. conf. dr. Alexandru I. Stan, cu o prefață de dr. Ion Popescu, Ed. Gnosis, București, 1999, pp. 57-58

dialogului interreligios o provocare dificilă.

Punctul de plecare în dialogul interreligios este constatarea pluralismului și o raportare corectă la acesta. Există tot mai accentuată tendința unui periculos relativism, prin care se acreditează ideea că toate formele religioase sunt căi ce conduc la același Dumnezeu. Pentru creștini, este de neconceput formularea unui sistem religios veridic fără a avea în centrul său pe Iisus Hristos, Adevărul absolut. Există, apoi, pericolul exclusivismului: pentru cardinalul Suenens, „nu diversitatea e rea, ci diversitatea care alunecă în exclusivism”². Religiile sunt privite ca forme periculoase de idolatrie. De la Karl Barth, care face distincție netă între *religie* și *credință*, și până la Knitter, care postulează celebrul dicton „Hristos împotriva religiilor”, exclusivismul încurajează un tip de fundamentalism religios, oarecum asemănător extremismelor islamice. Pe de altă parte, dacă considerăm creștinismul drept singură religie revelată, trebuie să arătăm că sacrificiul lui Hristos are caracter universal, fiind singur în măsură să ofere șansa mântuirii.

Față de relativismul pluralist și exclusivismul discreționar, există un concept plin de speranță, care oferă șanse unui dialog real: este vorba de inclusivism. După Conciliul II Vatican, în catolicism s-a vorbit despre celelalte religii ca având soluții latente de salvare. Vorbind despre *credința implicită* existentă în alte religii, Karl Rahner accentuează o lucrare tainică a harului, chiar în lipsa acceptării lui Hristos ca Mântuitor. Astfel, se definește un concept nou: creștinismul anonim sau latent, care-și reclamă cu necesitate dorința de a fi scos la lumină.

În acest ultim caz, dialogul interreligios se circumscrie demersurilor misionare mai largi, desfășurate de către comunitățile creștine, care includ evanghelizarea, convertirea și viața în Hristos, spre starea de desăvârșire din împărăția lui Dumnezeu. Pr. prof. Ion Bria arată că „teologia ortodoxă operează în dialogul teologic, bilateral sau ecumenic, privind unitatea Bisericilor, cu anumite concepte și noțiuni ecclesiologice: Biserica locală, Biserica universală, pentarhia, iconomia, sinoadele ecumenice”³. Astfel, se fixează cadrul corespunzător adecvat. La polul opus, pentru unele din confesiunile de astăzi, „monologul, porunca, impunerea, amenințarea nu fac alt ceva decât să nu se poată respecta chipul lui Dumnezeu în om,

2. Leon Josef Suenens, *Comment surmonter les polarisations inutiles dans l'Eglise*, în „Concilium” 88, 1973, p. 117.

3. Pr. prof. dr. Ion Bria, *Destinul Ortodoxiei*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1989, p. 179

sufletul omului”⁴.

Un punct de plecare în abordarea dialogului interreligios este sugerat de către Anca Manolache în transformarea de mentalitate: „noi nu mai avem, în mod curent, aptitudinea de a ne recupla la dimensiunea noastră „seniorială”, transcendentă. Părem să fi uitat aproape că acesta e, în fond, țelul fiecărei religii. Dar putem, cel puțin, credita această posibilitate: putem lua act, putem cerceta, putem încerca să ne deschidem intelectual spre filozofiile vizionare, spre doctrinele metafizice și spre experiențele contemplative ale tradițiilor care vorbesc despre dobândirea unei asemenea dimensiuni. Ne putem îndrepta, prin studiu, spre verticala transcendentă, locul unde tema universalității religiilor se pune în mod propriu”⁵.

Dialogul interreligios se circumscrie unor reguli prestabilite. Prima dintre ele este respectul reciproc, care determină considerarea partenerului de dialog nu ca pe un posibil convertit, ci ca pe un egal. Acest lucru presupune o stare de chenoză ecleziologică și, implicit, negarea oricărei forme de prozelitism. Este permisă rugăciunea comună, atâta vreme cât se cuprind în ea valori asupra cărora s-a ajuns la un acord. Sunt acceptate întrebările, interpelările, dar trebuie evitate polemicile. Este de dorit ca principiile definitorii pentru fiecare confesiune participantă să fie expuse sintetic și cât mai exact, iar persoanele implicate să aibe atât competența, cât și autoritatea necesară, în baza unui mandat stabilit de conducerea ierarhică.

Chiar dacă regulile ar fi respectate, nu putem trece cu vederea faptul că există unele dificultăți reale în abordarea dialogului. O primă problemă este de natură ontologică. Dialogul însuși este extrem de fragil. Se discută mult despre dialog, dar se dialoghează puțin și steril. Lipsește antrenamentul dialogului, disponibilitatea spre dialog. Diferitele confesiuni creștine trebuie să înțeleagă necesitatea dialogului, să identifice căi de comunicare atât între ele însele, cât și cu alte religii cu care vin în contact.

O altă problemă o constituie înțelegerea misiunii specifice fiecărei confesiuni, în contextul apariției și dezvoltării sale pe plan local, dar și a extinderii la scară universală, consecință firească a globalizării. Sentimentele religioase se întrepătrund cu tradițiile etnografice, cu ansamblul de valori ale culturilor locale, animând adeseori idealurile naționale. Acestea pot fi

4. Pr. Prof. Dr. Petru I. David, *Ecumenismul – un factor de stabilitate în lumea de astăzi*, Ed. Gnosis, București, 1998, p. 323

5. Anca Manolache, *Europa și întâlnirea religiilor: despre pluralismul religios contemporan*, Ed. Polirom, Iași, 2005, p. 35

puse în valoare într-o Europă unită, ca simboluri ale pluralismului, marcând identitatea proprie fiecărei regiuni, națiuni și culturi.

În sfârșit, cea de-a treia provocare - și cea mai importantă - este cea legată de finalitatea dialogului. S-a depășit deja faza incipientă, a ecumenismului promotorilor exaltați ai unirii ecleziale sincretice. Observația corectă a faptului că dialogurile nu vor putea aduce prea curând unitatea religioasă i-a determinat pe mulți să reitereze teza inutilității acestora. Față de această capcană, trebuie să arătăm că religiile în general și Bisericile Creștine în special trebuie să își adapteze discursul la problemele umane globale: secularizare, nihilism, criza morală, criza ecologică, inechități sociale, violențe și abuzuri, șomaj, sărăcie, exploatare etc.

Cardinalul Francis Arinze fixează câteva dintre obiectivele dialogului religios: „Dialogul interreligios îl ajută pe fiecare participant să sporească în credința sa proprie, atunci când întâlnește pe cineva din altă religie și își confruntă, cu persuasiune, adevărurile de credință proprii cu idei potrivnice. Dialogul dintre religii poate promova cooperarea în societate și poate îmbunătăți înțelegerea mutuală și respectul dintre popoare”⁶. Reține atenția faptul că acest autor acordă un rol extrem de important vieții spirituale, socotită drept cadru esențial al realizării unor dialoguri religioase eficiente: „În dialogul dintre credințele religioase, ca și în procesul de inculturație, misionarul, teologul sau comunitatea creștină, dimpreună cu Duhul Sfânt, acționează ca parteneri. Întotdeauna, există o strânsă colaborare între acești factori: Duhul Sfânt este factorul intern, care ghidează eforturile factorilor externi ai evanghelizării. Tehnicile și eforturile umane în privința inculturației și dialogului dau rezultate numai datorită lucrării tainice a Duhului; de asemenea, numai Duhul transformă inimile oamenilor, conștiințele lor și atitudinile (metanoia), astfel încât să poată deschide calea adevăratei inculturații și dialogului sincer.”⁷.

James Kroeger, în excelenta sa operă *Living Mission*, identifică patru moduri de desfășurare ale dialogului religios, oferind, așa cum era de așteptat, cea mai mare atenție vieții spirituale, ca experiență trăită: „1. Dialogul vieții (în care oamenii se străduiesc să trăiască într-un spirit al deschiderii și bunei vecinătăți, împărtășindu-și bucuriile și necazurile, preocupările și toate problemele lor umane); 2. Dialogul acțiunii (în care

6. Francis Cardinal Arinze, *The Church in Dialogue. Walking with Other Religions*, Ignatius Press, San Francisco, 1990, p. 51

7. *Ibidem*

atât creștinii, cât și necreștinii colaborează în favoarea dezvoltării universale și libertății popoarelor); 3. Dialogul schimburilor teologice de opinii (în care specialiștii încearcă să adâncească înțelegerea moștenirii religioase a fiecăruia și să-și aprecieze în mod reciproc valorile spirituale); 4. Dialogul experienței religioase (în care persoane diverse, obișnuite cu tradițiile lor religioase, își împărtășesc bunurile lor spirituale, în perspectiva rugăciunii și contemplației comune a credinței, căi de căutare a Dumnezeuului celui absolut)⁸.

Pentru a vorbi coerent despre un *inter-faith dialogue*, va trebui să clarificăm mai întâi coordonatele unui *intra-faith dialogue*. În cazul Europei, continent aflat sub definiția culturală a creștinismului, vom analiza aspectele unei ontologii a dialogului dintre ramurile creștine. Există, după cum se știe, organisme ecumenice prestigioase, precum Consiliul Mondial al Bisericilor sau Conferința Bisericilor Europene. Mulți dintre membrii acestora s-au angajat și în dialoguri bilaterale. Important este faptul că „Unitatea dialogală își trage seva din unitatea Bisericii, care nu este o consecință a gândirii, ci un reflex al unității mistice a Sfintei Treimi”⁹. Temeiul dialogului îl constituie, așadar, iubirea desăvârșită, după model trinitar: „În Biserică, totul este dominat de dragoste. Toate distincțiile sunt distincții ale harului. Nu sunt distincții de natură juridică, ci au o autoritate spirituală”¹⁰. Manifestând acest tip de iubire, constatăm că s-au făcut pași importanți în vederea realizării unor punți de comunicare între Biserici: încetarea stărilor conflictuale și privirea celorlalți ca parteneri, și nu ca dușmani; informarea reciprocă privind problemele grave ale umanității: ateism, nihilism, autarhie, sărăcie, șomaj, provocări ale bioeticii, criza ecologică etc.; vizite ecumenice și schimburi de experiență dintre ierarhi, profesori, studenți, cărți, reviste și orice tip de informații; ceremonii comune, cu caracter religios, în care sunt promovate acele forme de spiritualitate care întrunesc acceptări unanime; tipărirea unor ediții ecumenice ale textelor sacre; parteneriate între unități de cult (parohii, mănăstiri); promovarea rezultatelor obținute prin mijloace

8. James H. Kroeger, MM, *Living Mission. Challenges in Evangelization Today*, New York, ORBIS BOOKS Maryknoll, Quezon City, Philippines, CLARETIAN PUBLICATIONS, 1994, p. 89

9. Ierom. Teofan Mada, *Taina dialogului în gândirea Sfinților Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Grigorie de Nyssa*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, p. 189

10. Dr. Alexandros Kalomiros, *Împotriva falsei uniri bisericești*, trad. Dora Sereș, Ed. Christiana, București, 2005, p. 87

de publicitate eficiente.

Desigur, acumulările de până acum ne dau speranțe, dar mai este încă destul până la a vorbi de rezultate concrete ale dialogului, mai ales în plan doctrinar. O dificultate majoră o constituie modul de raportare la însuși termenul de „Biserică”: acesta este asociat cu ideea păstrării adevărului absolut în materie de credință. De aici, tendința de a se considera, fiecare, drept „adevărata Biserică”, în timp ce partenerilor de dialog nu li se recunoaște decât cel mult o afiliere parțială la acest termen. Analizând dictonul Sfântului Ciprian, „în afara Bisericii nu există mântuire”, Mitropolitul Antonie Plămădeală consideră că aici rezidă „cel mai important dintre impedimentele la angajarea efectivă în dialogul ecumenic”¹¹. Din perspectivă ortodoxă, episcopul Lazar Puhalo enumeră și alte situații care fac dificilă comunicarea între Biserici: „Limitele dialogului ecumenic, în cazul nostru, ar trebui să fie fixate de *credința dată sfinților, o dată pentru totdeauna (Iuda 1,3)*, în sensul propovăduirii unei înțelegeri adecvate a Evangheliei, al mărturisirii Sfintei Tradiții și al extinderii rolului credincioșilor în direcția sfințirii creației. Implicarea și cooperarea în domeniul ecologiei, spre soluționarea problemelor justiției sociale și drepturilor omului, ar trebui realizate în cadrele doctrinelor proprii, nu în acelea fixate de ideologia socială ecumenică. Rolul Bisericii Ortodoxe în această lume este de a învăța, de a sfinți și a răscumpăra făptura”¹².

Constituirea Uniunii Europene a creat premisele unor noi raporturi între Bisericile Creștine ale Europei: „Tema «Europa» pare a fi, în ultimul timp, nu numai pentru politicieni, importantă, ci, din ce în ce mai mult, și pentru Bisericile Europei. Bisericile sunt chemate să-și aducă contribuția lor la acest proces. O provocare importantă pentru Biserici, cu privire la procesul complex de integrare europeană, o constituie, tocmai, acțiunea comună”¹³. În acest sens, mitropolitul Antonie Plămădeală arată: „Confesiunile, din acest punct de vedere, nu sunt entități absolut diferite care coexistă, ci o entitate unică dezmembrată, a cărei tindere naturală și permanentă este refacerea unității. Suntem niște frați care ne-am înstrăinat,

11. Dr. Antonie Plămădeală, *Ca toți să fie una*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1979, p. 27

12. Archbishop Lazar Puhalo, *The Limits of Ecumenical Dialogue*, în vol.: *Libertate și responsabilitate. Inițiative și limite în dialogul religios*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, p. 31

13. Constantin Pătuleanu, *Teologia Ecumenică*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2006, p. 135

dar frați”¹⁴. Pentru a încerca să încurajeze reconcilierea în misiune comună într-o Europă secularizată, Comitetul de studiu al Conferinței Bisericilor Europene a trasat unele principii directoare. Primul dintre acestea subliniază faptul că „Bisericile nu trebuie să-și desfășoare activitatea misionară una în opoziție cu alta, ci mai degrabă printr-un proces de reconciliere una împreună cu și pentru cealaltă”¹⁵.

În primul rând, Bisericile au datoria de a reface rănille spirituale ale lumii autonome, victimă a civilizației postmoderne. Pr. prof. dr. Nicolae Achimescu face o radiografie excelentă a situației actuale: „Această civilizație superindustrializată s-a îndepărtat de Dumnezeu, L-a izgonit, dar nu numai atât. Ea s-a îndepărtat mult de tot de ceea ce este ontologic, ea este antiontologică, mecanică, creează doar o lume de ficțiuni. Mecanicitatea, tehnicitatea și mașinismul acestei civilizații sunt contrare organicității, cosmicității și spiritualității oricărei existențe. Nu economia, nu planificarea sunt mecanice și fictive. Economia are, realmente, baze autentic existențiale, divine. Omul însuși are ca îndatorire să evolueze economic. Dar ruperea economiei de spirit, ridicarea ei la rang de principiu suprem al vieții, caracterul tehnic pe care-l capătă viața, nu unul organic, prefac economia într-o lume fictivă, mecanică”¹⁶. Bisericile n-au voie să se retragă din interiorul acestei noi culturi cibernetice, ci au datoria de a se utiliza de tehnologii pentru transmiterea mesajului lor întregii lumi, mai cu seamă celor mai vulnerabili dintre semeni – tinerii. Un profesor de teologie ortodoxă arăta că: „Biserica noastră dreptmăritoare are posibilitatea să prezinte o înțelegere profundă a solidarității sale cu lumea, întrucât ea privește raportul dintre sfânt și profan în lumina credinței sale despre îndumnezeirea omului și transfigurarea creației”¹⁷. Există, apoi, o altă circumstanță nouă, determinantă pentru misiune și dialog: globalizarea. În excelentul său studiu pe această temă, prof. G. Mantzaridis spune că „dacă Biserica Ortodoxă se va mulțumi cu o prezență și cu o mărturie convențională în lume, dacă nu va răspunde provocării contemporane cu duhul universal al lui Hristos și al Apostolilor, îl va lăsa pe omul contemporan neajutorat și va sucomba din cauza

14. A. Plămădeală, *op. cit.*, p. 56

15. *Documente internaționale referitoare la prozelitism*, Ed. Trinitas, Iași, 1998, p. 35

16. Pr. Nicolae Achimescu, *Religii în dialog*, Ed. Trinitas, Iași, 2006, p. 406

17. Pr. prof. univ. dr. Ilie Moldovan, *Ortodoxia misionară, stâlp de lumină în lumea contemporană*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2009, pp. 427-428

omogenizării promovate prin globalizare. Dacă, dimpotrivă, va avea curajul să promoveze în mod autocritic și cu pocăință, atât la nivelul individual, cât și la nivelul comunitar, duhul Tradiției ei, va putea să ofere adevărul sobornicității ca replică la himera globalizării”¹⁸. De asemenea, este nevoie și de o regândire a strategiei comune a religiilor de luptă contra secularizării: două milenii de creștinism au consemnat devastatoarele ingerințe ale conducerilor politice asupra Bisericilor. Acum a sosit vremea ca Bisericile însele, prin lucrarea unei vieți spirituale autentice, să transforme lumea politică, prin reducerea efectelor autarhiei și sporirea rolului comunitar. De asemenea, Bisericile pot contribui la stoparea fenomenului naționalismului, adevărată frână asupra procesului de integrare europeană. Din păcate, la ora actuală asistăm la o recrudescentă a acestui fenomen, având și un substrat religios.

Semnalăm și pericolul „celeilalte extreme”: situându-se în afara propriei religii, sau chiar pe o poziție critică față de aceasta, omul contemporan este tentat să importe cu ușurință ideologii sau doctrine ale altor spiritualități, făurindu-și propriul sistem religios sincretic. Pr. prof. dr. Gheorghe Petraru constată că „în Occidentul secularizat se petrece un fenomen straniu, anume prozelitismul religiilor asiatice ce manifestă la rândul lor o conștiință misionară și pretenția de universalitate, deși sectele de sorginte religioasă ale Orientului Extrem reprezintă în Europa sau America o vulgarizare, o trădare a esenței, a spiritului acelor religii”¹⁹. Aceste noi forme de sincretism sunt chiar mai periculoase decât materialismul sau ateismul, întrucât ele generează o religie convenientă, făurită după dorința fiecăruia. Umbrela sub care se dezvoltă acestea este mișcarea New Age, adevărat „supermarket al religiilor”, unde fiecare poate împrumuta și folosi după plac orice doctrină sau practică religioasă. În Occident, manifestările religioase sincretiste au determinat și un neașteptat reviriment al ocultismului, pe fondul unei tot mai accentuate opoziții față de Bisericile Tradiționale și al promovării eresurilor vechi sau noi, doar din simpla dorință de alteritate. De aici mai este foarte puțin până la ideologizarea credinței. Un apologet contemporan al Ortodoxiei spunea: „Marele pericol care ne paște pe toți este ca nu cumva să transpunem setea noastră, dorința noastră, într-o altă

18. Georgios I. Mantzaridis, *Globalizare și universalitate. Himeră și adevăr*, trad. pr. prof. dr. Vasile Răducă, Ed. Bizantină, București, 2002, pp. 180-181

19. Pr. dr. Gheorghe Petraru, *Teologie fundamentală și misionară. Ecumenism*, Ed. Performantica, Iași, 2006, pp. 341-342

formă de ideologie. Marea noastră datorie, a celor care ne aflăm în această cultură ortodoxă, este ca arta și credința să constituie forma prioritară de expresie, liberă de orice ideologie”²⁰.

Spiritul cultural european a dezvoltat, inițial, ideea glorificării lui Dumnezeu ca motivație a artei. Treptat, categoriile estetice s-au diversificat în stiluri creatoare noi, abandonând criteriile etice. Curând s-a ajuns la starea de opoziție față de defăimare a lui Dumnezeu, concomitent cu idolatrizarea artei în sine. Explicația acestui fapt rezidă în faptul că omul a căutat să se exprime pe sine în mod autonom, făcând abstracție de relația sa cu Creatorul său. În ziua de azi, se constată, în plus, tendința de a idolatriza știința și tehnologia, sporturi, distracții sau activități recreative și chiar pe promotorii acestora – așa-zisele „vedete”. Reacția Bisericilor n-a întârziat să apară: multe dintre ele s-au profilat pe un mesaj social evident, câștigând prestigiu doar în planul receptării prezenței lor în societate. Însă scopul creștinismului, mult mai profund, este legat de coordonata sa eshatologică; de aceea, o transformare interioară a omului este mai mult decât necesară. Contextul unei societăți consumiste generează în om dorința de a-și crea starea unui paradis propriu în viața aceasta pământească, făcând abstracție de viața cea veșnică. De aceea, Bisericile se văd adeseori împinse spre marginea vieții sociale, întrucât sunt privite ca obstacole împotriva mondializării. Valorile religioase au făcut loc, în mare parte, celor economice, inclusiv în domeniul evaluării culturilor și civilizațiilor. O astfel de mentalitate mercantilă s-a instalat și în omul postmodern, care nu se consideră afiliat niciunei instituții religioase, dar afirmă că este credincios. Expresia „believing without belonging”, pe care i-o datorăm lui G. Davie, este complet edificatoare. Falsul sincretism al omului postmodern sfârșește, în mod inevitabil, în individualism. Preluând doar anumite coordonate din diverse religii, el nu ezită să-și exprime dezaprobarea față de cele care rămân. De aici, se continuă cu dezavuarea completă a religiilor înseși, și poziționarea autarhică, deasupra lor. Devenit astfel un „dumnezeu în miniatură”, omul manifestă, adeseori, o grijă exagerată față de aspectul fizic, combinată cu o teribilă angoasă în fața suferinței și a morții.

În fața acestor provocări, să auzim părerea unui ecumenist militant: „În calitate de creștini, avem nevoie să descoperim reînnoirea simplității mesajului Evangheliei, să arătăm că bogățiile materiale în exces sunt o povară, să construim legături de comuniune pe tot cuprinsul Europei și în

20. Christos Yannaras, *Ortodoxie și occident*, Ed. Bizantină, București, 1995, p. 70

întreaga lume. Europa deține oportunități enorme, în măsura în care noi ne dăruim pe noi înșine, în calitate de creștini. Depinde de noi ce rol și cât de mult angajament dorim să dedicăm lumii celui de-al treilea mileniu. Avem posibilitatea de a face acest lucru încă din clipa când Hristos și-a extins misiunea sa întru noi: trebuie să mărturisim că *a fi astfel încât lumea să poată crede* este un imperativ pe care Hristos ni l-a transmis ca factor integrator pentru acest al treilea mileniu. Este important ca Europa să-și trăiască propria credință, lucrând la transmiterea exemplului ei propriu, ca spirit al serviciului misionar pentru întreaga lume”²¹.

Un domeniu public unde Bisericile se pot implica în sens constructiv este cel legislativ. Referitor la acest lucru, Cardinalul Ratzinger (actualul papă Benedict al XVI-lea) fixează patru obiective esențiale: 1. Fundamentarea dreptului pe criterii morale, implicând mai ales rațiunea și libertatea, în fața pericolului dictaturii; 2. Respectul comun pentru Dumnezeu și pentru valorile morale, chiar în spațiul public, cu toleranța necesară față de minoritatea persoanelor atee; 3. Refuzul de a considera ateismul drept condiție prealabilă a dreptului public; 4. Recunoașterea și protejarea libertății de conștiință, a drepturilor omului și a libertății științei. „Va trebui să protejăm și să dezvoltăm aceste cuceriri ale epocii moderne fără a fi în contradicție cu o rațiune fără transcendență, fără fundamente, care distruge din interior propria sa libertate”²².

Europa deschide șansa dialogului religios dintre creștinism și islam, având în vedere prezența tot mai numeroasă a musulmanilor între hotarele ei. Există, pe de o parte, dorința reciprocă de cunoaștere, în lipsa urii comandată politic în trecut. Creștinii ar putea redescoperi, preluând de la musulmani, „trăirea intensă a transcendenței lui Dumnezeu, ascultarea față de voia Lui, sfiala în comuniunea cu El, mobilizarea întregii ființe psihosomatice în rugăciune”²³, în timp ce musulmanii ar câștiga liniștea depășirii oricăror fundamentalisme. Împreună, ar putea găsi căi de rezolvare mai eficiente a stărilor de criză din societate, fie că vorbim de o criză morală,

21. Pietro Di Majo, *Let us be renewed and walk in communion*, în vol. *Spirituality – source of reawakening and hope for Europe*, CEIS Publications, Sibiu, 2007, p. 24

22. Cardinal Joseph Ratzinger; Damaskinos, mitrop. al Elveției, *Moștenirea creștină a Europei*, Ed. Trinitas, Iași, 2002, pp. 26-30

23. +Anastasios Yannoulatos, *Ortodoxia și problemele lumii contemporane*, Ed. Bizantină, București, 2003, p. 145

ecologică, spirituală sau economică. Din păcate, este foarte greu de dialogat cu fundamentalistii, deoarece aceștia privesc dialogul însuși ca pe un semn de slăbiciune²⁴.

Domeniul în care dialogul religios poate face pași importanți este cel cultural: „Indiferent de perspectiva pe care o are o comunitate asupra vieții, este important să recunoaștem numărul enorm de credințe comune, valori și atitudini pe care fiecare le împărtășește și le susține împreună cu ceilalți, de vreme ce pluralismul există pentru că diverse culturi, subculturi și fragmente de culturi se întâlnesc permanent, își schimbă sau își modifică practicile și atitudinile. Nu există cultură neatinsă sau neafectată de influența alteia. Fiecare cultură conține elemente care o leagă de altele”²⁵. În acest context, creștinismul - și în special Ortodoxia, poate să aprecieze și să preia chiar multe elemente definitorii pentru alte culturi spirituale. Dar, în egală măsură, trebuie să-și cunoască și să-și dezvolte capacitatea de a împărtăși altora propriul său sistem de valori, bazat pe Revelația divină, care culminează în Hristos, Fiul lui Dumnezeu Întrupat. Iubirea Sa jertfelnică, extinsă chiar și asupra vrăjmașilor, este mai presus de orice ideologie conjuncturală, poziționată sub celebrul *do ut des*. Pendulând între exclusivismul lui Barth și inclusivismul lui Rahner, soteriologia creștină se autodefineste, inevitabil, prin dialog religios și reconsiderarea alterității. Astfel, se depășește pericolul unei confruntări sterile dintre instituții ecleziastice, prin realizarea unui schimb real între culturi, națiuni și regiuni ale Europei, fiecare păstrându-și valorile definitorii și, evident, propria identitate.

24. Arij A. Roest Crollius, S.J., „Interreligious Dialogue: Can Be Sincere?”, în rev. *Inculturation*, XX, p. 71

25. Pr. Mihai Himcinschi, *Biserica în societate. Aspecte misionare ale Bisericii în societatea actuală*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, p. 134

BISERICA ÎN ȘCOALĂ ȘI ÎN SOCIETATE

Prof. **Ivan Veronica**

Șc. „Gheorghe Magheru” Caracal

„Eu sunt copilul,
Tu ții în mâinile tale destinul meu,
Educă-mă, te rog, ca să pot fi
O binecuvântare pentru lume!”
(Child’ s Appeals)

„Religia a fost și rămâne un factor și un mediu de formare a omului. Dintotdeauna creștinismul a afirmat posibilitatea educării și formării omului... Creștinii, spunea un scriitor bisericesc din primele veacuri, își petrec viața pe pământ, dar ei sunt cetățeni ai cerului. Iar Sf. Pavel spunea corintenilor că: „Dacă ne-am pus nădejdea în Dumnezeu numai pentru viața aceasta, suntem cei mai de plăns dintre oameni.”(I Corinteni XV, 19)¹

Religia se adresează tuturor oamenilor și tuturor vârstelor. Scopul formării prin religie este veșnic, având în vedere mântuirea. Dumnezeu îl cheamă pe om să crească de la chip la asemănarea cu El . Formarea religioasă reală nu se reduce doar la informarea despre istoria sfântă, despre doctrina Bisericii, despre principiile moralei creștine, ci implică și trăirile intime ale fiecărei persoane în convorbirile de taină cu Dumnezeu, împărtășirea cu Dumnezeu.

„Educația religioasă propune cunoașterea propriei identități, dar și a celor de alte credințe și convingeri, favorizează incluziunea socială și contribuie la depășirea prejudecăților și a oricăror forme de discriminare. Argumentele de pe baza cărora educația religioasă își reafirmă permanent capacitatea de a răspunde la așteptările tot mai mari ale societății în plan

1. Pr. Prof. Dr. Vasile Răducă, Rolul formativ al religiei, în „Studii teologice”, Anul XLVI, Nr. 1-3, aprilie 1994, p.89.

formativ și educativ au în vedere faptul că învățătura creștină, pe care se susține, promovează respectul reciproc și prețuirea semenilor ca principii fundamentale, iar o educație religioasă bazată pe acestea poate contribui în mod decisiv la formarea unei societăți pașnice, la conviețuirea în armonie cu aproapele.”¹²

Educația vizează armonia trup-suflet a omului, fiind posibilă în toate perioadele vieții. Pentru omul religios, creștin ortodox, educația este o cale de a te ridica la Dumnezeu, prin cugetare și virtute, prin Mântuitorul Iisus Hristos.

Familia este cel mai prielnic mediu pentru nașterea, dezvoltarea și desăvârșirea ființei umane. Ea oferă siguranță și echilibru vieții sociale prin faptul că asigură în chip firesc nașterea, creșterea și pregătirea membrilor societății. „Nu există investiție mai mare decât transmiterea credinței ca valoare creștină. Credința este și cea mai mare zestre pe care părinții o pot transmite copiilor, pentru că ea îi ajută pe tineri să facă deosebire între valori efemere și valori eterne, între iubire de moment și iubire veșnică.”³

Mântuitorul Hristos este Pedagogul lumii și exemplul personal, pe care elevul, omul, creștinul, îl urmează, prin efort propriu, ca ideal de realizare. Idealul la care se încearcă a se ajunge prin educația religioasă morală este personalitatea creștină, pe care trebuie să o formăm la elevi. Cum putem construi omul fără un model desăvârșit? Experiența atâtor ideologii care s-au vrut superioare, ne-au arătat că nu putem construi nimic fără model desăvârșit. Nu avem în întreaga istorie a umanității un model perfect, în afară de modelul creștin: Mântuitorul Iisus Hristos. Am avut, ce-i drept, dictatori, regi, șefi de state care au dorit să se instituie ca „dumnezei” fără Dumnezeu.

„Valoarea perenă a cuvintelor Logosului, subliniată de Însuși Mântuitorul Iisus Hristos: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece” (Matei XXIV, 35), asigură superioritatea educației, al cărei conținut poate fi modificat în funcție de factorii culturali, științifici, politici, sociali.”⁴

2. „Apostolat educațional. Ora de religie – cunoaștere și devenire spirituală”, Editura „Basilica” a Patriarhiei Române, București, 2010, pp. 25-26.

3. Idem p. 8.

4. Idem p. 32.

În Biserică, Pedagogul desăvârșit este Domnul Iisus Hristos. Prin Duhul Sfânt, El a dezvoltat pedagogia creștină. Sfinții Părinți ai Bisericii au afirmat necesitatea valorizării fiecăruia dintre cei care se apropie de Biserică pe calea educației creștine, idee preluată de către pedagogia clasică. „Sintagme precum: „sufletul elevului este un diamant neprelucrat și o ramură înflorită” traversează întreaga literatură teologică și pedagogică. „Pe elevi nu trebuie să-i dezamăgim niciodată”⁵ Mântuitorul îi pune pe ucenici în situații de autoevaluare a credinței fără a-i desconsidera pentru limitele dovedite. Ucenicii au devenit modele după răspândirea Sfintei Scripturi.

Jean Amos Comenius consideră că finalitățile educației religioase pot fi atinse doar prin raportarea la modelul oferit de Hristos - „Creștinii trebuie să fie formați după exemplul Lui, luminați în spirit, sfinți în sânguința conștiinței și puternici în fapte (fiecare după vocația sa).”⁶

Mântuitorul Hristos este Învățătorul desăvârșit deoarece conduce omenirea spre Împărăția lui Dumnezeu, spre asemănarea și comuniunea cu Dumnezeu. Este adevăratul modelator și formator al omului, aduce adevărul și lumina în lume și pentru lume, luminează mințile și sufletele oamenilor, readuce lumii harul pierdut în urma păcatului strămoșesc, dând posibilitate omului să-și poată relua urcușul duhovnicesc către Dumnezeu. El este vindecătorul sufletelor și al trupurilor, Cel care luptă și învinge cu noi și pentru noi răul și puterea relelor din lume. El și numai El ca Dumnezeu-Om a înviat.

Mântuirea nu se poate obține în izolare, ci numai în Biserică. Întreg universul e chemat în Biserică pentru a putea fi transfigurat la sfârșitul veacurilor în împărăția veșnică a lui Dumnezeu.

Biserica e locașul dumnezeiesc pentru toți cei ce cred. Dar acest locaș e laboratorul în care se lucrează desăvârșirea celor ce-l locuiesc. Iisus Hristos îi poartă pe toți în sine ca locaș sfânt și sfințitor, așteptând ca toți să vadă frumusețea Lui, sau Hristos e în toți ca o comoară ce așteaptă să fie descoperită de conștiința celor în care se află El. Biserica e pelerină spre cer pentru că Hristos e calea spre cer și Cel ce călătorește cu ea și în ea spre cer.

În Biserica pământească se duce lupta cea bună pentru împărăția cerurilor. Sfântul Ignatie îndeamnă cu multă căldură pe smireni, când zice: „Lucrați împreună cu alții, luptați, alergați, pătimiți, odihniți-vă, sculați-vă

5. Idem p. 29.

6. Jean Amos Comenius, „Didactica magna”, trad. Iosif Antohi, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p.43.

împreună ca îngrijitori, ajutători și slujitori ai lui Dumnezeu. Căutați să plăceți aceluia pentru care luptați, de la care primiți și plata. Nimeni dintre voi să nu fie dezertor.” Cununa celor mai buni luptători va fi „nemurirea și viața veșnică”, adaugă el. Biserica luptătoare este călătoare pe acest pământ.

Nu va rămâne fără urmări de comportament pe plan social convingerea oamenilor că sunt fiii aceluiași părinte ceresc, că modul de fințare al persoanelor Sfintei Treimi trebuie să se reflecte în modul de comportare al oamenilor pe pământ.

„Biserica Ortodoxă este o familie, unde fiii ei sunt crescuți și instruiți pentru a fi folositori aproapelui. În decursul timpului, Biserica Ortodoxă prin mijloace specifice a ajutat comunitatea umană spre civilizație, spre propășire și dragoste de glie.”⁷ Să nu uităm că Biserica Ortodoxă Română s-a născut odată cu poporul român, fiind zestrea noastră strămoșească.

Biserica sprijină întreaga societate prin demersul educațional din cadrul orelor de Religie, fiind promovate principiile de bază ale credinței creștine: dragostea, pacea, prietenia, înțelegerea, cooperarea între oameni.

Dacă la eforturile Bisericii se adaugă și cele ale școlii, șansele regenerării morale ale societății cresc. Familiile pot interveni și ele în educarea propriilor copii, însă din păcate, nu toate familiile fac acest lucru. Atunci, BISERICA ȘI ȘCOALA trebuie să suplinească aceste carențe în educație. O societate ai cărei membri sunt bine educați, cu principii morale, cu dorință de a munci cinstit, va înflori și din punct de vedere material.

7. Diac. Conf. P. I. David, Biserica și lumea, în „Ortodoxia”, Anul XXXIV, Nr. 4, oct. 1982, p. 551.

CONCURSUL NAȚIONAL DE CREAȚIE „COPILUL ÎN FAMILIE”

Conform hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nr. 9018 din 2010 Biroul de Catehizare a Tineretului din cadrul Sectorului Teologic Educațional al Patriarhiei Române a organizat, în perioada aprilie – mai 2011, Concursul Național de Creație „Copilul în familie” ca parte a manifestărilor dedicate *Anului Omagial al Sfântului Botez și al Sfintei Cununii* în Patriarhia Română. Concursul a constat în elaborarea unei lucrări literare (eseu sau poezie) și a unei lucrări artistice (desen sau pictură). Lucrările au fost elaborate pe baza unei tematici, iar evaluarea a fost făcută la nivel de Eparhie de către o comisie stabilită de coordonatorul Biroului de Catehizare a Tineretului.

Împlinind adresa nr. 50 din 2011 a Sectorului Teologic Educațional al Patriarhiei Române, Biroul de Catehizare a Tineretului din cadrul Episcopiei Alexandriei și Teleormanului a organizat la nivel Eparhial Concursul Național de Creație „Copilul în familie”.

Prima etapă a concursului s-a desfășurat la nivel de Protoierii în luna aprilie 2011, premiarea fiind făcută în Săptămâna Luminată. Lucrările câștigătoare au fost înaintate Biroului de Catehizare a Tineretului din cadrul Eparhiei, unde s-a făcut o selecție, urmând ca lucrările premiate la acest nivel să fie înaintate Biroul de Catehizare a Tineretului din cadrul Sectorului Teologic Educațional al Patriarhiei Române.

Au fost desemnați să reprezinte Episcopia Alexandriei și Teleormanului Baroană Virgil-Gabriel, la secțiunea literară și Saru Aurel, la secțiunea artistică.

Faza națională s-a desfășurat în zilele de 20 și 21 mai 2011 la Patriarhia Română, unde reprezentanții Eparhiei noastre s-au bucurat de o reală apreciere din partea celor prezenți: ierarhi, preoți și elevi. La acest nivel fiecare câștigător eparhial, după rostirea Crezului, în cadrul Sfintei Liturghii arhieresti, din 21 mai 2011, sărbătoarea Sfinților Împărați, întocmai cu Apostolii, Constantin și maica sa Elena, hramul Catedralei Patriarhale, a

primit o diplomă de participare din partea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, momentul având un răsunet deosebit în sufletele celor prezenți.

Rigorele concursului au făcut ca numai o singură lucrare să fie aleasă pentru a reprezenta Eparhia noastră la nivel național, însă și alte lucrări s-au remarcat prin originalitate și frumusețe. De aceea am considerat binevenită publicarea acestora în paginile revistei „Biserica Ortodoxă”.

Premiul I:

BOTEZUL MEU

Baroană Gabriel-Virgil, cls. a VII-a,
Școala I-VIII, Drăcșani,
Parohia Drăcșani, Pr. Dincă Marius

Nașterea, mi-a spus bunica
E darul lui Dumnezeu,
Iar botezul de creștin,
Haina sufletului meu.

Azi sunt mare și-nțeleg,
Sfânta Taină mă-nfioară,
Dați-mi voie să vă spun,
Mica mea povestioară.

Tatei i-a plăcut de mama
Iar bunicii-au vrut, firește,
Iar părintele-a cântat:
„Isaie dănțuiește...”

Dup-aproape nouă luni
Am venit și eu pe lume,
Nașu-a hotărât îndată:
Gabriel să-i puneti nume.”

Tot atunci ei s-au decis

Ca să mă încreștinez,
Și-n biseric-am primit
Taina Sfântului Botez.

Mai întâi am fost adus
În pridvor, mai la intrare,
Iară nașul a rostit
Crezul rar, cu voce tare.

Și părintele a-ntrebat:
„Te unești cu Domnul Sfânt?”
Cu emoție-a răspuns:
„Cât voi mai fi pe pământ!”

A-nceput apoi și Taina,
Cu alaiul de creștini,
Scufundându-mă în apă,
În numele Sfintei Treimi.

Și-au aprins și-o lumânare,
Ca să-mi lumineze viața,

Tot așa cum mândrul soare,
Ne dă raze dimineața.

Și imediat și Mirul,
Pur, Curat, Neprețuit,
L-am primit cum se cuvine,
Duhul Sfânt l-a dăruit.

Și-n sfârșit a treia Taină,

O primesc de-atunci mereu,
Sfânta - Împărtășanie,
Hrana sufletului meu.

Astfel totul s-a-mplinit,
Și smerit azi recunosc,
C-am o viață de creștin,
SUNT ROMÂN, SUNT
ORTODOX!

Premiul II:

FIECARE CLIPĂ...

Dana Bârloi, cls. a X-a, Liceul Pedagogic
„Mircea Scarlat” - Alexandria,
Parohia Orbeasca de Sus, Pr. Moșu Dan

Asemeni unei flori de măr
El bucură orice privire,
Lăsând de-o parte orice
lacrimi,
Copil... înseamnă fericire.

Ca binecuvântarea a sosit
Căci Domnul Dumnezeu l-a
dăruit,
Să le înlăture tristețile
Și să le aline bătrânețile.

Surâzător pășește-n viață
Spre soarele ce-i bate-n față .
Pe aripi de fluturi și pulberi de
văzduh
Se simte ocrotit de Sfântul
Duh.

De-a pururi inimă și dor
Iubire, vis și iar izvor,
De-or trece anii cum trecură
Copil în suflet, nu-n făptură.

Premiul III:**BOTEZUL MEU**

Stanciu Măria- Angelica, cls. a VI-a
Școala cu cls. I- VIII Nr. 1, Videle
Parohia Sfinții Trei Ierarhi - Videle,
Pr. Zamfir Florinel

Copil nebotezat sunt eu,
Dar vreau să vin la sânul Tău!
Nu pot să bat la ușa Ta,
Dar mă ajută nașa mea.
Cu flori și luminări în mână ,
M-aduce-n casa Ta cea sfântă.
Și când Crezul îl rostește,
Cu Domnul nostru se unește
Să-mi ierte păcatul strămoșesc,
În credință apoi am să cresc

Și prin Botez am să mă mântuiesc.
Deci preotul de trei ori m-afundă
În cristelnița cu apă sfințită
Ș-apoi cu mir mă-nchină,
Harul Duhului Sfânt să vină.
Din păgân devin creștin,
Azi, lui Dumnezeu mă-nchin:
În numelui Tatălui și al Fiului și
al sfântului Duh,
Acum și pururea și în vecii vecilor
Amin!

Premiul special:**E SUFICIENT SĂ CREZI DOAR PENTRU CĂ
INIMA ÎȚI DICTEAZĂ AȘA...**

Ionescu Cristina clasa a IX-a C,
Colegiu Național Anastasescu - Roșiorii de Vede
Parohia Sfântul Ioan Botezătorul – Roșiori de Vede
Prof. Pr. Bucur George Adrian

Suntem în anul 2011 și conform firii umane privim spre viitor așteptând mai mult și mai mult. Uităm să ne aruncăm o privire în trecut și să încetinim un moment, să ne bucurăm de lucrurile mărunte pe care viața nu le va oferi de două ori. Și eu sunt unul dintre acei oameni care visează la ziua de mâine și se întreabă ce se va întâmpla. Ireversibilitatea timpului - inamicul cel mai mare al omului, inamic împotriva căruia nu va reuși

să învingă poate niciodată. Însă acest lucru nu reprezintă decât un defect uman - fuga spre viitor. Nu putem critica, e modul prin care mulți reușesc să se refugieze de unele urme ale trecutului, dar totuși...cei fără trecut nu au prezent, cum pot ei visa la viitor? Trecutul e parte din noi. E reprezentat de cele mai multe ori de acele amintiri care te țin pe loc. Cum ai putea să privești o fotografie din copilărie și să nu te oprești un moment pentru a-ți aminti?

Se apropie sărbătorile pascale. Ne aflăm în săptămâna Patimilor și toți probabil am simțit deja mesajul transmis de biserică în cadrul Deniilor. Tot în această perioadă ne este reamintit și lucrul ce nu ar trebui scos vreun moment din mintea noastră: jertfa prin care Fiul lui Dumnezeu a luat asupra Sa păcatele lumii pentru a împaca pe om cu Creatorul.

Nu înțelegem și nu înțeleg nici acum cum Iisus a reușit să transforme moartea în iubire. Uneori este suficient să-ți ascuți inima fără să pui alte întrebări, fără ezitări...să ai credință! Dar ce știi de fapt despre Sfânta Taină a Botezului? Mai nimic. M-am rezumat doar la definiția din Dex., la care toți au acces: „Botezul reprezintă una dintre cele șapte taine și este un ritual care prezintă modalitatea de intrare vizibilă în comunitatea creștină.” Dar nu e suficient. Nu poți defini ceva printr-o construcție de cuvinte. Poate de asta îmi par atât de străine și totuși... îmi par atât de familiare. Și eu m-am botezat, prin întretaia afundare în apă sfințită de către preot, în numele Prea Sfintei Treimi, m-am lepădat de Satana și m-am unit cu Hristos. Am creat astfel un legământ prin care am acceptat lupta cu păcatul pe tot parcursul vieții pe pământ. Prin nașii mei am mărturisit credință într-unul Dumnezeu, într-unul Domnul Iisus Hristos și într-unul Duhul Sfânt. Aceasta este astfel prima taină ortodoxă din viața unui om. Acestea fiind săvârșite omul se naște din nou, duhovnicește și devine fiu al lui Dumnezeu.

Am înțeles acum că bunicii de fapt nu încercau să-mi sădească credința în suflet, ci doar să o păstreze neatinsă și să o îngrijească astfel încât sămânța de credință sădită în timpul Sfântului Botez să înflorească.

DIN VIAȚA EPARHIEI

50 DE ANI DE LA ÎNVEȘNICIREA PĂRINTELUI GALA GALACTION

Redacția

Anul acesta, în data de 8 martie, s-au împlinit 50 de ani de când Părintele Grigore Pișculescu (cunoscut mai ales prin pseudonimul său literar de Gala Galaction) a mers să se odihnească la „umbra pridvoarelor cerești”. Cu această ocazie Episcopia Alexandriei și Teleormanului și Protoieria Roșiorii de Vede, împreună cu instituții culturale județene și locale, au organizat mai multe manifestări culturale.

Un prim eveniment a avut loc chiar în ziua de 8 martie 2011 în localitatea Didești, locul de naștere al Părintelui. Episcopia Alexandriei și Teleormanului, în colaborare cu Muzeul Județean Teleorman și Primăria comunei Didești, a organizat Simpozionul *„Gala Galaction - fiu al satului Didești. La 50 de ani de la trecerea la cele veșnice a scriitorului”* dedicat împlinirii a 50 de ani de la trecerea la Domnul a Preotului Grigore Pișculescu – una dintre personalitățile teologice și literare pe care Teleormanul l-a dat Bisericii Ortodoxe Române și culturii românești.

Manifestările s-au desfășurat cu binecuvântarea și implicarea directă a Preasfințitului Părinte episcop Galaction, fiind deschise, așa cum era și firesc, cu slujba parastasului în biserica din comună. A urmat un program artistic susținut de elevii școlii din Didești și apoi o sesiune de comunicări, susținută de reprezentanți ai Muzeului Județean Teleorman ai Episcopiei și ai unor instituții culturale din Roșiorii de Vede. Au fost evocate momente religioase și literare din opera lui Gala Galaction, fiind subliniată multitudinea preocupărilor sale literare: traducător al Bibliei, nuvelist și gazetar, romancier.

În finalul acestor comunicări, Preasfințitul Părinte Episcop Galaction

a prezentat un amplu referat legat de trecutul familiei Pișculescu.

Un al doilea moment dedicat Părintelui Gala Galaction s-a desfășurat, în data de 24 martie 2011, în cadrul Bibliotecii Municipale din Roșiorii de Vede, sub numele de „*Să nu uităm trecutul. In memoriam Gala Galaction*”. Acesta a fost organizat de către Episcopia Alexandriei și Teleormanului și Biblioteca Municipală „Gala Galaction” din Roșiorii de Vede. Manifestările au constat într-o sesiune de comunicări susținută de reprezentanții Episcopiei și profesori din municipiu.

Întreaga viață de scriitor, teolog, preot, academician – fațete ale omului Gala Galaction – poate fi exprimată prin dorința – rugăciune – a părintelui: „O, amici necunoscuți, opriți, din toate ce veți citi, numai atâta: am voit să fiu mai bun și să mă simt mai aproape de Mântuitorul.... Mai aproape de Tine, Doamne!”

SĂ NU NE UITĂM RĂDĂCINILE!"

Redacția

Ca o preocupare permanentă pentru ceea ce înseamnă cunoașterea istoriei și promovarea valorilor, Preasfințitul Părinte Episcop Galaction a binecuvântat și s-a implicat în organizarea manifestărilor culturale prilejuite de împlinirea a 50 de ani de la revolta țăranilor din Dobrotești împotriva colectivizării. Evenimentul a fost organizat în data de 31 martie 2011, în comuna Dobrotești, în colaborare cu Muzeul Județean Teleorman și Primăria din localitate.

Manifestările au început, așa cum se și cuvenea, printr-o slujbă de pomenire a celor ce au plătit cu viața, curajul de a se împotrivi regimului comunist. Slujba a fost săvârșită de Preasfințitul Părinte Episcop Galaction, înconjurat de un sobor de preoți. Este de remarcat faptul că slujba parastasului s-a oficiat în chiar biserica de unde s-a tras clopotul ce anunța începutul revoltei.

În continuare, la Școala Generală din localitate s-a desfășurat un simpozion dedicat evenimentului, precum și lansarea volumului „*Colectivizare în Teleorman (1949 – 1962). Rezistență și acceptare forțată*”.

Editată cu sprijinul financiar al Episcopiei Alexandriei și Teleormanului și cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Episcop Galaction, cartea, aflată acum la ediția a II-a, revăzută și adăugită, prezintă câteva date despre colectivizare, precum și studii de caz de colectivizare în Teleorman: Dobrotești, Siliștea Gumești, etc. Volumul a fost alcătuit de către un colectiv de cercetători de la Muzeul Județean Teleorman și de la Arhivele Județene.

Lucrările au fost moderate de Preasfințitul Părinte Episcop Galaction și au avut ca invitat special pe doamna Georgeta Filitti, reputat istoric.

Adresându-se celor prezenți, Preasfințitul Părinte Episcop Galaction i-a îndemnat (și ne-a îndemnat): „Să nu ne uităm rădăcinile, căci rădăcina dă identitate oricărei vieți.”

În cuvântul său, coordonatorul volumului, domnul Constantin

Țânțariu, a arătat că adevărații autori ai cărții sunt țăranii intervievați. Într-o succintă prezentare, domnia sa a punctat cele două etape ale desfășurării revoltelor țăărănești în județul Teleorman. Prima etapă a avut loc în anul 1950 când la Ciuperceni de Videle a avut loc cea mai mare revoltă din Muntenia, soldată cu cinci morți, zeci de răniți și sute de arestați, precum și cu depopularea satelor, prin mutarea locuitorilor în lagărele din Dobrogea. Cea de a doua etapă s-a desfășurat în anul 1960 și a culminat cu revolta din 7 martie 1961 de la Dobrotești.

Un moment impresionant a fost prilejuit de prezența și mărturiile ultimilor doi supraviețuitori ai revoltelor.

Aceste mărturii au arătat faptul că o pagină din istoria luptei împotriva colectivizării a fost scrisă prin sângele celor care au locuit și muncit pământul Teleormanului.

Manifestările s-au încheiat printr-un scurt moment artistic susținut de ansamblul „Mugur de fluier” din localitatea Merișani.

Având pururi înaintea ochilor sufletești îndemnul Sfântului Apostol Pavel de a privi și urma exemplul înaintașilor, să le purtăm veșnică recunoștință celor care prin jertfa lor au păstrat, în vremuri de restriște, demnitatea Neamului Românesc.

ORTODOX RUSENART

Preot Dincă Marius

„Din Nazaret poate să fie ceva bun? VINO ȘI VEZI!”

Manifestările culturale din spațiul românesc creștin-ortodox au avut dintodeauna o notă aparte, particulară, ce a atras spre spațiul sacramental nu numai cunoscătorii în domeniu dar și publicul larg care a înțeles pe deplin că mărturisirea credinței dezvoltă în natura umană și o latură artistică.

În acest context religios macro-cultural și Episcopia Alexandriei și Teleormanului are locul său aparte, bine definit, „croit” mai ales în cei 15 ani de când județul cel mai sudic al țării, din punct de vedere religios-administrativ, s-a desprins de Argeș și Muscel și a început să se dezvolte prin propriile puteri.

Preasfințitul Părinte Galaction Stângă, întâiul nostru Episcop, ales la 1 septembrie 1996, a încurajat încă de la început manifestările de acest gen, astăzi putând vorbi chiar despre o frumoasă tradiție, conturată în timp.

Însumarea acestor frumoși 15 ani va fi marcată în toamna acestui an prin editarea de către fiecare dintre cele patru Protoierii ce formează Episcopia, (a) unor albume ce vor conține informații din istoria fiecărei parohii în parte, precum și fotografii realizate la nivel profesional ce vor scoate în evidență frumusețea arhitecturală a vechilor biserici teleormănene, măiestria zugravilor de altădată dar și numele și faptele „fericiților, pururea pomeniților ctitori ai sfintelor biserici și pe alți miluitori și binefăcători...”

Și în Protoieria Roșiorii de Vede preoții slujitori și-au dat concursul pentru strângerea materialului necesar, de partea de imagine ocupându-se fotografii Laureniu Tătuțescu, un cunoscut autor al lucrărilor pe teme religioase.

Ca un preambul al evenimentelor din toamnă, preoții implicați în desfășurarea proiectului au venit însă și cu propunerea ca cele mai frumoase

obiecte de cult din fiecare parohie să fie prezentate publicului creștin într-o amplă expoziție, organizată la inițiativa Protoieriei și cu sprijinul Muzeului Municipal „Petre Voivozeanu”, ce putea oferi un spațiu adecvat expunerii.

Prin urmare, în perioada 2-15 aprilie 2011 „Ortodox RussenART”¹ și-a deschis larg porțile pentru că și-au dorit să îi calce pragul. De altfel, perioada de desfășurare a fost aleasă voit în Postul Mare pentru ca înduhovnicirea prin cuvânt a creștinilor osârduitori să aibă și un suport vizual.

Au fost expuse icoane unicat, de o rară frumusețe, din diferite perioade și stiluri picturale, veșminte preoțești, Sfinte Vase de secol XIX, colecție de carte bisericească veche, chivote, Antimise și Epitafe, iconostase dar și o colecție de goblenuri cu temă religioasă.

O notă aparte a fost dată și de prezența pictorului iconograf Dan Mărășescu ce a răspuns cu plăcere invitației făcute de Protoierie și a expus lucrările personale în cadrul expoziției, creând un arc peste timp între arta zugravilor din trecut și a iconarilor de azi.

Tocmai pentru scoaterea în evidență a frumosului, s-a creat un spațiu închis, inscripționat cu mesajul: „AȘA NU!”. Vizitatorul curios putea înțelege, odată cu îndepărtarea cortinei, cât de neinspirate pot fi obiectele de cult create din plastic, ce frizează zona khich-ului și care nu au nicio legătură cu frumosul și cu arta din orice timp.

Prezența Preasfințitului Părinte Galaction Stângă chiar la momentul vernisajului a fost dovada grăitoare a lucrului bine făcut dar și binemeritata răsplată a neștiuților ostenitori.

Cuvântul Preasfinției Sale s-a axat în principal pe rolul și importanța icoanei în viața creștinului, enumerând principalele hotărâri ale Sinodului VII Ecumenic, dar și latura ei artistică în Tradiția și Istoria Bisericii.

Primarul urbei, domnul Ion Nuțu, prezent alături de alte oficialități, a remarcat frumusețea exponatelor și a lăudat inițiativa Protoieriei locale, mulțumind Preasfințitului Părinte Galation pentru că acordă o atât de mare importanță vieții duhovnicești din Eparhie.

Părintele protoieru Mircea Ionescu a ținut să-i evidențieze pe cei implicați în desfășurarea proiectului și și-a exprimat convingerea că astfel de evenimente vor crea în timp „o punte duhovnicească” între creștinii roșioriieni și slujitorii Sfințelor Altare.

1. Russenart - veche denumire a municipiului Roșiorii de Vede, dată de doi călugări austrieci în documentul de atestare documentară din anul 1385

Doamna Veronica Cojocaru, custodele Muzeului, a mulțumit tuturor invitaților pentru prezență și a deschis vizionarea exponatelor.

Preotul Marius Dincă, de la parohia Cuvioasa Parascheva-Troianul II, a trecut în revistă toate obiectele expuse, explicând în câteva cuvinte importanța lor liturgică în cadrul bisericii de parohie, iar în încheiere artistul plastic Dumitru Ciocan Sin a făcut o interesantă expunere a stilurilor picturale în istoria artei sacre, aducând argumente concrete chiar cu obiecte expuse.

Mass-media locală a remarcat evenimentul în articole elogioase și a popularizat manifestarea în cele două săptămâni cât expoziția a fost deschisă.

Slavă lui Dumnezeu pentru toate!

Lucrare editată și tipărită la:
Tipografia Editurii MAGIC PRINT
Republicii nr. 45 B, Onești, jud.Bacău
Tel./Fax: 0234.319810
E-mail: office@mgp.ro

